

د کورس پاتېشونې پوهه
د خبرونکي د کوشنيوالي احساس

مهنر لاه، لعمان، افغانستان
د خويي ۱۴۰۳، ۰۴ ليردي

د کورس پاتېشونې پوهه
د خبرونکي د کوشنيوالي احساس

Ketabton.com

کورس: پاتېشونې پوهه خبرونکي: د کوشنيوالي احساس

د لنډۍ یو، تپو، تیکۍ یو او مصری یو انگر
څېړنۍ چوپړي (ریس — رچ پانې)

بسم الله الرحمن الرحيم

د الله په نوم پیل کوم چې پوره رحم کونکی او پوره رحم لرونکی دی؛ مهرباني
د پینۍ پنځونکي څښتن بر لورینه ده.

۲. لیکي پوهه

سرلیک: د لنډۍ یو، تپو، تیکۍ یو او مصری یو انگر

څېړنۍ چوپړي (ریس — رچ پانې)

درېم ټوک له درې وو

ماسټر انجینېر صفي الله فردوس

د محصول اوږدوالی،

سوروالی او پېروالی: ۲۹۰ * ۲۱۵ * ۲۴.۴۵ میلی مېټر.

د کښلې غټ ټکي: ۲۳ څپرکي

کښلې د چوپړو گڼه: ۳۹۵ چوپړي (مخه)

ورلو وزن: ۹۸۷ گرام

وت نه یا پرته له وته د ابېڅو

ځای نیونه لري

،، منشور: د رسمي سند ور

کونه مستعمراتو ته د حقوقو

ور کونه: درېست نیونه

(د ابېڅو او نورو) پرانټ،،

: ۴۲۳،۱۹۱.۰۰ داني

منشوره یې له وت سره: ۵۴۸،۵۳۷.۰۰ داني

سرلیکه: ۵،۹۷۱.۰۰

لینونه (خطه، کرښي له

لیکي هرپی، لاندنی یادوني

او پاینی یادوني سره، سره)

گڼه: ۱۵،۴۳۷.۰۰

وییزېر مه (پښتو په پښتو وی

یا ویویکي یا لغاتونه، ویکی)

گڼه: ۱۱۶،۳۹۶.۰۰

- د کښلي د ابڅي پيل او پای: د دې کښلي پيل په دې و، د، سره شوی او پای يې په لې و، ل، سره شوی دی. گڼه: اووم کتاب (لیکی یا کښلي) لیکوال استوگنځای: بغل، تره خیل، کچور شمټی، مهترلام، لغمان، افغانستان
- خپړندوی: مومند خپړندویه ټولنه اېډېټور: ماسټر اېنجینېر صفي الله فردوس طراح او ډیزان: ماسټر اېنجینېر صفي الله فردوس کښلي د پيل پېر: پیلنی وار: د رییس غلام حسن بابا کور، نمبر اول ښوونځي ترڅنگ، ختېځ نوی ښار، مهترلام، لغمان، افغانستان؛ تله ۱۵، ۱۳۷۲ لېږدی (زېږدی ۱۹۹۳ October ۰۷)، دوېم وار: ز مور کور، نمبر اول ښوونځي ترڅنگ، ختېځ نوی ښار، مهترلام، لغمان، افغانستان؛ غیرگولی ۱۹، ۱۳۸۸ لېږدی (زېږدی ۲۰۰۹ June ۰۹)، درېم وار: ز مور کور، نمبر اول ښوونځي ترڅنگ، ختېځ نوی ښار، مهترلام، لغمان؛ کب ۲۰، ۱۳۹۵ لېږدی (زېږدی ۲۰۱۷ March ۱۰)، څلورم وار: ۷ کور، درېم پور، ۵۳ بلاک، اماراتو ښارگوټی، کسبه، ۱۵ سیمه، کابل، افغانستان؛ کب ۰۱، ۱۳۹۹ لېږدی (زېږدی ۲۰۲۱ February ۱۹)، جوهریزاده سرک، میدگار دوک، دوشنبي ښار، دوشنبي، تاجیکېستان؛ پسرلی، غویی ۰۴، ۱۴۰۳ لېږدی (زېږدی ۲۰۲۴ April ۲۴)

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

خپرېدو نېټه:.

پسرلی، غویی ۱۴۰۳، ۰۴ لېږدی

(زېږدی ۲۰۲۴ April ۲۴)

چاپ نېټه:.

پسرلی، غویی ۱۴۰۳، ۰۴ لېږدی

چاپشمېر:.

۱۰۰۰ ټوکه

چاپ وار:.

لومړی

ډول:.

ادبیات او هنر (لیکنی اړت، ادبیات او فن،
ادبیات او عملي مهارت، ادبیات او صنعت،
لیکنی او صناعي قدرت ضد، ادبیات او د شکلا د
تخلیق فن، د تخلیقي تخیل اثر، ادبیات او د پوهي
یوه څانگه په تېره د اجتماعي علومو د موسیقي
یا ټکنګکور برخه؛ لیکنی او مهارت یا تخصص؛
لیکنی او استعداد؛ ادبیات او ځیرکي؛ گړني
پېپلي) ټولگه

ژبه:.

پښتو

ژباړونکی:.

هېڅ یوه

پوخ بڼه:.

اساسي

نژ:.

تازه

رپ ځای:.

A٤

یادونه:.

د گډون کولو بېلگه

بیه:.

۵۰۰ افغانی

د لیکوال گرځنده اړیکه:.

+۹۳۷۸۶۹۰۴۷۹۹

برېښنالیک:.

Safiullah_firdows@yahoo.com

له پاره:.

د ټول پښتون پښت (نسل) له پاره دی چې لږ او

بر ټول پښتو له پاره کښل شوی، یانې د

۷۰۰۰۰۰۰۰ اویا میلیونو وگړو له پاره.

کښلي د گټني گور:.

زر ټولگي دی، ټول پښتون پښت به ترې گټه

پورته کړي چې د یوه تود بڅري (پرتون) په

اندازه هم د یوه پښتون د پرمختگ سبب شي؛ نو

اویا میلیونه تنه پښتون پښت ته یې گټه ور

رسیږي.

یادونه:

د پښتون پښته! زما گټه په کې نه شته؛ په ۵۰۰
افغانۍ یې له مالي سره را وباسم، ۵۰۰ دانې یې
وریا وبشم او پاتې نور پلورم.
په ۵۰۰ افغانۍ چې له یوه کرډیټ کارټ سره
برابری بیه یې ده.
گټه خو یې نه شته که دا لږ پیسې په لاس راغلي
نوبل کتاب به پرې چاپ کړم.
د پښتو ورم دی چې د لیکوال گټه د شپانه گټه ده.
که مو ډډه ورته روغه وه د خپرولو له پاره یې
و درېږئ. (له چاپ روغ تېر شوی نه دی.)

د اي في اي (APA) کالډ په بڼه د اخوک یا
ریفریس له پاره ترې گټني اجازه شته.

زما د الواک اغېزښندنې په څېړنه کې څلور
ستنې شاملې دي: خلاص دیتا، خلاص کوډ،
کاغذونو ته خلاص لاسرسی او خلاصه (وازه)
بیاکتنه. د خلاص پښتو گړني ادب د ودې له پاره
د ټاټوبي ټولو پوگړو وگړو، د معلوماتو
ټیوټوریلونه کوربه کړئ، په اوبیانو کې خپور
کړئ، ترڅو وگړو سره مرسته وکړي، ټولو
وگړو ته د خپل پښتون پښت دود لیکدود
کارولو او پوهیدو کې د مرستې له پاره وسیلې
رامنځته او لا کوربه کړئ.

د چاپ رښت له لیکوال او خپرندوی سره خوندي
دي، بې اخځ ښوونې ترې د گټې اخیستنې اجازه
نه شته!.

٣. تیسس څرگندونه

تر روانپېره (اوسمهاله) پورې، د لنډیو، ټپو، ټیکو او مصریو انگر لا پښتون پښت (نسل) ته څرگند نه دی.

د لنډی، ټپي، ټیکي او مصری بېرته يي خپل د اصلي ځای استعمال ته راوړی؛ د نورو نویو جوړولو تکل يي؛ اړوتی غني کول او خپرول يي؛ موندل او د ولس له منځه يي ټولول؛ اوسمهال يي د ډېرولو تگلاره؛ دې پښتو کرنی پېیلو ته د ادبي بنکېلاک گرو ارزښت ټاکل؛ ځای؛ اړوتی (شرط)؛ آر (اصل)؛ د پیل پېر، لرغون پېر، زور پېر او روان پېر پېخلیک (تاریخ) د لنډیو، ټپو، ټیکو او مصریو؛ پېر (وخت) يي؛ ستر تاثیر لرونکی او وېشونکی لوری يي؛ د کره پښتو لیکلارې ابڅو غږېزلیک (غر) په سټه لنډی، ټپي، ټیکي او مصری؛ د صفي الله فردوس په لنډیو، ټپو، ټیکو او مصریو کې تشبې؛ د ختېځ لومړي نمبر څېړونکي په لنډی، ټپي، ټیکي او مصری کې له بېلگو سره مشابه، مشابه به، تشبې وجه، د تشبې توري، تشبې پټه، وتلي تشبې، نغارلي تشبې، نادره تشبې، مبتز له تشبې، لاسپانې تشبې (مرسله تشبې)، ټینگار تشبې (موکده تشبې)، ډېرښته ټینگار تشبې (اضافي مؤکده تشبه)، ستاینوره ټینگار تشبې (توصیفي مؤکده تشبه)، مازي ټینگار تشبې (مؤکده محض تشبه)، گډېغونډلي، د پېیلو نگېرگډون ستر تاثیر لرونکی او وېشونکی لوری يي؛ رښنتی وېش د دوی د منځپانگي او سکالو له مخي؛ د (دیني؛ بدایني؛ غنايي یا بزمي؛ حماسي یا رزمي؛ ښوونېزي یا تعلیمي؛ مدحي او ستاین؛ انتقادي، هجوي، طنزي، هزلي یا ټوکيزي؛ ویرنه یا مرثیه، ساندي؛ مبارکی، هرکلي یا د تهنیت؛ د گیلو، گیله من او شکایتونو؛ ورتوب یا وصفي؛ هېوادپالنې؛ دوستي باورکولو؛ څیرکي؛ پوهگري؛ کورنی ته د غاري ایښودنې؛ ورکر د ډالی ورکولو؛ دندې کې د ټېټوالي؛ تکرکولو مېراني؛ د ژوند لارې لورې ارزو؛ زړه سوی او رښتي ټولوالي؛ لیدل او رهبري؛ مېلمه پالنې؛ ژبې نښتېځونکي؛ وراشي یا وجيزي یا منل؛ ورمي او لوڅي) لنډیو، ټپي، ټیکو او مصریو بوزول او د څېړونکي څرگندول، له پښتو يي په اېنگلېسي ژبه کې بوزول او د څېړونکي څرگندول چې رونیو کتنه داسي؛ د دوی انگر او بېبړه (حاصل یا ثمره) يي هم ستونځمن کار وو.

د دې هر یوه څېړلو ته زما اورډپېری (اورډ پراوی) او اورډمنگی (اورډ عمری) لید لوری.

۴. غټ ټکي

۱. پښتۍ ۱
۲. لیکي پوهه ۲
۳. تیسس څرگندونه ۶
۴. غټ ټکي ۷
۵. بېرته یې خپل د اصلي ځای استعمال ته راوړئ ۱۵
۶. د نورو نویو جوړولو تکل یې ۱۹
۷. آروتي غني کول او خپرول یې ۲۲
۸. موندل او د ولس له منځه یې ټولول ۲۶
۸. ۱. پوهاند ډاکټر مجاویر احمد زیار داسې لیکلي دي لکه:
۲۷
۸. ۲. د یوې بې سروبوله انگرېزي له مخې د پوهاند ډاکټر مجاویر احمد زیار، و پښتو بدلمېچ یا پښتو شعر څنګه جوړېږي؟ ، په پورتنۍ ، ۸. ۱، ګڼه څپرکي یا برخه کې د (رې) ابېڅي لیکنه کې عیبونه، تېروتنې او زما څرګندول چې روڼوي کتنه داسې:
۳۲
۹. آر ۳۵
۱۰. اوسمهال یې د ډېرولو تګ لاره ۴۰
۱۱. د لنډۍ یو، تپو، تیکۍ یو او مصری یو ته د ادبي ښکېلاک ګرو ارزښت ټاکل ۴۳
۱۲. د لنډۍ یو، تپو، تیکۍ یو او مصری یو ځای ۴۷
۱۲. ۱. د ځای سیمه یزه ټاکنه ۴۹
۱۲. ۲. ارامې لیک څرنگوالی او لیکنې بڼه ۵۴

- ۱۲. ۳ دلته باید د اسلام له تاریخه راوسپرم. یا د پیغمبرانو ص له پېڅلیکه څخه ۵۵
- ۱۲. ۴ نینذر گوټ: دیوان..... ۵۸
- ۱۲. ۵ په میوند جگره کې ملاله میونواله اېنگلېسانو شهیده کره او که اوسني پاکستانیانو!!! ۷۲
- ۱۲. ۶ میوند جگرې له ټولې کېسې څخه دا کره څرگندوم، چې دا څرگندول روڼوي کتنه داسې. ۸۲
- ۱۲. ۷ بل اړخ یې د سترو قعمتي جواهرو او کانو دی ۸۳
- ۱۲. ۸ مور افغانان له خپلې خاورې سره هېڅ رښتني او تلپاتې مینه نه لرو؛ له پوهو او هوبنیارو دا له پلرو راپاتې گران افغانستان په بېساري بڼه وړان وو؛ خپلواکتوب او مستقلتوب نه پېژنو، د واک گډۍ له پاره له خپل سکه او ناسکه دښمن سره لاس یوه کوو. ۹۲

- ۱۳. ۱ د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو پېڅلیک..... ۹۶
- ۱۳. ۱ لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو د پېڅلیک بېلگې ۱۲۳
- ۱۳. ۱.۱ د پیل پېر پېڅلیک (تاریخ) لومړی لنډی بېلگه..... ۱۲۴
- ۱۳. ۱.۲ د پېر پېڅلیک (تاریخ) دوېمې لنډی بېلگه..... ۱۲۵
- ۱۳. ۱.۳ د پیل پېر پېڅلیک (تاریخ) لومړی ټپي بېلگه..... ۱۲۷
- ۱۳. ۱.۴ د پیل پېر پېڅلیک (تاریخ) دوېمې ټپي بېلگه..... ۱۲۸
- ۱۳. ۱.۵ د پیل پېر پېڅلیک (تاریخ) لومړی ټیکۍ بېلگه..... ۱۲۹
- ۱۳. ۱.۶ د پیل پېر پېڅلیک (تاریخ) دوېمې ټیکۍ بېلگه..... ۱۳۰
- ۱۳. ۱.۷ د پیل پېر پېڅلیک (تاریخ) لومړی مصری بېلگه..... ۱۳۱
- ۱۳. ۱.۸ د پیل پېر پېڅلیک (تاریخ) دوېمې مصری بېلگه..... ۱۳۵
- ۱۳. ۱.۹ د لرغون پېر پېڅلیک (تاریخ) لومړی مصری بېلگه..... ۱۳۶

۱۰. ۱. ۱۳ د لرغون پېر پېخلیک (تاریخ) لومړۍ تپې بېلگه..... ۱۳۷
۱۱. ۱. ۱۳ د لرغون پېر پېخلیک دویمې مصری او لومړۍ لنډۍ بېلگه.... ۱۳۸
۱۲. ۱. ۱۳ د زور پېر پېخلیک لومړۍ مصری بېلگه..... ۱۳۹
۱۳. ۱. ۱۳ د زور پېر پېخلیک لومړۍ لنډۍ بېلگه..... ۱۴۰
۱۴. ۱. ۱۳ د زور پېر پېخلیک لومړۍ تپه او دویمې مصری بېلگه..... ۱۴۱
۱۵. ۱. ۱۳ د زور پېر پېخلیک دویمې لنډۍ بېلگه..... ۱۴۲
۱۶. ۱. ۱۳ د زور پېر پېخلیک دویمې او درېیمې تپې؛ درېیمې څخه تر
اته لسمې لنډۍ او درېیمې او څلورمې مصری بېلگې..... ۱۴۴
۱۷. ۱. ۱۳ د زور پېر پېخلیک نولسمې لنډۍ بېلگه..... ۱۴۹
۱۸. ۱. ۱۳ د زور پېر پېخلیک شلمې او یوویشتمې لنډۍ بېلگه..... ۱۵۰
۱۹. ۱. ۱۳ د زور پېر پېخلیک څلورمې او پېنځمې تپې بېلگه..... ۱۵۷
۲۰. ۱. ۱۳ د زور پېر پېخلیک دووېشتمې لنډۍ او شپږمې تپې بېلگه..... ۱۵۹
۲۱. ۱. ۱۳ د زور پېر پېخلیک پېنځمې مصری بېلگه..... ۱۶۱
۲۲. ۱. ۱۳ د زور پېر پېخلیک درېوېشتمې لنډۍ او شپږمې مصری بېلگه.. ۱۶۲
۲۳. ۱. ۱۳ د زور پېر پېخلیک څلورویشتمې او پېنځه ویشتمې لنډۍ بېلگه.. ۱۶۵
۲۴. ۱. ۱۳ د زور پېر پېخلیک شپږوېشتمې څخه تر یوودیشمې لنډۍ بېلگه... ۱۶۶
۲۵. ۱. ۱۳ د نوي پېر پېخلیک لومړۍ او دویمې لنډۍ بېلگه..... ۱۶۸
۲۶. ۱. ۱۳ د نوي پېر پېخلیک درېیمې څخه تر نهمې لنډۍ بېلگې..... ۱۷۰
۲۷. ۱. ۱۳ د نوي پېر پېخلیک لومړۍ مصری بېلگه..... ۱۷۶
۲۸. ۱. ۱۳ د نوي پېر پېخلیک لسمې، یولسمې لنډۍ او لومړۍ تپې بېلگه... ۱۷۷
۲۹. ۱. ۱۳ د نوي پېر پېخلیک لومړۍ مصری بېلگه..... ۱۷۸
۳۰. ۱. ۱۳ د نوي پېر پېخلیک دویمې څخه تر څوارلسمې تپې بېلگه..... ۱۷۹
۳۱. ۱. ۱۳ د نوي پېر پېخلیک دولسمې څخه تر څوارلسمې لنډۍ بېلگه..... ۱۸۱

۱۳. ۱. ۳۲ د نوي پېر پېخلیک دوېمي مصری بېلگه..... ۱۸۲

۱۳. ۱. ۳۳ د نوي پېر پېخلیک پېنځه لسمی څخه تر شپږ شپېتمی لنډی؛
پېنځه لسمی څخه تر درېبېنځوسمی ټپي؛ لومړی څخه تر
شپږمی ټیکي او درېبیمي څخه تر دوي دېرشمي مصری بېلگه.. ۱۸۳

۱۴. ۱. لنډی، ټپي، ټیکي او مصری پېر..... ۱۹۷

۱۴. ۱. لومړی بڼه لنډی: اي و، الف،:..... ۱۹۸

۱۴. ۲. دوېمه بڼه لنډی: بي و، ب،:..... ۲۰۰

۱۴. ۳. درېبمه بڼه لنډی: پي و، پ،:..... ۲۰۲

۱۵. ۱. ستر تاثیر لرونکی او وپشونکی لوری..... ۲۰۳

۱۵. ۱. اي (ا، الف، آ):. کره پښتو لیکلاري ابڅو غږزلیک (غږ) په

سټه لنډی، ټپي، ټیکي او مصری..... ۲۰۹

۱۵. ۲. بي (ب):. د دوی تر منځ بېلونکي نخښي..... ۲۲۵

۱۵. ۳. پي (پ):. د کالب ډول يي..... ۲۲۹

۱۵. ۴. تي (ت):. د ځمکچپوهني (هندسي) رغښت يي، څپيزي او
زورني ټولواله..... ۲۳۰

۱۵. ۵. تي (ت):. د پېيلن يا پېيلني او پېيلي پېژند په اړه پوښتنې..... ۲۳۳

۱۵. ۶. ټي (ټ):. د لیکوال څرگندول چي رونوي کتنه داسي د لنډی،
ټپه، ټیکي او مصری ستر تاثیر لرونکی او وپشونکی لوری په
لاندې ډول د لیکول پېيلي له پاره مور ته په لاس راکوي..... ۲۳۴

۱۵. ۷. جي (ج):. د صفي الله فردوس په لنډیو، ټپو، ټیکي یو او
مصری یو کي تشبي..... ۲۴۱

۱۵. ۷. ۱. د صفي الله فردوس په ټپي کي مشبه..... ۲۴۳

د لنډیو، ټپو، ټیکي یو او مصری یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

۱۵. ۷. ۲ د صفي الله فردوس په ټپي کي مشبه به ۲۴۳
۱۵. ۷. ۳ د صفي الله فردوس په لنډی کي تشبي وجه ۲۴۴
۱۵. ۷. ۴ د صفي الله فردوس په ټپي کي د تشبي توري ۲۴۴
۱۵. ۷. ۵ د صفي الله فردوس په لنډی کي تشبي پټه ۲۴۵
۱۵. ۷. ۶ د صفي الله فردوس په لنډی یو کي وتلي تشبي ۲۴۶
۱۵. ۷. ۷ د صفي الله فردوس په لنډی کي نغارلي تشبي ۲۴۷
۱۵. ۷. ۸ د صفي الله فردوس په لنډی یو کي نادره تشبي ۲۴۷
۱۵. ۷. ۹ د صفي الله فردوس په لنډی کي مبتزله تشبي ۲۴۸
۱۵. ۷. ۱۰ د صفي الله فردوس په لنډی کي لسپانی تشبي (مرسله تشبي) ... ۲۴۹
۱۵. ۷. ۱۱ د صفي الله فردوس په لنډی کي ټينگار تشبي (موکده تشبي) ... ۲۴۹
۱۵. ۷. ۱۲ د صفي الله فردوس په لنډی او ټیکي کي دېر بنته ټينگار تشبي
(اضافي مؤکده تشبه) ۲۵۰
۱۵. ۷. ۱۳ د صفي الله فردوس په ټپي او مصری کي ستاینوره ټينگار
تشبي (توصيفي مؤکده تشبه) ۲۵۱
۱۴. ۷. ۱۵ د صفي الله فردوس په ټپه کي مازي ټينگار تشبي (مؤکده
محض تشبه) ۲۵۲
۱۵. ۸ چې (چ): د لنډی، ټپه، ټیکي او مصری گډي گغونډلي ستر تاثیر
لرونکی او ویشونکی لوری ۲۵۳
۱۵. ۹ ځي (خ): صفي الله فردوس د پپیلو نگېرگډون ستر تاثیر لرونکی
او ویشونکی لوری ۲۵۷
۱۶. ۱ ربنتی وېش د دوی د منځپانگي او سکالو له مخي ۲۶۱
۱۶. ۱ ديني لنډی، ټپي، ټیکي او مصری (Religion Landay, Tapa,) ۲۶۳

۲. ۱۶ بدایني، غنايي يا بزمي لنډی، ټپي، ټیکي او مصری (Great, Important, Dignified, Supreme, Erotic, Amatory, Stimulating Landay, Tapa, Tikay and Masray) : ۲۶۵
۳. ۱۶ حماسي يا رزمي لنډی، ټپي، ټیکي او مصری (Epic Landay, Tapa, Tikay and Masray) : ۲۶۵
۴. ۱۶ ښوونېزې يا تعليمي لنډی، ټپي، ټیکي او مصری (Academic Landay, Tapa, Tikay and Masray) : ۲۶۶
۵. ۱۶ مدحي او ستاین لنډی، ټپي، ټیکي او مصری (Praise Landay, Tapa, Tikay and Masray) : ۲۶۶
۶. ۱۶ انتقادي، هجوي، طنزي، هزلي يا ټوکيزې لنډی، ټپي، ټیکي او مصری (Critical, Satirizing or Dispraising, Irony, Slip, Trip or Slipping, Limerick Landay, Tapa, Tikay and Masray) : ۲۶۷
۷. ۱۶ ویرنه يا مرثیه، ساندي لنډی، ټپي، ټیکي او مصری (Elegy Landay, Tapa, Tikay and Masray) : ۲۶۸
۸. ۱۶ مبارکي، هرکلي يا د تهنیت لنډی، ټپي، ټیکي او مصری (Congratulation or Blessed, Happyness, Fortunate, August, Auspicious, Holy Landay, Tapa, Tikay and Masray) : ۲۷۰
۹. ۱۶ د گيلو، گيله من او شکایتونو لنډی، ټپي، ټیکي او مصری (Complainant, Complaining or Complaint, Grievance Landay, Tapa, Tikay and Masray) : ۲۷۱
۱۰. ۱۶ وړتوب، وصفي لنډی، ټپي، ټیکي او مصری (Attributive, Qualificative, Adjectival Landay, Tapa, Tikay and Masray) : ۲۷۳
۱۱. ۱۶ هېوادپالنې لنډی، ټپي، ټیکي او مصری (Country Raising Landay, Tapa, Tikay and Masray) : ۲۷۵

۱۶. ۱۲ دوستي باورکولو لنډۍ، تپې، ټیکۍ او مصری (Trust Friendship Landay, Tapa, Tikay and Masray) ۲۷۶.....
۱۳. ۱۶ څیرکې لنډۍ، تپې، ټیکۍ او مصری (Intelligence Landay, Tapa, Tikay and Masray) ۲۷۷.....
۱۴. ۱۶ پوهگرې لنډۍ، تپې، ټیکۍ او مصری (Intellectual Landay, Tapa, Tikay and Masray) ۲۷۸.....
۱۵. ۱۶ کورنۍ ته د غاړې ایښودنې لنډۍ، تپې، ټیکۍ او مصری (Submission Family Landay, Tapa, Tikay and Masray) ۲۷۹.....
۱۶. ۱۶ ورکړ د ډالۍ ورکولو لنډۍ، تپې، ټیکۍ او مصری (Generosity Gift-Giving Landay, Tapa, Tikay and Masray) ۲۸۰.....
۱۷. ۱۶ دندې کې د تېټوالي لنډۍ، تپې، ټیکۍ او مصری (Humility Service Landay, Tapa, Tikay and Masray) ۲۸۱.....
۱۸. ۱۶ ټکرکولو مېراني لنډۍ، تپې، ټیکۍ او مصری (Courage Conflict Landay, Tapa, Tikay and Masray) ۲۸۲.....
۱۹. ۱۶ د ژوند لارې لورې ارزو لنډۍ، تپې، ټیکۍ او مصری (Ambition Career Landay, Tapa, Tikay and Masray) ۲۸۳.....
۲۰. ۱۶ زړه سوی او رښتني ټولوالي لنډۍ، تپې، ټیکۍ او مصری (Mercy Legal System Landay, Tapa, Tikay and Masray) ۲۸۵.....
۲۱. ۱۶ لیدل او رهبرۍ لنډۍ، تپې، ټیکۍ او مصری (Vision Leadership Landay, Tapa, Tikay and Masray) ۲۸۷.....
۲۲. ۱۶ مېلمه پالنې لنډۍ، تپې، ټیکۍ او مصری (Hospitality Landay, Tapa, Tikay and Masray) ۲۹۰.....

۱۶. ۲۳ ژبی نښتېڅونکي لنډۍ، تپي، تیکۍ او مصری (Tongue
Twisters Landay, Tapa, Tikay and Masray): ۲۹۱
۱۶. ۲۴ وراشې (وجيزې يا مثل) لنډۍ، تپي، تیکۍ او مصری
Saying, Simile, Parable, Example, Model or)
.....: (Idiom Landay, Tapa, Tikay and Masray ۲۹۱
۱۶. ۲۵ ورمي لنډۍ، تپي، تیکۍ او مصری (Admonition Landay,
Tapa, Tikay and Masray): ۲۹۲
۱۶. ۲۶ لوڅې لنډۍ، تپي، تیکۍ او مصری (Nude, Naked, Bare)
.....: (or Sexy Landay, Tapa, Tikay and Masray ۲۹۳
۱۷. د اېنجېنير صفي الله فردوس او اوستاد عاشق الله فرياد پر يوي
لرغوني لغمانی مصری کيسه ۳۰۷
۱۸. د لنډۍ، تپي، تیکۍ او مصری انگر ۳۱۶
۱۹. يېبره ۳۱۹
۲۰. د انځورونو، څېرو او لښتيلیکو لړليک: ۳۲۴
۲۱. د کره ليکنی پښتو په پښتو تشریحې وييکو چوپړي، د پښتو اېڅې
په سته په لاندې لښتيلیک کې کښل شوي: ۳۲۶
۲۲. بېبلو گراپي Bibliography د هغو ليکونو لېست چې په يوه
سکالو يا بورونکي او کښونکي پورې اړه و لري. ۳۸۳
۲۳. پڅينتی ست Error! Bookmark not defined.

۵. بېرته یې خپل د اصلي ځای استعمال ته راوړی

د دې پایله ساده برابر وي دا هر کله چې نوی پېیلن او سندرغاړی د نورو نویو جوړولو تکل کوي، د مخ په وړاندې د تگ بولنده ورکوي او وایي یې نو زما یادونې دې په پام کې روغې و نیسي:

۱. هر نوی پېیلن (شاېر یا شاعر)، پېیلنه (شاېره یا شاعره)، سندرغاړی او سندرغاړې چې لنډۍ، تپه، تیکۍ او مصری لغړه یا بربنده وي. تر ټولو غوره دا ده چې بېرته یې خپل د اصلي ځای استعمال ته راوړي، چې په کومه بڼه کت مټ وي، په همغه بڼه دې پرېږدي.

د دوی لغړول او بربنډول یا لوڅول (لوڅي، بربنډې، لغړې پېيلې نه) داسې دي، چې پېیلن، پېیلنه، سندرغاړی او سندرغاړې یوه لنډۍ، تپه، تیکۍ او مصری را واخلې؛ لکه ایزې، چې د یوې یا پیلنې مسرې او د دوي وو څخه نېولې تر لسو پورې پاینۍ مسرې سره ونډې (گرډۍ یا حلقه) کړي او یوه ایزه ترې و بوروي؛ یا نمکۍ، پام او سورکۍ چې یوه لنډۍ، تپه، تیکۍ او مصری را واخلې یوه یا پیلنې یا پاینۍ مسره ور سره تکراري راولي سره ونډي کوي او یوه نیمکۍ ترې و بوروي؛ یا لکه بگتۍ، چې د یوې یا پیلنې مسرې او څلورو پاینۍ مسرې سره ونډي کړي او یوه بگتۍ ترې و بوروي؛ یا لکه انکۍ (چغیان)، چې د څلورو پیلنې مسرې سره ونډي کړي او یوه شلخي یا بدله انکۍ ترې و بوروي؛ یا لکه لنډکۍ، چې د درې وو پاینۍ مسرې سره ونډي کړي او یوه شلخي یا بدله لنډکۍ ترې و بوروي.

۲. په پورته لومړنۍ بڼه دنده، رغښت، کار د خپلې گڼلې پښتو ژبې له پاره گټور کار نه دی او نه روغ د نوې پښتو ادبي پیداوار دی. چې گټنې او روغ نوي ادبي پیداوار (محصول د پېيلو) مو گټوره زېرمه کړي؛ په رښت کې ناوړه گټنې لاس ته راوړي.

په غوره او غوره، غوره بڼه پېیلن، پېیلنه، سندرغاړی او سندرغاړې داسې گر شي چې لرغوني کره او نوې کره لنډۍ، تپې، تیکۍ او مصری ډېرې، ډېرې و وایي؛ وې ژباړي، اتومات کولو یا د انساني ژباړونکي سره د میخانیکي مرستې له پاره تر ډېره پورې بېلابېلې بریالۍ هڅې و کړي؛ د انټرنیټي ژباړې خدمتونو له پاره د نړۍ په کچه بازار و غوړوي، د پښتو ژبې ځای کولو یا پښتو لوکلایزېشن یې اسانه کړي. علمي لیکل، لوستل او ویل یې چې تاسو یې د ټول پښتون پښت له پاره چې ۷۰ مېلیونه تنه دی کوئ یې؛ اړینه او گټلې ده چې نوموړي لیکل، لوستل او ویل تاسو د

د لنډۍ یو، ټپو، ټیکي یو او مصری یو انگر څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

مصری سره ورته لرونه (رديفونه)، پښيلی (کافيي يا قافيي)، ځانگړی ځانگړنی، بېلونکی نخښی، سرباري اهنکینه پاینی څپي و لري، د ديفتنگونه، غبرگغرونو، بلنویکو او پانونیکو سره، خو کپسی (شبي)، پارکی، کاکری، نارې، بدلې، لوبې، سندری، چاربيتی، سپینی (ازادې پييلی)، کپسه گی، د اتن غبرگی، درې څپیزی، څلور څپیزی، پېنځه څپیزی، شپږ څپیزی، اووه څپیزی، اته څپیزی، نهه څپیزی، لس څپیزی، هایکویی، پتی (تي خورو اړوندې پييلی)، موندی (سر پرېکړی)، انځورگی، کپنتوزی (سانتی)، نامانېزی، زخی، بي تولی، تولونجی، ناپشېليزی، ناپييلی او سلسلی. دې ټولو پښتو پييلو سره د سکالو (موضوع، مسلی، دننه نی برخي، Dialogue) له سټي بېلوالی و لري. د دې له پاره چې دا ټول په ډېری بڼه له درې مسرو څخه رغبت موندلی دی او زوکړه شوي، ان له ساده درې غونډله ایزه وينا او یادوني سره؛ نوموړو ټولو ته پام وي، پرې برلاسي او برلاسي وي، رب بېلوالی یا گړندی پرک (فرق) يې وکولی شي، ورته گڼلي وي او د ټولو زهني پرتلنه په رپ سوب کې ټول پښتون پښت کولی و شي.

لنډۍ، ټپي، ټیکي او مصری دې بېر ته خپل د اصلي ځای استعمال ته راوړی. کنه نو!! یوازي او یوازي خپلي دې و کښي (و ليکي)، کره دې و کښي، بي لوري د و کښي چې هېڅ تن پورې اړه و نه لري، نره دې و رغوي، چې کره وی، غونډ، غونډلي، غبرگغونډلي، ترېستي، بېلښتي، ترن، تاري، کره وينگونه، پارنویيکي، بلن ویيکي، اریکویيکي، تشبیهي گډي غونډلي، پرتوسنی گډغونډلي، لومړی څرمه تر غبرگغونډله، دویمه اړه توسنی غبرگغونډله، اېبسی، اېسونی، بي اېبسی آر، لارغه، پت اېبسی سره آر، لنډۍ، ټپه، مصری او ټیکي د غونډل پوهي یا نحوې له پلوه د شنې وړ وي.

ټول نوموړي پېږن (شعرونه) اړین باید په کره پښويه او د پښويي په ټوليز گړدوددي، تشریحي، پېخليکي، پرتلېز، بسوونيزي، اخي (Reference)، روغاونيزي (Structural)، زېړندي (Generative)، جوله ونجی - زېړندي پښويي (Transformation-Generative Grammar) وندې وي.

۵. د نوي پييلن (شاعر) او نوي پييلني (شاعري) نوي لنډۍ، ټپه، ټیکي او مصری اړین باید په ټوليز ارمان، بډايښي، ودني، سوکالیښي، هوسايښي، دادمښي، خوبښوني؛ انساني پيغام یادوني؛ وټيز پرمختگ؛ ټيکنالوژيک سرغښتوب؛ د ليکلو، لوستلو او یادولو ښوني او روزني؛ د پوهي، ځواک او ځيرکتيا پندوني او بسيا کوني؛ وټيز پرمختگ او هنري ځانگړني له پلوه د اړخولو وړ وي.

۶. د نوي پېيلن (شاعر) او نوي پېيلني (شاعري) نوي لنډی، ټپه، ټیکو او مصری پښتونوالي اغېزه اړینه باید د ننني ښکېلي او زبېښلي انسان د ژغور، ازادۍ او سوکالی، بډاینې له پاره کتنې اخستلو وړ وي.

۷. د نوي پېيلن (شاعر) او نوي پېيلني (شاعري) نوي لنډی، ټپه، ټیکو او مصری نه باید په داسې بڼه شوي وي، چې د یوې لرغوني لنډی، ټپه، مصری او ټیکو یوه برخه، یا یا وپیکو، غونډ، یا یوه غونډله، یا یوه مسره لکه، نهه څپزه لومړۍ برخه یا دیارلس څپزه دوېمه برخه، یا بي زورني (ناخجني) موزیکلي څپي (ترنمي څپه د لومړۍ مسري پاینی څپه یا د دوېمې مسري پاینی څپه) را واخلي.

خپلې نوي وی، غونډ او غونډلي په کي په زوره و منډي. ځیني برخي یې گډوله (مکس ډيزان، بیا ورغوي یا ترکیبي) کړي او بیا یې په خپل نوم کړي چې دا زما پېيلي (شعرونه) لنډی، ټپه، ټیکو او مصری دي؛ او دعوه گیر یې شي.

د داسې کړنو کول ناسم او ډېر غلت کار دی، باید ترې ځان لرې و ساتئ؛ اي! نوي پېيلنو؛ و! پښتنو؛ داسې کاني خپله تاسو ته تاوان دی؛ وه نښیالیو (منکرو)؛ پلار، نیکه، غور نیکه! او ټول پښتون پښت ته تاوان دی. داسې مه کوئ نوموړي پښتو خوړلني او منلي پېيلي بېر ته یې خپل د اصلي ځای استعمال ته راوړئ.

۶. د نورو نویو جوړولو تکل یې

د دې پاڼه ساده برابر وي دا هر کله چې نوی پېیلن او نوي پېیلنه (شاعره) د نورو نویو جوړولو تکل کوي نو زما یادوني دي په پام کې روغې و نیسي:

۱. دغه پېیلن (شاعر) او پېیلنه (شاعره) چې پېیلی یا پېیله (شېر یا شعر) او یا پېیلی یا پېیلی (شعرونه، اشعار) کښي (لیکي) په ځانګړي بڼه وګرځي پېیلی یا وګرځي پېیله لکه: لنډۍ، تپه، ټیګی او مصرۍ. نو یوازې او یوازې خپلې دې و کښي؛ کره دې و کښي؛ بی لورې د و کښي چې هېڅ تن پورې اړه و نه لري.

نږه دې و رغوي چې کره وی، غونډ، غونډلی، غبرګونډلی، تر بنټي، بېلبنټي، ترن، تاري، کره وینګونه، پارانویيکي، بلن ویيکي، اړیکویيکي، تشبېهي ګډې غونډلي، پرتوسنی ګډغونډلي، لومړۍ څرمه تر غبرګونډله، دویمه آره توسنی غبرګونډله، اېښی، اېښونی، بی اېښی آر، لارغه، پټ اېښی سره آر، لنډۍ، تپه، ټیګی او مصری د غونډل پوهې یا نحوې له پلوه د شننې وړ وي؛ ټول نوموړي شعرونه اړین باید په کره پښویه او د پښویي په ټولیز ګرډوډدي، تشریحي، پخلیکي، پرتلېز، ښوونیزې، اخځي (Reference)، روغاونیزې (Structural)، زېړندي (Generative)، جوله ونجې – زېړندي پښويي (Transformation-Generative Grammar) وندي وي.

۲. د نوي پېیلن (شاعر) او نوي پېیلني (شاعري) نوي لنډۍ، تپه، ټیګی او مصری اړین باید په ټولنیز ارمان، بدایني، ودني، سوکالیټي، هوسایني، ډاډمني، خوبسوني؛ انساني پیغام یادوني؛ وټیز پرمختګ؛ ټیکنالوژیک سرغښتوب؛ د لیکلو، لوستلو او یادولو ښوني او روزني؛ د پوهې، ځواک او ځیرکتیا پندوني او بسیا کوني؛ وټیز پرمختګ او هنري ځانګړني له پلوه د اړخولو وړ وي.

۳. د نوي پېیلن (شاعر) او نوي پېیلني (شاعري) نوي لنډۍ، تپه، ټیګی او مصری پښتونوالي اغېزه اړینه باید د ننني ښکېلي او زبېښلي انسان د ژغور، ازادۍ او سوکالی، بدایني له پاره کټني اخستلو وړ وي

۴. د نوي پېيلن (شاعر) او نوي پېيلني (شاعري) نوي لنډۍ، تپه، ټيکۍ او مصرۍ نه بايد په داسې بڼه شوي وي، چې د يوې لرغونې لنډۍ، تپه، مصرۍ او ټيکۍ يوه برخه، يا يا وييکۍ، غونډ، يا يوه غونډله، يا يوه مسره لکه، نهه څپيزه لومړۍ برخه يا ديارلس څپيزه دويمه برخه، يا بې زورني (ناخښي) موزيکلي څپي (ترنمي څپه د لومړۍ مسرې پاينۍ څپه يا د دويمې مسرې پاينۍ څپه) را واخلي.

خپلې نوي وي، غونډ او غونډلې په کې په زوره و منډي. ځينې برخې يې گډوله (مکس ډيزان، بيا ورغوي يا ترکيبي) کړي او بيا يې په خپل نوم کړي چې دا زما پېيلې (شعرونه) لنډۍ، تپه، ټيکۍ او مصرۍ دي؛ او دعوه گير يې شي.

د داسې کړنو کول ناسم او ډېر غلت کار دی، بايد ترې ځان لرې و ساتئ!؛ اي! نوي پېيلنو؛ و! پښتنو!؛ داسې کاني خپله تاسو ته تاوان دی؛ وه نښالۍ يو (منکرو)؛ پلار، نيکه، غور نيکه! او ټول پښتون پښت ته تاوان دی.

۵. هاغه پېيلن (شاعر) او پېيلنه (شاعره) چې نوي لنډۍ، تپه، ټيکۍ او مصرۍ رغوي؛ لږ تر لږه هغه لنډۍ، تپه، ټيکۍ او مصرۍ چې لرغونې دي او خوندي شوي دي؛ په ليکلې بڼه او قلمي نخسو کې او له چاپه سلامتې تېرې شوي دي؛ يوازې د ۱۷۵،۰۰۰، ۲۱۹ دوپسوه او نوولس زره او يوه سلو اووه پېنځوس عشاريه ټکۍ ټکۍ داني سره گډې لنډۍ، تپه، ټيکۍ او مصرۍ دي.

دا ټولې به يې لوستي، ليدلې، ځيني يې يادي وي چې هر گوره خپلې جوړوي له دوی سره په ټکر کې نه وي. له دوی ټولو بېلې وي؛ د دوی گډوله هېڅ نه وي؛ ان! يوه ټکۍ؛ دانه، دانه.

په ټولنيز ارمان، بډاينې، ودني، سوکالۍ پني، هوساينې، ډاډمني، خوښوني؛ انساني پيغام يادوني؛ وټيز پرمختگ؛ ټيکنالوژيک سرغښتوب؛ د ليکلو، لوستلو او يادولو بڼوني او روزنې؛ د پوهې، ځواک او ځيرکتيا پندوني او بسيا کونې؛ وټيز پرمختگ، هنري ځانگړنې او د نوي پېر باندې ځورلېڅ وي.

په لاندي بڼه د ليکوال روغي لنډۍ، تپه، ټيکۍ او مصرۍ دي:

د لنډۍ یو، ټپو، ټيکۍ یو او مصری یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ یار مي په لوبو کي څرو دی

ځکه لوبغالي له په دنگو گامو ځمه

،، نوموړي لنډۍ د کابل پولي تخنيک پوهنتون شپه غاله، پنځم بلاک، لومړی پور، دوېمه کوټه کي مي کښلي وه؛ دا يي پېژند گڼه، پېر او پېڅليک دی؛ E۱۰۲، ۵:۱۴ pm ۰۹/۰۱/۱۳۸۵ هـ ش،، (صفي الله، ۱۳۸۸ لېږدی، ۲۴۲ چوپړی)

▲ وطن تکره شپه ميري غواړي

چي ملک دښن له اوږدې شپې شپې کوينه

،، نوموړي ټپه د کابل پولي تخنيک پوهنتون شپه غاله، پنځم بلاک، لومړی پور، دوېمه کوټه کي مي کښلي وه؛ دا يي پېژند گڼه، پېر او پېڅليک دی؛ E۱۰۲، ۱۱:۰۰ pm ۱۰/۰۲/۱۳۸۵ هـ ش،، (صفي الله، ۱۳۸۸ لېږدی، ۲۵۲ چوپړی)

▲ ناوی لالی دي لاس نه نيسه

چي ننواټی ستا د زره کور ته درځينه

،، نوموړي ټيکۍ د کابل پولي تخنيک پوهنتون د زردالو باغ کي د لويې جرگې څيمي شني جالی تر سیرمه زما د مطالعي ځای کي مي کښلي وه؛ دا يي پېر او پېڅليک دی؛ ۴:۰۰ am ۲۳/۰۵/۱۳۸۵ هـ ش،، (صفي الله، ۱۳۸۸ لېږدی، ۲۵۲ چوپړی)

▲ سوگند په تورو ټکو کومه

که د نامه په خوله واځلم سرکوب به يمه

،، نوموړي مصری د کابل پولي تخنيک پوهنتون، پنځم بلاک، لومړی پور، دوېمه کوټه کي مي کښلي وه؛ دا يي پېر او پېڅليک دی؛ ۱۰/۰۲/۱۳۸۵ هـ ش،، (صفي الله، ۱۳۸۸ لېږدی، ۲۴۹ چوپړی)

۷. آروتي غني کول او خپرول یې

د لنډۍ یو، تپو، تیکۍ یو او مصری یو آروتي غني کول او خپرولو له پاره زما څېړنه داسې ښودل شوې، یا زما پلټنه داسې په ډاگه شوې یا زده کړه داسې ښايي (په گوته کوي):

د لنډۍ یو، تپو، تیکۍ یو او مصری یو آروتي (شرطي) غني کول یې په دې بڼه کېږي چې خپله یې گڼلې و گڼو؛ یادي یې کړو؛ وي لوالو؛ وي لیکو؛ لورا لور او کور راکور؛ وه یې نازوو، په خبرو اترو، یادونو، خپرونو، لیکلو، تران، سرلیک، سرلیکنه، سرلیکه، سرمخ، په ډېریو ځایونو کې ان په خپل سروېږدي باندې چې خپل سر ردو لږ تر لږه لس دانې یې له یادو یادي کړو.

په دې سره مور کابو موندلی شو چې د خپلې خوږې او منلې ژبې رښت او ادا کړی وي. په همدو کې د پښتونوالي او خپلې ژبې ټول کوډونه شتون لري. لکه، درناوی، هڅه، اري، مرسته، لاسنیوی، غیرت، ننگ، پت، پکړی، تړه، خپلوي، پالنه، لېوالتیا، ټولوکي، خپلوکي، لور د ټاټوبي پالنې حس، بداینه، د ژوند د نیکمرغۍ شفر، مینه، مېنه، مېړانه، اتلولي، کرکېله، کرکه، ودنه، جغات، پرېکړه، جرگه، جگره، سرښندنه، ولاړه، ننواتي، انشر، ورورولي، سوله ستاره، سولېز، رښت، الله پاله، اسلاماله، تر ټولو خوږمن یې خپله ژبه او په خپله ژبه ودرېدل؛ ځکه چې ژبه مو په خپله خوله کې ده، اوږي او را اوږي په کې؛ له همدې ژبې باندې خپل نوموړي خواره توکي را باستل او ویل خپل پښت مو زرو کلونو ته رسوي، لکه څنگه چې زموږ پښتون پښت له لرغونو پېره څخه مور ته سینه په سینه او خوله په خوله رارسولي دي. زموږ له لوري مو زوزان خوله په خوله او سینه په سینه خپلو زوزات ته رسوي.

هغه برخې چې تر ټولو ستاسو ډېر په زړه پورې وي همغه یې له یادو یادي کړئ او خپلې شېبې مو پرې خوښمني ساتئ درنو!؟.

د دې پایله ساده برابر وي دا د لنډۍ یو، تپو، تیکۍ یو او مصری یو آروتي غني کول لکه د باندنی یو هېوادونو وگړي چې خپله ژبه درنه گڼي؛ په خپله یې هم وایي او خپلو زوزان (وړو، کوشنیانو، زوزات) ته یې هم ورزده کوي.

دا د دې سبب کېږي چې په نوموړو زوزات باندې ښوونه او روزنه وکړي؛ غوره تربیه ترې اخلي؛ په علمي برخه، وټېزه برخه او نوې عصري برخه کې یې د ذهن چابکېدو، هوښیارېدو او بلا کېدو ډېروالي جوگه گرځي.

بله داچې زموږ خور نبي محمد رسول الله ص به خپل ځينې ملگري نورو هېوادنو ته لېږل چې د پردۍ یو او ان د بېدينو وگړو ژبي زده او يادې کړي؛ بېرته يې د ليکونو، يادونو او ځانگړو خدمتونو په برخه کې ترې گټني واخلي.

بل لوري ته يوازې مور او زموږ پښتون پښت ،، زات او نسب،، دی چې خپله ژبه هغه چې په هره برخه کې وي په علمي بڼه نه زده کوي او زده کړيال يې هم نه دي؛ لرغونۍ پښتو ارامي ليکدود خو يې پرېږده، اسلامي ليکل يې هم تر شا غورځولي دي؛ په اسلام دين ټول سر ماتي يوه، خو په خپله ژبه مو يوه، يوه په کره پښتو ليکلي اسلامي کتابونه نه لرو. لکه الله ج د کتاب (کوران، قران پاک)، د رسول الله ص د خبرو او ويناوو، د فقي، اسلامي څېړنو او سپړنو علمي کتابونه، د مسلو کياس (قياس)، خپل د پښتونوالي دود، او د جرگې پرېکړې، په لاس نه لرو چې د ټولنيز ارمان، بډاينې، ودني، سوکالۍ پني، هوساينې، بډاينې، خوښونې؛ انساني پيغام يادونې؛ وټيز پرمختگ؛ ټيکنالوژيک سرغښتوب؛ د ليکلو، لوستلو او يادولو بڼونې او روزنې؛ د پوهې، ځواک او څيرکتيا پندونې او بسيا کونې؛ وټيز پرمختگ، هونري ځانگړنې، د نوي پېر باندې ځورلېڅ وي او د دې جوگه کېږي؛ د ننني ښکېللي او زبېښلي انسان د ژغور، ازادۍ او سوکالۍ، بډاينې او کټني اخستلو سبب کېږي.

لکه څنگه چې زما ښوونکي ويل، زما د قران د تفسير او ژباړې استاد شيخ القران غلام الرحمن کونزي په ۱۹۹۹ زېږدي کې د پېښور شمشتو جامع جومات کې د قران د تفسير او ژباړې درس په دوران کې و ويل: پخوا به زموږ انجونو او پېغلو چې په منگي کې اوبه راوړلي؛ زه وی هم کوشنی ومه، دوی به په منگي کې هرې يوې پېغلي خپل، خپل گاتي واچول او بيا به يې تو راتو کړل په کې؛ هرې يوې به چې لاس په گري کې ور دننه کړه او يوه دانه گاتي به يې را وباسته؛ بيا به هغه گاتي چې کومې جلی پورې يې اړه در لوده او د هغې به وه، نو يوه، يوه لنډۍ، ټپه، ټيکۍ يا مصری به يې ويله. دې لوبې به په همدې بڼې دوران درلود، ډېري بلا وي دي دوی، يوې ويل اوس مي هم ياده، هغه لنډۍ داسې ده:

▲ ملا په خپله لور ډارېږي

مشکات را واخلي مسلې ورته کوينه

د لنډۍ یو ، ټپو، ټيکۍ یو او مصری یو ليکل، يادول ډېر غوره دي خو پال نيول پرې ښه نه دي. ځکه ځني پېغلي داسې وي او پام به يې کوه چې کومې جلی به چې خپله کومه يوه لنډۍ، ټپه، ټيکۍ يا مصری ورته ملگري و ويله بيا به يې همغه پال نيوه ځانته چې وي!؛ ما سره به اوس په همدې بڼه کېږي.

د ارکار کولو او انسان ته د گټې او تاون روسولو کار د الله ج په خپل لاس کې دی، هغه یې چاته نه سپارې. ببخایه وېره او خوشحالي پرې د پال نیولو په بڼه په هره بڼه سیالیو کې چې د نومرو وار پرې ږدي باکه لري، خو بې پال نیولو هېڅ باکه نه لري، له بل پلوه لنډې هم دي او ژر یادېږي.

▲ د الله داسې رضا و شوه

سترگې رنې شوي له ایمان سره ځمه

لیکوال له کعبې شریفې، بیت الله شریف څخه د باندي روان وم د کوتي په لور له خولي مي يوه نا صافي دا پورتنی لنډی و وتله.

درې لرغونې لنډی را اخلم د اړوتي غني کولو له پاره:

▲ چې کبر نه کړي نه خوارېږي

خاونده! خدایه! مور به کبر کړی وینه

▲ مسلماني په چا کې نه شته

مرور گرځم څوک مي نه پخلا کوینه

▲ اوبسکي مازي دي که بېلمازه

زما پر څېرې گربوان تل اوبسکي راځینه

له ټولو نه وړاندې د لنډیو، ټپو، ټیکو او مصریو خپرول یې په هغه اسبابو، توکو، وسایلو، پوستکالو په سټه کولی شو چې په نوي پېر کې ترې گټې اخلو. لکه: که چېرې مو پام وي د فیسبوک په پوستکالي کې چې یاونه کړي وي، پرې تت پېکه رنگ په اېنگلېسي ژبه کېښلي وي چې ستاسو په ذهن کې څه دي چې خپرول یې غواړئ.

هر گوره چې مو یوه، یوه له نومورو څخه په لاس درغله او یا مو خوښه شوه نو چابک یې خپره کړئ په کره پښتو بڼه، په دې سره تاسو هم ترې گټه اخستلی شئ؛ نور یې ترې هم گټه اخستلی شي او له بل لوري څخه خوندي کېږي هم او پښت مو ترې څه یادوي هم.

پر دې سر بېره اړین خپرونې یې له اخځوکو څخه و کړی، په اخځوک کې ترې گټنې واخلي؛ خپرونې یې په مهالنۍ یو کې (ورمه، کابل مجله، هېله، خولی، رڼا، لیکوال، ژوندون، بنکلا، لېمه، لمبه، الفت، بنکار، گربیت، مهترلام ...). او اویانو (سمسور، تاند، ټول افغان، تل افغان، بهېر، لر او بر، لومړیتوب، ویکیفیدیا، ...). پر ځان پور و گنۍ او پورتنۍ یادونې اړینې بولم چې په ازد مټ مو د ژبې چارچ کېدو جوگه کېږي.

▲ پرېږده چې بشي بلا و کاندې

نادان بچي دې د دښمن په لمسون دینه

▲ ځان سره تل په ژړا ژارم

د یهودي لمسی د دین ټپکهدار شونه

و، د ازان غوندې په سر، د سنگین ولسوالۍ، هېلمند کې مې دا تپې کښلې وې، په ۱۸/۰۱/۲۰۰۷ زېږدي کې له غرمۍ ورسته ۳:۰۰ بجې،، (صفي الله، ۱۳۸۸ ل، ۳۲۹ چوپړی)

۸. موندل او د ولس له منځه یي ټولول

د لنډۍ، تپه، تیکۍ او مصری موندل او د ولس له منځه یي ټولول دا څېړنه داسې سپینې ته باسي.

د لنډۍ، تپه، تیکۍ او مصری موندل او د ولس له منځه یي ټولول یوازې په دې بڼه شونې دي؛ چې په لرو پرتو سیمو؛ غرنیو لمنو؛ بانډو؛ تېنګونو، درزنیو کلو او تړپلو کې چې کوم پښتون پښت ژونګر وي. د هغو له خولې یا اوازونو چې مو واورېدلې او یا له خپلو مشرانو، ادې، انا، ترور، اېنګینډو، لوڼو، خوینډو، مینډو، نیکونو، اکاګانو، لویانو مو واورېدلې. نو ځان سره یې په چوپړو کې په لیکانې (کلم یا قلم) یا پېنسل په کره پښتو ولیکئ!!؛ په کومه بڼه چې وي په هماغه بڼه یې خوندي کړئ!!؛ یا یې د اطلاعاتو او کولتور برخو ته یې وسپارئ؟ چې یا یې هغوی خپلو کتابتون کې ستاسو موندلې لنډۍ، تپه، تیکۍ او مصری خوندي کړي یا یې د علومو اکاډمۍ کتابتون کې دوی خوندي کړي؛ یا یې خپله له سرغندو مهالنۍ یو او یا سرغندو اوبیانو کې په خپله خپري کړئ؟

چې د ټولو مندل شوو کچه ان یوه دانه وي، چې د چا له لوري مو و موندله، له کوم وګړي څخه؛ په کوم ځای کې؛ په کوم پېڅلیک او د کچې اندازې یې چې ځودانې دي. اړینه دا ده چې د لومړي ټوک په ۷.۶، ۷.۷، ۷.۸ او ۷.۹ پر اګراف په بڼه باید د دوی په بېلوالې غوره پوهاوی و لرئ او ټولو یادونو سره یې اړخونه و کړی شی. چې همدا تاسو ته پر یوه کره پښتو لاسبری په لاس در کوي.

په دې بڼه د لنډۍ یو، تپو، تیکۍ یو او مصری یو موندل او د ولس له منځه یي ټولول په دوي رغنده بڼه ډېره اسانتیا مومي لکه:.

۱. د لنډۍ یو، تپو، تیکۍ یو او مصری یو موندل؛ د ولس له منځه یي ټولولو لښتیلیک (جدول).
۲. په لښتیلیک کې پلټنه داسې په ډاګه شوي یا څېړنه داسې بنودل شوي.

په دې بڼه د لنډۍ یو، تپو، تیکۍ یو او مصری یو موندل؛ د ولس له منځه یي ټولول؛ تاسو پر خپل پښت او نورو پښتنو خپلې موندنې او راټولونې و منئ!
لورا لور؛ کوراکور؛ سر پر څنې؛ په وېره خوله؛ خوله پر خوله؛ غاړه په غاړه؛ په ښکاره؛ په پټه؛ په څغرده؛ په ډاګه؛ په دانګ پېلې بڼه او پر ورته کښلې مو د دغې سکالو (مسلي، موضوع) دودیزه کمبله را ونغاړئ.

۸. ۱ ږي (ږ). پوهاند ډاکټر مجاویر احمد زیار داسې لیکلي دي لکه:

و، لنډۍ د پښتني وگړني ادب یوه داسې شعري او سندريز ځېل (ژانر) دی چې د څومره والي، ټوليزوالي، گرانښت او منښت له پلوه ورسره بل هېڅ ځېل سيالي نه شي کولی. بېلا بېل نومونه او ستاینومونه، لکه لنډۍ، ټیکی، مصری، تپه، اواز، بدله، سندره (لايق)، تپي، ټپکی (یادویگا)، غریبي او غرنګی (رفیع) يې هم زموږ د خبرې پخلی کوي.

بل ارزښت يې په دې کې نغښتی چې د پښتو آر او رښتني شعري «څپيز-خجيز»، سیستم یوه ټیپیکه مخبېلګه گڼل کېږي. که د دغه ټوليز (وزني) رغښت له پلوه د (گړني او لیکنې) قافیه وال او ازاد شعر رانغاړي، د مسره بیزي نابرابری او ناقافیه والی له پلوه بیا په ځانګړي ډول د ازاد شعر له پاره یوه داسې پوخ بنسټ جوړوي چې پردۍ یو پېښو، پلپونۍ ته د چا پلمه نه پاتې کېږي او نه څوک پر اوسني پرله پسې راوډېدونکو ازادو شاهکارونو دا ټاپه لګولی شي.

لنډۍ یوه داسې خپلواک دوي مسره بیز، په بله وینا، یوه بیته شعر دی. لومړی مسره يې نهه څپیزه او دویمه يې دیارلس څپیزه ده چې وروستی ناخجنه څپه يې یوه موزیکال اهنگ رامنځته کوي. له خجیز پلوه يې له سره تر پایه پر هره څلورمه څپه یوه غوره یا پیاوړی خج ټیکاو لري او تر څنګه يې نورې څپې په اړوندو وییونو کې خپل، خپل خجونه هم ساتي. خو د هماغو غورو یا پیاوړو شعري خجونو تر اغېز لاندې کمزورتیا مومي، خو بیا يې هم که ویونکی یا بولونکی بېخي وغورځوي، په بله وینا، له ټول او تاله يې بلهار کړي، نو د بل هر شعر په څېر دغه ټولمنلی وگړنی شعر هم له ژبني او مانيزي نیمګړتیا سره مخامخېږي.

داهم د لنډۍ د بې کچه گرانښت او منښت ښکارندويي کوي چې د بڼومه وگړنۍ یو شعرونو او بدلو تر بل هر ځېله يې پنځون او زېرون زیات دی. هېښنده يې لا دا چې پر نالوستو پرگنو سربېره په کې لوستي او بیا شاعران هم پټه او ښکاره برخه اخلي؛ رښتیا هم له ډېرو بېلګو څخه يې دا څرک پوره لګېدی شي چې پنځگر يې باید هرو مرو لیکلوسټوال او پاخه ویناوال اوسي؛ نه یوازې له هنري، بلکې ژبني پلوه هم لکه چې وايي:

▲ دین می کور ته پسې یووړ

پر کدردان اشنامي ځان بېکدره کنه

د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصرۍ یو انگر څېړنۍ چوپړي (ریس — رچ پانې)

دا بله بېلگه خو لاڅه کړې، څه کړې چې د حمید مومند د دېوان د کومي لاسکېني (قلمي نسخې) پر دوته را پاتې ده او له سبکه یې هم دا پوره جوتهېدی شي چې د همدغه نوميالي شاعر رغاونه اوسي:

▲ سینه مي دېگ، زرگی مي غوښي
اوبنکي اوبه دي، بېلتون اور پسي کوينه

د امير شېر عليخان (شاهي پېر ۱۸۶۳-۱۸۷۸) په نامه هم د ځينو بېلگو يادونه کېږي، د يوې داسې بېلگې څرک يې لگول شوی چې د واکمنۍ او ژوند په وروستۍ يو شېبو کې يې له ډېرې نهيلۍ نه پر خوله راغلي وه:

▲ د غم لښکري راپسي دي
د بادشاهۍ تاج مي پر سر له ملکه ځمه

د دې له پاره چې د دغه ولسي مرغلرو د ،، غلا ،، مخنيوی شوی وي او ورسره ورسره ،، هاپکو،، نه وي ننگولي؛ ليکوال يې تر څنگه له پېنځيزوني (تخميس) سره ،، ټپيزه،، نومي شعري لړۍ را نښلولې او نن سبا يې ښايسته ډېر دود موندلی دی.

ترنگتوک (Euphony) لکه پاس چې ورته نغوته و شوه، لنډۍ له ټاکلي څپيز- خجيز اندول سره، سره پر يوه ناخجنه موزیکاله؛ په بله وينا پر يوې خور غړي يا ترنمي څپه پای ته رسي. مانا دا چې د دغې وروستي (دوي ويشتمې) څپې خور غړي د څپيز- خجيز اندول ترڅنگه د لنډۍ يوه بل رغنډه توک گڼل کېږي او نه شتون يې رغښت له پوښتنې سره مخامخوي؛ د شعر په توگه يې يوه څپه کمېږي او له موسکي پلوه (موزیکال) اهنگ له لاسه ورکوي. دغه توک يا توک ،، ترنمي څپه،، يې يا زور (-a) وي، يا (-مه) او يا هم (-نه) وي. په يوه مهال کې له دغو درېواړو څپو څخه هره يوه د ور مخکې (يوه ويشتمې) خجني څپې له يوه څه اغېز سره لنډۍ ته يوه خور غړي يا خوش آهنگي وربښي او پر همدې لاسوند له درو څخه هره يوه څپه هم ايوفوني (euphony) بلل کېږي؛ چې پښتو اندول يې ترنگتوک يا ترنمي توک کې دی شي.

دغه درېگونې څپې سره د خور غړۍ له پلوه پردرو پورۍ يو وېشنه مومي، (-نه) په لومړۍ پورۍ (درجه) کې راځي، (-مه) په دويمه او زور (-a) کې ځيني کورني او بهرني داسې انگېري چې يوازې همدغه درېيمه د لنډۍ پاڅپه رغوې؛ په

د لنډۍ یو، تپو، تیکۍ یو او مصری یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

داسې ترڅ کې چې دا دومره ترنم نه لري او یوازې هله یې موزیکاله لوبښه زیاتېږي،
چې ترې له مخه (م-) یا (ن-) راغلی وي؛ لکه په دې بېلگه کې:

▲ اخر به خاورې شي بدنه

که دې هرڅو پر وطنو و گرځومه

(یا: -ساتمه، -لیکمه، -ځمه، -یمه، -شمه، خپرومه...)

که نه په یوازېني ځان دومره راکښون نه لري، لیکوال یې هم تراوسه متې دا یوه
بېلگه، هغه هم د یوه دېوگلي (پشه یې) ملا پر حواله را یادښت کړي ده:

▲ په پېښور کې مې زړه تنگ شو

کله به درشمه پراخه دېوگله!

په هره توگه، (-مه) او (-نه) هم کې دی شي، د همدغه درېیم ډول په څېر عادي
ژبني توکي اوسي او یا هم هسې د موزیکالو (ترنمي) توکو په توگه په پای کې
سربارې شوي وي، د رومي ډول بېلگې، لکه:

▲ د خوشالی یاران مې ډېر وه

چې ښادي ولاړه، ټولو پورته کړل لاسونه

▲ د لېونۍ ارمان پوره شو

پر لاره ځي په کانیو ولي زیارتونه

▲ برستن دي واغوسته ویده شوي

پر زړه دې نه شته د یاری سوي داغونه

▲ بس که چې مور دې کنځل و کړه

نامرې تا ته مناسب نه وه مینه

▲ بلبل د زړه په غم اخته شو

غوټی د زړه سودا کوي د زړه دننه

▲ ظالمه دا ظلم دي بس دی

چې یوه دي خوار کړم، بل دي ورک کړم له وطنه

د دوېم ډول بېلگې چې ترنمي توکي يې پر ژبنیو هغو وړ سرباري شوي اوسي، بېخي ډېرې دي او دلته يې پر يوه څو بسنه کوو:

▲ د بېلتانه په کور کې راغلم

برخي قسمت شوې، زما غم په برخه شونه

▲ څوک مې له حاله خبر نه شو

بېلتون مې بيا پر لمن اور و لگونه

▲ څوک مې له حاله خبر نه دي

دنده زړه مې هجران درې، وړې کړنه

▲ څه شو که ناسته مې دلې ده

اروا مې ستا پر کټ منگولي لگونه

▲ څله ودرېرې يارمې نه يې

يار مې هغه دی چې غونچې څنې ساتينه

▲ باده پر باد مې سلام وايه

پر هغه باد چې د اشنا پر لوري ځينه

د لنډی بېلابېل کارونځايونه: لنډی تر هرڅه له مخه يوه شعري لوبښه، وينگ او کارېدنگ لري. له آره د بې ليک لوستو پرگنو له پنځونو څخه گڼل کېږي او په ورځني ژوند کې يې زيات کارېدنگ په همدوی اړه پيدا کوي. يوه خوا ترې په ورځني گړني بهير کې لکه وراشي (وجيزي) يا مثل کار اخلي او بلخوا پرې د يوه هنري پيداوار په توگه خپل ښکلاييز خوب (ذوق) او ټولنيز ارمان خړوبوي، هغه دا چې په اواز کې يې انگازه کوي او بيا يې له سندريز پلوه له نورو سره هم شريکوي. سکالووي يې پر رزم او بزم، يا د يادويگا (۲۳۴ مخ) په خبره پر مينه او جنگ جگړه راڅرخي. د مينې او رومانس بېلگه يې د خالو خان (د محمود غزنوي سرلښکر) د مينې (محبوبې) لنډی راوړي او د رزم يې د ميوند د ملالی هغه. د دې له پاره چې د ټولمنلي شعري او سندريز خپل (ژانر) په توگه مو د لنډی کارونځايونه ښه ترا پېژندلي اوسي، داسې يې وړ ډلبندي کوو:

د لنډۍ یو، تپو، ټیکی یو او مصری یو انگر څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

الف - د وراشو او متلونو غوندې ترې په ورځني گړني بهیر کې کار اخیستل کېږي.
ب- په څېرمه توگه سندریز ډگر ته ور گډېږي، هغه هم، په خپلواک ډول:

(۲) په اواز کې انگازه کېږي، (۲) له ساز او اواز دواړو سره غاړه غړۍ کېږي او
(۳) په ناخپلواک ډول له سروکیو سره د سندریز کمپوز په بشپړتیا او سمبالتیا کې
کارنده ونډه اخلي.

په دغو درو سرو سندریزو ډگرو کې ډېرې رنگارنگۍ راخپلوي. د اواز له پلوه
بېلابېل سیمه ییز او تېرنې؛ بیا بېلابېل وگړني رنگونه رانغاړي. د ساري په ډول،
کندهاریان یې یو راز انگازه کوي، ننگرهاریان یې بل راز، په هغو کې بېلابېل
تېرونه، کوچیان، پوونده، ساریان بل راز، کلیوال او بناریان یې پسې بل راز؛
همداسې یې له ساز او اواز، بیا یې په ناخپلواکه توگه له بېلابېلو غاړو سروکیو سره
بېلابېل رنگونه او ځېلونه درواخله.

لنډه کی چې په منگلو او ځاځۍ یو کې دود لري، د لنډۍ یو تر څنگ په څه ناڅه
ورته سندریزه توگه ځنې کار اخیستل کېږي. څوارلس څپې رانغاړي، پر لومړي
خج پیل مومي او زیاتره یې په سمه نیمایي کې سا کنبل کېږي او تر پایه یې هره
څلورمه څپه خجنه راځي، لکه:

جونه په (پر) باغ گډې شوې، تالا یې کره گلونه؛
ته په دا ډاول جوړه یې، که زه در مین شومه؛

په دغه درېیمه بېلگه کې یې شپږ څپې وروسته سا اېستل کېږي او ورپسې اته
څپې راځي: وه باد شاگردې ده، ټول یاغي شول وطنونه (علي محمد منگل،
فولکلوري وړمې)،،، (مجاویر ، ۱۳۸۸ لېږدی، چوپړی ۱۵۹)

▲،، سترگې مي ستا | پر لور څلور | شوي

| - - - | - - - |

څلور اته | شوي اته شپا | رس شوي مي | نه

| - - - | - - - | - - - |

(مجاویر ، ۱۳۸۸ لېږدی، چوپړی ۱)

▲ سترگې مي ستا په لور څلور شوي

څلور اته شوي اته شپارس شوي مينه

د لنډیو، ټپو، ټیکو او مصریو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانـی)

۵. چاپ کال: ۱۳۸۸ لېږدی
۶. ټول ټال لنډی، ټپي، ټیکي او مصری: ۱۸
۷. لنډی Lándéy: ۷
۸. ټپي Tapé: ۷
۹. ټیکي Tikéy:
۱۰. مصری Mésréy: ۴
۱۱. ▲ سرو ته منسوبی Related to men؛ لنډی Lándéy: ۴
۱۲. ▲ سرو ته منسوبی Related to men؛ ټپي Tapé: ۲
۱۳. ▲ سرو ته منسوبی Related to men؛ ټیکي Tikéy:
۱۴. ▲ سرو ته منسوبی Related to men؛ مصری Mésréy: ۴
۱۵. ▲ بنځو ته منسوبی Related to women؛ لنډی Lándéy: ۲
۱۶. ▲ بنځو ته منسوبی Related to women؛ ټپي Tapé: ۵
۱۷. ▲ بنځو ته منسوبی Related to women؛ ټیکي Tikéy:
۱۸. ▲ بنځو ته منسوبی Related to women؛ مصری Mésréy:
۱۹. وروستاري غږ Suffix Voice؛ ونه - waná (څرگند واو يا وي بېواک وو، په غږ کلمې سره راشي) ونه؛ سره بشپړي شوي لنډی Lándéy: ۱
۲۰. وروستاري غږ Suffix Voice؛ ينه - iná (څرگنده يي يا لنډه يي وو، په غږ جملې، غونډلې سره راشي) بېنه او ينه؛ سره بشپړي شوي لنډی Lándéy: ۵
۲۱. وروستاري غږ Suffix Voice؛ زورکی - ná (نون زور ولري يا ربنتي پېنډلې هي وو، څخه مخکې ابڅخه ني وو، زور ولري) نه؛ سره بشپړي شوي لنډی Lándéy: ۱
۲۲. وروستاري غږ Suffix Voice؛ زورکی مه - má (maná منه مجهوله هي) مه؛ سره بشپړي شوي لنډی Lándéy:
۲۳. وروستاري غږ Suffix Voice؛ زورکی وه يا ه، : xwalə, tralə, xpələ (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېرې لږې شتون لري؛ سره بشپړي شوي لنډی Lándéy:
۲۴. وروستاري غږ Suffix Voice؛ زورواله هي (زور) وه يا ه، : ará, ar, baxtawará, konatawará, zargará, kaftará (کفتره، زرگره، کونآتوره، بختوره، ار، اړه) ډېرې لږې شتون لري؛ سره بشپړي شوي لنډی Lándéy:
۲۵. وروستاري غږ Suffix Voice؛ ونه - waná (څرگند واو يا وي بېواک وو، په غږ کلمې سره راشي) ونه؛ سره بشپړي شوي ټپي Tapé: ۲
۲۶. وروستاري غږ Suffix Voice؛ ينه - iná (څرگنده يي يا لنډه يي وو، په غږ جملې، غونډلې سره راشي) بېنه او ينه؛ سره بشپړي شوي ټپي Tapé: ۱

۲۷. وروستاري غبر Suffix Voice؛ زوزکی - ná: (نون زور ولري) نه؛ سره بشپړي شوي ټپي Tapé: ۳
۲۸. وروستاري غبر Suffix Voice؛ زورکی مه - má (maná منه مجهوله هي) مه؛ سره بشپړي شوي ټپي Tapé: ۱
۲۹. وروستاري غبر Suffix Voice؛ زورکی ، ه يا ه ،: mayolə, xwalə, xpalə, tralə (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېرې لري شتون لري؛ سره بشپړي شوي ټپي Tapé:
۳۰. وروستاري غبر Suffix Voice؛ زورواله هي (زور) ، ه يا ه ،: konatawará, zargará, kaftará ará, ar, baxtawará, (کفتره، زرگره، کوناتور، بختوره، ار، اره) ډېرې لري شتون لري؛ سره بشپړي شوي ټپي Tapé:
۳۱. وروستاري غبر Suffix Voice؛ ونه - waná: (خرگند او يا وي بپواک ،،و، په غبر کلمي سره راشي) ونه؛ سره بشپړي شوي ټيکي Tikéy:
۳۲. وروستاري غبر Suffix Voice؛ ينه - iná: (خرگنده يي يا لنډه يي ،،ي، په غبر جملې، غونډلې سره راشي) بېنه او ينه؛ سره بشپړي شوي ټيکي Tikéy:
۳۳. وروستاري غبر Suffix Voice؛ زوزکی - ná: (نون زور ولري) نه؛ سره بشپړي شوي ټيکي Tikéy:
۳۴. وروستاري غبر Suffix Voice؛ زورکی مه - má (maná منه مجهوله هي) مه؛ سره بشپړي شوي ټيکي Tikéy:
۳۵. وروستاري غبر Suffix Voice؛ زورکی ، ه يا ه ،: mayolə, xwalə, xpalə, tralə (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېرې لري شتون لري؛ سره بشپړي شوي ټيکي Tikéy:
۳۶. وروستاري غبر Suffix Voice؛ زورواله هي (زور) ، ه يا ه ،: konatawará, zargará, kaftar ará, ar, baxtawará, (کفتره، زرگره، کوناتور، بختوره، ار، اره) ډېرې لري شتون لري؛ سره بشپړي شوي ټيکي Tikéy:
۳۷. وروستاري غبر Suffix Voice؛ ونه - waná: (خرگند او يا وي بپواک ،،و، په غبر کلمي سره راشي) ونه؛ سره بشپړي شوي مصری Mésréy: ۲
۳۸. وروستاري غبر Suffix Voice؛ ينه - iná: (خرگنده يي يا لنډه يي ،،ي، په غبر جملې، غونډلې سره راشي) بېنه او ينه؛ سره بشپړي شوي مصری Mésréy:
۳۹. وروستاري غبر Suffix Voice؛ زوزکی - ná: (نون زور ولري) نه؛ سره بشپړي شوي مصری Mésréy:
۴۰. وروستاري غبر Suffix Voice؛ زورکی مه - má (maná منه مجهوله هي) مه؛ سره بشپړي شوي مصری Mésréy: ۱

۴۱. وروستاري غږ Suffix Voice؛ زورکی، ه یا ه، : mayolə, xwalə, darə, xpalə, tralə (ترله، خوله، مغوله، خپله، ډره) ډېرې لږې شتون لري؛ سره بشپړې شوې مصری Mésréy: ۱

۴۲. وروستاري غږ Suffix Voice؛ ؛ زورواله هي (زور)، ه یا ه، : ará, ar, baxtawará, konatawará, zargará, kaftará (زگره، کوټاټوره، بختوره، ار، اره) ډېرې لږې شتون لري؛ سره بشپړې شوې مصری Mésréy:

۴۳. ټول ټال د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو د مسرو (پټ، نیم بیټی، نیمه کری، نیم بند یا مسره د پېیلې نیمه کری، نیم بند یا نیم بیټ) کچه: ۳۶

۴۴. ټول ټال د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو د لرونو (چې یکر، یوون، مفرده وی یې لږ یا ریډف دی؛ د هی، ه، ا، اېڅه) کچه: ۱۸

۴۵. د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو د نه ماتیدونکي پښېله (حکمي قافیه) کچه: ۱۸

۴۶. ټول ټال د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو د څپو (څپیزو، څپې، سېلابو، هجاوو، سیلیبلس Syllables)، د اېڅو شمېرلو) کچه: ۳۹۶

۴۷. ټول ټال د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو د زورنو (خجیزو، خجونو، اکسنټو، و لفظ، د موسیقي نوټونه: د خج نښې: د توري په سر نښې، چې د تلفظ د جگوالي او ټیټوالي زور، او ردوالي، کیفیت نښې، ټینګې، لهجې، ټاکیدي: بیلوونکی نښې: د وینا، ځانګړي، خاص او بېل، ډولونه. Accents, Morphemels:)) کچه: ۹۰

۴۸. ټول ټال د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو د ترنګتوک مېچي کچه: ۱۸

۴۹. ټول ټال د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو د لور ترنګتوک (د پاینی مسري پاینی څپه یا خوږه غږي اواز په لوړه وي چې ډېری یې په پینه، او نه سره راځي چارباغی لغمانی یې بولي یا د کیسو (داستانی) لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصری یې بولي او پاتیشوني نورې چې وروستاري غږ په ځور راځي دي) مېچي کچه: ۴

۵۰. د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو د ځور ترنګتوک مېچي کچه: ۱۴

۵۱. دیفتنګونه (غیرغږون)، ناټروبیکی، ټروبیکی، سټرېل، اوسټرېل، پارانویبیکي، بلنویبیکي، انډېنښني او هېجانې چغې لکه: وی، وه، وا، نو، الله، او، گرانه،! یه کرانه! ... چې له دوی سره سره باري، منځباري او بېڅباري راځي:

۵۲. کره شوي Action Req'ed (ویار (عیبونه) او تېروتنې سمې شوي) شوي: ۱۳

۵۳. خبرداری (Caution) : ۶

۵۴. کنټرول کې (In control) ټول

په پورتنی لیکنه کې عیبونه او تېروتنې چې سمې شوي وي په ۵۳ گڼه کې یا کره شوي ۱۳ ځایه وي، چې کنټرول کې شوي یا په بله وینا روغي یا سمې یا سبې شوي دي او په سور رنگ سره په متن کې بنودل شوي دي.

شپږ (۶) ځایه خبرداری ورته په لاندې بڼه دی، په نوموړي لیکي کې چې یا به یې خپله ټیپ کړی وي او یا به یې کوم زده کړیال خو تېروتنې په کې وي:

۱. یوه یې یو کښلی دی، په دې وینګ لکه you یا U چې په کار ده چې د یو پرځای یوه وکښي ځکه چې گڼویبکی دی.
۲. او اړېکویبکی یې و کښلی دی، اړین باید او و کښل شي، لکه د درې ژبو په شان ترې گټني اخلي. (لکه : مرغ و روبا. په پښتو کې کره بڼه لکه: چرګ او کیدر. یا تول و تال اړین داسې و کښل شي: تول او تال).
۳. دوي ،، یې په دوي د را اخستني نخښه، نقل، اقتباس بل تن خبرې یا وینا، یې په دوي لیندیو (()) بڼه کښلي ده. ،، بڼه روغه او کره راځي د اخځوک له پاره هم.
۴. نهه ۹ عدد یې نه، کښلی دی باید نهه و کښل شي او روغ راځي.
۵. په کې یې پکې کښلي په دې بڼه ناسمه راځي (لکه : د دېرې پکې پښځه پرې لري او یا د یوې پکې رنځورې جلی د سر په شان ښکارېږي) لکه ویبې زورنه یې هم ورته ده، باید ستربل په له ناتړویبکي کې څخه یوه وت یا فاصله یا واټن و لري، گډ را نه شي سره.
۶. ترنگتوک دغه ټوک یا ټوک ،، وترنمي څپه،، کې (م-) یا (ن-) کره و کښي په دې بڼه نا کره راځي (م-) یا (ن-) ځکه له نوموړو اېڅو څخه ورسته د هې اېڅی راځي.

۹. آر

د لنډۍ، ټپه، ټیکۍ او مصری آر (اصل) په ډانگ پېبلی وینا له آریاني پښت څخه دی چې پېنځه زره او اووه څلو پښت کاله پخوا په بلخ، بخدي کې د آمو سین، هري، لمپاکا، کابل، هېلمند سین په غاړو او شا او خوا کې اوسېدل او پښتو د همدې خلکو ژبه وه.

اوس، اوس په روان پېر کې په ټوله پېنۍ (نړۍ) کې پښتون پښت کډوال شوی او استوگن شوي دي، په لومړي ځل په نړۍ وال فضايي تمځای (سټیشن) فضا یا مریخ کې په پښتو ژبه خبرې شوي؛ د غورکي (ټیلیفون) له لارې له ځمکې څخه پرې غورې او پلټنې شوي دي؛ په رښت کې پښتو دویمه نړۍ واله ژبه ده چې په نړۍ وال فضايي تمځای (سټیشن) فضا یا مریخ کې پرې خبرې شوې دي له روسي ژبې څخه ورسته؛ د ډگروال عبدالاحد مومند له لوري د پښتو ژبې نوموړې پېبلی ویل شوي دي او په ټوله نړۍ کې پښتون پښت لنډۍ، ټپه، ټیکۍ او مصری لس دولس دانې په یادو یادې لري او په خبرو اترو کې یې وایي.

پښتو ژبې لنډۍ، ټپه، ټیکۍ او مصری له آره د پښتون او پښتنې له خولي وتلي وینگونه، غزونه او پېبلي دي چې د آریاني قوم یوه څانگه ده. دا هغه آریاني پښت دی چې د ځمکې په سر پرې ۷۰۰۰۰۰۰۰ اوویا مېلیونه گڼه گڼه خبرې اترې کوي؛ د نړۍ والو د ژبې له ونې څخه هغه ښاخ دی چې تر ټولو ډېر د ژبو ونو ډډ ته نږدېوالی لري؛ هغه ښاخ دی چې د گړېدونکي ژوي لاس ورته لومړی رسېږي؛ د ژبو له ډډ څخه ورته لومړی پل خوندي کېږي، چې نورو ژبو ته پرې پورته کېږي، لکه خوندي ژبني پل پور؛ د ژبو د ونې له څېرې پښتو هغه آریاني ژبې ښاخ دی چې د ژبو ونې ملي، ډنډر او ځمکې څخه لر واین لري؛ تر ټولو ژبو د ژبو ونې ملو یا رېښو ته ډېر نږدېوالی لري؛ تر ټولو زوړ ډنډر او ښاخ له ډډ څخه دی چې څانگه یې زړې خو ټینگې او قوي پانې لري.

د نړۍ ټولې ۶۵۰۰ ژبې کې چې رېښې یې خړوب کېږي، لومړی د همدې ژبې ښاخ دی او د لمر وړانگو روښنایي او اکسیجن یا هواویچه همدې ښاخ رېښو ته ورکړې ده، چې د ویکيو وینگونو رېښې یې تر ډېره له نړۍ والو ژبو سره نږدېوالی لري.

د نړۍ پر ټولو ژبو کې لومړی، بډایه او پرمختللي ژبه زموږ د تربورانو ژبه ده چې زموږ څخه ورسته زوکړه شوې. ټول کال به یې یوازې سپینې وگړي خورلي زموږ گاونډی ژبه ده چې ځواک یې خپلو خپل ژبو په لاس کې دی، هغه د چین

د لنډۍ یو، تپو، تیکۍ یو او مصری یو انگر څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

اساسي لهجه ده، چې (۱،۲۱۳،۰۰۰،۰۰۰) یوه بیلین او دوې سوه او دیارلس میلونه تنه پرې خبرې کوي.

بله دا چې که اینګلېسي ژبه (۱،۲۰۰،۰۰۰) یوه مېلیون دوې سوه زره ویکي (لغات) لري، عربي او روسي ژبه بیا (۹۰۰،۰۰۰) نهه سوه زره ویکي لري، پښتو ژبه (۶۰۰،۰۰۰) شپږ سوه زره ویکي لري، دري یا فارسي ژبه بیا (۴۰۰،۰۰۰) څلور سوه زره ویکي لري.

دلته په یوه نه یوه نوم داسې کسان شتون لري؛ چې د خپلې ژبې له ویوکو (وی یا لغاتونو) سره اترېګني لري؛ په کومو چې نه پوهېږي؛ هغه بیا ناګنلي ګني؛ په دې سره به لازمي وي؛ چې د پښتو ژبې خپل کره وی له منځ لاړې شي. ما ايله (۴۰،۰۰۰) ویکي نه دي زده کړي، نو دا د دې مانا نه لري، چې پښتو ژبه دې الله مه کړه نیمګړې وي. خو زه به په نورو پاتې (۵۶۰،۰۰۰) پښتو ویوکو نه پوهیږم.، (صفي الله، ۱۳۸۸ ليردی کال، ننه توزي ،، پيليزه، سريزه، مخکي وينا، مقدمه ،، ۷۲ چوپړی).

د ژبو له رېښو څخه ټول آرياني ویکي د نورو ژبو ویکي د ډېرو آريو هانو (اېټمولوجېستانو) د څېړنو له مخې په ټکروبي (تصادفي لغات) زباده شوي دي.

پښتو ژبه او د نومرې ژبې وګرني پېلې لنډۍ، تپه، تیکۍ او مصری ډېر په حسن، ډول، بسايسټ، بډاينه، زېرمه او خوړلنتوب آراسته ده.

په آري رېښت کې پېلنی د بشر پښت ډېرېښه په ټوله نړۍ کې له بخدي څخه شوی؛ منځنی یا دوېم له پنجاب د سیند غاړو هند څخه شوی او پاینی یا درېم د چین له اغيور د سیند له غاړو څخه شوی. څومره چې د دوو ژبو تر منځ یا د دوو ژبو او درېمې ژبې ترمنځ اړیکه او راکړه ورکړه ډېره وي، همغومره د دوی تر منځ په ژباړه کې د کارېدونکي مېټافريز او پارافريز نسبت ډېر وي.

خو د غوند د اېکولوژيکي مناسب ځای د بدلون له امله، ځیني پېر دوديزه آروپوهه (Etymology) په یوه او یا بله ژبه کې د شته مانا له پاره د یوه لارښود په توګه غلټوونکي وي. یوې وی غږ د بلې ژبې په بله او په بله ژبه کې په بله مانا وي. لکه: کور وی د پښتو ژبې هستوګنځي ته وايي چې وګري په کې ژوند ګر وي. همدا د پښتو ،، کور،، وی په دري، تاجکي، فارسي ژبه کې د وړوند مانا ورکوي، هغه تن چې سترګې يې نه وي او یا يې سترګې کار نه کوي؛ په اېنګلېسي ژبه کې کور یا Core د هر شي منځ (هسته)، مرکز، منځ کېنل یا منځه یا هسته را اېستلو ته وايي. په چينايي، روسي، جرمني، فرانسه يي، پشه يي، بلوچي، اوزبکي،

د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

تورکي، عربي او اېنډي کي د کور وی بېله بېله مانا لري. ځای، ځای په لنډۍ، ټپه،
ټیکۍ او مصری کي ترې گټني اخستل شوي وي.

د لنډپېره تعريفونو له پاره اي (الف). لنډۍ، بي (ب). ټپه، پي (پ). ټيکي او تي
(ت). مصری پوري لکه څنگه چي لومړي توک ۶، ۷، ۸، او ۹. پراگراف وايي
او پيله يي ساده برابروي داسي: د آر (اصل) له پاره و ويني.

١٠. اوسمهال یې د ډېرولو تگ لاره

د لنډۍ، تپه، تیکۍ او مصری اوسمهال یې د ډېرولو تگ لاره دا څېړنه داسې سپینې ته باسي.

د لنډۍ، تپه، تیکۍ او مصری د ډېرولو تگ لاره په روان پېر کې یوازې په دې بڼه شونې ده:.

١. هاغه پېلن او پېلنه چې په روان پېر کې د لنډۍ، تپه، تیکۍ او مصری ډېرولو تگ لاره باندې مزل کوي یا یې د تللو تکل لري، لږ تر لږه هغه لنډۍ، تپې، تیکۍ او مصری چې لرغونې دي، خوندي شوي دي په لیکلي بڼه، قلمي نخسو کې او له چاپه سلمتې تېرې شوي دي. یوازې د ه، ا، بڅې په پای کې وار په وار تړنې رايي. سندرېزه، سازینه، یا اهنکینه کلیمه لري چې د دوی ټولو غږ بشپړوي.

چې گڼه یې تر ٢١٩،١٧٥،٠٠٠ دوپسوه او نوولس زره او یوه سلو اووه پېنځوس عشاریه ټکی ټکی ټکی داني سره گډې لنډۍ، تپه، تیکۍ او مصری دي. دا ټولې به یې لوستې، لیدلې، ځینې یې یادې وي چې هر گوره خپلې جوړوي او یا یې ټولوي له دوی سره په ټکر کې نه وي. له دوی ټولو بېلې وي، د دوی گډوله هېڅ نه وي، ان!؛ یوه ټکی ا دانه، دانه نوي پېر باندې څورلیڅ وي.

٢. چې د لرو پرتو سپمو، غرنۍ یو لمنو، بندوو او تپتنگونو، درزۍ یو کلو او تړېلو کې چې د پښتون پښت پېیلن او پېیلني ژونگر وي؛ د هغو له خولې یا اوازونو څخه مو چې واورېدلې او یا له خپلو مشرانو، ادې، انا، ترور، اېنگیندو، لونو، خویندو، میندو، نېکونو، اکاگانو، لویانو مو واورېدلې، نو ځان سره یې په چوپړو کې په لیکاني (قلم) یا پښل په کره پښتو ولیکۍ؛ په کومه بڼه چې وي په همغه بڼه یې خوندي کړئ.

٣. خپله یې سر غندو مهالنۍ یو او یا سر غندو اوبیانو کې په خپله خپرې کړئ؟

٤. د اطلاعاتو او کولتور (فرهنگ) برخو ته یې و سپارئ؟

٥. د ټاټوبي سترو ښارونو کتابتونو او د پښتون پښت سترو کتابتونو ته یې په کښلې او یا برېښنالیک یا له چاپه تېرې شوي بڼه و سپارئ چې یا یې هغوی خپلو کتابتون کې ستاسو موندلې لنډۍ، تپه، تیکۍ او مصری خوندي کړي یا یې د علومو اکاډمۍ کتابتون کې دوی خوندي کړي.

٦. چې د ټولو مندل شوو کچه ان یوه دانه وي، چې د چا له لوري مو و موندله، له کوم وگړي څخه، په کوم ځای کې، په کوم پېڅلیک او د کچې اندازې یې چې ځودانې دي؛ په روان پېر کې یې د ډېرولو تگ لاره په لاس درکوي.

٧. اړینه دا ده چې د ٦.٧، ٧.٧، ٧.٨ او ٧.٩ پراگراف په بڼه باید د دوی په بېلوالی غوره پوهاوی و لرئ او ټولو یادونو سره یې اړخونه و کړی شی. چې همدا تاسو ته پر یوه کره پښتو لاسبری په لاس درکوي.

٨. د لنډیو، ټپو، ټیکو او مصریو په روان پېر کې یې د ډېرولو او تگ لارې لښتیلیک (جدول)، چې په ای ابېڅې پیل او په پی ابېڅې پای شي.

پېلنی د نرمکالی کښلو (سندونو، لیکنو، کتاب شویو، متنونو، سرلیکنو) زېرمې ته ټولې لنډې، ټپې، ټیکې او مصری دننه کرل شي؛ چې سره ورته یې هغه خپله له منځه لاړې شي. یوازې اصلي بڼه یې ځای ونیسي، دو باره ټولې ترکیبې، چې د ځینو پېلنی مسره سره ورته والی لري او په ځینو کې پاینی مسره سره ورته والی لري. تری چان کرل شي، یوازې اصلي بڼه یې ځای ونیسي، پېڅلیک یې د هغه لیکولو څخه وي چې لومړی یې له چاپ څخه په تېر پېر کې تېر کړي وي، لکه د لومړي ټوک په ١٤. پراگراف په بڼه باید د دوی د کچې اندازې باندې غوره پوهاوی و لرئ او ټولو یادونو سره یې اړخونه و کړی شی. په روان پېر کې یې د ډېرولو او تگ لارې لښتیلیک ورغوی.

٩. پلټنه داسې په ډاگه شوي یا څېړنه داسې بنودل شوي ده په لښتیلیک کې په دې بڼه د لنډیو، ټپو، ټیکو او مصریو په روان پېر کې یې د ډېرولو تگ لارې، تاسو پر خپل پښت او نورو پښتنو خپلې موندنې او راټولونې ومنئ!

لورا لور؛ کوراکور؛ سر پر ځنی؛ په وېره خوله؛ خوله پر خوله؛ غاړه په غاړه؛ په بښکاره؛ په پټه؛ په څغرده؛ په ډاگه؛ په ډانگ پېلې بڼه او پر ورته کښلې مو د دغې سکالو (مسلي، موضوع) دودیزه کمبله را و نغاړئ.

١٠. څېړنه داسې بنودل شوي ده په لښتیلیک کې د لنډیو، ټپو، ټیکو او مصریو په روان پېر کې یې د ډېرولو تگ لارې؛ تاسو پر خپل پښت او نورو پښتنو، په ټولو نړیوالو بېلا، بېلو تېرونو له خورې پښتو ژبې څخه نورو ژبو ته په نومرو کوشنیو، کښلو، خوړو پېپلو علمي ژباړه خپلې موندنې او راټولونې ومنئ!. چې هغوی ور څخه په روان پېر کې په انټرنیټي میخانیکي اتوماتو ژباړو کې په چټکه بڼه لورا لور؛ کوراکور؛ سر پر ځنی؛ په وېره خوله؛ خوله پر خوله؛ غاړه په غاړه؛ په بښکاره؛ په پټه؛ په څغرده؛ په ډاگه؛ ډانگ پېلې؛ او پر ورته کښلې مو د دغې سکالو (مسلي، موضوع) دودیزه کمبله را و نغاړئ.

٤٢ چوپړی

د لنډۍ یو، تپو، ټیکي یو او مصری یو انگر خبرن چوپړی (ریس رچ پانې)

خبره ٣٠٣ په روان پیر کې د لنډۍ تپه، ټیکي او مصری د ډیروولو او تگ لارې لښتلیک ریکړ جدول،

مصری Mصرية		لنډې Landley		تپو Tappo		ټیکي Voice	
دندې	دندې	دندې	دندې	دندې	دندې	دندې	دندې
١	١	١	١	١	١	١	١
٢	٢	٢	٢	٢	٢	٢	٢
٣	٣	٣	٣	٣	٣	٣	٣
٤	٤	٤	٤	٤	٤	٤	٤
٥	٥	٥	٥	٥	٥	٥	٥
٦	٦	٦	٦	٦	٦	٦	٦
٧	٧	٧	٧	٧	٧	٧	٧
٨	٨	٨	٨	٨	٨	٨	٨
٩	٩	٩	٩	٩	٩	٩	٩
١٠	١٠	١٠	١٠	١٠	١٠	١٠	١٠
١١	١١	١١	١١	١١	١١	١١	١١
١٢	١٢	١٢	١٢	١٢	١٢	١٢	١٢
١٣	١٣	١٣	١٣	١٣	١٣	١٣	١٣
١٤	١٤	١٤	١٤	١٤	١٤	١٤	١٤
١٥	١٥	١٥	١٥	١٥	١٥	١٥	١٥
١٦	١٦	١٦	١٦	١٦	١٦	١٦	١٦
١٧	١٧	١٧	١٧	١٧	١٧	١٧	١٧
١٨	١٨	١٨	١٨	١٨	١٨	١٨	١٨
١٩	١٩	١٩	١٩	١٩	١٩	١٩	١٩
٢٠	٢٠	٢٠	٢٠	٢٠	٢٠	٢٠	٢٠
٢١	٢١	٢١	٢١	٢١	٢١	٢١	٢١
٢٢	٢٢	٢٢	٢٢	٢٢	٢٢	٢٢	٢٢
٢٣	٢٣	٢٣	٢٣	٢٣	٢٣	٢٣	٢٣
٢٤	٢٤	٢٤	٢٤	٢٤	٢٤	٢٤	٢٤
٢٥	٢٥	٢٥	٢٥	٢٥	٢٥	٢٥	٢٥
٢٦	٢٦	٢٦	٢٦	٢٦	٢٦	٢٦	٢٦
٢٧	٢٧	٢٧	٢٧	٢٧	٢٧	٢٧	٢٧
٢٨	٢٨	٢٨	٢٨	٢٨	٢٨	٢٨	٢٨
٢٩	٢٩	٢٩	٢٩	٢٩	٢٩	٢٩	٢٩
٣٠	٣٠	٣٠	٣٠	٣٠	٣٠	٣٠	٣٠
٣١	٣١	٣١	٣١	٣١	٣١	٣١	٣١
٣٢	٣٢	٣٢	٣٢	٣٢	٣٢	٣٢	٣٢
٣٣	٣٣	٣٣	٣٣	٣٣	٣٣	٣٣	٣٣
٣٤	٣٤	٣٤	٣٤	٣٤	٣٤	٣٤	٣٤
٣٥	٣٥	٣٥	٣٥	٣٥	٣٥	٣٥	٣٥
٣٦	٣٦	٣٦	٣٦	٣٦	٣٦	٣٦	٣٦
٣٧	٣٧	٣٧	٣٧	٣٧	٣٧	٣٧	٣٧
٣٨	٣٨	٣٨	٣٨	٣٨	٣٨	٣٨	٣٨
٣٩	٣٩	٣٩	٣٩	٣٩	٣٩	٣٩	٣٩
٤٠	٤٠	٤٠	٤٠	٤٠	٤٠	٤٠	٤٠
٤١	٤١	٤١	٤١	٤١	٤١	٤١	٤١
٤٢	٤٢	٤٢	٤٢	٤٢	٤٢	٤٢	٤٢
٤٣	٤٣	٤٣	٤٣	٤٣	٤٣	٤٣	٤٣
٤٤	٤٤	٤٤	٤٤	٤٤	٤٤	٤٤	٤٤
٤٥	٤٥	٤٥	٤٥	٤٥	٤٥	٤٥	٤٥
٤٦	٤٦	٤٦	٤٦	٤٦	٤٦	٤٦	٤٦
٤٧	٤٧	٤٧	٤٧	٤٧	٤٧	٤٧	٤٧
٤٨	٤٨	٤٨	٤٨	٤٨	٤٨	٤٨	٤٨
٤٩	٤٩	٤٩	٤٩	٤٩	٤٩	٤٩	٤٩
٥٠	٥٠	٥٠	٥٠	٥٠	٥٠	٥٠	٥٠
٥١	٥١	٥١	٥١	٥١	٥١	٥١	٥١
٥٢	٥٢	٥٢	٥٢	٥٢	٥٢	٥٢	٥٢
٥٣	٥٣	٥٣	٥٣	٥٣	٥٣	٥٣	٥٣
٥٤	٥٤	٥٤	٥٤	٥٤	٥٤	٥٤	٥٤
٥٥	٥٥	٥٥	٥٥	٥٥	٥٥	٥٥	٥٥
٥٦	٥٦	٥٦	٥٦	٥٦	٥٦	٥٦	٥٦
٥٧	٥٧	٥٧	٥٧	٥٧	٥٧	٥٧	٥٧
٥٨	٥٨	٥٨	٥٨	٥٨	٥٨	٥٨	٥٨
٥٩	٥٩	٥٩	٥٩	٥٩	٥٩	٥٩	٥٩
٦٠	٦٠	٦٠	٦٠	٦٠	٦٠	٦٠	٦٠
٦١	٦١	٦١	٦١	٦١	٦١	٦١	٦١
٦٢	٦٢	٦٢	٦٢	٦٢	٦٢	٦٢	٦٢
٦٣	٦٣	٦٣	٦٣	٦٣	٦٣	٦٣	٦٣
٦٤	٦٤	٦٤	٦٤	٦٤	٦٤	٦٤	٦٤
٦٥	٦٥	٦٥	٦٥	٦٥	٦٥	٦٥	٦٥
٦٦	٦٦	٦٦	٦٦	٦٦	٦٦	٦٦	٦٦
٦٧	٦٧	٦٧	٦٧	٦٧	٦٧	٦٧	٦٧
٦٨	٦٨	٦٨	٦٨	٦٨	٦٨	٦٨	٦٨
٦٩	٦٩	٦٩	٦٩	٦٩	٦٩	٦٩	٦٩
٧٠	٧٠	٧٠	٧٠	٧٠	٧٠	٧٠	٧٠
٧١	٧١	٧١	٧١	٧١	٧١	٧١	٧١
٧٢	٧٢	٧٢	٧٢	٧٢	٧٢	٧٢	٧٢
٧٣	٧٣	٧٣	٧٣	٧٣	٧٣	٧٣	٧٣
٧٤	٧٤	٧٤	٧٤	٧٤	٧٤	٧٤	٧٤
٧٥	٧٥	٧٥	٧٥	٧٥	٧٥	٧٥	٧٥
٧٦	٧٦	٧٦	٧٦	٧٦	٧٦	٧٦	٧٦
٧٧	٧٧	٧٧	٧٧	٧٧	٧٧	٧٧	٧٧
٧٨	٧٨	٧٨	٧٨	٧٨	٧٨	٧٨	٧٨
٧٩	٧٩	٧٩	٧٩	٧٩	٧٩	٧٩	٧٩
٨٠	٨٠	٨٠	٨٠	٨٠	٨٠	٨٠	٨٠
٨١	٨١	٨١	٨١	٨١	٨١	٨١	٨١
٨٢	٨٢	٨٢	٨٢	٨٢	٨٢	٨٢	٨٢
٨٣	٨٣	٨٣	٨٣	٨٣	٨٣	٨٣	٨٣
٨٤	٨٤	٨٤	٨٤	٨٤	٨٤	٨٤	٨٤
٨٥	٨٥	٨٥	٨٥	٨٥	٨٥	٨٥	٨٥
٨٦	٨٦	٨٦	٨٦	٨٦	٨٦	٨٦	٨٦
٨٧	٨٧	٨٧	٨٧	٨٧	٨٧	٨٧	٨٧
٨٨	٨٨	٨٨	٨٨	٨٨	٨٨	٨٨	٨٨
٨٩	٨٩	٨٩	٨٩	٨٩	٨٩	٨٩	٨٩
٩٠	٩٠	٩٠	٩٠	٩٠	٩٠	٩٠	٩٠
٩١	٩١	٩١	٩١	٩١	٩١	٩١	٩١
٩٢	٩٢	٩٢	٩٢	٩٢	٩٢	٩٢	٩٢
٩٣	٩٣	٩٣	٩٣	٩٣	٩٣	٩٣	٩٣
٩٤	٩٤	٩٤	٩٤	٩٤	٩٤	٩٤	٩٤
٩٥	٩٥	٩٥	٩٥	٩٥	٩٥	٩٥	٩٥
٩٦	٩٦	٩٦	٩٦	٩٦	٩٦	٩٦	٩٦
٩٧	٩٧	٩٧	٩٧	٩٧	٩٧	٩٧	٩٧
٩٨	٩٨	٩٨	٩٨	٩٨	٩٨	٩٨	٩٨
٩٩	٩٩	٩٩	٩٩	٩٩	٩٩	٩٩	٩٩
١٠٠	١٠٠	١٠٠	١٠٠	١٠٠	١٠٠	١٠٠	١٠٠

١.١ لښتلیک: په روان پیر کې د لنډۍ تپه، ټیکي او مصری د ډیروولو او تگ لارې لښتلیک (جدول) بڼې خبره.

١.١ د لنډیو، ټپو، ټیکو او مصریو ته د ادبي بنسکلاک گرو ارزښت ټاکل

دښتنو د ناوړو نیتونو جگړې په دې کې وي چې تل یې په ذهن کې لري او د دې خاورې وگړو ته په سپکه گوري. د دې ټاټوبي ژونگرو او د ژوند هره سټه چې د دوی د راتلونکي ژوند او روان ژوند، د سوکالی او بډاینې چولېڅ کېږي، ادبي بنسکلاکگر ورته ټېټ ارزښت ټاکي او بنسکلاکگر هر څه ته په سپکه گوري.

زموږ د ټاټوبي افغانستان ډېری تاریخونه او ادبي کښلې د افغانستان دښانو لیکي دي چې له افغانستان سره لرغوني او تاریخي دښمنۍ لري.

زده کړه دا سپیني ته را اوباسي چې د پښتنو دښمنانو لیکونکي او لیکوال له لرغون پېر څخه د پښتنو پښتونوالي او پښتونولي ننگ، پت، غیرت، مېړانه، سربښندنه، گوندي، پور، بدلي، جرگي، حجرې، مرکې، کره وړه، ولاړه، درانوي، اړي، مېلمپاله، ودني، وتي، چابکتیا او خیرکتیا روزني او ښوني خپلو وگړو، ځواکونو او زده کونکو ته ښودلي دي. ان الیگزندر (ماکیدانسي یا اسکندر مقدوني) ۳۲۶ مخزېږدي پېر کې (۲۳۴۲ کاله وړاندې) د ده اوسناد ارسطو ښودلي وو او ارسطو ته د هغه اوسناد اپلاتون او اپلاتون ته د هغه اوسناد سقراط ښودلي وو. دوی زموږ دښمن وو؛ لکه څنگه چې مور پښتانه د دښمن تعریف کوو ، د دښمن هر څه زموږ دښمن وي، ان کوشنی ماشوم یې نر وي او که ښځه په هر پېر کې په هر بڼه له منځه وېسی له شتو او توکو سره په ښه کلکه بڼه؛ چې ډگر ته دې په جگړه ډله راغله د ستر تن څار یې کوه تری له منځه وېسه یا په پیل کې تری یوه تن له منځه وېسه چې په نورو کې ډار خپور شي، بیا هغه څه کوه چې زړه دې غوري؛ چې توره دې لنډه شوه کدم پسي واخله او سر دې تل ساته د دښمن سره اخله ، دوی یې هم کوي، زموږ لرغوني لیکنې، کتابونه، اثار، لیکنې او چوپړي، چې د ژویو په پوستکو، د ونو په ښاخونو، ډبرو، څنډو، ملو، پانو، کاغونو، چوپړو او څادرو د روانې لړۍ په ډول شتون در لوده. ټول له کلو ښارونو، کورونو سره تالا او په اور و سوزول؛ اېره، اېره یې کړه؛ په انګېټیو (بخاریو) او وریاوو (شاورې یا حمامونه) یې پري په میاشتو، میاشتو تودول. چې څه په سینه، سینه یوه له بله بل ته یادي ور رسولي همغه رارسیدلي دي، په ټوله نړۍ کې له پښتنو څخه زاړه کتابونه یوه هم نه لري چې مور یې نه لرو دوی یې هم نه لري.

په لغمان کې ډبرین ارامي پښتو لیک او مصري پښتو مېخي لیک، په غور کې مېخي لیک، د بخدي، گندهارا، ارکوزیا، بامیان، تخار او عینک څمڅو کې ډبرینې کښلې د ټاټوبي لرغون پېڅلیک (تاریخ) ویاړ را ښه یې او راپېژني. په همدغو سېزونو

میریم. میګویم که خوب پشتو داري!! مطلب مان کون کلان مییاشد که خوش ما مییاید.

ما ورته و ویل: ځی، ما برایش میګویم که خوب دری داری؟! مطلب ما ازین کون میده یا ریزه مییاشد. (کارته پروان، سرک زیر باغ بال، کابل، افغانستان. ۲۰۰۳ میلادي.)

د لنډۍ یو، تپو، ټیګۍ یو او مصری یو ته د ادبي بڼکېلاک گرو ارزښت ټاکل په همدې او همدې بڼه وي. هېڅ یې گڼي، نا گڼلي یې بولي، ملنډې پري وهي، ورک کوي یې، هغوی ته یوازې خپل ژبه او خپل شعرونه گڼلي او غوره بڼکاري. د بشر بڼکېلاک گرو د حملو لړۍ چې پر دې سېمه تېرې شوي او په راتلونکي پېر کې تېرېږي؛ په پښې بڼه دا د بڼکېلاک گرو په ژونکو کې شتون لري چې پر کومه سېمه بڼکېلاک گرو حملې را وړي، هغه سېمه له خپلې ولکې لاندې راولي، هر هغه څخه چې د دوی ولکه را تنگ وي، له منځه یې وړي او یا ورته د هغو له لورې خنډ په روان او لرلید پېر کې زوکره کوي، بڼکېلاک گرو له هغو سره بدې لري او له منځه یې وړي.

له دښمنو (میرځمنو یا دښمنانو) یوازې او یوازې د دښمنۍ یا میرځمنۍ تمه کېږي. بڼکېلاک گرو، دښن، میرځمن خلکو ته خوښي، هوساینه، ودنه، ژمنه، بډاینه او خواږه نه ورکوي. که ورکوي یې نو په خوښۍ، هوساینه، ودنه، ژمنه، بډاینه او خواږو کې ورته زهر ور کوي. ټول گڼلي شیان چې مور ته گڼلي وي، لوړ ځای ده لېوالتیا او درناوي لري او ټولو وگړو ته ټول منلي وي.

لکه خاوره؛ د سیمې کرښې؛ د ژبو پولې؛ تورې او سپرې؛ توپونه او ټانکونه؛ وسلې او الوتکې؛ بېرۍ او سایپرۍ؛ نخبې او پندې؛ سیندونه او اوبه؛ واورپژونه او غرونه؛ ونې او گلونه؛ دوپیانۍ او لسیپانۍ؛ نښتر او څېرې؛ انار او انګور؛ مڼې او زردالو؛ پټي او پولې؛ کروندې او کرکېلې؛ څټکۍ او ژرندې؛ پیداوار او پیداوړه ونکې (چارځاي، فابریکې)؛ جوړونې رغونې؛ بندونه او ټیټنګونه؛ لارې او گودرې؛ ورونه او زنجېرونه؛ کښلې او ساتلې؛ لیکي، سرلیکي او سترلیکي؛ دیوان او کلیات؛ حجره؛ دېره؛ جرگه؛ پگړۍ؛ بڼتې (څادر، واڅکت، کمیس، پرتور، ټیکرۍ، شال)، ځواک؛ وټه؛ لاسلیک؛ ټاپنې؛ لیک؛ اتن؛ ترې؛ ژبه؛ بیرغ؛ سندري؛ لنډۍ، ټپې، ټیګۍ او مصری ټول ټولمنلي توکي (ملي ناموسونه) دي؛ ټول ملي ناموسونه دي.

اړین باید هر پېر کې هر تن ټولمنلو توکو باندې ملا وتړي، هر ناگڼلي تن او وگړي چې ورسره ناگڼلتوب کوي، پر وړاندې یې یوازې او یوازې چټک او چمتو ولاړ شي، د ټولمنلو څېزونو له پاره ودرېږو او ولاړېږو. پورتنې څېزونه چې ټول ټولمنلي توکي دي یا ملي ناموسونه دي، هېڅ څوک یې په بڼکېلاک گرو، دښنو،

میرځمنو نه پلوري او نه یې ورکوي. که چېرې هغه وگری لیونی هم وي داسې کاني نه کوي، له ټول منلو څېزونو (ملي ناموسونه) سره، ځکه ملي ناموسونه، ناموس دی یا مور ده، مور هېڅ کله کوم تن یا لیونی تن هم نه بر بندوي او نه یې بشکېلاک گرو، دښتو، میرځمنو ته سپاري، نه یې ورکوي او نه یې پرې بی پته کوي.

له لرغون پېره زده کړه دا سپینې ته را اوباسې چې راغلي بشکېلاک گرو علمي وگړي، چې زموږ دودیز شته یې تر شني لاندې نیول او سپړل، څېړل یې یوازې د دې له پاره وو، چې په پیل کې د وگړو تر منځ د دوی دنده زموږ سره د لاسنوي، او بدایني په چار او پار وي. خو ریست کې یوازې، زموږ په زکاوته، چاپکتیا او کني ځان گړندی پوی کول وو؛ دود کمتون کول؛ دودپزي پښتوالي ژونکې کړو وړو تم او ډېکول وو. ورسته یې زموږ لرغوني ډبرین لیکونه؛ کنبلي تاراک، و سوزولي او یایې له ځان سره وړلې چې د الیکزنډر یا ماکیدانسکي یا اسکندر مقدوني ۳۲۶ مخزېږدي پېر څخه له پښتنو او پښتو سره دښمني روانه ده.

▲ ځنگه چې ستا په نوم مو وژني

مور خو به داسې مرگ ته غاړه ورکونه

١٢. د لنډیو، ټیو، ټیکي یو او مصری یو ځای

د یونانیانو، اټالیوانو او سالویکي ژبو لرونکو له پېخیلیک څخه په پېری یو، پېری یو وړاندي وړاندي د لمپاکا د سیند غاړو په اور او پرتو سیمو کې پښتون پښت ژونگر وو او د لمک واکمنی په پېر ٥٩٦٠ کاله وړاندي یا ٣٩٤٣ مخبردي کې دي وگرو دا پيلي ويلي، بورولي او دا يي ځای دی.

،، الکزاندر ذه گريډ (Alexeander the Great) يا اسکندر مقدوني د حملو په لړۍ کې يوه ځای ته لارو چې نوم يې لمپاکا (Lampaka) وو، او ارامي ليک په کې په درز کې روان وو.

په اوومه پېړۍ کې Xuan Zang خون زانگ لغمان (لمپاکا) ته په اسپ سره سفر و کړه، دا رپور يې ور کړه چې ،، ډېر لږ،، او سېدونکي د بوديزم (Buddhism) او هندوايزم (Hinduism) پالي په لغمان کې دي.

لغمان د مهايانېسټ بودايانو (Mahayanist) او هيوون تسانگ (Huen Tsang) دا ثبت کړه چې د لمپاکا په هېواد کې د بودايانو روحانيانو استوگنځي يا صومعه د بودايانو مانۍ چې روحانيان په کې اوسي يوازي ١٠ دانې وې. ،، د ابوالبشر، شيش، نوح او ابراهيم د دينپالي په کې ډېر وو.،،

د الله ج د حق دين اسلام د پرمختيا نه ورسته چې دلته رښت يا حق دين وگرځيد، غزنويانو Ghaznavids چې رهبري کېده د ابوالمنصور سبکتگين Sebük Tigin په نوم، چې له سترو جگړو څخه يې و گټله په لغمان کې، په سرغړونه او مخالفت د هندو شاهي واکمن يا امير د جاياپالا Jayapala څخه، درلودونکی د ١٠٠،٠٠٠ راتول کړل شويو ځواکونوو په دې جگړه کې.

ورسته بيا د مغولو په زمانه کې لغمان، د وخت مغولو په رسميت و پېژند او د متکي، بسيا يا هيله ناکي ولسوالۍ په بڼه يې د کابل ولايت پورې و تړه.

افغانستان د کابل ميوزيم کې د ارامیک ليکنه چې په لغمان کې پيدا شوي وو، ميندل شوي ارامیک ليکنه (کېندنه کتبي، نقش يا ثبت). لرغونی (٤٧٦ ميلادي: د پخواني زمانې سړی) خوارو خلکو تجارت له هند څخه د پالميارا ته څرگندوي. د ارامیک ليک Aramaic اداري يا دولتي لاسي ژبه د اچيمينيدز Achaemenids وه، نوموړي ژبي په لغمان کې ډير فصاحت درلود،(روانه وه) چې ډېره خپوره او لوړه شوې وه په لغمان کې.،، (وېکېفېډيا، ذه فري انېسيکلوپېډيا، لغمان ولايت، سپمه يز وخت ١٢:٠٠ بجې، د جنوري ٣١ د ٢٠١١ لېږدي)

و، پوښتنه: درنه اوستاده! په ځینو پخوانیو اثارو او متونو کې د ننگرهار له پاره د ننگرهار، گندهارا او ننگر نومونه هم ذکر شوي دي، ستاسې په اند ولې ننگرهار په دې نومونو یاد شوی دی؟

ځواب: ننگرهار په مختلفو کتابونو کې په بېلابېلو نومونو ضبط شوی دی، چینایانو په یوه شکل او جاپانیانو په بل شکل ضبط کړی دی. چینایان، چې دې په خپل تلفظ کې و، ر،، توری نه لري او جاپانیان بیا و، ل،، نه لري. خو د و، ر،، توری یې په تلفظ کې شته او هر لام یې په و، ر،، باندې اړولی دی. چینایانو بیا هره و، ر،، په و، ل،، بدله کړې او و، ناگالو،، یې لیکلی دی. یونانیان، چې دې سیمې ته راغلي دي، له دې امله، چې هغوی و، ش،، نه درلوده، د پښتانه په ځای یې پکتیانه لیکلی دی، چې په دې ډول په مختلفو تلفظونو کې بېلابېل تصرفات شوي دي.

مثلا د باگرام په کلمه کې، په ځینو ځایونو کې و، ر،، یې و، ل،، شوی دی او په ځینو ځایونو کې یې و، گ،، لوبدلی دی، په لغمان کې لامونه خو را ډېر دي. پلانی لام، پلانی لام ... حتی لامک، چې د کلي ملک ته وايي، مهتر لامک صاحب یې د نوح (ع) پلار جوړ کړی دی. دلته د کلي له ملک نه مهتر لامک جوړ کړی دی، لنډه دا، چې په تلفظونو کې خورا ډېر تصرفات شته،، (د صدیق الله بدر مرکه، له اکاډميسين عبدالشکور رشاد سره، ۲۰۱۱ م کال).

زه د دې له پاره د اکاډميسين عبدالشکور رشاد خبره ناسمه بولم چې هغه لامک کې عیبونه لري، ژبه یې هم پرېوتې ده، زما په پام کې د اسلامي معلوماتو پوهه یې دومره ښه نه ده. که د قران پاک ژباړه هم وکړي له تفسېر سره خو دا برخه یې په پام کې نه ده تېره شوې. د دې له پاره چې په اسلامي نړۍ او تاریخ کې یا په بله ژبه کې، د پیغمبرانو پېڅلیک کې د حضرت نوح ع چې نور نومونه یې عبدالغفار، عبدالملک، عبدالسلام او لقب یې: شیخ الانبياء دی. هډوکۍ یې: نوح د لمک متوشلېس (متوشلخ) زوی، ابننویس (اخنوخ) مسی، یارد (یرد) کروسی، مهلائیل کودی، قینان اودی، انوش خندی دی. انوش د شېث (هېبت الله) ع زوی، او شېث د ادم ع زوی دی.

حضرت نوح ع د پلار نوم یې لمک دی نه لامک، له ل (لي) ابېڅې نه ورسته ایا (اي يا الف) ابېڅې نه شته دی، په وی پوهنه کې یوه ټکی هم د وی مانا اړوي لکه: نر سره چې یوه ټکی گډ شي نو تر ترې جوړ وي، عرب باندې چې یوه ټکی کېږدي نو غرب کېږي. الف خو پرېږده. دا به سمه وي چې لامک د کلي ملک ته په ویدي ژبې نوم وي خو لمک بیا د کلي ملک ته نه وايي.

د اکادمیسین عبدالشکور رشاد په وینا، په زره پښتو کې، چې مور کوم یوه اثر لرو، هغه ملنډا پانو ده، چې د هغه له لیکلو څخه ۲۱۰۰ کال کېږي. په خبره یې: زه چې کله جاپان ته په ۱۳۶۴ لېږدي کال تللی وم، ما ته دا څرک معلوم و، چې د توکیو په کتابخانه کې ملنډا پانو شته، ملنډا پانو د پښتو او کندهارا په سیمه کې کښل (لیکل) شوي ده،، په وینا یې چې هغه سره د کابل کاله کې یې شته دی.

ښاغلی اوستاد ډېر زیات له جاپانۍ ژبې تر تاثر لاندې راغلی، هغې پرې اثر کړی دی او له پلټنې یې څرگندېږي. بل لوري ته یونانیان چې مهترلام ته راغلي وو، چې تر ټولو ډېر زموږ په غرونو کې په جگړو کې له خنډ سره مخ شول؛ د یوناني مهندسۍ ډېری شکلونه له لرغون څخه دلته دود او شتون لري؛ یونانیان په یوناني ژبه کې د خي، و، خ،، ابڅی لري، پښتینیا ته پختینیا وايي، ځکه په پښتو وی کې شي، و، ش،، ابڅی یانې پښتو نه ده، پښتو ده؛ له شي، و، ش،، سره هېڅ ارشه درشه نه لري؛ له لرغون پېر څخه لا چین خلکو نه وه پېژندلی، ۴۰۰ کاله وړاندې له میلاد څخه خو زموږ سیمه لمپاکا، پکتیانا، کندهار، ارکوزیا او بخدي شتون در لود او د وگړو گڼه گڼه په کې وه.

۱.۱۲ د ځای سیمه یزه ټاکنه

لنډۍ، تپه، تیکۍ او مصرۍ د ځای منځه (هسته) په ډانگ پېيلي وینا لمپکا (لغمان) دی؛ دویمه دورې ځای یې له امو تر اباسینه؛ درېیمه دوره یې ټوله پینی او پاینۍ دوره یې نړۍ وال فضايي سټیشن دی. چې له ټولو وړاندې عبدالاحد مومند په کې ویلي دي. ارکوزیا (لوی کندهار) وگړي مثل کوي چې، و، کندهاري اصلي هېلمندي دي، هېلمندي اصلي لغمانی دي او لغمانی اصلي بخدي دي.،، چې پېنځه زره او اووه څلوېښت کاله پخوا په بلخ، بخدي او امو سین، لمپاکا سین، هري سین، کابل سین، هېلمند سین په غارو، شا او خوا کې اوسیدل او پښتو د همدې خلکو ژبه وه.

په آري رښت کې پیلنۍ د بشر پښت ډېر ډنډه په ټوله نړۍ کې له بخدي امو سیند له غارو څخه شوي؛ دویم له پنجاب د سیند غارو هند څخه شوي، درېیم د سوريي بابل ښار د فرات سیند له غارو څخه شوي او پاینۍ څلورم د چین اگیور د سیند له غارو څخه شوي ده.

چې ادم ع له هند سر نديف اوسنۍ سریلنکا څخه د لمپاکا له لارې تېر بخدي له لارې تورکېستان او مکي ته تللی و؛ په عرفات میدان کې له خپلې بي بي حوا سره یوه ځای شوی و؛ له گرمو دښتو څخه مصر ته لاړه او په ابراک (عراق) راغی، بېرته د غوره اورو ځمکو د منو کرلو او د غنمو کرکېلې له پاره بخدي ته راغی؛ د زوزان په ډېرېږدو د ښه ځنگلونو (خدایي له میوي ډک ځنگلو) او میوو؛ لکه منو، انگور، انار، امونو، هندوانو له پاره بېرته له لمپاکا تېر شو هند ته لاړه؛ ځای، ځای یې خپل

د لنډۍ یو، تپو، ټیکۍ یو او مصری یو انگر څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

زوزانو کورنۍ پرېڅنودل، بېرته دوباره را وگرځیده او سوریې ته لاړه؛ چې ډېر
بچیان یې له امو سیند څخه ورتېر شو او تر اوسنۍ اروپا یې ځانونه و رسول؛ له
سوریې څخه هم اروپا ته ورسېدل، له هند څخه افریقا او امریکا او استرلیا ته
ورسیدل؛ له بخدي څخه اغیور ته تللي تر منګولیا، پیلپین، او ژاپن ته خپاره شول.
د پېر په چورلیڅ سره ژبې هم بدلون او اوړون وکړه.

اوس، اوس په روان پېر کې په ټوله پېنۍ (نړۍ) کې پښتون پښت کډوال شوی
او استوګن شوي دي، پښتو ژبې لنډۍ، ټپه، ټیکۍ او مصری له اړه د پښتون او
پښتنې له خولې وتلي وینګونه، غرونه او پېیلی دي چې د آریاني قوم یوه څانګه ده.
دا هغه آریاني پښت دی چې د ځمکې په سر پرې ۷۰۰۰۰۰۰۰ اوویا میلیونه ګڼه
ګونه خبرې اترې کوي؛ د نړۍ والو د ژبې له ونې څخه هغه ښاخ دی چې تر ټولو
ډېر د ژبو ونو ډډ ته نږدېوالی لري؛ هغه ښاخ دی چې د ګرېډونکي ژوي لاس ورته
لومړی رسیږي؛ د ژبو له ډډ څخه ورته لومړی پل خوندي کېږي، چې نورو ژبو
ته پرې پورته کېږي. لکه خوندي ژبني پل پور؛ د ژبو د ونې له څېرې پښتو هغه
آریاني ژبې ښاخ دی چې د ژبو ونې ملي، ډنډر او ځمکې څخه لږ واټن لري؛ تر
ټولو ژبو د ژبو ونې ملو یا رېښو ته ډېر نږدېوالی لري؛ تر ټولو زوړ ډنډر؛ ښاخ
له ډډ څخه دی چې څانګه یې زړې خو ټینګې او قوي پانې لري.

له نېمې څخه ډېره ځمکه مو د هومالیا د غرونو لړۍ چې ۴۰۰۰ متره له بحر
څخه لوړوالی لري. دغو غرونو نېولې یا نېمه غرونو لوړو غونډۍ یو سپمه ده چې
له سلو ۵۵.۵٪ کېږي، له سلو ۴۰.۹۰٪ مو اواره سپمه ده، په لېنټیلیک (جدول)
کې یې د نخینې ځای کې غرونه داسې ځای پرځای کوو، یوه لږن ګوټۍ غرونه له
سلو ۴۰.۹٪، نېمه غرونه له سلو ۴۲.۲٪، نېمه یوه لږن ګوټۍ غرونه له سلو
۱۳.۲٪، ځیګي له سلو ۳.۲٪، غونډۍ له سلو ۰.۵٪ چې ټول ټال له سلو ۱۰۰٪
ترې جوړېږي. له شپږو ولسوالۍ یو څخه جوړ دی؛ پیلنۍ ولسوالۍ یې مهترلام دی
(مرکزي ولسوالۍ)، الېنګار ولسوالۍ، الېشنگ ولسوالۍ، قرغه بی ولسوالۍ، دولت
شاه ولسوالۍ، بادپخت ولسوالۍ. د لغمان ولایت مرکز مهترلام ولسوالۍ دی، زموږ
په ولایت کې ۶۱،۰۰۰ کورونه دي، په منځنۍ کچه په هر کور کې ۶ تنه وګړي
ژونګړ دي، چې ټوله ګڼه ګونه یې ۳۸۲،۲۸۰ ده، د وګړو ګڼه ګونه یې د ولسوالۍ
په کچه په لېنټیلیک کې داسې راځي.

مهترلام ۱۱۲،۸۵۶ تنه، الېنګار ۵۷،۹۲۰ تنه، الېشنگ ۵۴،۹۳۶ تنه، قرغه بی
۷۰،۶۸۸ تنه، دولت شاه ۳۶،۱۲۰ تنه، بادپخت ۳۴،۵۴۸ تنه دي. د لغمان ولایت د
پر مختیا پلان، د سیمې پېژندنې څېره. لکه له لاندې لنډۍ څخه څرګندېږي چې:.

▲ اصلي وطن مو لغمان جان دی

دې بڼکته پور ته گډوډۍ را وستي یونه

تر ټولو پخوانی دوېم لیک چینایي لیک دی، چې د هرې نښې د رښتني (حقیقي) مانا پر ځای یې د ، کیلي ، په نامه د فکري لیک له علایمو څخه گټه پورته کړه او هرې ، کیلي ، د یوه فکر څرگندونه کوله. چینایان پوهان ورسته پردې بریالي شول چې یوه ډول چټک لیک رامنځته کړي چې د جاپاني لیک له پاره بېلگه شو.

د شعر او شاعرۍ د څرنګوالي په باب د یونان نامتو عالم ارسطو خورا مهم اثر لیکلی و، پوېټکس بوطیقا یا کتاب شعر، شعر هنر و، ارسطو چې تر میلاد وړاندې پر ۳۸۴ کال زېږېدلی او تر میلاد وړاندې په ۳۲۲ کال مړ شوی، ۱ له د وړاندې هم په منظمه، هدفمنه او ټولواله بڼه اثر نه دی ترې څرګند شوی؛ ارسطو د خپل وخت او له هغه څخه وړاندې اکثراً اثارو د مطالعې په پېله کې د همدغو په مټ د ادب تیورۍ پوېټکس بوطیقا په نامه کتاب ولیکه.

دا ځکه چې دغه اثر تر اوسه په خپله یوناني ژبه نه شته او په دا له یوناني، سریاني، عربي، انګلیسي، اردو، پښتو ته و، چې ډېره برخه یې له اردو، فارسي، انګلیسي او عربي نه پښتو ته ژباړل شوی مولوي محمد اسراييل ۱۹۵۸ کښلی،

ارسطو زموږ د عامو طبایعو څخه معیار هم اخستی دی په اثارو کې شتون لري. له خپل زده کونکي اسکندر مقدوني سره د ښوونکي او پټو سفرونو ښوونې له پاره ور سره لمپاکا ته راغلی و. لکه څه رنگه چې ټول حمله کونکي خپل لارښوونکي، پلټونکي مشران، جنرالان، پوهان له ځان سره نیول شويو او سختي جګړې ځای ته بیايي. ارسطو چې ۶۲ کاله عمر درلوده او ۴۴ څلویښت کلنۍ کې په پابڼه عقل سړی و، او ۱۸ کاله ورسته دی وفات شوی دی، له لمپاکا څخه یونان ته تلل و. (لیکوال)

دا لرغوني غونډله په دې سیمه کې هم ډیره کارول کېږي، د الله په ازموینه کې چې بریالی شوی په لومړي ځای کې عمل نامه دې په ښې لاس واخلي، بیا نو لنډۍ وله.

منتحا به یې د برزخت ژوند د پیل نتیجه ښه یې، چې مسلمان وي او نیک کارونه دې کړي وي. له الله ج سره دې شریک نه وي نیولی. نو بیا به د جنت دروازي درته خلاصي وي بیا خوشحالي کوه.

لکه څنګه چې ارسطو ویل و، زما مقصد دا دی چې د شاعرۍ پر فن بحث

وګرو، د هغې مختلف انواع معلوم کړو، په دې انوعو کې د هر یوه کار او مقصد و ټاکو، شعر صحیح تجزیه، اشعارو تعداد، قطعاتو کیفیات او د هغې د اجزاوو په باره کې خیال اظهار کړو،، و زما د بحث موضوع شاعري او د هغې مختلف قسمونه دي،، (محمد اسرنیل ۹۵۸ زېږدی، ۱ چوپړی).

جنگي شاعری Epic، بیا د درد شاعري تراژيدي Tragedy، بیا د خوشحالی شاعري Comedy همدا د هغه د وېش دی. د خپلې زمانې او تر هغې وړانې زمانې نظموه یې له فني پلوه ارزولي دي.

، و تراژيدي د یوه داسې عمل ، کردار ، نقل او پېښې دي چې هغه اهم او مکمل وي، یوه مناسب عظمت او اوږدوالی ولري، په داسې ښکلي ژبه لیکل شوي وي چې خوند کوي. دا ځکه چې د دې په بېلابېلو برخو کې په بېلابېلو ذریعو سره د وېرې، وحشت او دهشت د بیان له امله اغېزه پيدا کېږي؛ له همدې وجې د پيدا شويو جذباتو، هیجاناتو صحت او اصلاح هم کوي. (پېښې، څېرې، ژبه، تاثرات، سینګار او موسیقي، یې عناصر او ډولونه یې : پېچلي، درونکي، اخلاقي او ساده)،،

په کولې، سپېڅلي او په ټول برابري شاعری کې ، هومر، د شاعر د لقب مستحق ګڼلی، ځکه چې دی د ده په نکلونو کې ، پېښو، کې د ډرامې ، حقيقي روح، موجود دی.

خوشحالونکي شاعري د بدو خصلتونو نقل یا ، پېښې، دي. په لومړۍ یو کې شاعري په ، داستاني او ډراماتيکه، وېشي، د دوی توپیر په هم دې کې دی چې تراژیکو داستانونه اوږده او تراژیکي ډرامې لنډې وي. د ډرامو له پاره بیا د زمان، عمل او مکان اړین واحد بللی دی.

، و د ارسطو دا عقیده ده، چې د بنیادم هغه فطري ذوق، چې کوم د شعر موجد او باعث دی، له دوي چينو نه خروېږي، یوه تفاخر او لویۍ خیال دی، و د یوې پیغلي د لویۍ خیال:

▲ له خپل نصیبه را رسېږي

ما خو پر داسې خلکو چرګ نه خرسونه،

یوه د یوه چرګ تجارتي اړیکه ډېره باریکه او هېڅ په حساب ده، پلورل او پېرودل یې وټیزه ده، دا اړیکه د هېڅ په حساب شماری، دغه پیغله خو په اصل کې بډایه د ژویو معلومېږي چې اسونه، اوبسان، سخوندر، غواګانې، وري، مرغومي او ګدان

به یې لرل چې د چرگ مثال یې راوړی ورته، چرگ که گیدر هم وپسي یا مر هم شي نو پروا د هېڅ انسان پرې نه راځي او جنگي چرگان خو څوک نه پلوري. ، هغه چې د پلار نیکه د لویې او عظمت د تاتر نتیجه ده، دا د فخریه او رزمیه اشعارو متحرک دی.

دوبیم : د بل عیب لتولو او نکته چینی کولو ته د بنیادم هغه طبعي میلان دی، چې ترې نه هجو پیدا کېږي، رزمیه اشعارونه غم لرلي منظومات ، تراژیدي، وجود ته راځي.

هجویه اشعارونه خندوونکي اشعار ، کامیډي، پیدا کېږي. چې له رزمیه نه هغه جلا کوي، هغه کارې چې د زماني په حیثیت غمجنوونکي منظومات، په فخریه او هجویه اشعارو فوقیت لري، (محمد اسرائیل ۱۹۵۸م کال، ۳۰چوپړی).

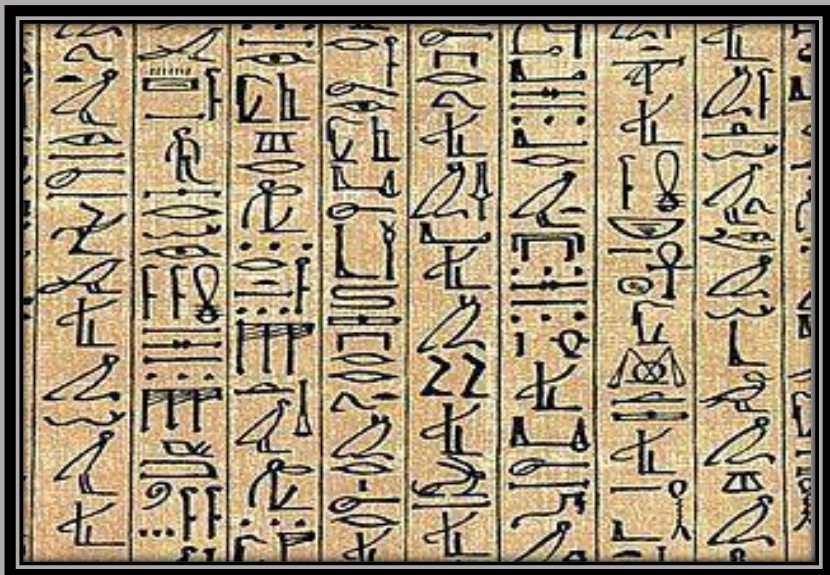
تر ډېرې څېړنې، سپرنې او څېړنې د مورخ او شاعر توپیر په همدې کې دی چې ، مورخ، دا څرگندوي چې څه پېښ شول او ،شاعر ، دا څرگندوي چې څه پېښې شي؛ په دې خاطر شاعري د پېڅلیک په پرتله ډېره فلسفیانه او زیات غوره څیز دی، شاعري عام څخه خبریدل دي او تاریخ خاص حقیقت څخه.

مصري هیرو گلیف لیک؛ مصري هیروگلیف لیک د فکر لیک په بهیر کې رامنځته شو. د هغه پراختیا زیاتره په مصر کې وه او د کاهنانو په لاس کې وه. دا نوم ورته یونانیانو ځکه ورکړ چې په یوناني ژبه کې د (سپېڅلو لیکند) په مانا وو. هغو دا لیک د مصر د کاهنانو له پټو رازونو او عجایبو څخه ډک لیک گانه.

د دې لیک لرغونتیا تر میلاد وړاندې څلورمې زریزې ته رسېږي. هیروگلیف لیک یې د ،پاپیروس، پر پاڼو باندې لیکه. دا لیک معمولاً افقي له بڼې خوا څخه کیني خوا ته او ډېر کم له کیني خوا څخه بڼي او کله، کله هم له پورته څخه کښته خواته لیکل کېده.

هیرو گلیف بشپړ فکري لیک نه دی، په هغه کې زیاتره غریز او الفبایي عناصر شته، همدارنگه په دې لیک کې د انسانانو او حیواناتو د انځورونو شتوالی څپه اټکلیز ډول د دې لیک د پیل پر اوونه بڼه یې.

د ،پاپیروس، په رامنځته کېدو سره په مصر کې د ، هیروگلیف، لیک بدلون مومي، اسانه او ساده کېږي، او هیراتیک ، دیني، با صلابته لیک ورڅخه رامنځته کېږي، چې یوه بل سره پیوستون او تړښت یې یوه ډول چټک لیک، چې د ، دمو تیک ، یا ، ولسي، لیک په نامه یادېږي، رامنځته کړ. (محمد اسمعیل ، ۱۳۹۴ ل ل کال، ۲۱ ، چوپړی)

١. : د مصري هيروگلیف ليک بڼه چې په لغمان ولايت مهترلام ولسوالۍ کتې څنگ او غور ولايت فيروز غرونو کې هم په لرغونو ځايونو کې په ډبرو کې شتون لري. شپږ سوه ليکلي شيان وو ٦٠٠ د مصري هيروگلیف ليک بڼه دي ،، سرى او ملت ، ٢٣ مخ،، چې زمور د ټاټوبي پيڅليک په ډاگه کوي. انخور (# ٥٤ انخور)

١٢. ٢ ارامي ليک څرنگوالی او ليکنی بڼه

زمور وگړو هم په پيل کې د شيانو انځورونه کارل. ،، کله چې حضرت ادم ع پر ځمکه مېشت شو، نو ليک يې هم پيل کړ، تر ادم صفي الله وروسته د هغه اولاد هم په خپلو منځو کې ليک کارولی دی او پرله پسې ډول تر اوسه رارسېدل دی، اسلامپوهان په دې نظر دي چې ادم ع په خپلو گوتو ليکنې کړي دي. تر هغو ورسته د شيث ع اودى ابښونى (انخوخ يا ادریس ع)، چې د ادم ع پردی کېږي، د ليکاني په وسيله په خپلو گوتو د پښتو ژبې ليکنې کړي دي. ،،

تاريخپوهان وايي: ،، شا او خوا دوه ويشت زره کاله وړاندې انسانانو د و لاسکو، په غار کې پر ديوالونو انځورونه وکارل او تقريباً د ليک لومړى نښې نښانې کښل کېږي ،، (زرغونه زېور، ١٣٩٣ لېږديز، بېلابېل مخونه)

غرونو سرلنکا کې له اسمانه رابنکته شو، الله ج عیسا (عیسی) په خپل قدرت پرته له پلاره د بي بي مریم له رحم څخه پیدا کړ په فلسطین کې. د ده له پیدایښت سره د میلادي کال (زېږدي) هم له همدغه وخته پیل کېږي، چې ځینې کلونه چې د ده له زوکړې څخه پخوا وو، هغه ته له میلاده وړاندې وایي یا مخزېږدی او ورسته ته یې عیسویز میلادي کال، میلادي، یا زېږدی کال وایي. چې اوسمهال ۲۰۱۷ میلادي کال دی، زموږ اخیږین پیغمبر حبیب الله یا محمد رسول الله ۶۱۶۳ کاله د حضرت ادم ع له اسمانه ځمکې ته د رابنکته کې له وخته ورسته، د بي بي امنه له نسه څخه د سعدي عربستان په مکه مکرمه کې پیدا شوی، دلته داسې څه سپیني ته او باس چې ۵،۵۸۵ کاله له میلاد وړاندې په ټوله ځمکه کې دوی تنه وو، یوه د ټولو انسانانو پلار حضرت ادم ع او بله یې مېرمن بي بي حوا وه.

او موسی ع، ۳،۷۴۸ کاله د ادم ع له ځمکې ته له راکوزېدو مودې څخه ورسته زوکړه شوی، او ۱۲۰ کاله یې عمر وو، ۱،۸۳۷ کاله له میلاده وړاندې زېږدلی دی.

نوح ع د لمک زوی ۳،۹۴۳ کاله له میلاده وړاندې زوکړه شوی یا د ادم ع له اسمان څخه د کوزېدو وخت څخه ۱،۶۴۲ کاله وړاندې پیداشوی.

د انسانانو دوباره ژوند چې هغه کسان او جوړې چې په کښتۍ سره وي، د الله عذاب چې ټول کافران هلاک کړه او ټول دنیا له اوبو لاندې شوه، کښتۍ د الله ج په حکمت باندې چې ټولې اوبه کېناستي نو د جودې یا تورات، برکوه ارارات یا اغاري باندې په وچه کېناستله.

دا چې زه اېنجینېر صفي الله فردوس خان (لیکوال) نن ۳۰ کلن یم او په ۱۹۸۶م کال کې زوکړه شوی یم. نو $۱۹۸۶ + ۳۰ = ۵۵۸۵ = ۷۶۰۱$ کاله وړاندې ابوالبشر حضرت ادم صفي الله د سرندیف په غره رابنکته شوی دی له اسمانه او په دې ۷۶۰۱ کلونو کې نن په ټوله ځمکه کې ۷،۱۵۵،۷۰۰،۰۰۰ تنه انسانان گڼه گڼه لري. پیداشوي له یوه پلاره. (د ۲۰۰۲-۱۰ پورې د نړۍ د نفوس اندازه ۷.۱۵۵۷ میلیارده وه).

د ذوالکفل ع له وفات څخه ۱۱۷ کاله ورسته بودا پیداشوی دی. ۵۶۳ کاله له میلاده وړاندې. د بودا له پیدا کېدونه ورسته. هغه پیغمبر چې قران کریم کې نوم دی ۴۷۸ کاله ورسته پیداشوی دی.

الله ج زکریا ع پیغمبر راولپړه په فلسطین کې ۱۱۵ کاله یې عمر و او وکړي یې د حق دین ته بلل چې د یوه الله عبادت و کړي.

د زرو تپرو عمر: وختي وختونه یا وړاندي وختونه ۲،۰۰۰،۰۰۰،۰۰۰ دوي میلیارده کاله له میلاد وړاندي دی.

د ځمکې د پیدایښت ، مبدا یا سرچینه، وخت دی؛ ۱،۰۰۰،۰۰۰،۰۰۰ یوه میلیارده کاله له میلاد وړاندي دی.

د بڼې ، شکل یا ترتیب، وخت دی؛ ۵،۰۰۰،۰۰۰ پېنځه میلوونه کاله له میلاد وړاندي دی.

د خزنده ، دیناسور سمخاري، مار، نهنگ یا چرمبنکی، عمر؛ ۱،۰۰۰،۰۰۰ یوه میلون کاله له میلاد وړاندي دی.

د لمړي کنگل شوي، یخي شوي عمر ، جاوا دانو — پیکيگ دانو: گوټ، ؛ ۵۰۰،۰۰۰ پېنځه سوه زره کاله له میلاد وړاندي دی.

د دوېم کنگل شوي، یخي شوي عمر ، هیدیل بیرگ دانو: گوټ، ؛ ۴۰۰،۰۰۰ څلور سوه زره کاله له میلاد وړاندي دی.
د زرو تپرو عمر؛ ۳۰۰،۰۰۰ درې سو زره کاله له میلاد وړاندي دی.

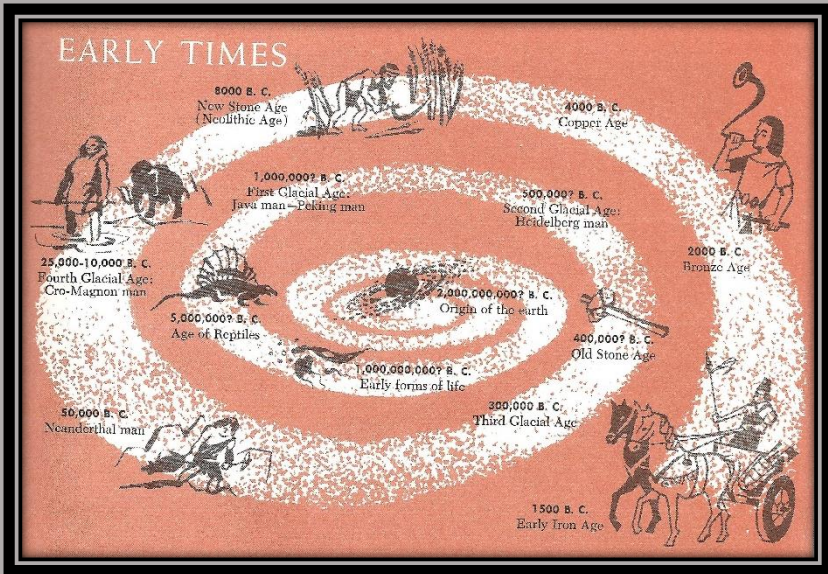
د درېیم کنگل شوي، یخي شوي عمر؛ ۵۰،۰۰۰ پېنځوس زره کاله له میلاد وړاندي دی.

د نیندرزال گوټ ، هیدیل بیرگ دانو: گوټ، ؛ ۱۰،۰۰۰ - ۲۵،۰۰۰ له لسو زرو څخه تر پېنځوشت زرو کاله له میلاد وړاندي دی.
د څلورم کنگل شوي، یخي شوي عمر، کرو- ماگنن گوټ؛ ۸،۰۰۰ اته زره کاله له میلاد وړاندي دی.

د نویو تپرو عمر ، د نیولیدیک عمر، ؛ ۴،۰۰۰ څلور زره کاله له میلاد وړاندي دی.

د میسو عمر؛ ۲،۰۰۰ دوي زره کاله له میلاد وړاندي د ژپړ، برنجو یا برنزو عمر؛ ۱،۵۰۰ یوه زرو پېنځه سوه کاله له میلاد وړاندي د پخوانۍ اوسپني عمر،، (لیوسي، ۱۹۶۲ زېږدي، ۱۳ چوپړی)

د لنډۍ یو، تپو، تیکۍ یو او مصری یو انگر څېړنـ چوپړي (ریسـ رچ پانې)

۳. د پیل پېر (وختي وخت، د وخته وخت، مخکیني وخت، وړاندی وخت، مخکینی پېر، په سر کې پېر، پخوانی وخت، لرغونی پېر، نږدی پېر، را تلونکی وخت) ارابي دوران انځور. د لیوسي یوسف هالي له کښلی ۷۷ سړي او قومونو، له ۱۳ چوپړي څخه مې اخستی دی چې نوموړي کښلی په نړۍ کې تر ټولو منل شوي او رښتي کښلی دي چې کښلی یې په امریکا کې تر ټولو ډېر پېرل شوي. او خپري شوي دي، مور ته د انسانانو د پیدایښت د پیل دوره هم کره په لاس راګوي چې یوازې د ۴۰۰۰ او ۸۰۰۰ مخزېږدي کلونه را ښه یي. هغه پوهان او څېړونکي چې د اسبابو او توکو او لرغون پېژندنې بېطری چارچونه یې کمزوره وي، چې انسانانو پیدایښت میلیونونه میلیونونه کاله وړاندې څرګند وي ټول ناسم او دروغ وايي ځکه چې له رښت څخه لري او بې حسابو کلونه د ډبرو، نویو ډبرو، دګوت او یا دیوانو دورې څخه کره پرتلنه نه شي کولی.

* ما یې انځور باسټلی دی، ۸ انچه په ۵ انچه کې دی، د پڅښتی یې خر څکی تټ خاکی، زرین او ژېر رنگ لري. (# ۵۶ انځور)

۱۲. ۴ نیندر ګوت: دیوان

مور وړاندې د زرو تیږو د پیدایښت وخت ته څو (یا د پیلوالي ډیک عمر) مخکې له دې چې راتلونکی کونج د انسانانو په پیدا کړو، نږدې نیمه یې میلیونه کاله وخت تېرېږي د پیکي او د هیدل برگ ګوت تر منځ، تر ډېره حده پورې ډېری کلونه تېر شول چې د بل ګوت هغه چې مور یې غواړو نښه، بیلګه، شاهد، ثبوت، ښودونکی (شی) کړو، پاتېشوني یې وموندل شول په جرمني کې. د په کېوز کې د نیندر سیند

د لنډۍ یو، تپو، تیکی یو او مصری یو انگر څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

په دره (ترانگه) کې، په جرمني ژبه کې د قریبي (کلي) له پاره دال وی کاروي، نو د دې له پاره یې ورته نینډیردال گوټ کېښود، هغه په اټکلي ډول په ۵۰،۰۰۰ کاله وړانې له میلاد څخه ژوند کوو، تر څه وخته پورې له ۲۵،۰۰۰ کاله له میلاده وړاندې، هغه لنډ او زورور پیدا شوی وو، لینډۍ ته ورته پخښې، درنده ژامه، پنډ یا تټي وروځي او اوږده پوزه یې لرله.

نینډیردال گوټ ډېر پرمخ ویره دود یا تعامل له خلکو څخه چې هغه یې دود و لره، هغه ډېر ښه ابزار یا اسباب جوړ کړل. هغه په کېوز کې ژوند کوه او د حیواناتو پوستکي به یې اغوسته. هغه دا زده کړي وو چې کله یوازې وي، په کومه بڼه اور بل کړي. دا ځکه یوه ښه پای و د لېږدولو له پاره!

نینډیردال گوټ له پخواني انسانانو څخه. بېخي جلا:- بل ډول: هغه خپل مری ښخ کړه، نور نو څه شی وي، هغه له دوی سره یې اسباب هم ښخ کړل، وسلې، تر خوړو پورې، هغه باید مثلي وی چې له مونږ غوښتنه و کړي چې زموږ غونډې شی ورسته، په بله بڼه، هغه دا منله چې د ژوند لوړو ژورو کالیونو څخه ورسته مرگ دی، موږ په دې نه پوهیږو چې هغه په څه باور درلود، خو هغه په ډاډه بڼه کوم دین درلود. لکه د پخواني انسان غونډې، نینډیردال له نظره پټ شو، موږ نه پوهیږو چې ولې.

سروبی (یخچال، د یخي لوي ټوټې) د گنکل سترې ټوټې چې د غرو له سرو څخه ورو، ورو رابښویږي، د یخي لويې ټوټې،، (لیوسي، ۱۹۶۲ زېږدی، ۱۳ چوپړی)

دا بیا بل اصل دی چې په مصری یو کې موږ ته په گوته شوی، و، اقتصادي خنډونو معلومات، د ښمنانو له جرمنیانو سره څه و کړل: په بېلگه کې درته کارم چې په ۱۹۱۳ م کال وړاندې له جگړې څخه، یوه جرمني مارک، غوره او لوړه بیعه درلودله، له ۲۵ سنتو د امریکایي هامیانی یو سره برابر وو. یانې څلور جرمني مارک = له یوه ۱ امریکایي هامیانی یو (پیسو) ډالر سره.

په ۱۹۲۳ م کال یا په ۱۹۲۰ کې سره برابر وو، بیا همدغه ۲۵ سنتو د امریکایي هامیانی یو له غوره او ډېر ښه بیعه له یوه ۱ ټریلیون د جرمني مارکو لرله.

یانې د نیمې نیم ډالر بیا یوه ټریلیون مارکه کېدل و، لکه د یوه ۱ مخي ته چې یوه درجن صفرونه کېږدي، یا ۱۲ دانې ټکي (صفره): ۱،۰۰۰،۰۰۰،۰۰۰،۰۰۰،۰۰۰ زر مېلیون؛

په روانو کلونو کې بیا جرمني خبرتیا ورکړه چې زاړه مارک مو وړوئ او نوي مارک واخلي؛ له ټاکلي مودي ورسته بیا زاړه مارک هېڅ ارزښت نه لري، جرمنیانو باید خپلې پیسې یوه ټریلیون په یوه نوي مارک اړولي وی.

د هغه زور جرمن مارک انځور دا دی.، (لیوسي، ۱۹۶۲ زېږدي، ۶۰۵ چوپړی)

٤. : په ۱۹۲۰ زېږدي کې د جرمني بانک نوټ يا جرمني مارک
هامپانی یو یوه بېلیون جرمني مارک (۱۰۰۰ مېلیونه)
(# ۵۷ انځور)

په ټوله کې بنسټلارگر تل غواړي چې د نړۍ پر ټول مخ مشري په یوه نه یوه
ټاټوبي و لري، چې نور ټاټوبي له خپل سرۍ او سويي رېښت (غیرقانونی) څخه
لري و ساتي، خو ډېری پېر له وژونکو شخړو وړلو ورسته د بنسټلارگر و پېسي
ټېټوالی نه مومي.
د هغو ټاټوبو پېسي ټېټوالی نه مومي چې له هغو سره د ساتنې او پېسو خپل جوړوني
ماشینونه وي، چې د نړۍ وال بانک یې رغولی وي، او پرې غوښنه ونډه لري.

زه مې د خپل ښووند عزیز هوتک، پوهنتون د تاریخ اوستاد کپسه مې کوم،
پلار یې دی ولېږه. چې په مصر کې لوړې زده کړې و کړي، له څو کلونو څنډ
ورسته چې ټاټوبي ته بېرته راستنېدو، پلار یې د ښه راغلاست له پاره د کابل هوايي
ډگر ته د لیدو له پاره ورغی.
پلار یې چې له ښه راغلاست خلاص شو، په روان پېر کې یې روغېر کې ورته و
ویل. بچه کومه رشته دي ولوستله!؟
نو هغه ورته و ویل تاریخ،
نو پلار یې سر له واره په هوايي ډگر کې په لغته و وهه، ته ما مصر ته د تاریخ
لوستلو ته لېږلی وي، ما پام کوه ته به اېنجینېر شي او یا ډاکټر، تاریخ نو رشته ده
چې تالوستلي، ...
د ده پلار قاضي و.

په هر حال دا یوازي د دي له پاره مې نکل کړه، مور تېر ته ډېر پام نه کوو، تېر
داسې تېر گڼو چې هېڅ پام ورته نه کوو، که بنسټلارگر میرڅمن پر مور نن پېر کې
ژورې نادري کاني و کړي، سبا مو له پامه وېستلي وي، ټول رېښت راته هغه تاریخ

پوهان کښې چې مور سره تاریخي تړبگنې او دښمنۍ لري، اړین باید لږ زره غوره درناوی ورته و لرو. واکمن دې دا په غوره په پام کې ونیسي، هغه چې د دې ټاټوبي خپل وي پردي نه.

لکه څنگه چې افغانستان له پایله په بېلا بېلو لړیو کې، تېټې او لوري لیدلي دي، د زمانې له خوا یې کلکې څپېرې په مخ خورلي دي، د پردو تر لاس لاندې راغلی دی؛ وگړو یې د دې له پاره د دوی زورورو مقابله نه شوه کولی. خپلې انگرې، پټې، هټې، بازارونه، ښارونه، ځمکې، باغونه، له ننگه او غیرته پردو ته پرېښي دي.

غرونو، درځنیو سیمو، ترانگو او شوبلو ته تللي، دومره پېچلو ځایونو ته تللي چې، پردي پرغلگر په اسانۍ ورتلی نه شي او خنډ نه دي شوي ورته، له لري او پېچلو ځایونو یې سرونه پرې تټ تیت کړي.

څې ورته به ورځ برابره شوه، نو د انساني مادې هوسنا کې طبعي سره سم خپل پرې ښودل شوي ځایونه بېرته نیولي، یا به یې پرته له خپلې لرغوني سیمې څخه، د پردو پر سیمو؛ لکه د نورو غونډې د جنگونو برېښونه وړې دي یا د مرهم برېښونه کړي. دا د همدې سیمې لمپاکا پېخلیک دی، د مهترلام د ترانگو د ډکو سیندونو په غاړه له لري ځمکې او لري غونډیو، د غرونو لړیو، لري یو پیل، پیل کېږي، چې د نړۍ اسمان(هندو کش هسکو) پورې تللي دي.

د الینگار او الیشنگ سیند د یوه ځای کېدو منځي څي کې پرته ده، د کڅور شمېي سیمه ده، چې مهترلام، لمپاکا یا لغمان زره- د کابل سیمه (گندهار زره) افغانستان دی. ، د مغولو باچا ضهېر الدین بابر د لغمانی څخه په خپل یاداښتونو کې د لغمانی یادونه کړي ده ،(نرک، ۱۹۴۴م کال، ۸۱ چوپړی).

په ټوله پښتنه سیمه کې چې، کله موسیکۍ پارچې ښې گرمې شي یا د پښتو سندرې گرمې شي، نو بیا ورباندې غږ و کړي چې لغمانۍ ته یې که!، یا هغه پښتو وگړني پېیلی چې خور ساز او اواز او تر ټولو غوره ترنگتوک لري. لکه: لنډی، تپه، تیکۍ او مصری، نو بیا سندر غاړی دومره لویه غرانگه کړي، ته به وایې چې ټول تللي اریاني له گوره راپاسوي، اواز یې دومره تاثیر کوي؛ څلور څپېزه پارونیکي د پښتو ژبې د څپېز خجیز ټولوالي سټه وایې:-
په کرېبانه!!!!!!! او گرمې تېلې به له ارموني سره د پای ځایونه و کړنگه وي.
او بیا په لنډیو، تپو، تیکو او مصریو پیل و کړي.

په نېرلید کې دغو پښتنو غرځیو په ولاړه او روانه د سیند تر غاړو، کروندو، پولو، غرونو، غونډیو، خورونو، کښونو، ټیټنگونو، لارو او گدرو کې له مری څخه په اورده ساه ویلې، چې د نوموړو پېیلو لرغون انگر او د پیداوار ځای همدا دی.

▲ ځوانان په هر ځای کې لویږي

په لمپاکا کې څه زمريان لوی شوي دینه

د لمپاکا وگړي يا لغماني چي دي، بنځي او نر په گډه سپک او درانده کارونه کوي، له غرو لرگي راوړل، په لوبښو اور بلول، د لوبښو څخه پرې جوړول، بنکاره کول، اوبه لگول، لو کول، غبلونه کول، ژرنده کول، دوي څټکي کول، دروي څخه تولى جوړول، د شنډې توت څخه ډول او ډيره جوړول، کوشني رباب او دوي تاره جوړول، بچو لوبول، ژوي روزل، د مخ پټول هېڅ شتون نه لري (د خپل ټاټوبي ميلي بنتي، ټيکړی، شال، پرونی او اوگی يې په تن کول؛ د عربانو کالي يې په خپل ميلي بستو نه پورته کول، د دي له پاره چې هغه په اسلامي دين کې نه راځي؛ ځکه چې د عربو په زندانو کې وژونکي، وراني، شراب څښونکي او بېباکو انجونو هم عربي عجاب په تن وو)، نر او بنځو، پېغلو، زړې، غټان او واره ازادانه له خلکو سره خبرې کولې، په گډه ودونو ته تلل او راتلل، مېلمه پاله په کې ډېره وه، چې تر چرگي (د نغري غاړه) به يې مېلمه سره گډ څښاک کوه. له موسيکي، اتيو او نڅا سره ډېره ډډه لري، اوبنانو ساتنه، آسونو ساتنه، کبښوني، بنکار، الوتونکو ساتنه، د سپو روزنه، د بنکار سپو روزنه، رمو ساتلو، ژغورلو له پاره؛ د تولى، سورني، ډول، ډيرا، وانج، توکو جوړول، د دي توکو استعمال؛ چرو، کلنگو، بناځي، چاکوانو، لور، رمبي، څټکو، ميخونو، ژغو، موتو، ډنډو، بغري، تبي، تنورو، سيخانو، نغري، نيمی، کورو، توتينو، ارو، مالو، غاښونو، څندانو جوړول؛ لغمانی بيا کله گډې، کله يوازي، کله له ساز سره، وايي؛ بنځي يې اوږدې غاړې کوي، لوري منځنۍ وني، توري سترگي، تور ويښتان، جېگي پزي، روڼ پوستکي، توري گڼې وريځي لري.

چې دا نښې بيا تر تېرونو تللي دي. چې ارياني پښت همدا ځانگړنې لري. همدا لغمانی پښت دی چې د پښتون ستر پيل سيمه ده، ځيني خبرې په کتابونو کې نه وي، چې پردو ليکلي وي په خپلو گټو يې ليکلي.

هغه چا زمور تاريخونه ليکلي چې مور سره تاريخي دښمنی لري، د سليمان ع د ويده کېدو مسجد چې د پولې خشتي مسجد شاته دی؛ له لرغون پيل څخه چې د گندهاره پيل هم همدا لغمان د کابل ټيټه سېمه ده، چې ننگرهار پوري د هند له لوري د انسانانو د لرغوني سيوليزيشن پوري تړلي سيمه بللي وو.

د حضرت حشمت الله (سليمان ع) چې ۴۳ لوني او ۲۷ زامن لرل، له نن څخه ۲۱۱، ۳ وړاندي کابل (دي سيمي ته) ته راتله، د غرمي ډوډۍ به يې خوړله او د ماسپښين مانځه نه ورسته به يې بيا پرواز کوه. (دا خبره تفسيرې معارف هم راختي) د پيغمبرانو په وخت کې تر ضهېر الدين بابر ه يې لغمان د کابل سيمه يا ولسوالی بلله،

لکه څنگه چې به هر نوي سيواليزيشن سر کاره، سختي به پر دې پرې راتله چې د چپ لاس جب غونډې په ورېښمینه لاره شتون لري. خوندي ځای د ټولو له پاره وو چې جگړه له اوارې لرې، تټې کړې او بيا يې مات کړي.

لوی سکندر مقدوني ۳۴۰ کاله له ميلاده وړاندې يا له نن څخه ۲۳۵۷ کاله پخوا خپل د لښ تمځای همدلته کڅور شمېي لمپاکا ته راوړه؛ مکاره (چلبازه) تکنیکونه يې وخوړل، ډېر وگړي يې له منځه لاړل؛ تر سنگره سيمې پسې لاړل دوی، دا پښتون پښت يې ۱۸ کيلو مترو په واټن تيت کړه په غرونو کې، په همدې کولمان، سو، او کون کې د هندو کش غرونو کې پټ شول، دمه ورته په پېنځه کورې کې د مقدوني ځواک لښ د اوسپنې د ويلولو له پاره جوړه کړه؛

په پېنځه کوره (پنجکوره) کې د اوسپنې د ويلې کولو او تورو، سپرو او زړيې د وخت عصري جنګي اسبابو فابريکه د خپل لښ له پاره د سنگره په پنجکوره کلي کې له نن څخه ۲,۳۵۷ کاله وړاندې جوړه کړې وه؛ ۲۰۰۰ اسونه يې له سپرو سره و وژل شو، له مياشتو، مياشتو ځنډه ورسته چې بريالي نه شو؛

پېنځنی ورځ د غبرگولي مياشت په ۱۲ دوي لسمه (جون ۲ دويمه)، اېسکندر هڅه وکړه چې د بل اړين نه دا پښت تراک کړي؛ د ادبني په شپې، په لاره يې د چټک آس ځغلونکو پښتنو له لورې يې د ملخ کلي سره د حملې کمين و خوره او لږ ټپي شو؛ کابل کونړ سيند د يوه ځای کېدو ځای ته يې ځان ورسو او د لښ تم ځای څخه يې تازه دمې چايک نېزه وهوکي ځواک واخستنه؛ د اسمار له لارې په غرو راتله، اسمار کې همدې پښت مقدوني اسکندر د يونان د امپراتورۍ امپراتور ژور ټپي کړه؛ د يوه نۍ په ماښام د غبرگولي مياشت په ۱۴ ځوار لسمه (جون ۴ څلورمه)، لښ يې له درونو او کړو ډک ټپي حالت کې روم ته ورسو؛ چې له همدې ټپ څخه چې روم ته په ۲۷ ورځو کې د ايران له لارې ورساوو له دې ژورو ټپونو له لاسه د چنگاښ مياشت په ۱۰ لسمه (جون ۳۱ يوه دېشتمه) مردار (مړ) شو.

اسکندر په ځوانه دېرش کلنه ځوانۍ کې په درې کلونو موده کې هند، ډېره برخه د ټولې دونيا نيولې وه، په ۳ کلونو کې، تر څلورو مياشتو پورې په لغمان کڅور شمېي کې دمه وو، (له دې وخت څخه ۹۱۸ کاله ورسته الله ج محمد رسول الله زموږ پيغمبر پېدا کړه د بي بي اميني له نس څخه).

خو تر اترک اسکندر خان له پښتنو نه بي دمې و او اسکندر ته پښتنو پټ ځانگړی نوم د خان ورکړی و. بيا يې څو پېړۍ ورسته چنگېز خان ته هم د خان لقب (ټوبل شوی نوم) ورکړی و، دوی په پښت کې پښتانه نه و، خو تومبوني نومونه او د جگړې پټ ځانگړي نومونه

پرې پښتو کېښودې وو، د ټاټوبي کې د ډېرو سختو جگړو او وگړو تر منځ د جگړو د یادونو په پیر د دوی دا ټومبوني نومونو سره سرغندوي شو. لکه څنگه چې راپور شوي ده خپله د اېسکندر له خولې. و د الگزاندر ذه گریډ یا اسکندر مقدوني و Lampaka، (جیمی ویلس، لاري سنیگر د وېکېډیا د ادارې بنسټ گر، ۲۰۰۱، بیا ځلې ۲۰۱۱ م، وېکېډیا، دایرت المعارف، هغه اثر چې د پوهې مختلفې څانگې څېړي، لغمان ولایت).

زموږ سیمه د کابل تر ټولو ژوره سیمه وه او یا دېدله، د حضرت عثمان بن عفان د رسول الله ص زوم او درېیم یار د خلافت په دوران کې په ۲۳ لېږدي (۶۴۴ زېږدي) کې مسلمانانو پر کابل حملې راوړلې، لغمانیان پښتانه په ابراهیمي اسلامي دین پیروان وو؛ په هغه پیر کې یې د سلیمان د خوب ځای مسجد څخه خپل د جگړې لیکي ځای پر ځای کړي وي.

چې ښاغلی (حضرت) تمیم انصار رض او ښاغلی (حضرت) جابر رض او لیث بن قیس بن عباس رض وو؛ زموږ له وگړو سره په جگړو کې په ۳۶ لېږدي (۶۵۷ زېږدي) کې له منځه لاړه (شهیدان شو)، (دوي توري لرونکی باچا لیث د قیس زوی او د ښاغلي (حضرت) عباس رض مسی، شاه دو شمشیره: چې سر تری پرې شوی هم وو او توره به یې واروله تر لږ وخته) دې سیمه پلازمېنه کې شهیدان شوو. مسلمانانو د وېرې مونځ د کابل د ترټولو ژورې سیمې (لغمان چې په هغه پیر کې د کابل اړوند سیمه وه) د وگړو له لوري کړی دی.

عبدالرحمن بن سمره سره مسلمانان کابل ته راغلي وو، د وېرې مونځ و، خصیف په خپل سند سره د دې روایت پشان روایت بیان کړی دی، په دې چې نبی علیه سلام تکبیر او ویلو او دواړو ډلو د هغه سره یوه ځای تکبیر و ویلو، ابو داود وایي چې توري هم د خصیف نه، د دې په شان روایت نقل کړی دی او عبدالرحمن بن سمره هم دا مونځ ورکړی، پر دې سر بېره چې کومې ډلې په اخیر کې د هغه سره یوه رکعت کړی وو، هغوی د امام سلام نه پس، د دېنمن مخې ته تللي وو، بیا اولنی ډله راغله او هغو ځانته یوه رکعت او کړه، هغه رکات چې پاتې وو بیا دا ډله د هغې بلې ډلې ځای ته لاړه او هغوی راغلل او یوه رکعت یې وکړه.

ابوداود وایي عبدالصمد بن حبیب د خپل پلار نه حدیث بیان کړی دی، دغه خلک د عبدالرحمن بن سمره سره کابل ته جهاد ته تللي وو او مور ته یې دوېرې مونځ راکړی.، (عبدالخالق، ۱۲۴۷ حدیث، ۵۴۰ چوپړی)

۱۳۶ لېږدي (۷۵۷ زېږدي) پورې جگړې روانې وې، یوازې د الکانو، پیغلو، مېرمنو او ځوانانو، شتو او ژویو څخه د هره بڼه گټني اخستلو له اړخه له عربانو سره سختې جگړې کولې، چې کله سره دواړه لوري خبرو ته کېښناستل، د خبرو له

لارې یې اسلام دین ومانه، تر سلو کلونو یې د عربانو لښکرو زور ته غاړه کې نه خوله، تر ۱۶ ورځو به استازي مدینې ته په اسونو تلل، زموږ د چټکو اس ځغونکو له لوري به د لارو په تنگو او غرونو کې شهیدان شو، په جگره کې له هره بڼه لغمان چل (لغمان چیرکي لار) ډول څخه گټې اخستل کېدلې.

ځای ځای به پینځوس، پینځوس، سل، سل چټگغبرگون اس ځغونکو د شپېني او ورځني حملو لاندې راتله؛ په یوه کوشنی حمله به یې په یوه ځای کې بوښت کړه، او په نورو ځاینو به یې وژونکي حملې وپورلي؛ تر ډېره به پتو او بشپړونکو اس ځغونکو ځواکونو د دوی مشران او ستر کسان تر سترگو کول او له منځه به یې وړل؛

تر ډېره به په خپلو کروندو کې تیت او ساده ښکار بدل له ځنډ ورسته به یوه دمي له زور وړ ځواک سره یوه دمي پر دوی تراک راوړه.

په خپلې خبرې به ولاړ وو، خبرو درناوی به یې کوه، د ناستې او ولاړې پام یې په ډاگ پېلې وو؛ غلونکو او خدعه (دوکه) کوونکو ته تر ټولو غولونکي او دوکه کوونکي وو، غوڅې پرېکړې به یې د ونو لاندې په ناسته او په ولاړه کولې؛

د خبرو له لارې یې د خبرو په پایله کې اسلام مبارک دین و مانه، داسې ټینگ یې و مانه چې له هغوي پرې ټینگ و درې دل، غوره اسلام منونکي مومنان شول، لورا لور په اسيا کې د اسلام خپورونکي او سرخندونکي شول.

د لوی الله پاله یې ډېره و پالنه، د الله العظیم سره یې ټکی شی شریک نیولو څخه ډډ و کړه، د الله العظیم (خدای پاک) دین یې د هغه رالېرلې استازي (پیغمبر) حضرت محمد رسول الله ص په کړنلاره پر ځمکه ځای وو، د الله کتاب (کوران کریم، قران مجید) یې په لوره و مانه او د الله ټولو کتاب یې له پيله تر پایه له ټولو کتابونو او نورو ټولو امرونو او خبرو لور مانه او نور یې ترې لاندې منه. د الله خبرې یې نه لاندې کولې د نورو ټولو خبرې یې د الله د خبرو لاندې او ټېټې ټېرولي لورې په هېڅ نه ترې منلې. نومرو به داسې لنډۍ، ټپې، تیکۍ، مصری پښتو پېلې ويلي چې پیلان او پیلنه یې پېژندل شوي نه دي.

▲ خدای مو باچا قران مو پیر دی

رسول الله به شفاعت زموږ کوینه

▲ کوښښ مې ډېر درېسي و کړه

لوح محفوظ کې یې جدا لیکلي وو نه

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ خاونده ته مي نگاهبان شي
نفس شيطان مي په هر دم خطا کوينه

▲ د نبي غاښ په دين شهيد شو
امت ته يې گوره، چې ملنډې پرې وهينه

▲ د نبي غاښ په دين شهيد شو
امت ته يې گوره، چې ملنگ د پرې مينه

▲ خاوند تعالیٰ به پرې پوهېږي
چې د ازل په تخته څه ليکلي دينه

▲ چې خدای کوي هغه به و شي
جانانه مه تره تقدير ته تدبيرونه

▲ په اخرت چې خدای قاضي شي
زه به دفتر د بي کسی و غورومه

▲ په دين محکم د پاک حضرت شه
چې شفاعت دي د قيامت په ورځ کوينه

▲ رسول الله مو مخکې شته دی
د رب په امر به اومت فردوس ته وړينه

▲ پل صراط به ورته نيسم
په مرسلانو کې سردار دی رابه شينه

▲ اور د دوزخ ورباندې سوړ وي
که چا انگار د بېلتانه ليدلی وينه

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ بسایست دې ډېر له حده تېر دی

د جنت حورې لیونې دې کړم مینه

▲ اخر به ټول جنت ته لار شي

چې کلمه یې د حضرت ویلي وینه

▲ ملا یاسین راته شروع کړه

په ماخولي د ځنکن راغلي دینه

▲ جانان مي سور کفن اغوستی

په استقبال یې پرېنتي ولارې دینه

▲ د آدم خټه چې خمیر شوه

ټوله د غم سره لرلې ده مینه

▲ عزرائیل راغی روح مې اخلي

ما د جانان تر غولي ژر یوسه چې مرمه

▲ ،، مرگی د غره څوکی ته راغی

ما ویل سلام دی د ویل کور دي وړانه ومه،،

(پینده محمد، ۱۳۱۰ لېږدي، ۱۰۰ چوپړی)

د ابو المنصور سبکتگین محمود (غزنوي) تورک تر ټولو لویه او خونړی
جگړه له هندو شاهي واکمن يا امير د جاياپالا Jayapala څخه چې ۱۰۰,۰۰۰ چمتو
راتول کړل شويو هندو ځواکونو څخه د لغمانو په پند او سند په لغمان کې وگټله.

،، د مثال په بڼه کله چې غزنوي محمود د ۳۹۲ ليردي نه تر ۴۱۶ ليرديز ۱۷
واری، د هند په لویه وچې لوی او واره بریدونه وکړ؛
لږ ولې له دېنه د مخه له ۳۹۰ ليردي نه تر ۳۹۲ ليردي پورې نومړي سلطان له
جیپال سره په جگړه کې د لغمان، پېښور، د آټک دواړه غاړې او یوه شمېر نورې

سیمي لاندې کړې وې. په ۳۸۴ لېږدي (۱۰۰۶ زېږدي) کال یې د هند راجه گانو ته په ویهند کې ماتې ورکړه.

دا چې ومو ویل محمود ۱۷ واری په هند بربډونه و کړ؛ خو بشپړ بری یې تر لاسه نه کړ او یا لږ تر لږه، یوه واکمن و نه گماره چې د ده د غوښتنو پخلی و کړي. ویل کېږي یوه ورځ د سلطان مور له خپل زوی محمود نه و پوښتل چې ولې؟ پرلپسې توگه په هندستان بریودنه کوي او کوم د پام وړ بری نه تر لاسه کوي؟ سلطان بیا مور ته و ویل چې تاسو و وایئ څه و کړم؟ مور یې محمود ته و ویل چې د پښتنو په مشرانو او سردارانو غږ و کړه چې ستا ملاتړ و کړي.

په تاریخ مرصع کې افضل خان خټک د سلطان محمود یا دونه کوي او په اړه یې کاري: «... . و، اته کسه د سردارانو د افغانو چې نومونه د دوی په کتابونو کې مسطور دي، یوه ملک خانو، ملک عامون، ملک داود، ملک یحیی، ملک احمد، ملک محمود، ملک عارف او ملک غازي په ملازمت د سلطان محمود غازي ته راغلل.» (افضل، ۱۸۸۵ زېږدي، ۱۲۱ چوپړی)

د دغو مشرانو په اړه ویل کېږي، چې کله په ۴۱۶ لیردیز کال سلطان محمود د سویلي هند د کاتیا وار پر سومنات برید وکړ نو دوی یو بل ته غږ و کړ چې تربرانو!!!؛ رځی چې خپلې لمنې سره غوټه کړو... . څنگه چې د دوی گڼ، گڼ کمیښونه په تن وو، یوه له بل سره یې لمنې و تړلې او بیا یې په سومنات برید و کړ.

کله چې د سومنات دروازه ماته کړه که گوري چې د لمانځني بوت پرته له کوم تراوونه د کوټې په هوا کې خورند دی.

مسلمانان ټول اک پک شول؛ ان تر دې چې د دوی په عقیده یې اغېزه وښنډله چې دا څنگه کیدلی شي، پرته له کومې سنتي بوت په هوا کې خورند پاتې دی.

سلطان هم گوته په خوله وه. ولې کله چې د کوټې چټ، دیوالونه وغورځول او ځمکه یې و کندله؛ وي لیدل چې په ډېر مهارت د وخت مهندس په ځمکه، دیوالونو او چټ کې وسپنه کشونکي (مقناطیس، آهن روبا) داسې ځای پر ځای کړي وه، چې د بوت ټوله او توازن یې په هوا کې ساتلی و.

د دغو مشرانو په لږ کې د یوه تن نوم په یوه لنډی کې هم یاد شوی چې په هغه مهال کې د کومې پښتنې مېرمنې له خوا ویل شوي ده. لنډی داسې ده:

▲ که د خانو لښکري راغلي

زه به گوملي ته د یار سلام ته ځمه،
(شهبسوار، ۱۳۹۱ ل ل کال، ۱۰ چوپړی)

- له دې لنډی دا را سپرم چې دا اوس ۹۷۹ کلنه لنډی ده.
(۱۳۹۵ لیردی - ۴۱۶ لیردی = ۹۷۹ کاله).

د ابوالمنصور سبوکتگین محمود (غزني تورک) تر ټولو لویې او خونړی
جگړې چې د اېندو شاهي واکمن یا امیر د جایاپالا Jayapala څخه چې ۱۰۰,۰۰۰
چمتو راټول کړل شویو هندو ځواکونو څخه د لغمانو په پند او سند ۳۶۵ لېردي
(۹۸۷ زېردي) په لغمان کې وگټله؛

سلطان محمود خوب و لېده چې یوه شپه د عبدالملک
(عبدالغفار، عبدالسلام، شیخ الانبياء یا نوح ع) پلار مهترلمک (لمک، متوشلېن یا
متوشلخ) د اېشنوېش (اخوخ) زوی، د یارد (یرد) مسی؛ د مهلائیل کړوسی؛ د قینان
کودی؛ د انوش اودی؛ د شېث (هېبب الله) ع خوندي؛ د ادم ع (صفي الله) پردی
دی؛ او شېث د ادم ع زوی دی.

په خوب کې ورغی چې زه د لغمان په لوی ټیټنگ (دبسته) کې مې گور اوبه نړوي،
زما گور له اوبو خوندي کړه.
لس پېنځلس ورځې هماغه ځای لټه و چې په دې لوی ټیټنگ کې یې په خوب کې لیدلی
و پیدا نه کړ،

د پلټنې په پېر ډېر سترې او ستومانه شوی و،
په یوه ځای کې یې توره ښخه کړې وه او پرېشانی خوب وړی و؛ چې خوب کې یې
بیا و لېده چې توره دې زما په نو ښخه کړې،
دی گړندی را پاسېده، توره یې له ځمکې و کښله چې گوري توره یې په وینو ده.
ژر، ژر یې د پیغمبر تنه را لوسه کړه، دوباره یې ښخه کړه او گور یې ورته خوندي
کړه.

په اډېره یې ورته په خپل لاس ودانې ودانه کړه او یوه، یوه ښخه یې لاس په لاس
له کابلې تر مهترلمک زیارته په ۲۴۲۰۰ ځواکونو و لېرډوله او زیارت یې پرې
ودان کړه.

دا لاندي مصري د لمک او محمود اړوند کښل شوي ده؛ نرانو ته منسوبه ده.

▲ سلطان محمود دې وي غښتلی

چې د لمک پیغمبر گور یې ودان که نه

لکه څنگه چې محمود د خپل زوکړي ځای او خپلې کلا غزني څخه ځني لښکري په لنډو اېند ته بېولي بيا به چټک د له غزني د گومل سين پر غاړه له اوسني پکتيکا، د گومل ولسوالۍ تېرېده، گومل د پکتيکا (پکتيس او پکتيوس) هغه ولسوالۍ ده چې د اورگون ولسوالۍ (مرکز ولسوالۍ) سويل لوري ته پرته ده، دا نوم په ريگويدا کې د گوماتي (گومل) په نامه راغلي ده او يادونه يې هم د ريگويدا د ماروت (د باد څښتن) په سندرو (سرود) کې شوي ده. دا لاندي بله لرغونې (په رښت کې لرغونې تېر پېر ته وايي، په اوسني نوي اثارو کې لرغونې هغه لرغونې پاتېشونو ته وايي چې لږه تر لږه ۷۵ کاله وړاندي پېر پرې تېر شوی وي.) خو دا په زرگونو کلونو، کلونو زره لنډۍ ده.

▲ پر گومل سر د کډو راغی

مستي کوچی پر دسملو اوبښي وهينه

د برتانويانو (پرنګيانو، اېنگلېسانو) تر ټولو ډېر ځواکونه په يوه حمله کې د محمد شاه خان بابکر خيل له لوري ۱۷،۰۰۰ په اسونو او گلتيو، ټوپکو سپاره ځواکونه له کابله تر جلال اباده کوتره، کوتره کړه. بڼه سابه يې ورته په مالګه کړه، چې يوازي يوه عسکر ترې گوډ او ژوندي گندومک ته د حاجي قدير دي پلرو ځای ته وټښتېدو او له تېښتې بريالی و وت. محمد شاه خان بابکر خيل غازي خپل خوریه وزير محمد اکبر خان له کوشنيوالي څخه خپله روزلی و، د دې له پاره چې يتيم ورته له لوګري پلار څخه يې پاتې و، د کړه د غوريانو کلي کې لوی شو. محمد اکبر خان په خپله لاسي تومانچه د اېنگلېسانو مشر مکناتن په سر و ويسته او مردار يې کړه. چې له ټاټوبي څخه يې د انگلېسانو يرستن د تل له پاره ټوله کړه.

محمد شاه خان ته اېنگليسانو د نه په خولا کېدونکي دښمن لقب ورکړه او تر مرګه په لغمان کې اوسېده. مهترلام کې يې کلا وو بديع اباد کې د کافر کلا په نامه، بڼه سر غنډوي وه، منځه گل يې هم بولي، کلی يې منجومه يا د غورياانو کلي په نامه يادېږي، لاندېنۍ مصری په کې ۱۸۸۰ زېږدي څخه وړاندي په درځ کې دود درلوده:.

▲ د کټل څه اوبه څرې دي

د منځل پېغلي منګي ترې ډکويڼه

د لنډیو، ټپو، ټیګیو او مصریو انګر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ ټوټې، ټوټې په تورو راشي

د بي ننگی اواز دې را مه شه مینه

▲ په تور توپک ویشتلې راشي

د بي ننگی اواز دې را مه شه مینه

زه ډېری څه د میوند له جګړې له خپلو پلټنو، ګرځیدلو، پوښتنو او ډډون سر بېره
چې د هېلمند ولایت له موسی کلا، سنگین، کجګی، ګر شک، نهر سراج، لښکرګاه،
نادالې، ناوې، د هرې ښادې، غونډې، زورې، اوارې، دښتو، کشونو، ماندو څخه
می لیدنه کړې. په ۲۰۰۷ لېږدي کې د مخابراتي اېنجنېبري خدمتونو دندې د کاري
شېبو د کار له بشپړولو نه ورسته په پلټنه بوخت کې دلم.

ځایي مشرانو به ښه مېلمه پله هم راته کوله، له شلو وارو ډېر په میوند تللی
راغلی یم.

د میوند په اړه به د خپل یوه ملګري او کوربه، د موسی کلا ولسوالی اوسیدونکي و
کړم.

د ملا عارف اخند په نوم و، د موسی کلا د ملباقې غونډې په سر یې راته و ویل
اېنجنېبر صیب! چې د انګریزانو په وړاندې به غازیان له دغو درې خورونو له لارو
څخه د ایوب خان په وخت کې میوند ته تلل.

۱۶ شپې ورځې مو موسی کلا کې په ملباقې غونډې کې تېرې کړې، چې ۱۲۰
متر له ټولې موسی کلا پورته ده.

د روشن مخابراتي ښادې مو ګټې اخستني ته چمتو کولې او د دوه ډلو مشري راپر
غاړه وه؛

ولسوالی په ۲۰۰۲ زېږدي کال کې اېنګلېسانو طالبانو ته پرې اېڅنې وه، له کمپنۍ
او حکومت څخه ځایي وګرو او طالبانو غوښتنه وه چې مخابراتي غورکې ټولواله
دې هلته چومتو شي، زمانت مو طالبانو کړی وو، چې تاسو ته به هېڅ څوک خنډ
نه پیدا کوي.

مشر انجنیر سید جمیل سعادات را ته یوه ځای لمونځی یا جانماز را کړی و، چې دا
به ملا عارف اخند ته ورکړې، زما سلامونه به ورته و وایې، ورته به وایې چې له
مزار څخه د زمر ووتو تسبیح نه دې جوړې شوي، په لاس نه دې راغلي چې را وړي
مې وی.

د لومړۍ شپې مېلمستیا یې هم په خپل کور کې راکړه، ښه خواړه، چرګان او
ورځي، ... یې راباندې و خوړې، مشر ورور ملا داود (ریحان) اخند یې په مېلمه

پاله سترۍ نه و، مور ته یې په ډېره مینه د خوب ځای له حجرې باندې انگر کې دننه، د شنو غنمو په منځ کې تیار کړه.

ښه لوړ کوچیانۍ سپۍ یې هم د انگر ساتلو له پاره یې زما د کتې خواکې و. چې وږه کېدلو ډېرې الوتکې په هوا کې گرځېدلې، هغه راته وویل چې پاس لار شو اېنجینېر صیب غوره به وي، دلته درباندي بم ونه غورځوي. مور هم له الوتکو مخابراتي ښادو ته لاړو.

دی نو ښه دین دوست او امانت گر تن و، کوشني وروڼه یې ملا عارف اخند او اکا زوی یې ملا تورجان اخند، لږ نه ښه ډېر پایښتي (ټینگ)، گوټن (زاویه لرونکي) پښتانه وو، ملا عارف یې د ملا محمد عمر مرستیال و، په زاړه تحریک کې د شمال د جنگ مسئول مشر و، دغه بل یې د ملا داد الله مجاهد کاکړ مرستیال وو.

پر دغو سر بېره چې زما څېړنه دا سپینې ته را وباسي، د لاندي پوښتنو ځوابونه سپینې ته را وباسم، لکه:-

۱۲. ۵ په میوند جگره کې ملاله میونواله اېنگلېسانو شهیده کړه او که اوسني پاکستانیانو!!!

۱. د میوند جنگ ملالی کتلی؟ ولي؟ او ولي نه؟
۲. دا افسانوي اړخ کړه دی؟ ولي؟ او ولي نه؟
۳. ملاله میونواله د کوم ځای وه؟
۴. ملاله میونواله پېیلنه (شاعره) وه؟ چې لنډۍ پېيله یې و ویله او که د بل تن پېیلن یا پېیلني پېيله (پېیرن، اشلوک، شېر) یې ویلی دی؟ ولي؟ او ولي نه؟
۵. پښتانه مېرمنې جنگ ته بیايي؟ ولي؟ او ولي نه؟
۶. له افغانانو کافران ډېر وو؟
۷. جنگ څو ورځې وو او که یوه ورځ وو؟
۸. ملالی په جگره کې کډون کړی؟
۹. څو ورځې ملالی په جگره کې وه؟
۱۰. په پښتو ژبه کې د ملالی لنډۍ لمړۍ ده؟ او تاریخي دروندوالی لري؟
۱۱. ایا کندهاریان به همدا خپل اصل کني؟ ولي؟ او ولي نه؟
۱۲. دا پر دې ارضي چې ټول ملاتړ او ستاینه دي د مېرمنې و شي؟ ولي؟ او یا ولي نه؟
۱۳. میوند د جگړې رښتتولي همداسې ده چې نن سبا خلک ورته تعریف ورکوي؟

۱۴. میوند کی جگره ایوب خان و کړه او که یعقوب خان؟
۱۵. ملالی میوندواله روغمنه (ډاکتره) وه، چې د جگرې ټپیان یې ترل، که زړه وره پیغله وه، چې له وینو یې وپره نه درلودله او که لور د ټاټوبي پالنې حس یې درلوده؟
۱۶. ملالی میوندی د کندهار د میوند ولسوالی د خوړ کلي اوسیدونکي وه او که د ننگرهار د خوړیانو ولسوالی خوړیانواله کوچی پیغله وه؟
۱۷. ملالی میوندی (ملاله میوندواله یا ملالی میوندواله) بی دینه، بی حجاب، بی پښتو پیغله وه، چې څادري (چادري او بورقه)، یا له سر نه تر پښو پورې یې تک تور عربي عجاب نه اغوسته، په پردو سرو یې لاسونه وهل، ټپونه یې گنډل، بیا له شین پرتوگ، سور کمپس، تور ټیکری د لکړې په سر یې سپین بیرغ ترلی، خپلې رمې پیولو له پاره تلله؟ هغې دا پام کوه چې راتلونکی پېر را روان دی ماته به پښتانه بی پښتو، بی پته، بی غیرته، بی عزته، بی ابرو او بی حجاب پیغله وایي؟
۱۸. ملاله میوندواله مسلماننه پښتنه وه او که کافره؟ ولې یې غازیان د حضرت (ښاغلي) پنجاب پلار اېنگلېسانو په وړاندې جکرې ته لمسول او د غیرت انگېزه یې په کې زوکره کوله او د ولاړېدو انگېزه یې ورکوله؟ دې ته چې اېنگلېسان او د هغې روزونکي گوداگیان بی حجاب، بی دینه او مخلوڅي بی شرمه پیغله وایي دا سم کار دی؟ که دی ولې؟! او که نه دی ولې!!؟
۱۹. بریتانوي بولندوی دگر جنرال بوروز جگره کې افغانانو ته دېر وارېده او شین شرق (له غوصی او کیني ډک) و او وینې خوټېدلې او که د سند (اوسني پاکستانیانو) د آس سپرو ځواکونو بریدمن افسر وارنټ؟ ولې او ولې نه؟
۲۰. بریتانوي بولندوی باروز د خیک له لارې د وتلو لاره و موندله خپل د سپرلی آس یې یوه بل ټپي افسر ته ورکړ چې د سند ،، اوسني پاکستانیانو ،، د آس سپرود یوه بریدمن افسر ،، وارنټ،، په لاس ژ غورل کېږي، بولندوی نه پوهېده چې د هغه د پلي پوځ ښی اړخ د هغه تر شا د مرگ تر پولې پورې جگره کوي.؟، د اېنگلېسانو مشر پاکستانیانو له افغانانو وژ غوره او که اېنگلېسانو؟، ملالی میوندوالې په خیک کې د اېنگلېسانو په وړاندې لنډی ویلي وه او که د هغوئ اجیرو، مزدورو کافرانو د سند ،، اوسني پاکستانیانو ،، د آس سپرو ځواکونو په وړاندې ویلي وه؟ ولې او ولې نه؟
۲۱. د دې له پاره زه پر دې باندې خپل د پام چورلیخ څرخوم چې خپلخوښي ترې بېلېښي شي.

نو ځکه پر دغو له دې پښتو ژباړې را څرخوم چې خپله اېنگلېسانو لیکلي دي او کره یې خپلو ټبر ته پرې ایښي دي.

و، امیر محمد ایوب خان ورور امیر یعقوب خان له خپل لښکر سره د کندهار له شماله په تېرېدلو له هراته غزني ته د رسېدلو په حال کې وو،

د میوند جګړه؛ جګړه: د افغان دویمه جګړه؛ نېټه: ۲۷ جولای ۱۸۸۰ز پرېدی؛ سیمه: په سویلي افغانستان کې د کندهار لوېدیځ ته؛ د جګړې ګډونوال: د بمبېي د پوځ بریتانوي او هندي سرتېري د افغان د سمبال شوي او توکمیز پوځ د سرتېرو پر ضد؛ جنرالان: ډګر جنرال بوروز د ایوب خان پر ضد؛ د پوځونو شمیر: ۲,۵۰۰ بریتانوي او هندي سرتېري له ۶ آر ایچ درندو توپونو او ۶ لنډ خولو سپکو توپونو سره، د افغان ۹,۰۰۰ پلې او ۳,۰۰۰ سپاره سرتېري، ۶ د توپخانې بطریې (ټکنوکی توپځای، دربونونکی توپځای، د لښ توپخانې یونټ، د توپ د تړلوځای، برقي بیټری لرونکي توپونه، یا حق نا حقه وهونکي توپونه). له ۳۶ توپونه، سره؛

پوځي جامې، وسلې او توکي: بریتانوي او هندي ځواکونه په تولید ډول له بومي هندي لېواگانو څخه جوړول چې له درېیو سترو لښکرو څخه راټول شوي ول:

د بنگال لښکر، د بمبېي، مدراس لښکرونه او کوشني سیمه یز پوځونه لکه د حیدرآباد د سیمې نوي پوځونه او د پنجاب د پیاوړي لښکر سرحدي ځواکونه.

هندي لېواګانې د بریتانوي لېواگانو له ځواکونو سره یوه ځای د جګړې ډګر ته پلي کېدل.

برېډمن هکتر مک لین د شاهي پوځ د سپرو توپخانه لرونکی ډلګي ته د لویې تنګې درې په ځنډو کې لارښوونه کوي. د بریتانیا په پلویو پوځي ځواکونو کې هر سرتېري ۰.۴۵ مارټیني هنري یوه ډزی توپک درلود. (یعنې ۲۰ تنو کې ۹ تنو یې یوه ډزی مارټیني هنري توپک درلود، یا سرپوښ) د هندي لېواگانو سرتېرو سنايدر توپک درلودل، همدارنګه هغوی یوه ډزی توپک خو زاړه ډوله توپک درلودل او پلویو منظمو قطعاتو له زرو وسلو څخه په نوي ډول جوړ شوي ډک خولي توپک هم درلودل.

سپاره پوځونه په تورو، نیزو، کارابین توپکو، بریتانویان په مارټیني هنري او هنديان په سنايد توپکونو سمبال ول.

بریتانوي توپچي ځواکونو ډول، ډول توپونه درلودل. ګن شمیر یې نرم خولي لنډ جاغور لرونکي سپک توپونه ول، خو په اغېزناک ډول نه ول، مګر که څارواکو د اروپایي لښکرو د توپونو په شان پولادي جاغور لرونکي جوړ کړي وی، اغېزه به یې زیاته وه.

د توپخاني مرستندويه برخه اغېزمنه نه وه او په افغاني اړخ کې افغاني ځواکونو څرګنده کړه چې هغوی د بریتانويانو په پرتله ښه پیلوړي توپخانه لري.

کله چې د ۱۸۷۹ کال د مارچ په مېاشت کې ډګر جنرال سر ډونالډ سټېوارټ د خپلې فرقي سره چې له بنگالي او بریتانوي لېواگانو څخه جوړې وې، شمال ته د کابل په لور وخوځېد، کندهار یې د هغه ښار افغان واکمن والي ته پرېښود، د بمبېي او بریتانوي د فرقي سرمشري یې تورن جنرال پرایمروز ته ورکړه.

د افغانستان په شمال کې د بنگال لېواګانې په ۱۸۸۰ کال کې له افغانستان څخه و وتلې او یوازې د کندهار ولایت د بریتانیا او هندستان تر ولکې لاندې پاتې شو.

په ۱۸۸۰ کال کې کندهار ته خبر راوړسید چې د افغانستان د بې واکه شوي امیر، امیر محمد ایوب خان ورور امیر یعقوب خان له خپل لښکر سره د کندهار له شماله په تېرېدلو له هراته غزني ته د رسېدلو په حال کې دی.

له جګړې مخکې د شاهي آس سپرو - توپچي اي بي او پلي بیټری یې (د لښ توپخاني یونټ)، د کندهار والي پر بریتانوي پوځیانو ټینګار وکړ چې د هلمند د سیند په غاړه کې دي، د ګرښک په سیمې کې د ایوب خان مخه ونیسي که نه نو د هغه په دغه پوځي خوځښت به په ټول هیواد کې پاڅون رامنځ ته شي.

هندي دولت جنرال پرایمروز ته لارښوونه وکړه چې ګرښک ته دې یوه غنډ واستوي او له احتیاطي یا زېرمې فرقي څخه دې څو لېواګانې د هغوی پرځای را وغواړي.

د ۱۸۸۰ کال د جولای په څلورمې نېټې د توپخاني دوه لېواګانې، د بمبېي درېیمه سپکه توپخانه او د سند د آس سپرو درېیمه لېوا له کندهاره و وتلې چې ورپسې په سبا یې پلې او د توپخاني ځواکونه له ښاره و وتل. د جنرال باروز پوځونه د والي له پوځونو سره یوازې له دغه امله یوه ځای شول چې د والي د پوځونو په منځ کې پاڅون را پورته شوی و او ګڼ شمېر یې د ایوب خان پوځونو ته ور اووښتي ول، بریتانويانو د شپږو زرو لنډخولو سپکو توپونو کارونه بنده کړه او پرځای یې له ۶۶ فرقي د پلي سر تېرو بطریه (چارچي ځواک، یا تازه دمي ځواک) ځای پرځای کړه.

د ۱۸۸۰ کال د جولای په ۲۶ نېټه باروز ته د څارکښو له خوا خبر راوړسید چې د ایوب خان ځواکونه، د مالوند له غاښي څخه د تېرېدلو په حال کې دي او بله

ورځ به د مېوند کلي ته راوړسیري، چې له هغه وروسته به د غزني پر لور و درومي.

که باروز د همدغه خبر په اورېدلو د خوځېدلو کومانده ورکړي وی نو له ایوب خان څخه به مخکې مېوند ته رسېدلی وی. د هغه په بدل کې د هغه ځواکونه د بلې ورځ پر سهار وختي و خوځېدل، دا ځنډ له دغه امله پېښ شو چې ځواکونو د بارتړلو له پاره وخت ته اړتیا لرله.

د ۶۶ پلي ځواک یوه سرتېری په سویلي افغانستان کې کله چې بریتانوي / هندي ځواکونه مېوند ته ورسېدل، د ایوب خان پوځ له ورايه ښکارېده چې د بور بورکیو، دورو په توپان کې تېرېده او دښته یې په دورو کې پټه کړې وه.

باروز دغې ته په کتلو اټکل و کړ چې له افغانانو څخه مخکې مېوند ته رسېدلی شي، نو پوځ ته یې د مخ په وړاندې د تگ بولنده ورکړ. د باروز پوځ له مېوند څخه واوښت او د یوې تنګې درې د ۲۵ قټيزې ژورې برخې ته ورسېد چې دغه دره د هغه د مورچل له مخې تېرېدله. د دې پرځای چې په مېوند کې د درې په غاښي کې دفاعي څنډې و نیسي، باروز خپلو پوځونو ته د ورڅېرمه پراخي پرانستي دښتې مخې ته درې د غاښي په څنډه کې د ځای پرځای کېدلو امر ورکړ.

د ایوب (خان) ځواک د کابل او هرات له روزل شویو لیاکانو، له والي څخه تښتېدلي او قومي سرتېري ځواکونه ول، چې ټول ټال ۱۲,۰۰۰ تنه ول چې په منځ کې یې ۳,۰۰۰ سپاره هم ول. د ایوب خان د ځواکونو په پرتله، د جگړې د ډگر د کرښو له پاره، د باروز ځواکونه د بارتړلو او وړني راورني گارد / لوژيستيکي له سرتېرو سره ۱,۵۰۰ پلي، ۳۵۰ سپاره ول.

د بریتانوي پوځونو توپونه له درې وا وښتل او داسې مورچل یې و نیو چې افغانان د هغوی توپونو د اور تر لمبو لاندې راغلل. د باروز له اټکل او موخي پورته د توپخاني اور لا اغېزناک وو، نو له همدې امله یې د پرمختګ له پاره پلي او سپاره ځواکونه په بیره مرستي ته ور ولېږل. شپږ شپېتم ځواک یې ښی خوا ته، د جیکبز توپ لرونکي یې د منځ له لوري او لومړي بمب اچونکي یې کینې خواته د مرستي له پاره چمتو ول.

د جگړې لومړۍ لړۍ د توپخاني د ځواکونو په مردکۍ یو پیل شوه، افغانانو د پیاوړو او موډرنو د سټیټ. ایف. ډي. آرټ آرمسټرانګ توپونو په لرلو پر بریتانوي سرتېرو ډزې پیل کړي.

د بمب غورځونکو لومړي او سپاره ځواک ډېره درنده مرگ ژوبله و ليدله او د جيکيز توپ لرونکي ځواک د بمبارۍ له لاسه په پټن ځای کې پټ شو.

د توپخانې له دوه اړخيزه اور وروسته افغان پلي ځواکونه د هندي/ بریتانوي پوځ پر لومړي کرښې د برید له پاره وړ ننوتل، لږکې يې ماته کړه. باروز د يوه بې ځايه او تش خوځښت په کولو لومړي بمب غورځونکي پوځ ته د برید بولنده ورکړه، که څه هم د افغان پوځ پرمخ را روان و، باروز خپله بولنده بېرته واخستله ځکه چې بمب غورځونکي ځواک د افغان ځواکونو د اور له امله ډېره مرگ ژوبه و ليدله.

د پرانستي دښتې پر لور د افغانانو پرمختگ، د بریتانوي / هندي ځواکونو کينه برخه نشه پرېښودله، دغې وېرې باروز اړ کړ چې د جيکيز د ټوپک لرونکي ځواک دوه کمپنۍ تشې خوا ته ور و لېږي او له کينې خوا څخه د بار تر لور د گارډ / لوژيسټيک د ټوپک لرونکو په منځ کې د دوه سپکو توپونو په مرستې يې ملا وړ و تړي.

د بریتانوي بولندويانو پام دغې خبرې ته نه وو، چې د ځواکونو بلې تشې خوا ته يوه بله دره تېره شوې ده. چې ښې خوا ته له لويې درې سره يوه ځای کېږي. د جگړې په وخت کې افغانانو دغه دره وکاروله چې د بریتانوي/ هندي پوځونو تشې ښې خوا ته ور ننوځي ترڅو د شپږ شپيتم ځواک د سرتېرو مخه ځان ته ور واوري، تر هغه مخ کې د دغه ځواک مخ د خپل گاونډي ځواک د جيکيز د توپ لرونکو او د لومړۍ بمبيې د بمب غورځونکو د ښې برخې زاويې ته وو.

په مېوند کې له توپونو څخه ساتنه: د شاهي توپخانې د آس سپرو بطريه چې نن (د مېوند بطريه يا بالټي يادېږي) اوس نو د باروز ځواک په کلکه د را غونډو شويو آسونو د لږکو په شان په يوه ټکي کې راټول شوي او پلي ځواکونه د بې بيږي يا بې ثمره پرمختگ په لومو کې راښکيل شول. د افغان سپارو ځواکونو له سترگو څخه د کينې خوا تشه خطا شوه؛ قومي، پليو ځواکونو او د هغوی توپونو د بریتانوي پوځ ښې خوا ته د يوې ځنگيزي درې له لورې ورننوتل.

د همدغې ورځې په وختي ماسپښين کې (ټکنده غرمه کې)، د سپکو لنډ خولو توپونو مردکي پای ته ورسېدل او ځواکونه له مورچلونو را و وتل، دا داسې يو خوځښت و، چې د جيکيز د توپچي ځواک کينه خوا يې چې لا مخکې د افغان توپخانې او د سيمې د تودوخې له امله تاوانې شوې وه، له گډوډۍ سره مخامخ کړه.

کله چې د افغان ځواکونو اور زور اخلي د شاهي توپخاني د سپرو ځواکونو توپچیان هغه وخت خپل بې آسه ملگري راپور ته کوي چې غواړي په شا تېښته وکړي.

د سپکي توپخاني په شاته کېدلو افغان سپاره ځواکونه بريالي شول چې د بریتانوي/هندي ځواکونو پر مورچلونو، د کیني تشي له لوري د شاه خوارونوځي. د جیکبز د توپخاني توپچیانو او ټوپک لرونکو هڅه وکړه چې د افغان د ځواکونو د دغه پرمختګ مخه ونیسي او ټولو په یوه وار پر افغانانو ډزي پیل کړي، خو د بریتانویانو اور اغېزه نه درلودله، کمپنی تجربه نه درلودله او بولنده یا کوماندېي د داسې بولندیانو یا کوماندانانو په لاس کې وه چې نوي پوځ ته راغلي ول او خپل سرتېري یې سم نه پېژندل. افغانانو له ځنګيزي دري څخه د بریتانوي / هندي ځواک زړه ته د بنی خوا له تشي ورننوتل.

د سنډ (اوسني پاکستانیانو) د آس سپرو ځواکونو یوه خوځښت وکړ چې د افغانانو د دغه پرمختللو د مخي خنډ شي خو آس سپاره بېرته شا تګ ته را و بلل شول.

د شپږشپيتمې پلي لېوا سرتېري په مېوند کې ایوب خان خپل دوي توپونه د ځنګيزي دري غاښي ته راوړل او له لنډ واټن څخه یې ښايي له دري سوه متریز واټن څخه پر لومړی بمب غورځوونکي لېوا د اور بولنده ورکړه. په نږدې ماسپښين کې د توپوخاني اور بند شو او افغان قومي ځواکونو د هندي / بریتانوي ځواکونو د کرښې په زړه کې د ننوتلو نوښت په لاس کې و نیو. د جیکبز د توپخاني دوي کمپنی یو کینه خوا په تېښتي پرېښودله او د لومړی بمب غورځوونکي لېوا خوا یې په بشپړ ډول تشه پرېښودله.

افغانانو د بمب غورځوونکو شمېره راټیټه کړه، داسې ښکارېدله چې هندي سرتېري ډېر سترې ول او د وېرې له ډاره یې د مقاومت وسه له لاسه تللي وه.

د آر ایچ ای توپونو جگړې د کرښې په زړه کې مورچل و نیو او په بیره یې افغان ځواکونو ته د سلامي کېدلو وروستی ډز و کړ، افغانان د څو جریبو په واټن کې کین خوا ته د بریتانوي د لار ورکي توپخاني د په شا کېدونکو توپچي ځواک لوري ته را نږدې کېدل.

هغوی په سترگو لیدل چې د جیکبز د توپخاني ځواک پاتې شوي توپونه د شپږ شپيتم پلي ځواک په کین اړخ کې ويلي شوي ول او د کرښې ښي خوا یې په توره تیاره کې پرې ایښي وه.

په میوند کې د افغانانو پرضد د شپږ شپېتمې لېوا وروستۍ لاس او گریوان کېښه:

یوه لس تنه (۲ تنو افسرانو او نهو تنو سرتېرو) د خپگ له کلي څخه د باندې خپل خوږ ژوند له لاسه ورکړ.

د سپي نوم چې بوبي دی، د هغوی تر پښو لیدل کیږي. باروز، نبال ته بولنده ورو لیرله چې له خپلو سپرو سره دې د افغانانو مخه ونیسي، تر څو د دغې خونړۍ شیبې ولکه بېرته په خپل لاس کې واخلي.

هغه په ډېرو ستونزو یوازې یوه سلو پنځوس تنه سپاره راټول کړای شول، په نیمه او مر ژواندي زړه هغو افغان ځواکونو ته ورنږدې شول چې تر بمب غورځوونکي لېوا راټول شوي، هغوی یې کلا بند کړي ول او کله چې هغوی ته نږدې شول بېرته په تېښته راغلل.

باروز پر خپل آس سپور شو او د جگړې ډگر تر کرښې نږدې ورغی، ترڅو له نورو سپرو سره یوه ځای یرغل وکړي خو بری ورو په برخه نه شو.

بریتانوي توپخانې له یوه مورچله د پليو ځواکونو تر څنگ پورې، د توپخانې اور کاوه او دلته وه چې د لویې درې له څنگه پلي ځواکونه تېر شول او د نورو یرغلونو له پاره یې په څو څو ځله بېرته و دانگل.

پلي ځواکونه په دوه وو جلا ډلو کې ترشا شول، د کین خوا ځواکونو د موند اباد خوا ته په شا شول چې د شپږ شپېتمې پلي لېوا، د مورچل، سمڅو کېښلو کنډک او ماین پیژندونکي ول. د بمب غورځوونکو ځواک د خپگ کلي خوا ته په شا شول. لویې درې ته د په شا کېدلو په وخت کې د بمب غورځوونکو گڼ شمېر سرتېري و وژل شول.

شپږ شپېتمه پلي لېوا د دوې هندي لېواگانو د ملا تېر له ماتېدلو وروسته درې ورې شوه، په څو ډلو و ویشل شوه او د شا تگ په حال کې په جگړه کولو شا ته کېدله.

د شپږ شپېتمې لېوا او د بمب غورځوونکي لېوا شا گڼ شمېر افغانانو نېولي وه. له درې څخه په تېرېدلو د خپگ کلي ته وا وېنل، ټول ټال سلو تنو پاتې شويو بولنديو افسرانو د خپگ کلي په یوې ځنډې کې په یوه بڼ کې خپل وروستۍ تم ځای ونيو او جگړې ته و درېدل.

له هغوی څخه لاره او گودر ورک وو، له دغې ډلې څخه ژوندي پاتې شوي د خپگ د کلي له لارې یوه بل دېوال لرونکي بڼ ته وا وېنل او دلته یې د دوېم ځل له پاره خپل وروستۍ مورچل ونيو.

د لنډیو، ټپو، ټیکو او مصریو انگر څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

دغه وروستی مورچل او جگرې ته درېدل له کلي څخه د باندې له شپږ شپېتمې پلي لېوا څخه یوه لس تنو ژوندي پاتي شویو و کر، دوه تنو بولندیانو او نهو تنو سرتېرو.

د فوربوري په بڼ کې د یادښت ترټولو لوی د زمري څلی. تر څلي لاندې لېکنې د میوند د جگرې یادونه او د شپږ شپېتمې پلي لېوا د له لاسه ورکولو یادونه تازه کوي.

د پوځ نور ژوندي پاتي شوي سرتېري بريالي شول چې د جگرې له ډگر څخه په شا شي، د افغان پوځ د پرمختګ مخه د بمب غورځونکي لېوا د ژوندیو پاتي شویو ډلگۍ یو له پلوه و نیول شوه، تر هغه دمه و جنګېدل چې مردکي یې خلاص شول او بیا افغان پوځونو ته سلامي شول.

بریتانوي بولندوی باروز د خپګ له لارې د وتلو لاره و موندله خپل د سپرلی آس بی یوه بل ټپي افسر ته ورکړ چې د سند، و اوسني پاکستانیانو، د آس سپرود یوه بریدمن افسر، و وارنټ، په لاس ژغورل کېږي. بولندوی نه پوهېده چې د هغه پلي پوځ بنی اړخ د هغه تر شا د مرګ تر پولي پوري جګړه کوي.

بریتانوي او هندي سرتېري او د پوځي پندغالي چوپړ مار سرتېري، د افغان سپرو ځواکونو له لاسه په ټېښته ول او د کندهار پر لور پر سرک باندې د ټېښتې په حال کې په ځغاسته شول.

د دغې خورې وړې شا ته کېدلو په ترڅ کې چې د افغان پوځونو له خوا سرتېري مخې ته اچول شوي ول، که څه هم ګڼ شمېر یې ژوندي و نیول شول، و وژل شول او یا ټپیان ول خو بیا هم د افغان پرمخ تلونکي سپاره ځواک مخه، د سند، و اوسني پاکستانیانو، د سپارو سرتېرو یوې ډلگي او د آر ایچ ای بطریقه، د لوژیسټکي (زېرمه یا تازه دمې او لېږد رالېږد) او ساتونکي ګارډ سرتېرو تر یوه وخت پوري و نېوله.

د پلي افغانانو مخه د یوه مقاومت په ترڅ کې په خپګ کې د بمب غورځونکي ځواک له خوا خوره وره شوله خو هغوی ته داسې شېبه په لاس ورغله چې بریتانوي، هندي او لوژسټیکي سرتېري یې لوټ کړل.

د غنډ پاتي ژوندي سرتېري تر کندهاره په خاپوړو په ټېښته کې ول. مخې ته یې نابېره د افغان سپارو د ژغورنې یوه کوچنۍ ډله ورغله او ژوندي کسان یې را و ایستل.

د لنډیو، ټپو، ټیکو او مصریو انگر څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

ځیک د کلي، ۹۶۶ و وژل شو او ۱۶۳ ټپیان وو. د بریتانوي او هندي ځواک ۲۱ افسران او ۹۴۸ تنه سرتېري و وژل شول. ۸ افسران او ۱۶۹ تنه سرتېري ټپیان شول.

بمب غورځوونکي ځواک ۶۴ په سلو کې خپل ځواک او ۶۶ پلي لېوا ۶۲ په سلو کې د ۱۲ تنو بولندويانو په گډون خپل ځواک له لاسه ورکړ. د سپاره ځواک تلفات ډېر لږ ول.

د افغان د ځواکونو د مرگ ژوبلي (تلفاتو) په اړه یوه د ډاډ وړ اټکل تر ۳۰۰۰ پورې ښه یې چې د جگړې د طبیعت، له ځانه تېرېدنې د غبرگون څرگندویه ده. ، (ویکیپیډیا، د میوند جگړه، ۲۰۱۳ زیږدی کال)

په دې جگړه کې اېنگلېسان (سندیان، اېندیان او اېنگلېسان سره گډ) ۱۹۱۴ و وژل شو او ۳۱۲ ټپیان وو، ۱۲ جنرالان و وژل شو، ۸ جنرالان ټپیان، ټول ځواک کچه ۲۵۰۰ تنه وو.

افغانان ټول ۳۰۰۰ شهیدان شو ۵۱۰ او ټپیان وو، ۵ جنرالان شهیدان، ۵ جنرالان ټپیان، ټول ځواک کچه ۱۲۰۰۰ تنه وو.

د نومړي جگړې یوه یادونه داسې کوي:.

و، د جولۍ ۲۷، ۱۸۱۸ زېږدی چې انگرېز ښکېلاک گر، د کندهار په میوند دښته کې له افغانانو سره مخامخ شوی جنگ ښه تود روان و، گرمي وه، لوړه وه خو انگرېزي لښکرې ښي تازه دمې وې. خواره، څښاک او وسله یې ښه ډېره وه، د عسکرو شمیر یې هم پر افغانانو ډېر و، داسې وخت راغی، چې افغانان ماتې و کړې، په دغه وخت کې د افغانانو مېرمنو په غازیانو پام شو، گوري چې بیرغچي هم ټپي دی نو ملالي خوریاڼی په نامه یوې پېغلي ورمنډه کړه او له منډې سره یې لاندي لنډی وویل:

▲ و، که په میوند کې شهید نه شوي

خداپرو لالیه بې ننگی ته دي ساتینه،

(سمندر د بدر شو، ۱۹۷۵ ز، پښتنې، پېښور، یونیورسټي بک اجنسي)

بیا یې ورپسې لاندي لنډی ورغبرگه کړه:

▲ و، خال به د ورور په وینو کېږدم

چې په شین باغ کې سور گلاب و شرمومه،

(سمندر د بدر شو، ۱۹۷۵ ز، پښتنې، پېښور، یونیورسټي بک اجنسي).

او ورسره یې بېرغ په خپلو لاسونو پورته کړ او د تورې په گوزارو سره د انگرېزي بشکېلاکي لښکرو په منځ ورگډه شوه. کله چې غازیانو د دې پېغلي لنډۍ واورېدې، په مړه وجود کې یې ساه و چلېده او په دښمن یې داسې درنه حمله وکړه، چې هغه دم یې انگریزانو ته ماتې ورکړه، چې اوس د همدې پېښې له امله میوند د هر افغان د ویاړ نوم گڼي،، (محمد ابراهیم، ۱۳۹۳ لیردی، ۱۷۴ چوپړی)

۱۲. ۶ میوند جگړې له ټولې کپسې څخه دا کره څرگندوم، چې دا څرگندول روڼوي کتنه داسې.

په رښت کې د اېنگلېسانو میوند جگړې له ټولې کپسې څخه دا کره څرگندوم چې دا څرگندول روڼوي کتنه داسې.

د میوند جگړې په دوېمه ورځ د زمري میاشت په ۷ د ۱۲۵۹ لېردي کال (د جولی ۲۸، ۱۸۸۰ زیږدي) د افغانستان سویلي کندهار، د لودیځ لوري ته میوند ولسوالی په خپک کلي کې ملالی میوندی ماسپښین یوه بجه لنډۍ یوه دمې ویلي وه او خپله پېيله یې وه.

کله یې چې خپل کلي خپک کې په خپل بڼ کې اېنگلېسانو حملې ولیدلې او پښتانه میرني یې وژل. دې له حیثه یوه دمې و ویل: که په میوند کې شهید نه شوی؛ خدايرو لالیه! بې ننګۍ ته دې ساتینه.

له زخمي بیرغچي څخه یې بیرغ پورته کړه او ودرېدله، د دې پیغور په اورېدلو پښتانه ټپیان بڼه وکټېدل او یوه لس تنه یې په همدې بڼ کې اېنگلېسان له خپل سپي سره گډ مردار کړه.

د خپک بڼ یې ورته ادېرې کړې او تالا یې پرې واړوله. پښتانه څارکښي ځواکونه له ټوپکو او تورو سپرو سره بڼ په بڼ اېنگلېسانو په سي گرځیدل؛

یوه ساعت ورسته جگړې زور راوړه د سند آس سپرو ځواکونو له لوري له همغو اتلانو سره د دوی په بڼ کې په ۱۸ کلنۍ پیغلټوب کې شهیده شوه. د شهادت په وخت یې چې په وینو کې لت پت وه ویل. خال به د یار له وینو کې دم؛ چې شینکي باغ کې گل گلاب و شرموینه. په همدغه ځای کې خاورو ته و سپارل شوه.

اېنگلېسانو بولندوی ډګر جنرال بوروز هم مېړنو له درني جګړې څخه خيگ کلي کې ګېر راغلی وو، خو د خيگ له لاري يې د وتلو لاره و موندله. خپل د سپرلی آس يې يوه بل ټپي افسر ته ورکړ چې د سند و، اوسني پاکستانيانو،، د آس سپرو د يوه بریدمن افسر وارنټ په لاس و ژغورل شو.

تراکړ بوروز نه پوهېده چې د هغه د پلي پوځ بنی اړخ ټينګ کافران او سخت زړي منافقین پاکستانیان (سندیان) د هغه تر شا د مرګ تر پولي پورې جګړه کوي.

کله چې خيگ ته څلور بجې د اتلانو امير يعقوب خان د امير محمد ايوب خان ورور راغی، له اتلانو يې پوښتنه و کړه، زموږ بيرغ يې چې پورته کړی وه، دغه شهیده پيغله څوک وه؟

اتلانو ورته و ويل، د دې خيگ اوسيدونکي ده، نوم يې ملالی ده، په خټه نورزی ده، تر کشکنخود پورې به يې خپلي رمي پيولي.

امير يعقوب خان ورته و ويل دا همدلته د شهيدانو خوا کې خاورو ته و سپاری.

اوس هم په ميوند کې د شهيدانو په ادېره کې يې قبر دی، ډېر مسلمانان يې اړين زيارت ته ورځي او ډېره دعا ورته کوي.

له دې لنډۍ دا را سپرم چې دا اوسمهال ۱۳۷ کلنه لنډۍ ده.
(۲۰۱۷ زيږدی - ۱۸۸۰ زيږدی = ۱۳۷ کاله).

د دې مثال په دې بڼه دی چې د ملالی ميوندۍ لنډۍ (۱۰۳۷ زيږدی - ۱۸۸۰ زيږدی = ۸۴۳ کاله) ۸۴۳ کاله له دې لاندي لنډۍ څخه کشره ده، مانا دا چې په هغه وخت کې به د ملالی اتمه نيا هم نه وه زوکړه شوې.

▲ که د خانو لښکري راغلي

زه به گوملي ته د يار سلام ته ځمه

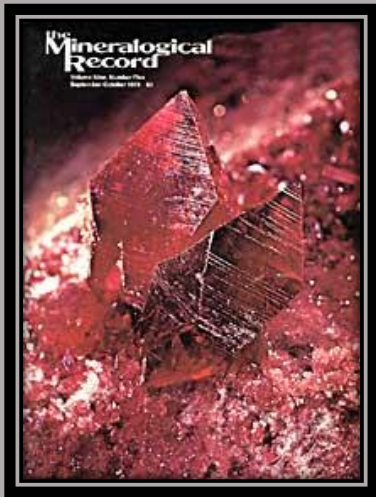
۱۲. ۷ بل اړخ يې د سترو قعمتي جواهرو او کانو دی

لکه ياکوت يا ياقوت، تت مېړو، پيکه، خپ (رنگ) پخ کانی موري، هغه ميخ چې په ديوال کې ټکويل کيږي او کالي پر راڅروي دا ډول کرسټل: گام بوريا پوزی، کرير تړل، شډل نښه کول، اوډل شوی پای پاک د حدود ټاکلی غمی، نغارکی

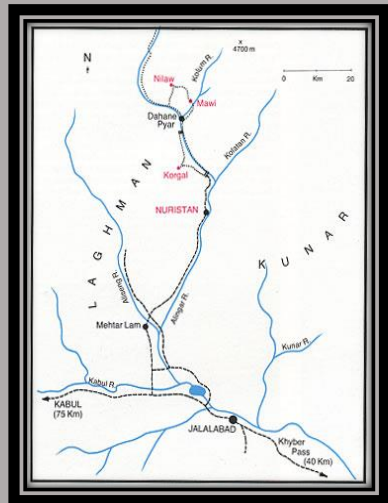
د لنډیو، تپو، ټیکیو او مصریو انگر څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

مېخ، نالیچکه کاني لکه د پهلوانی د لوبې توشکې په ډول، اوډل مړوی (د پوزې په ډول منرال)، پیرل چوکات منرال (د انځور په ډول قمعتي جواهر) دي. چې په نیلو، ماوی، کورگل سېمه د لغمان کې شتون لري. و، په ځانگړې ډول نیلو او ماوی رگکونه چې له ۱۰ سانتي میټرو څخه تر ۴۰ میټرو په پنډوالي سره، له څو میټرو څخه تر څو کیلومتره مندل کېږي. چې ورته د پلوتونیم (یوه ریډایواکټیف کیمیاوي عنصر دی، چې د اټومي انرژي د تولید د پاره استعمالیږي)، ننه وتنه (په زور) د نیلو یې بولي.، (فوچس، ۱۹۷۴ زېږدي، چوپړی ۹)، (پیرر، ۱۹۵۹ زېږدي، ۳ چوپړی)

و، په ګرده نړۍ کې تر ټول غوره منرالونو زېرمې د روسي کان پېژندونکو (قیمتي ډبرو پېژندونکو، منرالوجستانو) په ۱۹۷۰ زېږدي کې لغمان کې په نخبه ګره، چې په پښۍ وال مارکیت کې یې لوړ ځای د کرسټلونو، نغاړکې مېخ (نالیچکه کاني یا تت مړوی، کاني) او پلوتونیم، د امریکا فینسټ مهالنې د منرالونو ټیکلی (ریکات) یا منرالوجیکل ریکارډ په نوم د ۱۹۷۸ زېږدي کال د ۱۰ میاشتي مهالنې ګڼه کې په ۳۰۱ چوپړي کې او ۱۱ میاشتي مهالنې ګڼه کې په ۳۰۸ چوپړي کې ټیکلی ټینګ کړی دی. (پیرر، ۱۹۵۹ زېږدي، چوپړی ۲)

۶: د منرالونو ټیکلی (ریکات) یا منرالوجیکل ریکارډ په نوم د امریکا فینسټ مهالنې انځور. (# ۵۹ انځور)

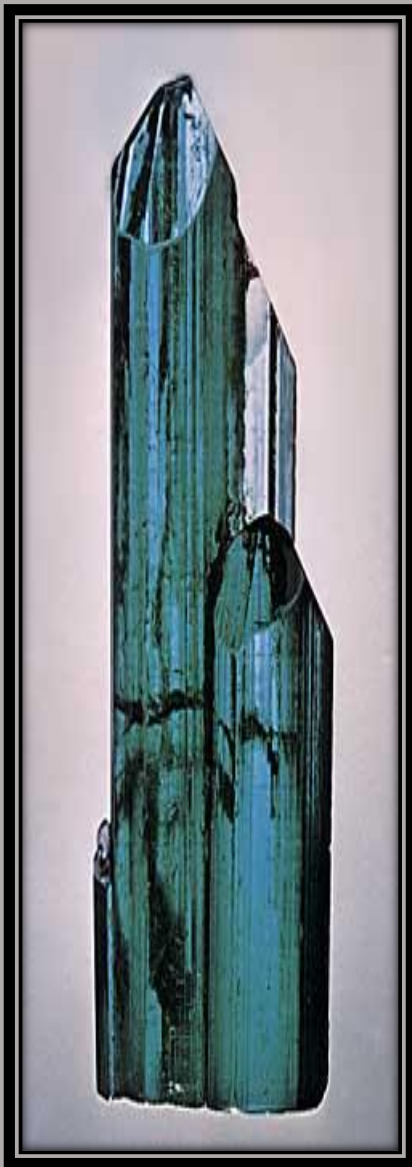
۵: د ښارونو او د کافي ذخیره (امانت) اینډول، رسوب کول، پاسره اینډول، ذخیره کول) پټه د لغمان ساحه کې. (# ۵۸ انځور)

د لنډیو، تپو، تیکو او مصریو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

۷. : د کونځیت سپوږمین، ۲۰ سانتی لور، له ماوی، لغمان، افغانستان څخه (د سوربونني راټولشوي) انځور يې مېرمن نیلي بریند اخستی دی،، (پیر، ۱۹۵۹ زېږدی، ۵ چوپړی) (# ۶۱ انځور)

۸. : شین سپوږمین کرسټال، ۶۰ سانتی لور، تر دېره پورې دا د فینسټ له لورې لاسته راوړل شوی کرسټل دی، یوه جوړه ده، دوي دانې دي، له ماوی، لغمان، افغانستان څخه (د سوربونني راټول شوي) انځور يې مېرمن نیلي بریند اخستی دی. (# ۶۰ انځور)

۹. د ایلبیت تورمالین کرسټال، ۶ سانتي لور، له کورگل، لغمان، افغانستان څخه (د سوربوني راتول شوي) انځور يې مېرمن نېلي بريند اخستی دی.، (پېر، ۱۹۵۹ زېږدي، ۱۰ چوپړی) (# ۶۳ انځور)

۱۰. د ایلبیت تورمالین کرسټال، ۶ سانتي لور، له کورگل، لغمان، افغانستان څخه (د سوربوني راتول شوي) انځور يې مېرمن نېلي بريند اخستی دی.، (پېر، ۱۹۵۹ زېږدي، ۱۱ چوپړی) (# ۶۲ انځور)

۱۲. دو ایلبیت تورمالین کرسټال، ۲۱ په ۱۵ کی، له کورگل، لغمان، افغانستان څخه (د هیرب اوبدا راټول شوي) انځور يي ویندیل اي. ویلسن اخستی دی،، (پیر، ۱۹۵۹ زېږدی، ۱۲ چوپړی) (# ۶۴ انځور)

۱۱. دو ایلبیت تورمالین کرسټال، ۶ سانتي پېر، له ماوی، لغمان، افغانستان څخه (راټولشوي د سوربوني) انځور يي مېرمن نیلي بریند اخستی دی،، (پیر، ۱۹۵۹ زېږدی، ۱۲ چوپړی) (# ۶۴ انځور)

و، د اپریل په میاشت کې د افغانستان حکومت ړنگ شو. په ۱۹۷۸ کې، د کین اړخي انقلابي ډلې له خوا، بهرنيانو ته د افغانستان د کانونو د راتلونکي لاسرسي په اړه یوه څه شک څرگند کړ.

که څه هم نوی حکومت په بنسټه توګه د خپل مخکني حکومت په پرتله ډېر افراطي دی، خو د امریکا د بهرنۍ چارو وزارت چارواکي چې له سیمې سره اشنا دي وايي، دا لا يقيني نه ده چې افغانستان به د شوروي سپورمکۍ شي.

د راپورونو له مخې د نوي حکومت ګوند د مسکو له خوا د کمونیسټ ګوند په توګه نه دی منل شوی. د اپریل ۲۷ د پاڅون حسابونه چې د متحده ایالاتو چارواکو له خوا ترلاسه شوي، ښه یې چې شوروي اتحاد د کودتا په چمتو کولو یا ترسره کولو کې برخه نه درلوده.

په واشنګټن کې ارزونه دا ده چې نوی حکومت به د پخواني رژیم په پرتله د شورويانو پر وړاندې ډېره تکیه و کړي. په هر صورت، افغانستان په تاریخي توګه له خپل روسي ګاونډي سره نږدې اړیکې لري، په داسې حال کې چې خپل خپلواکي ته لوړ ارزښت ورکوي.

د کودتا چارواکو په بهرنۍ چارو کې د "مثبت بې طرفۍ" خبره کړې، چې د نورو هېوادونو سره د نوی د سیاسي او اقتصادي ملاتړ د کچې له مخې ټاکل کېږي. دغو چارواکو ویلي، چې افغانستان به د هیڅ هېواد له خوا په تارونو سره مرستې ونه مني.

مسکو سمدلاسه نوی حکومت په رسمیت و پېژانده او د شا او خوا ۱۶ میلیون ډالرو ملګري مرستې وړاندیز یې و کړ.

متحده ایالاتو هم نوی رژیم په رسمیت پېژندلی او د اقتصادي مرستو د دوام وړاندیز یې کړی چې په تېرو وختونو کې هر کال شا او خوا ۲۰ میلیون ډالر وو. تمه کېږي چې د کودتا په وخت کې په افغانستان کې د متحده ایالاتو د ۶۰ مشاورینو څخه ډېری پاتې شي او د لویدیځ المانانو څخه غوښتل شوي چې د پولیسو د سلاکارانو په توګه پاتې شي.،، (اوبردورف، ۱۹۷۸ زېږدی، ای ۱۲ چوپړی) له همدې امله، د محتاط خوشبیني له پاره دلیل شتون لري چې د معدني نمونو او جواهراتو صادرات ممکن دوام و مومي. (پیرر، ۱۹۵۹ زېږدی، ای ۱۴ چوپړی)

له تېر پېر څخه مو بنسټلګر په دې پام کې وښيي، دا خاوره سړي و لري، خو

د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو انگر څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

بڼه سر ونه و نه لري، ټول ټاټوبی بی پلاره او بی مور بی وارته ډول غونډې کړې. لږ، لږ به زموږ د وگړو تر منځ د کینې او بېلوالې زهن شنډې. الله او دلته به لږ، لږ سره په ښکرو وي، کانونه او زېرمې، ټول لوړ بیهه یا قیعمتي کاني او منرالونه به یې دوی په خلاصو سترگو تری په پټه او په ښکاره وړي.

دا چې ټاټوبی مو د مندلیف لېنټیلیک له ټولو کیمیاوي عناصرو او توکو ډک دی، د الماسو، سرو زرو، یورانیمو، لیتیمو او نورو توکو په بوجی ناست یو او خیر ټولو.

د دې له پاره چې پوهگر وگړي به مو د لمسول شویو او غولول شویو، وگړو باندي له منځه وړي، د اسلام په دین به د اسلام په نوم تری اسلامي جرړې او باسي؛ دوی به مشر لري، په رښت کې به ځان وگړو ته نه مخامخ کوي، چې وگړي تری د بدایني، سوکالی او زدهگرو غوښتنې و نه کړي؛ که یوه دوی میاشت کې په خپل مرگ هم مړ شي، نو د همدې پټ تن په نوم به یې همغه کارونه ښکیلاکگر پر مخ وړي، او دننه نیو وگړو ته به وایي چې دا د لویانو کړنې دي، په رښت کې به همدا وگړي چې ښکیلاکگر دي، لویان به وي او د دې ټاټوبي زېرمې به په بی سترگی تشوي.

دوی به زموږ د زېرمو شته په نورو نړۍ والو هېوادونو په ۵۰۰ چنده لوړه بیعه پلوروي او له مور څخه به یې په لږو هامیانو له سلو ۴۰ پیروډي. د وټیزې بڼه به یې داسې وي، که زموږ د ټاټوبي خپلواک تن ورته و وایي، چې مور یې په نړۍ وال بازار کې په نورو نژدې او لرې گاونډیانو پلورو نو د پلورلو خپلواکي به نه لري، په له سلو ۵ او ۴۰ چې هر د پانو په مخ کومه گټه سپینې ته را وباسي، هغه ټوله گټه به بېرته د څلور میاشتي او کلنۍ زېرمه شوي مالې او بانگ څخه خپله د لویانو په نوم خپله کوي.

ځکه چې په رښت کې به دا ټاټوبي پلار او څښتن نه لري، هر یوه به یې له یوه نه یوه ښکیلاکگر سره نېغې، پټې او ښکاره نه منونکې یا په سترگو کې خاوري شیندونکې اړېکې و لري، خپلواکتوب به هېڅ شتون نه لري.

په همدې بڼه محیط ته زموږ لرغونو نیکونو او نیاگانو د لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصری پښتو پیلو څخه لورا، لور او کورا، کور گټني اخستي دي. لکه لاندي لومړۍ لرغوني لغمانۍ لنډۍ، دوېمه او درېیمه د لیکوال لنډۍ:.

▲ څوک به یې ولي خاطر نه کړي

چې کور کې سره او سپین لري یا سپین مخونه

د لنډۍ یو، تپو، تیکۍ یو او مصری یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ الله	تالا	شولو	خاونده
تولو	کانونو	مو	تالا و لږبڼه
▲ تن	مو	هرپۍ	د مرغري
پري	بي	حسابه	ميرڅمنو تراکونه

جگره دومره اسانه نه ده له افغانستان سره، د نړۍ لرغون پوهان وايي او همداسې زه پام کوم چې د اسکندر مقدوني (مکي دانسکي) له زمانې څخه په افغانستان کې جگره روانه ده او داسې کاتي کوي.

چې د کلونه د شمارلو گڼه يې ناشونې نه ده، يوازې په خوله ويل کېږي ۲۳۳۶ کاله، يونانيان او اسکندر مقدوني له ميلاده لا مخکې په لمپاکا کې ماته خورلې، د اسلام لښکري سل کاله جگره کې دلته تېر کړه، هنديانو واکمنۍ له لمپاکا د پاي پيل شوه، ايرانيان د فارس واکمۍ د دې سيمې د مالياتو نه ورکولو او قوانينو ته غاړه نه اېښودلو له لاسه له منځه لاړه. اېنگليسان درې واري تر ټولو ډېرې خونړۍ ماتې د دې سيمې د تورو غورونو له ننګيالو څخه و خورې او د دنيا واکمنۍ يې له منځه لاړه؛ شورويانو يا (رسيا) پېنځلسو هېوادونو واکمنۍ پر وړاندې زما پلار جان عظيم خان له ديارلسو ملگرو او لس ميله وسلو سره چې درې کلتيه، پېنځه شتنگنه، دوې ټوپکو سره د ملا محمد الله بيا مولوي زبير له امریت لاندې او د معلم قيس قوماندانۍ لاندې د افغانستان سپېڅلې جهاد د لومړي ځل له پاره د نورستان له لارې شروع کړه.

د روسيانو تر ټولو ډېر ټانکونه او الوتکې په همدې سيمې کې د لمبو انګار شوي، ستره واکمني يې له منځه لاړه، امريکايان او دوه پنځوس هيوادونو سره دلته له منځه لاړه، تر ټولو ډېر ټانکونه يې دلته والوزخول شول، ډېرې وسلې ترې دلته و نيول شوي، د امريکا د پلازميني او ولسمشرۍ سپينې ماڼۍ په خولې يې ولسمشر اوباما، مارک ته د ډېرې سختې ډارونکې جگړې څخه د ژوندي پاتې کيدو مډال ورکړه چې په قرغه يې ولسوالۍ کې عمليات کړي و، چې د امريکا په تاريخ کې دوي تنو ته يوازې داسې مډل ورکړل شوی، چې يوه مارک ته او يوه يې بل امريکايي ته د هغه د مرگ څخه ورسته ورکړی و چې په همدې بڼه جگره کې په ويتنام کې جنگيدلی و، له دې ځای څخه د دوی د ځواک تغیر لمن ورتوله شوه.

پاکستان چې زموږ د باچايي ۶۰ کاله پخوا برخه وه، داسې فکر و کړي او افغانستان مات کړي دا خو امکان نه لري. بله دا ده که پاکستان داسې وايي دا خو د منلو وړ نه ده او کې دی هم نه شي. که داسې و شي نو بيا خو به زموږ د نيکونو تاريخونه دروغ وي.

بل اړخ ته داسې به وکړی شي لکه :- یوه تن دی یوه الک ته وایي چې ته قرآن پاک، حدیث، سلام دین او رسول الله ص مني، له الله ج نه ډار پري او الله مني!!؟

نو هغه الک به ورته ځواب کي و وایي الحمد لله منم یي او مومن مسلمان یم!!
نو هغه به ورته و وایي چې راځه ما ته اوس کونه راکړه!!؟
نو تاسو او الله مو هغه به ورسره داسې و کړي، نه هېڅ کله نه، عزت، پت، ننگ، غیرت او ابرو هم د اسلام برخه ده.

هېڅ کله به ورته له دغو تېر نه شي، هېڅ کله به یي دا خبره و نه مني.
هوکی!! پاکستانیان او د دوی حکومت له مور سره همداسې کوي، یانې په اسلام دین مو خراب وي. که خاوره عزت او مېنه ابرو ده، نو ټول منوکو باندي هم بريالي کي دی نه شي، یوه نه یوه بڼه ترې گرځېږي او پرې را اوړي.
خو په مستقیمه بڼه یرغال کول د پاکستان په افغانستان باندي ناشوني او امکان نه منونکي خبره ده.

مور ټول باید پاکستانیانو ته د کمقلو په سترگه و نه گورو، دوی دي چې د اروپا او امریکا لویې وچې څخه اسیا ته او د اسیا زره افغانستان ته شخړې او بڼگېلاکگر راولي.

ز مور ټاټوبی نارمه کوي او بڼه ډېر مو پرې وژني، بیا د همغو په خولو زموږ له واکدارانو سره روغي ته لارې او چارې لټوي، یوازې او یوازې ځان او زموږ د دښمن په گټې ترې او پرېکړې، لکه د لاهور تړون (معاهده) له شاه شجاع سره، د گندمک تړون (معاهده) له یعقوب خان سره، د ډیورن تړون (معاهده) له عبدالرحمن خان سره، د راولپنډۍ تړون (معاهده) له امان الله خان سره، د راولپنډۍ تړون (معاهده) له جهادي مشرانو سره، د دوې تړون (معاهده) له محمدغني او له محمد اشرف سره (د جیو بیډن په امر)!!!

ځکه دا په یاد ولرئ!!؟ دا محضې یوه بېلگه ده زموږ د ناکراره نرمو کروندو، ځلنی ورځ د چنکاین یا د جولی میاشت ۸ تاریخ ۲۰۰۹ کال انځور مې په سترگو کي دی، لومړی لیوا، پېنځمه د امریکا د بحري ځواکونو ډله، ویده ده، هر ساتونکي خپل د خوب په جنگي سوري ځایونو کي په نومورو سوري یو کي خپلې شپې تېره وي، دا د نړۍ تر ټولو زورور هېواد امریکا زوره ور ځواکونه دي، چې په ژوندوني یې ځان ته قبرونه په بڼه ادبېرې باسټلي له خپلو وسلو سره سمبال په کي د جگړې له پاره چمتو پراته دي.

ترڅو په افغانستان کي ژوندي پاتې شي، له بل لوري څخه د ځمريانو په سیمه کي کرارې شپې تېر ول هم اسانه نه ده، هسې نه چې د هغو د ښکار خوراک نه شي.
دا جنگي سوري او د خوب ځایونه د دي له پاره وپستل چې کره پر دوی کوم مزایل راځي یا یې هوان را لوېږي، نو د لږېدو نه ورسته د هر انفجار شوي مرمۍ پرڅپي د پېنځه څلوېښتو درجو په اندازه له ځمکي لوري د هوا لوري ورځي، چې که انسان

پروت وي نو هغه ترې لورې تېرېږي. د ډېرې ژغورنې له پاره داسې سوري يا په ژوندونې قبرونه په جگړه کې له ډېرو زياتونو ځان ژغوري او د نړۍ تر ټولو زورو ځواکونه پرې په ډېرې سختۍ خپلې شپې شېبې کولې.

خو مور افغانانو له ترې بڼه او سوکاله ورځ و نه ليدله، نه مو ژوند په ډايمنه او خپلواکه توگه له ټولو گاونډيو له پټو او بنکار خپلواکۍ مزه و ځکه.

۱۲. ۸ مور افغانان له خپلې خاورې سره هېڅ رېښتې او تلپاتې مينه نه لرو؛ له پوهو او هوښيارو دا له پلرو راپاتې گران افغانستان په بېساري بڼه وران وو؛ خپلواکتوب او مستقلتوب نه پېژنو، د واک گډۍ له پاره له خپل سکه او ناسکه دښمن سره لاس يوه کوو.

۱. داودخان د مهندسۍ اېنجنېر و؛ ورانۍ ته يې لار جوړه کړه، لږکي قومونو ته يې سرلوري ورکړه، له پرمختگ سره، سره د وژنو او بدبختۍ لړۍ پيل شوه.

۲. حفيظ الله امين او نجيب الله ډاکټران وو؛ داخلي سياست يې صفر و، باندنۍ سياست يې غوره و، په خپل لاس يې ډېر افغانان و وژل، ډېر افغانان ډله، ډله له خاورو لاندې شو، شراب، قمار، زنا له اسلام اباد څخه لر و، په ټول هېواد کې جگړه وه او ډېری خلک له هېواد و تښتېدل.

۳. صبغت الله او برهان الدين رباني پروفيسران وو؛ کور په کور جگړه وه، زورواکي وه، د دولت کارمندانو ته معاشونه يوه کال ورسته ورکول کې ده، فساد، بچه بازي، قمار، غلا، چپاول، له اسلام اباد څخه لر و، هر ولايت خپله د کتاتوري درلوده.

۴. محمد عمر ملا و؛ بي عزتي وه، وچکالي وه، بېوزلي وه، بي کاري وه، نادودې وې، د ايمو ډېره کرکېله او مسلمانان په خپل منځو کې ډېر و وژل شول.

۵. حامد کرزی ماسټر و؛ فساد، بچه بازي، بډې اخستل، لنډه غري، سرو تختوني، پښتانه له دندو او دريځ لري کول له اسلام اباد څخه لر و، د پښتنو ډېر کورونه د امريکايانو په بمونو وران شول، د

پښتنو په سیمو کې ډېرې ډزې کېدل، ډېر د الوتکو بمونه غورځول، په مرمی یو او بمونو ډېر خلک ویشتل، چې په ټوله نړۍ کې نړوال لومړی ځای لري، په ټولو یاد کرل شوو شیانو کې.

د یوه افغان پاچا پروفیسور برهان الدین رباني د بل افغان پاچا ماسټر حامد کرزي د پاچاهي د گدی پر وخت له امریکایانو غوښتل چې زموږ په افغانستان کې ستر ستر یا غټ، غټ بمونه واچوی په واورو، واورو بمونو کار نه کېږي... .

د امریکا بحري ځواکونو د دویم ایم ای بی (دویمه درجه عصري اېنجنېري بم) باندې ویشتلې، تالیبانو د مرکز ځای تر څیرمه د پښتنو د خټو جوړ ځای باندې کروندو کې، د یوه نۍ ورځ د جون میاشت ۲۰ تاریخ ۲۰۰۹ کال کې زما د سترگو انځور، همداسې بمونه په ساعت کې یوه، یوه دانه په ټول افغانستان کې د پښتنو په سیمو کې ویشتل شوي. چې په ټوله نړیواله کچه به دومره بمونه په کوم بل هېواد کې نه وي ویشتل شوي، د الوتکو له اوزو او د بمونو له ناوړو اوزو هم دومړی په نړواله کچه کوم هیواد کې نوي شوي، تر ټول ډېرې ډزې تر ټولو ډېر په ډزو کې وژل شوي دا ټول لومړی لوړ ځای لري.

د ازادۍ موخو له پاره او د افغانانو د بسیا کولو او وگړو د دولت رغښت له پاره دا کړنې کېږي.

محمد اشرف غني د وتي ډاکټر، متفکر پروفیسر و؛ میوزیک، زنا، لواطت، بډې اخستل، شراب، شراب او قمار له اسلام اباد څخه لږ وو؛ په یوه وخت دوي باچایان؛ بي کاري، نادري ځان وژني، په وینا وو کې چېغې وهل، هر کار په اوږده ځنډ کول؛ (لکه: ۲۴ میاشتو کې د وزیرانو ټاکل، ۲۴ میاشتو کې والیان او سفیرانو ټاکل)، د پارلمان ټاکنې هم ۲۴ میاشتي غواړي او بریښنايي تذکیري له ۲۴ میاشتو ډېر وخت ته اړتیا لري، نېمه واکداري له سلو پنځوس، پنځوس واک او ځواک، د دایشیانو زوکړه کېدل، د هغو له کافرانو ورتېر د مسلمانانو وژل، د سرک له غاړو ډېرې وژني، سرو تختونې، ناگڼې، جنگونه، جگړې له لرې سیمو ښارونو ته راتلل، د قطر تروون یا د دوهي تروون (معاهده) له محمدغني او له محمد اشرف سره (د جیو بېډن په امر) چمتو کول!!! امریکا به د ازادۍ موخو له پاره او د افغانانو د بسیا کولو او وگړو د دولت رغښت له پاره په دې کړنو کېږي.

۶. د قطر تروون په سټه راوړونکی تن به پټ او ناڅرگند وي؛ د قطر دوهې تروون چې د امریکانو، تالبانو او جمهوریت تر منځ پیلېږي چې جمهوریت به ټول واک او ځواک تالبانو ته سپاري، د افغانستان سیاسي رهبري به پاکستان مدیریت او اداره کوي، د تروون د متن په سټه به وسپارل شي. په یورانیمو، سرورزو، الماسو، لیتیمو په کېندنو، د چارپېریال په فضا، باندني ډیپلوماسی او سیاست به دوی کار نه لري او په کورني سیاست به یې امریکایان کار نه لري.

د پولې په تېرېدونکو ورونو، په ټولو امنیې کومندانۍ یو، د ځانگړو ځواکونو، بانک، ملي امنیت په ټولو ریاستونو او د پټې او غلې مشرۍ ناستې ځایونو کې پاکستانی ماهرینو سلاکارانو ته د نړۍ وال سټینډرډ معاش او کوتي په خدمت کې چمتو کول، بنوونځۍ ته انجونې نه پرېښودل، ټولگڼونه حکومت نه جوړول، بشري رېښتو ته درناوی نه کول، د مسلمانو ترمنځ خبرو اترو ته غاړه نه کېښودل، مېرمنې به ټول ځان پټوي مخ او لاسونه به نه ښکاره کول، له یادو شویو کانونو پرته د نورو کانونو او زېرمو پیداوار یوازې پاکستان باندې په ټیټه بیع ورکول، په ټوله بانکي او مالیاتي ځواک د پاکستان د ټولوالي او بانکونو لاندې کول، افغانستان د الوتکو د رادار ټولواله د پاکستان له پلازمینې څخه کنټرول، یوازې خپلو ملگرو ته دندې ورکول کول، باچا د باچایي په څوکی نه کېښناستل او نه د ټاټوبي وگړو ته ځان په ژوندۍ بڼه د هندارو له لارې ښکاره کول، په واکمنۍ کې وگړو ته ودنه نه چمتو کول، بېوزلي پرسول، بې کاري پرسول، نادودې پرسول، د اپیمو کرکېله بندول، مسلمانان په خپل منځو کې ځای، ځای وژل او له منځه وړل، له ټولو اسلامي هېوادونو بېل او جلا خپله اسلامي ټولواله پرمخ وړل، د دولت وگړو له پاره رېښت (قوانین) نه جوړول، د تالبانو ۱۰۰ تنو لوړپوړو څارواکو او د تروون غړو ته ۱۱۰۰۰ امریکایي ډالره د دندې معاش د دوست هېواد امریکا له لوري په اوږدمهاله ډول چمتو کول خپلې د دوستۍ مرستې چې له پخواني سلطانت له لوري دي روان ساتل. (دا ټول به په ټاټوبي کې د امنیت چمتو کولو په پار ورکول کېږي.)

امریکا به د ازادۍ موخو له پاره او د افغانانو د بسیا کولو او وگړو د دولت رغښت له پاره په دې کړنو کړ کېږي.

زموږ د ټاټوبي څه بدبختی دی یا کمتون دی، چې وگړي لرو خو ښه وگړي نه لرو؛ سرونه لرو خو ښه سرونه نه لرو؛ د ښه سرو او ښه سرونو په منځ کې داسې

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

څه کمی دی چې ترمنځ یې بېلولی نه شو کولی، د دېن له پټو لاس و هنو پانگی له
رېروني څخه نه خلاصیرو، نه سره جوړیرو او نه خپلواک کپړي.

په ټوله کې همداسې پورتنې د دې پېیلو ځای دی.

▲ په را لوېدو دې یم خوشاله
هسکه! چې تا لاندې بې پته خلک شینه

▲ الله چې ستا په مخ شیدا کړم
غمو تالا کړم په صحرا گرځم مینه

▲ خدایه کوتې یې گنوالي کړي
څې پر لېوال (عاشق) د لیوني گمان کوینه

۱۳. د لنډیو، ټپو، ټیکو او مصريو پېڅلیک

د لنډیو، ټپو، ټیکو او مصرو پېڅلیک له لرغون پېر څخه چې کله ژوی (انسان د شپث ع زوران) د ټاټوبي په ټټر کې زوکړه شوي. تللي راغلي پرې دي، د شپث پښت (نسل) دی، ژبې ته یې د پېر په تېرېدو سره بېلوالی پیدا شوی دي، له یوې سیند غاړې څخه یې بلې سیند غاړې ته پندغالی وړي، کوچونه یې کړي، ډله، ډله کله په یوه ټیټنگ او کله په بل ټیټنگ کې پاتې شوي. د غرنو هسکو، لوړو، ژورو او درځنیو سیمو کې ژوندگر شوي دي. زوزان (د شپث ع بجیان) ترې پاتې شوي، زوزات یې په لږ لړلید پېر کې ډېروالی مندلی دی.

اریانی هد دی او په پښتو ژبه گرېږي. پښتو یې رښت دی، پښتون یې پښت دی، پښتانه او پښتني یې وگرې دي او پښتو پېيلي وايي، پېیلان او پېلني یې پښتو پېيلي بورولي دي.

بل لور ته د دې پایله ساده برابر وي دا، چې د ابولېشر یا ادم ع ډېری وخت لمپاکا لورې تېر کړی دی، زوی یې شپث هم ډېری پېر په کې ژوندگر و، مسی یې انوش، کړوسی یې یارد (یرد)، کودی یې مهلائیل، اودی یې قینان، پردی یې ادریس ع (اخوخ یا ابنویش)، د ابنویش زوی متوشلخ (متوشلین)، د متوشلین زوی لمک دی چې د دې ځای ژوندگر و همدلته وفات شوی لمک (مهترلمک یا مهترلام بابا) یې قبر دی، د لغمان ولایت په مرکز یا مهترلام ولسوالی کې شتون لري. بل ورور یې نورلام، خور یې بي بي حاجره ده.

د دوی غور، غور، غور نیکه ادم صفي الله ته الله عظیم ج د دنیا په هر شي پوهه (علم) ورکړه، د دنیا د هر شي (څېز) د گټې او تاوان پوهه هم ورکړه، د هر څېر نوم د نیا په هره ژبه کې الله ج د ادم ع په سپنه کې القا کړه، له نن ۲۰۱۷ زېږدی څخه ۷۷۳۱ کاله وړاندې په اسمان کې، و، بیا الله ج د خپل حکمت او مصلحت موافق د دنیا څېړونه (شیان) ملائیکو ته وړاندې کړل، الله العظیم د دې څېړونو نومونه او د دوی د گټې او تاوان په اړه د فرښتو څخه پوښتنه وکړه، فرښتو یې ملائیکو په نه پوهېدو اقرار وکړه، و، قالو سبحانک لا علم لنا الا ما علمتنا انک انت العليم الحکیم،، ژباړه: فرښتو و ویل پاکي ده تاته (پاک یې له هر ډول شرک څخه) ای الله مور ته پوه نه شته مگر په هغه څه چې تا مور ته پوهه راکړې ده، بی شکه ته لوی پوی او د لوی حکمت خاوند یې.

الله ج ادم ع ته حکم و کړه چې فرښتو ته د دنیا څیزونو نومونه سره د گټې (فایدي) او تاوان (نقصان) و ښایه.

الله العظیم و ویل په پټو شیانو علم (علم غیب) یوازې زما ستاین (صفت) دی، زه پوی وم چې ادم ع د ځمکې د خلافت لایق دی، دا ستاسو ستاین نه شي کېدلی، خلافت په تنظیم کېږي او تنظیم یې د پوهې نه نه شي کېدلی، ستاسو په ښکاره او پټه زه پوی (عالم) یم، زما پوهه په هر شي باندې شته،، (سید روح الله ، ۳۰ چوپړی)

په دې پوښ (قضیه) کې دا ترمه چې پښتو ژبه الله العظیم له نورو ۱۰۰۰ ژبو (اوس پېر کې ۶۵۰۰ ټولې ژبې په پینۍ شتون لري.) سره چې ادم ع ته یې پرې پوهه ورکړې وه په اسمان کې، یادې وې او ملائیکو ته یې پرې روزنه ورکړې وه. ۷،۷۳۱ (اووه زره او اووه سوه او یوه دېرش) کاله وړاندې پېر کې د ادبې په ورځ د.

نوموړی پېڅلیک د پښتو ژبې د ژوی (انسان) ابوالبشر ادم ع په اسمان کې گرېدلی نیټه ده. د شیانو نومونه یې اخستي دي او د هغو گټې او د تاوان څخه یې فرېستو ته ښوونه کړې او نوموړی پېڅلیک یې د پښتو ژبې په اسمان کې د زوکړې موده ده.

او زما څرگندول چې رونوي کتنه داسې چې ۷،۶۰۱ (اووه زره او شپږ سوه او یوه) کاله وړاندې ابوالبشر حضرت ادم صلی الله د سرندیف په غره راښکته شوی دی.

ادم ع ،، ۵۰۰ کاله ،، (سید روح الله ، ۳۹ چوپړی) مجرده و او یوازې په یوازیتوب کې پر دغه ځمکه او سیمه گرځېده، په دې پېر کې یوازې دوی تنه په پښتو ژبه او پښتو پوهېدل.

په عرفات غره (جبل نور) کې له ادم ع او حوا د یوه ځای کېدو څخه ورسته، ۴۳۶ کلونو کې د حوا له نس څخه،، ۱۲۰ ،، (حیات ادم، ۶۱ چوپړی)، (برهان دین، ۲۰۰۶م کال، ۴۹ چوپړی) زوزان زوکړه شوي دي، چې د دوی له مرگ ورسته د دوی مسیان او کروسیانو گنه گوڼه ،، ۴۰،۰۰۰ ،، (ابن کثیر، ۷۵۱ لېږدی، ۹۶ چوپړی)، (برهان دین، ۲۰۰۶م کال، ۴۸ چوپړی) تنه وو ۷،۱۶۵ کاله وړاندې.

د ادم زوی شیث ع له پښت څخه یې پښتون پښت پېلېږي، د شیث ع رښتې اولاده ده، چې پښتو ژبه یې سینه په سینه خپل زوزان ته رسولي ده، غیرت، مېړانه، عزت، پټ، ابرو، کمزوري ملاتړ، زوزور نه ملاتړ، کورنی ژوند، له یوې ناروغۍ پیداشویو جوړو نکاح نه کول، عدل، خلافت (مشري)، امانت ساتل او د یوه الله عبادت یې پښتو وه.

د لنډۍ یو، تپو، تیکۍ یو او مصری یو انگر څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانـي)

او خپل پښت ته به یې په لمپاکا لورې سېمه کې پښتو ژبه (پښتو ابېڅې، ویکي یا وی، غونډ او غونډلې) یادولې.

زموږ وگړو هم په پیل کې د شیانو انځورونه کارول. کله چې حضرت ادم ع پر ځمکه مېشت شو، نو لیک یې هم پیل کړ، تر ادم صفي الله وروسته د هغه اولاد هم په خپلو منځو کې لیک کارولی دی او پرله پسې ډول تر اوسه رارسېدل دی.

اسلامپوهان په دې نظر دي چې ادم ع په خپلو گوتو لیکنې کړې دي. تر هغو ورسته د شېث ع اودی ابښوښ (اخنوخ یا ادريس ع)، چې د ادم ع پردی کېږي، د لیکانې (قلم) په وسیله په خپلو گوتو د پښتو ژبې لیکنې کړې. په دې سېمه به چې کله ژوند گړ وو، زوزان ته به یې د پوهې علم زده کولو ۷،۴۵۳ کاله وړاندې، چې دی ۲۰ کلن و، له ۲۸۸ کاله ورسته بیا ادم ع مړ شو، او دی بیا ۵۷ کاله ورسته د ادم ع له مړینې څخه الله العظیم اسمان ته پورته کړی دی.

یوازې له نن ۲۰۱۷ زېږدی څخه ۷۶۰۱ کاله وړاندې ابوالبشر او د هغه مېرمن بي بي حوا په ځمکه کې هم دوی دوی تنو انسانانو شتون درلود؛ دوی دواړه د پښتو ژبې په ابېڅو، ویکيو، غونډونو او غونډلو پوهه یاده کړې وه. په ځمځو، ډبرو او چوپړو باندې په نړۍ کې ۲۵ ډوله خط لیکل کېږي، د ټولو لرغونوالی په رښت کې له ۷۶۰۱ کلونو څخه نه اوږي.

پښتو د شېث د پلار امانتي بکس له توري څخه دېسې بڼه توري جوړولې او د پلار د توري درناوی یې کوو، د بریا د بخت له پاره یې ترې گټې اخستلې، لورا لور به یې ځان سره گرځوله، کله دلته، کله هند کې، سوريه کې او کله مصر کې. ۶،۰۱۷ کاله نن څخه وړاندې یې مسو څخه ژوبو گټه پورته کړې وه. په لمپاکا کې د زیارت کلي بنگي بنگي (بنگي باغچې) سر ته خاورو لاندې ښار کې له میسو وېلې کولو څخه چرې او سپین موتی او د کاله لوبښې بورول (جوړول). ماران (لنډۍ)، ټپ (ټپي)، تیک (تیکۍ)، توري (مصری) یې پېژندلې.

په لرغون پېر کې ارامي لیک څرنگوالی او لیکنې بڼه په درځ کې له ۵۰۴۴ کاله پخوا څخه دغه بڼه پښتو پېیلې بیخلیک لري. د بودا کتاب ۲۴۲۲ کاله وړاندې لومړی زور کتاب دی رکویدا چې ډېری برخه یې لمپاکا (لغمان) او بامیانو کې بودا کښلې دی. په زړه پښتو کې زموږ زور لیکۍ ملنډا پانو دي، چې د هغه له لیکلو څخه ۲۱۰۶ کال کېږي.

ملنډا پانو گندهارا (له کابله تر گوادره) چې له سلو ۷۰٪ لمپاکا او له سلو ۳۰٪ پېښور سیمه کې لیکل شوی دی.

چې د پښتو ژبې ډېری ابېڅې، وی، غونډ او غونډلې په کې شتون لري.

د ټاټوبي تر پېژندل کېدو او بنسټ اېښخو دو پورې په لیکلې بڼه ډېر کتابونه په ټوله نړۍ کې شتون نه لري، د میرڅمنو له لوري تری تم، سوځول شوي او وړل شوي دي.

په لیکلې بڼه هېڅ شتون نه لري، پرته له پورتنۍ دوی وو لیکلې څخه، د افغانستان ملي ارف په ځینو لرغونو ورځ پانو کې چې ۱۲ یا ديار لس پانې کېږي، له دري ژبې سره گډ مندل کېږي چې د عبدالرحمن خان واکمنۍ پورې یې پېڅلیک غځېږي چې دوی دغه خوندي کړي دي.

نور په کښلې بڼه چې له لاسي کښلو څخه شتون لري او له پښتنو بېلانو او پېلني، پښتنو او پښتني ځلمو او پېغلو، ورو او زرو، کوشنيانو او لویانو له خولې څخه یې راټولې کړي او خوندي کړي دي.

چې د کښلو لړلیک یې په لومړي توگ ۱۴. پراگراف د کچې اندازې کې پر له په سي په لیکه کړي دي.

ادم او حوا نومونه دې زموږ د پلار او مور، ادم (لومړی سړی، د لومړي سړي نوم دی) د پښتو ژبې رېښه داسې ده، د ابېڅې د څپو له مېچې څخه دوی څپې لري، لکه: اه او بله یې دم (اه + دم)، چې اه یا آه رت ځواب د منلو، حاضر ځواب ورکول، په سر سترگو، د سوبتیا غږ، لیک: زما پلار کاله کې ما ته غږ کوي. وایي: صفي الله؟! زه ورته ځواب کې وایم: اه.)

د پښتو ژبې د غږ پوهنې له پامه یې تر ششني لاندې په لاندې بڼه نیسو:.

ځکه دی زموږ پلار دی، په رښتني مانا یې پېژنو، الله ورته زموږ ژبه، زموږ دود، د ژوند تگلار، غوره پام، لید، ژویتوب (انسانیت)، خلافت، مشري د زمکې ورکړې وه، ځکه دی لومړی سړی دی، یا پیلنی انسان یا د انسانانو پلار (ابوالبشر) دی. زموږ د پښتنو پلار چې پښتو ژبه کې نوم ادم دی، هغه خپل جوړونکی (پیدا کوونکی، تخلیق کوونکی، خالق، رازق، مالک، بر، الله ج) لیدلی دی.

ژبه، پام، اند، وند، انګېزه، ژوند، لید او د پالنې دود یې ترې زده کړی دی.

په خټا او گناهونو یې ورته توبه کړې ده، په خپله ژبه یې ور ته ویلي:.

،، [قَالَا رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِن لَّمْ تَعْفُورَ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ] و ویل دواړو (ادم او حوا): ای ربه زموږ! ظلم کړی دی موږ پر ځانونو (نفسونو) خپلو، او که ته بڅښنه (مغفرت) و نه کړې ته او مهر باني (رحمت) و نه کړې ته پر موږ؛ خامخا شو به موږ هرو مرو (خامخا) له تاوانینو (زیانکارانو)،، (افغانستان د عالمانو علمي استازي، ۱۳۲۳ لېږدي، ۹۱۴ چوپړی)، (افغانستان د عالمانو علمي

استازي ۱۳۶۰، ۹۱۴ چوپړی)، (افغانستان د عالمانو علمي استازي ۱۳۷۲، ۸۵۶
چوپړی)، (افغانستان د عالمانو علمي استازي ۱۳۶۰، ۴۶۲ چوپړی)

او الضحاک بن مزاحم په خبره چې دا
)، (ربنا ظلمنا أنفسنا وإن لم تغفر لنا وترحمنا لنكونن من الخاسرين)
دا هغه خبرې دي چې ادم پورې اړه لري او خپل رب ته یې ویلي دي.،
(ابن کثیر، ۷۵۱ لېږدی، ۱۵۳ چوپړی)
د اعراف اووم سورت دی، او په نزول کې نهه دېرشم سورت دی، له ص سورت
څخه ورسته نازل شوی، د ایت گڼه یې ۲۳ دی. رسول الله ص ته دا جبرایل امین په
مکه مکرمه کې ویلي دي، د کوران (قران) پاک په اتمه سپپاره کې شتون لري.

له دې څخه کره څرگندېږي چې انسان له ټولو څخه وړاندي، الله، ځان،
میوي، اوبه، ونې، بوټي، فربنتي، خواړه، کالي، خټي، جنت، ځأ (ظلم)، ته، دا،
هغه، دوی، مهرباني، بختنه، مور، ویل، تاوانیان، ځمکه، او هغه شیان چې په نقلې
او عقلي بڼه په پیل پېر کې د انسان ورته اړتیا وه دا ویکي زده او یاد وو.

ادم لومړی بنوونکی د ژبو او شیانو و چې فربنتو ته یې زده‌کړه او پوهه ورکوله
او ورکړې ده.

ادم او حوا ته په پښتو ژبه او د نړۍ په ټولو ژبو پوهه الله ورکړې وه، د ټولو ژویو
د ژبې زېرمه له یوې ټاکلې القاشوي زهن پوهې څخه سرچېنه اخلي، د دې له پاره
د چې د ټول پندوسکي ژوندگرو ژبې یوه تر بل سره دېرې رېښې لري.
په ځانگړې بڼه زموږ اریاني ژبه پښتو له ټولو ژبو سره دېرې نږدې رېښیزه تارونه
او اړیکې سره لري.

هر ابېڅی، غونډ، غونډله، غبرگغرونه او غرونه یې سره په ټوله کې په علمي
بڼه پرتلنه کړو دا به کره و مومو، زما خپله دا نظریه همداسې ده.

د ادم له اه + دم (اه : په دې بڼه و ویل و، آ،، شي لکه د عربي ژبې زور لورنکی
الف، کوشنی مد، لږ ډېر اوږدول د ۳ الفو برابر، و، ا،، اوږ مد چې اړین به یې
اوږدوي تر ۶ الفو پورې و، آ،، او اوږ مد چې نه اړین به وي و، آ،، نه یادوم).
بویمه داسې هم نه لکه د پښتو اه! او اه پانونیکۍ لکه یا د غبرلرونکو ابېڅو د تمرین.

۱. اه! بخته رابیداره شه کنه؛ اه! بخته راته نه بختي کيږي. یا د اېنگلېسي ژبې)
(. Ah!)

۲. اه؟ د نه پوهېدلو کمتون (ته د چا اواز نه اوري چې هغه درته څه وايي، یا ته
پام کوي چې په سمه بڼه دي وا نه ورېده، ورته وايي. اه؟)، (Huh?).

۳. او ه؟ هم نه لکه یوه سر غندوی، ډاکټر، اینجینیر، شیخ، اتل، سندر غاری، یا کوم سر غندوی تن چې ستاسو چارپېریال ته در شي په لیدلو یې تاسو و وایئ. او ه؟ دا دلته، (Oh?).

۴. او ه. هم نه لکه تاسو په یوه روښانه کېدونکي څېز چې وړاندې د هغه له ساکت اېخنبو څخه هغه روښانه شي او تاسو و وایئ، او ه. (Oh.).

۵. آه! هم نه لکه څوک چې په کوچ باندې یا چرچوبی باندې ډېر وخت ناست وي، چې ترې پاسپري وایي آه. یا د اېنگلېسي ژبې (Ahh!).

۶. او. پارانویکی، چې د ډېر سله رحمی او خفگان څرگندولو له پاره یې وایو، لکه ښه سپی مردار شي چې وي وینی وایئ او. یا لکه د شوې ونې له گړي څخه مو د ښارو بچي ټول و خوري او مري یې لاندې را وغورځوي، د ښارو د مري بچو په لیدلو وایئ، او. یا د اېنگلېسي ژبې (Aw.).

۷. او! پارانویکی، چې د درد په وخت کې یې وایو، لکه د کوتې ور کې مو گوتې ونښلي وایئ، او! یا د اېنگلېسي ژبې (Ow!).

۸. اه او ه. پارانویکی، چې د خند او د وېرې په وخت کې یې وایو، لکه په دې باندې مور پوهېږو چې خند یا وېره کې ولوېدو، اه او ه. (Uh-oh.).

۹. اووه! پارانویکی، چې د اریانیتیا په پېر کې یې وایو، لکه د څښلو کاپي په پیله کې مو مچ ولوېږي، او هه. (Ooh!)، له اووه (۷) سره زورنه کې توپیر لري، په اووه کې ډېره زورنه په دوېم وي (و) ده او په اووه کې په هې (ه) زورنه ده.

۱۰. اووی! (اوویس!) پارانویکی، چې د خند پیدا کولو په پېر کې یې وایو، لکه له جای څخه ډکه پیاله په غولي کې په پښه و وهو او ټول تگر پرې ناولی کړو، اووی! (اوویس!) (Oops!).

۱۱. اه او ه. پارانویکی، چې د خند او د وېرې په وخت کې یې وایو، لکه په دې باندې مور پوهېږو چې خند یا وېره کې ولوېدو، اه او ه. (Aha.).

۱۲. بو! پارانویکی، چې د کوم تن د وپړولو په پېر کې یې وایو، لکه د کوم تن شاته غلی کېږي پټ او یوه دمې ورباندې غږ کوي، بو! (Boo.).

۱۳. ا. پانونیکۍ، چې د نه (یه) ځواب له پاره یې وایو، لکه تر اوسه پورې دې دا لیکۍ لوستلې دی؟، ا. (Uh-uh). په دې بڼه غږ لري، لکه په ډډ کې دوي د دې (ډ) ابېڅې خوا په خوا راغلي، په اا (نه، یه) کې دوي د اي (ا) ابېڅې خوا په خوا راغلي د لومړي ټوله هوا په تالو کې ساتل کېږي او خوله ډېره وازېږي، او په دوېم ا کې بیا هوا په خوله کې لږه خو په ستونې کې ویل کېږي او ژبکۍ لږزوي.

۱۴. اه هه پانونیکۍ، چې د ، آ، او، هوکۍ او هو له پاره یې وایو، لکه زه درته په غورکي زنگ وهلی شم، اه هه. (Uh- huh).

په دې بڼه چې ، و ، ا ،، یوازي اي په بڼه د پښتو لومړي ابېڅې په بڼه غږ نه لکه ، و اي يا ،، نه. هغه چې د هي ابېڅې ترې لري شوی يا نرمه ، و ، ه ،، ترې لري شوي وه. د دې له پاره اړینه ده چې نرمه هي يا ، و ، ه ،، توپير چې کوم ځای کې ترې گڼته اخستل کېږي، ابېڅو کې او په کوم ځای کې نه اخستل کېږي. تر شننې لاندې را ولو، لکه څنگه چې راپور شوي د زيار په زيار.

، و د ه (هي) ټولونه: د واوبلي (غير ملفوظه، نه لوستونکي) هي او کنسوننټي (ملفوظه) ، و ، ه ،، توپيرونه په کار دي. په دې ډول: په (دويم) ډول کې د واوبل (فتحي، زور) په توگه غورځي. په (نهم) کې د کنسوننټي (ملفوظه) هي په توگه پاتې کېږي. د (نهم) بنسټ (نه) دی، مانا دا چې رومي هي (ه) يوه کنسوننټ دی او دوېمه هغه يوه واوبل.

(اووه- اووم، پېنځه- پېنځم ، يوه - يوم ...) هم په همدې لړ کې راځي. د معياري ليکلارې او ليکنود پر بنسټ، و، دوه، په ترکيبي شمېر نومونو کې هم واوبلي پایله هي (ه) له لاسه ورکوي، لکه: دولس، دووېشت، دودېرش، دوڅلوېښت، دوپېنځوس، دو شپېته، دواوایا، دواتيا، دونوي، اوبنتي يا مفيره بڼه يې هم هغه پایله له لاسه ورکوي (د دوو).

په دې لړ کې د ، و دري ،، هغه هم تر ، و درېو، ، و درو، ، کره راځي. نور واوبل پای يا خپلواکپای شمېر نومونه (- ي -) غواړي، لکه: درې- درېم، اوایا- اوایم، اتيا- اتيايم، نوي- نوي يم يا نوييم؛ ، و څویم، هم تر ورته دوي يا قاعدې لاندې راځي.

کنسوننټ پای هغه خو په هر ډول، اړونده پایله (- م) سيده په ځان په سي نښلوي، لکه: څلورم، پېنځم، شپږم، اتم، لسم، شلم، دېرشم... سلم، زرم، مېليونم... پر کنسوننټي يا معدوله (و) پایته رسېدونکي شمېرې هم په دې لړ کې راځي،

لکه: یوم، سلم، یوسل یوم، دوه سوم، دوه سوه یوم... ، زرم، یوزر یوم، مېلیونم، یو مېلیون یوم... ؛ که (سوم) او (یوم) هم وکښل شي، باکه نه شته، خو د اسانۍ او لنډون له ارونو سره ټکر پېږي.

زور – پای ،، هي لکه: اره، ار ،، او زورکي پای ،، هي لکه: زره ،، شمېرې هم د دغو واوېلونو تر غورځونې ورسته تر ورته قانون لاندې راځي، لکه: دوه، دویم، پینځه- پینځم، اووه- اووم، نهه، نهه، دوه سوه، دوه سوم

ځینې پښتو بنځینه نومونه چې له مهال تېرېدنې سره یې په ټولیز (عام) یا ګردودي ډول لنډون دود لري، کې دی شي، د سپما یا نه سپما له پلوه لږ څپېز او ډېر څپېز و کارول شي،

لکه: لار (لاره) یا ليار (لياره)، لوېشت (لوېشته)، ځنګل (ځنګله)، مټ (مټه)، منګول (منګوله)، لېڅ (لېچه)، څپر (څپړه)، مېرمن (مېرمنه)، بن (بنه)، لمن (لمنه)، ستن (ستنه)، برستن (برستنه)، درغن (درغنه)، څبر (څبره) ، (مجاویر، ۱۳۸۸ لېږدی، ۲۸۱ چوپړی)

،، د یې ،، ی ،، ډولونه: د کره لیکنۍ پښتو یې ،، ی ،، گانې شپړ دي: دوي یې (ي،ي)، خپلواکي یا کنسوننټي دي، دوي یې غیرگغږي یا دېفتانګي ،، ی ،، او یوه یې نیمواکه یا سیمي سیمي واوېل ،، ی - ،، یا ،، ی - ،، او شپړمه ،، ی ،، له اړه د ،، ی ،، تش یوه لیکیز ځېل یا ګرافیمي وارینټ دی او د لومړي ډېر ګړي ګر (جمع مخاطب) له پاره راځي. همدې کبله ورته فعلی زورکیواله ،، ی ،، وایي. دغه شپړ واړه پېگانې (یاگانې) له اړوندو بېلګو سره په لاندې ډول ښوول کېږي:

۱. اورده یې (ي)، لکه: خدای دې ادې له هرې ناوړې پېښې لرې لري.
۲. لنډه (ي)، لکه: ښادي، خپلوي، وداني، وړاني، خېښي، تریبګني.
۳. نرمه یا زور واله یې (ی)، په بله وینا، هغه بې ټکو یې (ی) چې تر مخه یې زور (فتحه) - ،، لرګی،، ای (ا، الف) ،، ځای ،، اوږد واو(وي) (و) - ،، څارندوی، یا لنډ واو (وي) (و) - ،، بوی،، وي، نوري بېلګې یې لکه: نری، سری، ځای، خدای، وری، لوی، ښکارندوی، خوی، بوی.
۴. درنه یا زورکیواله یې (ی، ی)، لکه: نری، کری، ډوډی، څوکی؛
۵. په ګر (فعل) کې، لکه: ډوډی و خوری، ښه کوئ، بد مه کوئ.
۶. نیمواکه یا سیمي اولي یې ،، ی - ،، یا ،، ی - ،، لکه: یون، یاد، بیا، بېدیا، یو، یوه، یور، دویم... ،، (مجاویر، ۱۳۸۸ لېږدی، ۲۸۱ چوپړی)

،، پښتو ژبه د عربي، پارسي، انګرېزي... پر خلاف (پېښ، زېر او مد) هېڅ نه لري.

نو د پېښ پر ځای (و)، د زېر پر ځای (ې) او د (آ) پر ځای (ا) لیکل کېږي او په کار دي: بېلگې یې:

پارسي (پېښ): پل، گمان، گمارل، ارزگان، ارگون، کنر، کندز، کلنور، ترک، مغل، ترکمن، ترکیه، ازبک، رمان، ارگان

پښتو (و): پول، گومان، گومارل، ورزگان، اورگون، کونړ، کوندوز، کولتور، تورک، مغول، تورکمن، تورکیه، اوزبیک، رومان، اورگان

پښتو ژبه د عربي، پارسي، انگرېزي نا کره او کره ويکي دي. خو د عربي، پارسي، انگرېزي ژبې لیکلار کې چې په کومه بڼه دي، په همغه د عربي، پارسي، انگرېزي لیکلار دي لیکي، البته کره راځي، خو پښتو ژبه کې کښل ناکره راځي.

لخ، لمړی، کچنی، کچنی، گل، گل، خم، خرما، تخم، ختن، وائي، وائي، البیت الله، رئیس، اروپايي، لائق، دگن، ډموکريسي، ځله، آئين آسان، آرام، آزاد، آباد، آدم، گل، هلمند، ډموکراسی، تاجکستان، انگلستان، برلن، سک، ژورنالست؛ و، دهه، ددي، ددي، دده، ده، دهه، وه، وه، و، نارینه و، ارتياؤ، يوه تن وو، ساه، ساگانې، څاه، څاگانې، گياه، دستگاه، دستاگانې، بېگاه، گازرگاه، خانقاه، تراه، تيراه، پناه، پوپناه، تنخواه

لوڅ، لومړی، کوچنی (کوچ نی)، کوشنی، گول، گول، خوم، خورما، توخم، خوتن، وايي، وايي، بیت الله، ریيس، اروپايي، لایق، دکن، ډموکريسي، ځله، ایين، اسان، آرام، آزاد، اباد، ادم، گیله، هېلمند، ډیموکراسی، تاجیکستان، اېنگلیستان، برلین، سېک، ژورنالېست، و، دده، ددي، ددي، دده، د، ده، و، وه، و، نارینه وو، ارتيا و، يوه تن و، يوه تن وه، س، ساوې، څا، څاوي، گيا، دستگاه، دستگاوي، بېگ، گازرگا، خانقا، تراه، تيراه، پنا، پوپنا، تنخوا... ، (مجاوير، ۱۳۸۸ لېږدی، ۲۸۱ چوپړی)

یوه ځای لیکل او جلا لیکل: د ژبپوهنيزې قاعدې له مخې ټول ژبني توکي يا واحدونه سره بېل بېل لیکل، په بله وینا، د اړوند لیک سپستم له شونتیا سره سم، تر وسي وسي جوليز يووالی (لفظي وحدت) له مانيز يووالی (معنايي وحدت) سره غاړه غړی کول په کار دي.

که هغه ازاد ويکي (پارټیکلونه particles) وي، لکه: سربلونه + وستربلونه (prepositions + ospositions) : په، پر، تر، د، له، سره، کې، پورې، ته... .

؛ یا اړیکوییکي یا ارتباطي حروف (conjunctions): چې، که، او، هم... ؛ او یا ساده نومونه، صفتونه، شمېر نومونه او ضمیرونه وي، لکه: کور، غر، لوی، سپین، یوه، دوه، زه، ته، دی، دا، هغه... ؛

یا فعلونه، لکه: تلل، خوړل، ځي، خوري... ؛ او یا ترکیبي او اشتقايي ویبونه (لغات) وي، لکه: کټمل، پوهنمل، پوهنتون، مرستون، خپلمنځي، خپلچاری، خپلخوښی، ځانساتی، تلپاتی، پښتونولي، پښتونخوا، ولسمشر یا هېوادمشر، تاوتریخوالی، بنسټپال، بېلتونپال، منځلاری، ترهګر، کتابتون، ټولپوښتنه، ټولورژنه، بلورژنه، ځانوژنه، ځانمرګی، سرتګی (سرتګي)، منځګی، پایټګی، لیکلر، لیکلار، لیکلارښود، لیکدود، پایلیک، لمنلیک، نوملیک، بریلیک، برخلیک، برخوال، پازوال (موظف، مسوول)، پانګوال، پانګواکي (سرمایه سالاري، امپریالېزم)، ځمکوال، ځمکواکي (زمین سالاري، فېوډالېزم)، ځمکسمون (اصلاح ارضي)، سمونپال (اصلاح طلب)، ژبپوهنه، ټولنپوهنه، لرغونپوهنه، ویبپوهنه، ویبپانګه، ویبزرمه، سونتوکي، لرغونتوکي، مڅبېلګه (مادل، مودل)، مخورمند (پېشداوري)، مڅښوی، مڅکننه، کتنپلاوی، لاسلیک، لاسلیکول - لاسلیکېدل، لوستلیکی (درسي کتاب)، مڅامخول - مڅامڅېدل، وړاندیز، وړاندوینه، وړاندېینه، ترینکوټ، لوبغالی، لوبغاری، لوبډله، پایلوبه، پایینه ...

په دې لړکي له نومونو او کړونو سره د وړو توکیو یوه ځای لیکل سم نه دي، لکه: لخوا، لمان، ندی، پدې توګه، لدې سره، پکور (کې)، پخپل (هېواد کې)، غزنیته (ځم)... ، نخورم، نخوري، نکوم، نکوي، نلرم، نلري، نشم، نشي، شویدی، مخوره، مکوه... .

پخوا (قبل، قبلا)، پخپله (شخصا) ځکه سم راځي چې خپلواک ویبونه (قیدونه) دي، ځانته - ځان ته او مخکي - (په) مخ کې سره هم په ورته دلیل توپیر پري.

و، بلخوا، له و، یوه خوا، سره د اړیکوییکو په توګه، لکه (له پاره، پکي، نشته...) همداسي یوه ځای دود موندلی او کره گڼل شوي دي.

یوه لړ وییکي سره په خپلو منځو کې یا له خپلواکو توکیو سره ځکه یوه ځای لیکل کېږي چې د یوه یوازېني چار یا مانا له پاره سره په غونډله (جمله) کې تل پرله، پرله پېپلي راځي، لکه: پکي (درآن)، همدا، همدغه، همدی، همده، همدې، هماغه یا همغه، همهاغه یا همهغه، همداسي، هماغسي یا همغسي، همدارنګه، منځته راورل، منځته راتګ، رامڅته کول، لاسته راورل، لاسته راورنه، پایته رسول، له پاره، نه شته، یا په (ستري مشي، خدای مکره یا خدای دې نکري) غونډي گړنو او څرګندنو کې وییکي (مه، نه) له کړونو سره یوه ځای لیکل هم همداسي درواځله!

که نه، د ټولیز دوی یا عمومي قاعدې له مخې د غه دوه توکه له کر سره نښلول
سم نه دي او باید جلا و لیکل شي، لکه: نه خورم، نه خورو، نه کوم، نه کوو، نه
لرم، نه لرم، نه شم کولی، یا کولی نه شم، و نه شم کولی، را به نه شم، وابه نه ورم...
دلته کې دی شي، د لیک اسانتیا له پاره یوه نیمه بډويي یا استثنا و منو، لکه پاس
په یادشویو، او یا په (وانخلم ، رانغم ، رانغی، خدای مکره) غوندي دودو بېلگو
کې.

له اوسنیو کمپیوټري اسانتیاوو او بیا د و یوې- کره پښتولیکلاري ،، دننه د
ټولمنلې کره پښتوایڅې پر بنسټ له رامنځته شویو کیپوړدو سره په کارده، د هرې
کرښې یا غونډلې دننه په یوه یوه وت (Space) سره د بېلابېلو لویو او کوچنیو
توکو تر منځ لیکنی بېلوالی او خپلواکي ښه ترا سمباله کړو.

دلته یوازې د نښلېدا یا نه نښلېدا خبره نه، بلکې د بېلابېلو لویو او وړو توکو
ترمنځ هماغه یوه برابر وت (Space) په پام کې نیول په کار دي.
د ساري په ډول: د، او، خو، نو، نور، پر... . که سره نښلې هم نه، خو له هماغه
لگولي عربي سېستم سره سم یې تر منځ ټاکلی وت یا واټن (Space) ورکول اړین
دي، که نه، ژبپوهنیز آر نه پرځای کېږي او گډون (التباس) رامنځته کوي.
په دې توگه مخني توکي سره داسې و نه کښل شي، لکه: د، او، خو، نو، نور، پر...).
هرگوره تر لیکنینو وروسته (نه تر مخه) هم ټاکلی وت غوره اېسي، سره له دې
چې ژبپوهنیزه اړتیا ورته نه شته.

د ده له نومونې سره سم و، نوي کمپیوټري پښت،، دومره زغم او زړه غټاوی
ورېښلی چې د څلوېښت کلن غورځنگ ټولې ستونزې او ستونمائی یې ځنې هېرې
کړې دي.

کمپیوټري نومونې، لکه: برېښنالیک (د زیار په سمون (برېښلیک)، (اېمېل)، و بېپاڼه
(د زیار په سمون و وېپاڼه)، (وېبسایت)، گورتپاڼه (وېبلاگ)، نری جال (انټرنېټ)،
راکښته کول (داونلود)... . لاڅه چې زرکلن پارسي- عبري اونۍ نومونه (جمع،
شڼه، یکشڼه، دوشڼه، سه شڼه، چهارشڼه، پنجشڼه...) یې هم پر(اډېنه، پیلنې،
یوهنې، دوهنې، منځنۍ، ځنۍ، پېنځنۍ) نۍ (هفته)، یوه اونۍ اووه ورځې ده،
رواړول او راندود یې کړل.

خپلسري رغاونې یوه خوا ټکر (Accident) رامنځ ته کوي او بلخوا بیاځلتیا
یا تکرار (Duplication) ټکر په دې مانا چې یوه رغاونه وار له مخه شوې او
سمه ارزول شوې هم وي، له ناخبرۍ یا ناگاری څخه یې دوېم او ان درېم اندول
یې هم رامنځته شي، لکه: پښویه (گرامر) چې له څه له پاسه یوې پېړۍ راهیسي له
رواړتې او بېلیو را نیولې تر صالح محمد کندهاري را اڅپستی او کارولې ده. خو یوه

نیم اماتور، سرور وکيلي څو کاله مخکي وو ژېدود،، را اېستلی او زما خپل شاگرد محمد اغا شېرزاد همدا اوس، اوس تر سرلیک لاندې په یوه لیکنه کې وو، گړدود،، کارولی دی.

د دې بېلگې هم کمې نه دي چې ډېر خپلسري وپير غوونکي لا تراوسه د - - Logy،، زباد شوي پښتو انډول،، پوهنه،، د پارسي،، شناسی،، په پېښو پر وو، پېژندنه،، اړوي، لکه په ژبپېژندنه، ټولنپېژندنه، لرغونپېژندنه... کې او له دې سره یوه ناکره ډولپلېکېشن رامنځته کوي. په دې وروستی یو کې چې افغان چارواکو له لسيزو،، لسيزو کره دود شوي،، بنوونه او روزنه،، پر وو، پوهنه،، اړولي او د ښوونې او روزنې وزارت د پوهنې وزارت اړولی، یوه بېخايه ديني ریاکاري بلل کېږي، حال دا چې د لاتین (Education) عربي انډول،، تعلیم و تربیه،، ده؛ پارسي،، آموزش و پرورش،،... دی!

د ټکر (Accident)، لکه:،، کالیزه،، پر وو، کلیزه،، بدلول، حال دا چې کلیزه نږدې یوه پېړۍ د وو، تقویم،، له پاره رامنځته شوي چې له فونډټيکي دوی (قاعدې) سره سمه يې پایله غورځول شوي او کالیزه لږ تر لږه له نیمې پېړۍ راهیسي بړه خوا رامنځته شوي ده او کوزه خوايي ترې (الف) غورځولی او یوه شمېر برني يې هم نن سبا پېښي کوي!،،

په روان پېر کې د نوي او کره پښتو لیکلار له پاره تر ټولو غوره لاسته راوړل شوی، په نوي علمي څېړنو ولاړ، گڼل شوی او منل شوی لیکدود او لیکلار غوره دی، نوی پېر پښت ورته له روان پېره اوږه ورکړي او پرمخ يې وې سي، زما په اند لکه څنگه چې زیار رونوي او د هغه څرگندول چې رونوي کتنه داسې.

کره او روغ سپیني ته را و ځي. بل لوري ته په ځیني ځایونو کې که چېرې په یوازې او یوازې بڼه له پېنځه لورو څخه، د مخپلوري؛ د شالورۍ؛ کینلورۍ؛ ښیلورۍ؛ منځلورۍ لید (ویژن) پام وند او اند و لري. ټولې وې، غوند او غوندې مخې ته پر مېز کېښودل شي، لږ تر لږه ۱۰۰۰۰ زره چوپړي.

بیا به نور هم نوي پېر ته د دې پېله ساده برابره کړي. چې ځیني شیان او ویکي تړښتي او بېلښتي، گډ او بېل کمونونه لري. دا په دې مانا نه دي چې ټول ناسم دي، خو د دوی کښل په تېروتنې سره د اېڅو تر منځ په زورنه کې بېلوالی لري، دانو داسې نه ورته نه شو ویلی. د دې له پاره چې د کچې گڼه يې ډېره لږه ده چې په دې پوښ (قضیه) کې ځای کړم، لکه: . د ددې، پکې، نشته، له پاره، وو، و، د، ده، زورواله هي وو،، او زورکی والي وو،، غورځول، له وت څخه گټنه، غبرگېږي يې (ی) سیميو او بل څخه روغه گټنه نه اخستل.

لکه: پکه جلی، غټ پکه، پکی انجونې، غټې پکې، ځینې عیبونه په کې (پکې) کې شته؛

له پاره بڼه ده؛ شته، شته او نه شته، نه شته (نشته)، د دې، ددې (ځناورې ټولنوم)، سړي وو، سړی و، پیغله وه، د پیغلي پېبلي؛ د ځلمې کار کار و کړ؛ دوی افغانی د بانگ په اوسپنېزو پیسو لیکو؛ هره یوه یې په شپاړس افغانی مصرف د وټیز چورلیڅ له پاره بوړ وو، له هر وییکی، غوند او غوندلي په سي جوښت اړین کامه، ټکی او بله د لیکدود نخبه و کارول شي.

یوه وت واټن باید و نه لري. د وت کارول باید روغ وي.

لکه ناکره بڼې یې (ټولې غونډلي ابېڅې ، غوند ، و ییکي، او زورنې لري .)

داسې کره راځي (ټولې غونډلي ابېڅې، وییکی، غوند او زورنې لري.)

سړی یه!، سپورمی یه! نړی وال، پښی بیبره، غونډی ټال، نړی جال کې د غیرگغږې یې (ی) غیرگغږ و ساتل شي، ی تړې و نه غورځول شي.

داسې ناکره راځي: سړیه! سپورمیه! نړیوال، پښیبره، غونډیټال، نړیجال... .

گڼه: یوه، دوی، درې، څلور، پښخه، شپږ، اووه، اته، نهه، لس ... ، که غورځېدلي زورواله او زورکی واله هې په لاتیني ابېڅو و کښو کله د کمپیوتر او نړی جال په ژبه نو سر در دی بېخي ډېره وي، چې په کمه بڼه له خولي څخه ویل کېږي په همغه بڼه یې باید و لیکو.

لکه: د (Dah, The)، و (Wah) (Arah)، اووه او اووم (Owah and

Owam)، نهم (نه هم، Naham) یا دویم، دویم (Dwayam, Dweyam) او

لسم (Lasm)، یوه لس (یولس کې د هې په غوځیدو سره زور په وي وو و ،،

راشي یا زورنه په او راوړل شي. زورنه په یې وو ی ،، را نه شي، لکه لاتیني

یو (U) دوي لس یا دوه لس (دولس، د پارسي دو په بڼه و نه لوستل شي).

بله دا چې یو ده یوه گڼې (شمېر یا حساب) تر منځ توپیر و لري.

لکه: مور ځانگړې دندې سرته رسولو ته چمتو یو. مور دلته مهترلام کې یو.

یوه پیغله دنده کې شته. یوه لس تنه پوهگر نه شته. یوه کار دی او مور ورته په

کار یو.

که نوې باندني پنځونکي خپل د ژبې پنځي او لرغون ویکو باندې توکي، اسباب

او اله باندې نوم ردې، مور یې هم خپلې ژبې څخه پرې پنځي رېښه لرونکی نوم

کېږدو، لکه:.

(Blackbird, Oldelephant, Ameraicanhawk, Cloud, Roof, Floor,

Stair, Cornice, Bellows, B۱۳, Sixtynine, Wind, Air, Weather,

Catch, Throw, Droop, Ball, Water... .)

توره مرغی (سیوسیوی)، زورهلتي، امریکايي باز، وربځ، بام، غولی، پلغاری،

بلی، بڼی، رتی، بې ۱۳، نهه شپيته، باد، هوا، نیول، غورځول، راولېدل، پندوس،

اوبه... داسې ورته ونه وایو (بلکېرډ، اولډاپلېفنت، امریکنهاوک، کلوډ، روپ، فلور، سټایر، کرنیس، بیلوز، بی ټرټین، وینډ، ایبر، ویزر، کیچ، ټرو، ډراپ، بال، واټر...).

د غونډلو اند (فکر) نه تېرېدونکی زورنه. لکه یوه ورته غونډله دوی مانا وي ورکوي. لکه: . ولسمشر و ویل سړی دومره ځیرک نه و. ، ولسمشر و ویل،، سړی دومره ځیرک نه و. په پیلني یقيني غونډلي زورنه کې د ډېر ځیرک مانا بندې، او په پایني یقيني غونډلي زورنه کې د سوي ځیرک (نه ځیرک) مانا بندې.

چې په نوي برېښنايي منځي چې ابېڅي په ډیسیمیل بڼه پېژني ورته پېچلتيا او خنډ زوکړه کوي، د دې له پاره په مدرنه عصري يا نوي معلوماتي (ټیکنالوژيکي) پوستکالو کې باید په یوه، ټول منلي پښتو ښکاروندی شي. په ټوله کې یوه ښکاروندی (سټېډرډ، کوډ) وي، ټول پښتون پښت ترې په روان پېر کې گټې واخلي. زما څرگندول چې روڼه وي کتنه داسې، د مجاویر احمد زیار، زیار له سلو ۹۸٪ اته نوي د کره لیکلار او لیکدود ښکاروندی دی. هرگوره چې د پښت یوه وگړی لږ تر لږ لس کښلي د ده له پښتو لیکي زېرمو سره پرتله شي نو د دې پبله ساده برابروي دا چې د نوموړي کښلي د نوي پښتو یوه ټول منلی ښکاروندی دی.

د لغمان ژبني گړدودي وارينتونو څخه څرگندېږي لکه: . که د کړي په ځای، زور واله نه پای شوي دویمې مسري، چې داستاني لنډی، ټپي، ټیکۍ او مصری دي چې سازبان يې له رباعي په سې وايي. يا د کیسې په منځ کې وايي، يا نر ته منسوبې غونډلي ما و ویل، ما و لمبل او ښځو ته منسوبې غونډلي ما و ویلي، ما و لمبلي او داسې نور.

د ابېڅو، وۍ (ویکيو، ويیکي)، غونډ، غونډلو، ناکره کارول، د لنډۍ، ټپي، ټیکۍ په پېخلیک (تاریخ) کې خنډ او کمی پیدا کوي، اړین باید ترې په ارزولو پلټنو (پله ټپي، پلټني)، څېړنو او سپړنو کې بې لوري گټې واخستل شي، د نره څېړني پبله ساده برابر وي دا.

هغه پېخلیکونه څخه چې گړدودي او لیکلارې بڼه له لرغون پېر څخه دلته، دود لري، لکه د لغماني او شیطان (ابلیس) لیکني کیسې و لیکي، لغماني او شیطان ورمونه او پندونه، د پېریانو او شیطانانو شتون. دا هغه څخه دي چې کره کوي زموږ ټول رښت.

د یوه ژوي (انسان) دې سیمې لوري پاتي کېدل او استوګن کېدل او دوېم ژوي (حيوان) ډېره ګڼه ګونه لکه: اېرې، لېوه، لېوګې، زمري، کېلې، بېزو، اس، بیانکې، اوبنان، جونګې، مېخې، مېرې، وزې، څېرلې، غواوې، پړانګ، پېشوپړانګ، خر، قچر، ګیندر، سورلنډې، کاسه ګرې او داسې نور...

د ادم (لومړی سړی، زموږ پلار، ابوالبشر)، اه-دم؛ د (۱) ۱. لومړی مانا: لومړی ګر (د سوبتیا ګر). د (اه) ۲. دوېمه مانا: ټاټ، افسوس، ټاپ، ارمان، اوسوز، اوسوس افسوز، اوسوز.

د (دم) ۱. لومړی مانا: کوپ، چوپ، کوپکولو، چوپکولو یا پوکولو ته وايي چې پو کړی شوی دی.

د (دم) ۲. دوېمه مانا: شېبه، ډېر لږ وخت، غوره والی، اهمیت یا (Moment Instant) شېبه، دغه (جاری)، میاشت، مدلاسه، فوري، جاری، ناڅاپه، اوس ته وايي. چې دم په دم (هره شېبه) ته وایو.

حوا: ماېنام، هغه ورځ یا شپه چې د یوې مهمې پېښې مقدمه وي (لکه داختر شپه)، پیلنی مېرمن، لومړی بڼه (د انسانانو مور پرته له ادم څخه) یا (EVE). چې پېژندې یې مور په راتلونکي پېر کې وکړو.

زه هېڅ بڼاڅمن (مغور) نه يم، نه د بڼاڅمنتوب له پاره دا وایم چې لغمان د پښتو، لومړی ټاټوبی دی، خو ټول اریاني لرغون پېر پښتپوهنه دا مور ته کره په لاس را کوي، چې د پښتو ژوند، دمې، استوګنې او ځواک ځای دی. په هغه پېر کې مور شتون درلود، چې د هند او ایران سرحدي سېمه او نورې سترې واکمنۍ شتون نه درلود، د کوشنیو واکمنۍ تلونکي راتلونکي مېنه وه. د دې له پاره نه وایم چې دا زموږ د قوم ستاین شي، او نه زموږ پښت له پايښي استازي د الله ج څخه ورسته زوکړه شوی وي. له هغې وړاندې هم زموږ پښت او نور پښت په ګرده ځمکه شتون در لود. لکه څنګه چې لوی الله ج وايي.

،، يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ، ژباړه: ای! خلکو یقینا ما پیدا کړي استی تاسو له یوه نارینه او یوې بڼې نه او ګرځولي مي یئ تاسي کورنۍ او قبیلې (واره واره او لوی لوی) چې یوه بل و پېژنئ، یقینا زیات عزتمن په تاسو کې په نزد د الله باندې زیات تقوا والا دی (چې په چا کې تقوا ډېره ده)، الله دی پوه او خبردار. ، (زما د اوستاد شیخ غلام الرحمن ترجمه، ۱۹۹۹ زېږدی، حجرات سورت، ۱۳ ایت)

،، دویمه ژباړه ای! خلکو مور پیدا کړي یی، تاسو (ټول) له یوه سړي چې (ادم) او یوې ښځې چې (حوا) ده او گرځولي یی مور تاسې ځانگې او قبیلې قبیلې (تبر، قبیله، توکم، کهول، خېل، کورنۍ (لکه د ژوو)) له پاره د دې چې و پېژنی یوه له بل سره، بې شکه چې ډېر گڼلی او منلی له تاسو څخه په نزد د الله ډېر متقي ادب لرونکی (له الله ج څخه په پټه او ښکاره وېرېدونکی) ستاسې دی، بې شکه چې الله ښه عالم ډېر خبردار دی. ،، (افغانستان د عالمانو علمي استازي ۱۳۷۲، ۱۲۱۵ چوپړی)

،، درېیمه ژباړه: ای! خلکو: یقینا مور پیدا کړي یی تاسو د یوه نارینه او د یوه زړانه نه او جور کړي یی مور تاسو خاندانونه او قبیلې د دې له پاره چې یوه بل و پېژنی، یقینا ډېر عزتمند ستاسو نه د الله په نزد ډېر تقوا دار دی، یقینا الله تعالی علم والا دی خبرلرونکی. ،، (عبدالسلام، ۲۰۰۲ زېږدی، ۱۳۳۳ چوپړی)

په ترمېذي کې حدیث دی چې رسول الله ص ویلي دي پښت دومره زده کړی چې زړه سوی (صله رحمې پرې و کړی).

زموږ پښتون پښت له قابیل (د هابیل په سي ورور) نیولي تر روان پېره یې شخړې وړي راوړي دي.

چې تر د پښتین یا پښتون (چې زړه لاتیني کې ورته پښتین PAXTEN، لاتیني ژبه کې پختین PAKHTEN، پکتین PAKTEN دی، چې د ایچ ابڅی یې ترې غورځوي) نر او پښتینا PAXTENA، پختینا PAKHTENA پښتینا PAKTYANA (ښځې) زوزان یا زوات دی.

د ادم او حوا زوزوان (زوی او لور یا لونی او لونی یا لونه) دي، زدکړه او د لمپاکا کې د لمک پېخلیک داسې سپینې ته اوباسي چې د شپږ زوزان او د پیلني سړي او پیلني ښځې مسي دي، چې تر ډېره پوري دا مسله په همدې بڼه پوښ (قضیه) کې شوي ده.

په پنډوسه کې د اریانا ژونگر دي او اریانا یې ټاټوبی دی، هدی اریانی دی، په دې سره د اوسني افغانستان ټول پوهگر پوهان او پېخلیکپوهان او پښتپوهان ټول سره په یوه خوله دا خبره مني او په دې مسله یې له تېرو کلونو څخه د پوښ مزې تړلي دي. د هغوی پلټنه همداسې په ډاگه شوې ده یا د هغوی څېړنه همداسې ښودل شوې ده.

زموږ پښتون پښت د ادم ع له شپږ زوی له پښت څخه پېلېږي او د هغه پېر اسلام دین منونکي وو، تر پایني استازي د لوی الله ج محمد رسول الله پوري. د دې

پښت ژبه پښتو ده، د لوی الله پاینی استازي پرې پوهېده، د خالد بن ولید پېخلیک څخه او د هغوی په خوله، پښتو خبرې یې کړي او اورېدلې دي. پېیلان او پېیلني د پښتو ژبې پېیلې بې کچې تاثیرات لري چې د پاڅون، رښتو منلو او ژوي د روغې لارو لوري ته هڅوي. هېڅ کله باید محضې ستاین او دروغ نه وي، د اسلام دین مخالف په کې شتون و نه لري. ځکه الله العظیم په کتاب الله (قران کریم) او رسول الله ص ویلي دي مشکات، بخاري، مسلم کې شتون لري.

الله العظیم د پېیلنو او پېیلني (شاعر او شاعري) د پېیلې (شعرونو) په اړه خپل استازي (پیغمبر) حضرت محمد رسول الله حبيب الله ص ته ډاډ گېرانه او ډاډینه تسلي مکه مکرمه کې ورکوي، له منځه تللو د منکرینو، بری د مومنانو، رښتینوالي د ده کوي، په اخير د سورت او په دفع د اووه شېهاتو سره د هغه نه. ټول سورت د پېیلنو (شاعرانو) په سرلیک دی، په ترتیب کې ۲۶ سورت دی په نزول کې ۴۷ دی، ۲۲۷ ایتونه لري او په قران پاک په ۱۹ سیفاره کې شتون لري.

وَالشُّعْرَاءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُونَ (۲۲۴) ط الْمَ تَرَ أَنَّهُمْ فِي كُلِّ وَادٍ يَهِيمُونَ (۲۲۵) لَا وَأَنَّهُمْ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ (۲۲۶) لَا إِلَّا الَّذِينَ أَمْنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَذَكَرُوا اللَّهَ كَثِيرًا وَانْتَصَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا ظَلَمُوا ط وَسَيَعْلَمُ الَّذِي نَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ (۲۲۷) ۴

ژباړه: پېیلان او پېیلني (شاعر او شاعره) په سي روان وي سرکشان وگړي (۲۲۴) ایا ته نه گوري دوی چې په هره کنده کې گډ وډ گړخي (۲۲۵) او دوی وايي هغه چې دوی یې نه کوي (۲۲۶) پرته له هغه وگړو څخه چې ایمان یې راوړی دی او عملونه کوي نیک (په تابعداری د سنتو کې) او یادوي الله تعالی ډېر او بدل یې واخستو دې نه ورسته د هغې چې دوی باندي ظلم شوی وو او زر دی چې پوهه به شي هغه وگړي چې ظلم یې کړی دی چې کوم اړخ ته دوی اوړي (۲۲۷).

څرگندونه (تفسیر، جوتونه، تشریح):

[۲۲۴] په دې ایت کې د دویمې شېهي ځواب دی. منکرینو ویل چې دا (محمد ص) شاعر دی او دا د الله کتاب د ده اشعار دي، منکرینو ته دا بڼکاره وه چې پېیلان په دروغو په پېیلې سره یوه څه بڼایسته کوي او وگړو باندي اثر کوي. الله العظیم په درې ډولو سره ځواب ورکوي په دې ایت کې چې پېیلنو تابعدار او ملگري گمراهان، بد معشان، فاسقان وي او د دې نبي ص ملگري سجده کوونکي ژر اکونکي، د دنیا سره محبت نه کوونکي دي (په همدې ډول په تفسیر سراج المنیر او د قران تفسیر او ترجمه کې دي).

ګټنه: هر کله چې د خایسته ستاینو د رسول الله ص د ملګرو باندې استدلال وکړی شي، نو دا پېله سپینې ته راوځي چې کوم وګړي د رسول الله ص ملګرو بد وایي او ناوړه نظر کوي نو هغوی رسول الله ص تکذیب کوي.

[۲۲۵] په دې کې دویمه بڼه د ځواب ده، پېیلن او پېیلني هڅې (بې هوډه) خبرې، مخالفت خبرې (مخته درېدنه خبرې، په لاره کې ورته ودرېدل خبرې یا خنډ خبرې، متضادي خبرې)، دنیا د ترلاسه کولو له اړخه نه د وګړو ستاینه (هجو) کوي. د (يُهَيِّمُونَ) په غونډ کې د دوی تشبیه ورکوي د اوبنانو او ګوتګو سره چې هرې کنډې او ټیټنګونو ته د خورلو او څښلو په حرص کې ګرځي. د الله کتاب او د رسول الله حال داسې دی چې د لارښوني او حکمت د خبرو ډک دی، د دنیاپالنې او هواپالنې (پرستی) نه خالي دی.

[۲۲۶] په دې کې درېیمه بڼه د ځواب ده، چې د پېیلنو ویل (قول) او کړنه (عمل) مختلف وي. د رسول الله ص د ملګرو ویل او کول ټول یوه شان وي. د دوی د ملګرو پېیلې داسې وي، د رسول الله ص د لېوالتیا پېیلې وایي، کړني، ښایست یې ستایي، وګړو ته د غوره عملونو، سخاوت، نیکی یو ... لارښونه کوي، په خپله پرې کړ کېږي، خو د هغوی له دې څخه مخالف وي.

[۲۲۷] په پېیلنو کې روغ یا سم مومنانو هم شته، لکه د رسول الله ص په ملګرو کې حسان رض د ثابت زوی او نور هم، د دې له پاره یې د هغوی پېلوالی کړی دی. څلور ځانګېړني د هغه پېیلنو په ډاګه کوي. ایمان، صالح عمل، د الله ډېر یادول (ذکر کثیر)، وار او غچ اخیستل (کسات اخستل، بدله اخستل، کسات، غچ، بدله، کینه رځه).

د دوی په پېیلې کې په ژبه باندې د الله العظیم منلو یادونه کول او په زړه کې یې داسې منل چې ټکی شی ورسره نه ګډ (شریک) ول؛ غوره کارونو ته لارښونه کوي، د الله العظیم په ستاینه، ثنا، حمدونه کېښي او وایي؛ هر کله چې کافران پېیلن د رسول الله ص، یا د هغه د ملګرو، یا د مسلمانو سپکه وایي، نو دوی یې په ځواب کې ورته بڼه له هغوی نه کلکه سپکه وایي. ځکه چې دا هم جهاد دی، په ژبه باندې جهاد،

لکه د پښتو لنډۍ ده:

▲ د غشي زخم ژر رغېږي

د ژبي زخم تر کيامته پورې وینه

یا

▲ د توري زخم ژر جوړېږي

د پېغور زخم تر کيامته پورې وینه

په اخير د سورت کې کله وپرونه ده ظالمانو پېيلنو ته او نورو منکرينو ته (وَسَيَعْلَمُ) کې رېتل (تهديد) دی، (الَّذِي نَ ظَلَمُوا) کې تعميم زر دی چې پوهه به شي هغه وگړي چې ظلم يې کړی دی (أَيُّ) ابهام دی (مُنْقَلَبِ) کې د دوی نعمتونو او خوشحالیو پرځېدو (انقلاب، بدلون) ته نغوته ده، چې دا به په غمونو سره بدل شي، ځکه چې غونډ (لفظ) د مرجع اکثر ويل کېږي، بېرته گرځيدل پېلني حال ته او غونډ د مُنْقَلَبِ بېرته گرځيدل دي بدل حال ته (يَنْقَلِبُونَ) کې زورنه د پرځېدو (اوختلو، بدلون يا انقلاب) ته نغوته ده، چې حالت به يې نوي، نوي فساد او وړاني لوري ته بدلېږي.

، ، ۴۵۷۶ وَعَنْ أَبِي بِنِ كَعْبٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، ، إِنَّ
مِنَ الشَّعْرِ حِكْمَةً ، ، (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)

مشکات څلورم ټوک، د پېيلې څپرکي د ۴۵۷۶ نمبر حديث ژباړه: . اوبی رض د کعب زوی ويلي (نه روايت) دي، چې رسول الله صلى الله عليه وسلم ويلي (فرمايلي) دي ،، ځيني پېيلی (شعرونو) حکمت دي. ، ، (متفق عليه يا بخاري او موسليم دواړه منلي ده)، ، (فرهاد، ۲۰۰۳ لېږدی، چوپړی ۱۴)

، ، ۴۵۷۷ وَعَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، ، هَلْكَ
الْمُنْتَطِعُونَ قَالَهَا ثَلَاثًا ، ، (رَوَاهُ مُسْلِمٌ)

د ۴۵۷۷ نمبر حديث ژباړه: . له ابن مسعود رض (عبدالله بن مسعود زموږ د فيقي لارښود) ويلي دي، چې رسول الله صلى الله عليه وسلم ويلي ،، په خبرو کې مبالغه (له ځانه دروغ جوړول، هغه څه چې شتون و نلري د هغو ويل، سوی رښت، ډېروالی د خبرو، په خبرو کې زیاتې، افراق) کونکي تبا (برباد، هلک) شول، دا خبره يې درې ځله وکړه. ، ، (فرهاد، ۲۰۰۳ لېږدی، چوپړی ۱۴)

، ، ۴۵۷۸ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، ، أَصْدَقُ
كَلِمَةٍ قَالَهَا الشَّاعِرُ كَلِمَةٌ لَبِيدٍ أَلَا كُلُّ شَيْءٍ مَّا خَلَا اللَّهَ بَاطِلٌ ، ، (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)
د ۴۵۷۸ نمبر حديث ژباړه: . له ابوهوريره رض ويلي دي، چې رسول الله صلى الله عليه وسلم ويلي دي ،، ډېره رښتوني غونډله (جمله) چې شاعر ويلي ده، د لبيد پېيله (شېر، اشلوک، پېيرن، شعر) ده، له الله ج نه پرته نور ټول څيزونه مري (فاني دی، د منلو وړ نه دي). ، ، (فرهاد، ۲۰۰۳ لېږدی، چوپړی ۱۴)

د لنډیو، ټپو، ټیګیو او مصریو انګر
خبرنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

، ، ۴۵۷۹ وَعَنْ عَمْرٍو بْنِ الشَّرِيدِ عَنْ أَبِيهِ قَالَ رَدِفْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمًا فَقَالَ ، ، هَلْ مَعَكَ مِنْ شِعْرِ أُمِّيَّةَ بْنِ أَبِي الصَّلْتِ شَيْءٌ ، ، قُلْتُ نَعَمْ ، قَالَ ، ، هَيْهَ ، ، فَأَتَسَدَّتْهُ بَيْتًا ، فَقَالَ ، ، هَيْهَ ، ، ثُمَّ أَتَسَدَّتْهُ بَيْتًا ، فَقَالَ ، ، هَيْهَ ، ، حَتَّى أَتَسَدَّتْهُ مِائَةٌ بَيْتٍ . ، ، (رَوَاهُ مُسْلِمٌ)

د ۴۵۷۹ نمبر حدیث ژباړه: عمرو رض د شرید زوی خپل د پلار د خولي خبره کوي، چي ويل يي، يوه ورځ رسول الله صلی الله علیه وسلم سره په سورلي هغه په سي ناست وم، هغه و ويل چي ، د اوميه صلت د پلار زوی پېيلي (شعرونه) درته ياد دي، ما و ويل هو، وي ويل ، و وايه ، ما هغه ته يوه بند پېله واوروله، وي ويل ، بل و وايه ، ما بل بند پېله واوروله، هغه و ويل ، نور و وايه ، تر دې چي مالر تر لږه سل بنده (کړی، دوي مسری، بيته، دوي نيمبیتي) پېيلي هغه ته واورولي. ، ، (مسلم ويلي دي دا) (فرهاد، ۲۰۰۳ لېږدي، چوپړی ۱۴)

، ، ۴۵۸۱ وَعَنْ الْبَرَاءِ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ فُرَيْطَةَ لِحَسَّانَ بْنِ ثَابِتٍ ، ، أَهْجَ الْأَمْشَرِكِينَ فَإِنَّ جَبْرِيْلَ مَعَكَ ، ، وَكَانَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ لِحَسَّانٍ ، ، أَحِبَّ عَنِّي أَلَلَّهُمَّ آيِدَهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ . ، ، (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)

د ۴۵۸۱ نمبر حدیث ژباړه: له برا رض ويلي (نه روايت) دي، چي د قريظه په ورځ نبي صلی الله علیه وسلم حسان د ثابت زوی ته و ويل ، د مشرکانو بد وايه، جبرائيل ع ستا ملګری دی، رسول الله صلی الله علیه وسلم به حسان ته ويل چي ، زما له اړخه خواب ورکوه، ای! الله قوي کړي دی په روح القدس سره. ، ، (بخاري او مسلم ويلي دي دا) ، ، (فرهاد، ۲۰۰۳ لېږدي، چوپړی ۱۵)

، ، ۴۵۸۲ وَعَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ ، ، أَهْجُوا فُرَيْسًا فَإِنَّهُ أَشَدُّ عَلَيْهِمْ مِنْ رَسَقِ النَّبْلِ . ، ، (رَوَاهُ مُسْلِمٌ)

د ۴۵۸۲ نمبر حدیث ژباړه: عايشه رض ويلي دي، چي رسول الله صلی الله علیه وسلم ويلي ، د قوريشو سپکه وايی، سپکه د هغوی له پاره د غشو وپشتلو نه سخت لګېږي. ، ، (موسليم ويلي دي دا). ، ، (فرهاد، ۲۰۰۳ لېږدي، چوپړی ۱۵)

، ، ۴۵۸۳ وَعَنْهَا قَالَتْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ ، ، لِحَسَّانٍ إِنَّ رُوحَ الْقُدُسِ لَا يَزَالُ يُؤَيِّدُكَ مَا نَا فَحَتَّ عَنْ اللَّهِ وَرَسُولِهِ . ، ، وَقَالَتْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ ، ، هَجَاهُمْ حَسَّانٌ فَسَفَى وَاسْتَفَى . ، ، (رَوَاهُ مُسْلِمٌ)

د ۴۵۸۳ نمبر حدیث ژباړه: همدغه (عايشي رض) ويلي دي، ما د رسول الله صلی الله علیه وسلم نه واورېدل ، و حسان ته يي و ويل، جبرائيل ع ستا مرسته کوي، تر څو پورې چي ته د الله ج او د هغه د رسول له اړخه سيالی کوي. ، ، هغي بيا و

ویل ما د رسول الله صلی الله علیه وسلم نه واورېدل چې ویل یې و، حسان د کافرانو بد و ویل، مسلمانانو ته یې روغتیا (رمتییا، سلامتی، شفا) ورکړه او په خپله یې هم روغتیا و منډله. ، (موسلم ویلي دي دا). ، (فرهاد، ۲۰۰۳ لېږدی، چوپړی ۱۵)

، ، ۴۵۸۶. وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ،، لَأَنْ يَمْتَلِي جَوْفَ رَجُلٍ فَيَحَا يَرِيهِ خَيْرٌ مِّنْ أَنْ يَمْتَلِي شِعْرًا. ،، (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)

۴۵۸۶ نمبر حدیث ژباړه: . له ابوهوریره رض ویلي (نه روایت) دي، چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي ،، یوه سړی دې خپله خبته د زوو نه ډکوي، د دې نه غوره ده چې خبته د پېیلو (شعرونو) ډکه کړي،، (بخاري او موسلم ویلي دي دا). ،، (موسلم ویلي دي دا). ،، (فرهاد، ۲۰۰۳ لېږدی، چوپړی ۱۶)

، ، ۴۵۸۷. : وَعَنْ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّهُ قَالَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَدْ أَنْزَلَ فِي الشِّعْرِ مَا أَنْزَلَ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ،، إِنَّ الْمَوْءِنَ يُجَاهِدُ بِسَيْفِهِ وَ لِسَانِهِ وَ الَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَكَأَمَّا تَرْمُونَهُمْ بِهِ نَصَحَ النَّبْلِ. ،، (رواه في شرح السنة)

۴۵۸۷ نمبر حدیث ژباړه: . کعب رض د مالک زوی ویلي دي، چې ما نبي الله صلی الله علیه وسلم ته و ویل چې الله تعالی د پېیلی په اړه څه شی رالېږلي دي، څه یې را لېږلي دي. نبي صلی الله علیه وسلم و ویل ،، چې مومن جهاد کوي په خپله ژبه او توره، په هغه څوګند کوم چې زما سا یې په لاس کې ده، تاسو کافران په پېیلو (شعرونو) داسې ولی لکه په غشو یې چې ولی. ،، (د سنتو شرحی ویلي دي) ،، (فرهاد، ۲۰۰۳ لېږدی، چوپړی ۱۶)

، ، ۴۵۸۸. وَعَنْ أَبِي أُمَامَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ،، قَالَ أَلْحِيَاءُ وَالْعِيُّ شُعْبَتَانِ مِنَ الْإِيمَانِ وَ الْبِدْءُ وَ الْبَيَانُ شُعْبَتَانِ مِنَ الْإِيمَانِ. ،، (رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ)

۴۵۸۸ نمبر حدیث ژباړه: . د اوامه پلار رض ویلي دي، چې ما نبي الله صلی الله علیه وسلم نه واورېدل چې نبي صلی الله علیه وسلم و ویل ،، حیا او ژبه ټینګ ساتل د ایمان دوي ښاخونه دي، سپکې سپوري (فحش وینا) او چټي خبرې (فضول خبرې) د بېلتوب (نفاق) دوي ښاخونه دي. ،، (ترمیډي ویلي دي دا). ،، (فرهاد، ۲۰۰۳ لېږدی، چوپړی ۱۷)

، ، ۴۵۸۹. : وَعَنْ أَبِي ثَعْلَبَةَ الْخُسَنِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ ،، إِنَّ أَحَبَّكُمْ إِلَيَّ وَ أَقْرَبَكُمْ مِنِّي يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَحْسَنُكُمْ أَخْلَاقًا وَ إِنَّ أَبْغَضَكُمْ إِلَيَّ وَ أَبْعَدَكُمْ

مَنْ مَسَاوَيْكُمْ اخْلَافًا التَّرْتَاوُونَ الْمُنْتَسِدِ فُونَ الْمَنْفِيهِهُونَ.،، (رَوَاهُ النَّبِيَهُ قِي فِي شَعْبِ
الْاِيْمَانِ وَ رَوَى التَّرْمِذِيُّ)،،

۴۵۸۹ نمبر حديث ژباړه: د ثعلبه پلار خشنې رض ويلي دي، چې رسول الله
صلی الله عليه وسلم و ويل ،، د کيامت په ورځ به تاسو ټولو کې ډېر نږدې او ډېر
گران (گنلي) ما ته هغه تن وي چې کره وره (بڼه سلوک، اخلاق) يې بڼه وي، د
قيامت په ورځ به زما ناگنلي او له مانه لري هغه تن وي چې ناوره کره وره (بد
سلوم، بد اخلاق يا خراب خوی) و لري، په خبرو کې ډېروالی کوونکی (چاپروس)،
خوله اوږدونکی په خبرو کې او لويي کوونکی دی.،، (بيهقي د ايمان په څپرکي
کې ويلي دي او ترميذي ويلي دي دا)،، (فرهاد، ۲۰۰۳ لېږدي، چوپړی ۱۷)

،، ۴۵۹۵: وَعَنْ ضَحْرَبْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُرَيْدَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ سَمِعْتُ
رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ ،، إِنَّ مِنَ الْبَيِّنَاتِ سِحْرًا وَإِنَّ مِنَ الْعِلْمِ جَهْلًا وَ
إِنَّ مِنَ الشَّعْرِ حُكْمًا وَإِنَّ مِنَ الْقَوْلِ عِيَالًا.،، (رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ)

۴۵۹۵ نمبر حديث ژباړه: ضحر د عبدالله زوی د بوریده مسی هغه د خپل پلار او
پلار يې د نيکه خبره کوي چې ما د رسول الله صلی الله عليه وسلم نه اورېدلي دي
چې ويل يې ،، ځينې سپړنه (بيان، تشریح، ډله، ډول: دغو غټو ټکو څرگندونه،
تعريف) سحر (جادو) وي؛ ځيني علم (پوهه) جهالت (جهل، بي خبرې، ناپوهي):
په عربستان کې تر اسلام د مخه زمانه ته ورته په تېرو کې ډوبوالی، د الله العظیم نه
بي خبري، د پوهې کمبختی) وي، ځيني پېيلي (شېرونه، شعرونه، اشلوک، پېيرون)
حکمت (هوبنياري، ځيرکنتيا، عقل، د تورات هغه برخه چې د سليمان ع د هوبنياري
په باب ده، د رسول الله ص پوهه او کره وره) وي او ځيني خبري وبال (بوج)
وي.،، (ابوداود ويلي دي دا)،، (فرهاد، ۲۰۰۳ لېږدي، چوپړی ۲۱)

،، ۴۵۹۷: وَعَنْ أَنَسِ قَالَ كَانَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَادٍ يُقَالُ لَهُ أَنْجَشَةُ
وَكَانَ حَسَنَ الصَّوْتِ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ،، رُوَيْدَكَ يَا أَنْجَشَةُ لَا تَكْسِرِ
الْقَوَارِيرَ قَالَ قَتَادَةُ يَعْنِي ضَعْفَةَ النِّسَاءِ.،، (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)

۴۵۹۷ نمبر حديث ژباړه: انس رض ويلي دي، چې نبي صلی الله عليه وسلم يو
ستايغاړی (خورغړی، د ترنم بابل، مدح خوان) و، چې د هغه نوم انجاشه! و او
ډېر خور غړ يې درلوده. نبي صلی الله عليه وسلم ورته و ويل ،، اي! انجاشه!
اوبشان په کلاره بيايه چې بښيني ماتي نه کړي.،، قتاده رض ويلي دي چې هغه ص
مر غللي له بڼخو سره تشيع کړي دي.،، (بخاري او موسليم ويلي دي دا)،، (فرهاد،
۲۰۰۳ لېږدي، چوپړی ۲۱)

، ، ۴۵۹۸: . وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ دُكِرَ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الشَّعْرُ
فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، ، هُوَ كَلَامٌ فَحَسَنُهُ حَسَنٌ وَفَبِيحُهُ فَبِيحٌ ، ،
(رَوَاهُ الدَّارُ قُطَيْبِيُّ وَرَوَى الشَّافِعِيُّ)

۴۵۹۸ نمبر حديث ژباړه: . عايشه رض ويلي دي، چې نبي صلی الله عليه وسلم ته
د پېيلي يادونه و شوه، رسول الله صلی الله عليه وسلم داسې و ويل ، چې پېيلي خبرې
(شعر كلام) دي، ښه يې ښه دي او خراب يې خراب ، ، (دارقطني ويلي دي او شافعي
له عروه څخه د لېږد په ښه ويلي دي دا) ، ، (فرهاد، ۲۰۰۳ لېږدی، چوپړی ۲۱)

: . په شمټیو ساحه کې د اورنگ باغچه داسې د پېرانو استوگن ځای دی، چې البته
هېڅ څوک ورنللی نه شي، چې پېنځه شپږ تکره ځوانان نه وي هغې ساحه کې ترې
د شپي تگ نه شته، د اورنگ باغچه کې په ډانگپېيلي وينا د شپي تگ نه کېږي.

له لرغوني پېر څخه د پېرانو دور څخه د هندوکش په دې لړۍ کې پېران
تیت او خپاره وو، په لرغون پېر کې چې انسان په پنډوسې (پېنې، نړۍ) له نه وو،
د دوی بېلا بېلو ډلو د پېنې پر مخ فسادونه او وژني کولې، تر منځ يې ډېرې شري
وي، يوه بل به يې په شخړو کې رېږول، تړل او بندي کول؛ ان خواړه به يې نه
ورکوو.

تر څو چې له منځ لار شي، په همدغه موخو او کړنو څخه الله العظیم په خپل قدرت
سره له پنډوسې ورک کړل او واکمني يې له منځه لاړه.
الله پرې ابوالبشر ادم ع را و لېږه، چې په کې ژوند و کړي، عدالت او خلافت کړني
پر چار کړي.

فرېنتو ټول پېران تیت په ترک کړل څه يې و وژل او څه يې غرونو لوري و شړل.
زموږ په غرونو، درځنۍ پو سيمو، د الېنگار او الېشنگ لرغوني ارياني رېستي
سيندونو غاړو ته يې په ځای ځای هډونه، کړې وړې پېنې، رېبه ژامې د خاورو
لاندي په کراتو مندل شوي دي.

د وگړو له لوري او بيا يې له خاورو سره گډ کړي، چې بېرته له خاورو سره خاورې
شي.

اورنگ باغچه که پېنځه شپږ ښه تکره او ښه زړه ور ځوانان نه وي، دوي
څلور حتمن وپړوي او ډاروي يې؛ د اوبو ساحه هم څاري، په لومړي وار په شگړو
وېشل کوي، په شگه دې پوی کوي، بيا دې ورسته ډاروي.
دغسې معمېلې او کيسې دي دغه ځای کې.

په نوموړي ځای کې روټېغه غونډۍ ده، چې لاندي يې د تېرو غر دی او له پاسه
پرې خاورې دي. دا يوه عجيبه خبره ده او دا يوه تاريخي ځای دی، گوره ښه! داسې
بويمه چې په سر يې خاورې دي او لاندي يې پرېنې تېږې دي، توري پرېنې تېږې.

په دغه ځای کې دغه پېریان سکونت لري او د دې ځای استوګن دي، بڼه پرېمانه هم دي او همدغه ځای یې مرکز دی.

تر دې پورې چې هلته پوستې، د ځواکونو چورګه مېنې وړي خو هغه ساحه کې استوګن یا پاتې کېدلی (سکونت) نه شي کولی.

بل لوري ته یوه د هغه سیمې د ساحې وګړي دي، چې هغه پېژني چې دغه وګړي د دې ساحې ژونګر دي؛ ډېر نه په خنډ او وېره کې اچوي.

تېر پېر کې وګړو به د کرکېلې له پاره او به لږولي، یوه تاریخي کېسه ده چې هغه سپین رېبرې کاګا اوس هم ژوندی دی، گل فکېر (فقیر) کاګا نومېږي.

هغه ویلي چې د حبيب الله خان پېر و، زه مې له پلار سره د کروندې خړوبولو له پاره تللی وم، نیمېمانی (نیمچه ژنکی) وم، ټوله کرونده مو اوبخښتې کړه؛ یو پټی پاتې و، هغه هم د دې پټي یو کونج.

پلار مې ماته و ویل بچیه! دغه کونج اوبه که او بیا اوبه و تړه چې د نورو وګړو کروندو ته لارې شي؛ چې د هغوی پټي هم پرې خړوب شي، زه لارم ته راځه را

په سي، زه درنه لارمه.

چې گل فکېر کاګا اوبه وتړلي او راوان شو، چې دغه ځای ته رسېږي، یو ماشوم په زمکه پروت دی او ژاري.

د سره دوي بېلچې دي.

داسې چل یې کړی ده چې راځه دا ماشوم به په څادر کې و تړم شاته به یې واچوم، او زه به دا بېلچې په اوږه کېږدم، چې د هر چا وي خو راځه د کوم لاروي څخه به

لویدلی وي.

ګڼلو له دې نه روستو چې سړي شی په شا کړی دی، یو پېر (وخت) کېږي چې له څادر څخه یوه لوري سر اوباسي او دېخوا پینې، او پینې اوږدېږي، یو حالت ته چې

سړی رسېږي، چې سړی له سډ نه اوږي زوپ کېږي.

زوپیتیدو نه ورسته درې، درې نیم ساعته ورسته چې پلار یې کله خبرېږي چې زوی مې څنګه په دا نیمو اوبو ورک شو، چې کله راځي څادر یې همداسې تړلی، بېلچې

نه شته، بېلچه یوه الله پرته ده یوه الله. له هغې نه ورسته یې له زوی نه پوښتنه وکړه چې څوېه! څنګه چل ده؟! په تا باندې څه شوي دي!؟

وی پلاره ماشوم پروت و، ما ویل چې لاروي په لاره ځي راځي د چا نه به لوېدلی وي. ما ماشوم راواخسته، چې کله څادر کې مې واچوه، هغه داسې اوږدېدو

په حالت کې وه چې داسې مې ورته وکتلي؛ وضیت مې تور او سپین شو. دغه سي کیسې دي دلته او دا ټولو خلکو ته معلوم او څرګند ځای دی.

لکه اوس دلته یوه سیمه ده، چې د دوي البنايي سیندونه سره ګډېږي.

شمټۍ یو پورې اړونده، لغمان کې، د سیند تر غاړې یوه جیگه ونه ده او جیگه ونه ورته وایي.

دا یوه زړه ونه ده، هغه داسې یوه ونه وه چې د پېنځه تنو لاس ترې نه چار پېرېده، په دې کې هم بنه ډېر پېریان وو او اثري ځای وو؛ په جیگه ونه کې هم د پېریانو استوگنځای و.

د کوزې کلا کوم سړي ویل چې ما دوی په دې ځای کې داسې حالت لیدلی دی. ما پټی اوبه کوه، دې ځای کې بنه ډول او سرنۍ غږېده، چې کله مې بېلچه په اولي کرله نو یا!؛ الکو!؛ دا لا څه حال دی، دا کوم د لیونې بچي دي چې راغلي دي دلته سیل کوي.

چې کله وړاندې شولم، خلک په کې بنه گرم دي، ما اول کې و نه کتل چې پسته مې کتل او بجلکي مې و لیدلي. نو بسم الله مې کړل، پښی مې و لیدلي کړي، ربه له وپښتو ډکې د اوبسانو په ډول، هډوکي مې زیگه شوه، دې سره مې بسم الله کړه. د بسم الله سره گورم څه او بېلچه پاتي شو. نه مې اړیکین و لیده نه گیسونه، نه مې سړي و لیدل.

ډېر بنه پروگرام یې روان کړی وو.

په همدې بنه ډېرې نخښې د استوگنځیو یې له دې سر بېره په خزاني غونډۍ، اکبر غونډۍ او تور کمر کې شتون لري. ۱۰۳۳ لېږدي کې اورنگ او زوی یې اکبر مغول لغمان کې ژوندگر وو، هغه هم د ژوند په دې زرو ځایونو کې کړی ځای پر ځای کړی وو او خپل ژوند یې تېروه دلته.

دا زموږ د سیمې لرغوني لنډۍ ده، گل پاچا الفت راټوله کړې چې له دې ټولګې څخه وړاندې، په پښتو ژبه کې د نوموړو پېیلو له چاپه تېر شوي لیکي شتون نه درلود. چې د پېریانو په اړه یې کښلي دي، د دوی د تاثیر تشبه یې له بنځو سره کړی دی.

▲،، له پاسه سره لستوتې راغله

د بام په سر ورته پېریانو و نیومه،،
(گل باچا، ۱۳۲۵ لېږدي کال، ۱۷ چوپړی)

محمد گل گلکی استاد، شمټۍ یو ته راغلی وو، د حبیب الله پېر کې، یوه سړی ور په سي پاسېدلی وو. گلکي ورته د سېل په منځ کې و ویل:.

▲ خدای دې زموږ د کور تنور که

چې هر سهار دې په مورۍ کې لاس وهمه

هغه سړي ورته په ځواب کې دا لنډۍ ویلې وه، دلته لیاړ په پښتو وینګ کې او (لحاظ)
په دري وینګ کې راغلی دی.

▲ که د ځوانانو لیاړ نه وی

په یوه څوک به دې و باسما او یا تیزونه

▲ ،، چې خدای به څه راسره و کړي

ما پر دنیا ځان ته اغزي کرلي دینه

▲ چې خدای قاضي شي میزان راشي

ستا د جفا کاغذ به الله غورومه

▲ چې خدای کوي هغه به و شي

جانانه مه تره تقدیر ته تدبیرونه

▲ چې خدای کوي هغه به و شي

کم بخته مه شکوه تټی په زیارتونه

▲ چې خدای کوي هغه به و شي

ولې دې سر په زنگنو کېښود مینه

▲ چې خدای کوي هغه به و شي

لکه مه رده زېړۍ غوا په زیارتونه

▲ چې خدای کوي هغه به و شي

زما د فکر بېړۍ غرکه شوه مینه،

(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۷۴ چوپړی)

▲ ،،خدایه په داسې لمبو و سوم

چې نه یې دود شته نه یې تاو چا و لیدنه،

(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۹۵ چوپړی)

د لنډۍ یو، تپو، تیکۍ یو او مصری یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲، والله نری، نری باران کي

چې سالووالي د لونگی محتاجي شینه،،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۹۶ چوپړی)

▲، ویاړ مي د تورو غرونو شپون دی

ما ته به راوړي سپیني ژاولي ژېړ کلونه،،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۳۳۰ چوپړی)

و، د یوه پښت ذهني او روجي پېژندنه، د هغه پښت له دود او دستور سره ټینګه اړېکه لري. همدغه شی یو پښت له بل پښت څخه په مانوي او دودیز ډول بېلوي، د یوه پښت دودیز ارزښتونه بل ته پوره ورته نه وي او نه د هغوی بڼېګني کټ مټ سره یوه بڼه وي؛ مګر ځینې برخې یې سره لږ او ډېر سره ورته وي.

د انسان ناسته ولاړه، تګ راتګ، خدا او ژړا، غم او بڼادي، دوستي او دښمني، په هر ځای کې یوه بڼه ځانګړي ادب او رواج لري، چې څوک ترینه سرغړونه نه شي کولی. بڼه سړی یا بد سړی په همدغه هنداره کې لیدل کېږي.

که مور و غواړو چې د یوه هېواد یا دننه په ټاټوبي کې د یوه ټاکلي ولایت ذهني حال مطالعه کړو او معنوي څېره یې ځانته څرګنده کړو، تر ټولو لوموړی باید د هغه ملت یا د هغه ولایت په دودو او دستور، رسم، رواج کې یوه مطالعه پیل کړو او دغه شي ته په ډېر اهمیت و گورو، (عبدالجبار، ۱۳۷۰ لېږدی، وي چوپړی)

▲ مینه د زړه خبره نه ده

مینه لګېږي د زړه وینه وچوینه

▲، و، باهو په لاس ګوتي په ګوتو

زرګره ټوله دي یاری ته جوړه کرمه،،
(اطلاعات او کلتور وزارت، ۱۳۶۴ لېږدی، ۹۹ چوپړی)

یاری ته چمتو کول، ګوتي، باهو (له لرغون پېر څخه د بوتو، پوتکو، ځنډو، دروو، ولي نري تارونو، شنډې ملو، ورپښمو او گلانو غاړه کې؛ تېرې وسپني، ژېړو، سپین زرو، سرو زرو غاړه کې؛ گرانو مری یو، پاکوتو یا یاقوتو او منرالونو غاړه کې) ، سره زر، وسپنه، کیمیاوي توکي لکه مس، جستو پېژندل دلته او د وګړو

دود... زرگران، منگر، منگو، منکور، دې په علمي بڼه و څېرې لیا دې منگولیا ته پرېږدې، چې ډیناسور او سمخرو ته یې پېر رسېږي. دلته دې خزنده په تېره گونگتیه، خسک، سمخري له تېر پېر څخه و څېرې بیا به دا کره و مومي.

لوکات کلی دې هم تر شنني لاندې و نیسي، تر هغه پورې چې له مخزېږدي کې لا چین نه و، چین کې لوکات میوه پېژندل شوي نه وه، خو لغمان کې نوموړي کلي له اریاني پېره شتون درلود.

البنگار او البشنگ په سنسیگریټ، ویدي، او اریاني ژبو کې و پلټي، په دې سیمو کې دې سالو درې او کلي د پېخلیک پایله سپینې ته راوباسي، چې له سالو یې ژبو یا سالو یو څو د زوکړې منځه ده.

لمپاکا کې د کټي څنگ باندې د اس سپرو، نېزه لرونکو اتلانو څېرې و ویني، چې زموږ د پښتو ژبې لرغونې و گړني پېيلي پېخلیک لرغون پېر ته رسېږي، له لرغون پېر څخه خوله په خوله مور ته رسېدلې دي. لکه دا لاندې زموږ د سیمې تیکۍ ده.

▲, تیک په تندي پېزوان په شونډو

اوگي په غاړه د جلی مزه کوینه،

(د لیکوال پېژند څرگند نه دی، ۱۳۱۲ لېږدی، ۹ چوپړی)

۱۳. ۱ لنډۍ یو، تپو، تیکۍ یو او مصری یو د پېخلیک بېلگې

د لنډۍ یو، تپو، تیکۍ یو او مصری یو پېخلیک، د دې پایله ساده برابر وي، د پښتون پښت له زوکړې څخه چې کله زوکړه شوي، په لرغون پېر کې یې په پنډوسه کې ژوند پیل کړي، ژنی شوی، پلار یې پښتینا، پښتون، مور یې پښتینا (پښتینانه) پېژندلې، شپټ پلار او ورور یې پېژندلې او خبرې یې کړي. پښتو ابڅې، وی، غونډ، غونډلې، وینا، پېيلي یې ویلي، په اند، وند کې هر پېیل او پېیلني دا وگړني پېيلي له لرغون پېر څخه جوړي کړي، د نورو جوړولو تکل یې کړی دي. چې د پښتو پېلني پېيلي لنډۍ، تپه، تیکۍ او مصری پېخلیک په لاندې ډول دی:.

۱. د لنډۍ پېخلیک له لرغون پېر څخه دا کره سپیني ته را و باسي چې له لرغون پېر څخه ژوي (انسان) ماران پېژندل، او له ژوي څخه وړاندې پېر کې چې د پېریانو او د هغوی بېلابېلو ډولونو په ځمکه ژوند کوو، نو ماران او سمخاري نورو ژویو (دوېمه مانا يي حیواناتو) هم ژوند که وو.

د دې له پاره د پښتو له ټولو پېیلو څخه لومړی لرغونی پېخلیک لنډۍ پېيله لري، چې له ټکي يا مار سره ځانګړې ځانګړنې، څرنگوالی او څرګندوالی لري. پښتون پښت خوله په خوله، سینه په سینه د لرغون پېر په اوږده کې یوه بل ته لېږدولي دی. پېخلیک (تاریخ) يي له نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۷،۵۵۳ کاله وړاندې تېر پېر ته رسېږي.

۱۳. ۱. ۱. د پیل پېر پېخلیک (تاریخ) لومړی لنډی بېلګه

▲ مور يي د دربو سمخاره ده
ځکه يي لور په درې منۍ وېشتل کوبنه
سپړنه (تشریح، د غټو غټو ټکو څرګندونه):.

- ۱. پېيله: لرغوني لنډۍ.
- ۲. بې: پېيلن يا پېيلنه: پېژند څرګند نه دی.
- ۳. پي: پېخلیک: ۷،۵۵۳ کاله وړاندې تېر پېر دی.
- ۴. ټي: ځای: بغل، خزاني غونډۍ نه لاندي، شمۍ، د لمک سين غاره يا د لغمان سين غاره، اوراه پرته سيمه، که څور شمۍ، مهترلام ولسوالۍ، لغمان ولايت، ننگرهار زون، ختيځ ټاټوبی، افغانستان.
- ۵. ټي: چاپ کال: پېژند څرګند نه دی.
- ۶. جې: سندر غارو ويلي: سر غنډوي وګرني سندر غاري ملاجان ملاګي ۱۳۲۲ لېږدي شا او خوا کې ويلي.
- ۷. چې: بشکالوه: د ميني پالنې لور حس، د ټاټوبي چارپېريال او هواويچي د تاثير پنځي زېږنده ده.
- ۸. ځي: منسوبه: نر ته.

۱۳. ۱. ۲ د پېر پېخلیک (تاریخ) دویمې لنډۍ بېلگه

▲ زما زرگی د کاوون غر دی

په نورو گرد وي په ما واورې وروینه

سپړنه (تشریح، د غتو غتو ټکو څرگندونه):

ای. پبیله: لرغونې لنډۍ.
 بی. پبیلان یا پبیلنه: پېژند څرگند نه دی.
 پی. پېخلیک: نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۷،۵۵۳ کاله وړاندې تېر پېر دی.
 تی. ځای: زرکمر، سالو ته مخامخ، (هندوکش د غرونو لوړې لړۍ لاندې چې له لنډې کوتل څخه هم بشکارپېرې) د ټیټنگونو، غونډۍ، کروندو او البشنگ د سین تر منځ شتون لري)، البشنگ د سین غاړه، اواره پرته سیمه، زرکمر، البشنگ ولسوالۍ، لغمان ولایت، ننګرهار زون، ختیځ ټاټوبی، افغانستان (البنا، گندهارا، آریانا... زمکه).

تی. پبیلې بڼه: وګرني پبیله.
 جې. سندر غاړو ویلي: سرغندوي وګرني سندر غاړې ملاجان ملاګي او گل محمد اوستاد ویلي ۱۳۲۲ لېږدي شا او خوا کې ویلي.

جې. بشکالوه: د مېنې پالنې لوړ حس، د ټاټوبي چارپېریال او هواوېچې د تاثیر پنځې زېږنده ده.

ځې. منسوبه: نر ته.

ځې. ګڼه: ۲.

ځې. چوپړی: ۱۱۹.

دې. راټولونکي نوم: گل پاچا الفت.

دې. لیکۍ دی که لیکنه: پښتو سندرې.

رې. چاپ کال: ۱۳۲۵ لېږدی (۱۹۴۹ زېږدی).

رې. ګره شوي Action Req'ed (عیبونه او تېروتنې سمې شوي): ۲

زې. خبرداری (Caution): ۲

ژې. کنټرول کې (In control): ټول

رې. الیده بسپنه ورکول: هندوکش د غرونو لوړې لړۍ هسکه سوکه ده، چې تل پرې واورې ورپېرې، هواوېچه په کې ډېرې وخت واورېژنه وي، واورېژونه یې په سیندونو غورځېږي او ټول کال یې هسکه سوکه په واورو پټه وي. په ټاټوبي کې له ټولو نه وړاندې لومړی پېخلیکپوهېزه سیمېزې پایلې چې د پښتو سندرو په اړوند شوي دي. هغه زما وطندار گل باچا الفت کړي وي، چې د پښتو سندرې کتاب تر نوم لاندې په ۱۳۲۳ لېږدي له چاپه راوتې وي او د وخت د اقتصاد وزیر له لوري د

مطبوعاتي جوايزو کې لومړی جایزه په پښتو تالفاتو کې اخېستې وه. چې د پښتو شعر تاریخ په لحاظ له ۱۳۹ لېږدي کال څخه نیولې تر ۱۳۰۰ لېږدي کال پورې له نظر لاندې نیولې وو، له منتخبو لنډۍ یو او کاکړی یو سره.

پښتو سندرې، گل باچا الفت د پښتو ټولني مبصر او د صحافت او تالیف د څانگو امر، په ۱۳۲۵ لېږدي (۱۹۴۶ زېږدي)، د پښتو ټولني نشراتو نمبر ۹۵، د عمومي مطبعې له چاپه تېره شوې ټولگه؛ د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې گڼه ۱۲ ده، پښتو سندرې الفت، ۱۱۶ داني لنډۍ، مصری، تپه او ټیکی په کې سره گډې ټولې شوي دي، چې ۷۳ يې لنډۍ دي، ۲۶ يې ټپې دي او ۱۷ يې مصری دي، ۱۱۲ څخه تر ۱۱۹ چوپړي پورې دي.

چې ډېری يې زموږ د سيمې زوکړه ده او لږه برخه يې له ملي سندرې اخېستل شوي او ځينې لنډۍ پرهېز او بناغلي محمد علی لونگين ورکړي وي، چې د هغو يادونه يې هم په کې کړې او ليکي يې له ما سره شته دی.

زه دا ده دي له پاره کره بورم چې له لرغون پېر څخه يې پښتون پښت خوله په خوله، اند په اند، وند په وند او سينه په سينه لمپاکا کې وايي. د نوموړي لنډۍ د دنني سکالو، د پښتون پښت پښتپوهني پنځي پېر د ليکوال څېړنه، د مينې پالنې لور حس، د لغمان زرغون چارپېريال او هواويچي د تاثير پنځي زېږنده ده. د دي له پاره کره بوروم چې ۷،۵۵۳ کاله وړاندې تېر پېر يې د پنځي (تخليق) منځي (هستي) د زوکړې موده ده.

۲. د ټپي پېخليک له لرغون پېر څخه دا کره سپينې ته راوباسي چې له لرغون پېر څخه ژوي (انسان) شخړې، جگړې، بد نيتي، بخيلي، رنځ، درد او ټپ پېژندل، ژوي يوه تر بله د خبرو نه منلو په پيله کې زور لوري ته تللي دي، يو له بل سره خوابدي شوي، ناروغه شوي، په تن او په زړه يې ټپونه خوړلي دي، د رټلو دردونه، په کوروالي او زېږون کې دردونه ليدلي.

د دي له پاره د پښتو له ټولو پېيلو څخه دوېم لرغونې پېخليک تپه پېيله لري، چې له ټپ يا زخم سره ځانگړي ځانگېږني، څرنگوالي او څرگندوالي لري. پېخليک (تاريخ) يې له نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۷،۵۵۳ کاله وړاندې تېر پېر ته رسېږي.

۱۳. ۱. ۳ د پیل پېر پخلیک (تاریخ) لومړی تپي بېلگه

▲ ژړا می نه ده په چا گرانه

خوشي گريوان په اوبنکو څه ته لمده ومه

سپړنه (تشریح، د غټو غټو ټکو څرگندونه):

- ای. پبيله: لرغونې تپه.
- بی. پبیلن یا پبیلنه: پېژند څرگند نه دی.
- پی. پخلیک: نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۷،۵۵۳ کاله وړاندې تېر پېر دی.
- تی. ځای: بغل، خزاني غونډۍ نه لاندې، شمټي، د لمک سین غاړه، اوراه پرته سیمه، که څور شمټي، مهترلام ولسوالی، لغمان ولایت، ننگرهار زون، ختیځ ټاټوبی، افغانستان (البنا، گندهارا، آریانا... زمکه).
- ټی. پبیلی بڼه: وگړني پبيله.
- چی. سندر غاړو ویلي: سرغندوي وگړني سندر غاړي ملاجان ملاگي او گل محمد اوستاد ۱۳۲۲ لېږدي شا او خوا کي ویلي.
- چې. بنکالوه: د مینې پالني لور حس، د ناگنلتوب، ژوند رښت ته تن اېښودل او زور هواوېچي د تاثیر پنځي زېږنده ده.
- ځي. منسوبه: بنځي ته.
- څي. گڼه: ۳.
- خي. چوپړی: ۱۱۷.
- دی. راتولونکي نوم: گل پاچا الفت.
- ډي. ليکي دی که ليکنه: پښتو سندرې.
- ري. چاپ کال: ۱۳۲۵ لېږدی (۱۹۴۹ زېږدی).
- ړي. کره شوي Action Req'ed (عیبونه او تېروتنې سمې شوي): ۲
- زي. خبرداری (Caution): ۲
- ژي. کنټرول کي (In control): ټول
- پري. ایده بسپنه ورکول: د دنني سکالو، د پښتون پښت پښتپوهنه يي پنځه ده.

۱۳. ۱. ۴ د پیل پېر پخلیک (تاریخ) دویمې ټپې پېلگه

▲ تا چې پر مخ څېیره راکړه
په ژړا ډکې سترگې چاته وارومه

سپړنه (تشریح، د غټو غټو ټکو څرگندونه):.

- ای. پېيله: لرغونې ټپه.
- بی. پېيلن یا پېيلنه: پېژند څرگند نه دی.
- پی. پخلیک: نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۷،۵۵۳ کاله وړاندې تېر پېر دی.
- ټي. ځای: بغل، خزاني غونډۍ نه لاندې، شمټي، د لمک سین غاړه، اوراه پرته سیمه، که څور شمټي، مهترلام ولسوالی، لغمان ولایت، ننگرهار زون، ختیځ ټاټوبي، افغانستان (الېنا، گندهارا، آریانا... زمکه).
- ټي. پېيلي بڼه: وگړني پېيله.
- جی. سندر غاړو ویلي: سرغندوي وگړني سندر غاړي ملاجان ملاکي ویلي ۱۳۲۲ لېږدي شا او خوا کي ویلي.
- چې. بنکالوه: مین څخه مینې پالنې لور حس تمه، د ناگانټوب لوری، ژوند ربنت ته نن اېښودل او زور هواوېچي د تاثیر پنځي زېږنده ده.
- ځي. منسوبه: بنځي ته.
- ځي. گڼه: ۴.
- ځي. چوپړی: ۹۱.
- دی. راټولونکي نوم: پینده محمد زهیر.
- ډي. لیکي دی که لیکنه: غورشکه د لنډۍ یو.
- ري. چاپ کال: ۱۳۱۰ لېږدی (۱۹۳۲ زېږدی).
- ري. کره شوي Action Req'ed (عیبونه او تېروتنې سمې شوي): ۲
- زي. خبرداری (Caution): ۲
- ژي. کنټرول کي (In control): ټول
- ري. الیده بسپنه ورکول: د دنني سکالو، د پښتون پښت پښتو هڼه يي پنځه ده، دا نو داسي نه ورته نه شو ویلي چې دا په ۱۳۱۰ لېږدي کي په لاسي لیک په استقلال لېسه کي کښلي، ۱۳۱۸ لېږدي کي پښتو ټولني ته سپارلي او د ټاټوبي په ملي ارسف کي خوندي کړي. چې دا دې لرغون پېر سره اړه و نه لري، یا دې لرغونوالی و نه لري، د دې له پاره چې اوس له ټاپن شوي، لرغون کي يي شتون نه درلود، په لرغون پېر کي يي شتون درلود خو په اوس پېر کي خوندي شوي او کره شوي دي.

۳. ټیکی پېخلیک له لرغون پېر څخه دا کره سپینې ته راوباسي چې له لرغون پېر څخه ژوي (انسان) په ازاده هواپچه، ارته ځمکه کې ژوند و کړي، ځانته د ژوند ملگري پیدا کړي، خپل پښت اوږدو کلونو ته رمټ و رسوي، په لوړه لېوالتیا رښتې مینه و کړي؛ مینه و پالي، د مینې درناوی و کړي، چې څښتن ترې خوښ شي، خپلې جوړې ته خوښي ورکړي، ودنه ورسره وکړي؛ په بنادې کې یې نورې وگړي ستاینه و کړي؛ ټیک یې په تندې کړي او برابري پېيلې ورته و وایي. د دې له پاره د پښتو له ټولو پېيلو څخه درېیم لرغونی پېخلیک ټیکی پېيله لري، چې چې د ټیک سره ډېرې ورته ځانگړې ځانگېرنې، څرنگوالی او څرگندوالی لري. پېخلیک (تاریخ) یې له نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۷،۵۵۳ کاله وړاندې تېر پېر ته رسېږي.

۱۳. ۱. ۵ د پیل پېر پېخلیک (تاریخ) لومړی ټیکی بېلگه

▲ ټیک په تندې پېزون په شونډو

اوکی په غاړه د جلی مزه کوینه

سپړنه (تشریح، د غټو غټو ټکو څرگندونه):.

- اې. پېيله: لرغونې ټیکی.
- بې. پیلان یا پیلينه: پېژند څرگند نه دی.
- پې. پېخلیک: نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۷،۵۵۳ کاله وړاندې تېر پېر دی.
- تي. ځای: بغل، خزاني غونډۍ نه لاندې، شمټی، الېنگار د سین غاړه، اوراه پرته سیمه، که څور شمټي، مهترلام ولسوالی، لغمان ولایت، ننگرهار زون، ختیځ ټاټوبی، افغانستان (الېنا، گندهارا، آریانا... زمکه).
- تي. پیلې بڼه: وگړني پېيله.
- جې. سندر غاړو ویلي: پېژند څرگند نه دی.
- چې. ښکالوه: مینې پالنې لوړ حس، د گڼلتوب لوری، ژوند رښت، د بنادې شېبه، خوشحالی او ودني هواوېچي د تاثیر پنځي زېږنده ده.
- ځې. منسوبه: بنځي ته؛ ځې. گڼه: ۵؛ ځې. چوپړی: ۹.
- دې. راټولونکي نوم: د لیکوال پېژند څرگند نه دی.
- دې. لیکي دی که لیکنه: منتخبات لغات متفرقه پښتو، خطي نسخه (کلمي کښلې یا په قلم لیکلې) ملي ارشيف.
- رې. چاپ کال: ۱۳۱۲ لېږدی (۱۹۳۴ زېږدی).
- رې. کره شوې Action Req'ed (عیبونه او تېروتنې سمې شوي): ۱
- زې. خبرداری (Caution): ۱

ژې . کنترول کې (In control) : ټول
ایډه بسپنه ورکول: د دنني سکالو، د پښتون پښت پښتپوهنه یې پنځه ده،
دا نو داسې نه ورته نه شو ویلی چې دا په ۱۳۱۲ لېږدي کې په لاسي
لیک کې کښلې، ۱۳۱۸ لېږدي کې پښتو ټولني ته سپارلی او د ټاټوبي په
ملي ارشف کې خوندي کړي. چې دا دې لرغون پېر سره اړه و نه لري،
یا دې لرغونوالی و نه لري، د دې له پاره چې اوس ټاين شوي، لرغون
کې یې شتون نه درلود، په لرغون پېر کې یې شتون درلود خو په اوس
پېر کې خوندي شوي او کړه شوي دي.

۱۳. ۱. ۶ د پیل پېر پېخلیک (تاریخ) دویمې ټیکی بېلگه

▲ د سپینو غاشو یې برېښنا شوه

چا ویل زلی ده چا ویل واوره اوروینه

سپړنه (تشریح، د غټو غټو ټکو څرگندونه):

- ای. پېيله: لرغوني ټيکي.
- بي. پېيلان يا پېيلنه: پېژند څرگند نه دی.
- پي. پېخلیک: نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۷،۵۵۳ کاله وړاندې تېر پېر دی.
- تي. ځای: بغل، خزاني غونډۍ نه لاندې، شمټی، الېنگار د سیند غاړه، اوراه
پرته سیمه، که څور شمټي، مهترلام ولسوالی، لغمان ولایت، ننګرهار
زون، ختیځ ټاټوبی، افغانستان.
- ټي. پېيلي بڼه: وګرني پېيله.
- جې. سندر غارو ویلي: پېژند څرگند نه دی.
- چې. ښکالوه: ودنپالنې لور حس، د ناوې ستاينه، د بنادۍ شېبه، په لرغون
پېر کې به د هغه پېر اسلامي دود په سټه ناوې او شادوني لاندې راوستل
او بیا به د کهول مشر لاسونه یوه بل ته ورکول، د ګډ ژوند ورمونه او
کرنلاري به یې ورته کولې، د ژوند او تېر ډېرېدو دعا به یې ورته کوله.
- ځي. منسوبه: ښځې ته.
- ځي. ګټه: ۶.
- ځي. چوپړی: ۵۳.
- دی. راټولونکي نوم: پینده محمد زهیر.
- دی. لیکي دی که لیکنه: غورشکه د لنډۍ یو، خطي نسخه (کلمي کښلې یا
په قلم لیکلې) ملي ارشيف.
- ری. چاپ کال: ۱۳۱۰ لېږدی (۱۹۳۲ زېږدی).
- ری. کړه شوې Action Req'ed (عیبونه او تېروتنې سمې شوي): ۲
- زي. خبرداری (Caution): ۰

۴. د مصری پېخلیک له لرغون پېر څخه دا کره سپینې ته راوباسي چې له لرغون پېر څخه ژوي (انسان) یوه بل ته زور په ډاگه کړي، توري د ځان ساتلو او بېلا بېلاو غوڅوني له پاره ترې کتنې واخلي، په جگړې کې یې په کار کړي، په ښه پام یې ورغوي، په غوره مېچه برابرې وي، ښکلې یې و ساتي، وار په وار یې تېرې کړي. د دې له پاره د پښتو له ټولو پېیلو څخه څلورم لرغونی پېخلیک مصری پېيله لري، هغه دوي سرې پېيلې ته وايي چې د لرغون مصری توري او مصری سره ډېرې ورته ځانگړې ځانگېرني، څرنگوالی او څرگندوالی لري. او پېخلیک (تاریخ) یې له نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۷،۴۵۳ کاله وړاندې تېر پېر ته رسېږي.

۱۳. ۱. ۷. د پیل پېر پېخلیک (تاریخ) لومړی مصری بېلگه

▲ سپورمی یه! سر وهه، راخبره

یار می د گلو لو کوي گوتي رببینه

سپرنه (تشریح، د غټو غټو ټکو څرگندونه):.

- ای. پېيله: لرغوني مصري.
- بی. پیلان یا پیلینه: پېژند څرگند نه دی.
- پی. پېخلیک: نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۷،۴۵۳ کاله وړاندې تېر پېر دی.
- تی. ځای: بغل (هندوکش د غرونو لړۍ لاندې، د ټیټنگونو، غونډۍ، کروندو او لمک د سیند تر منځ شتون لري)، خزاني غونډۍ نه لاندې، شمې، الېنگار د سیند غاړه، اواره پرته سیمه، که څو شمې، مهترلام ولسوالی، لغمان ولایت، ننگرهار زون، ختیځ ټاټوبی، افغانستان.
- ټی. پېيلي بڼه: وگړني پېيله.
- جی. سندر غاړو ویلي: سرغندوي وگړني سندر غاړي ملاجان ملاگي او گل محمد اوستاد ویلي ۱۳۲۲ لېږدي شا او خوا کي ویلي.
- چې. ښکالوه: د مینې پالنې لوړ حس، د ټاټوبي چار پېریال او هوایچي د تاثير پنځي زېږنده ده.
- ځی. منسوبه: ښځې ته؛ ځی. گڼه: ۷.
- څی. راټولونکي نوم: پینده محمد، عبدالروف، مجاویر، سلیمان لایق... .
- دی. لیکي دی که لیکنه: ۷،۵۵۳ کاله وړاندې تېر پېر دی.
- ډی. چاپ کال: پ. م. ۱۳۱۰، ع. ر ۱۳۳۷، م. ا. ۱۳۵۸، س. ل او م. ۱۳۶۱
- ري. کره شوي Action Req'ed (عیبونه او تېروتنې سمې شوي): ۴
- ري. خبرداری (Caution): ۴؛ زي. کنټرول کي (In control): ټول

ژي. الیده بسپنه وركول: د دي مصری وگړني انگرېنه داسي ده، چې د پسرلي په موسم كې به د سوما؛ (هوما) بوتی د لته خازاني غونډۍ سره پاس نيټنگ منځ كې هندوكش د غرو لمنو كې تولیده. خو په داسي پېر كې به د شپې له پلوه دا كار كې ده، چې د ۱۴ او ۱۵ سپورمۍ شپه به وه. ځوانانو به دا بوتې رېبه او پېغلو به ټولوو. كله به چې دا بوتې را ټول شو بيا به ترې زوځا تياره شوه او خلكو به ډېرو گرانو، منلو مېلمنو ته په مېلمستيا گانو كې د بررو پي (ژاولو) او له نورو خوړو سره يو ځای ايښوده... ويل كېږي چې دا مصری يوې پېغلي خپل مين ته په داسي شېبه كې ويلي (اچولې) چې مين يې د او ما لو كاوو نو ځكه يې په سپورمۍ غږ كړی چې ژر را خپره، نه چې زما مين په تياره كې گوتې پرې نه كړي. لكه څنگه چې راپور شوي د دوی هر يوه په واسطه؛ هر يو د سترگو تور، د پښتو ژبې ستورو، درنو ښوونډو او پوهانو نوموړې مصری په خپلو ليكو او كښلي كې په لاندي بڼه كښلي ده.

۱: پينده محمد زهير په خپل غورځكه د لنډۍ يو كښلي كې، داسي كښلي.

▲ سپورمۍ يه! سر وهه، راخپره

چې زما جانان د تورو غرو مزل كوينه

(پينده محمد، ۱۳۱۰ لېږدي، ۱۴۵ چوپړی)

۲: د سپورميه كړنگ وهه راخپره، له چاپه تېره شوي كښلي ليكوال د پښتونخوا د شعر هار او بهار، جېمز ډارمستېر له كښلي ورسته كښلي.

▲ و سپورمۍ يه! كړنگ وهه، راخپره

يار مي د گلو لو كوي گوتي رېبينه،

۳: عبدالروف بينوا په خپل كښلي كې، د لنډۍ په بڼه داسي كښلي.

▲ و سپورمۍ يه! سر وهه، راخپره

زما لالی د لویو غرو مزل كوينه،

(عبدالروف، ۱۳۳۷ لېږدي، ۵۳ چوپړی)

۴: پوهندوی دوكتور مجاور احمد زيار په خپل كښلي كې، داسي كښلي.

▲ و سپورمۍ يه! سر وهه، راخپره

زما آشنا د تورو شپو مزل كوينه،

(مجاویر، ۱۳۵۷ ل، ۱۱۶ چوپړی)

۵. سلیمان لایق او مجاور احمد زیار مومند په خپل وار سره یوه له بل سره په گډه داسې کښلې.

▲ ،، سپورمۍ په! سر وهه، راخپړه

جانان د گلو لو کوي گوتي رېبینه

▲ سپورمۍ په! سر وهه، راخپړه

زما لیلی د تورو غرو مزل کوبینه،

(لایق او مجاور، ۱۳۶۱ لېږدی، یولس چوپړی)

۶. پوهندوی ډاکټر محمد رحیم الهام په خپل کښلې کې، د لنډۍ په بڼه داسې کښلې.

▲ ،، سپورمۍ په! سر وهه، راخپړه

زما لالی د لویو غرو مزل کوبینه،

(محمد رحیم، ۱۳۷۹ لېږدی، ۱۰۲ چوپړی)

۷. پوهاند دوکتور مجاور احمد زیار په خپل کښلې کې، د لنډۍ په بڼه داسې کښلې.

▲ ،، سپورمۍ په! سر وهه، راخپړه

زما آشنا د تورو شپو مزل کوبینه،

(مجاور، ۱۳۸۸ ل، ۱۷۱ چوپړی)

۸. پوهاند د تاریخ پروفیسور شهسوار سنگروال داسې کښلې ده.

▲ ،، سپورمۍ په! سر وهه، راخپړه

یار مې د گلو لو کوي گوتي رېبینه،

(شهسوار، ۱۳۹۰ لېږدی، ۵۹ چوپړی)

۹. پوهندوی لال باچا ازمون په خپل کښلې کې، د لنډۍ په بڼه داسې کښلې.

▲ ،، سپورمۍ په! سر وهه، راخپړه

زما لالی د لویو غرو مزل کوبینه،

(لال باچا، ۲۰۱۵ زېږدی)

کره بنې: سړی یه!، سپورمی یه!، شپونکی یه!، نړی وال، پنی بیبره، غونډی
تال، نړی جال کی د غیرگغړی بی (ی) غیرگغړ و ساتل شي، ی ترې و نه
غورخول شي تر ټولو غوره او کره پښتو راځي. له وټيزي (اقتصادي) اړخه هم
په برېښنايي ټولولو کې غوره راځي چې وی، و نه غورخول شي، که و نه
خورخول شي د ،، می یه ،، غږ ور کوي او که و غورخول شي د ،، میه، غږ
ور کوي. لکه لاندي نا کره بنې: سپورمی یه!، شپونکی یه!، نړیوال، پنیبیبره،
غونډی تال، نړی جال... .

د دې پبله ساده برابر وي دا؛ چې پانونیکی دلته دوي مانا خندي:.

لومړی: یه (نه یا اا) (سپورمی نه، سپورمی اا یا داسې مه کو کوه سپورمی) د
نه خواب له پاره یې وایو. لکه تر اوسه پوري دې دا لیکي لوستلی دی؟، یه (نه
یا اا Uh-uh). په دې بڼه غږ لري، لکه په دې کې دوي د دې (د) ابېڅې خوا په
خوا راغلي، په اا (نه، یه) کې دوي د ای (ا) ابېڅې خوا په خوا راغلي. د لومړي
ټوله هوا په تالو کې ساتل کېږي او خوله ډېره وازېږي، او په دویم کې بیا هوا
په خوله کې لږه خو په ستونې کې ویل کېږي او ژبکی لږزوي.
بله دا چې اا (نه، یه) نه شمېر نوم ۱۱ شمېر گڼه یوولس دی، نه ۱.۱ په بڼه د
لومړي څپرکي لومړی سرلیکه یا د مخکني سرلیک شمېر گڼه دی او نه لنډون
دی لکه اا (اسلامي افغانستان).

دویم: بلنویکی: یه د ای! سپورمی په ډول مانا خندي.

لکه: یه کر بانه!، یه پښتانه!، یه ځلمیه!، یه بچیه!

د پښتو ژبي د څپیز خجیز ټولوالي په سټه خبره، وینا، ویکي غونډ او غونډله په
څلورگونو څپو څخه په هره یوه څپه باندې تر پایه پوري ورته زورنه راځي. یا
به په لومړی یا دویمه، یا درېیمه یا څلورمه څپه زورنه راځي. د څپیز خجیز
ټولوالي په سټه هم چې بی (ی) و نه غورخول شي، روغ راځي چې هره،
هره خبره، وینا، ویکي غونډ او غونډله ویکي د څلور گونو څپو تابع ده. دا هم
څلور څپیز غونډلي دي.

د هغوی ټولو درنو چې پر دې دنیا دي تر دې دمه او که په هغې دنیا دي،
الله ج دې د دوی د زړه ارمانونه پوره کړي. د تللو ډېر درناوی کوو، خدمتونه ته
بې درناوی کوو، خو لیکني رمټي کوو او په نوي پېر کې یې روغې پیلې سپینې
ته راوباسو او کره کوو یې، اوسني پېر سره اوږه ورکو او مخ په وړاندې خو.
په ټولو کې تېروتنې کره شوي دي، چې (ناکره بڼه د چه) کارولي، اوږده ی (بی
نرمه یې یا ی کارولي، کامه (ه) او ندایه (!) یې نه ده کارولي، وت (سپیس یا
واتن یې نه دی کښلی او ور سره ږي (ږ) یې ژي (ژ) ناکره بڼه کارولي چې کره
شوي اېڅي په سره رنگ کره شوي دي.

بل لوری ته نومړي پښتو پېيلي ځانگړي ځانگېرنی مصری ته ورته دي، لنډی،
ټپه او ټیکی ته ورته نه دي، نوموړي مصری د پښتو وگړني لرغوني بېبله مصری
ده.

۱۳. ۱. ۸ د پیل پېر پخلیک (تاریخ) دویمې مصری بېلگه

▲ سپینه خولگی دې راته ژوي

که په چرو کې نړۍ لار وي در به شمه

سپرنه (تشریح، د غټو غټو ټکو څرگندونه):.

- ای. پبیله: لرغونې مصری.
- بی. پیلان یا پیلنه: پېژند څرگند نه دی.
- پی. پخلیک: نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۷،۴۵۳ کاله وړاندې تېر پېر دی.
- تی. ځای: شمټی، که څور شمټي، الېنکار د سیند غاړه، اوراه پرته سیمه، مهترلام، لغمان ولایت، ننگرهار زون، ختیځ ټاټوبی، افغانستان.
- ټی. پبیلی بڼه: وگړني پبیله.
- جې. سندر غاړو ویلي: پېژند څرگند نه دی.
- چې. بنکالوه: لېوالتیا لور حس، له خپلي میرانه، په لرغون پېر کې به چې ژوي تر هغه یې ټاکلي نخښي د یاری نه وي پوره کړي، د گډ ژوند موخو ته به نه رسېده. سپینه خولگی یا پېغلي تر لاسه کول داسې و لکه په تېرو چرو چې مزل کوي، نو اړینه وه چې له ډېر پام څخه به لېوال پام اخسته.

- ځې. منسوبه: بنځې ته. ځې. گڼه: ۸. ځې. چوپړی: ۶۴.
- دی. راتولونکي نوم: پینده محمد زهیر.
- ډې. لیکي دی که لیکنه: غورځکه د لنډۍ یو، خطي نسخه (کلمي کبلي یا په قلم لیکلي) ملي ارشیف.
- ړې. چاپ کال: ۱۳۱۰ لېږدی (۱۹۳۲ زېږدی).
- ړې. کره شوي Action Req'ed (عیبونه او تېروتنې سمې شوي): ۲.
- زې. خبرداری (Caution): ۰.

ژې. کنټرول کې (In control): ټول

ډي. الیده بسپنه ورکول: د دنني سکالو، د پېغلي او ځلمي غوراوی، د چرو پېژند، د پښتون پښت پښتپوهنه یې پنځه ده، دا نو داسې نه ورته نه شو ویلی چې دا په ۱۳۱۰ لېږدي کې خوندي شوي. چې دا دې لرغون پېر سره اړه و نه لري، یا دې لرغونوالی و نه لري، د دې له پاره چې اوس ټاپن شوي، لرغون کې یې شتون نه درلود، په لرغون پېر کې یې شتون درلود خو په اوس پېر کې خوندي شوي او کره شوي ده، په ورته بڼه د دې سیمې تر ۱۰۰۰۰ ډېرې داسې پبیلی دي چې د لرغون پېر دي. هر ابځی، هر ویکی، هر غونډ او هر ه غونډله یې د پښتو ژبې دی او لکه د نورو زرو ژبو په بڼه لرغون پېر لري.

۹.۱.۱۳ د لرغون پېر پېڅلیک (تاریخ) لومړۍ مصری بېلگه

▲ دا الېنکار څیرې! څیرې ده

هرې څیرې نه یې د وینو بوی راځینه

سپړنه (تشریح، د غټو غټو ټکو څرگندونه):.

ای. پېيله: لرغوني مصري.

بی. پیلان یا پیلنه: پېژند څرگند نه دی.

پی. پېڅلیک: نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۲۳۳۴ کاله وړاندي تېر پېر دی.

تی. ځای: پنجکوره، سنگر، الېنکار ولسوالۍ، لغمان ولایت، ننگرهار زون،

ختیځ ټاټوبی، افغانستان.

ټی. پېيلي بڼه: وگړني پېيله.

جی. سندر غاړو ویلي: جمت لله.

چي. بڼکالوه: د مینې پالني لور حس، میرڅمن ته د ولاړېدلو، د لغمان زرغون

چار پېریال او هواوچي د تاثیر پنځي زېږنده ده، د دي له پاره کره بوروم

چي همدا يي د پنځي (تخليق) منځي (هستي) د زوکړي موده ده.

ځي. منسوبه: نر ته. ځي. گڼه: ۹.

ځي. چوپړی: پېژند څرگند نه دی.

دی. راټولونکي نوم: پېژند څرگند نه دی.

دی. لیکۍ دی که لیکنه: پېژند څرگند نه دی.

ری. چاپ کال: پېژند څرگند نه دی.

ری. کره شوي Action Req'ed (عیبونه او تېروتنې سمې شوي):.

زی. خبرداری (Caution):.

ژی. کنټرول کي (In control): ټول

ری. ایده بسپنه ورکول: د الیکزنډر یا ماکېدانسکي یا اسکندر مقدوني ۳۲۶

مخزېږدي کي دوي مياشتي لمپاکا کي تراکونه و کره، دوي مياشتي يي

د دي سيمي ډېري تېر تالا وا لا کره، ميرنو ورته کورونه پرېڅښودل.

غرونو او درځني یو سیمو د هندوکش (ساوو، کنده گل، سوی مخ، او ورو

مخ، ځینګور، سالو، تګ، کاوون، تبي او دري) ته لاره. چي په شخړو

راورلو کي د مقدوني ميرڅمن ډېري نېزي، توري او سپري ماتي شوي،

دواړو لورو ته ډېر ژور ټپونه ورسېدل، ډېري ځنکي څېري يي څيري

څيري کرلي، له يوه لوري د لمپاکا ټوله زوروره گڼه گوڼه له زورورو

شخړو په پيله کي په شا تمبل کېدله، چي ټوله اواره سېمه يي په وینو

وينڅښتي کره، په سنگره کي يي ورته د ځواک له پاره د وسپني وېلي

کولو پېنځه کوري و رغولي، چي خپلي نېزي توري او سپري ورغوي،

له همغه پېره نومري کلي ته پنجکوره وايي.

۱۳. ۱. ۱۰ د لرغون پېر پېخلیک (تاریخ) لومړی تپي بېلگه

▲ جانان چې ته ماته یې ویلي

د پروایي مشنگ چې گل شو ری به شمه

سپړنه (تشریح، د غټو غټو ټکو څرگندونه):

- ای. پېيله: زره تپه.
- بی. پیلان یا پیلينه: پېژند څرگند نه دی.
- پی. پېخلیک: نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۲۳۳۴ کاله وړاندي تېر پېر دی.
- تي. ځای: منجلام، پروایي، اړوکی، الېنگار ولسوالی، لغمان ولایت، ننگرهار زون، ختیځ ټاټوبی، افغانستان.
- تي. پېيلي بڼه: وگړني پېيله.
- جی. سنډر غارو ویلي: پېژند څرگند نه دی.
- چې. بنکالوه: د مینې او مینې پالنې لور حس، د لغمان زرغون چارپېریال او هواویچې د تاثیر پنځي زېږنده ده، د دې له پاره کره بوروم چې همدا یې د پنځي (تخلیق) منځي (هستي) د زوکړې موده ده.
- ځي. منسوبه: بنځي ته.
- ځي. گڼه: ۱۰.
- ځي. چوپړی: پېژند څرگند نه دی.
- دې. راټولونکي نوم: پېژند څرگند نه دی.
- دې. لیکي دی که لیکنه: پېژند څرگند نه دی.
- رې. چاپ کال: پېژند څرگند نه دی.
- رې. کره شوي Action Req'ed (عیبونه او تېروتنې سمې شوي):
- زې. خبرداری (Caution):
- ژې. کنټرول کې (In control): ټول
- رې. الیده بسپنه ورکول: د الیکزنډر یا ماکیدانسکي یا اسکندر مقدوني ۳۲۶ مخزېږدي کې دوي میاشتي لمپاکا کې تراکونه وکره، دوي میاشتي یې د دې سیمې ډېری تېر او اسونه تالا کره، میرنو ورته کورونه پرېڅښودل. غرونو او درځنی یو سیمو د هندوکش (ساوو، کنده گل، سوی مخ، واورو مخ، ځینگور، سالو، تگ، کاوون، تبي او دري) ته لاره، چې په شخړو راورلو کې د مقدوني میرڅمن ډېرې نېزې، توري او سپرې ماتې شوې، دواړو لورو ته ډېر ژور تپونه ورسیدل، ډېرې ځنکې څېرې یې څیرې څیرې کرلې، له یوه لوري د لمپاکا ټوله زوروره گڼه گونه له زورورو شخړو په پيله کې په شا تمبل کېدله، چې ټوله اواره سېمه یې په وینو وینځښتې کره، په دې پېر کې د یوې پېغلې د ژوند ملگری د جگړې له پاره له خپل کاله څخه و وته او دې ته یې د بېرته راتلو ژمنه کړې وه،

۱۳. ۱. ۱۱ د لرغون پېر پېخلیک دویمې مصری او لومړی لنډۍ بېلگه

د پېغلو پېغور ورکولو یوه تریله ځوابونه.

▲ مه سیندغاري کې مه یې نوم کې

نېزې یې نه شته اورلروني گرځوینه

▲ مه سنگره وال کې مه یې نوم کې

اوبه یې نه شته مخ په لارو وچوینه

سپړنه (تشریح، د غټو ټکو څرگندونه):.

ای. پېيله: لرغوني مصری.

بی. پیلان یا پیلنه: پېژند څرگند نه دی.

پی. پېخلیک: نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۲۳۳۴ کاله وړاندي تېر پېر دی.

تی. ځای: گرمکاج، الېنگار سیند غاړه، الېنگار ولسوالی، لغمان ولایت،

ننگرهار زون، ختیځ ټاټوبی، افغانستان.

ټی. پېيلي بڼه: وگړني پېيله.

جی. سندر غارو ویلي: پېژند څرگند نه دی.

چی. بنکالوه: پېغور افسانې، میرڅمن ته د ولاړېدلو، د لغمان زرغون

چار پېریال او هواوچې د تاثیر پنځي زېږنده ده، د دي له پاره کره بوروم

چې همدا یې د پنځي (تخلیق) منځي (هستي) د زوکړي موده ده.

ځي. منسوبه: نر ته. ځي. گڼه: ۱۱.

خې. چوپړی: پېژند څرگند نه دی.

دی. راتولونکي نوم: پېژند څرگند نه دی.

ډي. لیکي دی که لیکنه: پېژند څرگند نه دی.

ري. چاپ کال: پېژند څرگند نه دی.

ړي. کره شوي Action Req'ed (عیبونه او تېروتنې سمې شوي): *

زي. خبرداری (Caution): * ژي. کنترول کې (In control): ټول

ړي. الیده بسپنه ورکول: د دي مصری او لنډۍ افسانه او وگړني انگېرته

داسې ده، په ۳۲۶ مخزېږدي اسکندر په سنګر کې د شخړو په لړ پندغاله و وه

له او دمي ځای یې ځانته جوړ کړه، په دي پېر کې به پښتانه اتلان د شپې په تیارو

کې گرځېدل، د میرڅمنو څارکېني به وو، ځيني پېر به د ودني له پاره پېغلي یوه

بل کلي او سمې ته په پټه تللي، نو د خپلو څارکېنو به چې د پېژند غږ کوو چې

تاسو څوک یې؟ دوی باندي یې د وېرې اثر شینده، دوی له سنګره کلي څخه سیند

غاري ته راغلي وې، او سیندغاری یو ته یې پېغور د څیرې کونکو وسلو او سوی

غوره سمبالتیا ور کوو، دا بل لوري هغوی ته د اوبو کمتون او لږې گټه اخستني

پېغور ور کوو.

۱۳.۱.۱۲ د زور پېر پېخلیک لومړی مصری پېلگه

▲ مینه روا که ناروا ده

په کومه مینه چې اخلاق ناولی شینه

سپړنه (تشریح، د غټو غټو ټکو څرگندونه):.

- ای. پېيله: زره مصری.
 - بی. پېیلن یا پېیلنه: پېژند څرگند نه دی.
 - پی. پېخلیک: نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۱۳۶۱ کاله وړاندې تېر پېر دی؛ ۳۷ لېږدي (۶۵۸ زېږدي).
 - تی. ځای: مندره ور، ورېنم لار، زور کلی، قرغه یې ولسوالی، لغمان ولایت، ننگرهار زون، ختیځ ټاټوبی، افغانستان.
 - ټی. پېیلی بڼه: وگړني پېيله.
 - جې. سندر غاړو ویلي: اوستاد گل محمد گلکي ۱۳۲۲ لېږدي کې ویلي.
 - چې. بنکالوه: د اسلام پالنې لوړ حس، دینپوهنې زده کړې د تاثیر پنځي زېږنده ده، د دې له پاره کره بوروم چې همدا یې د پنځي (تخلیق) منځي (هستي) د زوکړې موده ده.
 - ځي. منسوبه: نر ته. ځي. گڼه: ۱۲.
 - خي. چوپړی: پېژند څرگند نه دی.
 - دي. راټولونکي نوم: پېژند څرگند نه دی.
 - دی. لیکي دی که لیکنه: پېژند څرگند نه دی.
 - ري. چاپ کال: پېژند څرگند نه دی.
 - ړي. کره شوي Action Req'ed (عیبونه او تېروتنې سمې شوي): •
 - زي. خبرداری (Caution): •
 - ژي. کنټرول کې (In control): ټول
- ایډه بسپنه ورکول: اسلامي لښکري چې ټاټوبي ته راغلي، له درنو او اوږدو جگړو ورسته، د خبرو او ناستې له لارې سره د محمد رسول الله اسلام دین منلو ته غاړه کېښوده، د نوي دین د زاړه اسلام دین له ارکانو سره بېلوالی شتون درلود، ځیني کړنو کچې په کې ډېرې او د ځیني کړنو کچې په کې کمې وې، د دې ټولو کچو پوهیدلو باندې چې د وکړي له ځاني پېژند سره اړیکه لري، چې په ټاکلو ارکانو ځان برابر او په روغه اسلاممېچه ژوند پر مخ بوزي، اړتیا یې دي ته وه چې له عالم څخه چې کړ او ژبه یې یوه وه، پوښتنه وکړي، مینه کول دي که ناروا، هغه ورته وایي، هغه مینه نارو ده چې اخلاق خرابوي، سلوکو ته خنډ جوړ وي، په رښت کې مینه روا ده، مین له مینې سره د دې له پاره مینه کوي، چې نوی ژوند ځانته جوړ کړي او تر پاینی ورځې سره گډ وي.

۱۳.۱.۱۳ د زور پېر پېخلیک لومړی لنډی بېلگه

▲ داسې چې ته وې داسې زه ومه

داسې به شي لکه دا څه چې داسې يمه

سپړنه (تشریح، د غټو غټو ټکو څرگندونه):

- ۱. پېيله: زره لنډی
- ۲. پېيلن يا پېيلنه: پېژند څرگند نه دی.
- ۳. پېخلیک: نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۱۳۶۱ کاله وړاندې تېر پېر دی؛ ۳۷ لېږدي (۶۵۸ زېږدی).
- ۴. ځای: نیم نانی، کلاتکه، سلینگار، الېنکار ولسوالی، لغمان ولایت، ننگرهار زون، ختیځ ټاټوبی، افغانستان.
- ۵. ټپلي بڼه: وگړني پېيله.
- ۶. سندر غاړو ویلي: پېژند څرگند نه دی.
- ۷. بنکالوه: دین پالنې لوړ حس، منځني ژوند ته د وگړو هڅه ونه، د پندوسې په سر د بڼه کړو وړو سپارښتنه ده، ادېرې چار پېریال او هوا یچي تاثیر زېږنده ده، د دې له پاره کره بوروم چې همدا یې د پنځي (تخلیق) منځي (هستی) د زوکړې موده ده.

ځي. منسوبه: نر ته.

ځي. گڼه: ۱۳.

ځي. چوپړی: پېژند څرگند نه دی

ډي. راټولونکي نوم: مولوي احمد خان لغمانی

ډي. لیکي دی که لیکنه: پېژند څرگند نه دی.

ري. چاپ کال: پېژند څرگند نه دی.

ري. کره شوي Action Req'ed (عیبونه او تېروتنې سمې شوي): *

زي. خبرداری (Caution): *

ژي. کنټرول کي (In control): ټول.

ري. الیده بسپنه ورکول: زما د اسلامي فنونو استاد په ۱۳۷۴ل کي احمد خان

د امیرخان زوی چې د ظاهر شا د پېر ستر عالم او د لغمان د تالبانو امیر

و، د کڅور شمې شيخ او خطیب. وېل یې راته چې حبیب الرحمن می

شاگر و، چې ولایت باندي پیلانی حمله و شوه، داود خان په امر لومړی

بندي زه او زما زوی وو، د نور محمد پر گدی له کډوالی ته اړ شوم.

دیر کي می شاگرد خطیب و، پېښور ته می لیدو ته راغی؛ ویلي او ستاده

راځه زموږ خطیب شه، دیر کوټکي میدان کي خطیب وم، زموږ د مذهب

په سټه وگړو ته په خپله ژبه ورم او لارښونه ډېره بڼه وي د هدایي په

سټه هم. خو مشکات په سټه نېغه خطبه وايي، دا می په ۱۳۵۹ الله ویلي.

۱۳. ۱. ۱۴ د زور پېر پخلیک لومړی تپه او دویمې مصری بېلگه

▲ جانان مي تپ پر تتر و خور

په جگ مغزی د کلو پیغلو کې گرځمه

▲ له سپینې توري نه دې ترپلود

په بېگانی درکړې خوله پینېمانه یمه

سپړنه (تشریح، د غټو غټو ټکو څرگندونه):.

ای. پبیله: زړه تپه او مصری

بی. پیلان یا پیلنه: پېژند څرگند نه دی.

پی. پخلیک: نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۱۰۷۳ کاله وړاندې تېر پېر دی؛

۳۲۲ لېږدي (۹۴۴ زېږدي).

تی. ځای: بوست، کبکرا، لښکرکا ولسوالۍ، هېلمند ولایت، کندهار زون،

سویل ټاټوبی، افغانستان.

ټی. پبیلې بڼه: وگړني پبیلې.

جی. سندر غاړو ویلي: پېژند څرگند نه دی.

چی. بنکالوه: د ټاټوبي پالنې لور حس، زړورتیا، څیرکتیا، پوهی، ځیگتوب

او سرخندني د تاثیر پنځي زېږنده ده، د دې له پاره کره بوروم چي همدا

بي د پنځي (تخليق) منځي (هستي) د زوکړي موده ده.

ځی. منسوبه: بنځي ته.

څی. گڼه: ۱۴.

څی. چوپړی: ۲۷۶.

دی. راټولونکي نوم: اوستاد عبدالحی حبیبي.

ډی. لیکي دی که لیکنه: تذکرة الشعراء، و پټه خزانه،.

ری. چاپ کال: ۱۳۳۹ لېږدي (۱۹۶۱ زېږدي).

ړی. کره شوي Action Req'ed (عیبونه او تېروتنې سمې شوي): ۲

زی. خبرداری (Caution): ۲

ژي. کنټرول کې (In control): ټول.

ړی. الیده بسپنه ورکول: په ۱۳۲۲ لېږدي د محمود هوتک پټي خزاني يوه

نخسه د پښتو ټولني لاس ته راغله او هغه بي حبيبي ته د ډېرې شنني او

دری ژبي شرحي او ژباړي له پاره په لاس کې ورکړه، او نوموړی

کار حبيبي په کابل، خوابگاه کې په ۱۳۲۳ لېږدي کې بشپړ کړه. دوېم

وار چاپ ته بي د دري ژبي شرحي او ژباړي سره چمتو کړ، دوېم چاپ

بي په ۱۳۳۹ لېږدي کې د پوهني وزارت د دارالتالیف ریاست کې تذکرة

الشعراء، و پټه خزانه، ۵۰۰۰ ټوکه له چاپ سلامت تېر کړي دي.

۱۳.۱.۱۵ د زور پېر پېخلیک دویمې لنډۍ بېلگه

▲ که د خانو لښکري راغلي

زه به گوملي ته د یار سلام ته ځمه

سپړنه (تشریح، د غټو غټو ټکو څرگندونه):.

- ای. پبيله: زره لنډۍ.
- بی. پبیلن یا پبیلنه: ملک خانو خان مېرمن.
- پی. پېخلیک: نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۹۷۹ کاله وړاندې تېر پېر دی؛ ۴۱۶ لېږدي (۱۰۳۸ زېږدي).
- تی. ځای: برمل، برمل ولسوالۍ، بډرینه، پکتیکا، پکتیا زون، افغانستان.
- ټی. پبيلي بڼه: وگړني پبيله.
- جی. سندر غاړو ویلي: پېژند څرگند نه دی.
- چي. بنکالوه: د مینې پالنې لوړ حس، شخړې له بریا څخه د میره بري راوړو د تاثیر پڼځي زېږنده ده، د دی له پاره کره بوروم چي همدا یې د پڼځي (تخلیق) منځي (هستي) د زوکړې موده ده.

ځي. منسوبه: بڼځي ته.

ځي. گڼه: ۱۵.

ځي. چوپړی: ۱۲۱.

دی. راټولونکي نوم: افضل خان خټک (APZAL KHAN KHATIK).

دی. لیکي دی که لیکنه: تاریخ مرصع

(TARIKH I MURASSA PASHTU) (Britannia Musorienal 2893).

ری. چاپ کال: ۱۲۶۳ لېږدی (۱۸۸۵ زېږدی).

ری. کره شوي Action Req'ed (عیبونه او تېروتنې سمې شوي): *

زی. خبرداری (Caution): *

ژی. کنټرول کي (In control): ټول

ری. ایده بسپنه ورکول:.. ایده بسپنه ورکول:.. د ابو المنصور سبکتگین

محمود (غزنوي) تورک تر ټولو لویه او خونړۍ جگړه له هندو شاهي

واکمن یا امیر د جایاپالا Jayapala څخه چې ۱۰۰,۰۰۰ چمتو راټول

کرل شويو هندو ځواکونو څخه د لغمانو په پند او سند په لغمان کي وگټله.

و، د مثال په بڼه کله چې غزنوي محمود د ۳۹۲ لېږدي نه تر ۴۱۶ لېږديز

۱۷ واره د هند په لویه وچي لوی او واره بریدونه و کر لږ ولي له دېنه

د مخه له ۳۹۰ لېږدي نه تر ۳۹۲ لېږدي پوري نورې سلطان له جایاپالا

سره په جگړه کي د لغمان، پېښور، د آټک دواړه غاړي او یو شمېر

نورې سيمي لاندي کړي وي. په ۴۹۷ ل- ۱۰۰۶ ز کال یې د هند راجه

گانو ته په وپهڼد کي ماتي ورکړه.

دا چې ومو ویل محمود ۱۷ واری په هند برېدونه وکړ خو بشپړ بری یې تر لاسه نه کړ او یا لږ تر لږه یو واکمن و نه گماره چې د ده د غوښتنو پخلی و کړي. ویل کېږي یوه ورځ د سلطان مور له خپل زوی محمود نه و پوښتل چې ولې؟ پرلپسې توگه په هندستان بریدونه کوي او کوم د پام وړ بری نه تر لاسه کوي؟ (په چټک برید به له غزني په گوملي ته) سلطان بیا مور ته و ویل چې تاسو و ایئ څه و کړم؟ مور یې محمود ته و وېل چې د پښتنو په مشرانو او سردارانو غږ و کړه چې سنا ملاتړ و کړي.

په تاریخ مرصع کې افضل خان خټک د سلطان محمود یا دونه کوي او په اړه یې کاري: «... و، اته کسه د سردارانو د افغانو چې نومونه د دوی په کتابونو کې مسطور دي، یوه ملک خانو، ملک عامون، ملک داود، ملک یحیی، ملک احمد، ملک محمود، ملک عارف او ملک غازي په ملازمت د سلطان محمود غازي ته راغلل.» (افضل، ۱۸۸۵ زېږدی، ۱۲۱ چوپړی)

د دغو مشرانو په اړه ویل کېږي، چې کله په ۴۱۶ لېږدیز کال سلطان محمود د سویلي هند د کاتیا وار پر سومنات برید وکړ نو دوی یو بل ته غږ و کړ چې ترېورانو راځئ چې خپلې لمنې سره غوټه کړو... ځنګه چې د دوی گڼ، گڼ کمیښونه په تن وو، یوه له بل سره یې لمنې و تړلې او بیا یې په سومنات برید و کړ. کله چې د سومنات دروازه ماته کړه که گوري چې د لمانځني بوت پرته له کوم تر اوونه د کوتې په هوا کې ځورند دی.

مسلمانان ټول هک پک شول ان تر دې چې د دوی په عقیده یې اغېزه وښنډله چې دا ځنګه کیدلې شي، پرته له کومي ستني بت په هوا کې ځورند پاتې دی. سلطان هم گوته په خوله وه. ولې کله چې د کوتې چت، دیوالونه وغورځول او ځمکه یې وکنډله، وې لیدل چې په ډېر مهارت د وخت مهندس په ځمکه، دیوالونو او چت کې وسپنه کښونکي (مقتاطیس، آهن روبا) داسې ځای پر ځای کړي وه، چې د بوت ټوله او توازن یې په هوا کې ساتلی و. د دغو مشرانو په لړ کې د یوه تن نوم په یوه لنډۍ کې هم یاد شوی چې په هغه مهال کې د کومي پښتني مېرمنې وو، د خانو خان مېرمن وه، برمل کې ویلې وه، غوښته یې چې خپل اس باندې له برملې څخه کوز د گوملي سیند گودر ته شگین څخه انګور ادې لورې سترې مشي ته ورشي. «، له خوا ویل شویده. لنډۍ داسې ده:

▲ که د خانو لښکرې راغلي

زه به گوملي ته د یار سلام ته ځمه،

(شهبسوار، ۱۳۹۱ لېږدی، ۱۰ چوپړی)، (شهبسوار، ۱۳۹۰ لېږدی، ۶۱ چوپړی)

۱۳.۱.۱۶ د زور پېر پخلیک دویمې او درېمې تپې؛ درېمې څخه تر اته لسمې لنډۍ او درېمې او څلورمې مصری پېلگې

▲ له مخې لري شه دېواله

که چېرې باد د خراسان وي روغ به شمه

سپړنه (تشریح، د غټو غټو ټکو څرگندونه):.

ای. پېيله: زړه لنډۍ.

بی. پیلن یا پیلنه: مومن خان.

پی. پخلیک: نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۸۱۷ کاله وړاندې تېر پېر دی؛
۵۷۸ لېږدي (۱۲۰۰ زېږدي).

تی. ځای: دکن، دکشینا، ستاپورا، کارناتاکا، بنگلور، د هندستان.

تې. پېيلي بڼه: وگړني پېيله.

جې. سندر غارو ویلي: پېژند څرگند نه دی.

چې. بنکالوه: د ټاټوبي پالنې لور حس، مېرمن یادولو رنځ او درد د تاثیر پنځي
زېږنده ده، د دې له پاره کره بوروم چې همدا یې د پنځي (تخلیق) منځي
(هستي) د زوکړې موده ده.

ځې. منسوبه: بنځي ته.

ځې. گڼه: ۱۶.

ځې. چوپړی: ۶۲.

دې. راتولونکي نوم: پوهاند د تاریخ پروفیسور شهبسوار سنگروال.

دې. لیکۍ دی که لیکنه: داستاني او هنري ادبیات.

رې. چاپ کال: ۱۳۹۰ لېږدي (۲۰۱۱ زېږدي).

رې. کره شوي Action Req'ed (عیبونه او تېروتنې سمې شوي):.

زې. خبرداری (Caution):.

ژې. کنترول کي (In control): ټول

رې. ایده بسپنه ورکول: د دې تپې ته دکنۍ تپه هم وایي، چې مومن خان
دکن کي ویلي ده، افسانه او وگړني انگرېنه داسي ده،

مومن خان د شیرینی کوژدهرن، چې د خویندۍ (مومن خان کلی) ژوند
گر و، چې د کابل سیند په لوره کمرداگه یې کلا ده چې ورته د مومن
خان کلا وای، ماهیپر له کوتل لاندې، د کابل جلال اباد په لوی واټ، د
سروبي والسوالی اړوند پروت کلی د مومن خان کلي په نوم یادیري. د
دې کلا ختیځ ته خاورو پول او مانو کلی دی، لویدیځ ته یې د ماهیپر
تنگی غارو، سر ته شمال ته د خویندۍ او باغیچر غرونه دي، وړاند
مخامخ یې سویل ته د گورا منده، خمځي بنکار پري، سلگۍ او د ملاعمر
کلي دی.

ورونو په دې تره و منله چې مومن خان به د پلار په پاتې میراث نه ودوي، په خپله کتنه دې پورته او ولوار پرې کړي.

دوی سره و منله؛ مومن خان د هېندوستان ته لاره گټنې په سي، دکن کې په یوه دښته کې، په اوبښ سپره جلی سره مخ شو، چې د بنامار مری ته د ځواکدۍ وگړو پابنۍ مېلمستا د انجونو چې د دولت اباد کاکتیا وړانگل واکمن باچا لوره یا د ستاپورا لور اناره چمتو کړي وه، له کلي به په ناتار یو بنامار انجونې دارلې او خورلې. واکمنو ورته د ژوغورلو په پاره تره و کړه چې یوه، یوه جلی به ورته رډو چې د دوی خوراک شي. مور به ترې خوندي شو.

وار د اناري (انارگودې، گلغوتی، انارگلی) راغلی وو، د مومن پرې د سفر په پېر پام شو، خوا ته یې ورغی، خبرې یې ورسره پیل کړې، هغه ورته و ویل تاسو لار شئ دلته بنامار راځي تاسو به و خوري. هغه ورسره پاتې کېږي، خبرې ورسره کوي، ستاپورا دښته کې څه نه شته بي له دې دواړو، مومن خان ستړی دی، خوب وری دی، خوب یې وړي، اناره یې سر په خپل زنگون کوي، چې د بنامار پشهار او اواز اوري له سترگو یې اوبښکې بهېږي چې اوس به دا ښکلی ځوان هم له ما سره گډ و خوري، وند یې کوه چې پرېږده چې له خوبه یې تېر کړي او و یې خوري، چې اوبښکې یې د مومن په ښکلي مخ غورځېږي او هغه راپا سپړي، بنامار سره جنگ کوي، مومن خان باندي چې حمله کوي، هغه یې رب په کریچ څېرې کوي، او په منځ دوي ځایه څرېږي، شاپېت یاره یې نخښه له ځان سره وړي، اناره به خپل پلار سپاري.

پلار یې همدغه ته په نکاح کوي، او د ده مېرمن کېږي، له کال څنډ ورسته، د مومن خان دې شپون (گنجه، پک) غواړي چې دی بېرته کاله ته راولي په سي پل و هي، ځان دکن ته رسوي، ویني یې ورته وایي مور دې رنځوره ده او شیرینی یاربازه شوې، ځانته یې یار نیوله. مومن خان ښایي ۲۱ کلن وي له احساساتو نه ډینگېږي، گړندی خپل سفر لنډوي، خپل اس باندي سپرېږي او سفر پیل وي. که هر څومره ورته اناره زاری کوي چې مه څه پاتې شه، ما یوازي مه پرېږده، ده ورته مېرړانه دود او ژبه خودلې وي، په یوه خبر والاړ وي او ځان رارسوي، ۲۳۹۶.۹۵ کیلومتر نیغ مزل یا ۲۵۰۰ کیلومتر مزل په ۲۱ شپو او ورځو کې ځان له دکن، دکشینا، ستاپورا، کارناتاگا، بنگلور، د هندستان نه ځان، خویندی (مومن خان کلی)، کوگامنده، سروبي ولسوالۍ، کابل ولایت، افغانستان (خراسان) ته ځان رسوي.

اس له سپي لري تړي او ځان د تره کلا ته رسوي، هغه د اووه ورونو په منځ کې کت کې وپډه ده، مومن خان خان سره دوي اند کړی وي، لومړی: دا چې د کلا ور شیرینی تړي، که زنجیر یې نه و تړلی ور خلاص وو نو پوهېږم چې یار بازه شوي، دوېم: انگر ته به په سي ورشم او په ویدو به یې په سینه لاس کېږدم، که غږ یې و کره خو یاربازه نه ده او که غږ یې ونه کره نو زما شک به رښت شي زه به یې غلي په چري و وژنم.

دی چې کلا ته ورځي ور تړل شوی نه دی، یوه شک یې رښت شو، نېع ورځي له ورونو څخه یې تېرېږي او د هغې کت ته ځان رسوي، چې په سینه یې لاس ږدي. هغه کرېکه کوي چې اله! غله دي، ورونه یې را پاسېږي پري د چرو وارونه کوي، اووه چري یې وهي د ظفر خان په اخري چري غږ کوي چې مر مو کرم مومن خان یم.

ټول تره زامن یې اریانېږي، چې دا څخه و شو، ظفر خان و ویل چې ماته به ټول وگړي تانه او پیغور راکوي چې په خور مو خپل ورور و واژه، هغه ځان په کرېچ و وهه عمر یې و بخښه.

مړی یې دې غاړې خپل کلي ته راوړه. سلگی، ملا عمر ته خانجان چيني څخه یې مړی خاورو ته سپاره، چې کونډې مور یې ښایسته ځلمی زوی په وینو لت او څېري و لیده، په لیدو یې عمر و بخښه. انارې چې له شا یې ور په سي پل راخستی وو، چې دلته یې د دوی جنازه ولېږله، ډېره له زړه ژوره خفه شو، مونځ یې و کره، ځنگون یې و وهه پري، دې هم عمر و بخښه. شیرینی چې د دې ښځې دا حال ولیده دي و ویل چې دا څوک ده، چې ځان یې دا سي و بخښه، خپله یې دوي رکاته لمونځ و کره دي هم خپل عمر و بخښه، دوی ټول مړه شو.

اوس یې همدله خانجان چيني څخه ادېره ده، دوی نږدې قبرونه، یوه لري، تړي لس متره لري د اس (دل دل) او سپي قبر هم خوا په خوا دی.

د ميني پالنې لور حس، سپېڅلي پښتیاڼه چارېپرېال او هواويچي د تاثیر پنځي زېږنده ده، د دي له پاره کره بوروم چې همدا یې د پنځي (تخليق) منځي (هستي) د زوکړي موده ده.
لاندېني ۳ لنډۍ د مومن خان دي، ۱۲ لنډۍ، ۱ تپه او ۲ مصری شیرینی او یوه لنډۍ د انارې ده.

▲ تا د سفر موزې په پښو کړې
د زېرو گلو باغ په چا سپارې مینه

▲ ما د سفر موزې په پښو کړې
د زېرو گلو باغ په خدای سپارم مینه

▲ یار مې سپرېږي روانېږي
په نارنجي مخ مې سیلاب د اوسکو ځینه

▲ چې الله ځي خال مې سېي که
د هندستان د نجونو نه شته شنه خالونه

▲ د هندستان ولور ته ځمه
د هندستان جوني زما خویندې میندې دینه

▲ د هندستان ولور ته ځمه
د شیرینو ولور په خپل لاسو گټمه

▲ چې مومن خان له ما جدا شو
بدن مې رېږدي زړه مې صبر نه کوینه

▲ په جدایي سره جدا شو
مومنه! کله به وصلت سره کوونه

▲ ما جدایي لیدلې نه ده
چې مومن خان رانه جدا شو وبه مرمه

▲ مومنه څه الله دې مل شه
دا شینکی خال او زلفي تا لره ساتمه

▲ مسافري په پوره زړه کره

خولگی می ستا ده که زه خاوری شم مینه

دا لنډۍ د انارې له لورې مومن خان ته ویل شوې، چې په هغه پېر کې به مومن ورته د ولور په اړه کیسي کولې، د هغه څخه ورسته ورته په ځواب کې انارې دا لنډۍ ویلې ده، دې ته دکنی لنډۍ هم وايي.

▲ د هندستان ولور ته مه ځه

د شیرینو ولور له ما واخله مینه

▲ د مومن خان عقل کوتاه و

په نیمو شپو څوک د چا کور لره ورځینه؟

▲ ادې راکڼه اور رابل کره

د مومن خان په وینو رنگ شو بالبتونه

▲ مومن خو اووه چرې خورلي

د ظفرخان د چرې ډېر فریاد کوینه

▲ د پاسه دوی جنازي راغلي

د مومن خان جنازه پېغلي جوني ورینه

▲ کرنګه مات دې شه لاسونه

په نیمو شپو دې مومن خان راوړ له کومه

▲ که زه خبر وای چې مومن دی

ما به خوني ظفرخان ولي وپېښونه

▲ جانان زما په خولگی مړ دی

عالمه مه یې لمبوی چې شهید شونه

۱۳.۱.۱۷ د زور پېر پخلیک نولسمې لنډۍ بېلگه

د لته د هغو لنډۍ یو، تپو، تیکی یو او مصری یادونه کوو چې یوه ځانگړي مناسبت ته ویل شوي دي. نه یوازې تر شایي یوه کیسه پرته ده، بلکې یو ټاکلی پېر هم په گوته کوي او تاریخي ارزښت لري.

▲ تر مارگلي به در سره یم

په هندستان کې دې په خدای سپارم مینه

سپړنه (تشریح، د غټو غټو ټکو څرگندونه):.

- ای. پبيله: زړه لنډۍ.
 - بی. پیلان یا پیلنه: پېژند څرگند نه دی.
 - پی. پخلیک: نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۸۰۰ کاله وړاندې تېر پېر دی؛ ۵۹۵ لېږدي (۱۲۱۷ زېږدي).
 - تی. ځای: اټک، اباسیند ژی، پېښور، خیبر زون، پښتونخوا.
 - ټی. پبيلي بڼه: وگړني پبيله.
 - جی. سندر غاړو ویلي: پېژند څرگند نه دی.
 - چی. بنکالوه: د مینې پالنې لور حس، مری مندلو ته مېړه د لمسون د تاثیر پنځې زېږنده ده، د دې له پاره کره بوروم چې همدا یې د پنځې (تخلیق) منځې (هستي) د زوکړې موده ده.
 - ځی. منسوبه: بنځې ته.
 - څی. گڼه: ۱۷. ځی. چوپړی: ۶۰.
 - دی. راټولونکي نوم: د تاریخ پوهاند پروفیسور شهبسوار سنگروال.
 - دې. لیکي دی که لیکنه: داستاني او هنري ادبیات.
 - ري. چاپ کال: ۱۳۹۰ لېږدي (۲۰۱۱ زېږدي).
 - ړی. کره شوي Action Req'ed (عیبونه او تېروتنې سمې شوي): ۰.
 - زې. خبرداری (Caution): ۰.
 - ژې. کنټرول کې (In control): ټول
- ړی. الیده بسپنه ورکول: مارگله د هغې سیمې او غر نوم دی چې د پښدۍ او ټکسلا تر منځ لکه د یوې پولې په څېر اوږد غځېدلی دی. اټک نه آغاري تر حسن ابدال او بیا تر ټکسلا؛ خان پور پورې پښتانه مېشت او ودان وو. خو له ټکسلا نه اخوا بیا ټول هندستان وو، له لنډۍ څخه جوتېږي چې هغه پېر ښایي انگرېزان هم لا هندستان ته نه وو راغلي، یانې هغه پښتون چې د غریبي له پاره هندستان ته روان و، نو مېرمنې یې ورته ویلي ده، چې تر مارگلي به زه ستاسو د درناوي له پاره درسره ملگري یم خو په هندستان کې دې په خدای سپارم. له دې لنډۍ څخه د خلکو انگرېنه دا ده چې نومړي مېرمني دغه لنډۍ په هغه پېر کې ویلي چې مېړه یې هندستان ته د سفر په نیت روان و.

۱۳.۱.۱۸ د زور پېر پېخلیک شلمې او یوویشتمې لنډۍ بېلگه

▲ اصیله وم کم اصله! وپورم

کم اصل داسې مې ساتي لکه مغله

سپړنه (تشریح، د غټو غټو ټکو څرگندونه):.

اې. پبیله: زړه لنډۍ

بې. پبیلن یا پبیلنه: پېژند څرگند نه دی.

پې. پېخلیک: نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۷۹۶ کاله وړاندې تېر پېر دی؛

۵۹۹ لېږدي (۱۲۲۱ زېږدي).

تي. ځای: نوټنډک، یکاولنگ ولسوالۍ، بامیان ولایت، مرکز زون، مرکز

ټاټوبی، افغانستان.

تې. پبیلې بڼه: وگړني پبیلې.

جې. سندر غاړو ویلي: پېژند څرگند نه دی.

جې. بنکالوه: د تاوتریخوالي، غلامي، په خپلو کې د جگړو، رېږ، بې پټي،

بې تنگي چارپېریال او هواوېچي تاثیر زېږنده ده، د دې له پاره کره

بوروم چې همدا یې د پنځې (تخلیق) منځې (هستي) د زوکړې موده ده.

ځې. منسوبه: بنځي ته.

ځې. گڼه: ۱۸.

ځې. چوپړی: پېژند څرگند نه دی

دې. راټولونکي نوم: (سلېمان او مجاویر، ۱۳۶۳ لېږدي، ۳۳۰ چوپړی)

دې. لیکي دی که لیکنه: پېژند څرگند نه دی.

رې. چاپ کال: پېژند څرگند نه دی.

رې. کره شوي Action Req'ed (عیبونه او تېروتنې سمې شوي):.

زې. خبرداری (Caution):.

ژې. کنټرول کې (In control): ټول.

رې. الیده بسپنه ورکول: نوټنډک یا د پستو څټو مور، نو ته ورته څڅوبکي

څوړی، چې یوه څرځي پښتنه وگړې وه، د هغې له خولي خپل مغول

بادار ته د هنټي لېږد په پېر ویلي وه، مغلو مشر چنگیز خان تموچین

مغول، غوره دروزگر (پښ) و، په منگولیا گوبي دښتې هنټي کې ۱۱۶۰

زېږدي کې زوکړه شوي و، د یسوگي خان زوی او د کبلی خان مسی و.

کوکوچو ملا ورباندي د چنگېز خان (چنگېزی، چنگېزی یا چنگ

یژی یا تاولرگین کلم، برخلیک ټاکونکی، سخت لیک، پیاوړي خت،

پرېکړی بخت) لقب ورکړی و، د ډېر پیاوړی ځواک درلوده او هر یوه

ته یې ویلي و، چې سل تنه ونه وژنی!، تاسو باید مړه نه شی.

د شپنو د واک ساتنه بايد و کړئ، ښه غږنېوني شئ، ښي غږې و نيسي، د دښمنانو بڼځي، ميوې او سره زرو څخه گټني واخلي، کورونه ته يې اور واچوئ، دښمن مو ټراک کړئ، د حاکمانو په خوله کې يې د هغوی سره سزر وپلې کړئ او خوله کې ورته وڅخوئ، د سر ځلمي يې ځان سره کړئ او د غشو مخي ته يې کړئ، غوره او تېزې توري واروئ، ځان ژوندي و ساتئ، د دښمن زېرمې لومړې له منځه يوئ بيا يې مشران پرې کړئ، دوکه ډېره کوئ، اس له شل اړخونو (سر، ملا، غاړه، لاس، ملا، ورنو، لکي، پښه، نس، د نس لاندي لور، د پښو له منځه يې، هر بند د غري... .) څخه په منډه کې خپل دښمن په غشو په مړی و لئ، څارکښي اس ځغولونکي خپل هرو سل تنو څخه سل متري کې خپاره کړئ.

مغولېستان د شپانه (کوچيانو) قامي مشر چنگيز خان په خپل جنګي واک د چين ولايتونه را لاندي کړ او ځينو ځايونو کې يې خپل گسټيان سخت و زپل اروپايي عيسويان وايي چې د په خپله زموږ زېرمې په نخښه کولي، زموږ سپاره به ورپسي و، د به د اس له شا څخه هم په اور ککړ غشي ويشتل او زېرمو به اور واخسته، دوه درې ورځي په ځنډ به يې خونړۍ حمله راوړه او بريالي به شو. هغه پير د ده مشر يا د اسلامي ملکونو مشر د بغداد خليفه النصر و چې خراج (ټيکس) به يې اخيسته. سلطان علاوالدين (اوزبېکېستان، تاجيکېستان، تورکمانېستان، کپرغېزستان، کزاکېستان او داغستان چې پلازمېنه يې خوارزم اوزبېکېستان و؛ دی يې حاکم و، د دې سيمې د مصرف نه رسيدو، کمټون، تت خدمت له پاره) د خراج نه ډډه کوله. خليفه النصر چنگيز خان ته د شا خوارزم خلاف د حملې لمسون و کړو، د کره خوتن له ماتي وروسته د مغلو سلطنت نور هم پراخ او د دې پوله د خوارزم سره نږدې شوه.

چنگيز خان غوښتل چې گاونډي ملکونو سره تجارت شروع کړي او په ۱۸۱۸ زېږدي کې يې د ۴۵۰ کسانو يوه وټيز کاروان خوارزم ته و لېږه، په لار د فاراب (اورتار) حاکم ايساره کړه. هغه شکمن و چې په کاروان کې د چنگيز جاسوسان وو نو د خوارزم شا په امر ټول يې و وژل. چنگيز درې سفيران (دوه مغل او يو مسلمان) خوارزم دربار ته وروليزل نو هلته د مغلو سرونه يې و خرييل او مسلمان يې و وژلو، دا په ښکاره د مسلمانو خپل منځي جنګ ته بډې وهل وو. دوی پام کولو چې چنگيز خان له ژمي ورسته حمله راوړي، خو د چنگيز مشر زوی، جوجي او جنرل جبيي له ۳۰ زرو سپرو په اسونو او غوره ډالختو سمبال له واورو را تېر شو او ځواک يې په دوي برخو و وېشه، د سر دريا ښارونو ته يې اور واچو، فاراب کلا يې کلابنده کړه.

د التا له لارې خپله چنگېز خان را روان و له جنگ څخه یې ډډه کوله، چې سلطان علاوالدين د ده په لومه کې بند شي. له سمرکند را وځي، هغه یې چې د راوتو په دوران ښار ته نږدې سپاره و لیدل فارات ته له تلو یې ډډه و کړه. د جوچي او جنرل جېبي ځواک د فاراب غشويشتونکو غشو لاندې ۵ میاشتي وو، اخر د هغه ځای یوه ځاین قراچه چې د حاکم مخالف و، مغل پوځ ته د کلا یوه ور پرانسته. بیا هم د فاراب پوځ یوه میاشت نه زیاته موده د مغلو مقابله و کړه او اخر مات شول. اوگدی او چغتی د فاراب حاکم اورتار په خوله کې وپلې کړي سره زر و څڅول، له سرونو یې ورته څلی جوړ کړه او ښار ته یې اور واچو.

په بخارا د حملې له پاره چنگیز خان د کزلکوم (قرل قم) په دښته کې ۳۰۰ میله لویدیځ ته سفر و کړو او الته هېڅ څوک د هغه په پلان خبر نه شو، چې له خلیفه النصر سره یې لیدل که له نورو استازو سره. ان تر دې چې مغل ورته په ور ودرېدل. د دې لرغوني ښار چاپېره دېوال او مخي ته یې د اوبو دفاعي خندق و. د کلابندی په درېیمه ورځ د دوی تکره پوځیانو یوه ډله له ښاره باندې و وتله خو مغلو په جنگ کې ټول و وژل.

د ښار مشران اندېښمن او د چنگیز له خوا ورته ډاډ ورکړی شو، نو د سلامي کیدو پېکړه یې و کړه. پوځیانو ۱۲ ورځې نور هم مخېبی جنگ کوو تر څو ښار مات شو. چنگیز مسلکي خلک د غلامانو په شان منګولیا ته واستول، ځوانان په مغل پوځ کې واخېستل او ځینې پوځیان په خپله مغلو ته واورېدل. بیا د بخارا ښکلي لږکیني ودانۍ په اور کې سکاره شول. بخارا د سرونو څلی (کله مینار) هم جوړ شو.

چنگیز خان ته جاسوسانو خبر را وړو چې د شا او د ده مور تر منځ خبره یوه نه ده او بېلوالی یې په منځ کې شتون لري. تورکان خاتون د گورگنج (اورگانج) حاکمه، پوځ جنرالان او سپارو چټکغېگون ځواک د هغې سره و.

د مور او زوی خوارزم شا ځینې لیکو نه مغل جاسوسانو لاس ته ورغلل چې د لیکونو متن بدل کړی شو او په پلازمینه سمرکند کې گډوډی پیدا شوه.

مغل سمرکند ته ۱۲۲۰ زېږدي په پسرلي کې ورسیدل چې د بخارا په پرتله دفاعي حالت یې ښه وو. دوی د پوځ گڼه ۱۲ زرو شا او خوا وو. د مغلو د پوځ په لومړۍ یو لیکو کې د بخارا بندي تورکان وو چې د کلا سر نه په غشو وژل کې ده.

په درېيمه ورځ د غشو په ناتار مغل پوځ ناڅاپه کلابندی بشپړه او په نينېته شول. د سمرکند ځواک داسې گنډه چې دښمن يې مات کړو نو له ښار بېرون شول. ناڅاپه مغل لښکر پرې بېرته تاو شو او نيم نه زيات يې و وژل.

محمد خوارزم د تازه چټکغبرگون ځواک سره دوه واري بيا حملې وکړې خو بريالۍ نه شو. ورو، ورو د خلکو اوصله ماته شوه او په پېنځمه ورځ د سمرکند زيات پوځ مغلو ته تسليم شو. خوارزم شا د خپلو نوکرانو او زوی جلال الدين سره لويديځ ته وتښتيدو. چنگيز په امر د سمرکند عام وگړي د ښار نه باندې په يو لوی ميدان کې راټول او ډېری يې هم هلته و وژل. د لوټمار نه علاوه په زرگونو ښځې او ماشومان يې وتښتول او د وگړو له سرونو يې ځلی لا ډېر هم لوړ کړه.

سلطان علاوالدين د کسپين بحيرې يوه وړوکي ټاپو ته پناه يوړه او هم هلته په ډېسمبر ۱۲۲۰ زېږدي کې مړ شو. تورکان خاتون د قيدي په توگه، منگوليا ته يې واستوله. د گورگنج يوه جنرال څمارتگين سلطان شو.

چنگيزخان، جوچي، اوگدی او چغتي په گډه د آمو سيند پر غاړه دا ښار کلابند کړ خو دلدل کې د منجنیق ټبرې نه وې. چنگيزخان دغه ښار، جوچي ته د بري په ډالۍ کې د ورکولو لوظ شوی و نو ځکه هغه دا ويجاړول نه غوښتل. په دغه پرېکړه چغتي ځوابدی (ناراضه) شو نو چنگيزخان اوگدی د اورگنج کلابند کونکي پوځ مشر وټاکه. د اووه مياشتو نه ډېر پېر گورگنج خپله دفاع وکړه له پېچلو خنډونو سره، سره مغل کلا ته ورختل چې مرگ ژوبله يې ډېره وه. دلته يې هم د بخارا او سمرکند تاريخ تکرار کړ. ځواني ښځې او ماشومان يې مغل جنگيالو ته ورکړل، د ښار د اوبو بندونه يې مات کړل چې دا ځای بشپړ ويجاړ شو.

د پلار له مړينې وروسته جلال الدين خوارزم د چنگيزخان مقابلي ته ملا و تړله. د خراسان په ښارونو کې گنگوسي څېرې شوې چې هغه د جنگ له پاره لښکر راټول وې. د چنگيز جنرال جبيې د سوبوتی په ملتيا خراسان ته روان شو. چنگيز ورپسې ۷ زره غوره چان پوځ د ټولوی په مشرۍ او تورک قيدي پوځيان چې گڼه يې ۲۵ زرو ته رسیده، ور واستول. په ترميز کې ورسره ډېر مقامت ونه شو خو بلخ کې جلال الدين يوه مخدبې پوځ تيار کړی وو.

د بخارا او سمرکند نه تېښتيدلي خلکو بلخ ته د مغلو د وړانې خبرونه راوړل چې په اورېدو يې هند او تورکي ښارونو ته د کډولو بهير روان شو. د امير خسرو او د مولانا جلال الدين رومي پلار په دغو کډ والو کې و.

چنگيز خان پوځ په ۱۲۲۰ لېږدي کې د ټاټوبي په بلخ ښار (د ښارونو مور، ام البلاد) بلخ کلا حمله وکړه، ښار ته يې اور واچو او لوتې لوتې کړې. په مرو کې ۱۲ زره پوځ نه برسيره د ختيځ خراسان گڼ شمېر کډوال هم شتون درلود. پوځ د بخارا او سمرکند حال نه خبر شو نو د ښار له دروازو بېرون جنگ ته را و وتل. مغلو شپږ ورځې د دوی جاج اخيستو او په اوومه ورځ يې يوه لويه حمله وکړه چې تورکانو (د سلطان محمود پښت، پښتنو پښت او ددک پښت د هغه پېر باچا) شا ته وتمبول او مغول ماته و خوره.

ټولوی مغول پوهېدو چې جنگ په حالت کې به ورته کلک او ټينگ ځاني تاوان ورسېږي، نو د مرو حاکم ته يې د روغې خبر ور واستاو. حاکم ورته د کلا ور پرانسته او د مغلو له خوا د انسان وژنې لړۍ پيل شوه. د مرو له ويجاړولو وروسته، ټولوی نيشاپور په درې ورځو کې مات کړ. خو هلته د چنگيز يوه زوم توکوچار په يوه غشي و وژل شو. د چنگيز حمله لور په بدل کې مغلو د نيشاپور هر ژوي د وژلو امر و کړو. وايي چې د نيشاپور د سرونو څلی تر ټولو لوړ و.

هرات پرته له جنگ مغلو ته تسليم شو او په ۱۲۲۱ زېږدي کې مغلو باميان کلابند کړو چې د چنگيز مسي هلاکوخان په کې سر و خورو. د غچ له پاره مغلو دومره وگړي و وژل چې تر اوسه هغه کنډوالي د غولغوله ښار په نوم يادېږي. د طوس په نيولو ۱۲۲۱ زېږدي کې ټول خراسان د چنگيز خان په لاس کې شو. چنگيز خان د جلال الدين خوارزم شاه نيولی وه او نه يې پرېښوده، د نيولو له پاره هرې خوا ټولي، ټولي ور استول. د ۱۲۲۱ زېږدي په پسرلي کې د دوی يوه ټولی په پروان کې ورسره مخ شوه. خوارزم مغل مات کړل د پښت پلازمينه غزني يې هم ورته لوټ، لوټ تالا او په اور سوزولی و، له ماتې ورسره د تکاب اوزبين په دښتو لغمان ته لاړه، د ورېښمني لار پوځي کلا، کلا کوټ کې جلال الدين خوارزم دمه وکړله، په حيدر خانې کې يې د غشو، سپينموتو، تورموتو، تورو او زغرو د مخنوي پيداوار زېرمه کوټ کړه. چنگيز خان په خپله له خپل تکړه ځواک سره ورته زېږانۍ يو کې دمه و وهله؛ دولس ورځې يې تر څار لاندې پلټه خو کار يې پرې نه لره، لري او نږدې به کلا څخه راته خو په څه به نه کړې د، اوږده غلي، غلي دمه يې وهله

د دیار لسمې ورځې مازیگر ناوخته یې پرې تر ټول ټینګ وژونکی برید و کړه، ټوله شپه یې جگړه و کړه. په زرګونو تورکي ځانګړي او د ده ساتونکي ځواکونه په کلا کې و وژل شول، چې کلا او سیمه له وینو ډنډ شو، جلال الدین خوارزم دېر غمجن شو، که گوري چې سپورمۍ یې په وینو کې و لیدله، زړه ته یې ډېرې اندېښنې راغلي، ځمکې ته یې کتلي د خپلو ځانګړو ځواکونو په وینو کې یې سپورمۍ ښکاره کې دله، تر کلا لاره. د لغمان په سیند او اوخته شمکت ته، گمیري باندي کوز کنز ته، په مروره، نارۍ، باجور جنرال ته لار. په ۴:۳۰ بجې شا او خوا د کب په شپاړسمه د ۵۹۹ لېږدي (ورسته له وخته ۴:۳۰ بجې ۲، ۱۷، ۱۲۲۱ زېږدي) کې. جلال الدین خوارزم شا د هند په پوله د اباسین په سر کې خپل اس اباسین ته و غورځولو، چنگیز خان نور وړاندي تلو او د هغه له ځغولو نه ډډه و کړه.

دی ۱۸ اګست ۱۲۲۷م کې منګولیا کې مړ شو او قبر یې پټ ساتل شوی دی. جلال الدین څه موده هندستان کې د سند او ملتان سیمه و یچاره کړه او بیا فارس او تورکیه کې د خپل وکمنۍ د بېرته اخیستو له پاره جنگیده. پای کې ۱۵ د اګست ۱۲۳۱م د تورکيې په دیارباکر کې و وژل شو. چنگیز خان د لښکر گڼې په اړه تاریخونه د مبالغې نه کار اخلي ځکه منګولیا (مغولېستان) ښېرازه ځمکه نه ده او هلته ژوند سخت دی. د مغلو اصلي بریا د دوی په یووالي، خپل ټبر ته درناوي، خپل منځ کې یوه وندي، جنګي وسلې، پیاوړی ځواک، غېرنېوني، واک، د وژنې، تراک، میوو، مېرمنو او زرو څخه د گټې فتوا وه. د خوارزم د تباهی پړه د ده په مغورو واکمنو په غاړه وه چې د چنگیزخان ملګرتیا ته یې د شک په سترګه کتل ځکه چې تنګ سترګي او پېرمخي ژونکي سره لرلي. وایې چې چګبڅان له مور څخه زېږون په پېر چې زوکړه شو په لاس کې یې وینه نېولي وه. له کوشنیوالي یې غچ اخیسته، خپل اس، سپی او باز پرې ډېر گران و، یوه وار ښکار ته تللی و، په بې خبرۍ کې تر خپل ورور په غشي سوری شو، بل وار یې په ځنگله کې یوازې ښکار کولو چې اوبه یې څښلې خپل باز به یې په وزر اوبه و اړولې، په درېیم ځل یې چې پرې اړولې د په تورموتې و وهه او وېوژه، چې کله د لختي سر ته لار په کې مړ مار پروت و، هغه مار باز لیدلې وه، که د اوبه څښلې وی. د ژوند ځکه به یې نه وی کړې، د دې له پاره د یې په یاد کې یوه ځلی د ده د څېرې څخه جوړ کړه، خپلو ځواکونو ته یې و وپل زما مری به د هغه درې په منځ کې ښخ کړئ؛ اسونه به پرې ټبر را تېر کړئ چې پټ پاتې شي، هېڅ تن یې و نه پېژني تاسو هم، که دښمن بری را وړي زه به خوندي یم او زما د مړي پټ به هم خوندي وي چې تر اوسه پټ دی.

بنکالوه په اړه مور دلته د دغې لنډۍ یادونه و کړه چې دغه ځانگړي
مناسبت ته ویل شوي ده، پېغله بي پته شوې، کور يې وران او پلار په
خوله کې زر څخول شو وي او دا دي منگولیا ته رتلي بيایي. د ټپو
مشرانو په ټپو کنبلو کې ډېرې نادودې وي، هغوی به د دارنگه وگړو او
پېغلو له اه څخه خبر شي... نه یوازې تر شا يې یوه کېسه پرته ده، بلکې
يو ټاکلی بېر هم په گوته کوي او تاریخي ارزښت لري. چې د دی کیسی
تر شا ټپي وي لیکوال په سپړنه کې و څېړله او د کیسو یادونه مو و کړه.

کومي انگرېني لکه څنگه چې راپور شوي د دوی هر یوه په واسطه په خپلو کنبلي
کې په لاندې بڼه کنبلي ده.

۱.: محمد دين ژواک په خپل کنبلي کې، داسې کنبلي.

▲ اصل نسب که په کار نه وی

زاغ په پیسه باز به په زر نه خرڅېدنه

▲ اصیله وم کم اصله یوورم

کم اصل داسې مې ساتي لکه مغله

(محمد دين، ۱۳۳۴ لېږدی، ۶ چوپړی)

۲.: سليمان لایق او مجاور احمد زیار مومند په خپل کنبلي کې، داسې کنبلي.

▲ اصیله وم کم اصله یوورم

کم اصل داسې مې ساتي لکه مغله

(سلېمان او مجاور، ۱۳۶۳ لېږدی، ۹ چوپړی)

۳.: څېړنوال دوست محمد دوست شینواری په خپل کنبلي کې، داسې کنبلي.

▲ اصیله وم کم اصله یوورم

کم اصله! داسې مې ساتي لکه مغوله؟

(دوست محمد، ۲۰۰۶ زېږدی یا ۱۳۸۴ لېږدی)

۳.: محمد داود وفا په خپل کنبلي کې، داسې کنبلي.

▲ اصیله وم کم اصله یوورم

کم اصله! داسې مې ساتي لکه مغوله؟

(محمد داود، ۱۳۹۲ لېږدی، ۴۳ چوپړی)

۱۳. ۱. ۱۹ د زور پېر پخلیک څلورمې او پېنځمې ټپي بېلگه

▲ سپورمۍ په منځ د اسمان راغله

زه خواره ناسته مرور په خلا کومه

سپرنه (تشریح، د غټو غټو ټکو څرگندونه):.

- ای. پبیله: زره ټپه.
- بی. پبیلن یا پبیلنه: گلېشره کندهاری.
- پی. پخلیک: نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۳۴۰ کاله وړاندي تېر پېر دی؛ ۱۰۵۵ لېږدي (۱۷۷۷ زېږدي).
- تی. ځای: گرگی، چارباغ، کندهار، سویل زون، افغانستان.
- ټپي. پبیلې بڼه: وگړني پبیله.
- جې. سندر غاړو ویلي: پېژند څرگند نه دی.
- چې. بنکالوه: د مینې پالنې لوړ حس، زده کړې مندلو ته مین د لمسون د تاثیر پنځې زېږنده ده، د دې له پاره کره بوږوم چې همدا یې د پنځې (تخلیق) منځې (هستې) د زوکړې موده ده.

ځي. منسوبه: بنځي ته.

ځي. گڼه: ۱۹.

ځي. چوپړی: پېژند څرگند نه دی.

دی. راټولونکي نوم: محمد گل نوري.

ډي. لیکي دی که لیکنه: ميلي (ملي) سندري.

ري. چاپ کال: ۱۳۲۳ لېږدی (۱۹۴۵ زېږدي).

ري. کره شوي Action Req'ed (عیبونه او تېروتنې سمې شوي): *

زي. خبرداری (Caution): *

ژي. کنټرول کي (In control): ټول

ري. الیده بسپنه ورکول: . وايي: گلېشره چې د یوه شتمن سړي لور وه، په

یوه غریب تالب ملاعباس مینه شوې وه، چې په پای کې د دواړو واده و کړ، خو یوه ورځ تالب جان د نهیلې له بابته له گلېشري نه خوابدی شو، غوښته یې چې کلی پرېږدي، ولې گلېشري ورته ډېرې عذرونه او زاری وکړې چې ما یوازې مه پرېږده. خو هغه نه منله. شپه ټوله په زاری یو تېره شوه، بنایي دغه پېر به د شپې نا وخته (نیمه شپه) وه، چې گلېشري په ډېره نا امیدي یاده شوې لنډۍ زمزمه کړې وه.

دا د گل بشري او ملاعباس سوال او ځواب دی (تالبه خدای که به ملا شي؛ په کتاب پروت یې یادوي شینکي خالونه، له دیوال دوي گوتي سر جگ که؛ په دیواله دي زني سر وسولو نه).

لکه څنگه چې راپور شوي د دوی هر یوه په واسطه؛

نوموړي لنډی په خپلو لیکو او کښلي کې په لاندي بڼه کښلي ده.
۱: پینده محمد زهیر په خپل غورځکه د لنډیو کښلي کې، داسې کښلي.

▲ و، سپورمی په منځ د اسمان راغله

بي یاره خوب نه شته که ماله نه راختنه،

(پینده محمد، ۱۳۱۰ لېږدی، ۱۱۹ چوپړی)

۲: محمد دین ژواک په خپل کښلي کې، داسې کښلي.

▲ و، سپورمی پر منځ د اسمان راغله؛ و!

بي یاره خوب؛ و! نه شته که ما له نه راختنه،

(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، هـ چوپړی)

۳: عبدالروف بینوا په خپل کښلي کې سپورمی داسې سپورمیه کښلي.

▲ و، سپورمی په منځ د اسمان راغله

بي یاره خوب نه شته که ما له نه راختنه،

(عبدالروف، ۱۳۳۷ لېږدی، ۵۸ چوپړی)

۴: محمد سور وکيلي په خپل کښله کې، داسې کښلي.

▲ سپورمی پر نیم د اسمان راغله

زه خواره ناسته مرور پخلا کومه،

(محمد سور وکيلي له المان څخه ۳ دکب ۱۳۷۸ لېږدی، ۲۱-۰۲-۲۰۰۹ زیږدی)

۵: شاسوار (شهبسوار) سنگروال په خپل کښله کې، داسې کښلي.

▲ و، سپورمی په منځ د اسمان راغله

بي یاره خوب نه شته که ماله نه راختنه،

(شهبسوار، ۱۳۹۰ لېږدی، ۶۲ چوپړی)

۳: عبدالباري جهاني په خپل کښله کې، د لنډی په بڼه داسې کښلي.

▲ سپورمی پر منځ د اسمان راغله

زه خواره ناسته مرور پخلا کومه

(عبدالباري، ۲۰۱۶ زیږدی (۱۳۹۵ زیږدی))

۱۳. ۱. ۲۰ د زور پېر پخليک دوپوښتمې لنډۍ او شپږمې ټپې بېلگه

▲ یاد سایه د پاره پاره یاره!

له ډولۍ په تکیه کې ناسته خونخواره

سپړنه (تشریح، د غټو غټو ټکو څرگندونه):.

ای. پبیله: زره لنډۍ

بی. پبیلن یا پبیلنه: حمید مومند

پی. پخلیک: نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۳۲۷ کاله وړاندې تېر پېر دی؛

۱۰۶۸ لېږدي (۱۶۹۰ زېږدي).

تی. ځای: ماشو، ماشوگر، بډه بېره، پېښور، خیبر زون، پښتونخوا.

ټپې. پبیلې بڼه: وگړني پبیله.

جې. سندر غاړو ویلي: پېژند څرگند نه دی.

چې. بنکالوه: مینې پالنې لور حس، منځني ژوند ته د وگړو هڅه ونه، د

پندوسۍ په سر د بڼه کړو وړو سپارښتنه ده، ادبې چارپېریال او

هواوچې تاثیر زېږنده ده، د دې له پاره کړه بوږوم چې همدا یې د پنځې

(تخلیق) منځې (هستې) د زوکړې موده ده.

ځۍ. منسوبه: نر ته.

څې. گڼه: ۲۰.

څې. چوږی: ۵۸۲

ډې. راټولونکي نوم: عبدالحی حبیبی

ډې. لیکي دی که لیکنه: افغانستان در عصر گورگانیان هند.

رې. چاپ کال: ۱۳۴۱ لېږدي (۱۹۹۳ زېږدي).

رې. کړه شوي Action Req'ed (عیبونه او نېروتنې سمې شوي): ۰

زې. خبرداری (Caution): ۰

ژې. کنټرول کې (In control): ټول.

رې. الیده بسپنه ورکول: مولوي عبدالحمید ماشوخلې وپښته چوونکی

(موشگاف) سربنۍ مومند د عبدالحق مومند زوی. د پېښور سویل لوري

ته اته مېلې کې کوهات سرک او بارې روډ پر بڼي غاړه پراته کلي

ماشوگر (ماشو) بډه بېرې ته نږدې په ۱۰۳۸ لېږدي (۱۶۶۰ زېږدي)

کې زېږېدلی او په ۱۱۰۸ لېږدي (۱۷۳۰ زېږدي) کې ژوند بختلی،

ماشوگر د بهلول زو په ادېره کې خاورو ته سپارل شوی. ۷۰ کاله یې

عمر و، حمید مومند په ۳۰ کلنۍ کې دا ټپه هم کښلې ده.

▲ سینه مي دېک، زرگی مي غوښي

اوبښکي اوبه دي، بېلتون اور پسي کوينه

لکه څنگه چې راپور شوي د دوی هر یوه په واسطه؛ هر یو د سترگو تور، د پښتو ژبي ستورو، درنو ښوونډو او پوهانو نوموړي تپه په خپلو لیکو او کښلي کې په لاندې بڼه کښلي ده.

۱. پینده محمد زهير په خپل غورځکه د لنډۍ یو کښلي کې، داسې کښلي.

▲ ،، سینه مي دېگ زرگی مي غوښي

اوبښکي اوبه دي بېلتون اور په سي کوينه ،،

(پینده محمد، ۱۳۱۰ لېږدی، ۸ چوپړی)

۲. پوهندوی دوکتور مجاور احمد زیار په خپل کښلي کې، داسې کښلي.

▲ ،، سینه مي دېگ زرگی مي غوښي

اوبښکي اوبه دي بېلتون اور په سي کوينه ،،

(مجاویر، ۱۳۵۷ لېږدی، ۱۰۳ چوپړی)، (سلېمان او مجاویر، ۱۳۶۳ لېږدی، ۳۳۰ چوپړی)

۳. پوهاند دوکتور مجاور احمد زیار په خپل کښلي کې، داسې کښلي. د حیمد مومند د دیوان د کومې لاسکښني (قلمي نسخې) پر دوته را پاتې ده او له سبکه یې هم دا پوره جوتېدای شي، چې د همدغه نومیالي شاعر رغاونه اوسي.:

▲ ،، سینه مي دېگ، زرگی مي غوښي

اوبښکي اوبه دي، بېلتون اور پسي کوينه،،

(مجاویر، ۱۳۸۸ ل، ۱۵۷ چوپړی)

د بي سربوله انگرېني له پاره د ۲ ټوک ۵. عیبونه او تېروتنې سرلیک وگورئ. د مولوي صيب عبدالحميد ماشوخېل وپښته چوونکی (موشگاف) سربنی مومند يا حميد مومند د عبدالحق مومند زوی. ادبي ښوونځی د پښتو ادب د پېيلو نازکيالی، رومانوي (نانډولي، ناول) ادبي ښوونځي بنسټ گر دی، لور واند (تخيل، شېري خيال، د شعر پېيلی انځور)، نازکخيالي، هنري نوښت، نادري تشبه، استعاري او ورمونه. د ده د ښوونځي بنسټيز ځانگړتيا دی. نوموړي تل د پښتو ژبي له پاره په چورلېڅ پېر لورا لور مزل کړی دی او پېيلې يې تر مور راسپدلې دي، که نوموړي څه نه وی کړي، مور به له کومه څه کړي وی. په څه کړ شوی دی چې مور پري اوس کړ کپړو، د دې له پاره د تېرو تېر مزل ته ملا ور کوو له روان پېره يې پرمخ بيايو.

١٣.١.٢١ د زور پېر پېخلیک پېنځمې مصری بېلگه

▲ د غم لښکري را په سي دي

د پاچا هي تخت مي په سر له ملکه ځمه

سپړنه (تشریح، د غټو غټو ټکو څرگندونه):.

- ای. پېيله: زره لنډۍ.
- بی. پېيلن يا پېيلنه: امير شېرعلي خان د افغانستان سلطان.
- پی. پېخلیک: نن ٢٠١٧ زېږدي څخه ١٣٨ کاله وړاندي تېر پېر دی؛
- ٢ د کب ١٢٥٧ لېږدي (٢١ ١٨٧٩٢ زېږدي).
- تی. ځای: بلخ، بلخ ولسوالۍ، مزار شريف، بلخ، شمال زون، افغانستان.
- ټي. پېيلي بڼه: وگړني پېيله.
- جې. سندر غاړو ويلې: پېژند څرگند نه دی.
- چې. بڼکالوه: د ټاټوبي پالنې لوړ حس، د ځواک، زور، باچاهي تخت، سلطانت د سويي وفا او ناځوانۍ د تاثير پنځي زېږنده ده، د دي له پاره کره بوروم چې همدا يي د پنځي (تخليق) منځي (هستي) د زوکړي موده ده.
- ځي. منسوبه: بڼځي ته.
- ځي. گڼه: ٢١.
- ځي. چوپړی: ٦٢.
- دی. راټولونکي نوم: د پوهاند تاريخ پروفیسور شهسوار سنگروال.
- دی. لیکۍ دی که لیکنه: داستاني او هنري ادبيات.
- ری. چاپ کال: ١٣٩٠ لېږدي (٢٠١١ زېږدي).
- ری. کره شوي Action Req'ed (عيبونه او تېروتنې سمې شوي):
- زی. خبرداری (Caution):

ژي . کنټرول کي (In control) : ټول

ري. اليده بسپنه ورکول: په ټاټوبي کي د نوي پرمختگ پېر پيل؛ چاپخونه هېواد ته راوړل؛ شمس النهار اخبار پيل؛ پوستي ډاگ غونډال چمتو کول؛ د پوست ټکټونه چاپ شولو؛ عصري لښکر يا پوځ جوړول چې ټولې پوځي اړتياوې يې پوره کولې؛ لومړي ځل کابينه جوړول؛ د بېلا بېلو چارو له پاره د کار وېش، وزارتخونې جوړې او منځ ته راتلل؛ چارو د بڼه والي، وگورو گڼلۍ امارت، بڼي سمبالتيا له پاره د مسلکي کدرونو روزلو له پاره يو پوځي او يو ملکي بڼوونځۍ پرانيستل. خديجه بيگم پوپلزۍ او امير دوست محمد خان د بارکزی يو بنسټ گر درېيم زوی امير شېرعلي خان بډاينه وه، خو د اېنگلېسانو له درغل يا مکاره پلانونو يي زړه کلم، کلم و چې په اخېر پېر کي يي پورتنۍ مصری و ويله او مزار شريف کېود مسجد کې خاورو ته وسپارل شو.

۱۳.۱.۲۲ د زور پېر پېڅلیک درېویشتمې لنډۍ او شپږمې مصری بېلگه

▲ که په میوند کې شهید نه شوي

خداپرو لالیه بي ننگی ته دي ساتینه

سپړنه (تشریح، د غټو غټو ټکو څرگندونه):

ای. پپيله: زره لنډۍ.

بی. پپیلن یا پپیلنه: ملالی میوندۍ، نورزی.

پی. پېڅلیک: نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۱۳۷ کاله وړاندې تېر پېر دی؛
۷ د څمري ۱۲۵۹ لېږدي (۲۸ ۷ ۱۸۸۸ زېږدي).

تي. ځای: خېگ کلي، میوند د شهیدانو زیارت، میوند ولسوالۍ، کندهار
ولایت، کندهار زون، سویل ټاټوبی، افغانستان.

ټي. پپيلي بڼه: وگړني پپيله.

جې. سندر غاړو ویلي: پېژند څرگند نه دی.

چې. بنکالوه: د ټاټوبي پالنې لور حس، زړورتیا، څیرکتیا، پوهې، څیگتوب
او سرخندني د تاثیر پنځي زېږنده ده، د دي له پاره کره بوروم چي همدا
يي د پنځي (تخليق) منځي (هستي) د زوکړي موده ده.

ځي. منسوبه: بنځي ته.

ځي. گڼه: ۲۲.

ځي. چوپړی: ۶۲.

دی. راټولونکي نوم: د تاریخ پوهاند پروفیسور شهبوار سنگروال.

دی. لیکي دی که لیکنه: داستاني او هنري ادبیات.

ری. چاپ کال: ۱۳۹۰ لېږدي (۲۰۱۱ زیږدي).

ری. کره شوي Action Req'ed (عیبونه او تېروتنې سمې شوي): ۰.

زی. خبرداری (Caution): ۰.

ژی. کنټرول کي (In control): ټول.

ری. الیده بسپنه ورکول:.

په رښت کې د اېنگلېسانو میوند جگړې له ټولې کیسې څخه دا کره
څرگندوم، چې دا څرگندول روڼوي کتنه داسې. د میوند جگړې په دوپېمه
ورځ د زمري میاشت په ۷ د ۱۲۵۹ لېږدي کال (د جولي ۲۸، ۱۸۸۰
زیردي) د افغانستان سویل کندهار، د لودیځ لوري ته میوند ولسوالۍ په
خېگ کلي کې ملالی میوندۍ ماسپښین یوه بجه لنډۍ یوه دمې ویلي وه او
خپله پپيله يي وه.

کله يي چې خپل کلي خېگ کي په خپل بڼ کي اېنگلېسانو حملې ولیدلي
او پښتانه میرني يي وژل، دي له حیثته یوه دمې و ویل:

،، که په ميوند کې شهيد نه شوي؛ خدايزو لاليه! بې ننګۍ ته دې ساتينه.،،

له زخمي بيرغچي څخه يې بيرغ پورته کړه او ودرېدله، د دې پېغور په اورېدلو پښتانه ټپيان بڼه وکټېدل او يوه لس تنه يې په همدې بڼې کې اېنگلېسان له خپل سپي سره گډ مردار کړه.

د خيگ بڼې يې ورته ادېرې کړ او تالا يې پرې واړوله، پښتانه څارکښي ځواکونه له ټوپکو او تورو سپرو سره بڼې په بڼې اېنگلېسانو په سي گرځيدل.

يوه ساعت ورسته جگړې زور راوړه د سند آس سپرو ځواکونو (د وخت فرنگيانو اجيرو ځواکونو اوسني پاکستانيانو) له لوري له همغو اتلانو سره په ۱۸ کلنۍ پېغلتوب کې شهيد شوه، د شهادت په وخت يې چې په وينو کې لت پت وه ويل ،، خال به د يار له وينو کې دم؛ چې شينکي باغ کې گل گلاب و شرموينه.،،

په همدغه ځای کې خاورو ته و سپارل شوه، اېنگلېسانو بولندوی ډگر جنرال بوروز هم ميړنو له درنې جگړې څخه خيگ کلي کې گېر راغلی وو، خو د خيگ له لارې يې د وتلو لاره و موندله، خپل د سپرلی آس يې يوه بل ټپي افسر ته ورکړ چې د سند ،، اوسني پاکستانيانو ،، د آس سپرو د يوه بريدمن افسر وارنټ په لاس وژغورل شو، تراکگر بوروز نه پوهېده چې د هغه د پلې پوځ بڼی اړخ ټينگ کافران او سخت زړي منافقين پاکستانيان د هغه تر شا د مرگ تر پولې پورې جگړه کوي.

کله چې خيگ ته څلور بجې د اتلانو امير يعقوب خان د امير محمد ايوب خان ورور راغی له اتلانو يې پوښتنه و کړه، زموږ بيرغ يې چې پورته کړی وه، دغه شهيد پېغله څوک ده؟ اتلانو ورته و ويل، د دې خيگ اوسيدونکي ده، نوم يې ملالی ده، په خټه نورزی ده، تر کشکنخود پورې به يې خپلې رمې پيولي. هغه ورته و ويل دا همدلته د شهيدانو خوا کې خاورو ته و سپارئ. اوس هم په ميوند کې د شهيدانو په ادېره کې يې قبر دی، ډېر مسلمانان يې اړين زيارت ته ورځي او ډېره دعا ورته کوي.

لکه څنگه چې راپور شوي د دوی هر يوه په واسطه؛ نوموړي لنډۍ په خپلو ليکو او کښلي کې په لاندې بڼه کښلي ده.

۱.: پینده محمد زهیر په خپل غورځکه د لنډۍ یو کښلی کې، داسې کښلی.

▲ ،، که ته پر سپڼه خوله مړ نه شوي

سوګند په خدای دی بي ننگی ته دې ساتینه،،

(پینده محمد، ۱۳۱۰ لېږدی، ۶۲ چوپړی)

۲.: عبدالروف بینوا په خپل کښلی کې داسې کښلی.

▲ ،، که په میوند کې شهید نه شوي

زما لالیه بي ننگی ته دې ساتینه،،

(عبدالروف، ۱۳۳۷ لېږدی، ۳۵ چوپړی)

۳.: څېړنوال دوست محمد دوست شینواری په خپل کښلی کې، داسې کښلی.

▲ ،، که په میوند کې شهید نه شوي

خدایزو لالیه بي ننگی ته دې ساتینه،،

(دوست محمد، ۲۰۰۶ زیږدی کال یا ۱۳۸۴ لېږدی)

۴.: ولایت خان ځدراڼ په خپل کښله کې، د لنډۍ په بڼه داسې کښلی.

▲ ،، که په میوند کې شهید نه شوي

خدایزو لالیه بي ننگی ته دې ساتینه،،

(ولایت خان، ۲۰۰۸ زیږدی یا ۱۳۸۶)

۵.: محمد سور وکيلي په خپل کښله کې، داسې کښلی.

▲ که په میوند کې شهید نه شوي

خدایزو لالیه بي ننگی ته دې ساتینه،،

(محمد سور وکيلي له المان څخه ۳ د کب ۱۳۸۷ لېږدی، ۲۱-۲۰۲-۲۰۰۹ زیږدی)

۶.: پوهندوی محمد ابراهیم همکار په خپل کښله کې، داسې کښلی.

▲ ،، که په میوند کې شهید نه شوي

خدایزو لالیه بي ننگی ته دې ساتینه،،

(سمندر د بدر شو، ۱۹۷۵ ز، پښتنی، پېښور، یونیورسیتی بک اجنسي)، (محمد

ابراهیم، ۱۳۹۳ لېږدی، ۱۷۴ چوپړی)

۱۳.۱.۲۳ د زور پیر پېخلیک څلورويشتمې او پېنځه ويشتمې لنډۍ بېلگه

▲ یوه واري غاړه غجی راشه

د تا دیدن په سي شیدا دي عالمونه

▲ په څو ځلي مي درته ويلي

چي د دیدن په ځای کي رو رده قدمونه

سپړنه (تشریح، د غټو غټو ټکو څرگندونه):.

اي. پپيله: زري لنډۍ

بي. پپيلن يا پپيلنه: ارواښاد محمد نور بابا.

پي. پېخلیک: نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۱۱۴ کاله وړاندي تېر پېر دی؛ ۱۲۷۹

لېږدی (۱۹۰۱ زېږدی).

تي. ځای: د زیارت، لودیځ نوی ښار، مهترلام ولسوالۍ، لغمان ولایت،

ننگرهار زون، ختیځ ټاټوبی، افغانستان.

ټي. پپيلي بڼه: وگړني پپيلي.

جي. سندر غاړو ويلي: گل محمد گلکی او ملاجان ملاکی.

چي. بسکالوه: د ميني پالني لور حس، ورم، ځيکتوب چار پېريال او هواوېچي

تأثير زېږنده ده، د دي له پاره کره بوږوم چي همدا يي د پنځي (تخليق)

منځي (هستي) د زوکړي موده ده.

ځي. منسوبه: نر ته.

ځي. گڼه: ۲۳.

ځي. چوپړی: ۱۳۹.

دي. راټولونکي نوم: پوهندوی لال باچا ازمون.

دي. ليکی دی که ليکنه: د سيند غاري گلونه.

ري. چاپ کال: ۱۳۷۲ لېږدی.

ري. کره شوي Action Req'ed (عيبونه او تېروتنې سمې شوي):.

زي. خبرداری (Caution):.

ژي. کنټرول کي (In control): ټول.

ري. اليده بسپنه ورکول: د پورتنۍ لنډۍ یو پپیلن ارواښاد محمد نور بابا په

مهترلام کي زموږ د کلي لويديځ اړخ ته يي مېنه او زیارت دی، چي په

۱۲۴۳ لېږدي کي زوکړه شوی او په ۳۳۹ لېږدي کي په ۹۶ کلنۍ کي

وفات شوی. نوموړي لنډۍ يي په ځوانۍ کي ويلي دي، د پپيلو له لږ، د

شعر له سکالو او د ژوند له شېبو يي دا پښتو وگړنۍ پپيله لږ تر لږه په

۱۲۷۹ لېږدي (۱۹۰۱ زېږدي) کي کښلي دي.

۱۳.۱.۲۴ د زور پېر پېخلیک شپږویشتمې څخه تر یوډیشمې لنډۍ بېلگه

- ▲ جانان ادبار که ځان مې خوار که
- بي وفا یار په نیمه لار کې پرېښودمه
- ▲ عمر په وارو، وارو تېر شو
- که ته باچا وې زه ملنگ د دوهۍ ومه
- ▲ جانانه ستا نصیب له لاسه
- چېرې زه چېرې د کورمې کاروانونه
- ▲ جانانه دومره په ما گران
- د خورلن اور دې ځکه کونې لاندې ږدمه
- ▲ ته خو کوچ وې کوچ دې وکه
- د څرې اور دې په کوڅو کې و شندنه
- ▲ اوری دې پاس کابل کې تېر که
- په ژمي راغلي سلامت غواړي خالونه

سپړنه (تشریح، د غټو غټو ټکو څرگندونه):.

- ای. پېيله: زړې لنډۍ
- بی. پېیلن یا پېیلنه: بي بي ادې (د دروزگر دوست محمد اکا مور).
- پی. پېخلیک: نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۱۰۸ کاله وړاندې تېر پېر دی؛ ۱۲۸۷ لېږدي (۱۹۰۹ زېږدي).
- تی. ځای: منجلام، پروایي، اړوکۍ، الېنکار ولسوالۍ، لغمان ولایت، ننگرهار زون، ختیځ ټاټوبی، افغانستان.
- ټی. پېیلی بڼه: وگړني پېیلی.
- جې. سندر غاړو ویلي: پېژند څرگند نه دی.
- چې. ښکالوه: د مینې پالنې لور حس، سپېڅلي پښتانه چار پېریال او هواوچې، د دې له پاره کره بوروم چې همدا بي د پنځې (تخلیق) منځې (هستي) د زوکړې موده ده.
- ځې. منسوبه: ښځې ته.
- څې. گڼه: ۲۴.

خې. چوپړی: پېژند څرگند نه دی.
 دې. راټولونکي نوم: لیکوال.
 ډي. لیکۍ دی که لیکنه: پېژند څرگند نه دی.
 ري. چاپ کال: پېژند څرگند نه دی.
 ږي. کره شوي Action Req^ued (عیبونه او تېروتنې سمې شوي):
 زي. خبرداری (Caution):
 ژي. کنټرول کي (In control): ټول.
 ږي. ایډه بسپنه ورکول: له خپلې نیا څخه مې اورېدلې دي، له ۲۰۰۱ زېږدي
 څخه نیولې تر ۲۰۱۴ پورې، راته به یې وینا او خبرو کي یوه، یوه دانه
 ویله، نیا مې بي بي زلفایده د مولوي صیب عبدالوهاب لور وه، ۹۵ کاله
 یې عمر وه، په ۱۳۰۱ لېږدي کې زوکړه شوي او په ۱۳۹۲ لېږدي کې
 وفات شوه. د اړوکو دا دود دی چې خپلې مشرې خور ته کوکۍ وایي،
 محمد سرور اوستاد، محمد نبي او نورو خویندو به ورته کوکۍ ویل.
 بي بي کوکۍ یا انا به ویل راته چې مسیه ډېره صدقه به مې کوله،
 د الله ج له پاره، هر تن به مې چې کور ته راغی، یا به راغله ما به د
 ورته غله دانه ورکوله، هېڅ فکیر او غریب مې نه دی پرېښی چې زما
 له انگره دې بي غلي دانې تللي وي. اري مې مېرمنو ته ورکوو.

بي بي ادې به د ډېره راتله، را سره به ناسته وه، خبرې اترې به یې
 راسره کولې، دمه به یې جوړه کړه، په غږېدلو، غږېدلو کې به یې یوه،
 یوه دانه لنډۍ یا مصری اچوله. دا د دې له پاره نه وه چې زه دې د دې
 اړتیا پوره کوم او دا دې ماته څه و وایي. ما به یې لوري د اړمنو اړي
 پوره کول، د الله شکر وو، ښه ډېره غله دانه به مو وه، ما پرې لاس نه
 تره.

ویل یې یوه ورځ زموږ مزدور، د سره کمر له ژرندې څخه دري
 بوجۍ وړه راوړه، برج کې یې کېښوده، مور شپږ تنه وو، دا به زموږ
 یوه، دوه میاشتي کېدل، له هغې څخه مې ډېر اړي ورکړي وه، دوي
 اونۍ ورسته وړه خلاص شو، ما اکا ته و ویل چې مزدور و لېږه چې
 غنم ژرنده کي وړه کړي او رایي وري. هغه راته و ویل هغه د خو دا
 تېره اونۍ درې بوجۍ وړه کړي وه کنه!، ما ورته ویل ډېر مې خیرات
 کړه. هغه راته و ویل، چې نور له ما څخه پوښتنه کوه بیا خیرات کوه!.

ما به خیرات ډېر کوه، غله دانه مې له بابا څخه دي پټه ورکوله،
 خدای مې دې پرې غاړه نه بندوي، ما ویل په دې غله دانه کې زه هم
 رښت لرم. چې په خپل لاس یې خوارو، فکېرانو، مسافرو، یتیمانو ته
 ورکړم.

۱۳.۱.۲۵ د نوي پېر پېڅلیک لومړی او دویمي لنډی بېلگه

▲ چې گولزېړۍ پرې خوشحالیږي

د کروندې کدوان دې دوي نیسي گلونه

▲ مزي خو تا وکړي هيکله

د گولزېړۍ د سيني منځ دې و وهنه

سپړنه (تشریح، د غټو غټو ټکو څرگندونه):.

ای. پبيله: زړه لنډۍ

بی. پیلان یا پبیلنه: اېسکندر خان سدوزی.

پی. پېڅلیک: نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۹۲ کاله وړاندې تېر پېر دی؛
۱۳۰۳ لېږدي (۱۹۲۵ زېږدي).

تی. ځای: منجلام، پروایي، اړوکي، الېنگار ولسوالۍ، لغمان ولايت،
ننګرهار زون، ختیځ ټاټوبی، افغانستان.

ټی. پبيلي بڼه: وګرني پبيلي.

جی. سندر غاړو ویلي: پېژند څرګند نه دی.

چی. بنکالوه: د مینې پالنې لور حس، سپېڅلي پښتانه چار پېریال او هواوېچي
د تاثیر پنځي زېږنده ده، د دې له پاره کره بوروم چې همدا یې د پنځي
(تخلیق) منځي (هستي) د زوکړي موده ده.

ځی. منسوبه: نر ته.

څی. ګڼه: ۲۵.

خی. چوپړی: پېژند څرګند نه دی

دی. راټولونکي نوم: لیکوال.

ډی. لیکي دی که لیکنه: پېژند څرګند نه دی.

ری. چاپ کال: پېژند څرګند نه دی.

ړی. کره شوي Action Req'ed (عیبونه او تېروتنې سمې شوي):.

زی. خبرداری (Caution):.

ژي. کنټرول کي (In control): ټول.

ړی. ایډه بسپنه ورکول: مور مې ویل چې مور ۳۰ شپې اوږ پلي مزل
وکره، درې ځایه راباندې الوتکو بمونه را خلاص کړه، الله ج تري
وساتلو، له الېنگار دري څخه په سرحد واوختو، کرنګل باندې چېي ته
له چېي څخه مروړي ته او د مروړي په غاښې باجوړ ته واوختو. یوه
تن لار ښودي مې پلار ته و ویل: اکا دا ده بیورن کرښه ده او دغه څښي
کړي تیري یې نخښي دي. اکا (ټلو وګرو به زما پلار ته اکا ویل مور هم
ورته اکا وایه) مې اوږ اوسپلی وباسته.

کېناسته سر یې تېټ کړی وو، غلي، غلي یې ژړلي، بیا یې سر پورته کړه، مور ته یې ویل تاسو ځی لوري چې توپونه او الوتکي مو په نخبه نه کړي، زه پخپنه نیولي تلم پلار مې مخ مروري ته اړولی وه، او داسې یې لنډی واچوله. ،، څوک په رضا له ملکه نه ځي؛ یا ډېر غریب شي یا د یار له غمه ځینه. ،، بیا مې اکا رنگه ور وړوله او دوباره داسې یې و ویل: ،، څوک په رضا له ملکه نه ځي؛ زه سکندر خان د شوروي له لاسه ځمه. ،، اېسکندر خان سدوزی د نیاز محمد خان سدوزی زوی دوېم زوی و، پښتو یې پاله، پښتو یې کوله، په پښتو ولاړ وگړی و، کهول یې ډیرای ستر اخوانیان وو، د لغمان، پنجشیر، فیض اباد حملو باندې یې کورنۍ غرو غوښن لاس درلود. ځکه په لومړۍ لویه حمله کې په لرغري کې ناري وهلي ،، سکندر خان! سر یې پرې!؛ کور یې چور!؛ مال یې تالا!!،،

د همدې له وېرې تگ ته لاره او درې شپې او ورځې جوارو کې پټ و، ځان یې د ځیگیو پر سټ وړو د کنډې په گودر سنگره ته ځان ورسو، دوباره د کنده گل له لوري بېرته درې ته راغی، مور فنا لري د دولت لوی تن د خور کاله ته وړی و، د لوي قوي په پېر، د هغه له غره مور ته احوال را ولېږه، مور خپل کالي د کډوالۍ په لور واخسته.

اکا مې ډېر ځیگ، په ونه دنگ او لويې اوصلي سړی وو، پاکي سپیني کالي به یې ډېر اغوستل، د دې ځای له مر میو لاره، الله د سوات په سرک د جلالا ستر مسجد د ادېني (جمعه، ۱۳۷۰ لېږدي کې) لمانځه ته تللی و، په دې ورځ د دوي پښتنو خانانو تر منځ دښمني وه، د ده ورته نومي سکندر خان ته غلي شوي وو، له لمانځه څخه مې اکا را وځي له قصاب څخه یې غوښه پېرودله، اکا (سکندر خان) څخه مې هغه سکندر خان راځي دښمنان یې پرې زربه کوي هغه ځان گوښي کوي گنډي ته او زما اکا سکندر خان د کلاشین کوف په اووه مر می ولي او شهید کوي یې.

ډېری وگړي د سکندر خان یا اېسکندر خان په پېڅلیکونو کې غلتېږي. یو لرغون اېسکندر خان (د الیگزندر یا ماکیدانسکي یا اسکندر مقدوني ۳۲۶ مخزېږدي کې دلته شخړه را وړي وه)، کافر و، بل سکندر خان (۹۲۳ ل مړ شوی سلطان سکندر نظام الدین لودي د سلطان بهلول لودي زوی، چې د اگري نسبت یې کېښوده او ۲۸ کاله او پېنځه میاشتي یې عادلانه واکمني وکړه، چې ډېرې قصدي پرې کښل شوي)؛ بل مې خپل اکا دی.

۱۳.۱.۲۶ د نوي پېر پېڅلیک درېیمې څخه تر نهمې لنډۍ بېلگې

▲ چې فاکولته دې ویلي نه وي

و به دې نه کړم د لېسې کوناتوره

سپړنه (تشریح، د غټو غټو ټکو څرگندونه):.

ای. پېيله: زره لنډۍ

بی. پېيلن یا پېيلنه: پېژند څرگند نه دی.

پی. پېڅلیک: نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۷۴ کاله وړاندې تېر پېر دی؛

۱۳۲۱ لېږدي (۱۹۴۳ زېږدي).

تی. ځای: سالو، کچور، الېنکار ولسوالۍ، لغمان ولایت، ننګرهار زون،

ختیځ ټاټوبی، افغانستان.

ټی. پېيلي بڼه: وګرني پېيلي.

جې. سندر غاړو ویلي: پېژند څرگند نه دی.

چې. بنکالوه: د مېني پالنې لوړ حس، زده کړې ته د وګرو هڅه ونه، د

پرمختګ جغات، سپېڅلي پښتیاڼه چارپېریال او هواوېچي تاثیر زېږنده

ده، د دې له پاره کره بوروم چې همدا یې د پڼځي (تخلیق) منځي

(هستي) د زوکړې موده ده.

ځي. منسوبه: بنځي ته.

ځي. ګڼه: ۲۶.

ځي. چوپړی: پېژند څرگند نه دی.

دې. راټولونکي نوم: بي بي حاجي جان بېګم ضیاګل.

دې. لیکي دی که لیکنه: پېژند څرگند نه دی.

رې. چاپ کال: پېژند څرگند نه دی.

رې. کره شوي Action Req'ed (عیبونه او تېروتنې سمې شوي): ۰

زې. خبرداری (Caution): ۰

ژې. کنټرول کي (In control): ټول.

رې. الیده بسپنه ورکول: زما مور بي بي جان بېګم ضیاګل د اېسکندر خان

لور، د نیاز محمد خان سدوزي مسی، د مولوي محمد علم عظیم خان

تره خېل مېرمن او د شیخ مولوي حبیب الله تره خېل اېنگور. چې په دې

کال ۱۹۶۸ زوکړه شوي او په ۱۷ کلنۍ کې ۱۹۸۵ لېږدي کې واده شوي

ده، په عمر او رمټیا یې برکت شه؛ هغې د ورم له پاره نوموړي پېيله

په ۲۰۰۲ لېږدي کې راته ویلي وه، ویل یې چې زما مشر ورور محمد

یوسف خان په ۱۹۵۱ زېږدي کې زوکړه شوی وو، په ۱۳۵۱ لېږدي

یا ۱۹۷۳ زېږدي کوژدن وکړه، په ۱۳۵۳ زېږدي (۱۹۷۵ زېږدي) کې

مې ورور، وړېنډار او وراره (ارشاد الله خان) سره ګډ جالم ته مېلمستیا

تللي وو، وربندار مي پلار کره تلله زه يي له ځان سره وړې وم.

په مېلمستيا کي مي د وربندار بي بي شيرين گل د ماما زوی د ميرحاتم خان د سيد ماما زوی ويلې و، نوموړی مو د اتينې انی وراړه (فقير محمد د مور وراړه) و، هغه له سالو کچور څخه جالم او درين ته راغلی و، له لوي قوي ۵ کاله وړاندي، يا زموږ له کډوالی څخه وړاندي، زه په هغه پېر کې اووه کلنه وم چې نوموړي پييله مي واورېدله او ياده مي کره.

بنايي چې هغه پېر څخه لس کاله وړاندي مي ورور روغنی (داکټری) ته بريالی شوی و، خو پلار مي پري و نه وايه چې سخته وه د روغتيا فاکولته، د ورور مي سر گرځيده او اولتي يي کوله.

ورور مي د داودا خان په پېر بلخ شولگرې ولسوالی کې سر بنوونکی و، د مير هاتم موخه خپلې ماما لور ته دا وه چې تا غوره کار کړی دی، چې پوهگر تن سره دې واده کړی دی، هغه ځوانانو ته وياړ (عيب) او تانه ده چې لورې زده کړې نه کوي، تېبې زده کړو والا لت او پټ وي.

نو د په ټاټوبي کي فاکولتي شتون درلود، بنايي په همغه پېر کي نوموړي لنډۍ کومي مېرمني ويلې وي او مير هاتم خان ترې ياده کړې وي، چې مور ته د نوموړي پييلو د تېر پېر په لاس راکوي.

لاندي انگرني لکه څنگه چې راپور شوي د دوی هر يوه په واسطه په خپلو کرارو ناستو کې په لاندي بڼه کښلې دي.

۱. په همغه پېر کي د کراري ناستي په پېر بلکېسي توری د مولوي صيف الرحمن مور بي بي داسې لنډۍ و ويله.

▲ عبدالاحده دور دي غږپړي

رنگارنگ زومان دي وځي له انگره

۲. ما يي څېره داسي واروله، د دې ټولو پای کي هي ووه،، راځي.

▲ عظيم خانه دور دي غږپړي

لاچي لونگ زامن دي وځي له انگره

۳: د کرارې ناستې په پېر کې یوې د هېر او برک له پاره داسې لنډۍ و ویله.

▲ نه دې ونه شته او نه غنه

زه دې مین شوم په دا غټه مټه پزه

۴: په همدې لړ لیکوال دنن ۲۰۱۷ زېږدي پېر لنډۍ ده.

▲ لکه کوچی نوم دې بادرنګ دی

ماته په مینه باندې نوم ټاکي زردکه

۵: په همغه پېر کې د کرارې ناستې په پېر ابی (توری) دا لرغونې لنډۍ و ویله.

▲ ستا د دیدن په تمه، تمه

لکه یعقوب پیغمبر وړوند در په سي شومه

۶: په همغه پېر کې د کرارې ناستې په پېر دا لاندې لنډۍ په پړوایي کې ویل کېدله خو په منگو کې بله بڼه ویل کېدله چې تر ډېره البته چې یې ویله روغه نه برېښېدله، ځکه په تېر پېر کې به جلی د خوسر په شتو ویدېدله، د خاوند په شتو به نه ویدېدله، په دې دواړې کې خوسر او خاوند ته د برعکس ودولو هڅونه ده.

خوار تر ډېره د درې او پښتو گډ ویکي دی او نېسمن (د دري نیست مند، سويي بډایه، بی شتو، بی ماله، غریب، گدا) ته وایي. خو ابلاغ تر ډېره یاره ته وي، خو په رښت کې په غور و هل د خوسر وي، چې د پړېکړې واک او پړېکون تره په لاس کې ونډي لري.

پړوایي والو به دا لرغونې لنډۍ داسې ویله:.

▲ ور مي کړي واده مي مه کړي

خوسر مي خوار کړي چې کراره ناسته يمه

منگوالو به دا لرغونې لنډۍ داسې ویله:.

▲ ور مي کړي واده مي مه کړي

يار مي نېسمن کړي چې کراره ناسته يمه

۷.: د کډوالۍ په پېر ۱۳۵۹ لېږدي کې مې مشر ورور مدیر یوسف خان ورک (سدوزی) د مهاجرینو د درې کمپونو امر و، چې ډېری کډوال به راغله لومړی به مور ورته مېلمستیا کولوله، یوه، دوی، درې شپې، بیا به مو ورته خېمې او د اړتیا د مرستې توکي ورکړه، بیا به هغوی خپلې پندغلې جوړولې، په هماغه پېر زموږ مېلمانه د توری کلا، گرمه کاچ، نیازی، البنگار ولسوالۍ، لغمان، افغانستان څخه راغلي وو، غلي مور کره ناسته وه، دا یې له مورې د بمبار په پېر په لویه کوه (قوه) کې له مور او پلار څخه پاتې شوي وه. انا یې ماته و ویل ته دي ته و وایه چې مسرې دي و وایه، (یوه لنډۍ، تپه، تیکۍ او مصری دوی مسرې لري). زه یې خواته ورغلمه ما ورته و ویل نوم دي څه شی دی؟، ورو یې و ویل لاله. ما ورته و ویل ته دي هغه مسرې و وایه. ماته یې و ویل:.

▲ افغانستانه! په لالې گرانه

علم جانه لاره لاله به دي ساتینه

ما یې انا د عبدالحق مور ته و ویل نه، نه، دا به د دي نه وي، هغې و ویل هو د همدې لالې ده، البته یې ویلې، مور ورته نه و ویلې، د مور د جلاوطنۍ په اند کې ویلې وه خان سره مور هم ورته اریان وو.

▲ خراسانه! په لالې گرانه

علم جانه لاره لاله به دي ساتینه

۸.: په همدې لړ لیکوال د نن ۲۰۱۷ زېږدي پېر په بي پامۍ کې یوه د ميا عمر صیب چې احمد شا بابا یې هم د پېښور ځمکنو ته سلام او دعا ته تللی و لنډۍ ده.

▲ ، په پېښور کې ولیان ډېر دي

کړې جنډې په میاعمر ولاړې دینه،

(ځلمی، ۱۳۹۴ لېږدي کال، ۶چوپړی)

بي بي حاجي مور مې ویل: بچیه! دا چې تا و ویل دا د زور پېر پېڅلیک لنډۍ ناکره ده، عیبونه لري او د دي څېره اړول شوي ده.

ما ورته و ویل دا خو سرمحقق ځلمی هېوادم ل ویلې.

بي بي حاجي مور مې ویل: بچیه! له ما څخه خو به وړاندي ځلمی هېوادم ل ځمکنو ته نه وي کډوال شوی، زه الله واده شوي يم، زموږ کور هم الله و، ستاسو شیخ بابا شیخ مولوي حبيب الله تره خیل مو الله په همدې ادېره کې خاورو ته سپارلی، ستا د زوکړې څلوېښتمه ورځ وه، بي بي وزېرې خاله خوانبې دي.

امته ابی (د سید الرحمن لالا مور د ملک سعادات خان مېرمن) ۱۳۶۴ لېږدي
کې په ۴۰ څولوبښتې راغلي وو، بي بي وزېره خور مي ميا عمر ته زیارت ته
هم تللي وه. امتي ابی نوموړي زړه لنډی و ویله، ښايي چې ځمکنوالو مېرمنو
۲۵، ۶، ۱۱۵۵ لېږدی (۱۱۹۰ سپوږميز لېږدي بزړگي مياشت په لومړۍ نېټه يا
۱۷۷۶، ۰۹، ۱۵) د ميا عمر د ژوند بڅښلو پېر ورسته ویلي وي.
هدايي کره او روغه بڼه ده.

که ته پام کوي چې په دې کې دوي ويکي ورته تي خو داوړه بېلي مانا او بېل
ابڅې لري، د ډېر او ډېري تر منځ بېلوالی شتون لري، يوه يې د لږې گڼې او بل
يې د ډېري گڼې له پاره په دې د زور پېر پېڅليک لنډۍ کې را وړی دی، په ډېريو
مسرو کې ورته ويکي هم ډېر راځي.

▲ په پېښور کې وليان ډېر دي

ډېري جندي په ميا عمر ولاړي دینه

۸: .: رضاعی مور (بي بي راکيېه د ډگړول حاجي قیوم پږزند لور) مي چې زه
يې پتی (تيخور کوشنی، چې ښځينه ته يې پتی وايي تي څښونکي) وم، راته ويل: .:
ته يوه کلن وي، وچ له پښو سپک وي او ژر گرځېدلي.
پېښور، کوهات سړک، ماشوگر لوري عطامحمد گړۍ کې د ډاکټر وکیل خان کور
کې د سید الرحمن لال، ستا د خاله بي بي وزېري کور و، مور ته يې مېلمستا
کړي وه، د هغه يوه دوي کلن وراره بصير خان و د کل رحمن لالا زوی. هغه
ماشوم ته ډېر تنگولی. بي بي او ما تاته و ويل:

▲ پيلو جانانه گواښ که پي

خواته راغلی غلی ډېر دي تنگوينه

تا زما امر ومنه او هغه دې په ټټر ټېله، ټېله کړه او و دې غورځو.
نو مور ډېر وخنډل چې ته خو په خبره پوهېږي، زړه ور هم يې، ټيک يوه کلن
وي زويه! پيلو(پيل ځغلونکی يا پيلوان) ته وايي.

د دې پېله ساده برابروي دا چې د دې ټولو پښتنې درني مېرمنو وگړني لور د پښتو
پالني شته دي چې د پښتون پښت راتلونکي پېر ته يې د وند، اند، ورم، لارښوني
له پاره پاتيشوني پږېږدي، چې د پښتو ادب په پېره لمن کې د لس پانۍ يو په بڼه
خوړي هواوچي ښاندي.

زما د بي بي حاجي مور څرگندول چې رونوي کتنه داسي، تر سلو ډېري نوموړي گړني
پېيلي مي يا دې دي، تاسو ته مي د خوېلو په پېر، چې ډېري پېر په کاله کې يوازي وم،

هر تن بېل، بېل خوندي کورونه لرل، د خورو پخولو په پېر پخلنځي کې، د ختو او توکو په پېر مو وېلي دي، لکه د نورو ټولو پښتنو په بڼه مور هم د یوه بڼه دودۍ پخو وو، ټکرۍ کې یې خوندي که وو، مېلمنو ته یې رډو، لومړئ هغوی مړه وو، بیا یې خپله خاورو، په یوه بڼه په پېڅکو لمونځ که وو، په یوه بڼه الله تعالی ته ځڼلي که وو، په اړتیا په وخت الله ج ته وایو چې را ورسېږي. ای! الله ته مو مل شي، ای! ژغورونکی شي، ای! را ورسېږي. پښتاني یو، پښتو مو ژبه ده، پښتو مو دود دی، په پښتو هر څه وایو او یاد وو یې. زه هرې وگړي ته دا ۳۰ کاله د هد بېځایه کېږو، پخښه، لاس، پخښتی، غاړې، ملا اورېدو ماتېدو وړیا در ملنه د فیزوټراپی په نویو اسبابو کاله کې کوم. لیکوال د روزني ځانگو ده، چې روزنه یې ترې له کوشنیوالي لیدلې.

د بي بي حاجي لاندي کره وره او دا کښلې تر سل سلني ورټبر د پښتون پښت د دوديزې ودې له پاره، د ژونکو هېښانده زورنه ده.

۱. ادبني ختم؛ ماسپڅين لمانځه څخه ورسته ۲۱ واري ياسين شريف وايي، بيا خيرات د كيك، حلوا كوي كورو كي وپشي، يا يي خپل كاله كي وپشي او دا ژر دعا قبولي.
۲. ۴۳ واري ياسين شريف هر خنډ پرې الله لري كوي.
۳. قران پاك لږ تر لږه درې واري اړين كال كي ختم وي.
۴. الله اكبر ختم؛ ادبني په سهار پيل كوي، اوله ورځ زر واري، په دويمه ورځ دوي زره واري، په څلورمه ورځ څلور زره واري ... يوه څلوېښتم ورځ ۴۱ زره واري وايي، دا ډېر بختي ختم دی. ټول ټال ۸۶۱۰۰۰ واري الله اكبر (الله لوی دی) وايي.
۵. الله صمد ختم؛ ځنلې باندې پيل كوي، پېنځنې او ادبته كي هم هره ورځ، ۱۱۰۰۰ واري وايي. اووه اونۍ كي نوموړی ختم كوي. زره كي مي هر سوال مي وي الله يي قبولي راته. ټول ټال ۲۳۱۰۰۰ واري الله صمد (الله كوم تن ته اړتيا نه لري) وايي.
۶. يا وهاب ختم، ادبني په ورځ پيل كوي. اووه ادبني ده، په يوه اونۍ په دې بڼه كوي. پيلنې زر، يوه نۍ دوي زره، دونۍ درې زره، ... تر ادبني ورځ ۸۰۰۰ واري كيږي، په پيلنې بيا له زرو پيل په ۸۰۰۰ واري ويلو بشپړيږي. اووه اونۍ يو كي ختم مېږي. ټول ټال ۲۵۲۰۰۰ واري يا وهاب (له بنلي پرته وركونكيه!) وايي.
۷. لا اله الا انت سبحانك اني كنت من الظالمين. ۱۲۵۰۰۰ يوسلو پېنځه زره واري وايي، په منځ كي نور ذكرونه هم كوي. يوه ورځ كي د زره په خوبښه يي اته زره واري، زر واري يا لږ وايي، په خپله ياد ليك كي زېرمه كوي او بيا يي حساب وي.
۸. د سنتو په سته واړه ختمونه هم كوي چې هر سهار او مازيگر قران وايي، په لس پېنځه چوپړو هر څومره چې يي. په پای كي پاينې سيفاره وايي بيا ياسين شريف وايي. اوبه دم وي، هرې ناروغۍ او شيطاني تاثيرات او جادو له منځه تللو له پاره ډېره گټه كوي ورته.
۹. ماښام مانځه نه ورسته ۲ ركاته نفل، ۲ اړتيا، ۲ نفل مونځ، ماسختن لمونځ، سونتو څخه ورسته ۲ اړتيا بيا واجب مونځ، د شپي تهجت لمنځ ۲، ۲، ۲، بيا ۲ اړتۍ لمونځ كوي. د شپي ۲:۰۰ بجې ورته ودرېږي. تر اذانه يي وايي. كله، كله تر څلوېښت ركاتو پورې دوي، دوي، دوي، دوي ركاته... شل واري كوي. په پيل كي ۲ اړتيا لمونځ كوي. د سهار لونځ ۲ سونت او دوي فرض كوي. قران شريف وايي بيا ياسين شريف وايي، بيا اشراق (چې لمړ بڼه وغورږده، ۲، ۲، ۲ بيا ۲ اړتيا مونځ كوي. بيا ۲ ركعته د اړتيا (حاجت)، لس بجو كي د ساختن لمونځ كوم ۲، ۲، ۲ بيا ۲ اړتيا مونځ كوي. ماسپڅين لس ركعته كوي او مازيگر كي څلور ركعته كوي، نور نفلي لونځ نه كوي ورسره د نفلو او اړتيا لمونځونه يا نور.

۱۳. ۱. ۲۷ د نوي پېر پېڅلیک لومړی مصری بېلگه

▲ کلي کي نوم د سميني دی

وراني کنډري شاسوار خان ابد وینه

سپړنه (تشریح، د غټو غټو ټکو څرگندونه):.

- ای. پېيله: زره مصری
- بی. پېيلن یا پېيلنه: پېژند څرگند نه دی.
- پی. پېڅلیک: نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۶۴ کاله وړاندې تېر پېر دی؛ ۱۳۳۱ لېږدي (۱۹۵۳ زېږدي).
- تي. ځای: ټیک لام، سباخېل، نیازی، کنده، البنگار ولسوالی، لغمان ولایت، ننگرهار زون، ختیځ ټاټوبی، افغانستان.
- تی. پېيلي بڼه: وگړني پېيلي.
- جې. سندر غارو ویلي: پېژند څرگند نه دی.
- چې. بنکالوه: د مېني پالنې لور حس، ودانونې ته د وگړو هڅه ونه، د پرمختگ جغات، سپېڅلي پښتانه چار پېريال او هواويچي تاثیر زېږنده ده، د دې له پاره کره بوروم چې همدا يي د پنځي (تخليق) منځي (هستي) د زوکړي موده ده.
- ځي. منسوبه: بنځي ته.
- ځي. گڼه: ۲۷.
- ځي. چوپړی: پېژند څرگند نه دی
- دی. راتولونکي نوم: بي بي نور بېگم
- دی. لیکي دی که لیکنه: پېژند څرگند نه دی.
- ري. چاپ کال: پېژند څرگند نه دی.
- ري. کره شوي Action Req'ed (عیبونه او تېروتنې سمې شوي): *
- زي. خبرداری (Caution): *
- ژي. کنټرول کي (In control): ټول.
- ري. ايده بسپنه ورکول: زما مشره ځله بي بي نور بېگم د ملک قلندر خان لور، د نیاز محمد خان سدوزي مسی، د ملک محمد طاهر خان نیازی مېرمن او د ملک گل محمد خان نیازی اېنگور. چې په دې کال ۱۹۴۷ زوکړه شوي او په ۱۶ کي ۱۹۶۳ لېږدي کي واده شوي ده، په عمر او رمنتیا يي برکت شه؛ هغي ويل چې زما له واده څخه مې ورسته دا مصری د يوي بنځي له خولي واورېدله.
- بنباي چې زما له واده څخه لس يا اووه کاله وړاندې زما د لېور ملک شاسوار خان نیازی (شېسوار خان مشهور په باري ابا) په ستاينه کي د کلا ودانوني په پېر کي ويلي وي.

۱۳.۱.۲۸ د نوي پېر پېڅلیک لسمې، یولسمې لنډۍ او لومړۍ تپې بېلگه

▲ په خوب کې گرځم چپرهار کې

کله چې وینم شم په کوډله کې پروت یمه

▲ خوب او خدا په بې غمې شي

د غمزده زړونو به څه خوبونه وینه

▲ سر مې پنجاهه پورې لارو

الله د خیر کړي چې به نور کومه خوا ځمه

سپړنه (تشریح، د غټو غټو ټکو څرگندونه):

ای. پېيله: پیلنی او پاینی زړه لنډۍ ده او منځنۍ یې تپه ده.

بی. پیلین یا پیلنه: سید صدیق فکري.

پی. پېڅلیک: نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۲۶ کاله وړاندي تېر پېر دی؛ ۱۳۶۹

لېږدی (۱۹۹۱ زېږدی).

تي. ځای: چپرهار، چپلیار ولسوالۍ، ننگرهار ولایت، ننگرهار زون، ختیځ

تایوبی، افغانستان.

تي. پیلې بڼه: وگړني پیلې.

جې. سندر غارو ویلي: پېژند څرگند نه دی.

چې. بنکالوه: د مېنې پالنې لور حس، بدایینې، د سوکاله چار پېریال او هواوچې

تأثیر زېږنده ده، د دې له پاره کره بوروم چې همدا یې د پنځي (تخلیق)

منځي (هستي) د زوکړي موده ده.

ځې. منسوبه: نر ته.

ځې. گڼه: ۲۸.

ځې. چوپړی: ۵۶.

دې. راټولونکي نوم: پوهنیار خان سلام.

دې. لیکي دی که لیکنه: ادبي فنونو درسي لیکي

ري. چاپ کال: ۱۳۸۷ زېږدی.

ري. کره شوې Action Req'ed (عیبونه او تېروتنې سمې شوي): ۰

زي. خبرداری (Caution): ۰

ژې. کنټرول کې (In control): ټول.

ري. ایده بسپنه ورکول: د کډوالۍ په پېر کې یې کښلې دي، د نوموړي له

سپمې څخه د لرې والي له اړخه یې کښلې او همدا یې د پنځي منځه ده.

۱۳.۱.۲۹ د نوي پېر پېڅلیک لومړی مصری بېلگه

▲ بېلتون توپک شو را ته ډک شو

ناڅاپه ټک شو په زرگي يې و ویشتمه

سپړنه (تشریح، د غټو غټو ټکو څرگندونه):.

ای. پېيله: زره لنډی

بی. پېيلن یا پېيلنه: حبيب الله رفع.

پی. پېڅلیک: نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۲۲ کاله وړاندي تېر پېر دی؛ ۱۳۷۳

لېږدی (۱۹۹۵ زېږدی).

تی. ځای: ابدړه، سيد اباد ولسوالی، میدان وردگ ولايت، مرکز زون، مرکز

ټاټوبی، افغانستان.

ټی. پېيلي بڼه: وگړني پېيلي.

جې. سندر غارو ویلي: پېژند څرگند نه دی.

چې. بنکالوه: د مېني پالنې لوړ حس، د بېلتانه چارپېريال او هواوېچي تاثیر

زېږنده ده، د دې له پاره کره بوروم چې همدا يې د پنځي (تخليق) منځي

(هستي) د زوکړي موده ده.

ځې. منسوبه: نر ته.

څې. گڼه: ۲۹.

خي. چوپړی: ۹.

دی. راټولونکي نوم: هارون حکيمي.

دی. ليکی دی که ليکنه: حبيب الله رفيع د هارون حکيمي د مرکه.

رې. چاپ کال: ۲۰۱۰ زېږدی.

رې. کره شوي Action Req'ed (عيبونه او تېروتنې سمې شوي): ۰

زې. خبرداری (Caution): ۰

ژې. کنټرول کې (In control): ټول.

رې. الیده بسپنه ورکول:.

دا چې حبيب الله رفع صيب د لنډۍ یو، تپو، ټکی یو او مصری یو لېوال

پاتي شوی، له کوشنيوالي څخه يې وگړني پېيلي ليکي دي.

په کلي کې ستر شوی، لوبېدلی دی.

له خپلي ميني او مېني سره لېوال پاتي شوی دی، له مصری يې انگرېل

کېږي چې په بشپړه بڼه له خپلي ميني څخه بېل شوی دی.

هر گوره چې د بېلتانه زېږي پري شوی دی، نو په کره منځه نخښه يې

ويشتلی دی.

نور ترې مينه له لاس وتلي، د همدغه پېر د تاثیر پښتو وگړني پنځه ده.

۱۳. ۱. ۳۰ د نوي پېر پېڅلیک دویمي څخه تر څوارلسمي ټپي بېلگه

▲ د الله داسي رضا و شوه
سترگي ورندي شوي د بدن محتاجه شومه

▲ په اخرت به سترگي غواړم
په دې دنيا په روغن نه شته علاجونه

▲ زما زخمي زخي بدنه
هره ټوټه به دې الله ته وسپارمه

▲ دا د پردیس سړي ټپي دي
چې زخي زړونه له خوبو را وپڅېوینه

▲ زما کسمت په خوب ویده دی
د خلکو و ختل اسمان ته کسمنونه

▲ خلک وېده دي کړي خوبونه
زما د زړه زخمنه وېش شو درد کوینه

▲ زړه مې د ښه خړه چکړی ده
نه یې کبان خوري نه یې کته اوبه وړینه

▲ د غرمی په خوب ویده وم
بېلتون د غم څپیره راکړه وېش یې کرمه

▲ په دنيا مه نازېگه یاره
دنیا د غم ټالونه خوري وړانه به شینه

▲ په دنيا ښه کوئ لمونځونه
لعین شیطان دی چې ایمان را ړنگوینه

▲ نن خو دي داسې خوله نېولې

لکه یې ماړه سخوندر چې غر وتلې وینه

▲ سخوندر دي تاغوندي ماړه دي

پېړې لکې دي بیر سر درکې وهینه

▲ مرگیه دغه ځای ته رای نه شي

بیا خاورې کپړي غازي جان مامور بریتونه

سپړنه (تشریح، د غټو غټو ټکو څرگندونه):.

ای. پپيله: زړې ټپې

بی. پپیلان یا پپیلنه: بخت میر.

پی. پېخلیک: نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۲۲ کاله وړاندي تېر پېر دی؛ ۱۳۷۳

لېږدی (۱۹۹۵ زېږدی).

تی. ځای: سلیمان خیل، اندر ولسوالی، غزني ولایت، مرکز زون، مرکز

ټاټوبی، افغانستان.

ټپي. پپيلي بڼه: وگړني پپيلي.

جې. سندر غاړو ویلي: بخت میر.

چې. بنکالوه: د مینې پالنې لور حس، سويي بډاینې، خواری، د بېلتانه

چار پېړيال او هواوچې تاثیر زېږنده ده، د دي له پاره کره بوروم چې

هدما یې د پنځې (تخلیق) منځې (هستی) د زوکړې موده ده.

ځي. منسوبه: نر ته.

ځي. گڼه: ۳۰.

ځي. چوپړی: پېژند څرگند نه دی.

دی. راټولونکي نوم: لیکوال.

دی. لیکۍ دی که لیکنه: ټپي دي د بخت میر د ناستي پېر څخه.

ری. چاپ کال: ۱۹۹۵ زېږدی.

ری. کره شوي Action Req'ed (عیبونه او تېروتنې سمې شوي): *

زی. خبرداری (Caution): *

ژی. کنټرول کې (In control): ټول.

ری. الیده بسپنه ورکول: بخت میر سره خپله غچکه وي، په هر ناسته کې

ځوانان خوښ وي، تازه دلدل تل په ما پام کړي؛ زه نظر کم یم چې دواوي

غره ومه.

۱۳. ۱. ۳۱ د نوي پېر پېخلیک دولسمي څخه تر څوارلسمي لنډی بېلگه

▲ البم را واخله راته گوره

د تورو خاورو لاندې نه شته دیدنونه

▲ انځور مي کېده مخ دي پټ که

ستا د رخسار په ننداره کې فنا شومه

▲ که مي له سترگو نه فنا يي

نو ستا انځور ته په ژړا شم دعا کړمه

سپړنه (تشریح، د غټو غټو ټکو څرگندونه):.

ای. پېيله: زړي لنډی

بی. پیلان یا پیلنه: ډاکټر عبدالوکیل مخلص.

پی. پېخلیک: نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۲۲ کاله وړاندې تېر پېر دی؛ ۱۳۷۳

لېږدی (۱۹۹۵ زېږدی).

ټي. ځای: منجلام، پروایي، الېنکار ولسوالی، لغمان ولایت، ننګرهار زون،

ختیځ ټاټوبی، افغانستان.

ټي. پېيلي بڼه: وگړني پېيلي.

جې. سندر غاړو ویلي: پېژند څرگند نه دی.

چې. بنکالوه: د مینې پالنې لور حس، بدایني، د سوکاله چار پېریال او هواوېچي

تأثیر زېږنده ده، د دی له پاره کره بوروم چې همدا يي د پنځي (تخلیق)

منځي (هستي) د زوکړي موده ده.

ځي. منسوبه: نر ته.

ځي. گڼه: ۳۱.

ځي. چوپړی: پېژند څرگند نه دی.

دی. راټولونکي نوم: لیکوال.

دی. لیکي دی که لیکنه: پېژند څرگند نه دی

ری. چاپ کال: پېژند څرگند نه دی.

ړي. کره شوي Action Req'ed (عیبونه او تېروتنې سمې شوي): *

زي. خبرداری (Caution): *

ژي. کنټرول کي (In control): ټول.

ړي. الیده بسپنه ورکول: د کډوالی په پېر کې زما کوشني ماما د خپل کورني

انځورونو البم په پخښتی کېتلي دي او همدا يي د پنځي منځه ده.

۱۳.۱.۳۲ د نوي پېر پېڅلیک دویمې مصری بېلگه

▲ په پېښور کې مې زړه تنگ شو

کله به درشمه پراخه دېوگله!

سپړنه (تشریح، د غټو غټو ټکو څرگندونه):

- ای. پېيله: زړه مصری
- بی. پیلان یا پیلنه: پشه یې ملا(ملا مت تورن).
- پی. پېڅلیک: نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۲۲ کاله وړاندې تېر پېر دی؛ ۱۳۷۳ لېږدي (۱۹۹۵ زېږدي).
- تی. ځای: دېوگل دره، څوکی ولسوالی، کونړ ولایت، ننگرهار زون، ختیځ ټاټوبی، افغانستان.
- ټی. پېيلي بڼه: وگړني پېيلي.
- جی. سندر غاړو ویلي: پېژند څرگند نه دی.
- چی. بنکالوه: د مېني پالني لور حس، بډاینې، ودني، د تازه چارپېریال او هواویچي تاثیر زېږنده ده، د دي له پاره کره بوږوم چي همدا يي د پنځي (تخلیق) منځي (هستي) د زوکړي موده ده.
- ځی. منسوبه: نر ته.
- څی. گڼه: ۳۲.
- خې. چوپړی: ۱۵۸.
- دی. راټولونکي نوم: پوهاند مجاوير احمد زيار.
- دې. لیکي دی که لیکنه: پښتو بدلمېچ یا پښتو شعر څنگه جوړېږي؟
- رې. چاپ کال: ۱۳۸۸ زېږدي.
- ړې. کره شوي Action Req'ed (عیبونه او تېروتنې سمې شوي):
- زې. خبرداری (Caution):
- ژې. کنټرول کي (In control): ټول.
- ړې. الیده بسپنه ورکول:.

د یوه دېوگلي (پشه یې) ملا پر حواله را یادښت کړي ده: چې د کپوالی په پېر کې یې کښلی د، د نوموړي له سپمې څخه د لري والي له اړخه یې کښلی ده.

نومړې مصری ترگنوک په زورکی هی باندې شوی دی، دېوه گله!
چې په نومړي هی په بڼه دېرې لري په ټول ټاټوبي کې شتون لري،
نومړې مصری لیکوال په پېښور کې کښلی ده، خو وند او ژبه یې ټوله
گونړی ده او همدا یې د پنځي منځه ده.

۱۳.۱.۳۳ د نوي پېر پېخلیک پېنځه لسمې څخه تر شپږ شپېتمې لنډۍ؛
پېنځه لسمې څخه تر درېپنځوسمې ټپي؛ لومړۍ څخه تر
شپږمې ټیکۍ او درېیمې څخه تر دوې دېرشمې مصری بېلگه

▲ جانانه زه دې ساز خږ کړم

چې خپله مور مې ټنده نه مچو کوبنه

▲ جانانه پلار د دد بنکارپړي

د درکړي زور گورئ په هر مجلس کوبنه

▲ ای خولگۍ زه د خږیوان کړم

ځکه ولس کي د هر میر کور له ورځمه

سپړنه (تشریح، د غټو غټو ټکو څرگندونه):.

ای. پېيله: زړې لنډۍ، ټپي، ټیکۍ او مصری

بی. پېیلان یا پېیلنه: لیکوال (دبیلوم اېنجینېر صفی الله فردوس).

پی. پېخلیک: نن ۲۰۱۷ زېږدي څخه ۱۱ کاله وړاندي تېر پېر دی؛ ۱۳۸۴

لېږدی (۲۰۰۶ زېږدی).

ټي. ځای: ختیځ نوی بنار، مهتر لام ولسوالۍ، لغمان ولایت، ننگرهار زون،

ختیځ ټاټوبي، افغانستان.

ټپي. پېيلي بڼه: وگړني پېيلي.

جې. سندر غاړو ویلي: اوستاد باچا خان لغمانی.

چې. بنکالوه: د مینې او مېني پالني لور حس، ورم، ودني، بدایني، وگړني،

ځيگتوب، سپېڅلي پښتانه چارپېريال او هواوچي تاثیر زېږنده ده، د

دې له پاره کره بوروم چې همدا يې د پنځي (تخليق) منځي (هستي) د

زوکړي موده ده.

ځي. منسوبه: سرو او مېرمنو ته. ځي. گڼه: ۳۳.

خي. چوپړۍ: ۲۴۰، ۲۴۹، ۲۳۷، ۲۵۱، ۲۲۹ او ۲۲۴.

دې. راټولونکي نوم: څېړونکي (دبیلوم اېنجینېر صفی الله فردوس).

دې. لیکۍ دی که لیکنه: څلېر کي د دو دود.

رې. چاپ کال: ۱۳۸۸ لېږدی.

رې. کره شوې Action Req'ed (عیبونه او تېروتنې سمې شوې): *

زې. خبرداری (Caution): * ژې . کنټرول کي (In control): ټول.

رې. الیده بسپنه ورکول: د لاندي لنډۍ یو، ټیو، ټیکۍ یو او مصری یو پېیلان

ټولي د دندې په پېر ځای، ځای په ټول ټاټوبي کي پنځي بڼه کښلي دی.

،، لنډی

▲ ربه له غیبو مې ثواب کړي
هغې دنیا کې مجردانو د صف شومه

▲ ربه د هغې دنیا مې خیر کړي
چې مجردانو صف کې زه ونه درېرمه

▲ بیا به سرکوب غونډې ولاړ یم
د ټول عالم مخکې به زه مختورن یمه

▲ ربه د هغې دنیا مې خیر کړي
بې پته یار مې د یهودو نوکر کړمه

▲ څښتنه! ژوند عمر مې خیر کې
رېن جیویش مې د لالا ډډون کوینه

▲ ژاخو جانانه خدای دې واخله
نه دې بنایست شته نه دې سم دي اندامونه

▲ خداپرو درکړ دې رانه جوړ کړ
چغځی کوراک ومه څرمه د مټاک شومه

▲ یاره زوزان ته ساډیزم شوم
د غم دردونه مې رنجې له منځه وړینه

▲ دادا دې سم درسره پوی کړه
دا په دا داچ به دې په دانگ را له راوړینه

▲ جانانه مانه گیله مه کړه
د لغمان خلک درغلي نه قبلوینه

▲ ربه رښتینی می سالار کړي
دا کور رېښ به همیشه ژنل ومه

▲ زما پر تا د ستا پر مادي
چناک کتلی داوڼ زه نه درکومه

▲ په دواړو لاسو می زیندي کره
سادی سوډی ملگرې څه دي و ستایمه

▲ یاره سادو سابت دي پلار دی
په سار پوکي دا سابیری راغور ځوینه

▲ نامه دي شته حضور دي نه شته
چرلنده یاره په بیدیا دي لتومه

▲ یار می په لوبو کي څرو دی
ځکه لوبغالی له په دنگو گامو ځمه

▲ غمونه نور دي رانه شره
ما په شپه غاله کي سبق ته نه پرېږدینه

▲ ستا دوستی کتاب می جوړ کړه
په هر څپرکي کي جفا لیکلر راځینه

▲ نا ځوانی دي پینی له گوره
ژوي له ژوو سره څومره ښه کوینه

▲ فردوس پښتو ویوکی وایي
ځکه ژاپن رنگری په ژی ږغرله وینه

د کابل پولي تخنیک پوهنتون شپه غاله، پېنځم بلاک، لومړی پور، دویمه کوته
، ۱۴:۰۵ pm ۰۹/۰۱/ لېږدی. ،، (صفی الله، ۱۳۸۸ لېږدی، ۲۴۹ چوپړی)

، د شپه میرو لنډی

▲ مور له قوي پولیس په کار دي
رېن پولیس خلک میوزیک کنډک له ورینه

▲ وطن تکره شپه میري غواري
چي ملک دېنن له اوږدي شپي شیبی کوپنه

▲ خدای شته دا څرنګه عسکر دی
چي ملک وردی کي د دېنن سوسیسی راځینه

▲ د ستا ګناه نه ده ملګریه
د اکاډمی له څنګه پت تېر شوی بیڼه

▲ زه درته لنډ تورم غرومه
رېن عسکر راته کاره ګامونه ردینه

▲ لالیه یو دوه راته وایه
موزون قدم ډولونه زه درته وهمه

▲ زه به د ستا لوري له ګور کرم
تعلیم قدم مي قبلوه چي خوبه شمه

▲ که ستړی مه شي راته وایي
زه به ژوند، ژوند درله ویم چي میر مي بیڼه

▲ ته بريالی اوسي فردوسه!
له درسه وروسته الله پامان دي و وایڼه

▲ له خدمتي ځیني راستون شه
مور په خپي لوڅو تیرګرو پله ته درځینه

د کابل پولي تخنیک پوهنتون شپه غاله، پېنځم بلاک، لومړی پور، دویمه کوټه
E1۰۲, ۱۱:۰۰ pm ۱۰/۰۲/۱۳۸۵ لېږدی،، (صفی الله، ۱۳۸۸ لېږدی،
۲۵۱ چوپړی)

،، لنډۍ

▲ وطن تم ټول کافران راغله

ژر را پاڅیره چې جوړه جهاد له ځونه

▲ د بوست له ور به زه درتېر شم

غاړه غړۍ دې له کاله راځه مینه

▲ دا وطن نه جوړېږي یاره

غټ او واړه یې بلواگر جوړ شوي دینه

▲ دا بچي څه بچي دي یاره؟

لکه لرمې بچي خپله مورکی خورینه

▲ مونږ به گادیلې جواړي خوارکړو

چې پر وطن مو کراری حالت راشینه

▲ ای گنو ژنو میرځمنو

ځني له ځنډو سازوی خندا راځینه

بوست، د فکیرانو کلی، لښکرگاه، هېلمند، ۲۹/۱۲/۲۰۰۷ زېږدی
Roshan BTS site HLM ۰۳۰،، (صفی الله، ۱۳۸۸ لېږدی، ۲۲۲ چوپړی)

▲ دښمن زمونږه پاکستان دی؛ خدایه!

نه اېنگلېسان نه امریکایان نه روسیان دینه

▲ د ډارنډکي زو ډارېږه

فرضي تواف بني منډې نه غواړي څرگنه

▲ څاڅکي هوس څارل څاري ده
څپان، څپان څپان، څپان غواړي خورلنه

▲ ځاځل جوگر جلبنگ جنبان که
په لېوالتي مي جيجيوتې ترېنتې شينه

▲ چټي چټي چرلنډيه ياره
ځنځونکي ځنځونکي جيجري يمه

▲ د شرمېدلې زو شرمېره
د تخت سيالي کې مېرني اور څرمه وينه

▲ په درنو غېرو څرېولېره
په څلورڅنډو کې د غبرگو څکل څکه

▲ چې څه دي کښت که کښت بي ټول کړي
زړه دي دنيا که گشمالي کړي خاونده

▲ ته دي له خپل مېرمن ډارېږي
څلک پردو په سي کلا ته وا وخته

▲ ما چې به اسپي څرولي
زما مېرني سور په اس سور راغلي ونه

▲ الله تالا شولو مانعه!
ټولو کانونو مو تالا و لږېدنه

▲ تن مو هړپي د مرغلري
ټولو کانونو مو تالا و لږېدنه

▲ لکه کوچي نوم دي بادرنگ دي
ماته په مينه باندي نوم ټاکي زردکه

” تپي

▲ راځه جومات کې قسم و کړو
نور به په زرونو لوبې ژوند کې نه کوونه

▲ زما څښتن باندې سوگند دی
رسول الله له په پښتو درخواست لېرمه

▲ د تپي غره د سر بڼاماره
زموږ بدیداره افسانې دي غږوونه

▲ موري د ستا مې نه منله
د مهترلام اوبه مې پاس طرف ته وړینه

▲ زده کړیاله یاره یوځل راشه
چې دد وگړي خواست گاري راله راځینه

▲ زده کړیاله یاره یوځل راشه
چې ضدي پلار مې خدرپوان له ورکوینه

▲ چې هر څه و راباندې تېر شو
ناځوانه خوب کې خو راځه چې خوالي کړونه

▲ ته الله ډاډ باندې اوسپره
دلته زما له ډډه تاو شو کیلونه

▲ پښتو پښتې کړې راته ماتې
رېن رېن سره مې خواکې نه پرېږدینه

▲ چې څه د زړه و پوره نه شو
که ژوند باقې و ننهواتي به درځمه

▲ ستا د کتو انداز را ياد شي
بې دريغه و ژاړم چې کله به مخ شونه!؟

▲ څښتن تعالی نه به دې غواړم
په دې دنيا دې خدران نه را کوينه

▲ الله به دواړه سره گورو
څوک وفادار څوک بې وفا په دنيا ونه

▲ کله په خيال کې ورسره يم
کله په خيال کې يې راوړم رانه تم بينه

▲ کله تقدير راسره مل وي
کله بې رحمه ټوکي و کړي رانه ځينه

▲ فردوسه! ولي سودايي شوي؟
تقدير سودا راسره کړي مختورنه

د کابل پولې تخنيک پوهنتون شپه غاله، پېنځم بلاک، لومړی پور، دويمه
کوټه E1۰۲, ۳:۰۰ pm ۱۰/۰۲/۱۳۸۵ لېږدی. ،، (صفي الله، ۱۳۸۸ لېږدی،
۲۳۷ چوڀري)

” ټپي

▲ محضې په خوله رښتيني وايي
راځه د زړه خوالي و کاندو مرگ راځينه

▲ راځه وصال ته غاړه کېږدو
نور له هجرانه توبگاره شوم مينه

▲ مينه کې وصل ټکي ورک شو
هجر کې و گوره کليات راغلي دينه

▲ په غیر کې سمه را غورځېزه
ما برابري درپسې ډېر ژرلي دینه

▲ ستا رنگ انار غونډې ښکارېږي
زما دې رنگ د مکيانډې واړه ونه

▲ که یارانہ نه کړې جانانه
داسې بیا مه وایه چې بیا له کلي ځمه

▲ زه دې رمټه لیونۍ کړم
مینه دې واخله ما په خپل خیال کړه مینه

▲ چې زه پخوا په خیال کې بیا شم
نور به په ژوند کې مینه نه کوم مینه

▲ دا سترګې ما وژني جانانه
چې ترمې اوبسکې یې سهار کې و وینمه

▲ په گناهو توبې و کاندو
د پاک څښتن ډېر گناکاره یو مینه

▲ له پاک الله به فردوس غواړو
مور گناکار یې د ورتلو لایق نه یونه

د ملا باقي غونډۍ په سر، د موسی کلا ولسوالۍ، هېلمند، ۱۶/۰۱/۲۰۰۷ زېږدی
، ۰۱۲ Roshan BTS site HLM ،، (صفی الله، ۱۳۸۸ لېږدی، ۲۲۲ چوپړی)

▲ و، لاس کې به غټ لرګی د ستا و
لکه د غره شپنه چې سمی ته راشینه

▲ ځانه څښتن باندي دې سپارم
تودو اېرو باندي مي خپل یار ولرمه

▲ د غم سیلی را باندي راغله
نمجنی سترگی می له خاورو ډکه وینه

▲ ولې په اوبس باندي سوره یې؟
ماته معلوم شول گولي ستا ټول فریبونه

▲ ځان د پشان د کوم قمری کره!
د خلاصیدو ځواب په ستوني کی واینه

▲ بنگالی پیغله درنه بڼه ده
کوډگرې زه دې له خندا په ژړا کرمه،
(صفی الله، ۱۳۸۸ لېږدی، ۲۸۷ چوپړی)

▲ پریرده چې بڼې بلا وکاندي
نادان بچي دې د دښمن په لمسون دینه
▲ ځان سره تل په ژړا ژارم
د یهودي لمسی د دین ټیکه دار شونه
(صفی الله، ۱۳۸۸ لېږدی، ۳۲۹ چوپړی)

▲ په پټه، پټه غلی وران شي
پټ رنگېدو پروژي م ستا له کور راځینه

▲ له ملو رنک شي پاکستانه!
په زره بدانه زره می وران تل له تا وینه

▲ کرېکي دې کوم شهید رایاد کړم
که تېمرشاه، که ملالی که نجیب کرمه

▲ د سلگی زره پر دغه شین دی
سلگی، سلگی، سلگی، سلگی لیدلي دینه

،، ټیکو

▲ پېغلو چکچکي کړی حلقه شی

د پیغمبر اومتی څوک نه نازوینه

▲ ناوی لالی دی لاس نه نیسه

چي نتواتی ستا د زره کور ته درځینه

▲ ناوی رو، رو قدم اخله

د ولس پېغلي په کتار درسره ځینه

▲ ناکي دنیا درته فردوس شه

مونږ د الله ته درته دا غوښتتي کرونه

▲ بډی ملگری دی خوشحاله

واده د ستا دی ژړا دوی د دروغو کرینه

▲ که یې بوغان راباندی پلوري

زه پېروونکي د ابی د کسب گل یمه

زمور کور، مهترلام، لغمان، افغانستان ۱۳۸۵/۱/۱ لېږدی،، (صفی الله، ۱۳۸۸ لېږدی، ۲۲۲ چوپړی)

،، مصری

▲ د تورو ټکو برکت دی

تا غونډې خلک څوک منبر کي نه پرېږدینه

▲ سوگند په تورو ټکو کومه

که د نامه په خوله واخلم سرکوب به یمه

▲ مور به دې هسي خاطر و کړو

کم اصل خلک څوک په پوځ کي نه پرېږدینه

▲ په سپینه بریره کونیتوب کړي

ورانو کارو پسي د سپي په شانتی ځینه

▲ په سپینه بریره سودايي يي

جومات کي کښه عبادت و کره رینه

▲ د اسلام رنگه دې کره بده

سادی سوډی امامه څه دې وستایمه

▲ اسلام بدنم خلکو بدنم کره

ځکه یهودو باندي دین له منځه وړینه

▲ گاونډي وری ته چرگان خوره

داسي کارونه اسلام هېڅ نه قبلوینه

▲ اسلام د عدل انصاف دین دی

ځکه غریب غني یو ځای څځلي کوینه

د کابل پولي تخنیک پوهنتون شپه غاله، پېنځم بلاک، لومړی پور، دویمه کوته
E1۰۲, ۱۰:۰۰ pm ۱۰/۰۲/۱۳۸۵ لېږدی،، (صفي الله، ۱۳۸۸ لېږدی،
۲۴۹ چویری)

،، مصری

▲ په لغمانیانو کي مي خوښ کړي

راځه، راځه پردیه زه دې خپله ومه

▲ رښچېنه سمه په سر کېږده

چرلنډیه یاره څوک به غبر درو کوینه

▲ ستا کور اور پاج نه کربان شم

لکه جلغ زه درنه تاو راتاوه شمه

▲ چې د وصال په خیال کې جوړ کړم
بېلتون ظالم مې سم دستي په منځ کې شینه

▲ ستا له اوبښتو سترگو څار شم
په دا زرغونه سیمه یې ساری نه وینم

▲ ته په ښایسته ډمیر گرځېږه
زه په خامه کښونو ځم لېونی شومه

▲ پرېږده چې ستا تعلیم پوره شي
مور مې خبره د کرارې مجلس کړنه

▲ ښاګلیه یاره مه ځورېږه
که قسمت و شو په هغه ځای به یو شونه

▲ په رېګستان کې مې رېډي ده
رڼه زرغون یې لویه وه ترې لرې یمه

▲ زمام کم اصلو ته سلام دی
څوک چې له ټپته وره ځي سر ټپته وینه

▲ رڼه د ستا په ازموینه
ما خو له پېغلو شونډو رنگ خوړلي دینه

▲ رڼه د ستا په ارزونه
ما یې په زنه د ستا نوم لیکلی ونه

▲ بیا به کری ورځ را په شا وي
لکه چې کوتی څوک په بار بلده وینه

▲ ستا به لاسونه زما غوړونه
لکه گاډی جلب دې هر وخت کش کونه

▲ څنگ ته می راشي راته نه گوري
لکه هندو چې کلیمه بده راځینه

▲ اوس په لکسس باندې گرد مه کړه!
ماته معلوم دې واره لوبني لرگي دینه

▲ ځانه د غټ ساگر جور کری
ټول شیطانان دې دوي لاسي سلام کوینه

▲ فردوس ته هغه وخت وریاد کي
چې د غوبله غوبل یې تا باندې کونه

▲ ځانه د غټ ساگر جور کری
ټول شیطانان دې دوي لاسي سلام کوینه

▲ یه کربانه!؛ کربان وطنه زمور کور یې
په سر او سترگو به دې مور جوړو اړمنه

▲ یه کربانه!؛ کربان وطنه څومره خور یې
له ځانه گرانه و خورمن افغانستانه

۱۴. لنډۍ، ټپي، ټيکي او مصري پېر

لنډۍ، ټپي، ټيکي او مصري پېر يا د وخت موده يا وخت (وخت ټاکل، نېټه ايښودل: پرسور برابرول: وخت اندازه کول، وخت، دوران، نېټه: ټيک وخت، ټايم، وخت، بیدو، موده، موکي يا موقع: دم، وار، ځل: گری، ساعت، شيبه، غوټه: مهال: د موسيکي شېبه: پروخت، پرتاکلي وخت):
:۰۰:۰۰:۰۰:۰۰ (رپه: ثاني: دقيق: ساعته) په وخت کې ويلو ښکاروندی وندی کوم.

پښتون پښت په لنډو، منځنيو او اوږدو ساوو لنډۍ، ټپي، ټيکي او مصري په ناستو، خبرو اترو کې وگړي نوموړي گړني پېيلې په لنډ پېر کې وايي؛ په سندرو، ښادۍ یو او غوره شېبو کې يې په منځني پېر کې وايي او په غرونو، دښتو، سر خلاصو ځايونو کې په اوږد پېر کې وايي.
نه يې ډېر لنډوالی خوند بې خونده کوي؛ نه يې منځنيوالی خوند بې خونده کوي او نه يې ډېر اوږدوالی خوند بې خونده کوي.
شپانه يې په نيمو شپو کې د مزلونو په لنډولو سره، په اوږده سا وايي غږ يې هم خوندور کېږي، په يوه شرط چې روغي يې و وايي.

په ديارلسومه پېړۍ کې د لنډپېر بنسټ گل محمد گلکي کېښوده؛ منځني پېر ملاجان ملاگي، احمد ظاهر، خان قره باغي، پينده محمد منگل، منور اوستاد، حسني اوستاد، ايوب اوستاد، شاولي اوستاد، خيال محمد اوستاد، پاچا خان لغماني، اشرف تيروال، هارو باچا، ... او اوږد پېر بنسټ اوستاد گلزمان، اوستاد حيات گرديزي، اوستاد عبدالله مقرري او اوستاد انجنير سردار علي ټکر کېښوده.

د ټاټوبي سرغندوو سندر غاړو هر يوه اوستاد گل محمد گلکي او اوستاد ملاجان ملاگي د ظاهر شاه خان بابا د سلطانت په پېر کې دا لاندي لنډۍ د لغمان په ښادۍ یو کې ثبت کړي دي.

ليکوال دا ناڅانڅېري (زېرمې) په جوليز (شکلي) پېره وخته (پېر وخت) کالب کې سويي نښالۍ یو (مونکو، سويي منکرو) وگړو ته په گړني بڼه نوموړي پېيلې ټکي، ټکي انځورليک ډول په لمبسه کې کوي.

۱۴. ۱ لومړی بڼه لنډۍ: ای د الف،،:.

زرې لغمانی لنډۍ: دا زرې لغمانی لنډۍ کاستوري سور کې اوستاد گل محمد گلکي په ۱۳۲۲ لېږدي کې ويلي دي:.

▲ وِه! له کاله نه مي سر هسک کره

له تور کارغه سره بناړو مستي کوينه

پېر: ۰۷:۰۷:۷۸:۰۰ (رپه: ثانيي: دکيکي يا دقيقې: ساعته) په وخت کې ويلي ده.

▲ ولي به زه ورپسي نه مرم

مخ يې برباد کابل سردار زلفي فوځونه

پېر: ۰۸:۰۸:۱۸:۰۰ (رپه: ثانيي: دکيکي: ساعته) په وخت کې ويلي ده.

▲ الف اشنا کرم بي جدا کرم

تي په تلوار يار ته ورځم که په خولا شينه

پېر: ۰۷:۰۷:۹۸:۰۰ (رپه: ثانيي: دکيکي: ساعته) په وخت کې ويلي ده.

▲ ټي ثاني يار به پيدا نه شي

جي په جمال کې خلک تېره کي دیننه

پېر: ۰۷:۰۷:۹۹:۰۰ (رپه: ثانيي: دکيکي: ساعته) په وخت کې ويلي ده.

▲ عينه (ع) ته ورشه ورته وايه

غينه (غ) نه غمازه يار مي را وله دننه

پېر: ۰۸:۰۸:۱۶:۰۰ (رپه: ثانيي: دکيکي: ساعته) په وخت کې ويلي ده.

▲ دال (د) دي ديدن ماته ناري ده

دال (ذ) دي ذليل کره د عاشکو نري زړونه

پېر: ۰۷:۰۷:۹۷:۰۰ (رپه: ثانيي: دکيکي: ساعته) په وخت کې ويلي ده.

▲ د جلی خوله شینکی کابل ده

دا نړۍ وریځي کوهدامان شینکي باغونه
پېر: ۰۸:۰۷:۰۰:۰۰ (رپه: ثانیه: دکیکي: ساعته) په وخت کې ویلي ده.

▲ ولي به تور دکن ته نه خم

چې په دې مرو سترگو کوم د خولي خواستونه
پېر: ۰۷:۴۴:۰۰:۰۰ (رپه: ثانیه: دکیکي: ساعته) په وخت کې ویلي ده.

د ابڅو په بڼه لنډۍ چې په کې د: ا ب ت ث ج ع غ د ذ (اي، بي، تي، ټي، جي،
عي وو عین،، غي وو غین،، دي وو دال،، ذي وو ذال،،) پورې شتون لري.
د دوي لغمانی زرو لنډیو په منځ کې گل محمد گلکي اوستاد ویلي دي.
د زوکړې موده یې څرگنده نه (نامعلومه) ده، له پخوانیو زمانو څخه یې وگړي
خوله په خوله مهترلام کې وایي.

له جگړو وړاندې بڼه په درز په بنادۍ یو کې روانې وې، په لنډ پېر کې سرغندوو
سندرغاړو ویلي دي. لکه اوستاد گل محمد گلکي او اوستاد ملا جان ملاکي په
۱۳۲۲ لېږدي کې ویلي؛ د دوباره ثبت کره موده یې ۱۳۶۹ لېږدی دی، خو په غرېزه
پوستکالي (ادیو) له پېټي (کیسټو) څخه د سندرو هټیوالو دوباره اړولې ده په دونۍ،
۴:۳۵:۵۲ / ۰۳ / ۲۰۱۶ / ۰۷ / ۲۰۱۶ زېږدي کې یې دوباره غرېزه پوستکالي په بڼه خوندي
کړي.

چې له څلورمې پېټي سندره ده، وخت: (وخت ټاکل، نېټه ایښودل: پرسور برابرول:
مهال: د موسیکي یا موسیقي شیبه: پروخت، پرتاکلي وخت):.
۰۱:۳۰:۲۰:۰۰ (رپه: ثانیه: دکیکي: ساعته) په وخت کې ویلي ده.

د مینې پالنې لور حس، لغمان زرغون سیمې او سپېڅلي پښتانه چارپېریال او
هوایوچې د تاثیر پنځي زېږنده ده، د دې له پاره کره بوروم چې همدا یې د پنځي
(تخلیق) منځي (هستی) د زوکړې موده ده.

۱۴. ۲ دوپیمه بڼه لنډۍ: بی ،، ب،،:

زرې لغمانۍ لنډۍ: دا زرې لغمانۍ لنډۍ کاستوري سور کې اوستاد ملاجان ملاګي په ۱۳۲۲ لېږدي کې ويلي دي:.

▲ وی!؛ الف اشنا کرم بي جدا کرمه؛ وی!

تي په تلوار یار ته ورځم که په خولا شینه

وخت : (وخت ټاکل، نېټه ایښودل: پرسور برابرول: مهال: د موسيکي شيبه: پروخت، پرتاکلي وخت):.

۰۹:۲۴:۰۰ (رپه: ثانيي: دکيکي: ساعته) په وخت کې ويلي ده.

▲ وه!؛ ټي ثاني یار به پيدا نه شي

جيم په جمال کې خلق تېره بي کره دينه

پېر: ۰۷:۹۵:۰۰ (رپه: ثانيي: دکيکي: ساعته) په وخت کې ويلي ده.

▲ عینه (ع) ته ورشه ورته وايه؛ وی!

غينه (غ) نه غمازه یار دي را وله دننه

پېر: ۰۷:۹۴:۰۰ (رپه: ثانيي: دکيکي: ساعته) په وخت کې ويلي ده.

▲ دال (د) دي ديدن ماته ناری ده

دال (ذ) دي ذليل کره د عاشکو نري زرونه

پېر: ۰۸:۸۶:۰۰ (رپه: ثانيي: دکيکي: ساعته) په وخت کې ويلي ده.

▲ یو مي په دي زرگی خوشحال ده؛ وی!

چي خان غريب به تول یوي خاوري ته ځينه

پېر: ۰۷:۴۱:۰۰ (رپه: ثانيي: دکيکي: ساعته) په وخت کې ويلي ده.

▲ وه!؛ خالي به پاتي شي ميدانه

مسافر کډې باروي وطن ته ځينه

پېر: ۰۸:۹۸:۰۰ (رپه: ثانيي: دکيکي: ساعته) په وخت کې ويلي ده.

د لنډیو، ټپو، ټیکو او مصریو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ علمه کاني د ویشو یمه؛ وی!

مرگ می لیده آشنا می نه راستنه ونه

پېر: ۰۸:۹۱:۰۰ (رپه: ثانیه: دکیکی: ساعته) په وخت کې ویلي ده.

▲ پام کو دوکه نه شي جانانه

غمازان شته څوک به دې تر باسي مینه

پېر: ۰۸:۳۰:۰۰ (رپه: ثانیه: دکیکی: ساعته) په وخت کې ویلي ده.

▲ وه! خیال دې په خوب کې را په یاد شي

د شپې می وېخ کړي تر سبا سلگی وهمه

پېر: ۰۰:۰۹:۰۰ (رپه: ثانیه: دکیکی: ساعته) په وخت کې ویلي ده.

د ابڅو په بڼه ا ب ت ث ج ع غ د ذ (ای، بی، ټی، ټی، جی، عی، و عین،، غی، و غین،، دی، و دال،، ذی، و ذال،،) لنډی، له څلورو لرغونو لنډی او یوې ټپې سره ویلي دي.

دا پورتنی ټولې وگړنې پېپلي له پارنویکو سره په سندره کې له ساز او اواز په سور اولی کې یې ټول ټال پېر: ۰۱:۴۴:۱۸ (رپه: ثانیه: دقیقه: ساعته)

۱۴. ۳ درېمه بڼه لنډی: پی ،، پ،،:

زړې لغمانی لنډی: لاندېنې زړې لغمانی لنډی کاستوري سور کې قاري عبدالهادي، د محمد بشير په غوښتنه، په ۱۳۶۸ لېږدي کې ويلي دي، پير يې له ټنگتکور سره په دې بڼه دی.:

▲ الف الله بي برکته

تي ده توبه ټي د ثواب جېم جنتونه
پير: ۰۰:۰۰:۰۵:۱۴ (رپه: ثانيي: دکیکي: ساعته) په وخت کې ويلي ده.

▲ حج مې د خبر دال دلالت ده

ري ده روژه زي زلمي ذال نکاتوهه
پير: ۰۰:۰۰:۰۵:۵۴ (رپه: ثانيي: دکیکي: ساعته) په وخت کې ويلي ده.

▲ شين د شراب سين د سودونه

صي د صلوات غي غلامي طي طلاقونه
پير: ۰۰:۰۰:۰۷:۰۵ (رپه: ثانيي: دکیکي: ساعته) په وخت کې ويلي ده.

▲ ضي د ضهمت عين د عيا ده

غين د غماز في د فرهر قاپ قلمونه
پير: ۰۰:۰۰:۰۵:۹۸ (رپه: ثانيي: دکیکي: ساعته) په وخت کې ويلي ده.

▲ کاپ کلیمه لام لالا ده

مېم محمد نون يي دی نور واو يي لوزونه
پير: ۰۰:۰۰:۰۶:۶۰ (رپه: ثانيي: دکیکي: ساعته) په وخت کې ويلي ده.

▲ الکه شابسي په مينه؛ کنه!

د اوړي ورځ دې راته تېره کړه مينه
پير: ۰۰:۰۰:۰۶:۶۱ (رپه: ثانيي: دکیکي: ساعته) په وخت کې ويلي ده.
دا ټولې وگړنې پېيلې له پارانويکو سره په سندره کې له ساز او اواز په سور او لی کې يې ټول ټال پېر: ۰۰:۰۰:۳۹:۳۳ (رپه: ثانيي: دکیکي: ساعته) دی.

۱۵. ستر تاثیر لرونکی او وپشونکی لوری

د یوې کره پښتو لیکلارې سیندگی ډوله لارښود په بڼه پښتون پښت ته د دوی د ابڅو په سټه ستر تاثیر لرونکی او وپشونکی لوری د لنډی، ټپه، ټیکي او مصری مور ته په لاس راکوي.

د یوې بې سرو بوله انگرېني له مخې د لیکوال څرگندول چې رونوي کتنه داسې:

له لرغون پېر څخه زمور نیکونو، له اوسني مجاویر احمد زیار، عبدالشکور رشاد، قیام الدین خادم، عبدالروف بېنوا، گل پاچا الفت، صدیق الله رښتین، عبدالحی حبیبی، صالح محمد کندهارې، پیر روښان، اخون دروېزه، شاه پولاد امیر کروړ، بیت نیکه ... نوح د لمک متوشلین (متوشلخ) زوی، ابنسین (اخوخ) مسی، یارد (یرد) کړوسی، مهلائیل کودی، قینان اودی، انوش خوندي، د شپیت ع پردی او د ادم ع له خولي (ساییز) (تنفسي) غړي، سړي، کرنکي (د سرو نلونه)، مری، ژبي، ژبه، تالو، ژبي لاندې برخه، غابونه او شونډي، کله په لره او کله په ډېره سا. وتلي غرونه دي چې نوموړو غرېز لیک (غر) او ابڅي خوله په خوله، سینه په سینه، ځمځه پر ځمځه، ټیټنگ په ټیټنگ، بانډه په بانډه، سیند ژي پر ژي، لورا لور، کورا کور، بنارا بنار، ټاټوبي په ټاټوبي مور ته کاپي (نقل، نمونه، سواد یا نسخه) کښل (تقلید لیکل، انشاء کول یا تالیف کول) بڼه راغلي دي.

د پښتون پښت د پښتو کاپي کښل شوي ابڅي (Pakhto Copy Write Alpabets) په لاندې بڼه دي، چې تر ټولو لوستونکو او پوهگرو وگړو ته یې یادول او لپل (هڅول، جغات ورکول، تشویق کول) فرض دي. خو کوشني پښت ته یې وپلار یوون (ارادي یکر، تصمیم واحد، عزم یونټ) لا ډېر په چار دی.

په لاندې ډول یې د پښتو ژبي له لومړي توري پیل کوو او نره پښتو ابڅي یې تر ۴۴ کښو. خو تللي یا د عربي ژبه کې ورگډ شوي ابڅو چې عربي وی یا ویکی کې تری گټنه اخستل کېږي، یوازي په همغه کې تری نټه (انکار) نه کوو، چې هغه ځانته لس دانې دي.

څه او څه چې هر ابڅي په پښتو وی کې کوم غر لره چې له خولي څخه را وځي کټ مټ همغه د پښتو ابڅي کښو، له سلو سل ۱۰۰٪ پورته یې غرېزلیک (غر، تلفظ) ته پام کوو، بیا یې په همغه وار ابڅي کښو او بور وو. په لاندې بڼه: گڼه. غرېزلیک (غر) ابڅي... .

۱. : د وای، ا (الف، آ، ع) ۲. : د وبي، ب ۳. : د وپی، پ (ف) ۴. : د وتي، ت (ط) ۵. : د وتي، ت ۶. : د و جی، ج ۷. : د و چي، چ ۸. : د و ځي، ځ ۹. : د و څي، څ ۱۰. : د و څي، څ ۱۱. : د و دي، د ۱۲. : د و ډي، ډ ۱۳. : د و ري، ر ۱۴. :

د وړې، ۱۵: د وړې، ز (ذ، ض، ظ) ۱۶: د وړې، ژ ۱۷: د وړې، ۱۸: د وړې، س (ث، ص) ۱۹: د وړې، ش ۲۰: د وړې، ۲۱: د وړې، غ ۲۲: د وړې، ک (ق) ۲۳: د وړې، گ ۲۴: د وړې، ل ۲۵: د وړې، م ۲۶: د وړې، ن ۲۷: د وړې، ن ۲۸: د وړې، و ۲۹: د وړې، ه (ح) ۳۰: د وړې، ی: (اورده یې، دوي ټکي سر په سر یا په والاړه لرونکي یې، بنځنه وی) ویکي یا لغات) ډېرگنه یې، ترمخې ابځي یې اور زېر (-) اخلي او خوله ډېره خلاصبري، لکه ټول ابځي چې غږ لري لکه: ای، بی، تی، ټی... یې پورې، ادې، شپې، شرومې، شپنې، تیارې، ناوړې، باندي، لاندي، کي، کپري، شي، لري، لپوي، دي، وي، ادې، هېخ، بیخ، تیز، تېر، پېر، کېخ، زېر، زېرون، پېر، بیبره، لیخ، مېرمن، کپنه، کپېنه، ابځي، گنځي، زرومنځي، گنډي، رېب، سنتي، لمنې، برسنتي، درغني، خبرې، اتري، خپري، منگولي، لاري، لوېشني، ځنگلي، ځنگلي، مني، خېبني، لېرېدل، خوري، تروري، موري، لوري...)

۳۱: د وړې، ی: (لنډه یې، دوي ټکي خوا پرخوا یا په پرتو لرونکي یې، نرینه وی یا ویکي (لغات) ډېرگنه یې، ترمخې ابځي یې لنډ زېر (-) اخلي او خوله لږه خلاصبري، لکه: زیاتي، بیاتي، کینچي، وري، نالیکي، دي، وي، کري، ځي، شي، کپري، سيمي اوېل، کانسوننتي، غويي، خېبني، تربگني، دوستي، وړاني، ابادي، وداني، خپلوي، بنادي، پردي، کودي، اپريدي، لغماني، الېنگاري، الېشنگي، بادپېني، قرغه یې، پشه یې، نورستاني، کوهستاني، عربي، ارياني، جرمني، روسي، امریکايي، روسي، الېنگلېستاني، پنجابي، چنگيزي (منگوليايي)، مغولي (اوزبکيستاني)، تورکي، غزنوي، صفوي، اموي، عربي، اپندي، اپتاليوي، رومي، فارسي، غوري، بخدي، الينايي، سالوي، لغماني، ارياني، بېباکي، شتمني، روي، وي، وري، یکر، یون، یوسلو یولسم، یودېشتم، یوزرو او یوسلو او یوم، بوین، بنکاروندي، پلغاري (زېني)، ټلپوري (ځمکپوري، تاکاوياني)، ځانگري وگري، نتيالي، وبيپوهي، وبار، بېبرور، بېر، نياوتون، لېوکتي، لنډوين، کيخلیک، سنگیوني، سونتوکي، ویرزلي، میرني، بريالي، اتلوي...)

۳۲: د وړې، ی: (نرمه یې، بی ټکوي یې، زور واله یې، هېخ ټکي نه لري، نرینه وی یا ویکي (لغات) یوه گنه یې، ترمخې ابځي یې زور (-) اخلي او خوله لږه خلاصبري پاس تالو لوري هوا ځي، لکه: زیاتي، دی، وی، کری، ځای، شی، چای، منگی، کانسوننتي، غويي، خېبني، تربگني، وړاني، بدی، بنادي، پردي، کودي، اپريدي، لغماني، الېنگاري، الېشنگي، بادپېني، زمري، زلمی، پشه یې، نورستاني، کوهستاني، عربي، ارياني، جرمني، روسي، امریکايي، بېباکي، شتمني، کجی، لیوني، ځغاستي (دهلېز)، پلغاري (زېنه)، چرچوبی (تشناب، تولیت)، وریاوی (شاور، لمبازی)، لیکي (کبلی، کیتاب یا کتاب) بنکاروندي، ځانگري وگري، نتيالي، وبيپوهي، لېوکتي، لرگی، سري، غبرگولي، غبرگوري، لرلیدی، سنگیوني، سونتوکي، ویرزلي، میرني، بريالي، څاروندي، بوی، دوی، نری، خدای، وری، لوی، بنکارندوی، خوی...)

۳۳: . دو یې ، ، ی: (درنه یې، لکی داره یې، هېڅ ټکي نه لري خو لکی لري همدا ورته غیرگنډ ورکوي او اوږده غرانگه غونډې غځول کېږي، بنځېنه وی یا ویکي (لغات) یوه گڼه یې، لکه: انی، بنی، اکی، کاکي، توری، کوکی، برگی، لسانی، نی، حبیانی، رتی، پتی، گولوی، نری، ډری، شبونکی، شپېلی، گنیالی، لپوهگی، ناکي، شبي، بدی، بنادی، پردی، کودی، اپریدی، لغمانی، الپنگاری، الپشنگی، بادپنی، حمری، سری، پشه بی، نورستانی، کوهستانی، عربی، اریانی، جرمنی، روسی، امریکایی، شتمنی، کچی، لیونی، نییالی، ویپوهی، ویرژلی، میرنی، بریالی، خاروندی، نری، وری، نری، کری، ډودی، څوکی، زغرټنری، انډی (قورمه)، رلی، ټولنجی، بغیغی، ټپټی، ډگډگی، سیوسیوی، یکی، کینتی، هگی، څرخي، غرخنی، څاڅی، دوران، دورخانی، اڅکزی، غرغبنتی، گوربڅی، ملخنی، ژي، وی (لغات)، وی! (پارنویکي غږ دی د درد) ادکی، څپلی، انکټی (بخاری)، څپری، کوکی، کرکی، شالی ولی، پی، لنډی، ټپی، ټیکي، مصری، انگی، لنډکی، بگتی، کیسی (شبی)، پارکی، کاکری، چاربتی، سپینی (ازادي پیلې)، کپسه گی، د اتن غبرگی، درې څپزی، څلور څپزی، پنبخه څپزی، شپږ څپزی، اووه څپزی، اته څپزی، نهه څپزی، لس څپزی، هایکوبی، موندی (سر پرېکری)، انځورگی، کېنتوزی (سانتی)، نامانیزی، زخی، بی تلی، ټولنجی، نا پشپلزی، ناپیلی او سلسلی، ...)

۳۴: . دو یې ، ، ی: (امریه یې، گوډکی الف واله یې، په کر (فعل) کی تری گنتي اخستل کېږي، هېڅ ټکي نه لري خو گوډکی الف لري. همدا ورته غیرگنډ ورکوي او اوږده غرانگه غونډې غځول کېږي، لکه. ډودی و خوری، بنه کوئ، بد مه کوئ، ټاټوبی ودانه وئ؟، درناوی یې کوئ؟، د درنو درناوی کوئ!، بدې مه غواړئ!، د پردو مه کېږئ!، ځانونه وپېژنئ، خپل یوژی مه وژنئ، د خپل پښت وگړي سره منډه وهئ!، ترلو کره لوبنی گږدئ!، ناغه له غواره مه اخلئ!، چې له تاسو ټپت وي زور ورسره مه ازمایئ!، لاس مو خلاص ساتئ، سخته کی سم لاس ورکوئ!، دا ټولې کینلې ولولئ، د پوهی او څیرکتیا انگر ځان ته وټاکئ!، په کال کی جاپانیانو غونډې سل کتابونه لولئ؛ عربانو غونډې مه کېږئ چې کال کی دوی کتابه ولولئ. لولی ته غور مه نېسئ، دا دونیا لولی ده، ډېر پام یې مه کوئ، یوازې په پښتو لیکل کوئ!!!؛ که نه یې کوئ پښت مو هېڅ بډایه کېږي او خپلواک کېږي. تاسو همداسې غواړئ او که نه یې غواړئ ...

عربي ژبي ته ورگډ شوي اېڅو دي چې ډېر لږ ان د هېڅ په بڼه غږونه په پښتو گږود کې لري، هسي (محضي) یې عربي ویکيو کې راځي. ۱: . دو ټي ، ، ټ ۲: . دو حي ، ، ح ۳: . دو ډي ، ، ډ ۴: . دو صي ، ، ص ۵: . دو ضي ، ، ض ۶: . دو طي ، ، ط ۷: . دو ظي ، ، ظ ۸: . دو عي ، ، ع ۹: . دو في ، ، ف ۱۰: . دو قي ، ، ق.

په رښت کې پښتو ډېره لرغونې او زړه د ژبو مور ژبه ده چې د ژبو ونې څېرې کې ډډ ته ډېر لږ واټن لري. هغه ښاخ دی چې لومړی زوکړه شوی دی او غورږېدلی دی. له همدې ژبې څخه دري (فارسي) او عربي، کوردي، اردو ژبې ته اېڅې ورغلي دي. مور ته نه دي راغلي، زما پلټنه داسې په ډاگه شوې یا زما څېړنه داسې ښودل شوې چې د کره لیکنې پښتو ۳۴ غږېزلیک (غږ) لري. خو ټول ټال ۴۴ اېڅې لري.

د پښتو کاپي کښل شوي اېڅې (Pakhto Copy Write Alpbets) دي.

هر گوره که د دري (فارسي) کښلې کښو، د دري (فارسي) په کړنلاره یې کښو او که عربي کښو، د عربي په کړنلار یې کښو، لکه:.. چه کاره استی!، شما و ما، جنگلات کنز. الخيار، حلوا، قلم، الحليم، الرحمن، صفی، مجنون، تبلیغ، المساجد، الطالب... .

بل لوري ته که مور کټ مټ د پښتو اېڅې فونویکه کړو، او یا یې لاتیني اېنگلېسي اېڅو باندې کښو یا اړو، دا د منلو کار هېڅ نه دی او نه د کولو دی. دا په ټوله کې زموږ لرغونې ژبه له خنډ سره مخ کوي.

ناگنلې راځي، گټوره هم هېڅ نه څرگندېږي، زموږ ډیرای وگړي له سلو ۱۰۰٪ ټول په همدې تورو او اېڅو کښل کولی شي، اشنایي ورسره لري، د پښتون پښتو هني له لرغوني پېڅلیک را نېولې تر نن پېره پوري چې ټول کښلې کښل شوي دي، په همدې اېڅو دي او آن د ټولو نښیالیو پوهگرو کښلې هم په همدې اېڅو دي. د تورو اړولو ته هېڅ زما ټکی له سلو ۰٪ خوښه او اند، وند نه دی. زما ورته له سلو ۱۰۰٪ نټه ده.

د دې پایله ساده برابره وي دا چې په ټوله کې که د پښتون پښت یو ټکی یاد کړي، په پنځې ژبه هم پوهېدلی شي. د الله کتاب، د رسول الله خبرې او سنتو باندې چې په سترگو ویني ترې پوهه اخستلی شي.

د بېلگې په بڼه مور د رومي، دنیا، کاني، کټ، د ونو په ډنډرو، وېلو شویو اورغلو کې ،، الله ،، کښل شوی وینو.

خو په بله هېڅ ژبه کې داسې نه وینو او نه شتون لري، چې (ALLAKH,) ALLAH, ALLAX) په لاتیني یا فونوميکه ژبه دي کښل شوی وي.

ځکه په ،، الله ،، ج ذات نوم کې څلور اېڅې دي، زموږ د ژبې لومړی اېڅې ا (ای)، دوي دانې ل (لي) زموږ د ژبې لومړی اېڅې څلورويشتم او نهه ویشتم گڼه اېڅې ه (هي) دی.

چې سره یو ځای یې کړو، نو الله ج نوم کښل کېږي. د دې له پاره زموږ ژبه او زموږ د ژبې توري پنځې دي او د پنځا څښتن کښل شوي اېڅو سره ورته والی لري.

چې د پوهېدو او ځکاووت جوگه مو کېږي، که دا مور لري کرو، زموږ پښت لا له تيارو سره مخ کېږي.

ځکه چې اوس، اوس مو دېری پوهگري وگري په کره لیکلار نه دي په لار شوي. ان اسلامي او دیني کښلي په ناسم وینگ له تېر اسلامي بېره کښي، چې دا د ټولو بېغوري او بي پامي ده، ځکه که اینکلېسي ژبه یادوي، یوه تکی نه غلت وي. نوم هم کره لیکي، NAME ټول چلونه یې یادوي، په ابېڅو یې سر خلاص وي، خو د خپلي ژبي سره ښه دېر وائڼ لري.

د همدې له پاره د لاندي لیکوال له ۳۶ غرونو سره په نټه یم، د هغه لمپسه داسې ده، خو په کښلي کې دېری ځای غرونه شمارلي نه دي ان ۳۸ دانې دي. و، د یوې کره پښتو ټول ۳۶ خپلواکو او بېواکو، دوو غبرگغرونو (ی، ی، ی) د سېمبولونو (تورو) لیکلر یا (خپواک ابېڅي ۷+ بېواک ابېڅي ۲۷+ نیمواک ابېڅي ۲+ غبرگواک ابېڅي ۵+ وي (و) ۶ ابېڅي: ۴۷ چې هغه لس نور چې عربي ته مو ورکړي ور سره گډ کرو، ټول ټال ۵۷ کېږي. ،، (مجاویر، ۱۳۵۷ لېږدی، ۲، ۳، ۴ او ۵ چوپړی)، (مجاویر، ۱۳۸۲ لېږدی، ۳۷ او ۳۸ چوپړی)

زدکره داسې ښودنه کوي چې د پښتو ژبي ټول ابېڅي چې ټولو ويکي یې ۶۰۰۰۰۰ زرو ته رسېږي، له ۴۴ ابېڅو څخه یې رغښت موندلی دی. همدا ټول ټال ۴۴ ابېڅي زموږ د ژبي ابېڅي دي، زما په نظريې دا روغه خبره نه ده، یوه تمیل شوې خبره ده چې ځینې باندي ژبپوهان وايي چې پښتو ابېڅو کې د عربي ژبي ۲۸ پور شوي ابېڅي دي، د پارسي ژبي ۴ پور شوي (آ، چې، پی او ژي یا آ، چ، پ او ژ) گډ دي، پاتې ۱۲ ابېڅي د پښتو ځانگري توري دي.

بل لور ته په ټوله کې پښتو ژبه د پارسي او عربي ژبو ځانگو ده او بخدي یې ټاټوبی دی. پښتو ژبي پور کړي نه دي له دي ژبو څخه بلکې عربي ته یې ۲۸ ابېڅي ورکړي، پارسي ته یې ۳۲ ابېڅي ورکړي خپله یې ۴۴ ابېڅي دي چې ټولي خبرې رانغاړي او په بشپړه ښه یې لمپسه کې کوي.

و، لیکدود ستونزې: یوه کره لیکنی پښتو ۳۶ غرونه (Sounds) لري، خو ابېڅي (الفبي،) یې له دېرشو ښو (توريو یا حرفونو) تېری نه کوي. له اووه واوېلو (Vowels) څخه یې یوازي درې دا لیکنی ښي یا توري (و- ا- ی) لري. د زور (فتحې) او زورکي له پاره (ه) له پخوا راهیسي، هغه هم یوازي په پای کې رادود شوي ده.

خو (ء) او یا چرگی (هه) کارونگ د ژبپوهنيز رښت (قانون توپیر) تر دېر ځایه زیانمنوي، له لوستونکي لار لودن ورکوي.

یوازې د دوو یاوو، د پېنځگونو، په بله وینا، شپږ گونو ډولونو له رامنځته کولو سره یو څه لیکدودې سمون راغلی دی چې له ښه مرغه پېښور اکېډیمې هم هوکې کړې دي؛ که څه هم د اردو په پېښو د (ے) او دغه راز (ء) بې کچې کارونې (او، خای، خدای ...) کوزنی لیکدود خورا ډېر پېچلی، کړکېچن او کرغېرن کړی دی او په تېره چې زور، زېر او پېښ هم ور سر باري کړي، (مجاویر، ۱۳۸۸ لېږدی، ۲۷۶ چوپړی)

د عربي ژبې ښې نښانې (زور پرځای الف، زېر پر ځای یې، پېښ پر ځای و، غروندي څخه هېڅ گټه نه شته...) په پښتو ژبه کې زور، زېر، پېښ هېڅ شتون نه لري (ا، ی، و، ...) څخه گټه اخستل کېږي، د پښتو ژبې غریز رغښت سره هېڅ اړخ نه لگوي او پښتو غریزه یا فونیمیکي اېڅي (الفبي) په لاندې بڼه دي.

د الف (ا) د پښتو ژبې لومړی توری دی، چې په څو دانو ویکيو کې د آ، آس، آر، آره، آر... په نورې کې نه راځي چې اوږد ویل کېږي.

چې له ۱۹۳۶ زېږدي د پښتو ژبې له ملي رسمي قانونیت راهیسې او د اوستاد مجاویر احمد زیار په هڅه له ۱۹۷۴ زېږدي راپه دې خوا ترې په منلې بڼه گټه اخستل کېږي.

زورکی پای نومونه: نیکه، تره، زړه، وراره، واده، شپانه، پښتانه، ...
یه، یه روره!، یه پلاره، یه زویه، یه پوهندویه!، یه ساتندویه!، لویه!، سويه!، یه خویه، یه بویه!، رویه!، ...
په مېړانه، په ځغرده، په ډاگه، هېڅکله، یا هله، پورته، دننه،
زور پای (ستاي) نومونه، چې هم ښځینه کارېږي او هم نرینه او څه نا څه له درې ژبې سره گډون لري، لکه: ډاډه، ډډه، ښایسته، ساده، پیاده، شهزاده، مېلمه، قورمه، پڼه، ... په پام کې ونیسئ.

۱۵. ۱ ای (ا، الف، آ): کره پښتو لیکلارې ابېڅو غږپزلیک (غږ) په سټه
لنډۍ، ټپي، ټیکۍ او مصری

زما پلټنه داسې په ډاگه شوي یا زما څېرنه داسې ښودل شوي ده چې د یوې
کره پښتو لیکلارې سیندگۍ ډوله لارښود په بڼه پښتون پښت ته د دوی د ابېڅو
په سټه ستر تاثیر لرونکی او وپشونکی لوری د لنډۍ، ټپه، ټیکۍ او مصری
مور ته په لاس راکوي. چې گڼه. غږپزلیک (غږ) ابېڅی په کې کره سپیني
ته راوباسو.

۱: .و، ای، ، ا (الف آ)؛ د پښتو کاپي کښل شوي لومړی گڼه ابېڅي پیل شوي
لرغوني لنډۍ:

▲، و، اباسین بیا په څپو راغی

په سر یې راوړه سپینې خولې زیر پیزوانونه،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدي، ۱ چوپړی)

▲، و، آینه مي څله مخ ته نیسي

نېستی مي بڼه جوسه بدرنگه کره مینه،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدي، ۱۱ چوپړی)

۲: .و، پی، ، ب؛ د پښتو کاپي کښل شوي دوېم گڼه ابېڅي پیل شوي لرغوني لغمانۍ
ټپه او لنډۍ:

▲، و، بابا دي ما وژلی نه دی

چې راته نیسي د زړې ولي بندونه،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدي، ۱۲ چوپړی)

▲، و، بیه د باز رانه پرې لاره

اشنا گونگی وخت تاوان راباندې شونه،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدي، ۲۱ چوپړی)

۳: .و، پی، ، پ؛ د پښتو کاپي کښل شوي درېم گڼه ابېڅي پیل شوي لرغوني لغمانۍ
مصری او لنډۍ:

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ ،، باچایي تخت مي په کار نه دی

جانان دې لو کړي زه به وري تولومه،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۲۲ چوپړی)

▲ ،، پیکي مي مه پرېکوه موري

پر سر پرېکړو ونو نه کښنې بازونه،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۴۹ چوپړی)

۴: ،، ټي ،، ت؛ د پښتو کاپي کښل شوي څلورم گڼه ابېڅي پيل شوي لرغوني
لغمانی مصری او لنډی:

▲ ،، تا به زما په غېږ کي وژني

زما دې مرگ وي چي جامي به غونډومه،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۵۰ چوپړی)

▲ ،، تېر شوی عمر به را نه شي

که د دنيا بېديا اوبه په اوبڼکو کړمه،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۵۸ چوپړی)

۵: ،، ټي ،، ت؛ د پښتو کاپي کښل شوي پېنځم گڼه ابېڅي پيل شوي لرغوني لغمانی
مصری او لنډی:

▲ ،، ټال ته ختم بنگري مي مات شول

گنا د يار ده چي کوي اشاره تونه،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۵۹ چوپړی)

▲ ،، ټينگه مي مه نيسه په غېږ کي

ستري ستومانه له واده راغلي يمه،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۶۱ چوپړی)

۶: ،، جي ،، ج؛ د پښتو کاپي کښل شوي شپږم گڼه ابېڅي پيل شوي لرغوني لغمانی
لنډی:

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲، و جادوگر دېر رانه چاپېر دي

د خپل جانان څخه مي لري گرځوینه،

(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۶۲ چوپړی)

▲، و جهان د ژوند خالي بازار دی

د عمر بیه نور څه نه شته بي له غمه،

(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۷۰ چوپړی)

۷: و، چي، چ؛ د پښتو کاپي کښل شوي اووم گڼه ابېڅي پيل شوي لرغوني لغمانی
مصری او لنډی:

▲، و چاته به تور چاته به سپين بي

ماته د زرو کتوري ښکاري مينه،

(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۷۱ چوپړی)

▲، و چي بي په زړه کي اور د عشق دی

زر به پري کور د رکيبانو وسپزینه،

(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۸۰ چوپړی)

۸: و، ځي، ځ؛ د پښتو کاپي کښل شوي اتم گڼه ابېڅي پيل شوي لرغوني لغمانی
لنډی:

▲، و خانگه به نن سبا کي گول شي

ما بي په سر کي سري غوتي ليدلي دینه،

(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۸۱ چوپړی)

▲، و څيري گرېوان د گول په شان يم

اويښکي سهار لکه شبنم پري ورومه،

(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۸۴ چوپړی)

۹: .و، څي،، څ؛ د پښتو کاپي کښل شوي نهم گڼه ابېڅي پیل شوي لرغوني لغمانی
لنډی:

▲، و، ځان به په خر سین کې لاهو کرم

الته به و وځم چې مي کدر په چا وینه،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۸۵ چوپړی)

▲، و، څه د اختر په سبا راشه

زه به در و ځم توري سترگي سره لاسونه،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۸۶ چوپړی)

۱۰: .و، څي،، څ؛ د پښتو کاپي کښل شوي لسم گڼه ابېڅي پیل شوي لرغوني لغمانی
ټپه او لنډی:

▲، و، منډه مي زره په سر کې خښ شو

غوټی غوټی ویني يي څي له پرهارونه،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۸۸ چوپړی)

▲، و، خیال دي له وصل نه کم نه دی

زه تسلي د زرگي ځکه پرې کومه،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۱۰۴ چوپړی)

۱۱: .و، دي،، د؛ د پښتو کاپي کښل شوي يوولسم گڼه ابېڅي پیل شوي لرغوني
لغمانی ټپه مصری:

▲، و، دا اخری مصری مي وا وره

په زره سوری شي چې مي و کړي ټپوسونه،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۱۰۵ چوپړی)

▲، و، دیوال سوری کړه دسمال را کړه

پلار دي څنگر دی بیا به جور کړي دیوالونه،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۱۵۲ چوپړی)

د لنډۍ یو، تپو، تیکۍ یو او مصری یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

۱۲.: وو ډي، ډ؛ د پښتو کاپي کښل شوې دوولسم (دوېلسم) گڼه ابېڅي پيل شوې
لرغونې لغمانۍ تپه او مصری:

▲ وو ډبرې واخله ما پرې وله

د زورورو په یاری چې نازېدمه،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۱۵۳ چوپړی)

▲ وو ډپوه رڼا کره دیدن و کره

سبا به وایي چې ما خوب لیدلی ونه،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۱۵۳ چوپړی)

۱۳.: وو ري، ر؛ د پښتو کاپي کښل شوې ديارلسم گڼه ابېڅي پيل شوې لرغونې
لغمانۍ تپه او لنډۍ:

▲ وو را باندي و ژارئ عالمه

يو زکندن دی بل د یار له غېږي ځمه،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۱۵۴ چوپړی)

▲ وو ريبار يې ډېر گړندی راغی

چې مرور اشنا به څه ويلي وينه،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۱۶۰ چوپړی)

۱۴.: وو ري، ر؛ د پښتو کاپي کښل شوې څوارلسم گڼه ابېڅي پيل شوې د ليکوال
لغمانۍ تپي:

▲ رانزړه مې ويني خپلي وڅښي

رنگتيا يې څه ده رنگ وي داغلي زړونه

▲ رڼ پڼ په بڼه وارولم

څه به کړي مينه مې د یار په زړه دننه

▲ رنډي پېښي را باندي و که

د ژبي لارې دې درمل د رنگي زړه نه

۱۵: . وو ژي، ز؛ د پښتو کاپي کښل شوي پښخه لسم گڼه ابېڅي پیل شوي لرغوني لغمانی ټپي:

▲ ،، زار د هجران مي دی خورلی

خو د وصال طیب خبرپري و به مرمه،،

(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۱۶۱ چوپړی)

▲ ،، زېری مرض مي عشق کي واخست

يار مي طیب دی په وصال يي روغینه،،

(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۱۹۰ چوپړی)

۱۶: . وو ژي، ز؛ د پښتو کاپي کښل شوي شپارسم گڼه ابېڅي پیل شوي لرغوني لغمانی ټپي:

▲ ،، ژارم له خپل نصیبه ژارم

چي مي په برخه کي بېلتون و رسېدنه،،

(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۱۹۱ چوپړی)

▲ ،، ژوندون زما په درد او غم دی

بېلتون میري په شاني غاښ راته چيچینه،،

(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۱۹۱ چوپړی)

▲ ،، ژني به څه په کور معلوم شي

چي چېغې گډي وي نري وهي ډولونه،،

(سلېمان او مجاویر، ۱۳۶۳ لېږدی، ۲۹۷ چوپړی)

۱۷: . وو ږي، ږ؛ د پښتو کاپي کښل شوي اووه لسم گڼه ابېڅي پیل شوي لرغوني لغمانی ټپه او لنډی:

▲ ،، ږغ دي راته پري پوهېدنه

په پر کالی د بېلتانه ورغلي ومه،،

(سلېمان او مجاویر، ۱۳۶۳ لېږدی، ۲۹۸ چوپړی)

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ ،، ورغ شو پر کت یې جانان راوور

زړه مې په پر شو چې پر شا یې نه وي زخمونه،،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۱۹۲ چوپړی)

▲ ،، رلی دې ستا په فصل راشي

زما جانان له نری ملا کړي فریادونه،،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۱۹۲ چوپړی)

▲ ،، ږږه دې سپینه غاښ وتلی

په یارانې په سي ملنگ گرځي مینه،،
(سلېمان او مجاور، ۱۳۶۳ لېږدی، ۲۹۸ چوپړی)

۱۸: .،، سي،، س؛ د پښتو کاپي کښل شوې اته لسم گڼه ابېڅې پیل شوې لرغونې
لنډی او ټیکی:

▲ ،، ساتلی باز مې رانه لاره

په مارگله به ورته دام د زلفو ږدمه،،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۱۹۲ چوپړی)

▲ ،، سینی ته غت لونگین جور کړه

ډول به یې ستا وي بوی به یې ما لره راځینه،،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۲۶۱ چوپړی)

۱۹: .،، شي،، ش؛ د پښتو کاپي کښل شوې نولسم گڼه ابېڅې پیل شوې لرغونې
لنډی:

▲ ،، شا خودې را ته کړه راهي شوې

د اوبښکو ډکې سترگې څوک را پاکي کړینه،،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۲۱۲ چوپړی)

▲ ،، شین خالی ټېټه شه خوله راکه

بلا په سي که باچا واخسته جرمنه،،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۲۱۴ چوپړی)

۲۰: . وو بني ،، بن؛ د پښتو کاپي کښل شوي شلم گڼه ابڅي پيل شوي لرغوني لنډی
او مصری:

▲ ،، بنيادي د دواړو مبارک شه
اول زمور چې مېلمانه راغلي یونه،،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۲۱۴ چوپړی)

▲ ،، بشپنه د زړه مې ماته نه شوه
بېلتانه ډېر پرې د گولو وکره وارونه،،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۲۱۵ چوپړی)

۲۱: . وو غي ،، غ؛ د پښتو کاپي کښل شوي یوه ویشتم گڼه ابڅي پيل شوي لرغوني
لنډی:

▲ ،، غاتول به تول امېل به جور کرم
د یار له پاره بی په غاړه گرځومه،،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۲۲۵ چوپړی)

▲ ،، غیلی خپري که راته گوره
چې په لمر څرک به دي لیدو لره درځمه،،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۲۲۹ چوپړی)

۲۲: . وو کي ،، ک؛ د پښتو کاپي کښل شوي دوه ویشتم گڼه ابڅي پيل شوي زړي
لنډی:

▲ ،، کابل ته مه وایه چې وران شي
په کي پراته دي پښتانه د ننگ مېړونه،،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۲۳۳ چوپړی)

▲ ،، که یو نظر راباندې و کړي
لکه د لمر به سر هسک په پښی شمه،،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۲۵۰ چوپړی)

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

۲۳: . و، گي، ، گ؛ د پښتو کاپي کښل شوي درې ویشتم گڼه ابېڅي پیل شوي زړې
لنډی:

▲ ، و، گرانه د خدای د پاره راشه
پر ما تیاره ده چې رڼا راباندې شینه،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۲۵۰ چوپړی)

▲ ، و، گيله له خپلو ځیني کبړي
له بېگانه وو به څوک څه گېله کوینه،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۲۵۳ چوپړی)

۲۴: . و، لي، ، ل؛ د پښتو کاپي کښل شوي څلور ویشتم گڼه ابېڅي پیل شوي زړې
لنډی او مصری:

▲ ، و، لاتین رڼا کره دیدن و کره
بیا خو به وایې چې ما خوب لیدلی ونه،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۲۵۳ چوپړی)

▲ ، و، له تورو څنگ مه کره لالیه!
ځوانان پر سرو تورو ورځي نجوني گتینه،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۲۵۷ چوپړی)

۲۵: . و، مي، ، م؛ د پښتو کاپي کښل شوي پښخه ویشتم گڼه ابېڅي پیل شوي زړې
لنډی:

▲ ، و، ما اټېران په لاس کي واخله
پر ما اته کره د اوږدو زلفو سرونه،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۲۵۸ چوپړی)

▲ ، و، ميني دي زور راباندې و کر
په ميري پښه نه ږدم چې یار بی پاتي شینه،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۲۷۹ چوپړی)

د لنډیو، ټپو، ټیګیو او مصریو انګر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

۲۶: . وو ني،، ن؛ د پښتو کاپي کښل شوي شپږ ويستم گڼه ابېڅي پيل شوي زړې
لنډی:

▲،، نا ترسي خلک دې کسکر کړل

چې نړۍ سترګې توروې وهي خالونه،،

(محمد دين، ۱۳۳۴ لېږدي، ۲۸۰ چوپړی)

▲ نه! نيمه شپه شوه يار را نغی

زويه ويده شه چې په خپله پسې ځمه

▲،، نيمه شپه شوه يار مي را نغی

د کت بازو راته سړی، سړی کېښه،،

(محمد دين، ۱۳۳۴ لېږدي، ۲۸۸ چوپړی)

۲۷: . وو ني،، ن؛ د پښتو کاپي کښل شوي اووه ويستم گڼه ابېڅي پيل شوي د ليکوال
لنډی:

▲ ټنګی دې پاس څرخي ته نه ځي

بېګا په توره خړه و لاره ترې شپانه

▲ نی غټه روغه، روغه جوړه

مور ته بختي يې وه له ځای ځني خپه تله

۲۸: . وو وي،، و؛ د پښتو کاپي کښل شوي اته ويستم گڼه ابېڅي پيل شوي لنډی:

▲ وار به دې تېر شي ژپړه گله

چېرې به بيا پسړلی سپړې زېر گلونه

(محمد دين، ۱۳۳۴ لېږدي، ۲۸۸ چوپړی)

▲ وپښته يې اور باندي کاره شو

ځکه يې زلفي په رخسار تاو شوي دينه

(محمد دين، ۱۳۳۴ لېږدي، ۲۹۵ چوپړی)

۲۹: . و، هی ،، ه؛ د پښتو کاپي کښل شوي نهه ویشتم گڼه ابېڅي پیل شوي لنډۍ:

▲ هابیل قابیل و سره وروڼه

نفس ظالم شو په خپل منځ کې تبا شونه
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدي، ۲۹۵ چوپړی)

▲ هیکل د سر په سینه کېږده

تیاره ماښام به پر ما لور مازیگر کینه
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدي، ۲۹۸ چوپړی)

۳۰: . و، یې ،، ی؛ د پښتو کاپي کښل شوي دېرشم گڼه ابېڅي پیل شوي د لیکوال
لنډۍ:

▲ پر خو دارلی نه یې یاره

له غره راغلی رنگ دي ځي راځي مینه

۳۱: . و، یې ،، ی؛ د پښتو کاپي کښل شوي یو دېرشم گڼه ابېڅي پیل شوي لنډۍ:

▲ یا به دنیا کې سم ژوندون کړم

یا به د مرو څنگ کې خاورو لاندې شمه
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدي، ۲۹۸ چوپړی)

▲ یوه یې کمال بل یې جمال دی

پر ما مجال دی چې د ځان اشنایي کړمه
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدي، ۳۰۹ چوپړی)

▲ یوه ورستی لنډۍ دي داوي

رب دي د دوو مینو و کړي دیدنونه
(سلېمان او مجاویر، ۱۳۶۳ لېږدي، ۴۹۴ چوپړی)

۳۲: . و، یې ،، ی (نرمله یې، بي ټکو یې، زور واله یې، هېڅ ټکي نه لري)؛ د پښتو
کاپي کښل شوي دودېرشم گڼه ابېڅي پیل شوي لنډۍ، تپه، ټیکی او مصری هېڅ
شتون نه لري، د دي له پاره کوم د پښتو وی، غونډ، نمونه (نموني اصطلاحات

د لنډیو، ټپو، ټیکو او مصریو انگر څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

Terms) نه شته دی او نه کوم تن لیکوال بورولي دي، دا هېڅ شوني نه ده. د دې له پاره چې په پیل د وی کې داسې یې (ی) نه راځي چې هغه دې په ویبپوهنه کې شتون و لري. د همدې له پاره په کې نوموړې پېیلی هم نه شته.

۳۳: .،، یې، ی (درنه یې، لکی داره یې، هېڅ ټکي نه لري خو لکی لري همدا ورته غیرغږ ورکوي او اوږده غرانگه غونډې غځول کېږي، بنځېنه وی یا وییکی (لغات) یوه گڼه یې)؛ د پښتو کاپي کښل شوي درې دېرشم گڼه ابېڅي پیل شوي لنډی، ټپه، ټیکو او مصری هېڅ شتون نه لري، د دې له پاره کوم د پښتو وی، غونډ، نمونه (نموني اصطلاحات Terms) نه شته دی او نه کوم تن لیکوال بورولي دي، دا هېڅ شوني نه ده. د دې له پاره چې په پیل د وی کې داسې یې (ی) نه راځي چې هغه دې په ویبپوهنه کې شتون و لري. د همدې له پاره په کې نوموړې پېیلی هم نه شته.

۳۴: .،، یې، ی (امریه یې، گوډکی الف واله یې، په کر (فعل) کې ترې گڼتي اخستل کېږي، هېڅ ټکي نه لري خو گوډکی الف لري همدا ورته غیرغږ ورکوي او اوږده غرانگه غونډې غځول کېږي)؛ د پښتو کاپي کښل شوي څلوردېرشم گڼه ابېڅي پیل شوي لنډی، ټپه، ټیکو او مصری هېڅ شتون نه لري، د دې له پاره کوم د پښتو وی، غونډ، نمونه (نموني اصطلاحات Terms) نه شته دی او نه کوم تن لیکوال بورولي دي، دا هېڅ شوني نه ده. د دې له پاره چې په پیل د وی کې داسې یې (ی) نه راځي چې هغه دې په ویبپوهنه کې شتون و لري. د همدې له پاره په کې نوموړې پېیلی هم نه شته.

۱: .،، ټي، ټ، د پښتو کاپي کښل شوي لومړی گڼه عربي او پارسي ته تللي ابېڅي پیل شوي د لیکوال لنډی:

▲ ثابت قدم وسه جانانه

د ثانیه گر په شان چورلېڅ تل له تایمه

▲ ثوابیروژي مه نیسه یاره

د یار په هېنده کې اجروده کال کلونه

۲: .،، ټي، ټ، د پښتو کاپي کښل شوي دوېم گڼه عربي او پارسي ته تللي ابېڅي پیل شوي زیره ټپه او لنډی:

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲،، حاجت مي نه شته د ویلو

تا ته معلوم دي سراسر د زړه حالونه،،

(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۸۷ چوپړی)

▲،، حیات زما په سي برباد شو

بي وفا یار د نورو و د نورو شونه،،

(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۸۷ چوپړی)

۳: .،، و، ذی،، ذ؛ د پښتو کاپي کښل شوي درېیم گڼه عربي او پارسي ته تللي ابېڅي
پیل شوي زړه ټپه او لنډی:

▲ ذاکرالله ته داسي وایه

د بنمن دي خوار شه چي څپلي دي سمه وینه

▲ ذاکرالله خو زموږ ورور دی

د زړه په مینه يي په لنډی کي یادومه

▲ نکات د سرو شونډو مزه که

غازي پرې ځان کره يي ذوالجلال کوه شکرونه

▲ ذوالجلاله! ژر را رسپړه

شیطان فاسق مي رنگوي د زړه برجونه

۴: .،، و، صي،، ص؛ د پښتو کاپي کښل شوي څلورم گڼه عربي او پارسي ته تللي
ابېڅي پیل شوي لغمانی لنډی:

▲ صبر به کرم بنېرا به نه کرم

صبر سرور دی ځوانیمرگ به شي مینه

(سلېمان او مجاویر، ۱۳۶۳ لېږدی، ۳۳۸ چوپړی)

د لنډیو، ټپو، ټیکو او مصریو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ صیاده! غلی، غلی کبړي

زما د زره بلبل هوبنیار دی نه راینه
(سلېمان او مجاویر، ۱۳۶۳ لېږدی، ۳۴۱ چوپړی)

۵: .و، ضي،، ض؛ د پښتو کاپي کښل شوي پښخم گڼه عربي او پارسي ته تللي
ابڅي پيل شوي د ليکوال ټپي:

▲ ضعيفه! هر څه په دنيا دي

ټينگ يو الله دی چې مدام په دنيا وينه

▲ ضعيف بدن مي مه کړي خدایه

ضعيف بدنې د هر چا مهتاجه وينه

▲ ضعيف ابليس لعين شيطان دی

په بسم الله باندې يي مرگ لوڅره شينه

▲ ضربه، ضربه ضربي ضربي که

ضابط شيطان مو ضامني ضايعه کوينه

۶: .و، طي،، ط؛ د پښتو کاپي کښل شوي سپيرم گڼه عربي او پارسي ته تللي ابڅي
پيل شوي زره ټپه:

▲ طاقت د زره فکر او صبر

جانان زما نه په غمزو کې وري دينه
(سلېمان او مجاویر، ۱۳۶۳ لېږدی، ۳۴۲ چوپړی)

▲ ،و، طبيبه! رنځ مي لا علاج دی

خوشي خواري دې په ما نه کړي اثرونه،
(محمد دين، ۱۳۳۴ لېږدی، ۳۲۴ چوپړی)

د لنډیو، ټپو، ټیګیو او مصریو انګر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ **طیب زما د رنځ طیب دی**

بد مې نصیب دی یار مې خوا ته نه راینه
(سلېمان او مجاویر، ۱۳۶۳ لېږدی، ۳۴۳ چوپړی)

۷: .و، و، ظی، د پښتو کاپي کښل شوې اووم ګڼه عربي او پارسي ته تللي ابېڅي
پیل شوې لنډی:

▲ **و، ظالمه! دا ظلم دي بس دی**

چې یو دي خوار کړم بل دي ورک کړم له وطنه!،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۳۲۴ چوپړی)

▲ **و، ظالمه! نور بنديان دي ډېر دي**

یو ډار اخلاص کړه خلک یې ډېر، ډېر یادوینه،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۳۲۴ چوپړی)

▲ **ظلم دي ډېر راباندې و کړ**

نور مې د اور لمبو ته مه نیسه مینه
(سلېمان او مجاویر، ۱۳۶۳ لېږدی، ۳۴۴ چوپړی)

۸: .و، و، عی، ع؛ د پښتو کاپي کښل شوې اتم ګڼه ابېڅي پیل شوې زړې لنډی:

▲ **و، عاشقان ټول سوي سکاره دي**

لیلا په تورو سکرو مه رده قدمونه،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۲۲۰ چوپړی) په پښتو کې لېوال (عاشقان)، کدم (قدم).

▲ **و، عمل مې خپل دی را رسپړي**

په یار به ولې د ظالم حکم کومه،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۲۲۵ چوپړی)

۹: .و، و، فی، ف؛ د پښتو کاپي کښل شوې نهم ګڼه عربي او پارسي ته تللي ابېڅي
پیل شوې زړې لنډی:

د لنډیو، ټپو، ټیکو او مصریو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲، و فراق در یاب دی پای یې نه شته

زه ورلاهو شوم د هجران غوتې وهمه،

(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۲۲۹ چوپړی)

په پښتو کې بېلوالی، لرېوالی، پراک (فراق)، بېلتون (هجران).

▲، و فلک نن دي کومک غواړم

چې خوا په خوا مي خپل جانان له ورواينه،

(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۲۳۰ چوپړی)

په پښتو کې اسمان، هسک؛ هغه گومیزی سطحه چې خلکو په گومان کاوه چې ستوري په کې ښخ دي (فلک). (ارین باید مطلب یې الله ج وي، ترې غوره ده چې الله ج و وايي. اسمان، هر څه د الله مخلوق دي او هغه یې پالونکی دی.)

۱۰: . و، قی، ق؛ د پښتو کاپي کښل شوې لسم گڼه عربي او پارسي ته تللي ابېڅي پیل شوي زړي لنډی:

▲، و قادره! خدایه ته مي مل شي

د بېلتانه غم ته یوازې پاتې شومه،

(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۲۳۰ چوپړی)

په پښتو کې ډېر ځواکمن (القادر).

▲، و قیمت دي و وایه جانانه

چې روح مي ستا شي نور به څومره پاتې شينه،

(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۲۳۳ چوپړی)

په پښتو کې ارزښت، بیه، قیمت ایښول، بیه ټاکل (قیمت).

۱۵. ۲ بي (ب): د دوی تر منځ بېلونکي نڅېني

د لنډۍ، تپه، ټيکي او مصری ستر تاثیر لرونکی او ویشونکی لوری د دوی تر منځ بېلونکي نڅېني دي.
نومړي بېلونکي نڅېني د لومړي ټوک په ۶.۷، ۷.۷، ۸.۷ او ۹.۷ انځورليک (پراگراف) کې وگورئ.

(1) د لنډۍ ستر تاثیر لرونکی او وېشونکی لوري بېلونکي نڅېنو له پاره زما څېړنه دا سپیني ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبي یوه دوی سرې پېيله يي د لنډۍ نوم باندې نومولي وه، چې دې پښتو دوی سرې پېيلي له لټکي سره ډېرې ورته ځانگړې ځانگېرني لرلي. لکه:

۱. بڼه ډول لري
۲. بند بند دي
۳. گړندۍ حمله کوي
۴. تېز زهر لري
۵. تېز زورور زهر شیندي
۶. اوږد عمر لري
۷. بڼه غږ يا پشهاری کوي
۸. په حيرانونکي بڼه دې خوش راځي چې وې وينې
۹. د ليدلو تلوسه پيدا کوي
۱۰. سالم بچيان راوړي، گڼه يي ډېرېږي
۱۱. هر سر يي بڼه فکر کوي او د بل اوز اوري
۱۲. دوی د لېندۍ ژبي يي پر دوښمن وېره اچوي
۱۳. د تنې يي څلور سترگي وي (هر څه رانه وينې)
۱۴. چالپاز وپشتونکی د زهر و سر يي پيل کېږي، د دې چې سيالي کوي د هر ډول جگړې له پاره چې پایښت و کړي
۱۵. عجيبه احساساتي

موږ ته يي دا همداسي را پرې ايښي دي، په همدې بڼه يي پوښ کې کړي. هرې تپې، ټيکي او مصری چې دغه پورته ځانگېرني درلودلي نو هغو ته لنډۍ وايي. تاسو لنډۍ، تپې، ټيکي او مصری ته بڼه غوړ و نيسي!! پام ورته و کړئ! نو بيا يي پېژنئ چې دا لنډۍ دي چې د لټکي ځانگېرني (خصوصيات) لري. تپې، ټيکي او مصری دا پورته ۱۵ ځانگېرني نه لري او تپې، ټيکي او مصری نه دي، بېلوالی يي پر همدې کې دی.

(2) د ټپي ستر تاثیر لرونکی او وېشونکی لوري بېلونکي نخښو له پاره زما څېړنه دا سپینې ته را او باسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبي یوه دوې سرې پېله یې د ټپه په نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو پېیلې له ټپ سره ډېر ورته ځانگړي ځانگېرني لرلي. لکه:

۱. درد پیدا کوي
۲. د انسان په تن کې چې درد وي، نو بیا سم د کار نه وي
۳. خوښي له منځه وړي
۴. خفگان ډېره وي
۵. په هېڅ څه پام نه راوړي
۶. انسان په دردونو اړوي
۷. تاثیر یې د انسان په زړه ټپ جوړه وي
۸. پټ زخمونه د انسان په وجود کې جوړوي چې یوازې احساس یې کپړي، خو لیدل کپړي نه
۹. بې واکه کړني په انسان کوي، بېواکه خوښحالي څرگندوي چک، چک کوي
۱۰. تاثیر یې د انسان رنگ پرک زېر اړوي
۱۱. غم ډېر وي
۱۲. د انسان سپینې تختوي
۱۳. ولس پرې خبرېږي، رسوايي کوي
۱۵. کرو زیاتوي
۱۶. د ټپ باندنی برخه کوشنی وي او د ټپ دننی برخي رېښه اوږده وي
۱۷. انسان رنځور وي

مور ته یې دا همداسې را پرې ایښي دي او په همدې بڼه یې پوښ کي کړي. هرې لنډۍ، ټیکۍ او مصرۍ چې دغه پورته ځانگېرني درلودلې؛ ښه غور ورته و نیسی؛ پام ورته و کړئ؛ نوبیا یې پېژنی. چې دا ټپي دي چې د ټپ یا زخم ځانگېرني (خصوصیات) لري. لنډۍ، ټیکۍ او مصرۍ نه دي، بېلوالی یې پر همدې ځانگړيو ځانگېرنو کي دی.

(3) د ټیکی ستر تاثیر لرونکی او وپشونکی لوري بېلونکي نڅښو له پاره زما څېړنه دا سپیني ته راوېاسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبي یوه دوي سري پېيله يې د ټیکی په نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو پېيلې ټیک، رت رمت يا سم برابر سره تشبع کړی دی چې ورته ټیکی وايي. د ټولو پام د ناوې ناوېتوب درناوي ته چې په هماغه شېبو او چارپېريال کې ويل کېږي نومولې دي. ټولې ځنگېرني يې د بنادې د دې شېبو سره ورته وي. هر څه د ناوې برابر وي سم برابر، يوازي د ناوې ستاينه په کې کوي او له همدغه چارپېريال سره دېرې ورته ځانگړې ځانگېرني لري. لکه:

۱. ناوې د ناوېتوب درناوي په کې وي
۲. د ټولو پام د ناوې سپېڅلتيا ته اړوي
۳. رتي رمتي وي
۴. خوښي ډېره وي
۵. ډېر خور تاثیر لري
۶. ډېر پام د خلکو ورته اوري
۷. تر ډېره ستايل کېږي
۸. تاثیر يې ټينگ وي
۹. مېرمني يې ډېرې وايي
۱۰. په ودونو کې ډېرې اورول کېږي او يادول کېږي
۱۱. د پال په بڼه يې پېغلي وايي
۱۲. په گډه يې وايي سره
۱۳. پېغلو لاسونه سره يو تر بل ورکړي وي، ناوي يې په منځ کې وي، د لاسونو په پال سره په خورو اوزو ناوې په پال زنگوي
۱۵. ناوې پرې ډېره خوشحاليږي
۱۶. د ناوې ستاينه په کې وي

موږ ته يې دا همداسي را پرې ايښي دي او په همدې بڼه يې پوښ کې کړي. هرې لنډۍ، تپې او مصری چې دغه پورته ځانگېرني درلودلې؛ بڼه غور ورته و نيسي؛ پام ورته و کړئ؛ نو بيا يې پېژنئ. چې دا ټیکی دي؛ چې سمې برابر وي، د ناوې ستاينه په کې شوې وي او د واده د شپې چارپېريال زوکړې ځانگېرني (خصوصيات) لري.

لنډۍ، تپې او مصری نه دي، بېلوالی يې پر همدې ځانگړې ځانگېرني کې دی.

(4) د مصری ستر تاثیر لرونکی او وپشونکی لوري بېلونکی نخبو له پاره زما څېړنه دا سپیني ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبي يوه دوې سرې پيپله يې د مصری په نوم باندې نومولې وه، چې دې پینتو دوې سرې پيپلي له مصری توري او مصری سره ډېرې ورته ځانگړې ځانگړنې لرلې. لکه:

۱. ډېرې بنايسته وي
۲. ښه نادره توازن لري. (چې لومړی د لاستې برخه يې لنډه او دوپيمه برخه يې چې تېره وي اوږده، د ثقل مرکز يې د مصری دواړو مسرو ته ورته وي.)
۳. ډېر ژر تاثیر کوي
۴. انسان په يوه وار له منځه وړي
۵. يوه وار يې سرې ته بس دی
۶. بېلابېلي بڼې لري
۷. درې خواوې يې سرې پرې کوي
۸. په پام او ناپامی کې انسان نه کړېکې باسي
۹. ډېرې لرغونې دي
۱۰. لرغونې اندازه کړل شوي
۱۱. لرغونې څېړل شوي
۱۲. د مصر هر مو غوندي جوړونکی يې معلوم نه دی
۱۳. لکه هرم پوره برابر شکل لري چې د الله کوم مخلوق رغولې دي
۱۵. زورورې دي
۱۶. په هر ځای کې ترې گټه اخېستل کېږي
۱۷. د نندارو شیان دي
۱۸. وهم لري (مصری خولی، تاج د تمبوني مار نخبه)
۱۹. زور دی
۲۰. په مينه ساتل کېږي
۲۱. تل انسان سره وي
۲۲. مکارې وي لکه لنډې مصری توري
۲۳. د ميرمنو د مستی او د سرو د سرلوری توکي دي
۲۴. درندې دي
۲۵. سختې دي
۲۶. جوړول يې گران دي
۲۷. ډېر ارزښت لري
۲۸. نندار چپانو ته يوه ابلاغ وي

۲۹. مینه ناکي وي، انسان مینه پرې راځي

۳۰. په ډېره بارېکي او مینه جوړېږي

۳۱. په خپل ځای کې کارېږي

۳۲. ډېرې لنډې دي

مور ته يې دا همداسې را پرې اېښي دي او په همدې بڼه يې پوښ کې کړي. هرې لنډۍ، ټپې، ټيکي چې دغه پورته ۳۲ ځانگړني درلودلي. ښه غور ورته و نيسي پام ورته و کړئ نو بيا يې پېژنئ. چې دا مصري دي چې د مصري تورو او مصري ځانگړني (خصوصيات) لري. لنډۍ، ټپې، ټيکي نه دي، بېلوالی يې پر همدې ځانگړيو ځانگړنو کې دی.

۱۵. ۳ پي (پ): د کالب ډول يي

د لنډۍ، ټپه، ټيکي او مصري ستر تاثیر لرونکی او ویشونکی لوری په دې کې دی چې هرې لنډۍ، ټپه، ټيکي او مصري ته مسرې ويلی شو، خو مصري ورته نه شو ويلی. هرې مصري ته لنډۍ، ټپه او ټيکي نه شو ويلی.

د دې له پاره چې د دوی په منځ کې ځانگړي ځانگړني د بېلوالي سره شتون لري. خو کالب (ژانر، چوکاټ) او د ځمکچپوهني (هندسي) رغښت يې سره ورته ډول لري.

نوموړې ټولې وگړني پېيلې دوي مسرې لري، چې يوه يې پېلنی مسره او دوپيمه يې پاينی مسره وي (له دوي نيم بيتی او دوي نيمکړی وي يا يوه مسره، يو بند، يوه کړی، يو بيت).

چې په ټوله کې دا داسې ښکارېږي چې پاينی مسره يې د نوموړو پېيلو د پنځې منځه وي.

د پښتو ژبې هره لهجه منځنۍ کوي، چې په هر لهجه د لنډۍ، ټپه، ټيکي او مصري په کالب کې ځای شي يوه کره مانا او مفهوم لېږدوي.

څلور بڼه د رنگونو ښکاروندي لري، د دوي منسوبو شويو رنگونو پرته.

۱۵. ۴ تي (ت):. ځمکچپوهنې (هندسي) رغبت يې، څپيزې او زورنې
تولواله

د لنډۍ، تپه، ټيکي او مصري ستر تاثیر لرونکی او ویشونکی لوری په دی کې دی چې هرې لنډۍ، تپه، ټيکي او مصري ۲۲ څپیزه نه وي چې پیلنی مسره (نیم بند، نیمه کړی) یې نه ۹ او پاینی مسره یې ۱۳ څپي ولري. په سندرو، اوازونو، غرونو او کنبلو کې له پیلنی مسرې سره ۱ یا ۲ یا ۳، ۴ څپیزه سارباري او بېڅباري کېږي، په همدې بڼه یې پاینی مسرې سره یې ۱ یا ۲ یا ۳، ۴ څپیزه سارباري او بېڅباري کېږي. چې دا سارباري، منځباري او بېڅباري څپي د لنډۍ، تپه، ټيکي او مصري د پیلنی او پاینی مسرې څپو کې دېروالي را ولي چې دا یو رغبت دی او گنلی بنسټ دی. چې دا هېڅ باک نه کوي. کله پیلنی مسره د دي پېيلي (۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶ یا ۱۷) کېږي، کله پاینی مسره د دي پېيلي (۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۱ یا ۲۲) کېږي، چې دواړه مسرې یې (۲۲، ۲۴، ۲۶، ۲۸، ۳۰، ۳۲، ۳۴، ۳۷ یا ۳۹) څپو پورې کېدلی شي.

په لویه کې د لنډۍ، تپه، ټيکي او مصري ځمکچپوهنې (هندسي) رغبت يې داسي دی:.

اي (الف):.

(----)؛ پ یال؛ (----)

(----)؛ ل؛ (----)

بي (ب):.

(----)؛ پ یال؛ (----) (----)؛ ل؛ (----)

ځمکچپوهنې رغبت کي يې سپړنه داسي دی:.

۱. اي (الف) د یوې لنډۍ، تپه، ټيکي او مصري د کنبلو (ليکو) ډول چې په ولاړه يا پورته کېدو (اوفکي يا افقي، ویرټیکل) بڼه روښانه کوي او بي (ب) د یوې لنډۍ، تپه، ټيکي او مصري د کنبلو (ليکو) ډول چې په پرتو (اومودي يا عمودي، ویرټیکل) بڼه روښانه کوي.

۲. کوشنی لیکه (خت یا خط) دیفتنگونه، غبرگغرونه، ناتروویکي، تروویکي، ستربل، اوستربل، پارتوویکي، بلتوویکي، اندېښني، هیبجاتي چغي، لکه: الله وی!، وی، او، نو وی!!، جان، ځانه!، خانه!، اشنا، شیرینه، راځه!، کنه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای. نو، الله، او، گرانه!، یه کرانه!، یه پښتانه!، یه ځلمیه!، هه بچیه!، فردوس خانه!، لغمانیه!، یه که څاره!، ای الکه! وروره!، بخته میره!، وی اه!، دغه راز هو، نه، بڼه، څنگه، ولې...، نومړي ټول د لنډۍ، تپه، ټیکۍ او مصری توکي دي، چي کله هرې مسرې پیل کې، کله منځ او ډېری وخت په پای کې ویل کېږي او د څپو په شمېر کې ډېروالی را ولې. چي په دې بڼه کې د پیلنۍ مسرې (نیم بند، نیمه کړی) په سر کې راغلي او د دویمې مسرې یا اورډې مسرې په پیل او پای کې کله یوه، دوي، درې او یا څلور څپیزه راځي.

۳. منځني واټن لیکې یا یوه ۹ څپیزه مسره ده، دوي غونډلې یا غبرگغونډلې دي.

۴. پي (پ) پښېله (کافیه، قافیه) ده او لې (ل) لړ (ردیف) دی، چي د ۹ څپيزې مسرې په پای کې راځي او په ۱۳ څپیزه مسره کې ده (هي) ابڅي تل او اړين بڼه لړ وي.

۵. اوږد واټن لیکه یا یوه ۱۳ څپیزه مسره ده، دوي غونډلې یا غبرگغونډلې دي. څپيزې او زورني

UUUU ;U-UUUU-UUUU ;UUUU
UUUU ; U-UUUU-UUUU-UUUU;UUUU

یه- کر- با نه؛ کر - بان - و- ط + نه - ز - مور - کور + یي
وه!؛ په - سر - او - ستر+ گو- به - دي - مور + جو - ار - مه + نه؛ وی!

؛ ۱ - ۲ - ۳ - ۴ - ۵ - ۶ - ۷ - ۸ - ۹
؛ ۱۰ - ۱۱ - ۱۲ - ۱۳ - ۱۴ - ۱۵ - ۱۶ - ۱۷ - ۱۸ - ۱۹ - ۲۰ - ۲۱ - ۲۲ - ۲۳

د لیکوال د مصری بېلگه ده:.

▲ یه کر بانه!؛ کر بان وطنه زمور کور یی

وه!؛ په سر او سترگو به دي مور جوړو اړمنه؛ وی!

د دي مصری سپړنه داسی ده:

لومړی مسره $4 + 9 + 0 = 13$ څپي ده، چي و، یه کر بانه! ،، بلنویکی لري.

دویمه مسره $1 + 13 + 1 = 15$ څپي ده چي و، وه!، او و، وی!،، پارانویکی لري.

دلته ټوله مصری ۲۸ څپي ده، دا مصری په پورته بڼه بلنویکی او پارانویکی لري، د څپي په گڼه کې یې ډېروالی راوړی دی. خو نوموړي غیرغږونه، بلنویکی پارانویکی... ولس کې لرغن دود دی او د مصری برخه ده؛ د ډېرو معلوماتو له پاره ۱۲. دیفتگونه انځورلیک (پراگراف) و گورئ.

مصری مېچه د څپیزه او خجیزه ټولوالي (Syllabic and Tonic Measurement System) یوه بڼه او لارښوده مخبېلگه ده.

له ژبني پلوه لږ تر لږه دوي یا زیاتي غونډلي را اخستي، خو څپي یې له ټاکلي شمېر ۹ او ۱۳ څخه تېری کړی دی او زورنې یې له ټاکلي شمېر څلورو څخه تېری نه دی کړی. له دغو ټوکو پرته؛ دیفتگونه، غیرغږونه، نآتروویکی، تروویکی، ستربل، اوستربل، پارانویکی، بلنویکی، اندېښنې، هیجانې چغې، لکه: الله وی!، وی، او، نو وی!!، جان، ځانه!، خانه!، آشنا، شیرینه، گرانه، یا الله، یه، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وی!!، وای وای، نو، الله، او، گرانه!، یه کر بانه!، یه پښتانه!، یه ځلمیه!، هه بچیه!، یه کر بانه!، کنه!، یه که څاره!، رآه!، څارشمه!، ای الکه! وروره!، بخته میره! دغه راز هو، نه، ښه، څنگه، ولی...، چي په دي مصری کې شتون لري او په پام کې یې راولو څپو په کچه کې ډېروالی راولي خو بلکه نه کوي.

۱۵. ۵ تي (ت):. د پېيلن يا پېيلني او پېيلي پېژند په اړه پوښتنې

د ليکوال څرگندول چې روڼوي کتنه داسې د لنډۍ، تپه، ټیکۍ او مصری ستر تاثیر لرونکی او ویشونکی لوری په لاندې ډول د نوموړو گړني پېيلي له پاره مور ته په لاس راکوي. لکه:

۱. د لنډۍ، تپه، ټیکۍ او مصری پېيلن يا پېيلني پېژند څرکند دی؟ او کنه!؟؛

۲. لنډۍ، تپه، ټیکۍ او مصری یوازې پېيلني کښلي او که پېيلنو کښلي؟، چې که پېيلن يې و کښي مرمو ته يې منسوب ولی شي؟، کنه!؟ په ورته بڼه که پېيلني يې و کښي نر نوری ته يې منسوب ولی شي؟ او کنه!؟

زما په نظريې د هغه ټولو ليکوالو نظريې څخه زما نټه ده، چې وايي د لنډۍ، تپه، ټیکۍ او مصری پېيلنه (شاعره) يا پېيلن (شاعر) معلوم نه دی يا پېژند څرکند نه دی؟ دی؛

که د خانو خان مېرمن، مومن خان او شیریني، ملا عباس او گلېشره، مولوي صيب عبدالحميد مومند، امير شیر عالي خان، ملالی میوندی، اسکندر خان، ... رفيع او ليکوال نه وی کښلي دوی به پېيلن او پېيلنه نه وی. د بېلگې په بڼه ملالی میوندی خپلي لنډۍ ويلي کنه، د بل تن او نامعلومه پېيلن او پېيلني پېيلي خوي نه دي ويلي چې شاعر دي معلوم نه وي او په ټاټوبي کې دې دوران نه وي کړی. په زرگونو تنو يې زموږ د پېيلو په بڼه وگړو ليدلي او پېژني يې چې دا ده ملالی میوندی لنډۍ دي.

بل لوري ته د لرغونو لنډۍ یو، تپو، ټیکۍ یو او مصری یو پېيلني او پېيلن پېژند څرکند نه دی.

پېيلني او پېيلنو کښلي دي، هوکي که پېيلن يې و کښي مرمو ته يې منسوب ولی شي، په ورته بڼه که پېيلني يې و کښي نر نوری ته يې منسوب ولی شي.

د ډېرو معلوماتو له پاره د دې ټوک ۱۵. ۱ د لنډۍ یو، تپو، ټیکۍ یو او مصری یو پېخليک انځورليک (پراگراف) و گورئ.

۱۵. ۶ ټي (ټ): د لیکوال څرگندول چې روڼوي کتنه داسې د لنډی، تپه، ټیکو او مصری ستر تاثیر لرونکی او ویشونکی لوری په لاندې ډول د لیکول پیلې له پاره مور ته په لاس راکوي

د لیکوال څرگندول چې روڼوي کتنه داسې د لنډی، تپه، ټیکو او مصری ستر تاثیر لرونکی او ویشونکی لوری په لاندې ډول د لیکول پیلې له پاره مور ته په لاس راکوي لکه:

▲ لاس کې به غټ لرگی د ستا و

لکه د غره شپنه چې سمې ته راشینه

▲ بیا به کړی ورځ را په شا وي

لکه چې کوټی څوک په بار بلده وینه

▲ ستا به لاسونه زما غوړونه

لکه گادی جلب دي هر وخت کش کونه

▲ ځانه څښتن باندي دي سپارمه

تودو ایرو باندي مي خپل یار و لرمه

▲ څنگ ته مي راشي راته نه گوري

لکه هندو چې کلپمه بده راینه

۱. لنډی پیلې له لنډی څخه، تپه پیلې له تپ څخه، ټیکو پیلې له ټیک څخه او مصری پیلې له مصری څخه رغبت مومي.

۲. لنډی پیلې د لنډی پیلې او پاینی څېرې کاپي، ورته بڼه، ورته ډول، پرمختگ شوی روغ تکرارېدلی کوښښ دی؛ تپه پیلې د تپ پیلې او پاینی څېرې کاپي، هم بڼه، هم ډول پرمختگ شوی روغ تکرارېدلی کوښښ دی؛ ټیکو پیلې د ټیک پیلې او پاینی څېرې کاپي، ورته بڼه، ورته ډول، پرمختگ شوی روغ تکرارېدلی کوښښ دی او مصری پیلې د مصری پیلې او پاینی څېرې کاپي، ورته بڼه، ورته ډول، پرمختگ شوی روغ تکرارېدلی کوښښ دی.

۳. تر ټولو غوره بڼې د وگړني پېلې مور ته په پوخ کې کوي چې لنډی، ټپي، ټیکي او مصری د پښتون پښت غرونو پرمختگ شوی روغ کوبښښ دی او دوي سره لري.

۴. څومره والی د وگړني پېلې مور ته په پوخ کې کوي چې پېنځه دانې دي او هر یوه یې دوي مسري لري.

۵. زورني یې په څلورمه، څلورمه څپې دي، خو ټولیز پایخج یا پاینی زورنه یې تر ټولو پیاوړي راغلي ده او د مخنیو غونډلو بېلابېل اهنگونه د هماغې وروستی غونډلې تر سیوري لاندې کمزوري پاتې شوي دي.

د څلورگونو څپو ټولوالی څخه یې په هرې څلورو څپو کې په څلورمه څپه زورنه ده؛ ټولې مصری او ټپې دي سره گډې. د ټپې پیلنی مسره یا لومړی مسره کې په غټ او ستا، د ټپې پاینی مسره یا دویمه مسره کې په غره، سه او شي راغلي ده؛ درېیمه مسره د مصری پیلنی مسره یا لومړی مسره کې په ری او شا راغلي ده، څلورمه مسره د مصری پاینی مسره یا دویمه مسره کې په کو، بار او وي راغلي ده؛ پېنځمه مسره د دویمې مصری پیلنی مسره یا لومړی مسره کې په سو او رو راغلي ده؛ شپږمه مسره د مصری پاینی مسره یا دویمه مسره کې په ډی، هر او که راغلي ده؛ اووه مه مسره د دویمې ټپې پیلنی مسره یا لومړی مسره کې په تن او سفا راغلي ده؛ اته مه مسره د ټپې پاینی مسره یا دویمه مسره کې په رو، خپل او ږه راغلي ده؛ په نهه مه مسره د درېیمې مصری پیلنی مسره یا لومړی مسره کې په را او نه راغلي ده؛ لسمه مسره د مصری پاینی مسره یا دویمه مسره کې په دو، مه او ځي زورنه راغلي ده.

په لس واړه مسرو کې ترنگتوک په څور دی چې په پیلنی ټپې، دویمه، درېیمه، پېنځمه مصری، کې یې ،، نه ،، او یوازې په دویمه ټپه چې څلورم ځای کې راځي ،، مه ،، ترنگتوک راغلی دی.

د بېخباري مصری یا پېنځمه مصری اوله مسره کې په نهه مه څپه ترنگتوک په دې بڼه راغلی دی ،، گوري،، راغلی؛ البته اهنګ یې اخستی دی. د چار کر دی چې یوه ترلې څپه ده، که په لږ ځنډ یې راولو نو بیا لږ لور په غږ کې زوکره کوي، چې دوي څپې یې کړو بیا مسري په کچه کې یې ۱ څپې پېروالی راولي او بېخباري شوي ورسره؛ مسره یې له ۹ څپيزې څخه ۱۰ څپيزه کېږي او د ۹ څپيزې خوند او څور غږ یې غوره نه ساتي، نیمکی شوي،

په ۱۰ څپه یې ترنگتوک راغلی دی، خوږ غږ ځای نیولی دی، چې په همدې څپه اواز په ځور شوی بېرته.

د غبرگغږونو او پانونییکو په شان ځکه غوره نه دی راغلی چې په چار کړ شوي غونډله او د هغو په شان یې ترنگ نه دی ساتلی؛ دلته دا باکه لري. په پاینی مسري یې په و، نه، ترنگتوک راغلی دی. خو ټولې مسري لکه د ټپي او مصری پیلني او پایني مسري په شان ترنگتوک ساتلي دي. د مصری بېخباري په نیمکې بڼه په ځور غږ ساتلی دی، دا نو یوازې په ساز او اواز کې څېرمه اهنگونه جوتوالی (برجسته والی) مومي او له ژبني ډگره نور راوځي.

۶. د لنډۍ، ټپه، ټیکۍ او مصری پېيلې پېنځگوني رغنده توکونه لکه: ژبه، تول، واند (خیال)، اند (فکر) او ولوله (احساس، عاطفه) په کې په ټپه او مصری بڼه شتون لري.

۷. ټپي او مصری میچه د څپیزه او خجیزه ټولوالي (Syllabic and Tonic Measurement System) یوه بڼه او لارښوده مخبېلگه ده، له ژبني پلوه لږ تر لږه لس یا زیاتي غونډلي را اخستي، خو څپي یې له ټاکلي شمېر ۹ او ۱۳ څخه تیری نه دی کړی او زورني یې له ټاکلي شمېر څلورو څخه تیری نه دی کړی، له دغو توکو پرته. دیفتنگونه، غبرگغږونه، ناټروییکی، ټروییکی، سټریل، اوسټریل، پانونییکي، بلنوییکي، انډېټنې، هیبجاني چغې، لکه: الله وی، وای، نو وی، جان، ځانه، ځانه، اشنا، شیرینه، کنه، یا الله، یه، وای، وای، وه، وه الله، ای، وه الله وی، وای، وای، نو، الله، او، گرانه، یه کرانه، یه پښتیا، یه ځلمیه، هه بچیه، یه که څار، څار شمه، راځه، ای الکه، وروره، بخته میره! دغه راز هو، نه، بڼه، څنگه، ولي...، چې په دې دوي ټپي او دري مصری کې شتون نه لري او په پام کې یې هم نه راولو که شتون یې درلود بیا مو پام کې نوه چې څپو په کچه کې ډېروالی راولي خو باکه نه کوي.

دا چې د لومړی، څلورمې ټپي او دویمې، درېیمې او پېنځمې مصری لومړی غبرگغونډلي دواړه ملي سره په یوې لارغې تړل شوي یا عطف شوي دي نو پېنځه تر غبرگغونډله رغوي. اوډوون (ترتیب) د غونډلي په بڼه نه چې اېښی (پیل، میتدا، شروع) وي یا، اېښونی (پای، خبر) وي. دا مانا ښندي چې هره پتلیزه و ویل شي؛ بویه، اړبڼه ده، په چار ده چې په ټینگاري بڼه و ویل شي. لارغه (پیوستون، مکث، مکثه) او بي لارغي (بي مکثه، بېلتون)، توسني اړیکه چې په لارغه څرگندېږي- یوه گډه غونډله جوړوي.

چې په رښت کې نومړې مسره ۹ څپې کېږي او په لارغه (پیوستون، مکث، مکثه) کېږي. بل لوري ته لارغه، وت او کسر درې واړه په کې راغلي؛ چې کسر (ماتینده، درز، برخه، ډله، فراکسیون، په گوند کې دننه کوشنی ډله، (Opening) او مطلع (Fraction, Deficit, Detraction, Depreciation pace, Interval, Distance, Break, Ravine, واین، فاصله، Interstice, Chasm, Hiatus) ته وایو، په لومړۍ مسرې کې و له لکه سره لارغه ده.

بویمه، اړینه ده، په چار ده چې د لنډۍ، ټپه، ټیکي او مصری له پیلنی او پاینی مسرې سره کسر څرگندېږي، برابر راځي او اوز یا لحن یې هم روغ اوډون مومي. پاینی ۲ مسرې چې سروکی دی ۲۲ څپې، د نیمکې کسر (مطلع) یا یې وگڼو چې لومړی یوه کسر (مطلع) لري او ورپسې یې څلور مصری، یا ټپي، یا گډې یو بند دي؛ کسر یې له دوي مسرو چې لومړی یې لنډه او اوږد مسرو څخه جوړ دی کټ مټ یوه یوې مصری په شان دی، چې بیا د پښېله یې ترون له مخې له هر بند سره ځای، ځای یا ټول تکرارېږي.

پاینی دوي مسرې چې له ټولو لنډۍ، ټپي، ټیکي او مصری ورسته راشي یا بېخباري شي نه سرباري نو غوره سپیني ته راوځي لکه چې په همدې بڼه ده. دا نو داسې نه ورته نه شو ویلی چې دواړه پاینی مسرې دوي تکراري لږ والي مسرې دي چې دواړه یې دوي لږه دي او تر ټولو همدا لرونه د هرې څلور مصری څخه ورسته تکرارېږي (بېخباري کېږي).

پورتنۍ پیلې کې، د لومړۍ او څلورمه ټپه، دویمه او درېیمه مصری سرو ته منسوبې دي، پېنځمه مصری ښځو ته منسوبه ده یا اړوند ده، ټپي د سره پیلنی مسره ده ۹ څپې، دویمه مسره ټپي دویمه مسره ده ۱۳ څپې؛ درېیمه مسره د لومړۍ مصری لومړۍ مسره ده ۹ څپې، څلورمه مسره د لومړۍ مصری دویمه مسره ده ۱۳ څپې؛ پېنځمه مسره د دویمې مصری لومړۍ مسره ده ۹ څپې، شپږمه مسره د دویمې مصری دویمه مسره ده ۱۳ څپې؛ اووه مه مسره د دویمې ټپي لومړۍ مسره ده ۹ څپې، اته مه مسره د دویمې مصری دویمه مسره ده ۱۳ څپې او نهه مه مسره د درېیمې مصری لومړۍ مسره ده ۹ څپې، لسمه مسره د درېیمې مصری دویمه مسره ده ۱۳ څپې. چې له پاینی مصری څپې لږ سره بېخباري تشه یا خلاصه یا مطلع مسرې دي چې نومړې ټپي او مصری لس لارغې لري، ۱۱۰ څپې کېږي.

د ورد پوستکالي (New Microsoft Word Documents) له پامه نوموړې ټپي او مصری، په ۱ چوپړو (Pages) کې ده؛ ۷۰ ویکي (Words) لري؛ ۲۶۱ دانې یې وت نه یا پرته له وت د ابڅو ځای نیونه لري، منشور: د رسمي سند ور کونه مستعمراتو ته د حقوقوور کونه: درېست نیونه، د د ابڅو،

اونورو، پرانټ،، (، no Spaces، Characters)؛ ۳۴۳ داني منشوره
يې له وت سره دي (، with Spaces، Characters)؛ ۱۰ پراگرافه
(Paragraphs) دي او ۲۱ لينو (lines) کې کښل شوي دي له ليکي هرپي،
لانډنی يادوني او پايڼی يادوني سره، سره (Footnotes and Endnotes)،
(Include Textbox).

۸. د رنگونو ښکاروندی يې د ټپي ځيگري رنگ دی (Color model: RGB,)
Color (Red: ۱۱۲, Green: ۰, Blue: ۰) او د مصری ټټ نصواري رنگ (Color
model: RGB, Red: ۱۰۳, Green: ۱۰۹, Blue: ۴۱) دی. د لينټيلیک
(جدول) ۱. ۲. ۱ پښخه څلوپښتو پښتو شعرونو او يو سلو شپېته بېلا بېلو نورو
پښتو شعرو رنگونو ښکاروندی (د رنگونو کوډ)، ۱۳۹۵ لېږديز لمريز کال په
سټه ۲۷ او ۲۹ گڼه دی.

۹. د لنډۍ، ټپي، ټيکۍ، او مصری پښخه له هغې لنډۍ، ټپي، ټيکۍ، او مصری له
پايڼی مسري کېږي چې منځه (هسته) وي؛ چې ځانگړي ځانگړني يې لنډۍ،
ټپي، ټيکۍ او يا مصری ته ورته وي، د نوموړي منځه مور په خپل رنگ يې
چې د ټپي او مصری رنگونو ښکاروندی يې د ټپي ځيگري دی، د مصری ټټ
نصواري دی. گډولي بڼه يا اونگ بڼه جوړه کړي مسري هغه رنگ لري چې يا
لنډۍ ته منسوبې وي، يا ټپي ته منسوبې وي، يا ټيکۍ ته منسوبې وي او يا
مصری ته منسوبې وي نو د همغو منسوبو شويو رنگ باندې کښو؛ له دې څخه
يې د پنځ نوم هم اخستل کېږي چې دا لنډۍ ده، که ټپه ده، که ټيکۍ ده او که
مصری ده. له دې سره سم دا لومړی او څلورمه ټپه او دويمه، درېيمه، پښخه
يې مصری دي.

۱۰. د ټپي او مصری بېيلن ليکوال صفي الله فردوس خان ټولي په گډولي بڼه يا اونگ
بڼه جوړي کړي (مصنوعي: ديسي، شلخي، گډول، ترکيبي، يوه ځای کول:
فيصله کول: جوړول: صرف نظر کول ،، د جرم د مجازاتو څخه، : موافکي
ته رسېدل. گډ، د دوو يا ډېرو اجزاوو څخه جوړ شوی. انگر، غولی، احاطه
شوی ځاي، جارگی، چمير: مرکب) يا (Mixdesign, Synthetic or
compound) کښلي دي. هره يوه نوې گډوله رغولي چې د نوې ټپي او
مصری سکالو ځانگړني او نخښي او بېلوالی يې ځانته غوره کړی دی.
هره يوه مسره يې په ليکه کړي يا په ليکه برابرول (Alignment) شوي
او د سکالو تسلسل (continuity, succession) سره لري. له ټپي او مصری
يې څرگندېږي چې له نورو لرغونو پښتني وگړني بېيلو څخه روغي گډوله

شوي نه دي. دا به داسې ښکارېږي چې پنځي و طبيعي، دي او مصنوعي،
ديسي او شلخي، نه دي.

۱۱. د دې ټپو او مصريو پېيلن د پښتو ژبې لېوال دی، ځېک تن دی، او د لغمان يوه
ښه نیک نومه وګړی دی چې ډېری شعرونه يې په پښتو ادب پنځي، طبيعي،
او يوه دمي پوښلي دي. د زهن د ټپي او مصري زېږندې يې له لېوالي سره
لوره د لېوالتيا حس ساتل، لېوالي (خپلي معشقي، مېرمنې، ښځې) ته د ودني
چمتوالی، خوشحالی رېښي رغولو، خور ژوند ګالنه، لېوالتيا ته درناوی لوری
په لاس ورکول، يوازي او يوازي لېوال خپلي لېواله او لېواله خپل لېوال ته د
کوروالي اتلان جوړېدل چې دا ترټول غوره پښتونواله په دانګپېيلي رښت دی
او اسلامي رښت هم دی؛ چې چارپېريال له خنډونو څخه لرې ساتي، د لېواليتا
ښه سلوکو يا کړو وړو ته پام، ټپتي کړني نه لوري کړني کول، پښتونواله او
دودواله پاتې شوني پرېږدي. بل لوري ته دا د دې له پاره نه بوروم چې ځانمني
ستاین شي، په ټوله کې د دې له پاره ده چې د نورو پېيلنو د پېيلو له پاره تري
په لرليد گټې واخستل شي.

۱۲. د دې ټپو او مصريو د زوکړې موده لکه څنګه چې زه وایم داسې ده:
کره موده يې راته معلومه نه ده، خو په پلاځمینه کابل، خوشال خان مېنه کې
مي کښلي، ۱۳۸۵/۰۷/۲۵ لېږدي څخه مي مخکې کښلي دي.
د دې ټپو او مصريو يو چې سرليک يې و، سروکی، پام يا نيمکی ده،
(صفي الله، ۱۳۸۸ لېږدي، ۳۵۸ چوپړی)
د ميني او مېني پانې لور حس، ټاټوبي سوکاله او ودني چارپېريال او
هواويچي د تاثير پنځي زېږنده ده، د دې له پاره کره بوروم چې همدا يې د پنځي
(تخليق) منځي (هستي) د زوکړې موده ده.

۱۳. د دې ټپو او مصريو يو وخت موده چې باچاخان لغماني په پلازمېنه کابل کې،
د ميوند تمځای کې (جاده ميوند) کې د ادبني په ورځ د جون مياشت په ۲۱ د
۲۰۱۹ زېږدي کې ورسته له وخته يا ماسپښين ۰۰:۳۹:۱۱:۳ کی ثبت کړي
ده، دوباره يې ويلي. وخت: (وخت ټاکل، نېټه ايښودل: پرسور برابرول: مهال:
دموسيکي شيبه: پروخت، پرتاکلي وخت).
: ۰۰:۰۲:۲۴:۰۹ (رپه):
ثاني: دیکي: ساعته) په وخت کې ويلي ده.

۱۴. د ليکوال دا ټپي او مصري د ده له ودرېدوکه نيمکی مصري څخه دي، په دې
ښه ټپو او مصريو کې د لنډۍ، ټپي، ټیګۍ او مصري وېشلو، اچولو، وهلو
او ويلو تسلسل کې خنډ، دمه، ودرېدوکه، بله لاره او بل لوری ته شوی وي.

لکه په لرغونو وختونو کې به یې چې ځینې پښت لنډۍ، تپې، ټیکۍ او مصری په اواز کې ویلي چې یوه درجن یا دولس دانې به پوره شوې، بیا به یې یوه بله لنډه پېپله وه یا کوم خبره، وینا او یا د پښتو په لرغوني پېيل مېجه څپیزه خېزه ټولواله (چې له څلورگونو څپو څخه به یې یا په هر څلور څپیز کې اوله څپه باندې زورنه وي، یا په هر څلور څپیز کې دویمې څپه باندې زورنه وي، یا په هر څلور څپیز کې درېمې څپه باندې زورنه وي، یا په هر څلور څپیز کې څلورمې څپه باندې زورنه وي) په سټه یوه پېپله به یې ویله بیا به بېرته په بل درځن د لنډۍ، تپې، ټیکۍ او مصری پیل و کوه. ځینې بېر به یې په نېغه لاره ټولې ویلي، یوه درځن (Dozen, Douple)، دوی درجنه ان تر شل درجنو پورې ویلي.

ځینو په یوه سیټ څلور دانې یوه تن ویلي او څلور بل تن؛ ځینې وخت به یوه همبول دوی دانې ویلي او بل به دوی دانې ویلي؛ ځینې وخت چې څو دانې همبول به اوازونه سره جوړه کول چې هر څو تنه به وو، چې وار به یې پوره شو، بیا به نیمکه برخه به ټولو په گډه یا یوه وار بېخباري تکراري خلاصه برخه د نیمکې ویله؛ او نوموړې بڼه نیمکې، پام او سروکی د لنډۍ، تپه، ټیکۍ او مصری تر منځ نږدې پوله او یا سرحد او یا د دوی تر منځ د تېرېدو پول دی.

چې ځینې وخت بیا په ساز کې پورتنۍ برخې د ساز اسبابو او بولل ته دا په لاس گټنه ورکوله چې کله په کې ډول خپل فارموله او غوره حالت وړاندې کړه له یوه درځن ورسته؛ کله به رباب خپل فارموله او غوره حالت (کوزې او بره پردې) وړاندې کړه له یوه درځن ورسته؛ کله به ارمونې خپل فارموله (کوزې او بره پردې) او غوره حالت وړاندې کړه له یوه درځن ورسته؛ کله به ټولې او ځینې وخت به یوې گډې نغمې، سندرې، د موسیقۍ یوې پارچې، تش ساز، د دوی ټولو اسبابو په گډه خپل وار، تېر کړه (ځینې وخت به یوې گډې نغمې یا سندرې یا د موسیقۍ یوې پارچې یا تش ساز، د دوی ټولو اسبابو په گډه خپل وار تېر کړه)؛ ډېری پېر لېوال به ټولې سره گډې ویلي او لېوالي به ورته دریدوکه ویله او ترله. لکه دا په دې سره به په ساز کې خوند هم لاسته راغی او سندرغاړي یا بولل به هم دمه وکړه او بل درځن ته به چمتو شو.

۱۵. ۷ جې (ج): د صفي الله فردوس په لنډۍ یو، تپو، تیکۍ یو او مصری یو کې تشبی

د لیکوال اېنچ. ص. ف څرگندول چې روڼوي کتنه داسې د لنډۍ، تپه، تیکۍ او مصری ستر تاثیر لرونکی او ویشونکی لوری په لاندې ډول د لیکوال پیلو تشبی له پاره لوری مور ته په لاس راکوي لکه:

لنډۍ، تپې، تیکۍ او مصری کې، تشبی، نغوټې (کنایې)، په تله ویکي، انخوریز غوند غوره هنري دوران، په لویه کې بوروي، د دوی کالب ورته لویه پنډوسکه غورولې ده.

چې ژبپوهنې ته د ادبي فنونو (مانا، بیان، او بدیع) غولې رغوي. په بیان کې له ورته والي (تشبی، تشبیه یا تشبیه)، نخبې (استعاري، نښانه، سمبول، رمز)، نغوټې (کنایې) او مجاز (استعاده، دالفاظو مجازي استعمال) څخه بحث کوي.

خبرو معنوي ارزښتونه یا د خبرو معنوي ادبي پیداوارو (صنعتونه) راپېژني او د خبرو غوره لارو چارو بڼو ته پاملرنه کوي. په بنسټیزه توګه د خبرو بڼې اغېزې (فصاحت او بلاغت Eloquence) او څرگندوالی (وضاحت Clarity) تر څېړني لاندې نېسي.

بیان (سپړنه، تشریح، ډله، ډول؛ د غټو غټو ټکو څرګندونه) هغه پوهه ده چې په مرسته یې یو یا څو ماناوې په داسې بېلا بېلو لارو و ویل شي چې د څرګندوالي او پېچلتوب له مخې ښکاره توپیر و لري او مانا په پورتنۍ بڼه ژباړي.

تشبي (تشبه، تشبیه Simile, Comparison, Allegory, Metaphor یا): ورته والی، پرتله (مقایسه)، رمزي (مجازي کیسه؛ سمبولیک؛ حکایت؛ هغه کیسه چې واقعیت په مجازي او کنایي ډوله په کې څرګند شوي وي)، یا استعاده، د خبرو مجازي استعمال ته وايي.

تشبیه ورته والي ته وايي، دا ورته والی به یا په بڼه کې وي، یا به په مانا کې وي. یانې دوي شیان یا دوي حالتونه څو ګډ ستاین، څېرې، ځانګړتیا سره لري، خو یوه څېز له بل څېز سره پرتله کېږي.

د تشبیه وی مانا د دوي څېزونو په یوه مانا کې ګډون ته وايي او په ادبي نمونه کې د دوي څېزونو له یو بل سره هم رنګه یا یو ډول کولو ته وايي، خو په دې تر چې دا ورته والی رښتغوبښتنه رښتیني نه وي.

یا دا چې تشبه وی له پامه ورته کولو یا یوه شی د بل شي په شان کېدو ته وایي او نمونه یې یوه ځانگړې مانا کې د دوو څیزونو گډون ته تشبه وایي. یا په بله وینا یو څوک، یو څیز یا یو حال د بل چا، بل څیز یا بل حال سره ورته کېدو ته تشبه وایي، خو په دې ترڅې د دواړو څیزونو یا حال او څه رنگوالي ترمنځ یو یا څو گډ ستاین شتون ولري.

د بېلگې په ډول: سپی یې د سپي په ډول خوري او سړی یې د سړي په ډول خوري. نو په دې کې د خوارک یا څښاک د سولوکو پرتله (تشبه) شوي ده، چې د سپي خوراک ناسم، ډېر ناوړه، له غږو او کرپهار ډک وي او په خلاصه خوله خوراک کوي. د سړي خوراک سم، غوره، پاک، غلی او پټه خوله وي چې د خوراک پروخت یې خوله بنده وي شخوند وهي.

له وگړني پېيلې لنډی، تپه، تیکو او مصری څخه به یوه لکه په لاندي بڼه را واخلم:.

ادبپوهانو په رښت کې تشبیه د مانا د څرگندولو ډېره لومړنۍ او اسانه لاره چاره بللې ده، څرنگه چې وگړی د ډېرو کارونو او څېزونو کړو وړو او رښت څخه پوهه نه لري. هغه څېزونه نه شي سپړلی، نو له هغو څېزونو سره چې بڼه یې د پېژند ځانگړني پېژني ور سره تشبیه کوي.

تشبي (ورته والی یا تشبه) پېنځه سکالو لري: مشبه، مشبه به، د تشبیه وجه، د تشبیه توري، د تشبي پټه.

د تشبي پېنځگوني سکالو څخه مشبه او مشبه به ته د تشبه لوری رالوری هم وایي چې په تشبي کې د لوري رالوري یادونه او شتون اړین دی؛ دغه دوه سکالو د تشبي بنسټیز سکالو هم نومول شوي دي.

پاتې درې نور سکالو (د تشبي وجه، د تشبه توري او د تشبي پټه) د تشبي سر سري سکالو دي چې یادونه او شتون یې اړین نه دي.

د مشبه او مشبه به ترمنځ د گډ ستاین یا وجی میندل د هر چا له پاره ممکن نه دي، یانې د هر چا تر پوهې پورې نه اړوندېږي؛ دا کار یوازې پېيلې او پېيلنې (شاعران او شاعرانې) په سم ډول سره کولی شي.

۱۵. ۷. ۱ د صفي الله فردوس په ټپي کي مشبه

مشبه (Likened, Compared): ورته والی، شباهت، شکل، بڼه، تصویر. هغه څوک، شی یا حال دی چې د بل چا، بل شي یا بل حال سره تشبه کړای شوي وي، یانې کوم شي ته چې تشبه ور کول کیږي، هغه ته مشبه وايي.

▲ مازي په خوله رښتیني وايي

راځه د زره خوالي و کاندو مرگ راځینه

د لیکوال په پورتنۍ ټپه کې چې سرو ته منسوبه ده، په کې خوله مشبه او رښتیني مشبه به دی، زره مشبه او خوالي مشبه به دی.

۱۵. ۷. ۲ د صفي الله فردوس په ټپي کي مشبه به

مشبه به: چې له کوم شي سره تشبه ور کول کیږي. یا مشبه به هغه څوک، شی یا حال دی چې د بل چا بل شي یا بل حال سره ورته والی او تشبه ورسره شوي وي. د بېلگې په بڼه ،، پوهنه رڼا ده ،، پوهنه مشبه، رڼا مشبه به شوه. دا ځکه چې مونږ په دې جمله کې پوهني ته د رڼا حیثیت ور کړی او رڼا غوندې مو بللي ده. په پېيله کې تشبیه کول (to liken, to compare, to assimilate) باید پېیلان او پېیلني مشتبّه نه کړي (Dubious, Confused شکمن (شکی)، سر گډول، وار خطا کول، مغشو شول).

▲ مینه کي وصل ټکی ورک شو

هجر کې و گوره کلیات راغلي دینه

د لیکوال په پورتنۍ ټپه کې چې سرو ته منسوبه ده، په کې مینه مشبه او ټکی مشبه به دی. هجر مشبه او کلیات مشبه به دی؛ ټکی د دې له پاره مشبه به دی چې یکر یا یون دی، گڼه یې کمه ده، په مینه کې ډېر لږ کیسي شتون لري چې لېوال او لېواله، مین او مینه دې یوه او بل ته رسیدلي وي؛ خو بېلتون کې ښې ډیرې کیسي شتون لري او په سلگونو مینانو د ماتې مینې کیسي شتون لري؛ یو لیکي ۴۸ چوپړي وي، له څلورو تر لسو لیکو څخه یو دیوان بورېږي او له څلورو څخه تر لسو دیوانو څخه یو کلیات بورېږي. په بېلتون (هجر) کې د ډېرو کیسي دي چې سر ته نه دي رسیدلي او الله ج یې پښت (نسب) ته اوږدوالی نه دی ورکړی. لکه یوسف او زلیخا، د لایلا او مجنون، مومن خان او شیرینې، ملاعباس او گلشهر... چې گڼه یې

زرگونو ته رسېږي. له همدې ډېر گڼې څخه مي هجر له کلیات سره تشبې کړی،
چې هجر له کلیات سره مشبه به دی.

۱۵. ۷. ۳ د صفي الله فردوس په لنډۍ کې تشبې وجه

د تشبې وجه (دلیل، برهان، علت، سبب، وجه، واسطه، سند، حجت، فکر، شعور، عقل، بحث کول، دلیل راوړل، په منطق برابرغږیدل): چې د کوم چم پیداوار(صنعت: ارت، هنر، فن، عملي مهارت، رغاوه یا صنعت، صناعي قدرت ضد)، د ښکلا د تخلیق فن، د تخلیقي تخیل اثر، د پوهې یوه څانگه (په تېره د اجتماعي علومو) مهارت (تخصص)، استعداد، ځیرکي، جادو، چم، تېرايستنه، چل (ول) په وجه تشبه ور کول کېږي. یا داسې چې یو یا څو گډ ستاین چې د مشبه او مشبه به ترمنځ شتون لري، د تشبه وجهه یې بولي.

▲ نړۍ سینه نړۍ یې ونه

خدایه له ځای ځنې کمزوري دغه ترله

د لیکوال په پورتنۍ لنډۍ کې چې سرو ته منسوبه ده یا د نر نوري له لوري ویل شوي. په کې نړۍ مشبه او سینه مشبه به دی؛ نړۍ مشبه او ونه مشبه به دی؛ د تشبې توري نه لري.

د کوشنیوالي له پېر څخه د ترلې عاجزي، سوی زړه ورتوب، کمزورتیا او کمزوري یې د تشبې وجه ده. نازک هډونه، نازک کره وړه، نړۍ سینه (دارنده)، نړۍ ونه (تېټه، لنډه، وچه تنه، نړۍ هډه) له د زوکړې له پېر څخه یې کمزوي په نوموري لنډۍ کې د تشبې وجه گڼم.

۱۵. ۷. ۴ د صفي الله فردوس په ټپي کې د تشبې توري

د تشبېه توري: د کومو اداتو په وسیله چې تشبه ټینګېږي یا ذهن ته راځي. یا هغه ودرېدوکی دي چې د هغوی په واسطه د مشبه او مشبه به ترمنځ د تشبه وجه څرگندېږي.

د تشبه توري یا ادات دا دي: په شان، غوندې، هغسې، هسې، څنگه، داسې، پرې. لکه: ته به وایې، تا به وی، په دود، په ډول، په مثال، په رنگ، په څېر، په رقم، ورته... .

▲ ستا رنگ انار غوندې ښکارېږي

زما دې رنگ د مکيانډې واړه ونه

د ليکوال پورتنۍ تپه چې بنځو ته منسوبه ده، په پيلنۍ مسرې کې مېرمن مېره ته وايي چې ستا رنگ انار په ډول سور دی، تازه يې، بې پامه يې زما غوره پالنه نه کوي، خپله پالنه کوي، خپل د مېره رنگ يې له انار سره چې يو گڼه پېژند نوم دی ور سره تشبې کړی دی چې رنگ مشبه او انار مشبه به دی. په پاينې مسره کې مېرمنې خپل ژېړ رنگ چې مکيانډه بنځينه يو گڼه پېژند نوم دی ځان سره تشبې کړی، چې رنگ مشبه او مکيانډه مشبه به دی؛ ژړوالی او سوروالی يې د تشبې وجه ده او غوندې يې د تشبې توری دی.

۱۵. ۷. ۵ د صفي الله فردوس په لنډۍ کې تشبې پټه

د تشبې پټه: د تشبې غرض مقصد (پلانون، نيت کول، قصد کول، پلان، نيت يا قصد) او مطلب (نېنه، هدف؛ مدعا، نېنه کول؛ ورڅرمه کول؛ په نظر کې نيول؛ نېنه نيول؛ ورڅرمه کېدل) چې له تشبې څخه اخيستل کېږي. د تشبې پټه ورته وايي. موخې له پاره يو شی بل شي سره تشبې کېږي.

▲ هواوېچه د ژمي نه ده

د څرگړي وړمه بوی نغښتی په شاړه

د ليکوال پورتنۍ لنډۍ چې بنځو ته منسوبه ده، که چېرې د ويپوهنې له پامه (د) اړيوبيکي شي او ساده ويونه (ده) نه دی؛ دا (د) ويپوهنې د ترښتې (ترکيبې) او بېلښتې (اشتقاي) نه شو منلی له څرگړي سره، د مشبه ده لېوال (عاشق) ته پټ منسوب دی او څرگړی مشبه به؛ په مشبه ده لېوالي ته پټ منسوبه دی او مشبه به شاړه ده؛ د تشبې توري نه لري.

د ژمي هواوېچه (هوا حالت، موسم) د ژورې مينې، خوږېغېرې د مستۍ وندي دي، په دوبي او مني کې هواوېچه کې چې خاوند خپلې مېرمنې ته مينې پالنۍ لور حس غاړه ورکړې ده، مېرمن يې د خاوند د تن بوی په خپل ځان نغښتلی گڼي.

دا د ژورې تودې مينې؛ خوږېغېرې؛ د مستۍ هوا (وړمه) د پسرلي نه د خپل مېره لېوال گڼي چې له اور پېر ورسته ور سره گډ شوی وي؛ د مېره (څرگړی يو ډول غرنۍ بوټي دی چې ډېر خوږ بوی لري، په زاړه پېر کې به يې د کوټو، حجرو، مسجد په غولي کې د تغر په ځای لکه بروځې اچو و. څرگړي د تن پاکه جنټي) وړمه يې د تشبې وجه ده.

په همدې سټه يې د تشبې پټه گڼم چې مشبه او مشبه به يې پټې دي. د همدې له پاره مېرمن لپېلي دي مېره (څرگړی) مندینه (شاړه) په پيپله کې د خپل وند او اند کې سره ورڅرمه کړي بورولي دي.

تشبي د لور را لور څرنگوالي په څټه ډېر ډولونه لري.
ځینې تشبي ځنې په لاندي ډول را اخلم:

ای (۱):. د لور را لور (طرفینو) د خای له پامه تشبي (تشبيه) په دوي ډوله
ده:

۱۵. ۷. ۶ د صفي الله فردوس په لنډۍ یو کې وتلي تشبي

لومړۍ: وتلي تشبي (مفروقه؛ جلا جلا، بېله شوي، وتلي، (عدد) تشبي) چې په یوه
مسره کې د هرې مشبه تر څنگ مشبه به راغلي وي.

▲ غاښ مرغلرې لال دي شونډي

خوله دي غونچه کند دي خبري په تول دینه

د دي لنډۍ په پېلنی مسره کې غاښ مشبه، مرغلرې مشبه به، شونډي مشبه او لال
يې مشبه به دی.

په پاینی مسره (دیارلس څپیزه مسره) کې يې خوله مشبه، غونچه مشبه به، خبري
مشبه او کند (قند) يې مشبه به دی. په کومه بڼه چې مشبه له هرې مشبه به سره نږدي
دي، د دي له پاره يې وتلي، وتلي تشبي يې بولو.

▲ تي دي کونځيت غاړه ايلبت ده

هد دي کرسټلي د ماوی او کورگل دینه

د دي لنډۍ په پېلنی مسره کې تي مشبه، کونځيت مشبه به، غاړه مشبه او ايلبت يې
مشبه به دی. په پاینی مسره کې يې هد مشبه، کرسټل مشبه به دي.

کنځيت، ايلبت، تورمالين کرسټال، پنځي منرالونه دي چې ماوی، کورگل، بېلو
کانونو د لغمان کې رگونه دي. بې کچې بڼایسته، هر لوري ترې روښنايي وځي،
نادري ژۍ لري او پښوال لور نه پيداکيدونکي منرالونه دي چې د تول پنډوسي په
کچه يې لرغون د کاني کانو ټيکلی (ريکات) ټينگ کړی دی.

په دي بڼه چې مشبه له هرې مشبه به سره نږدي دي، د دي له پاره يې وتلي، وتلي
تشبي يې بولو.

۱۵. ۷. ۷ د صفي الله فردوس په لنډۍ کې نغارلې تشبې

دوېم: نغارلې تشبې (ملفوفه، لفافه، پلاستیک، خلته کې) چې په یوه مسره کې مشبه او بله مسره کې مشبه به راغلي وي. د دې له پاره یې نغارلې تشبې بولو چې مشبه او مشبه به سره نږدې نه وي؛ یوه یا دوی مشبه په لومړۍ یا دویمه مسره کې راشي، یا یوه یا دوی مشبه به په لومړۍ یا دویمه مسره کې راشي.

▲ بنه انګچه مینه انګولا که

غبرګ انګولل که لېوهګۍ سره لېوه

د لیکوال پورتنۍ لنډۍ چې ښځو ته منسوبه ده، انګچه (پرېکړه، تصمیم، سبې فیصله او په زړه پورې کچه یا ټوله نتیجه: ټنګار، ثبات، ټینګ عزم) مشبه او لېوه مشبه به دی؛ انګولا (د لېوه اوږدې غرانګې، د لېوه غږونه، د لېوه لېوهګۍ ته او د لېوهګۍ لېوه ته غږ) مشبه او لېوهګۍ مشبه به دی. گورو چې مشبه په پیلنۍ مسرې د لنډۍ کې راغلي ده او مشبه به په پاینۍ مسرې د لنډۍ کې راغلي ده. د تشبې تورې نه لري؛ د مینې پالنې لوړ حس یې په ګډه څرګندوي چې تل له خپل اوږده غږونه له لېوهګۍ سره غبرګ وي، غبرګ انګولل (انګولل لکه لېوه په ډول انګولا کول) یې د تشبې وجه ده. په همدې سټه یې نغارلې تشبې ګڼم چې مشبه او مشبه به مې سره په یوه مسرې کې نږدې په نږدې نه دي بوږولي.

بي (ب): د ندرت او ابتدال له پامه په دوي ډوله ده: ۱. نادره او ۲. ابتدال

۱۵. ۷. ۸ د صفي الله فردوس په لنډۍ یو کې نادره تشبې

۱. نادره تشبې (نادره تشبه): هغه تشبې ده چې پېیلنو او پېیلنې لږې ترې ګټنې اخلي او لږ دود لري. یا یې کوم پېیلنه یا پېیلان نوې زوکړه کړي وي. یا یې په نادره بڼه نادري تشبې په پېیله کې کښلي وي، د لیکوال لنډۍ ده:.

▲ په دا ژوند وند اکۍ په څه که

د کودۍ یو یې کتار لار له انګر لاره

دلته ما (لیکوال یا صفي الله فردوس) کتار (قطار) د ژوند سره تشبې کړې دی چې کتار مشبه او ژوند مشبه به دی؛ اکۍ یا د تره منډینه یا کاکۍ مې له انګر سره مشبه به کړې دی؛ په څه که یا په څه کړه (د پښتو ژبې له کړ وټيزي څخه رې له کړه

څخه غورځیري که راځي، کا بلل یا د کا چې له کره څخه یې وتیزه اخستل کېږي ناکره ده، کا باید نه که باید و کینل شي، کره وینګ راځي او همدا یې روغه کینل شوی ونډی دی) د تشبې توري دي؛ لار او لاره یې د تشبې وجه ده؛ نادره تشبې یې ځکه بولم چې دا تشبه د پېیلنو او پېیلني په پېيله او پېيلي کې لږه موندل کېږي.

د نوموړي لنډۍ په پیلني نهه څپیزه مسره کې ترنگتوک په که او په پایني ديارلس څپیزه مسري کې یې ترنگتوب په ره دی؛ هي (ه) یې د لنډۍ لړ (ردیف) او لاره یې نه ماتېدونکې پېښله (قافیه) ده او دا نادره لنډۍ ده. د دې له پاره چې دغه بڼه تشبې پېیلنو (شاعرانو) لږې کارولي ځکه یې نادره تشبه بولم.

▲ تن مو هرپی د مرغلري

پري بي حسابه ميرخمنو تراکونه

په دې لنډۍ کې ما (ليکوال يا صفي الله فردوس) تن يا ځان د هرپی (صندق يا بکس) سره تشبې کړی دی چې تن مشبه او هرپی مشبه به دی؛ مو تر بنسټی دی ټاټوبي (افغانستان، هېواد) مشبه او مرغلري مشبه به دی؛ پري د تشبې توري دي؛ بي گني يا له حسابه وتلي يا بي شمېره پري د دېښو يا ميرخمنو تراکونه (له يوې مخې تالا، ټولوژنه کول او راورل) یې د تشبې وجه ده؛ نادره تشبې یې ځکه بولم چې کله هم کوم پېیلان يا پېیلني تن له هرپی سره نه دی تشبې کړی او شونې ده چې دا د لومړي ځل له پاره شوی وي، يانې بېخي نادره تشبې ده.

۱۵. ۷. ۹ د صفي الله فردوس په لنډۍ کې مبتزله تشبې

۲. مبتزله تشبې (مبتزله تشبه): هغه تشبې ده چې پېیلنو او پېیلني ترې ډېری گټي اخلي او ډېر دود لري.

▲ درون خوی درني خبرې درنه ژبه

په غټو ټکو یې شتمنه څومره ډره

ما (ليکوال يا صفي الله فردوس) په خپلې دې لنډۍ کې چې نرانو ته منسوبه ده، يوه لنډه (پیلني يا ۹ څپیزه) مسره، يوه اوږده (پایني يا ۱۳ څپیزه) مسره، په دواړو مسرو کې ترنگتوک (به او ره) په څوړ دی، ډره وی په لنډۍ کې نه ماتېدونکې پېښله (حکمي کافیه) ده، او د ژبه او ډره وييکي (وی یو يا لغاتو) کې د هي (ه) ابېڅې (حروف يا الفبا) لړ (ردیف) دی.

دره یا نوری (نر، خان، جنس یا نر او بنځه) د شتمنه (بډای، بډایه، مور، غني، خان) سره تشبې کړی دی، چې دره مشبه او شتمنه مشبه به دی؛ خومره د تشبې توري دي؛ درون خوی، درنې خبرې او درنه ژبه په غټو ټکو یې د تشبې وجه ده؛ مبتزله تشبې یې ځکه بولم چې ډېری پېیلان یا پېیلان یې ستاین کاروي.

پي (پ): د تشبه د توري راوړلو او نه راوړلو له پامه په دوي ډوله ده:
۱. لسپانۍ تشبې (مرسله تشبې) او ۲. ټينگار تشبې (موکده تشبې)

۱۵. ۷. ۱۰ د صفي الله فردوس په لنډۍ کې لسپانۍ تشبې (مرسله تشبې)

۱. لسپانۍ تشبې (مرسله تشبې) د مرسل یا لسپانۍ یا لس پانې لرونکي گول (گل) په ډول وي، هغه تشبې ده چې د تشبې توري یا غونډ (کلمې) په کې شتون و لري. (راوړل شوي وي یا زکر شوي وي).

▲ لکه کوچی نوم دې بادرنگ دی

ما ته په مینه باندې نوم ټاکي زردکه

زما (لیکوال یا صفي الله فردوس) پورتنۍ لنډۍ چې بنځو ته منسوبه ده، په کې لسپانۍ تشبې کارولي. په پیلنۍ مسره کې د لېوال نوم کوچي له بادرنگ سره او په پاینۍ مسره کې د لېوالي نوم زردکې سره تشبه کړي دي. چې لېوال نوم کوچی یې مشبه، بادرنگ یې مشبه به، لېوالي نوم مشبه او زردکې مشبه به دي؛ باندې یې د تشبې توري دي؛ په مینه نوم ټاکنه چې بادرنگ نازک او تازه بناکلي ځلمي ته وايي چې پنځي بنايسته ځوان سره تشبه وي؛ زردکه نازکه او تازه بناکلي پېغلې ته وايي چې پنځي بنايسته پېغلې سره تشبه وي، داسې یا په مینه نومونه یې د تشبې وجه ده؛ لسپانۍ تشبې یې ځکه بولم چې هر څه په کې د لسپانۍ یا مرسله ډول ښکاره دي او په کې شتون لري.

۱۵. ۷. ۱۱ د صفي الله فردوس په لنډۍ کې ټينگار تشبې (موکده تشبې)

۲. ټينگار تشبې (موکده تشبې یا موکده تشبه یا ټينگه، جدي، سختگیره، درست، سمه، پرځای، دقیقه تشبې): چې د تشبې ټکی (تشبه ټکی) ورنه غورځول (حذف) شوی وي، یا په کې شتون و نه لري ټينگار تشبې گڼل کيږي.

▲ سترگي رپ رپي دي لېزري

لیدل یې گوره د زره سپینې تختوینه

زما (لیکوال یا صفي الله فردوس) په دا پورتنۍ لنډۍ چې سرو ته منسوبه ده، په پیلني مسره کې سترگې له لېزرې سره تشبه کړې ده چې سترگې مشبه، لېزرې يې مشبه به دي؛ د تشبې توري نه لري؛ رپ رپې (رپول، رپول) يې د تشبې وجه ده؛ په پایني مسره کې سترگو لیدل د زره سپیني سره تشبه کړې ده چې لیدل مشبه، سپیني يې مشبه به دي؛ د تشبې توري نه لري؛ له سترگو يې تر زره پورې واټن یا چې د لېوالتیا حس لېږدوي او اثر يې رنگ پرک وړي، نظر یا گور! يې د تشبې وجه ده؛ ټینگار ه تشبې (موکده تشبې) يې ځکه بولم چې د تشبې ټکی (تشبته ټکی) وړ نه غورځول شوی یا په کې شتون نه لري.

ټینگار ه تشبې (موکده تشبې) په درې ډوله ده: ۱. اضافي مؤکده تشبه، ۲. توصيفي مؤکده تشبه او ۳. مؤکده محض تشبه.

۱۵. ۷. ۱۲ د صفي الله فردوس په لنډۍ او ټیکی کې ډېرېښته ټینگار ه تشبې (اضافي مؤکده تشبه)

۱. ډېرېښته ټینگار ه تشبې (اضافي مؤکده تشبه): هغه تشبې ته ویل کېږي چې په مشبه کې يې ډېرېښت (پریماني، ډېروالی، زیاتۍ، تېری، افراط، شته منی، زیاتونه، زیاتوالی، زیات شوی، د جمعي عملیه، په حساب، الجبر کې پاتې شوني، زیاتۍ، زیاتېگي؛ مازاد، اضافه گي، پریماني، اضافي) جوړېښت (تشکیل، اوډون یا ترتیب؛ له ځانه لیکنه، ایجادونه، موو،، تصنیف؛ د تورو ټولونه،، په مطبعه کې،، ترکیب) شتون و لري او د ټینگار ه تشبې بڼه ده.

▲ د ډارنډکي زو ډارپړه

فرضي تواف بني منډې نه غواړي څرگڼه

زما (لیکوال یا صفي الله فردوس) په پورتنۍ لنډۍ چې ښځو ته منسوبه ده، په پیلني مسره کې ډېرېښته ټینگار ه تشبې د ډارنډکي زو په جوړېښت کې راغلي ده چې ډارنډکي ډېرېښته توگه زو سره تشبې شوی دی، په دې لنډۍ کې ډارنډکي مشبه او ټولنوم (ټولويکي، مضاف الیه، اضافي حالت یا noun in the genitive case) او زو (زوی) مشبه به او مضاف (noun governing the genitive added, increased) او (د) يې د ډېرېښت توری دی. زو د دې له پاره مضاف راغلی دی چې نسبت يې ډارنډکي ته شوی دی؛ ډېرېښته ټینگار ه تشبې يې ځکه بولم چې د تشبې ټکی وړ نه غورځول شوی یا په کې شتون نه لري په مشبه کې يې ډېرېښت جوړېښت شتون لري.

▲ پیغمبري بنايست دی څار شم

د ټیک بارکی ټینگه می نه غواړي مینه

زما (لیکوال یا صفي الله فردوس) په پورتنۍ ټیکۍ چې سرو ته منسوبه ده، په پیلنی مسره کې ډېرښته ټینگاره تشبي پیغمبري بنايست په جوړښت کې راغلي ده چې پیغمبري ډېرښته توگه بنايست سره تشبي شوی دی؛ په دې ټیکۍ کې پیغمبري مشبه او تولنوم (مضاف الیه، اضافي حالت یا noun in the genitive case) او بنايست مشبه به او مضاف (noun governing the genitive added, increased) او پیغمبري یې د ډېرښت غونډ دی. بنايست د دې له پاره مضاف راغلی دی چې نسبت یې پیغمبري (سپېڅلی بنايست، ډېر زړه راښکونکی ډولیتوب، بېکچي په زړه پورې، پاک ستره، د انبیا و د پښت بنايست) ته شوی دی؛ ډېرښته ټینگاره تشبي یې ځکه بولم چې د تشبي ټکی ور نه غورځول شوی یا په کې شتون نه لري او په مشبه کې یې ډېرښت جوړښت شتون لري.

الله ج دومره بنايسته زوگره کړې چې د هوسي غوښتنې (ځوانۍ اړتیا، کلکنیول، پیاوړې اراده یا ټنگه) د ټیک، بارکی (بارکیبند، ښنګر بندی، پایزېب، ښنګري رګړی، بارکی کړی، بارکی، سرو زرو د پښو تړی چې شرنګېدل او ترنګېدل انگازه کوي، غړولګېدنی) ډېرښته ټینگاره ښکلا ورته اړتیا نه لري. په دې ټیکۍ کې په څرکنده بڼه روښانه شوی ده.

۱۵.۷.۱۳ د صفي الله فردوس په ټپي او مصری کې ستاینوره ټینگاره تشبي
(توصيفي مؤکده تشبه)

۲. ستاینوره ټینگاره تشبي (توصيفي مؤکده تشبه): هغه تشبه ده چې د ستاینې وړ (د ثنا وړ، د صفت وړ، توصيفي، اريان پاتي کېدنه، د تحسین په سترگه کتنه، تعجب و، د خوشبيني،، سلام، د صمیمیت څرګندونه، مننه، کورودانی، د ښېګڼې په مقابل کې خوشحالی ښکاره کونه، تعارف کول؛ په درنه سترگه کتل؛ کور ودانی ویل) جوړښت و لري. په دې جوړښت چې ستاین د مشبه به او ستاین شوی به د مشبه په ډول راوړل شوی وي.

▲ پښتو پښتۍ کړې راته ماتې

رېن رېن سره می خوا کې نه پرېږدینه

زما (لیکوال یا صفي الله فردوس) په پورتنۍ ټپه چې ښځو ته منسوبه ده، په پاینی مسره کې ستاینوره ټینگاره تشبي د رېن رېن (رېنرېن) په جوړښت کې بورولې ده چې رېن (لېرجن، نارجن یا لارجن) مشبه او ستاین شوی؛ رېن (ژمنه لرونکی یا

وعده لرونکی) مشبه به او ستاین دی، په همدې سټه یې ستاینوره ټینګاره تشبې لرونکې ټپه ګڼم.

▲ خانه د غټ ساګر جوړ کړی

ټول شیطانان دې دوي لاسي سلام کوینه

زما (لیکوال یا صفی الله فردوس) په پورتنۍ مصری کې چې ښځو ته منسوبه ده، په پیلنۍ مسره کې ستاینوره ټینګاره تشبې د غټساګر په جوړښت کې بوړولي ده چې غټ (ستر، لوی) مشبه او ستاین شوی؛ ساګر (بې واکه سا ګرځونکی، جادوګر، پېریانو او شیطانانو ملګری، کوډګر) مشبه به او ستاین دی. په همدې سټه یې ستاینوره ټینګاره تشبې لرونکې مصری ګڼم.

۱۵.۷.۱۴ د صفی الله فردوس په ټپه کې مازې ټینګاره تشبې (مؤکده محض تشبیه)

۳. مازې ټینګاره تشبې: (محض، فقط، هسي سپېڅلي، سوچه، صاف، خالص نظري، غولونکي، تېرايستونکي، ځلانده، ظاهراً، په سپېڅليټوب، په سوچه ډول، په نظري ډول، یوازې، یوازی، وتلی، تنها: ډېر ښه ټینګاره تشبې) هغه ده چې ډېرښته یا ستاینوره جوړښت و نه لري.

▲ ستا د کتو انداز را یاد شي

بې درېغه و ژاړم چې کله به مخ شونه!؟

زما (لیکوال یا صفی الله فردوس) په پورتنۍ ټپه چې ښځو ته منسوبه ده، په پیلنۍ مسره کې مازې ټینګاره تشبې د لېوالي لید ته چې په دې مسره کې ورته د (ستا) خطاب شوی دی، مشبه او بې درېغه مشبه به ده. د تشبې توري نه لري؛ را یادېدل او مخ کېدل یې د تشبې وجه ده، په همدې سټه یې مازې ټینګاره تشبې بولو چې کومه ډېرښته او ستاینوره جوړښت هم نه لري.

۱.۵ ۸ چې (چ):. د لنډی، ټپه، ټیکي او مصری گډې گغونډلې ستر تاثیر لرونکی او ویشونکی لوری

د لیکوال څرگندول چې رونوي کتنه داسي د لنډی، ټپه، ټیکي او مصری ستر تاثیر لرونکی او ویشونکی لوری په لاندې ډول د پېیلو گډه گغونډله لوری مور ته په لاس راکوي لکه:

له مجاویر سره سم گډه غونډله هغې ته وايي چې په هغه کې تر دوو نه زیاتي غونډلې پر له په سي راغلي وي، څرگندوني یې سره یوه له بله کوم ډول اړیکي او اړوندي و لري. دا چې هماغه یوه یواځینې موخه یا سره څو اړوندي موخي د بېلا بېلو غونډلو له خوا په بېلا بېل ډول څرگندېدنه موندلې وي، نو زیاتره یې یوه غونډله خپلواکه یا آره وي او نورې ټولې ملي ورسره بېواکه یا څېرمه وي.

په گړنی (محاوره وي) پښتو کې گډې غونډلې زیاتره له دوو غیرگغونډلو څخه جوړې وي. چې په دې ډول په دواړو یو ځای شوو غیرگغونډلو کې د آرو او څرمو غونډلو شمېر یو پر یو وي، لکه په دې ،، لنډی او مصری ،، کې:

▲ بنه دی چې سترگي دي وړې دي

که چېرې غټي وای خورلی به دي و مه

▲ یار مې د کوټ زه د تیرا یم

خدایه! کوټ وران کړې چې جوړه تیرا له ځونه

په لومړۍ لنډی کې لومړۍ برخه (پیلنی یا ۹ څپېزه مسره) یوه غیرگغونډله (دوي جملې) ده چې آره غونډله په کې له مخه او څېرمه ورپهسې ده. دوېمه برخه (پاینی یا ۱۳ څپېزه مسره) یوه بله غیرگغونډله ده چې څېرمه غونډله د آري غونډلې تر مخه راغلي ده.

دا چې په لومړۍ مسره کې دوېمه (څېرمه) غونډله په څرگندني وييکي (چې) پیل شوي، نو ټوله لومړۍ مسره یوه څرگندنی غیرگغونډله بلل کېږي.

دا چې په دوېمه مسره کې لومړی (څرمه) غونډله په اړويکو (که چېرې) پیل شوي نو ټوله دوېمه مسره یوه اړوتي غیرگغونډله ده.

دواړې مسرې (غبرگغونډلې) سره بیا په یوه توسني اړیکي – چې په لارغه څرگندېږي – یوه گډه غونډله جوړ وي.

نو له دې پلوه زموږ پاسنی لنډی یوه توسنی گډه غونډله ده چې یې د غړيو غونډلو شمېر څلورو ته رسېږي او لومړۍ یې (بنه دی) آره غونډله بلل کېږي او که دغه

لنډۍ ته د دوو غبرگغونډلو په سترگه و گورو نو لومړۍ غبرگغونډله (لومړۍ مسره)
(آره او دوېمه غبرگغونډله (دوېمه مسره) څېرمه ده.
دوېمې غبرگغونډلې بیا دوېمه مله غونډله (خورلې به دې ومه) آره یا اړوتې او
لومړۍ هغه یې (که چېرې غټې وای) څېرمه (آر) بلل کېږي.
او دا هم د لومړۍ (گډې غونډلې) لښتیلیک (جدول):

بڼه دی چې سترگې دې وړې دي که چېرې غټې وای خورلې به دې ومه

... اېښونې اړیکو ییکې	اېښې اېښونې لارغه ... اېښونې	اړیکو ییکې	اېښې اېښونې
له پټ اېښې سره آره	څېرمه	له پټ اېښې سره څېرمه	آره
لارغه			
لومړۍ څرگندنې غبرگغونډله	دوېمه اړوتې غبرگغونډله		

توسنی گډه غونډه

هدا راز مصری د یوه گډې غونډلې په توگه جوتولې شو او هغه داچې داهم
یوه توسنی گډه غونډله ده، مگر په همدومره توپیر چې دلته توسنی غبرگغونډله تر
بلي (تر غبرگغونډلې) د مخه شوې ده.
او بل دا چې تر ټولو وروستی غونډله یې آره ده او په دې توگه دوېمه غبرگغونډله
(مسره) د لومړۍ غبرگغونډلې (مسرې) په وړاندې آره بلل کېږي.
په دې گډه غونډله (مصری) کې د لومړي ملي غونډلې (یار می - د کوټ) اېښونې
د (د) په غورځونه چې یوه شعري اړتیا ده نیمگړې ده. دغه راز د څلورمې (آرې) -
اېښې خپلواکه جوله نه لري او دا چې د لومړۍ غبرگغونډلې دواړې ملي سره په
یوې لارغې تړل شوې یا عطف شوې دي نو یوه تر غبرگغونډله بلل کېږي.
دا هم د دغې گډې غونډلې (مصری) لښتیلیک:

یار می د کوټ زه د تیرا یم خدایه کوټ وړان کړې چې جوړه تیرا له ځونه

اېښې اېښونې (بی کره) لارغه	اېښې اېښونې لارغه	اېښې اېښونې اړیکو ییکې ... اېښونې
څرمه	څېرمه	بی اېښې آره
لارغه		
لومړۍ څرمه تر (عطف) غبرگغونډله	دوېمه آره توسنی غبرگغونډله	

توسنی گډه غونډه

یادونه: پر توسني گډې غونډلې سر بیره نورې راز، راز گډې غونډلې هم پیدا کي
دی شي تشبېهي وي لکه د بنکارندوي په دې بڼه کړۍ کي:

د لنډۍ یو، تپو، ټیکی یو او مصری یو انگر
څېړن—چوپړي (ریس—رچ پانې)

▲ هر پلو د کلو ورم دي لولنی
ته وا راغله له ختنه کاروانونه

یا د حمید دغه لنډۍ:

▲ سینه مې دېگ، زرگی مې غوښي
اوبسکي اوبه دي، بېلټون اور پسي کوينه

لږ تر لږه د جولي له مخې د هرې و، لنډۍ، تپه، ټیکی او مصری، غونډله پيز
ډول را وپېژنئ.

▲ و، که په میوند کې شهید نه شوي
گرانه لالیه بي ننگی ته دي ساتینه

▲ په تور توپک ویشتلې راشي
د بي ننگی اواز دي مه راځه مینه

▲ اشنا مې سر پر وطن کېښود
په تار د زلفو به کفن ورته گنډمه

▲ مخ دي څراغ خوله دي غونچه ده
درته ایران(حیران) يم چې پتنگ که بورا شمه

▲ ولي به زه ورپهسي نه مرم
چې مور ته شا کړي، ماته شنه له خدا شینه

▲ توري کوه بری به مومي
که بری نه وي ځوانان تل پر وطن مړینه

▲ اخر به وران شي پېښوره
د ننگرهار پېغلي ښېرا درته کوينه

▲ له خمارو سترگو دي څار شم
چې په ژړا شي مرغلي تويونه

په دي وو لنډیو، تپو، ټیکو او مصریو ،، کې آري (خپواکي) او څېرمه
(بواکه) غونډلي سره توپير کړی.

▲ که زه خبر وای چې بېلتون دی
ما به مي يار تر لاس نيولی گرځونه

▲ که راته گوري، درته گورم
که راته نه گوري، پروا دي نه لرمه

▲ بېلتون پر تنگه کوڅه راغی
ما ويل سلام دی، ده ويل کور دي وړانومه

▲ ما ته وعده د خولگی راکړه
څه که د تورو پر سر لار وي دربه شمه

▲ مينه يم، منکره نه يم
که شينکی خال مي د چرو په څوکو ځينه

▲ له لري مرم، له نردي سوزم
زه ليونی طاقت د دواړو نه لرمه

▲ د خوشحالی ياران مي ډېر وو
چې بنادي ولاړه، ټولو پورته کړل لاسونه

▲ ياري خو تا کړه، ما خو نه کړه
چې تومت راغی، اوس پرما کړي منتونه

▲ سپورمۍ پر ما دې څه احسان دی

زما آشنا د دېواله سپوري ته ځینه،

(مجاویر، ۱۳۵۷ ل، ۱۱۵-۱۱۶ چوپړی)، (مجاویر، ۱۳۸۸ ل، ۱۷۱ چوپړی)

۱۵. ۹ ځي (خ):. صفي الله فردوس د پېيلو نگېرگډون ستر تاثیر لرونکی او ویشونکی لوری

د لیکوال څرگندول چې روڼوي کتنه داسې د لنډۍ، تپه، ټيکي او مصري ستر تاثیر
لرونکی او ویشونکی لوری په لاندې ډول د پېيلو نگېرگډون لوری مور ته په لاس
راکوي لکه:

▲ د مینې لید دې راته بنکاري

د ژپي ژۍ د زړه اور سړوبه وینه

زما (صفي الله فردوس يا لیکوال) په پورتنۍ لنډۍ کې چې نرانو ته منسوبه ده په
پیلني مسره کې د ،، مینې لید دې راته بنکاري،، کې نگېرگډون (حس آمیزی،
Paradoxy) دی او په دویمه مسره کې د زړه اور سړوبه وینه،، نگېر گډون دی.
ځکه ،، مینې لید نه بنکاره کېږي،، او ،، زړه اور سړوبه ول (پخول، یخچالول، په
یخی بدلول، کنگل کول، یخی کېدل؛ رسامی وضع کول؛ یخ وهل، یخ وهلی، یخ
وهنه، د هوا سوړوالی؛ خونبالول)،، گړنه ده او لید ور کړن نه دی، خو ،، د مینې
لید او د زړه اور ،، د لیدو پرځای د اورېدلو له حس سره تړاو لري.

دا په دې مانا چې پیلن یا پیلنه له یوه حسه د بل حس څخه کار واخلي، د ساري په
توگه د ،، ستا غږ اورم،، پر ځای ،، ستا غږ وینم،، و وايي، زما څرگندول چې
روڼوي کتنه داسې په پېيلي کې لور او ژور حس لکه ،، د زوی غږ مې اورم،، پر
ځای ،، د زوی غږ مې وینم،، و وایم او په شعري ذیل (کالب) کې یې په دې ډول
چې کوم انځور ر غوم، عیني نه بلکې ذهني بللی شم.
دا ډول انځور په کلاسیکو یا زرو ژبو کې لکه پښتو کې شتون لري، ډېری په لوېدیځه
ورپسې عربي او بیا پارسي پېيلي او غونډلو او د ویناوو برخو کې نگېرگډون شتون
لري. ،، د لرغوني لنډۍ په پیلني مسري ،، سپورمیه سر وهه راخپره ... ،، په بل
گړدودي ځېل ،، سپورمیه کړنگ وهه راخپره ... ،، کې هم یوه راز ،، نگېرگډون،
لیدل کېږي.

ځکه،، سروهل،، د،، سر راهسکولو یا بنکارېدلو،، گړنه ده او لید وړ کړن دی،
خو،، کړنگ وهل،، د لیدو پرځای د اورېدلو له حس سره تړاو لري،،

بل لوري ته د لیکوال په لاندېنې کسیده (قصیده) پېيله کې په پاینۍ بند کې،، د فردوس
تاتوبي دا کمبختی نه دی؛ چې پردي سري راځي او تري سري خوري،، کې
نگېرگدون دی.

پردي سري (دبسمان، چې خپل دی وي او د پردو لمسونونه مني، منافقین چې په
بنکاره د خپل وي او په پټه له دبسمن سره وي یا دوي مخې وگري) ژوي (انسانان،
د کار وگري، سري) وژني یا له منځه وړي. دلته خوري نگېرگدون دی.

هر گوره به خره خوراک و د زمريانو

داسې پېر دی خره لگېري اوس زمري خوري

الوتونکو د باز ځالي ځان گوښه وړه

اوس کارغه د باز په ځاله باز بچي خوري

گوزرو چې سر او کار يې غول خوړل وو

اوس په دارو د غونډل سر او لینگې خوري

سور لنډي او گيدر غبرگ غبرگ انگولل کا

انگولل د ليوه کړ وه اوس ځگېروي خوري

د سري بچو نه ځکه څوک گيله کړي

نه سري د برگتۍ يو نه کتي خوري

چې بييانکي له اسونو چټک ځغلي

پيشو پړانگ به د خوسي پر ځای کلي خوري

پیشوگانو به بژگي، مړې مرکک خور
ترې کوکري په لوره خُغلي په خوره سپي خوري
ورورنه يې بند کړه خویندې يې په بند کړې
د پسیسو شیخان دي پوهگر خوندي خوري
ټول په غزاوو کې غازیان بڼه خان بولي
د سوسیسی کخوړې بڼې ډالري خوري
د فردوس ټاټوبي دا کمبختی نه دی
چې پردي سري راځي او ترې سري خوري

بل لوري ته له ډېرو بېلابېلو بېلگو د پېيلو څخه ډډه کوم يوازي پر دې دوي
پېيلو يې بسنه کوم. په دې لاندېني لغمانی چاربيته پېيله کې په دوېمي مطلع (انټري،
يا تشي يا خلاصې) په دوېم بند کې ،، د ابی پی يې تالو ته څېر ومه ،، کې نگيرگدون
دی.

کلک، ټينگ، پېخليکي، وړان، دوکه کونکي دېنن تالو ته د مور شېدې راوستل کېږي
خپړول کېږي نه (خو په پېيله کې په اورد پېرې کړو، له ستوني (چنگغزک) نيولو،
له ژونکو څخه د کوشنيوالي روزني او بڼوني پی خپړول (پورته کول کېږي) پېيلي
شعري رېښت دی. دلته خپرومه (بڼخه نوري کړ) نگيرگدون دی.

،، دېنمن که مي روسی که امريکايی وي
چې له مانه گړندی وي هغه به سپی وي

له تيارونه روښنايي په لوري ځمه
په بند کونج کې مي دېنمن ايساره ومه
کورنی که باندنی که سا لنډی وي
چې له مانه گړندی وي هغه به سپی وي

د لنډیو، ټپو، ټیکو او مصریو انگر
څېړنـچویری (ریسـرچ پانې)

په شته، شته او نه شته نه شته یې پلټمه
د ابی پی یې تالو ته څېړنومه
که بیانکی که کیسکی که سورلندی وي
چې له مانه گړندی وي هغه به سپی وي

زه ولاړ یمه ودرېرم ځمه، ځمه
د ټاټوبي پر پخنبو لاندې کومه
که غبنتلی سپین او سور که تور برگی وي
چې له مانه گړندی وي هغه به سپی وي

د پینی زوزان مې پښت د لمکي دي
پښتانه یهودي نه یهود غرځي دي
د بلا (بلحه) زوزات په خټه لغمانی وي
چې له مانه گړندی وي هغه به سپی وي

په چل ول یې صفي الله فردوس ته ورمه
په ټپلو یې تر لغمانه رسومه
چالاکی کې که اورورونکی اور بچی وي
چې له مانه گړندی وي هغه به سپی وي

١٦. رېښتی وېش د دوی د منځپانګې او سکالو له مخې

د محتوا او موضوع له مخې د لنډۍ، تپې، ټیګۍ او مصری ډولونه

و، د محتوا او موضوع یا مانا له مخې شعر په لس ډوله دی،، (سید محی الدین ١٣٨٦ لېږدی، ٥٥ چوپړی).
و، زما د نظریې له مخې ٢٦ ډوله دی،، (صفي الله، ١٤٠٠ لېږدی، ١١ چوپړی)
زما په نظریې پېيلې ، اشلوک، شېر یا شعر، د منځپانګې ، سکالو، محتوا (Content: محتوی، مضمون، اصلی معنډ، اندازه، راضی، قانع؛ را ضیکول یا قانعکول) او سکالو یا موضوع (Subject: رعیت، اهل، په معرضه کې مربوط، مشروط. تر لاس لاندې، موضوع، سرلیک، عنوان: فاعل، وهغه څوک یا شی دی چې یو کار، کار کوي یانې فعل یا کار د ده له خوا اجرا کېږي، لکه : زه کښلې کښم؛ ایلول، لاندې کول، اخته کول، مخامخ کول ،لکه: د خطر سره، وړاندې کول، موضوع ګرځول) یا Topic: موضوع، عنوان، د خبرې سره، یا Matter: ټوکي، مواد، ماده، جوهر، اندازه، جسم، غبر، پېښه، پوسته اهمیت لړل یا موضوع) له مخې شپږ وېشت ٢٦ ډوله دی. لکه:

١. دیني پېيلې (Religion Poem)

٢. بدایني، غنايي یا بزمي پېيلې (Great, Important, Dignified, Supreme, Erotic, Amatory, Stimulating Poem)

٣. حماسي یا رزمي پېيلې (Epic Poem).

٤. ښوونېز یا تعلیمي پېيلې (Academic, Educational Poem)

٥. مدحي او ستاین پېيلې (Praise Poem)

٦. انتقادي پېيلې (Critical Poem) یا (هجو پېيلې Satirizing, Dispraising Poem ، طنز پېيلې Irony Poem ، هزل پېيلې Poem Slip, Trip, Slipping, ټوکيزي پېيلې Limerick Poem)

٧. ویرنه یا مرثیه، ساندې پېيلې (Elegy Poem or Wailings Poem)

٨. مبارکۍ، هر کلي یا د تهنیت پېيلې (Congratulation Poem or Blessed, Happyness, Fortunate, August, Auspicious, Holy Poem)

۹. د کیلو، کیلهمنتوب او شکایتونو پېیلی (Complainant, Complaining)
(Poem or Complaint, Grievance Poem)
۱۰. ورتوب، وصفي پېیلی (Attributive, Qualificative, Adjectival)
(Poem)
۱۱. هېوادپالني پېیلی (Country Raising Poem)
۱۲. دوستي باور کولو پېیلی (Trust Friendship Poem)
۱۳. څیرکې پېیلی (Intelligence Poem)
۱۴. پوهګري پېیلی (Intellectual Poem)
۱۵. کورنۍ ته د غاړې اېښودنې پېیلی (Submission Family Poem)
۱۶. ورکړ د دالۍ ورکولو پېیلی (Generosity Gift-Giving Poem)
۱۷. دندې کې د تېټوالي پېیلی (Humility Service Poem)
۱۸. ټکرکولو مېراني پېیلی (Courage Conflict Poem)
۱۹. د ژوند لارې لورې ارزو پېیلی (Ambition Career Poem)
۲۰. زړه سوی او رښتني ټولوالي پېیلی (Mercy Legal System Poem)
۲۱. لیدل او رهبرۍ پېیلی (Vision Leadership Poem)
۲۲. مېلمه پالنې پېیلی (Hospitality Poem)
۲۳. ژبې نښتېځونکي پېیلی (Tongue Twisters Poem)
۲۴. مثل پېیلی (Saying, Simile, Parable, Example, Model or)
(Idiom Poem)
۲۵. ورمي پېیلی (Admonition Poem)
۲۶. لوڅي پېیلی (Nude, Naked, Bare or Sexy Poem)

لنډۍ، تپي، ټيګۍ او مصري د منځپانګې، سکالو، محتوا، موضوع يا مسلي له مخي
لاندي ۲۶ ډولونه لري، له البده بسپني ورکولو سره.

۱.۱۶ دیني لنډی، ټپي، ټیکي او مصری (Religion Landay,) : (Tapa, Tikay and Masray)

په دي ډول لنډی، ټپي، ټیکي او مصری کې دیني موضوعات، لکه: د لومړي سړي (حضرت ادم ع یا ابوالبشر، د انسانانو پلار) څخه نیولې تر پایني د اسلام لارښود محمد رسول الله ص پورې اسلام منل؛ د الله وچ، توحید (له شرک او کفر څخه ځان ساتل تر قیامت پورې)، په اسلامي نېغه لاره تر پایني سلگي پورې ودرېدل، له ۲۲ لویو گناهونو یا حرامو کارونو نه کول او حلال یا روا کارونو کول، دین د بزرگانو اقوال او لارښوونې؛ ژوند پېښې، عبرتناکي کیسې، په دین او مذهب پورې نور اړوند مسایل شامل دي.

د لیکونکي دیني لنډی، دوی دیني ټپي، دیني ټیکي او دیني مصری دي. بېلگي يې لکه:

▲ عامر کفارو ته خبرې که

د الله رسول باندي څوک داسي کاني کرينه

▲ مينې د عامر ته فکر وړی

زخمي يې يار دی پرې غاښونه توپونه

▲ د عامر مينه بويه مينه

له انگو کری باسي اوبنکي يې ځينه

▲ پېغلو په خپل منځ کې ډيره شئ

د پيغمبر امتی څوک نه نازوپنه

▲ بن جراح مينې ته گور که

د زغري پرې په غاښو لري کوينه

د عامر مينه ځکه ډېره مينه ده، چې هغه سره رسول الله ص مينه درلوده. په ۹ لېږديز لمريز کال نجران د خلکو استازو ډله مخي ته راغله، وي غوښتل چې د رسول الله ص استازی ورسره لار شي، د رښت بلنه او ښوونه ورته و کړي، رسول الله ص ورته و ويل ،, زه به له تاسو سره يو رښتيني امانت دار ولېرم ،, حضرت عمر رض و ويل ,, کله چې رسول الله ص له لمانځه نه وزگار شو ښی او

کیني خوا ته یې کتل، ما به د ځان وربندولو له پاره ځان ورغځوه ترڅو چې دغه سعادت او د امین لقب را په برخه شي.

په دې ترڅ کې د هغه پام د عبیده په پلار عامر ولگیده او ورته یې وویل: له دوی سره لاړ شه او د دوی ترمنځ چې خپل منځي شخړې یې دي په هکله یې د رښت پرېکړه (حق فیصله) وکړه،

دا هغه وخت و، چې رسول الله ص و ویل و، د هر امت له پاره یو امین شته او د دې امت امین ابو عبیده دی،

دلته د امین الامت، د اسلام ستر کومندان، عامر بن عبدالله بن الجراح چې په حضرت ابو عبیده بن الجراح مشهور و، له مینې ستاینه شوي. د اوحد (أحد) په غزا کې چې مسلمانانو سخته ازموینه کې و لویدل، ابو عبیده رض له رسول الله ص سره خپلې بې حده مینې څرگندونه داسې وکړه.

ابوبکر صدیق رض ویلي د اوحد (أحد) په ورځ رسول الله ص باندې یوه سخت گوزار داسې و شو چې د زغري جنګي خولی دوي کړی، د هغه په دواړو خوا ته انګو کې ښخې شوي. زه د هغه خوا ته وروان وم، کتل مې چې یوه سړی په داسې بېره د هغه خوا ته په منډه دی، لکه په وزرونو چې الوزي او دا سړی ابو عبیده و. ما چې غوښتل د رسول الله ص له انګو کړی و باسم نو ابو عبیده راته قسم واچوه، وي ویل: دا کار ما ته پرېږده، زه به یې و کړم.

په مخامخ غاښ باندې د مخ یوه کړی را و ایستله، کړی یې چې و غورځوله د هغه غاښ هم ورسره و غورځیده، بیا یې د بل مخ کړی په مخامخ غاښ سره و نیوله، هغه یې چې و ایستله بل غاښ یې هم ورسره و وټه.

دې زړه دردونکي منظرې په کتلو چې د رسول الله ص مبارک مخ په وینو رنگ و، ابو عبیده په خواشینۍ سره و ویل:

و، څنګه به بریا و مومي هغه قوم چې د خپل پیغمبر مخ یې په وینو رنگ کړ او هغه یې د الله عظیم خوا ته دعوت کوي. ،،

و، د الله ج د لارې دغه ستر مجاهد په ټولو غزاګانو کې د یو تکړه کومندان په صفت برخه وا خپستله، څومره لوی شان و، د ابو عبیده چې د سلاسل په غزا کې رسول الله ص د عمرو بن العاص رض له پاره د مرستي لښکر ورلیره، په هغه کې حضرت ابوبکر صدیق رض او حضرت عمر رض غونډې شخصیتونه شامل وو؛ نو ابو عبیده رض یې د دغه لښکر کوماندان و ټاکه،، (قیام الدین، ۱۹۸۹م کال، ۲۰ چوپړی).

۱۶. ۲ بدایني، غنايي يا بزمي لنډی، ټپي، ټیکي او مصری (Great, Important, Dignified, Supreme, Erotic, Amatory, Stimulating Landay, Tapa, :)(Tikay and Masray

غنا په لغت کې سرود، نغمې او ښکلي آواز ته وايي. او په ادبي اصطلاح هغه لنډی، ټپي، ټیکي او مصری دي چې د شاعر د احساساتو، عواطفو بیانونکي او څرگندوی وي. دغه احساسات خامخا د انساني مینې (محبت)، مینه ناک، له مینې ډک، لېوالتیايي (عشقي)، پاروني، رنځونو او کړاوونو څخه متأثر يا اغېزمن شوي وي. سکالو يې پر بزم او يا د یادویگا (۲۳۴مخ) په خبره پر مینه يا لېوالتیا راڅرخي. بدایني، غنايي يا بزمي لنډی، بدایني، غنايي يا بزمي ټپه، غنايي يا بزمي ټیکي او غنايي يا بزمي مصری دي، بېلگې يې لکه:

▲ دا زه چې سوي، سوي وایم
پرون ابله ورځ جانان شرلی یمه

▲ سختې ټپې د زړه په زور شي
زه دې له سختو ټپو و وېستم مینه

▲ پېغلي واده کې ټیکي و که
کورډن می نه ودی کورډنه ناسته یمه

▲ نیمه شپه ده ټول ویده دي
زه بند په بند مي په مصر و کی یار ترمه

۱۶. ۳ حماسي يا رزمي لنډی، ټپي، ټیکي او مصری (Epic Landay, Tapa, Tikay and Masray)

چې د جنگونو، اتلولیو او ملي تاریخي ویاړنو بیان په کې راغلی وي. سکالو يې پر رزم يا د یادویگا (۲۳۴مخ) په خبره پر جنگ جگړې راڅرخي. د لیکونکي حماسي يا رزمي لنډی او حماسي يا رزمي مصری ده، بېلگه يې لکه:

د لنډیو، ټپو، ټیکو او مصریو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ غښتلیه! رت شه ولاړېره

پر دینن گډه شخړه ورو چې تالا شینه

▲ توري او سپري مي دلي دي

چې پر راخي ما به په تن تړلي وينه

١٦. ٤ بنوونېزې يا تعليمي لنډی، ټپي، ټیکو او مصری (Academic or Educational Landay, Tapa,) :(Tikay and Masray)

په دي کې هغه لنډی، ټپي، ټیکو او مصری شامل دي چې د شاعر هدف په کې نوروته د بنوونې، زده کړې، نورو علومو او فنونو وړ زده کول وي. لکه د لیکووال بنوونېز يا تعليمي لنډی ده:

▲ زدهکړي پر زوی برکتې و که

چې پري سوکاله شمه زه ته او برکته

١٦. ٥ مدحي او ستاین لنډی، ټپي، ټیکو او مصری (Praise :(Landay, Tapa, Tikay and Masray)

په دي ډول لنډی، ټپي، ټیکو او مصری کې شاعر د خپل ممدوح ستاینه کوي، د هغه اخلاقي ښيگڼې بيانوي، د دنيايي ژوند بریاوي او ښکلاوي يې ستايي. لکه د لیکووال مدحي او ستاین لنډی ده:

▲ خدايه! جنت له بويه خور دی

د خاوند غړي بوی مي زره کرار وينه

۱۶. ۶ انتقادي، هجوي، طنزي، هزلي يا توکيزي لنډۍ، تپي، تیکۍ او مصری (Critical, Satirizing or Dispraising, Irony, Slip, Trip or Slipping, Limerick :Landay, Tapa, Tikay and Masray

په دې ډول لنډۍ، تپي، تیکۍ او مصری کې د فرد يا ټولني اخلاقي نیمگړتیاوې، ناوړه اعمالو ته د انتقاد گوته نیول کيږي، مسایل د هجو يا طنز په ژبه بیانېږي او یوه ډول توکيزي بېبلي دي.

انتقادي، هجوي، طنزي، هزلي يا توکيزي لنډۍ؛ انتقادي، هجوي، طنزي، هزلي يا توکيزي تپي؛ انتقادي، هجوي، طنزي، هزلي يا توکيزي تیکۍ چې پاینی يې د لیکونکي ده او انتقادي، هجوي، طنزي، هزلي يا توکيزي مصری، بېلگې يې لکه:

▲ و، ایمان دې بنه راته معلوم دی

په لباسي پگړۍ دې مه وهه لاسونه،
(پینده محمد، ۱۳۱۰ لېږدی، ۹۹ چوپړی)

▲ و، تیزني مور يې توخی وکه

ځکه مي يار د کټه لاندي ولوبڼه،
(د لیکوال بېژند څرگند نه دی، ۱۳۱۲ لېږدی، ۹ چوپړی)

▲ مسلمانې مي پرې ډانډس کره

د مور په غېږ کې مي پرې غاښ و لگونه

▲ باران ورپري يخ مي کيږي

شوله پخه کره ما را وغواړه مينه

▲ سختي تپي د زړه په زور شي

زه دې له سختو نارو وپستي مينه

▲ ځکه مي ځان ورنه راتول که

دومره بي کدره شوم په ځان و شرمېدمه

د لنډۍ یو، تپو، تیکۍ یو او مصری یو انگر
څېرنه چوپړي (ریس — رچ پانې)

▲ پښتو مي ستا په سر کوله
ته به پښتو شوې، زه پښتو څه ته کومه

▲ زه به د کت خوبونه څه کړم
ما مي لالی په سینه پاس ویده کوینه

▲ ، د زړه پرهار مي په ناصور شو
د صبر مالگه د غم مرچ پرې دوره ومه ،
(پینده محمد، ۱۳۱۰ لېږدی، ۹۵ چوپړی)

▲ اه! د سفیر فردوس خبره
چې بل کي سر کېښود ترې هر څه له سر ځینه

▲ اخیرنی مصری دې دا وي
د ملا سره برستن په شا دوزخ ته ځینه

▲ دا سور سړی سور یې بریتونه
د ونې ډډ پنا کوي ما ډارونه

▲ زړه مي نری دی لکه لوتڼه
د سهر باد یې خوروي لکه لکره

١٦. ٧ ویرنه یا مرثیه، ساندي لنډی، تپي، تیکۍ او مصری) Elegy or Wailings Landay, Tapa, Tikay and :(Masray

د وی مانا (لغوي معنی) یې پر مري ستاینې او ژرېدنې دي.
او په ادبي اصطلاح هغه لنډۍ، تپي، تیکۍ او مصری دي چې پېیلنو (شاعرانو) په
کې د مري د نیکۍ یو او بڼېگنو ستاینې کړي وي؛ د هغه پر مړینه یې د خواشینۍ او
خفگان څرگندونه کړي وي.

ویرنه یا مرثیه، ساندي لنډۍ؛ ویرنه یا مرثیه، ساندي ټپي او ویرنه یا مرثیه، ساندي
مصری چې پاینی یې د لیکونکي ده، بېلگې یې لکه:

▲ مرگي داسې ځوانان وې وړه
له دېره خیاله یې کاره وړل ورمپړونه

▲ په گورستان مي سلام وايه
چې خاورې نه کړې ،، شکرالله ،، سپين مړوندونه

▲ که گور ته تللي لار وی
ما به ،، ستوريه ،، ته هر سهار لېږل کلونه

▲ خبر مي کله، کله واخله
د مرگ اوبه مي تر مړۍ راغلي دينه

▲ جاتانه مړ يې که ژوندی يې
ميراث خورو دې پر ما لاس ولگونه

▲ علمه راشئ نندارې ته
چې ملنگ جان او دوجان گور ته ورځينه

▲ ،، مرگي د غره څوکي ته راغی
ما ويل سلام دی د ويل کور دې ورانه ومه،،

(پينځه محمد، ۱۳۱۰ لېږدي، ۱۰۰ چوپړی)

▲ جاتان مي سور کفن اغوستی
په استقبال يې پرېنتي ولاړي دينه

▲ د آدم خټه چې خمير شوه
ټوله د غم سره لرلي ده مينه

▲ عزرائیل راغی روح مې اخلي

ما د جانان تر غولي ژر یوسه چې مرمه

۱۶. ۸ مبارکی، هرکلي يا د تهنیت لنډی، ټپي، ټیکي او مصری
(Congratulation or Blessed, Happiness,
Fortunate, August, Auspicious, Holy
:(Landay, Tapa, Tikay and Masray

د تهنیت لغوي معنا مبارکي او ښه راغلاستویل دي.
او په ادبي اصطلاح د لنډی، ټپي، ټیکي او مصری دا ډول د مرثیې خلاف دی.
پېیلن (شاعر) او پېیلنه یا شاعره په کي د خوښی احساس څرگندوي او نوروته د
خوښی پیغام رسوي.

د مبارکی او هرکلي لنډی؛ د مبارکی، هرکلي ټپي؛ د مبارکی او هرکلي ټیکي او د
مبارکی او هرکلي مصری دي، بېلگي يې لکه:

▲ تورې جامې دې مبارک شه

لږ رانږدې شه چې ټټی دې و ترمه

▲ کونډې کونډتون دې مبارک شه

خوی دې ځلمی شو په برېتو وهي لاسونه

▲ هر کله راشي د یار غمه

له تا کربان شم د ځغمولو ځای دې یمه

▲ مبارکي را کړی عالمه

له تهمتونو سره یار کبوله کړمه

د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو انگر
څېرنه چوپړي (ریس — رچ پانې)

▲ ناوکی راشه په خیر راغلي

مېره دې تا ته هر کلی وايي مینه

▲ د خلکو بڼه خوښ یې جانانه

دوی په حساب کې مورده! بڼه حسابونه

▲ زه ما ارمان ختلی نه دی

لاسونه جیگ کره غیر ته بیا راشه مینه

۱۶. ۹ د گیلو، گیله من او شکایتونو لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصری
(Complainant, Complaining or Complaint,)
Grievance Landay, Tapa, Tikay and
:(Masray)

په دې ډول لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصری کې د ژوند له ناوره، غمناک حالت، د
ټولني ظالم حاکم قدرت نه گيله او شکایت شوی وي.
پېيلن (شاعر) د غسي خپل دردونه، اوزونه څرگندوي او نور پرې خبروي چې
اصلي هدف يې له خپل حال نه د نورو خبرول دي.

د گیلو، گیله من، گیله مني او شکایتونو لنډۍ (لنډۍ او دوی ټپې دي چې گل رنگ
استاد ویلي دي)؛ د گیلو، گیله من او شکایتونو ټپې؛ د گیلو، گیله من او شکایتونو
ټیکۍ او د گیلو، گیله من او شکایتونو مصری چې پاینی یې د لیکونکي ده، بېلگې
یې لکه:

▲ ټپس کفتره خوله کې وپوره؛ گرانه!

شاه بازه و خورې مرکندی دواړه ځانگونه

▲ کفتره باز و خوره خدایه

زه خوار شاهین منگولي سري بدنام پرې یمه

د لنډیو، تپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

- ▲ باز د باتور له چنگه خلاص شو
که دا یې یاد وي بیا به نه ترې دورونه
- ▲ د لوړو غرو کجور یې مړ کړه
بلبلي ژارې چې خالي دي گړنگونه
- ▲ غازیانو جنگ کړی ماتې مه کړی
تل خو به نه وي د حضرت په دین جنگونه
- ▲ زه چې د یار کوڅې ته ورشم
لکه چپې غویې په ږډه خور کومه
- ▲ د ځنګل تور بښامار ترې بښه ده
دا وسني ځوانان سری برېښوینه
- ▲ بدن مې غر اوښکې چینی دي؛ گرانه!
اوښکې د غم کډې په سر ولاړېدینه
- ▲ بدن مې څانګه د گلاب ده
د آشنا مینې زه نوشته د وچې کرمه
- ▲ اخیرنی تپه دې دا وي
خدای دې حاضر مجلس ته ورکړي جنتونه
- ▲ ولي مې نه ورکوي پلاره
مازده خو نه يم چې به گنډې چلومه
- ▲ لکه د ونې څومره پانې
دومره گیلې مې یاره ستا له لاسه دینه

د لنډیو، ټپو، ټیکو او مصریو انگر
څېړنـچویری (ریسـرچ پانی)

▲ یوه د یاری می ورته ویلي
کتوی یې باندي کلېمی راته کوینه

▲ گلې می ډېرې ورته و کړې
که می یوه ځل په سور پالنگ ملگری شینه

▲ د زورورو زور اوبه شه
نن می جانان په کوڅه غلی تېرېدنه

۱۶. ۱۰ ورتوب، وصفي لنډی، ټپي، ټیکي او مصری (Attributive, Qualificative, Adjectival) :(Landay, Tapa, Tikay and Masray

په دغه ډول لنډی، ټپي، ټیکو او مصری کې شاعر د خپلي مستقیمي لیدني کتنې یا باوري اوریدني له مخې د اشخاصو، طبیعي منظرو، کال د فصلونو او نورو شیانو ظاهري صفات شرح کوي. کله، کله بیا د خپل تخيلي ځواک په ملتیا معنوي، باطني نړۍ ته داخليري، د افرادو روحي او عاطفي ځانگړنې تشریح کوي.

ورتاب، وصفي لنډی، ورتوب، وصفي ټپي، د څېړونکي او لیکونکي ورتوب، وصفي ټیکو ده او ورتوب، وصفي مصری دي. د لرغون پېر بېلگې یې لکه:

▲ اواز یوه بل سره جوړه کړئ
خلک به وایي شنه توتیان نارې وهینه

▲ شیخه پوښتنې درنه کپري
د الکانو سره مه گرځه مینه

▲ په الکتوب می زړه زخمي شو
ټینگه می راغله جوړ می نه کړل پرهرونه

د لنډیو، تپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ جانانه چېرته به ولاړ یې

سوي او سوي اوسپلي دې باد راوړینه

▲ عالم دې وایي تومتونه

زه د آشنا په غېر کې چا لیدلی یمه

▲ مینه د زړه خبره نه ده

مینه لگېږي د زړه وینه وچوینه

▲ که یې بوغان راباندې پلوري

زه پیروونکي د ابی د گسټ گل یمه

▲ چې د ستا زړه پرې تازه کيږي

هغه سپرلی په کال کې یوه واري راینه

▲ ،، خلک صفت د جینکو که

د الکانو سینی نغبتی بالختونه،

(د لیکوال پېژند څرگند نه دی، ۱۳۱۲ لېږدی، ۲۱۴ چوپړی)

▲ خلک د کال مري ته ژاري

ما په ژوندي جانان کمر را وشکونه

▲ عالم دې وایي تومتونه

ما د تهمت په ډنډ کې ډېر لمبلي دینه

۱۶. ۱۱ هېوادپالنې لنډی، ټپي، ټیکي او مصری (Country): (Raising Landay, Tapa, Tikay and Masray)

په دغه ډول لنډی، ټپي، ټیکي او مصری کې د هېواد پالنې، وطن هسکولو او ټاټوبي (پورته کولو، جگول پرمخ بیول، ژوند کول، تیارول، روزل، برابرول، مینه لرل، سرشته کول، اېشول، ابادول، جوړول، ودانول، راټولول، مرول، څرگندول، اعتراف کول، ډېرول، زیاتول، پېرسېدل، پای ته رسول، سر ته رسول، تمامول، بشپړول) په اړه سپړنه شوي وي. پېیلن او پېلنه په پېبله کې د دېنن لمسون نه منلو، خپلې خاوري ته د لېوالتیا په لور حس کتلو ځانگېرنې سپینې ته راوباسي.

هېوادپالنې لنډی اوله او دویمه د څېړونکي ده، هېوادپالنې ټپي، هېوادپالنې ټیکي او هېواد پالنې مصری پانې دوی د څېړونکي دي، بېلگې یې لکه:

▲ وطن تم ټول کافران راغله

ژر را پاڅیره چې جوړه جهاد له ځونه

▲ د بوست له ور به زه درتېر شم

غاړه غړی دې له کاله راځه مینه

▲ وطنه! سر بیه دې بنایه

سر به مې لار شي باقیدار به دې څو شمه

▲ لاس دې له چته رابهر کړه

ته د وطن پېغلو ته وایه سلامونه

▲ یار په یاری کې ضامن غواړي

پردی وطن دی سترگې چاته وارومه

▲ دا به د چا په ځان پېرځو وي

چې تله واخلي پردی غم ځان ته تلینه

د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو انگر
څېرنۍ چوپړي (ریس — رچ پانې)

▲ بنادي والا د سرو خېمه ده
دا هېوادوال یې د سرو زرو تڼابونه

▲ و، ځلمي ولاړ توري تر ملا دي
غزاله ځي پر خپل وطن سر ور کوينه،
(پينده محمد، ۱۳۱۰ لېږدی، ۱۵۷ چوپړی)

▲ کربان وطنه زمور کور يې
په سر او سترگو به دې مور جوړو اړمنه

▲ کربان وطنه څومره خور يې
له ځانه گرانه و خورمن افغانستانه

۱۶. ۱۲ دوستي باورکولو لنډۍ، ټپي، ټیکۍ او مصری (Trust Friendship Landay, Tapa, Tikay and :Masray)

په دغه ډول لنډۍ، ټپي، ټیکۍ او مصری کې د دوستي (ياري، ملگري او يارنې)
باورکولو (ويساکول، اعتبار کول: اسره کول، هيله کول، تکيه کول، اعتماد کول،
توکل کول: عقیده لرل، اميد کول. باور، ويسا: باوري، اعتباري: ذمه وار مقام،
مسئول مقام: څوکيدار، څوکۍ والا: امانت، وديعه، سپارنه، امانتي پانگه: د نرخونو
د کنټرول موسسې.) په اړه سپړنه شوې وي.

پييلن او پيلنه په لنډۍ، ټپي، ټیکۍ او مصری کې ځان کم راوستو، خبرې منلو (فرمان
برداري، حکم منلو)، ملگري ماتولو، بې پامه (بې پروا، بې لحاظ)، پېښه، په کومه
بڼه تاسو باور تعريف کوئ؟؛ تر ټولو ډېر باوري تن ستاسو په ژوند کې څوک دی؟؛
په کومه بڼه په چار ده چې دوستي و کوئ؟؛ تاسو د تل پاتې باور او يارنې له پاره
غوره کړنې کوئ؟ ولي او ولي نه؟؛ تاسو په کومه بڼه اند لرئ چې باوري ملگري
مو د وړتياوي کوم پورونه پوره کړي؟؛ تاسو په کومه بڼه اند لرئ چې خپله مگري
مو ومنئ؟؛ ستاسو په ژوند کې کوم تن يا تنه شتون لري چې هره خبره يې ومنئ؟؛
په ورته بڼه پوښتنېزه غونډلې او د يارانې باور لور حس ځانگېرنې سپينې ته
راوباسي.

د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

دوستي باورکولو لنډۍ، دوستي باورکولو ټپه، د لیکونکي دوستي باورکولو ټیکۍ
او دوستي باورکولو مصری ده، بېلگې یې لکه:

▲ اسمان کړنگ وهه را لوبړه

دوستان دې خلاص وي غمازان دې لاندي شينه،

(د لیکوال پېژند څرگند نه دی، ۱۳۱۲ لېږدی، ۱ چوپړی)

▲ ملا ترلی یار مې مر دی

ملاترلي شری و کڅم و ژارمه

▲ بدی ملگری دې خوشحاله

واده د ستا دی ژرا دوی د دروغو کرینه

▲ کور یې د مرگ په تبه وران کړي

چې په دوستۍ کې باڅي تېري ټکوپنه

۱۶. ۱۳ څیرکي لنډۍ، ټپي، ټیکۍ او مصری (Intelligence :Landay, Tapa, Tikay and Masray)

د وی یا ویکي له پامه د پوهې، خبرتیا، استخباریه، ځانگړيو خدمتونو لنډۍ، ټپي،
ټیکۍ او مصری ته وايي.

او په اصطلاح کې هغه لنډۍ، ټپي، ټیکۍ او مصری دي چې دننه نی سکالو یې
داسې روښېږي: په کې د دښن شته، د جگړې کرښې شاته د ځواک کچه مندلو، پټي
موخي، د غوله ونې شفرونه او سگنالونه؛ کاره وگړي او کارې هامیانی څارل؛ ټاکلی
وگړي رښت، د غلې کړنو گور ټولوالي کړه وړه بورېدلي وي.

څیرکي لنډۍ، د څېړونکي لیکونکي څیرکه ټپه، څیرکه ټیکۍ او څیرکي مصری
چې پانۍ یې د لیکونکي ده، بېلگې یې لکه:

▲ له خوبه پاسه! بادورداره!

له تا تېرېږي د لاجي لونگ بادونه

د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو انگر
څېړنۍ چوپړي (ریس — رچ پانې)

▲ په یار مې دوی پورافسه کړي
کړنه یې نه شته نه شفرونه سگنالونه

▲ سری چې نوی واده و کړي
لکه بی خوبه باز په ناسته خوب کوینه

▲ له دېواله مې سر ور هسک کړ
وینم بناړو سره کارغه لوبې کوینه

▲ ما ته په سترگو کې حال وایه
لارې کوڅې له غمازانو ډکې دینه

▲ په خوله دې غږ راته و نه کړه
د سترگو کونج کې دې بایه و رپونه

▲ گټه د ټولو په کې شونې
چې سترگو زړه ته لار څارگر څارلې وینه

۱۶. ۱۴ پوهگرې لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصری (Intellectual :Landay, Tapa, Tikay and Masray)

د وی یا ویکي له پامه هوښیارې، عاقلې، روښان فکره لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصری
ته وایي.

او په اصطلاح کې هغه لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصری دي چې دننه یې سکالو یې
داسې روښنې: په کې د لوړو لوروینو، غوره پېژند، سويي کمعفلې، سويي جهالت،
سويي پوچې عقیدې (سويي موهوماتو، سويي موهوم پرستي، سويي خرافاتو) او په
لوره علمي ژمنې بورېدلې وي.

د څېړونکي (لیکونکي یا زما) پوهگرې لنډۍ، د لیکونکي پوهگرې ټپه، پوهگرې
ټیکۍ ده او د لیکونکي پوهگرې مصری ده چې پاینۍ یې وگرځي ده، بېلگې یې
لکه:

د لنډیو، ټپو، ټيکي او مصريو انگر
څېړنـچوپړي (ريسـرچ پانې)

▲ اه! د سفير فردوس خبره

له هغي نه زر چند بنكلي خدای را كړه مېرمنه

▲ واه په لولى پېغلي لېواله

مناسب نه دي خوله وېنځنې سترگې دواړه

▲ ته كروندگره ناوى نه يي

چې هم گوټه كړې غورينه او كټه

▲ اه! د سفير فردوس خبره

گرځ شه! چې غوښي له الماسو لورې وړينه

▲ چې پوهنتون يي لوستى نه وي

د دوېلسم په سويه خوله نه ورکوينه

۱۶. ۱۵ كورنى ته د غاړې ايښودنې لنډى، ټپي، ټيکي او مصري (Submission Family Landay, Tapa, Tikay :and Masray)

د وى يا ويکيې له پامه كهول ته د سپارني (تسليمېدنې، اطاعت، وړانديز) لنډى،
ټپي، ټيکي او مصري ته وايي.

او په اصطلاح كې هغه لنډى، ټپي، ټيکي او مصري دي چې دننه نى سكالو يي
داسې روڼېږي: چې پييلن يا پييلنه په لنډى، ټپي، ټيکي او مصري كې پوښتي چې
غار ه ايښودنه څه ده؟ يوه بېلگه يي وړاندې كړئ، په كوم پېر كې چې غاړه ايښودنه
شتون و نه لري، پايله (نتيجه، پاى، غوره والى او توپېر) يي څه ده؟ په كومه بڼه
پام كوى چې پلار ته اړيښه ده ځواب ويونكى د هغه زوزان وي چې سر اښتوب
(بخل، حرص) او درناوى نه كوونكى وي؟ او دروزني غوره كړه وړه وندي كوي.
د څېړونكي كورنى ته د غاړې ايښودنې لنډى دي، بېلگي يي لكه:

▲ زړه يي پر دې ښارگوټي نه دى

په دا او دا بلكن ولاړه وي گلڅكه

▲ راته یې شپږ زوزات را وړي

له سترگو لري لره زما بسکلي گلویپه

۱۶. ۱۶ ورکړ د ډالی ورکولو لنډی، ټپي، ټیکي او مصری (Generosity Gift-Giving Landay, Tapa, :Tikay and Masray)

د وی یا ویکي له پامه په سخاوت (بې کبري، فراخوالی، فیاضی) د ډالیو ورکولو
لنډی، ټپي، ټیکي او مصری ته وايي.

او په اصطلاح کي هغه لنډی، ټپي، ټیکي او مصری دي چي دننه نی سکالو یي
داسي روڼیږي: چي پیلان یا پیلنه په لنډی، ټپي، ټیکي او مصری کي پوښتي چي
ورکړ څه دی؟؛ هغه ډالی سپیني ته را وباسی چي ترټولو غوره مو په ژوند کي کوم
تن ته ورکړي وي؛ تاسو په کومه بڼه حس کوه په کوم پېر کي مو چي ډالی ورکوله؟؛
تر اوسه مو لېست جوړ کړی چي پلار، مور، ورور او خور ته څه او څه اړین دي،
دا اړتیا مو ولي غوره کړه او په څو هامیانیو ورته ډالی پېرودئ؟؛ په سختی کي
مو چاته ډالی ورکړي؟؛ غوره جوړه د ژوند کومه ډالی غوره کوي؟؛ غوره سخاوت،
او د بې کبري غوره کړه وره وندي کوي.

لرغون پېر دوي دانې د ورکړ د ډالی ورکولو لنډی او لرغون پېر دري دانې د ورکړ
د ډالی ورکولو مصری دي، بېلگي یي لکه:

▲ ،، خاشي راتول که اور پري بل که

زموږ دستور دی په رڼا خوله ورکونه،،
(پینده محمد، ۱۳۱۰ لېږدی، ۶۷ چوپړی)

▲ ،، غونچه د گلو مي په لاس ده

بورا ته پټ وایه چي خان را رسوینه،،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۲۲۸ چوپړی)

▲ نصور دي تو کړه خولگي واخله

د ژبي څوکه څوک سوالی ته ورکوینه

▲ د زړه کترې مې درته درکړې

ناپوهه بازه تا زه و نه پیژندمه

▲ د زلفو تار په اشرفی دی

ما د جانان په لاس گېډي ورکړي دینه

۱۶. ۱۷ دندې کې د ټېټوالي لنډی، ټپي، ټیکي او مصری (Humility Service Landay, Tapa, Tikay and Masray)

د وی یا ویکي له پامه په خدمت، کار، نوکري، وظیفه، ماموریت، د لښ خدمت کې د ټېټوالي، سپکوالي، تواضع لنډی، ټپي، ټیکي او مصری ته وايي. او په اصطلاح کې هغه لنډی، ټپي، ټیکي او مصری دي چې دننه‌نی سکالو يې داسې روښېږي: چې پېيلان یا پېيلنه په لنډی، ټپي، ټیکي او مصری کې د غوري دندې او غوره کړو وړو، ښه سلوکو، بې لوره لورونو، په اتلولی د دندې سرته رسولو، په سرلوری د ټاټوبي سپارل شوی هره دنده بشپړولو او په ټوله کې د لوی کور په لوی لید د دندې کره وره ونډي کوي.

دوی داني دندې کې د ټېټوالي لنډی چې دوپیمه يې د څېړونکي ده او د زور پېر دندې کې د ټېټوالي ټیکي ده، بېلگي يې لکه:

▲ خدمت برباد گنا لازمه

نور به د زړه کنترې ساتم نه بازونه

▲ دنده سهاره تر ماښامه

جانانه تاته په کې څه شی پاتي شونه

▲ ټیک دي باچا خال دي وزير دی

دا لونگين دي لېږدونکی په مخ ځینه

۱۶. ۱۸ ټکرکولو مېراني لنډۍ، ټپي، ټیکۍ او مصری (Courage :Conflict Landay, Tapa, Tikay and Masray)

د وی یا ویکيې له پامه د ټکر خورلو همت، مخالفت کولو زړور توب، تصادم کولو همت، په زوره په بل شي سره نښتلو زړور توب، لگېدلو مېراني، مخالفت همت، اخ او ډب مېراني، لگېدنې زړور توب او نښتې زړور توب لنډۍ، ټپي، ټیکۍ او مصری ته وايي.

او په اصطلاح کې هغه لنډۍ، ټپي، ټیکۍ او مصری دي چې دننه‌نی سکالو يې داسې روڼېږي: چې پېيلن يا پېيلنه په لنډۍ، ټپي، ټیکۍ او مصری کې پوښتي چې په روان پېر کې ستا او د بل تن ترمنځ په زوره په بل شي سره نښتل په څه دي؟ تاسو دغه حالت ته په کومه بڼه ځواب ورکوئ؟ خپل د لگېدلو باندې چې تاسو ځواب ورکړی دی؛ خوښ یئ پرې او که نه؛ په بېله بڼه غواړئ چې ځواب ورکړئ؟؛ که بل تن له ورته مخالفت سره مخ شي تاسو څه پام کوئ چې د هغوی مخالفت به په کومه ډول وي؟ او د همت یا زړورتوب په اړه غوره کړه وړه وندي کوي.

د ټکرکولو مېراني لنډۍ، ټکرکولو مېراني ټپي، د څېړونکي ټکرکولو مېراني ټیکۍ ده او ټکرکولو مېراني مصری دي چې پاینی يې د څېړونکي ده. بېلگي يې لکه:

▲ ،، چې د اټک پر بېړۍ سپور شي

ما در په یاد کړه چې زړه ور به شي مينه،
(پينده محمد، ۱۳۱۰ لېږدی، ۹۹ چوپړی)

▲ زه خو همغه مسته ليلایم

چې رنگ مي ژېر دی له همزولو بېله يمه

▲ نصیب تقدیر ته گناه نه شته

بخت چې کوټه شي تندی سل ټکري خورينه

▲ د ميني یار مي پيدا نه که

چې کاغذي سينه بې درې وړي کرمه

▲ د بنمن ته خاندۀ هوسپره

دوست ته په پټه و ژاره چې دوه شومه

▲ دا د غازي غازی واده دی

چې د واده شپې یې د سمخو منځ کې دینه

▲ یوه مې هغه سړی دبنمن دی

چې دی به پلو وي ځان به سپر حسابوینه،،

(جیمز، ۱۹۸۸ زېږدی، ۲۱۳ چوپړی)

▲ یا به دې زلفې کمر بند کړم

یا به مې سر د غرغړې شمال وهینه

▲ سر مې له غرو سره وهلی

توکل په خدای دی چې زه پرځم که غرونه

▲ سر مې له غرو سره وهلی

توکل په خدای دی چې زه پرځم که غرونه

۱۶. ۱۹ د ژوند لارې لورې ارزو لنډۍ، ټپي، ټیکۍ او مصری

(Ambition Career Landay, Tapa, Tikay and :Masray)

د وی یا ویکيې له پامه د مسلک حرص، حرفي جاطلبي، د ژوند لارې لورې ارزو، پرمختگ (په ژوند کې منډې، کار کې بېرې) داعيې لنډۍ، ټپي، ټیکۍ او مصری ته وايي.

په اصطلاح کې هغه لنډۍ، ټپي، ټیکۍ او مصری دي چې دننه یې سکالو یې داسې روڼېږي: چې پېیلن یا پېیلنه په پېبله کې پوښتي چې کله تاسو کوشنی وی، څه شی تاسو غوښتل چې شی په راتلونکي پېر کې؟ ولې؟ ورسته مو خپلې غوښتنې څخه وگرځیدئ؟؛ د لورې ارزو گټې په څه کې دي او تاونونه یې څه دي؟؛ تاسو په روان پېر کې په څه مشغول یئ چې په سمون یې خپلې موخي تر لاسه کوی؟؛ تاسو داسې

پام کوی چې ستاسو لورې ارزو پای ته نه رسېږي؟ ولې؟ او ولې نه؟؛ تاسو لورې ارزو لرئ چې د یوه استازي یا فلمي ستوري په شان شتمن تن و وسئ؟ نه لکه یوه اېنجینېر تن په شان چې هېڅ سرغندوی (مشهور)، بډایه او سوکاله نه وي خو ټول ژوند یې د نورو وگړو یا د ټولگټې هوساینې، گټنې او مرستې له پاره په کار کړی وي؛ تاسو تل څه شی غواړئ چې تر لاسه یې کړئ؟؛ تاسو ترسره کړي دي تراوسه؟ تاسو په کومه بڼه د بریالیتوب مېچه کوئ؟؛ تاسو لورې ارزو لرونکي یئ؟ ستاسو نومړی حرص د دې سبب شوی دی چې د ژوند غوره برخه مو له پامه لوېدلې وي؟؛ تاسو څه شی کولی شئ چې ډېر یا لږ لوړ ارزو لرونکی دي وگڼل شئ له خپلو څه رنگوالي څخه؟؛ د مسلك حرص، حرفې جاطلبي، په ژوند کې منډې او کار کې بېرې داعیې وندي کوي.

د ژوند لارې لورې ارزو لنډۍ، د ژوند لارې لورې ارزو ټیپه، د ژوند لارې لورې ارزو ټیکۍ او د ژوند لارې لورې ارزو مصرۍ دي، بېلگې یې لکه:

▲ چې فاکولته دي ویلي نه وي

و به دي نه کړم د لېسې کونآتوره

▲ دوکتورا بنکلي ځوانان وايي

کونآتور پوهنتون ته ځي بېرته راحينه

▲ د گوداگي واده به تېر شي

سپي بڼه و نکره شولي ديگ دي و لړنه

▲ خدايه! د پېغلو باران و کړي

چې څادر و غوړو ترې و ترم پڼډونه

▲ د باچاهي لايقه ياره

خدای دي باچا کره چې سلام ته دي درشمه

▲ زما دي بيا تمه پيدا کره

چې په کاره اورمپگ دي بېرته و کاته نه

▲ له موزيکي نه ورگه بڼه ده

چې نیمه شپه شي اړخ په اړخ مي اړوینه

▲ خدای دې له دې لارې را جوړ کړه

خلک به وايي مخ يې تور دی یار يې مړینه

▲ ،و د پېغلي خوله د جنت وړ دی

د جنت وړ ته هر مومن تمه لرینه،

(پینده محمد، ۱۳۱۰ لېږدی، ۵۵ چوپړی)

▲ ستا د دیدن په تمه، تمه

لکه اوږی په چر کې وچه پاتې شومه

▲ ستا د دیدن په تمه، تمه

لکه ریډي په دامانو ورژېدمه

(محمدین، ۱۹۸ چوپړی)

▲ ستا د دیدن په تمه، تمه

لکه یعقوب پیغمبر روڼ در پسي شومه

▲ په ایشاره مي پوهه نه شوي

ډاکټري څو به غړوندی درپسي وړمه

۱۶. ۲۰ زړه سوی او رښتي ټولوالي لنډۍ، ټپي، ټيکۍ او مصری (Mercy Legal System Landay, Tapa, Tikay :and Masray)

د وی یا ویکي له پامه زړه سوی او رښتي ټولوالي (رحم او قانوني سیستم، مهرباني او حقوقی ټولوالي، شرعي ټولوالي) لنډۍ، ټپي، ټيکۍ او مصری ته وايي.
او په اصطلاح کې هغه لنډۍ، ټپي، ټيکۍ او مصری دي چې دننه‌نی سکالو يې داسې روڼېږي: چې پېيلن یا پېيلنه په پېيله کې پوښتي چې کله مو داسې کار کړی دی چې اوس پوی شوی چې داسې کار مي بايد نه وی کړی؟؛ تر اوسه پورې دې داسې پرېکړې پایله ترلاسه کړې ده چې تورن گڼل شوی يې او یا کوم تن در ته

بخښنه یا زړه سوی درباندي کړی وي؟؛ د پرېکړه کوونکي (قاضي) کره څه ډول وي؟؛ د پرېکړه کوونکي او زړه سوي کوونکي ترمنځ بېل والی څه دی؟؛ وګړي دي پېرېکړې و کړي او که زړه سوی چې کله کوم تن په لوی تور تورن وي؟؛

دودېز، ټاټوبي او پښیوال رښت لور حس د ترې او پرېکړې هر تن ډک وي؟؛ ستاسو پور په وګړو باندي د پرېکړې او زړه سوي په ډول چې مالیه نه پرې کوي؛ وژني؛ د تمخي د څراغونو نه درناوی؛ پر ناموس وار؛ له هټی د خوړو غلا؛ د نشه یي توکو پلور تورونو په کومه بڼه کر کېږی؟؛ تاسو تر ډېره پرېکړه کوونکی او که رحم کوونکی تن یئ او ولې تاسو پام کوئ چې داسې تن یئ؟؛ تاسو د خپلو وګړو په منځ کې د پرېکړې او زړه سوي په ډول ترمنځ تله او پر تلنه په څه ډول کوئ؟؛ د ښه سلوک برابری (پای ته نږدې: د ځانمنیتوب ښکاروندي ځان پالنې؛ پای ته ډېر نږدې: قانوني ښکاروندي؛ پای: مسلکي کرني ښکاروندي؛ له پای وړاندي: رښتینوالی ښکاروندي) کوي. ځیني شیان کېدی شي چې قانوني وي، خو سوی سم یا ناسم به وي (ښه سلوکو پوهه)، ځیني شیان کېدی شي چې سم وي (ښه سلوکو پوهه) خو سوی قانوني یا بي قانونه به وي او په کې د عفوي، زړه سوي، رحم، مهربانی، قانوني، رښتي، حقوقي، شرعي ټولوالي بوږېدلي وي.

څېړونکي د زړه سوی او رښتي ټولوالي لنډۍ ده چې ښځو ته منسوبه ده؛ او د لرغون پېر درې دانې زړه سوی او رښتي ټولوالي ټپې دي چې پیلنی یې ښځو ته منسوبه ده، دوېیمه او درېیمه یا پاینی یې ترانو ته منسوبې دي. بېلګې یې لکه:

▲ زما په تور زندان ته تللی

زه د اتو زامنو مور یم زې بخښمه

▲ ماته پرې کړی ځواب را که

زه زنگېدلي یاری نوره نه کومه

▲ ،، زما به څنگه رنگ تازه شي

چې اندېښني مي اغوستن خوراک غمونه شومه

▲ د بېلتانه پېټی په سر دی

زه به دمه د اندېښنو کنډو ته ورمه شومه

(جیمز، ۱۹۸۸ زېږدی، ۲۱۳ چوپړی)

۱۶. ۲۱ لیدل او رهبری لنډی، ټپي، ټیکی او مصری (Vision Leadership Landay, Tapa, Tikay and :Masray)

د وی یا ویکي له پامه په خیال کې راوستل او مشری، (لیدل او زعیمي، تصور کول او رهبری، په خیال کې راتلل او لارښوونکي، خیالي منظره او مشری، خیال او رهبری، بصیرت او رهبری، باصره او زعیمي، منظره او زعیمي، د باصري حس او رهبری) لنډی، ټپي، ټیکی او مصری ته وایي.

او په اصطلاح کې هغه لنډی، ټپي، ټیکی او مصری دي چې دننه یې سکالو یې داسې روښنيزي: چې پیلن یا پیلنه په لنډی، ټپي، ټیکی او مصری کې پوښتي چې هغه کوم رهبر دی چې تاسو ورته د مینې او شاباسي په نظر ورته گورئ؟ ولې دوی ته د مینې او شاباسي په نظر گورئ؟ کوم څه رنگوالی تاسو په ښه رهبر کې وینئ؟ پرته له مشرئ څخه په ټاټوبي کې گډوډي، بشپړه بې نظمي او انارشیزم یا ځانځاني (بې رښتي، بې حکومتي) ته لاره پرانستل کېږي؟

مشر (رهبر) د لیدلو (بصیرت، تصور کول، په خیال کې راتلل)؛ قضاوت (نظریه، اټکل، د تشخیص قوه) او د ښې راتلونکې په هبله (د ښه ژوندانه په هبله) درې غوره ځانگېرنې لري؟ رهبري پر دې پوهېږي چې راتلونکی بل کوم کار وکړي؛ پوهېږي چې دا ولې غوره دی او پوهېږي چې په لاس کې لرلو اسانتیاوو زېرمو څخه گټې راوباسي؟ کومې پرېوتلې (واقعه، دروغ) مخې ته دي؛

دا څلور اړخه لري لکه څنگه چې دننۍ اړخ لري؟ په هرو پېچلو خنډونو کې اسانتیاوي پلټي، خو په هرو اسنتیاوو کې خنډونه نه پلټي؟!؛ لیکونکی څه شی په ډاگه کوي چې درې غوره ځانگېرنې د مشر څه دي؟؛ د کښونکي کښلې چې وړاندې کوي دا د هر وگړي لید دی، د یوه ښه رهبر له پاره، تاسو ورسره دامنی او که نه یې منئ، ولې؟ او ولې نه؟؛ په پښواله سیمه کې گټور مشر په کومه ډول تشریح کوی؟ او وند د رهبری په کې بورېدلي وي.

د لرغون پېر لیدل او رهبری لنډی؛ د لیدل او رهبری ټپي چې پیلنی او دویمه د څېړونکي دي؛ درېیمه، څلورمه او پېنځمه یې لرغوني وگړنی دي؛ څېړونکي یا لیکونکي د لیدل او رهبری ټیکی؛ او د لیدل او رهبری مصری دي (د محمد نور بابا مصری دي چې ملاگي استاذ ویلي دي)، بېلگې یې لکه:

▲ ,, گولاب په گولو کې باچا دی

نرگس وزیر خزان پرې راورل براتونه،

(پینده محمد، ۱۳۱۰ لېږدی، ۸۵ چوپری)

د لنډیو، ټپو، ټیکو او مصریو انگر
څېړنـچوپری (ریسـرچ پانې)

▲ ،، هر چاته خپل وطن کشمیر دی

پر ما کشمیر شولو د پیازو وطنونه،،

(پینده محمد، ۱۳۱۰ لېږدی، ۸۷ چوپری)

▲ ،، په هندستان کې دې مرگی شه

چې دې کفن شي د راتپو دسمالونه،،

(پینده محمد، ۱۳۱۰ لېږدی، ۸۹ چوپری)

▲ ،، شین خالی ټپته شه خوله راکه

بلا په سي که باچا واخستل جرمونه،،

(پینده محمد، ۱۳۱۰ لېږدی، ۱۰۱ چوپری)

▲ چې د خوانی دوران مي تېر شو

جانانه ستا که باچاهي وي سي کومه

▲ په اند او لید دې زېری و شه

خلک دې ستايي د پردو په کتارونه

▲ زمور باچا وطن کې نه شته

زړه مي خپه دی هېواد خوند نه راکوینه

▲ په تصور مي ځان باچا کر

چې سر مي جگ کره د دوهی ملنگه ومه

▲ عشقي نیمه باچاهي ده

چې ماعشقه يي په طرف ولاړه وینه

▲ مینه اول سړی باچا کړي

د ملنگی کچکول بیا ورسته ورکوینه

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېرنه چویری (ریس—رچ پانې)

▲ دا باچاهي ده د ستا خپله

د ولس پیغلي په کتار درسره ځینه

▲ دغه بنادي زموره خپله

پوه دي دا وي سل اويا دي نورې شينه

▲ باچاهي تخت مې په کار نه ده

بخت مې په کار ده چې مدام راسره وینه

▲ تخت خو له بخته پيدا کېږي؛ وی!

چې بخت دي نه وي تخت به له کمه شي مینه

▲ د بخت ډېوه چې د چا مره شي

وه!؛ که بيا مثال په لاس کې وړي شوکور به وینه

▲ د بخت کوټي چې بي په سر وي

که په سندان خولي لږه وي کوټي ترې ورینه

▲ بخت نا مراده چېرته لاري؛ وی!

يو ځلي راشه چې له سيال سره سيال شمه

▲ نيستی کچکول په لاس کې را که

بېلتون ظالم په لاره ځي شپي تېره وینه

۱۶. ۲۲ مېلمه پالنې لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصری (Hospitality) :Landay, Tapa, Tikay and Masray)

د وی یا ویکي له پامه مېلمه پالنې او مېلمه پاله لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصری ته وايي.

او په اصطلاح کې هغه لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصری دي چې دننه نی سکالو یې داسې روڼېږي: چې پېیلان یا پېیلنه په لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصری کې د مېلمنو غوره پالنه، مېلمنو درناوی، د پښتون پښت (نسب) پخت پخلی، لېوالې او لېوال ته د غوره خوړو پخول، پخلنځي کې په زړه پورې خوړو، دمې ځای کې غوښو او مېلې ځای کې د شپښوسرخان پخول، پټولی (مېزپوښي، دسترخوان) تیارول، خوړل او څښل وندي کوي.

مېلمه پاله لنډۍ، مېلمه پاله ټپه، د لیکونکي مېلمه پاله ټیکۍ او د لیکونکي مېلمه پاله مصری ده. بېلگې یې لکه:

▲ مور یې پر کلي شروبي غاوري

لور یې له لارې مېلمانه را گرځوینه

▲ راځه، راځه زما مېلمه شه

زړه مې پښتون دی مېلمه نه خفه کوینه

▲ و، پر سینه یوه لالی ځایپېري

حجره خو نه ده چې پرې جور کم مجلسونه،

(پینده محمد، ۱۳۱۰ لېږدی، ۹۹ چوپړی)

▲ اشنا مې وری رانه تللی

چې دستارخان لره ورځم ژړا راینه

▲ په مینه، مینه اتن کاندې

دا مېلمني جوني په ورا راغلي دینه

▲ حجره په نوم د ناصرخان ده

ډگي کاسي د اعظيم خان له کوره ځینه

۱۶. ۲۳ ژبی نښتېڅونکي لنډۍ، تپي، تیکۍ او مصری (Tongue Twisters Landay, Tapa, Tikay and :Masray)

د وی یا ویکي له پامه ژبه بندېدونکي، وینا بوربوکي غولی، وینا سبک چورلونکي، ژبي گډوونکي لنډۍ، تپي، تیکۍ او مصری ته وايي. او په اصطلاح کې هغه لنډۍ، تپي، تیکۍ او مصری دي چې دننه‌نی سکالو يې داسې روڼېږي: چې پېيلن یا پېيلنه په لنډۍ، تپي، تیکۍ او مصری کې ډېر ژبه څرخوونکي غبرگلرونه، ډېر ژبه تاوونکي غبرگي پښېلي او ژبه نښتېڅونکي غونډلي، غونډ او ویکي وندي کوي.

لکه د لیکونکي ژبی نښتېڅونکي مصری ده:

▲ بر به مو بر ساتي بری
په بابېدلي بلۍ بابړ بدان دینه

۱۶. ۲۴ وراشي (وجيزې يا متل) لنډۍ، تپي، تیکۍ او مصری Saying, Simile, Parable, Example, Model) or Idiom Landay, Tapa, Tikay and :(Masray)

د وی یا ویکي له متل، مقوله، کره وینا مثال او نمونه يي لنډۍ، تپي، تیکۍ او مصری ته وايي.

او په اصطلاح کې هغه لنډۍ، تپي، تیکۍ او مصری دي چې دننه‌نی سکالو يې داسې روڼېږي: چې پېيلن یا پېيلنه په لنډۍ، تپي، تیکۍ او مصری کې متل، مقوله، کره وینا مثال؛ تشبیه (ورته والی)؛ هغه لنډه کیسه چې د اخلاقو درس ورکوي؛ عبرت؛ نمونه، موډل، کاپي، سر مشق، ورته (مشابه)، جورښت، رغښت، هغه کره وینا مثال چې پېيلن یا پېيلنه يې له مخې پېيله کاري؛ هغه سری یا بنځه چې انځورگر يې له مخې څېره کاري، اصطلاح، لهجه او د افادې خاص ډول (په ورځني گړني بهير کې تري کار اخلي او بلخوا پرې د يوه هنري پيداوار په توگه خپل ښکلاييز خوب (نوق) او ټولنيز ارمان خړوبوي) وندي کوي.

وراشي (وجيزي يا متل) لنډۍ، وراشي (وجيزي يا متل) ټپه، وراشي (وجيزي يا متل) ټیکۍ او پانۍ دوي وراشي (وجيزي يا متل) مصری دي چې پانۍ يې د څېړونکي (ليکونکي يا ليکوال يا زما يا صفي الله فردوس) ده. بېلگي يې لکه:

▲ مور يې د دربو سمخاره ده

ځکه يې لور په درې منۍ وپشتل کوينه

▲ سوچ پرې له وړاندې نه په کار وي

تو کرې لارې بېرته خولي ته نه رايښه

▲ په پت کې تور مصلى ښه دی

بې پته يار که شهزاده وي ورک دې شينه

▲ په کوردهرنۍ مين مه شي

ته به ولاړ يې هغه به بل ډولۍ کې ورينه

▲ کلي کې نوم د سميني دی

وراني کنډري شاسوارخان اباده وينه

▲ په ټول واځکت يې دعوا و کره

يودانه حيب يې خامخا په لاس درځينه

١٦. ٢٥ ورمي لنډۍ، ټپي، ټیکۍ او مصری (Admonition :Landay, Tapa, Tikay and Masray)

د وی یا ویکيې له پامه نصیحتي، مصلحتي، مشوري او ورمي لنډۍ، ټپي، ټیکۍ او مصری ته وايي.

او په اصطلاح کې هغه لنډۍ، ټپي، ټیکۍ او مصری دي چې دننه یې سکالو یې داسې روښنېږي: چې پېيلن يا پېيلنه په لنډۍ، ټپي، ټیکۍ او مصری کې نصیحت، سلا، مشوري خبرتيا، لارښوونه، د خبرونو راپور (د جمع په حالت کې) او ورمونه ونډي کوي.

ملا بجليگر (مولوي صيب محمد امير افریدی، د پېښور بالا منی د بجليگر ملا) ویل د زړه ناروغي مي وه، له شپږ میاشتو څخه، په ډېرو روغمنو مي درمل و کړه روغ نه شوم، زړه به مي درد کو. یوې بودۍ بنځې راته و ویل بجیه! ولي داسې رنځور یې؟ ور ته مي و ویل د زړه ناروغي مي ده، زړه مي درد کوي، هېڅ روغمن (ډاکټر) راته درملنه و نه کړه. هغې راته و ویل: ماته غور شه بجیه! چي زه دې جوړ کړمه. هغې و ویل:.

▲ زړگي له ډاډ ورکړه په خپله

مدام به څوک ډاډه کوي وپشتلي زړونه

زه وی خای نه پاسېدم، جیگ شوم، مور مي وه، نیا مي وه، پلار مي راغی ویلي څه چل دی!؟

ما ویل زه ټیک شوم، دي بودۍ راته علاج و کړه. په خپل زړه باندي په خپله پټی گدی او خپل زړه په خپله ډاډه کوئ. پورتنۍ د لرغون پېر یوه ورمي لنډۍ او لاندي یې د ټپي بېلگه ده.

▲ ځوانانو یو تر بل څارپړی

ما د مجلس ځوانان لېده چي خاوري شونه

۱۶. ۲۶ لوڅې لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصری (Nude, Naked, Bare or Sexy Landay, Tapa, Tikay and Masray):

د وی یا ویکيې له پامه لوڅې، لغړې، بربنډې، سیکسي، کونۍ، پوچي او بي ختو لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصری ته وايي.

او په اصطلاح کې هغه لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصری دي چي دننه نۍ سکالو یې داسې روڼېږي: چي پېیلن یا پېیلنه په لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصری کې جنسي، نر توب یا ښځتوب شهوت، شهواني غریزه، بي جامو، لوڅې، لغړې، بربنډې، څرگندي، ایستلي (لکه توره له ټیکي څخه)، تش لاسي (بې وسیلې)، بي زېرمې، شړېدلې (لکه کالي)، خوارې، تشي، بي ډوله، ساده، بربنډول، لغړول او تشول وندي کوي.

پېنځه دېرش لوڅي لنډۍ دي چې له لومړۍ څخه تر درېو شتمې لمپاکا (لغمان) د لرغون پېر دي، څلور وېشتمه او پېنځه وېشتمه يې د زاره پېر دي او شپږ وېشتمې څخه تر پېنځه دېرشمې د څېړونکي لوڅي لنډۍ دي؛ څلور لوڅي تپې دي چې لومړۍ، دوېيمه، درېيمه يې لغمان د لرغون پېر دي او څلورمه يې د څېړونکي ده؛ لغمان د نوي پېر د څېړونکي څلور لوڅي ټيکۍ او اووه پېنځوس لغمان د لرغون پېر لوڅي مصری دي چې له پاينۍ پورته شل دانې يې د څېړونکي (ليکونکي يا ليکوال يا زما يا صفي الله فردوس) دي.
بېلگې يې لکه:

▲ جانانه دومره پر ما گران يې

د خورلن اور دي ځکه کوني لاندې ردمه

▲ ته خو کوچی وي کوچ دي و کره

د څرې اور دي په کوڅه کې و شيندنه

▲ يار مي په بوسوکې ويده وه

چې مي پرې بو کر پرتو غاښ يې وشلېدنه

▲ په چا به ځي په چا به نه ځي

څوک دي په زوره په چا ته نه منډي مينه

▲ د سحر غينه زه دي څار شم

هره تېله دي د زره زنگ لرې کوينه

▲ د بام له سره مي سيې کړې

پرتوک دي باسه غين مي کانگي کړي دينه

▲ له نامه پورته اجازه ده

له نامه بنسکته مي تېپر کرلي دينه

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ ټینگه مي مه نیسه په غېر کي
تي مي خورپړي سگنی بالغه یمه

▲ په ما دي خپته نغاره کره
راغلی مه وای د یوي شپي مسافره

▲ د سپیني خولي واک مي درکړی
د پرتوغاښ په غوتو مه وهه لاسونه

▲ کمیس یي تي په سر سوری دی
لکه مرزچي له خلتي وتلی وینه

▲ د کوس په سر دي مچي و خوره
چي تر سبا یي ټپوي اوبه یي ځینه

▲ د کوس په سر دي هتي جور که
غین مي بنوال دی گندني ورته راورینه

▲ کاشکي چي زه د ملک لور وی
ما به پرتوک د کوناتو په سر ترنه

▲ نیمه شپه شوه یار رانهغی
زویه! ویده شه چي په خپله پسي ځمه

▲ سر دي چوتي کره خوله دي راکره
که پرې اغېره شوي لنډی بوکه به دي کرمه

▲ د زني کند یي خوله کي راکره
قند او نبات مي کابل جان کي بدي شینه

▲ گول د گولاب بوی د ځنځلي
سوری د ونې خوب د نجونو پر ورنونه

▲ خوله په خوله شونډه په شونډه
ژبه مې پرېږده چې گیلې در له کومه

▲ جانانه بد مې اموخته کړې
چې خوله درنه کرم مرور گرځي مینه

▲ په نیمه شپه راغلي لالیه
ما دي خدای غرقه کړي چې خوله نه درکومه

▲ یو ځلي راغی خوله مې ورکړه
لاره یې سږی کړه په غضب ککړه شومه

▲ که یوه خوله وی مابه درکړی
ته شمکوروال یې همپشه کوي سوالونه

▲ خوله دي کتاب شونډې د پانې
د چار شنبې په ورځ یې ژو په وکومه

▲ ملا دا خپل سیرلی مې راکه
دا ستا په گورو لایلا خوله نه راکوینه

▲ که زر کوسونه بارن وشي
که منځ کې یو غین وي راځي زموږ پر کونه

▲ د ډارنډکي زو ډارپړه
فرضي تواف بنې منډې نه غواړي څرگنه

د لنډیو، تپو، ټیکو او مصریو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ څاڅکي هوس څارل څاري ده
څپان، څپان څپان، څپان غواري خورلنه

▲ ځاځل جوگر جلبنگ جنبان که
په لېوالتي مي جيجيونتي ترېستي شينه

▲ چټي چټي چرلنډيه ياره
ځنځونکي ځغونځونکي جيجری يمه

▲ د شرمېلي زو شرمېره
د تخت سيالی کي مېرني اور څرمه وينه

▲ په درنو غېرو څربولېره
په څلورځنيو کي د غبرگو څکل څکه

▲ چي څه دي کښت که کښت بي ټول کړي
زړه دي دنيا که گشمالی کړي خاونده

▲ ته دي له خپل مېرمن ډارپړي
خلک پردو په سي کلا ته وا وخته

▲ ما چي به اسپي څرولي
زما مېرني سور په اس سور راغلي ونه

▲ د دونيا دوي ورځي ژوندون دي
مېرمن يي غيم چي په ژړا يي تېرومه

▲ د مور دي دري څپکه کوس ده
د دادا زړه دي له خفگانه و چاودنه

د لنډیو، تپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ له رنگه توره مصلی ده

په خوله کې خوند د چهارباغی مني لړینه

▲ د تپ دې ټولې وینې وڅښې

د کوسی زویه بله څه کوي دوپیمه

▲ زړه به دې تور له کوروالی کرم

چې ځوانی هنډې کرم زړه سوی بیا نه لرمه

▲ له ایرانی می زرگی شین ده

واده د ده خوتې بل ورورو کلونه

▲ ناوکی لاری، لاری، لاری

پام دې کوه چې دې دردونه ورکونه

▲ له تپ دې ټولې وینې وکښې

د پېغلتوب پردې می لاری په برغنه

▲ زما دې خپټه نغاره کره

راغلی مه وی د یوې شپې مسافره

▲ د مور د درې جریبه کوس دی

د پلار دې خپټه مرتبان ده زړه یې چوپینه

▲ چې مور دې اخ! کر ما در ښخ کر

دادا دې جیگ شو زه یې له خوتو و نیومه

▲ په کوس دې خچه گوته نه ځي

چې زور پرې راشي الیشنگ مولی پرې ځینه

د لنډیو، ټپو، ټیکو او مصریو انگر
څېړنـچویری (ریسـرچ پانې)

▲ په کټ کې سپینه، سپینه اوړي
په ما دې غسل په پټي کې واراونه

▲ لمن دې ټوله خوله کې نیسه
د خپټي جنگ ته درته بیا راغلی یمه

▲ پرتور مې ځي پرځای سوری دی
د خپټي جنگ ته درته بیا راغلی یمه

▲ پرتور مې ځي پر ځای سوری دی
ستن به ورنه ورم یاره تا پرې څورمه

▲ پرتور دې سوري، سوري راوړه
چې هره سوره یې گنډم ژړا راځینه

▲ په ټس او پس دې پوره نه شوه
جانانه غرکه مې وهه چې بلاربه شمه

▲ دا ډز او ډوز دی زامن کېږي
زه د دله په کور کې شنه ناسته یمه

▲ خلک جوړه، جوړه څملي
ابی مې مړه کړې ما یوازې څمله وینه

▲ جانانه ستا مزه گی نه شته
زما همزولي زانگوگاني زنگوینه

▲ اول دې پیني راته اوږدې کړې
بیا دې درتولي کړې چې نه یې درکومه

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ پاس په سینه می غلی ځمله
غر به و نه کرم که ورسته درلاندي شمه

▲ یوه دې وه بله دې و کره
اوس ورته اېنگ شه چې بانجان دې و باسینه

▲ چې موټکي وهل دې زده کره
کمبخته زه یم په پڅي یې سولومه

▲ چې پسرلی شي غین سېرلی شي
کوس لېونی شي په بازو خوله لږوینه

▲ خدای دې په تنگه کوڅه راکه
چې لونگین دې په اوږو دروارومه

▲ خدای دې په تنگه کوڅه راکه
چې لونگین دې لکه وریڅي و چېچمه

▲ خدای دې په تنگه کوڅه راکه
چې ته څاری کړې زه دې گنډه خلاصومه

▲ خدای دې په تنگه کوڅه راکه
چې ته ځان، ځان کړې زه بانځان در و منډمه

▲ ما سره سمه سیالي مه کره
لکه بی موره کوتي خور ته به دې کرمه

▲ ما سره سمه سیالي مه کره
لکه د لاري څپلی و به دې شکومه

د لنډیو، ټپو، ټیکو او مصریو انگر
څېړنـچویری (ریسـرچ پانې)

- ▲ له گربوانه مې لاس ورتېر که
په کولمانې بیهې مې لاس و لگیدنه
- ▲ تا چې په کت کې ماته شاه کړه
تورې سمبې دې پر ما اور و لبرونه
- ▲ گل چې تازه و را دې نه کړه
مراوی گل چې را کوي زاره مې چوینه
- ▲ چارگل مې خوله کې ترې نه وپوره
دا بوره مور یې دېرانونه لټه وینه
- ▲ الکه خدای که به خوله در کم
په سر دې نه شته د مصری تورې وارونه
- ▲ ټوټي، ټوټي په توره راشي
چې پرهارونه دي گنډم خوله درکومه
- ▲ خوله دې د سرو زرو راشه ده
کوم بختور به ورته غوندې غوړوینه
- ▲ موزي د کت د ختو نه دی
لکه چرگوری چنگېده پرې سبا شونه
- ▲ یار مې په خوله کې ژبه غواړي
عدت مې نه دی خپل کنلنگ جاري کوینه
- ▲ خوله دې له گورې نه خوړه ده
په لنډه زنه دې گني کرلي دینه

▲ خوله به په زوره درنه واخلم

ستا په دادا مې څلور نیمې روپۍ دینه

▲ که ته مې روغ لېونی نه کړې

بیا مې د بنگو پیاله مه بوله مینه

▲ ته خبر نه یې زه ډېر بد یم

پرتور دې باسم لاس او پخښي دې پرې ترمه

▲ یا به زما په سترگو تور وي

یا دې لسم ځل یاره غۍ مې په ناورینه

▲ که پیغله کی لغمانی و که

چې په مستی کې دې له ښکې پانټې وهینه

▲ که مېړه کی لغمانی و که

کوس دې چپۍ او په اوږو دې پورته وړینه

▲ دا لغماني څومره بدان دي

ملگرې پرېږده مېلمنې غۍ په چلونه

▲ په کوس له هر لوري وردانگه

په کونه مه دانگه رنگی دې د پلار خونه

▲ که پرې راځي په مخي راشه

څپلی له چپ لوري څوک نه پخښو کوینه

▲ ښځې کول دي سونتونه

ټینگ، ټینگ غول یې دي فرضونه ټوابونه

▲ که بنځه يو ساعت کي خوښه
يو ساعت غوول يي برابر يو کال اجرone

▲ وي خورې دومره سپک سړي ده
پرتور مې باسي په لکره يي اچوښه

▲ د پښتنو درني کنځاوي
وي خور او مور او نيا دې غيم هم دې مندښه

▲ د پښتنو درني کنځاوي
وي ستا په لوی کوس کي ټول غر ور و منډمه

▲ پښتون د بل کنځاوي نه که
وي ستا دا زېر کوس په زېرگل وغم او په ونه

▲ د پښتنو کاني در وښيم
چي کوس ور نه کړي وي ستا کوس و غيم خيږنه

▲ زما لس کلن غين چولک بولي
خدايرو د خوند ځکه يي و ويني په مينه

▲ د پښتنو د غين له زوره
د نړۍ ولو کوني ځای ته نه راځينه

▲ که مې تر بېخه در کي کېښود
کوس به دې رپردي پام به کړي چي دی ځنگونه

▲ بنځي هېندارو بنځي، بنځي
مور بېتالي يو چي عسکر غيو کلونه

▲ سنا په سینو کې خوټې چوخ کړم

نری دې ملا تن دې نازک کوس دې په وینه

▲ خپله له ټولو غوره غیه!!!

د مېرمن یوه رښت دین کې دا ده په درغنه

▲ زه خو له شوکه مصری وایم

څوک چې د یم گومان کوي خرکوس به وینه

زموږ په ټاټوبي لغمان کې اووه، اته الکان چې نهل به یې کوو، اشر به وو،
غره ته تلله، ټولې کې به وو، د مشاعرو څنډو کې، د ښادیو په څنډو کې به نږدې
ملگرو سره لوڅې پېیلې غلې، غلې وېلې او خپلو منځو کې به یې د خندا شېبې پرې
تېرولې.

په لغمان کې له لرغون پېر څخه چې له لرغون ختېځ او لوېدیځ دورو ته یې
پېر رسېږي؛ وگړو دا لوڅې پېلې وېلې دي؛ لغمانو خوله په خوله، سینه پر سینه تر
موږ را رسولي دي؛ وگړو د کوروالي اړېکو، پښت زوکر هکولو، گډ ژونگر کېدلو
علمي لوستل له شنې لاندې نیسې چې په نوې مانا سکسلوژي پوهې، او پوهگرتنه
یې سکسلوژيست وايي.

نوموړې لوڅې پېیلې په لېوال او لېواله کې د ژورې او ټینگې اړېکې کوتلې
کوي؛ هڅه ونه، انگېزه، تاوو د وگړیو په تن کې زوکره کوي او له لټې، تمبلې، بې
پامې، سستیا او بې مینې څخه انسان لرې ساتي.

د نکاح په ژوند کې نوموړو پېیلو ښاخونه په همدې بڼه شتون لري او نټه (انکار، نه
مثل) ترې بې غوري ده.

▲ نری سینه نری بې ونه

له خای ډارنه او کمزورې دغه ډره

▲ پېر بې ټتر دنکه بې ونه

خدایه! پرتا ټینگه ډاډمنه دغه ډره

د لنډیو، تپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲،، راحی، راحی چي لنډی وایو

لنډی لابیښي دي د یار غم غلطوبنه،
(گل باجا، ۱۳۲۵ لېږدی، ۱۱۳ چوپړی)

▲ راحی، راحی چي لنډی پرېږدو

لنډی چري دي د زړه ولي غوڅوبنه

▲،، هابیل قابیل وو سره ورونه

نفس ظالم شو په خپل منځ کي تبا شونه،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ۲۹۵ چوپړی)،
(سلېمان او مجاویر، ۱۳۶۳ لېږدی، ۴۷۲ چوپړی)

▲،، په سگنی تبه مړ مه شي

خلک به وایي چي لایلا شوه بدشاگومه،
(د لیکوال مور بي بي حاجي)

▲،، رب خو دي دا واري راجور کا

خلک به وایي بخت يي تور دی یار يي مړينه،
(سلما شاهین، ۱۹۸۴ زېږدی، ۳۸۰ چوپړی)

▲،، خدای دي له دي لاري راجور کړه

خلک به وایي بخت يي تور دی یار يي مړينه،
(د هېواد سرغندی، تکړه، هېښنده او انقلابي سندرغاری عبدالله مقری وایي)

▲ زما د عمر سره سمه

میراث شي غمه په خندا دي تېرومه،
(داود خان ۱۹۸۴ زېږدی، ۲۱ چوپړی)

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲، مسافري ته دې ځان جوړ کړه

په چا مې سپارې که دې هېره کړم مینه،،
(حضرت محمد ویاړ، ۱۳۸۷ لېږدی، ۱۷۴ چوپړی)

▲، ټپکی کوه او بیا یې لیکه

چې په ټولي کې شرمنده نه شي مینه،،
(حبيب الله رفيع، ۱۳۴۹ لېږدی، ۱۰۹ چوپړی)

▲ ناوی بنادي دې مبارک شه

داسې بنکارپړي لکه لعل او مرغله

▲ رب دې رحمت پر دې ټیکی که

ایله بېله زړه مې په ځای و لگېدنه

▲ زما په زړه دې پرهار وکړ

په تا دې وشي د مصری توري وارونه

▲ مصری کوه او بیا یې لیکه

چې په ټولي کې شرمنده نه شي مینه

▲ مصری دوی درې سړي ته بس دي

له دې نه ورسته لغمانی سروکی کړمه

۱۷. د اېنچېنیر صفي الله فردوس او اوستاد عاشق الله فریاد پر یوې لرغونې لغمانی مصری کپسه

زه تاسو ته کپسه کوم؛ درنو!؛ کپسه داسې ده چې یوه وار ما په سوشل میډیا د
فیسبوک پر کورپاڼه خپله یادونه وکېنله.
خپل اند مې په دې بڼه و کښه چې سرلیک یې
،، دوي لرغونې لغمانی مصری دي ،، و.
کښلی ډول یې داسې وو.:

▲ زما دې سر په کار ده یاره!

مال ده بنټروځی چې زه اور پرې لږومه

▲ خاطر دې ډېر راباندې گران دی

کنه منگي لاندې خوله کله ورکومه

زما ملگري اوستاد عاشق الله فریاد داسې یادونه راته و کړه.:

▲ خاطر د ډېر را باندې گران دی

گني منگي لاندې خوله کبه ورکومه

دا لنډۍ زما ده، ما لس کله وړاندې کښلی او په آریانا تلویزیون کې مې ويلي ده.

ما ورته د یادونې ځواب داسې و کښه.:

زه په لاندې درې خبرو ستا یادونه نه منم او دا لاندې دلیلونه دي مخې ته ږدم.

لومړی.:

▲ ،، خاطر دې ډېر راباندې گران دی

ما په ملالي کوکي لاس کله پرېخونه،،

(منتخبات لغات متفرقه پښتو، قلمي نخسه، په ملي ارشف کې د میندودني گڼه ۸۲
الماری، ۴ خانه، مسلسله گڼه ۸، ۲۴۶ ټول ټال چوپړي، ۲۱۳ چوپړی، د خ اېڅی
کې پېنځمه گڼه لنډۍ ده)

له دې وړاندې کوم د لنډۍ یو کښلی (کتاب) نه دی خپور شوی، په کښلی بڼه؛ هغه وگړو چې نوموړې خطي نخسه یې خوندي کوله پوهېدل او که نه پوهېدل او که له بې باکی یې نوموړې کښلی ته چې لنډۍ دي. ورته یې په دري ژبه داسې نوم کښلی و، منتخبات لغات متفرقه پښتو، چې د دې خطي نخسي نه لیکونکی معلوم دی او نه یې د چاپ کال. خو له یوه سلو شلو کلونو څخه وړاندې خوندي شوی دی. (کولی شی چې تمبل شوی لومړی انځور یې و وینئ)

دوېم:

▲ ،، خاطر دې ډېر راباندې گران دی

زه په ملاله خولگی نه پرېدم لاسونه،

(د گل پاچا الفت، پښتو سندري په نوم لیکۍ دی، د پښتو ټولني د نشراتو مسلسل گڼه ۶۵ ده، د پښتو ټولني مبصر او د صحافت او تالیف د څانگو امر) گل پاچا الفت) ادبیاتو د څانگې له خوا له چاپه ۱۰۰۰ ټوکه سلامت تېر شوی، په ۱۳۲۵ لېږديز لمريز کال کې د علومو اکېډمۍ له لوري، د افغانستان په علومو اکېډمۍ کې د میندونې گڼه ۱۲، مسلسل گڼه ۶۵، ۱۲۰ ټول ټال چوپړي، ۱۱۶ چوپړي (پاڼه) کې دیارلسمه گڼه لنډۍ ده).

په نوموړي کتاب اوستاد گل پاچا الفت د سروزررو دولتي میل گڼلی هم دی او دا لومړی کتاب دی چې د لنډۍ یو په باره کې له چاپه تېر شوی دی. (کولی شی چې تمبل شوی دوېم انځور یې و وینئ)

درېم:

▲ ،، خاطر دې ډېر راباندې گران دی

ما پر ملاله خولگی نه پرېښوه لاسونه

▲ خاطر دې ډېر راباندې گران دی

د چا د وړاندې سترگې نه در اړومه،

(د محمدین ژواک، پښتني سندرې په نوم لیکي دی، لومړی برخه، د پښتو ټولني د ادبیاتو د څانگې له خوا له چاپه ۲۵۰۰ ټوکه سلامت تیر شوی، د زمري په میاشت کې په ۱۳۳۴ لېږديز لمريز کال کې د علومو اکېډمۍ له لورې، د افغانستان په علومو اکېډمۍ کې د میندودني گڼه ۴، مسلسل گڼه ۱۱۵، ۳۹۸ ټول ټال چوپړي، ۸۸ چوپړی (پانه)، د خ ابېڅی کې درېیمه او څلورمه گڼه مصری دي)
(کولی شی چې تمبل شوی درېیم انځور یې و وینی)

دا ټولي هم لرغوني مصری دي چې له پېړۍ یو، پېړۍ یو څخه سینه په سینه او ژبه په ژبه پښتنو وگړو را وړي دي.

شننه:

تاسو هم د لومړۍ مسرې بند راخستې!!؟،
تاسو دعوه کړې چې دا مالس کله وړاندې کښلې او په آریانا تلویزیون کې مې ویلې.

بیا نو دا ادبي غلا یا بیرغې غلا (فلجباریزم) ده چې یوه بند شېر د بل شاعر را واخلې او ځان په سې یې و تړي، یا خو به تاسو یې ترکیبي بڼه راخستې وي.
لس کاله وړاندې به هېڅ پرې خبر نه وې چې دا ولسي ادب پانگه لرغوني ده او دا په بې خبرۍ دي تاسو را خستې وي.
چې تاسو کښلې دي دا زما (عاشق الله فریاد) لنډۍ ده!!

▲ خاطر د ډېر را باندي گران دی

گڼې منگي لاندي خوله کبه ورکومه

ما چې خپره کړې وه هغه یوه لرغوني لغمانۍ مصری وه په لاندي بڼه:

▲ خاطر دي ډېر راباندي گران دی

کنه منگي لاندي خوله کله ورکومه

زه صفي الله فردوس هم کولی شم چې یوه ترکیبي بڼه یې جوړه کړم او په خپل نوم یې کړم لکه:

▲ خاطر دي ډېر راباندي گران دی

پارکي په شونډو کې پراته خوله درکومه

▲ خاطر دي ډېر راباندي گران دی

څالي څولي کوڅې اوږدې درته درځمه

او په همدې بڼه زه کولی شم چې د ملالی میوندوالې شاعرې زرې لنډۍ په شان
درته د یوې ترکیبې لنډۍ رغښت و کړم لکه: هغې چې ویلي وه:

▲ که په میوند کې شهید نه شوي

خداپرو لالیه بي ننگی ته دي ساتینه

زما ترکیبې بڼه یې (خو د داسې کړنو کول ناسم او ډېر غلت کار دی):

▲ که په میوند کې شهید نه شوي

د ډارن زویه! دورکاندي ته دي لېرمه

گوره!!؛ گرانه ښاغلیه عاشق الله فریاد صیب!

تاسو زما د ادبي بهر ملګری یې، بیا مې وطندار یې، بیا مې د ولایت یې، بیا مې
یوه ژبی یې، بیا مې د امان اوستاد زوی یې
(هغه را ته یوه وار د صبغت الله مجیدي باچاهی کې د جوزا میاشت وه، د بشپړ
هوټل کې و ویل:.

بچیه! مکتب ته ځي ما ویل هو،

زه ترې لږ لارم،

ویل یې هه دا زما چای وڅښه!!،

ما و ویل نه یې څښم،

بیا یې راته و ویل هه! دا دوی تور مرچ و خوره ما دم کړي دي؛ له دې ورسته
درباندي د مار، لړم، گوسنې، کپچه، غونډل، ښامار زهر او د دوی حرامیتوب تاثیر
نه کوي.)

د دې ټولو له پاره زه ستاسو ډېر درناوی کوم.

خو تاسو ځانمني مه کوئ، دا زموږ د ډېرو پښتنو لیکوالو علمي کمتون دی، ډېر ژر
په غصه کېږئ په خپله غلټی، هر انسان نیمګړی دی تېروتنې ورسره ملي وي.

تاسو چې د کومې لنډۍ دعوا کوئ چې زما ده او لس کاله عمر لري.

ما درته درې ثبوتونه او دلیلونه وړاندې کړه چې تاسو یا پوهېدلئ یا نه پوهېدلئ؛

یوه لرغونې لنډۍ مو په خپل نوم کړې یا ټوله، یا یې یوه برخه او یا یې یوه یا دوی
درې ویکيې (لغات). چې دې ته Plagiarism (د بل چا افکار او لیکنې په خپل

نوم تېرولو ته وايي) یا ادبي غلا وايي؛ د داسې کارونو کول زه ښه نه گڼم او تاسو سره یې په لنډپېرې ښه نه منم؛ له تاسو سره هېڅ ښه نه برېځنې، داسې کارونه لرغونو گړني پېيلو یا ادبي شفاهي ادب شېر (پېيله، اشلوک، پېران یا شعر) لنډۍ، تپه، ټیکۍ او مصرۍ پېڅليکي (تاريخي) ريښې چټکې وي او پردۍ علمي څېړونکو ته يې پېڅليک تراشلی مخي ته ږدي. چې ناسم علمي رغښت ترې برسېره کولی او په پوخ کې (قضیه کې) کولی شي.

زما ملگري اوستاد عاشق الله فرياد بيا داسې يادونه راته و کړه:.
فردوس خانه! زه د امان اوستاد زوی نه يم هغه چې پاروگر (مارانو نيونکی) و، زه د ملک امان زوی يم. هغه د الېنکار لوري و، مور د قرغيو ولسوالۍ يو او په قوم ناصر يو.
دا ټول کثافات دي، ته پر کثافاتو کثافات پاکوي، باچاخان لغمانی چا اچولی دی، هغه ټول شعرونه نيمگري وايي، ته هغه څه کوي چې څه درته څه وایم هغه و منه، نورو کېسو په سي مه گرځه.

ما ورته د يادونې ځواب بيا داسې و کښه:.
داخو سمه نه ده نو!، ما خو له چاپه تېرو شيو کتابونو او کښلو د چوپړو انځورونو سره درته په گوته کړه چې په رڼو سترگو يې و گوري. اوس بيا هم وايي چې زه درته څه وایم هغه و منه، دا په کومه ښه سمه ده. لکه تاسو وايئ دا لنډۍ زما ده:

۱. د عمر کچه يې لس کاله گڼي يا په ۱۳۹۰ لېږدي کې دې کښلي (ليکلي، يا جوړه کړي)

▲ خاطر د ډېر را باندې گران دی

گڼي منگي لاندي خوله کبه ورکومه

۲. د عمر کچه يې له يوه سلو شل کاله وړاندي قلمي نخسه کې شتون لري، چې راټولونکی او پېڅليک يې معلوم نه دی په ملي ارفک کې خوندي ده په ۱۲۸۰ زېږدي کال کې (خوندي شوي، ۱۲۰ کلو وړاندي خوندي شوي)

▲ خاطر دې ډېر راباندې گران دی

ما په ملالي کوکي لاس کله پرېخونه

۳. استاد گل پاچا الفت په خپل کتاب پښتو سندرې کې راوړې یا راټوله کړې او کتاب یې هم په ۱۳۲۵ لېږدي کې چاپ شوی دی، له دې کتابه وړاندې په لیکلي بڼه د لنډۍ یو کوم کتاب نه دی چاپ شوی، (۷۵ کاله وړاندې دا خوندي شوی).

▲ و، خاطر دې ډېر راباندې گران دی

زه په ملاله خولگي نه پرېدم لاسونه،

۴. د محمدین ژواک، پښتنې سندرې په نوم لیکي (کتاب)، لومړی برخه، کې ۸۸ چوپړی (پاڼه) ، د خ ابڅی کې درېیمه او څلورمه گڼه لنډۍ ده، په ۱۳۳۴ لېږدي کې له چاپه تېر شوی دی، (۶۶ کاله وړاندې محمدین ژواک خوندي کړې دي) له د څخه ورسته ډېرو لیکوالو لیکني کړي په لنډۍ یو لکه مجاویر. ا. ز ، عبدالروف بېنوا، صدیق الله ربښتین، ... سلیمان لایق.

▲ خاطر دې ډېر راباندې گران دی

ما پر ملاله خولگي نه پرېښوه لاسونه

▲ خاطر دې ډېر راباندې گران دی

د چا د وړاندې سترگي نه در اړومه

۵. ما چې خپره کړې وه په فیسبوک کې هغه یوه لرغونې لغمانې مصری وه په لاندې بڼه:

▲ زما دې سر په کار ده یاره!

مال ده بښتروځی چې زه اور پرې لږومه
یه کربانه!

▲ خاطر دې ډېر راباندې گران دی

کنه منگي لاندي خوله کله ورکومه
یه کربانه!

▲ زه خو همغه مسته لایلا یم

چې رنگ مي ژپر دی له همخولو بېله یمه

تاسو دا عوا کوئ چې دا زما ده، دغه لنډۍ درې کاله وړاندې د لغمان سر غنډوي (مشهور) سندر غاړې باچا خان لغمانې د حسني استاد زوی ته مې و ويل چې لغمانۍ پردو کې یوازې هرمونیه و غږوه او دا په کې و وایه. هغه درې دانې و ويلي او د یه کرېانه!؛ بلنویکی هم ور سره د مصرۍ په پیلنۍ مسره کې ور گډ کړه یا سرباري کړه.

تر دې وړاندې نوموړي باندې ما د لغمان لرغونې لنډۍ، ټپې او مصرۍ چې گل پاچا الفت ۷۵ کاله وړاندې له چاپه تېرې کړې وې. ټولې ۱۱۳ دانې مې په نوموړي باندې په ټیپي پیته کې خوندي کړې وې. دا لغمانۍ لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ چې هغه ۲. گڼه مصرۍ په کې هم شتون درلود او تايي دعوه کړې ده.

۶. زه صفي الله فردوس هم کولی شم چې دوي ترکیبي بڼه یې جوړې کړم او په خپل نوم یې کړم چې د عمر کچه یې یوازې ستا د یادونې د ځواب له پاره وکښم ۱ ورځنۍ لنډۍ ده او په دې پېخلیک ۱۴۰۰. د تلې میاشتې په ۳۰ مې روغولي لکه:

▲ خاطر دې ډېر راباندې گران دی

پارکي په شونډو کې پراته خوله درکومه

▲ خاطر دې ډېر راباندې گران دی

څالي څولي کوڅې اوږدې درته درځمه

۷. او په همدې بڼه زه کولی شم چې د ملالي میوندوالي شاعري لنډۍ په شان درته یوه ترکیبي لنډۍ رغښت و کړم لکه: هغې چې ويلي وه

▲ که په میوند کې شهید نه شوي

خدايرو لالیه بي ننگي ته دي ساتينه

زما ترکیبي بڼه یې (خو د داسې کړنو کول ناسم او ډېر غلت کار دی):

▲ که په میوند کې شهید نه شوي

د دارن زويه! دورکاندي ته دي لېرمه

۸. یا داسې نورې چې یوازې نن مې (۱/۹/۱۴۰۰) زوکړه کړې او زه یې دعوه
گیر شم (زما دې او ما جوړې کړې؛ ما ته منسوبې دي؛ دا ځان ته ناسم کار
گنم او دعوا یې هم نه کوم، ځکه تاسو په همدې بڼه یوه کار کوئ او پرې ولاړ
هم یئ).

کره بڼه د لرغوني مصری:.

▲ سپورمی سر وهه را خپره
یار مې د گولو لو کوي گوتي رببینه

ناکره بڼه یې:.

▲ سپورمیه کړنگ وهه را خپره
یار مې د گولو لو کوي گوتي رببینه

زما لومړی ترکیبي لنډی:.

▲ سپورمی سر وهه را خپره
ټپکو مروړلو نه به ټنده کړم ډارنه

زما دویمه ترکیبي لنډی:.

▲ سپورمی سر وهه را خپره
له ډېرو هنډو نه ونه وژنمه ژنه

یا داسې تاریخي لنډی ته:

▲ که د خانو لښکري راغلي
زه تر گوملي پوري مخي ته ورځمه

زما دویمه ترکیبي مصری:.

▲ که د خانو لښکري راغلي

توري او سپري لښدهماره ورته وړمه

راځم شنني ته يي:

پورتنی ټولې لنډۍ، مصری د سیلاب، رغښت، اصل، څپیز، خجنه یا زورني او
اهنگېز جورښت له پلوه ټولې سمې او روغې دي.

عیبونه د ویکو نه لري که تاسو وایئ؛ په خطي نسخه کې یوه عیب شتون لري د بش
ابڅی یې خ ابڅی کښلی، هو دا داسې شوي دي.

له بل پلوه دا شل کاله وړاندې ډېریو ماشینونو کې یاگانو شتون نه درلود؛
ګ په کې نه وو، او څ هم شتون نه درلود؛ ۵۰ کاله وړاندې ټوله نړی کې ۵۰
لښپاڼونه نه وو،

همداسې پخواني د پښتو ادب ستورو په لیکلو کې عیبونه او تېروتنې شتون لري.
چې او کې ډېریو ناکره کښلي؛ د دري ژبې چه به یې کاروو، د ډېرو پېنځه یاګانې
په ورته بڼه دي.

د وخت لیکونکو یا ټیپکونکو به یا غلت ټیپ کړي وي، یا به یې په منډه لیکلي وي،
په منډه لیکلو او خوندي کولو کې څه پاتې کېږي.

لکه په هماغه انځور کې ترې ن ابڅی پاتې ګران یې ګرا لیکلی.

تاسو خو پوهېږئ په دې وخت کې په نوي پښتو ژبه کې که څوک یوه وی یا ویکي
(لغات)؛ آن یوه، یوه وت (فاصله، سپیس، د ویکو تر منځ واټن) هم ناسم لیکي؛

که په منډه یې لیکي؛ که په کراره یې لیکي ناسم کار کوي.

آن که زه یې هم کوم خپلي پښتو ژبې ته پرې ملامت او غلت یم.

خو پخوانی یو چې څه کړي ډېر ښه یې کړي، تر مور یې رسولي که عیبونه یې
درلودل خو هغه پخوا وه او پخوا تېر شوی دی.

هغوی پرې بیر نه دي.

بل لوري ته ټول ژوندی پښت د پښتون پښت پرې بیر دی چې غلتي او عیبونه کوي
یا دوی یې نه او یوه پښتو کره پښتو باندې علمي پوهه نه پوره کوي.

بل لوري ته تاسو اوس دي ته کثافات وایئ؛

دا کثافات نه دي، د باچاخان لغماني په غږ دي دري دانې واورېدلي ځینو ویکو ته
یې او آن دې ټولو ته کثافات وایي او وایي چې تاسو (زه) پر کثافاتو کثافات پاکوم.

تاسو یې یوه وار د یوه لوی لیکول مخي ته پرېږدئ چې هغه یې در سره هم نه مني
او زه پر دې باندې له سلو یوه زر او دوي سوه ۱۲۰۰٪ کچې ډاډمن یم. ستا د

ختېځ لومړی نمبر څېړونکی. The number one researcher in the East

۱۸. د لنډۍ، تپې، تیکۍ او مصری انگر

د لنډۍ، تپې، تیکۍ او مصری انگر د څېړنې چوپړي یا ریسرچ پانې د دې له پاره وایو چې د نوموړو گړنې پېیلو ټولې برخې اړوندې ځانگړنې په کې د انگر په بڼه شتون لري.

زموږ پښتون پښت انگر ته د دې له پاره انگر وایي چې بې کچې (په کومه بڼه چې گڼونه دي) ډېرې لویې برخې په کې شتون لري، په هر بڼه ترې خپله گټه اخلي، تر ټولو ورته کتلی وي، په بشپړه بڼه ترې پوهه او معلومات لري. ژوي تر ټولو وړاندې خپل انگر ځان ته غوره کوي، په پنډوسه کې پرې ژونگر کېږي.

انگر ته اېنگلېسي ژبې کې (Courtyard, Compound) وایي چې مور یې په لویه کې (گډول، یو ځای کول؛ فیصله یا پرېکړه کول؛ جوړول؛ صرف نظر کول، د د جرم د مجازاتو څخه، موافقې ته رسېدل، گډ، د دوو یا ډېرو اجزاوو څخه جوړ شوی، انگر، غولی، احاطه شوی ځای، جارگی، چمبر، مرکب) ته وایو.

په انگر کې اندېرې، انکاری، روزه، سواره، انکاره، ډک، انکار، انگ، انگبین؛ انگرچه (پرېکړه، تصمیم، سېي (صحيح) فیصله او په زړه پوری کچه یا ټوله نتیجه؛ ټنگار، ثبات، ټینګ عزم)، انگری، انگل، انګول (کتل، پلټل)، انګولا، (انګولل لکه د چغال، لېوه او داسې نورو)، انګوت (وړه بېړۍ، ماکو، بېړۍ، کښتۍ؛ د بېړۍ عمله)، انګوری (انګیا)، انګپټی، انګېرل، هوا، سا، څا، دیوال، ځمکه، خاوره، تېرې، خلاص اسمان، تلې راغلي وریځ، رلی، باران، اوږه، ستوري، سپوږمۍ، لمر، توپان، باربوکی، تالنده، برېښنا، اووه رنگۍ او پرځ؛ ډول، ډول بوټي، گلونه، ونې او ډنډرې؛ ډول، ډول الوتونکي او هشرې؛ د کرکېلې پیلني او مدرنه توکي؛ اوبه، ویالې، لختي، ښډ، وریا او چرچوبۍ؛ ځلی، لرلیدی، تابدان، څارکښي او څاربندي؛ کوټې، برنډي، ځغاستې، پلغارې، سنتي، تیران، لرگي، درې، تخښتې، کرکي، کرکۍ، رونه او ور ... هر څه په انگر کې شتون لري چې زموږ د پویکولو جوگړ کېږي.

له لرغون پېر څخه پښتون پښت هم پېيله (پېیرن، شېر، شعر یا اشلوک) انگر (کور، بیت) سره ورته والی ورکړی دی، په لرغون پېر کې به انگر ور درلوه، چې ور به دوی پلي درلودلې، یوه کوشنۍ د وگړو تلو راتلو له پاره او لویه یې د کورني ژویو له پاره وو. ځینې پېر به یې پټونه سره برابر وو، د همدې له پاره خپل د ژبې پېيله د دوی پټه ور سره ورته والی ورکړی دی، چې هر پټ یې دوی کوشنۍ برخې لري، دوی مسرې وي، یا دوی کړۍ وي، یا دوی بنده وي. چې یوازې په

همدې یوه پېيله کې د انگر په کچه بي حسابہ څېړونه په کې شتون لري. لکه دا ليکوال په دې لنډۍ کې:.

▲ څه څه ځنگري څېړی پانې

گن لښتيلکي مي د پېلي کښلي دینه

که چېرې مور په علمي ډول د لنډۍ، تپي، ټيکۍ او مصری انگر څېړني چوپړې (د ريسرچ پانې) په انځورليک (گراف) لښتيلک (جدول) ناځانڅېري کرو.

بي حسابہ کرنې يا فعاليتونه به په لړ کې راکړي. زما په اند د اېنجينري پي اته پوستکالي لښتيلک په ډول يو کوشنی انگر، بي حسابہ کرنې يا فعاليتونه لړليک کوي، که وغواړو چې وي رغوو.

په همدې بڼه په دې د لنډۍ يو، تپو، ټيکۍ يو او مصری يو انگر څېړني چوپړې (د ريسرچ پانې يا جارگي ليکي، چمبرکښلي) کې د لنډۍ، تپي، ټيکۍ او مصری لښتيلک انځورليک څېره او کرنيوم (سر ليکونه) په دې بڼه بشپړ لمېسه کوم.

نينول: لنډۍ، تپه، ټيکۍ او مصری نينول (فلتر کول): اوردمنگي لار؛ لرغونی لښتيلک نخښه؛ ټول ټال د چوپړو گڼه: ۱۰۴۴؛ پېخليک: دکب شلمه، ۱۳۹۵ لېږدی يا ۱۰، ۳، ۲۰۱۷ زېږدی (پسرلی، غویی ۰۴، ۱۴۰۳ لېږدی يا ۲۴، ۴، ۲۰۲۴)؛ د کښلي د توک گڼه: ۳؛ کرنې گڼه: ۱ څخه تر ۰.۴؛ کرنې نوم: د لنډۍ يو، تپو، ټيکۍ يو او مصری يو بېلوالی څخه تر بېبره؛ لومړینی موده ،، ۱۱۳۶۷، ورځي؛ رښتي بشپړه شوي له سلو٪

(پېل پېر: ۱۶ / ۱ / ۱۹۹۰ زېږدي څخه تر ۷ / ۱۰ / ۱۹۹۳ زېږدي کې ،، ۱۰٪ ،، لومړی پېر: ۷ / ۱۰ / ۱۹۹۳ زېږدي څخه تر ۹ / ۶ / ۲۰۰۹ زېږدي کې ،، ۳۰٪ ،، دوېم پېر: ۹ / ۶ / ۲۰۰۹ زېږدي څخه تر ۱۰ / ۳ / ۲۰۱۷ زېږدي کې ،، ۶۰٪ ،، درېيم پېر: ۱۰ / ۳ / ۲۰۱۷ زېږدي څخه تر ۱۹ / ۲ / ۲۰۲۱ زېږدي کې ،، ۹۹٪ ،، څلورم پېر: ۱۹ / ۲ / ۲۰۲۱ زېږدي څخه تر ۲۴ / ۴ / ۲۰۲۴ زېږدي کې ،، ۱۰۰٪ ،،) ،، ۱۱۰٪ ،، پېل ،، ۱۶ / ۱ / ۱۹۹۰ زېږدي ،، پای ،، ۲۴ / ۴ / ۲۰۲۴ زېږدي ،، ټول ټال په يوه سيال جسم کې د ننه يا پر سر ورو ورو بنورېدل (هر هغه شی چې د اوبو پر سر ځي، د چنگک په مزي پورې کبابو نو ته د بنودلو د پاره اچول کېږي چې د چرپېدو په وخت کې توی نه شي. د يوه اوبلن پر سر درېدل) ،، - ،، البته شو چې ۱۰۰ شپي مي رڼي ورته شېبه، شېبه کړي؛ د يوه سرليک له بل سرليک سره د غوټي يا ټالونه (زانگو ډوله بستره چه په رسيون سره پي پر ديوالو يا ونو ځروي، هاممکس)؛ رښتني يا شوی کار؛ پاتي کار؛ وېرې (بحراني، انتقادي، غيرمطمین، خطرناک) پاتيشونی کار؛ پړاو (ځلی، نښه چې يو واټن د ميل په حساب

ویشي یا مهمه پېښه؛ سفر (د رښتو ټولگڼه، قوانینو مجموعه، رمز، کود): اېنج. ص. ف ۲؛ بیا کتنه (سمونه): د مرغومي له ۲۶ ۱۳۶۸ د لېږدي (۱۶ / ۱ / ۹۹۰ زېږدي) څخه وده (پرمخ تلل، ترقي کول، وده کول، بشپړیدل. پرمختگ، ترقي یا بشپړتیا)؛ نیونه (تمبونه، چارخانه، کار د صحیح کېدو له پاره نکراني او د همدې مقصد له پاره لارښوونه، دغه علامه (۷) چې په کتل شوي تصحیح شوي پانه، جمله، کرښه او نورو باندې اېښوله کېږي، کنټرول، لټونه، درول، ژغورول، د تصحیح په غرض کتل په سترنج کې (کشت) ورکول یا مخ نیوی). اېنج. ص. ف؛ منل (تصویبول، خوښه ورکول یا موافقه کول): ډیپلوم انجینر صفی الله فردوس خان.

د لنډۍ، ټپي، ټیکۍ او مصری لښتلیک انځورلیک کرښوم لکه:.

د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو بېلوالی؛ تعریفونه؛ بېلونکي نخښي؛ د رنگونو ښکاروندی (د رنگونو کود)؛ د اواز ټېټوالی او لوړوالی؛ دفتگونو؛ لور د پلورلو وړ؛ د کچي اندازې؛ د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو سیمه یيزې پایلي؛ عیبونه او تېروتنې؛ په بشپړولو یې اثر؛ تاثیر نه شمېرل کېدونکی؛ د پښتو ژبي لهجه؛ د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو ژبه؛ د ولس بدلون؛ په پښتو علمي ادب کې مېنډېدوکه؛ بېلگي یې؛ بېرته یې خپل د اصلي ځای استعمال ته راوړی؛ د نورو نویو جوړولو تکل یې؛ اړوتي غني کول او خپرول یې؛ موندل او د ولس له منځه یې ټولول؛ آر؛ اوسمهال یې د ډېرولو تگ لاره؛ د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو ته د ادبي ښکېلاک گرو ارزښت ټاکل؛ لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو ځای؛ د پېڅلیک، پېر، ستر تاثیر لرونکی او ویشونکی لوری، د څېړونکي په پېيلو کې تشبې؛ رښتني وېش د دوی د محتوا او موضوع له مخې، انگر او بېبره.

چې د لنډۍ، ټپي، ټیکۍ او مصری انگر تازه په تازه، نوي په نوي لښتلیک انځورلیک څرگندوي، چې پښتون پښت کولی شي، د هر انځورلیک، کرښه، د اړېکي لښتي، پېر، شننه، انگرڼه، سپړنه، خاپ داغ (خال، ټکی، پلموتي؛ ټپ، ټپي؛ نوعي؛ سیمه، ځای؛ داغ داغ کول، رټه کول؛ نښه کول؛ رټه کیدل؛ په نښه کیدل؛ لیدل یا پېژندل) په ځغلنده لید و ویني.

د ورد پوستکالي له پامه د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو انگر څېړنچوپړي (د ریسرچ پانې یا جارگی لیکي، چمبر کښلي) کې چوپړي و، ۱۰۴۳، دی، ۳۰۰۲۳۶ ویکي لري، ۱۰۹۲۲۰۲ (منشور: د رسمي سند وړ کونه مستعمراتو ته د حقوقو وړ کونه: درېست نیونه و، د اېڅو، اونورو،، پرانټ). داني یې وت نه یا پرته له وته د اېڅو ځای نیونه لري، ۱۴۱۷۵۲۰ داني منشوره یې له وت سره دي، ۱۴۰۸۴ پر اگرافه دي او ۳۸۲۲۰ لښو کې کښل شوي دي.

۱۹. بېبره

په گړني ډول د وگړو يا د خلکو د پوهې کچه: د يوه کس د پوهايي له پاره مونږ مجبور يو، تر څو چې شل کاله لکچر ورکړو ترڅو چې پوی شي. او که په يوه چمبر ليکي کې و وايو؛ يا په يوې علمي څېړنه کې؛ يا ناول، کېسه او د لوبغالو کې د لوبو نه... .
پاره دا چمبر ليکي او علمي څېړنه تاثیر لري.
دغه شيان د دې باعث کېږي چې دلته نظم پلي شي. ترڅو پورې چې دی په دې تاثیراتو پوهېږي، ترڅو چې دی شل کاله زده کړې کوي بايد دی پوی شي.

نو اوس سم دستي له پاره څه کول په کار دي؟ چې مونږ يو سړی د رېنت (قانون) لوري ته و خوځوو.

که چېرې تاسو د هليوډ سينما ډېری گڼه وحشتناکه فلمونه وينئ چې خپری يې، دا څه تاثیر لري؟! دا غواړي چې په محلي قوانينو باندې يا قواعدو باندې خلک د ځينو سرغړونو (انحرافاتو) نه د قانون په لور و خوځوي.
لکه په ننداره کې يوه جلی ده، غواړي له ښاره د باندې ځنگله ته لاره شي، په ځنگله کې روانه وي، يو دم يې غومبسه وچېچي، خارښ پرې پيل شي، وپرسېږي، پرسوب يې وچوي او له کرېکيو بي سده شي.
کوبنس کوي چې د دوی د ټاټوبي يوه جلی داسې ځای ته يوازې لاره نه شي چې الله ورته تاوان کوي. هغه چې وايي د فلم ارييلی دي: انځور ۷۰٪ سلنه اغېزه کوي په تاثیر کې. د سفرونو نه، د دانه، د دانه... .

په ميلونونو، ميلونونو خلک دا فلمونه گوري مگر نه پوهېږي. کېدی شي چې د هليوډ لارښوونه کوونکی (ډيريکنټر، ريسس) په دې باندې پوی شي. چې دا فلم يې د څه له پاره جوړ کړی.

په همدې چمبر ليکي کې پښتون پښت له پاره همداغسې کېسي دي، دي کې بيا په نويو بشري علومو کې ډېر ستر، ستر بحثونه، کېسي، انگرېني او څېړني اړوونکي دي. دا ډېر لور لېول يا لور، لور پورونه (ليولونه) لري.

چې انسان څه رنگه مطالعه شي؟ د بېلگې په بڼه يوه نانونوله يا ناول دی، چې ليلا او مجنون، مومن خان او شيربانو، ملا عباس او گلېشره، چنگيز خان او تورک خاتون، احمد خان او انارگلي، پلانی او پلانی، چې دا ده او هغه ده، پلاني داسې و کړه او پلاني داسې و کړه.
دا محلي کړن لارې (قاعدي، مقررات يا Local Regulations) دي.

مونږ کولی شو په دې باندې له ټېټې سطحې نه. هغه څوک چې پوهېږي ټول خلک خو نه پوهېږي کنه، د ټولو خلکو د پوهولو له پاره څو، څو سليزي وخت لگېږي او پانگه (سرمایه) په لگښت (خرڅ، خراجات، بیه، مصرف) رسیږي.

اوس زه وایم د یوه سړي د پوهولو له پاره یوه میلیون ډالر هم کافي نه دي، یوه سړی پرې نه تکمليږي. چې هغه دي د ژوند په ټولو رازونو باندې پوی شي. که چېرې په یوه سړي یوه میلیون ډالره هم مصرف کړي بیا به هم هغه په ډېرو شیانو نه پوهېږي.

نو اړتیا لیدل کېږي چې. مونږ ډېر عادي رښت (قوانین) په ډېر عادي سطحو په عادي طریقو یا کړنلارو کې په خلکو باندې پلی کړو او هغوی ورسره اشنا کړو. په غیر مستقیم ډول باندې.

گنلی پښتون پښته! اوس راځو د جاپان چارپېریال یا محیط ته که چېرې تاسو د پېشو اهمیت او د هغې اغېزې وڅیړئ. بیا یې افغانستان کې پرتله (مقایسه) کړي نو دا ډېر توپیر لري. گورئ!!؟ د جاپان حکومت خلکو ته د دې په خاطر رښت (قانون) و ټاکه چې دوی به د پېشوگانو په نندارتون کې له ۱۹ ساعتونو څخه زیاتو کې پرې لوبه او ننداره کوله، نوموړي دولت و ویل چې له ۹ ساعتونه ډېر رښت نه شته چې زیاتې پرې و شي.

د دوی میرځمن پر دوی باندې تر ټولو لوی اتومي بمونه و غوځول، ټول ټاټوبی یې ورته لوتې، لوتې کړه، خو د دوی پوهکړو هغوی ته هېڅ په ناوړه سترگه ونه کتل، ټولو وگړو یې لکه د لېنډۍ غشو په شان یوازې یوه نخښه درلودله، چې په لویه کې خپل د نخښې منځه به ولې، موخو ته به ځان رسوي، مرگ ویل او رټل به نه کوي، خپل دین به په هسکو ځلوي، هغوی ته به وایي چې په علمي ډگر کې له مور سره تل مرسته و کړي، بېرته راستانه شي، په ودانه ونه او پرمختگ کې زموږ پل لور کړئ، دوی د میرځمن هر څه په شلخي بڼه جوړو، اړولی څېره؛ همنه برخي په بېلا بېلو بڼو جوړ وو، که د نوي ښاري پرمختگ ټوډي رېل تمخي څېړني لاسته راوړنه د دوی څېړونکو پېله وه، د څېړني ارزونې په پېر به په میرځمن ټاټوبی کې ویل چې دا څېړنه ناسمه ده، روغه پایله گټې ته نه ورکوي، تاسو جاپاني څېړونکي باید یوه بله څېړنه باندې کار و کړئ چې پېنوال غونډوس کې ثبت شي.

خو هغه جوړونه به یې خپل یو امریکایي ځلمي ته ور کړه، چې په همدې څېړنه وکړه او نوم یې په خپل نوم کړه. چې تر ټولو ښه ټیکلی (ریکات) زموږ د ټاټوبی شي. هر ټیکلی چې د امریکا اړوند ثبت شو، دوی پرې خوا بدي نه شو، که هغوی تور کلم رغوه، دوی به یو لږ اوږ، بل لنډ، بل پېر، بل گل لرونکی، بل سور او که د دوی تور و دوی به ژېر ورغوه، د پرمختگ هر اسباب، الې، توکي یې کاپي،

کاپي، کاپي، کاپي کړه، چې ټول په همدغه سلوکو کړ شو، چې خپل ټاټوبی یې وځلوه، خپلو وگړو ته یې وډنه، سوکالي، بډاینه، زدهکړه، دود، د ژوند کړنلار روغه کړه هغه څه چې دوی غوښته، د دوی غوښتنه او تر ټولو لوی ټاکلی بنسټیز ارمان وو هغو ته یې ځانونه ورسول.

بل لوري ته یو شی چې تاسو په سترگو نه وینئ د هغه تاثیر په تاسو باندې څه دی؟! نه شته!، په ساینس کې دا ډېره لرې خبره ده. پرته زموږ د خور پیغمبر حبیب الله محمد رسول الله ص د عقلي او نقلي لارښونو څخه چې هغه موږ ته په پوخ کې کړي او لمپسه شوي دي. د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو انگر خپل پښت ته اوږدمنګی (اوږد عمری) دی، په هېڅ بڼه به په پښتون پښت ته بوژن نه شي. زه په دې باندې لېږم چې دا به سويي بابېزه بېبره و لري.

د دې پيله ساده برابروي دا چې دا گډول لیکي یا جارګی لیکي (چمبر کښلی) یا چمبره کښلی څخه په بڼه ډول گټنه واخلئ هېڅ باک نه لري، ولي؟! ناگنله یې ډېره باک لري او ناگنله یې د نوي پښتو پښت اند، وند، بند، ژبي ته سر دردی او رنځ دی. د دې له پاره گڼانتیا یې په څار ده، وه یې لولئ، موږ ته په چورلېڅ پېر پښتو زموږ رښت د پوهېدلو او څېړنکيا په کار ده، تاسو لڼد پر لڼد؛ لنډ پېري مه کېږئ، لنډ پېري په آر کې اصیلو پښتنو لارغه نه دی، هر څوک چې وار، وار داسې کړ کېږي، نو دوی لنډمنګي دي.

ځل اورېدلو ډېري بې کټي معلومېږي خو کله چې یو وخت د یوه پښت (نسل، قوم) سیاسي او ادبي تاریخ لیکي نو گوري چې، په یوه ټاکلي تاریخي مرحله کې، دغه ډول پېيلې د پښت د ذهنیت او احساساتو اصیل او نکه ښکارندوی دی.

ختیز پېژندنه، ژبپوهنه، د پېڅلیک مطالعه او څېړنه، د نړۍ وال سیاست پلټنه او څېړنه، د کلتوري مسایلو څېړنه او پلټنه کې پیاوړی لاس لرل غوره وي.

زموږ ټاټوبي تل له داسې پرېوتو میرځمنو سره مخ کېږي، چې د وگړو او ژویو پر هېڅ اصل او ارزښت باور نه لري، تل یې ولاړ وگړي رېبي، ټولگډونه اسنتیاوو او زېرمو، مېرمنو، سرو، سپین ږېږو، تورسرو او کوشنیانو وژونکي او وپرونکي برېډونه کوي، دا یوازي او یوازي چې زموږ پښتون پښت په ټبر پېر کې پر ډېریو هېوادونو واکمني کړي او اوس نادري طبیعي زېرمې لرو.

د دوی نه پالل او ښکېلاګرو په کړنو نېغ تلل، بې ننګي ده، بې شملي یې ده، بې غیرتي ده، بې عزتي ده، بې ابروګي ده.

ما پر خپل پښت خپلې کښلې و منلې!

لورا لور، کوراکور، سر پر څنۍ، په وېره خوله، خوله پر خوله، غاره په غاره، په
ښکاره، په پټه، په څغرده، په ډاگه، دانگ پېلې او پر دې کښلې مې دغې سکالو دودیزه
کمبله را ونغاړم.

که د نوبل جایزه په ټولنیز ارمان، انساني پیغام یادوني او هنري ځانگړني له
پلوه اړخول کېږي.

دغه ډولې، ښاگلې او نازک هنر له جادويي اغېزه؛ د ننني ښکېلې او زبېښلې انسان
د ژغور، ازادۍ او سوکالۍ، هېواد پالنې، هېواد سره د مينې او بډاينې له پاره کتنې
واخستل شي.

ټول پېيران (پېيلې، شعرونه) پر دې ډول اړين بايد په کره پښويه او د پښويي په
ټوليز گړدوددي، تشريحي، پېخليکي، پرتلېز، ښوونيزي، اخځي (Reference)،
روغاونيزي (Structural)، زېږندي (Gnerative)، جوله ونجې – زېږندي
پښويي (Transformation-Generative Grammar) وندي وي.

زه دا کره بوروم چې، ما خپلې لنډۍ، ټپي، ټېکۍ او مصرۍ و کښلې، داسې
شونې ده چې ځينې برخې به يې ترېښتې برېښي. خو هغه الله ج پر ما لورينه کړې،
ما قصدي نه دي کښلې، نه مې په زوره کښلې او نه شلخي پېيلې دي، له مانه کښل
شوي دي او پنځې پېيلې دي.

په ټوله کې به دا کره و مومۍ، د علمي ډگر سرچينو ته هم رسول کېدې شي او په
بېلابېلو علومو کې ترې گټنې پورته کېدې هم شي.

زه هم د خپلې ژبې مینوال او ژمن پازوال (زمه وار) يم، له ډېرې مينې څه
ليکم او د دې له پاره زخمي زړی (ژوبل يا ټپي يم) له احساس سره مې شپې په
مياشتو او کلونو وېخښې تېرې کړې دي.

يوه څه مې ليکلې دي د څېړونکي (لومړی نمبر تحقيق کوونکي يا د ختېځ لومړی
نمبر ريسرچر) په ډول نيم گړتيا نه لري، چې هېڅ مې نه وی ليکلي نو نيمگړتيا به
مې هېڅ روغې، سترې او سمې کړې نه وي.

وار، وار په اړېستلې پار مې نيم گړتيا په کره کولو کې بېا، بېا اړخن سمون راوستی
دی. اوڅار (ډاگېز) يم چې پښت ته مې کښلې پېيونکۍ (امپل جوړونکۍ) د پاغوندو
شم.

زه په ليکنه کې د ضعيفو ټکو او کمزورو استدلالونو څخه ډډه کوم، نه مې
بورولي (راټولولي) او نه يې بوروم (راټولوم).

هڅه کوم چې کښلې مې په پوخ استدلال، قوي منطق او روارول شویو عقلي او نقلي سکله ولاړې وي.

زه د رېسرچ پانو یا څېرنې چوپړو جوړونکی یا څېرنه کونکی، پلټنه کونکی، تحقیق کونکی نه يم چې څېرنه یا رېسرچ مې غلت یا ناسم وي. بلکې زه د رېسرچ پانو یا څېرنې چوپړو چلوونکی، خپروونکی، هغه څوک چه لیکنې اصلاح کوی او بیا یې چاپ ته چمتو کوي، یا نشر ته چمتو کونکی (لکه د څېرنو) یا رېسرچ پانو یا څېرنې چوپړو بدلون ورکونکی يم.

تل د څېرنکو او رېسرچ کونکو څخه زما کښلې سمې، ستري، روغې او لوړې وي. زه تل د کښلو بوړولو کې راستۍ (رښتیا) وایم او تل په کښلو کې سم يم.

زه د پښتون پښت یوه علمي پېيلن، لیکوال او د ختبخ لومړی نمبر څېړونکی The number one researcher in the East په بڼه د خپل پښتون پښت هر وگړي ته نوې بډایه او د سرغندوبتوب تازه کښلې کښم او د لرغون پېر په دې لنډۍ دا کښلې (د لنډۍ یو، ټیو، ټیکۍ یو او مصری یو انگر څېرنه چوپړی یا رېسرچ پانې لیکي یا کتاب) پای ته رسوم.

▲ ستاسو په دوي سترگو مين يم

د خدای له پاره یوه خُل و گورئ مینه

۲۰. د انځورونو، څېرو او لښتیلیکو لړلیک:

درېیم ټوک د انځورونو لړلیک:.

- ۱.: د مصري هیروگلیف لیک بڼه چې په لغمان ولایت مهتر لام ولسوالۍ کټي څنگ او غور ولایت فیروز غرونو کې هم په لرغونو ځایونو کې په ډبرو کې شتون لري. شپږ سوه لیکلي شیان وو ۶۰۰ د مصري هیروگلیف لیک بڼه دي، و سړی او ملت، ۲۳ مخ، چې زموږ د ټاټوبي پیخلیک په ډاگه کوي. انځور (# ۵۴ انځور) ۵۴
- ۲.: ارامي لیک بڼه په لښتیلیک کې درېیم گڼه کې شتون لري، ځینې اوسني پښتو ابېڅې دي خو بېلوالی یې پر دې کې دی چې هېڅ ټکي نه لري. (# ۵۵ انځور) ۵۵
- ۳.: د پېل پېر (وختي وخت، د وخته وخت، مخکښي وخت، وړاندی وخت، مخکینی پېر، په سر کې پېر، پخوانی وخت، لرغونی پېر، نږدې پېر، را تلونکی وخت) ارابي دوران انځور..... ۵۸
- ۴.: په ۱۹۲۰ زېږدي کې د جرمني بانک نوټ یا جرمني مارک هامیانی یو یوه بېلیون جرمني مارک (۱۰۰۰۰ مېلیونه) ۶۰
- ۵.: د ښارونو او دکافي ذخیره (امانت ایښودل، رسوب کول، پاسره ایښوول، ذخیره کول) پټه دلغمان ساحه کې. (# ۵۸ انځور) ۸۴
- ۶.: د منرالونو ټیکلی (ریکات) یا منرالوجیکل ریکارډ په نوم د امریکا فینسټ مهالنۍ انځور. (# ۵۹ انځور) ۸۴
- ۷.: و، کونځیت سپوږمین، ۲۰ سانتي لور، له ماوی، لغمان، افغانستان څخه (د سوربوني راتولشوي) انځور یې مېرمن نیلي بریند اخستی دی،، (پېر، ۱۹۵۹ زېږدی، ۵ چوپړی) (# ۶۱ انځور) ۸۵
- ۸.: شین سپوږمین کرسټال، ۶۰ سانتي لور، تر ډېره پوري دا د فینسټ له لوري لاسته راوړل شوی کرسټل دی، یوه جوړه ده، دوي دانې دي، له ماوی، لغمان، افغانستان څخه (د سوربوني راتول شوي) انځور یې مېرمن نیلي بریند اخستی دی. (# ۶۰ انځور) ۸۵
- ۹.: و، ایلیبیت تورمالین کرسټال، ۶ سانتي لور، له کورگل، لغمان، افغانستان څخه (د سوربوني راتول شوي) انځور یې مېرمن نیلي بریند اخستی دی.، (پېر، ۱۹۵۹ زېږدی، ۱۰ چوپړی) (# ۶۳ انځور) ۸۶

۱۰. : وو ایلیبیت تورمالین کرسیتال، ۶ سانتی لور، له کورگل، لغمان، افغانستان
څخه (د سوربونني راتول شوي) انځور يي مېرمن نیلي بریند اخستی
دی،، (پیرر، ۱۹۵۹ زېږدی، ۱۱ چوپړی) (# ۶۲ انځور) ۸۶
۱۱. : وو ایلیبیت تورمالین کرسیتال، ۶ سانتی پیر، له ماوی، لغمان، افغانستان
څخه (راتولشوي د سوربونني) انځور يي مېرمن نیلي بریند اخستی
دی،، (پیرر، ۱۹۵۹ زېږدی، ۱۲ چوپړی) (# ۶۴ انځور) ۸۷
۱۲. : وو ایلیبیت تورمالین کرسیتال، ۲۱ په ۱۵ کې، له کورگل، لغمان،
افغانستان څخه (د هیرب اوبدا راتول شوي) انځور يي ویندیل اي.
ویلسن اخستی دی،، (پیرر، ۱۹۵۹ زېږدی، ۱۲ چوپړی) (# ۶۴
انځور) ۸۷

درېیم ټوک د لښتیلیکو (جدولونو) لړلیک:.

۸. ۱ لښتیلیک :. په دې لښتیلیک کې پلټنه داسې په ډاگه شوې یا څېړنه داسې
ښودل شوې ده چې د لنډۍ، تپه، ټیکۍ او مصری موندل او
دولس له منځه یې ټولولو اوډون (ترتیب) وندي کوي. ۳۲
۱۰. ۱ لښتیلیک: په روان پېر کې د لنډۍ، تپه، ټیکۍ او مصری د ډېرولو او
تگ لارې لښتیلیک (جدول) ښي څېره. ۴۲

۲۱. د کره لیکنی پښتو په پښتو تشریحی وییکو چوپړی، د پښتو ابڅځی په سته په لاندی لښتیلیک کی کښل شوی:

بېلگی:-

وی د ابڅځی په سته
مانا، د چوپړی گڼه له ټکی لرونکی کامی او ټکی نه
ورسته په شمېر باندي ښودل شوی.

۱. ای (ا، الف)

ابا:

پلار، د مور خاوند، د مور څښتن، د مور ساتونکی، د مور
میره، والد.؛ ۴۵، ۱۵۵ او ۲۰۹ چوپړی کی (پانه کی،
مخ کی، صفحه کی، مخگڼه کی) شتون لري.
شیطان؛ ۱۰۹، ۲۲۲ او ۳۵۶

ابلیس

ابڅځه:

یوه توری، یوه حروف، ښځڼه لږ نوم دی یا مفرده ښځڼه
وی ده. لکه: ا (ای)، ب (بی)، ت (تی).؛ ۳۳ او ۳۵
ډېر نوم د تورو دی ښځڼه وی ده، ټول توري، ټوله
الفبا، الفابیټ له ای څخه تر یی پورې.

ابڅځی:

لکه: زموږ د پښتو ژبی ۴۹ ابڅځی:

الف، ا، ب، پ، ت، ټ، ج، چ، ځ، خ، د، ډ، ر، ړ،
ز، ژ، بر، س، ش، ښ، غ، ک، گ، ل، م، ن، ڼ، و
(اوږد واو)، و (لنډ واو)، و (بېواک واو)، ه، زورواله
هی (ه یا ه)، زورکی هی (ه یا ه)، ی، ی، ی، ی، ی، ی
ث، ح، ذ، ص، ض، ط، ظ، ع، ف، ق
دودیز: ا؛ غږېز (فونومیک): a؛ نوم: ای (اه، زور)؛
بېلگه: اره، ار؛ غږېزلیک ar, ará.

؛ ۳، ۷، ۱۴، ۱۶، ۲۰، ۳۲، ۴۰، ۴۱، ۳۶۱، ۳۶۳،
۳۶۷ او ۳۶۸ چوپړو کی شتون لري (او ۱۶ واری نور
په بېلا بېلو چوپړو کی راغلی دی).

ابڅځی:

یوه توری، یوه حروف، نر لږ نوم دی یا مفرده نر ویکی
دی. ا (ای)، ب (بی) ت (تی).؛ ۳۶، ۴۸، ۴۹، ۱۰۰،
۳۶۰ او ۳۶۹ چوپړو کی راغلی دی.

ابڅځی

ډېر نوم د تورو دی نر وی ده، ټول توري، ټوله الفبا،
الفابیټ له ای څخه تر یی پورې.

لکه: زموږ د پښتو ژبی ۴۹ ابڅځی:

الف، ا، ب، پ، ت، ټ، ج، چ، ځ، خ، د، ډ، ر، ړ،
ز، ژ، بر، س، ش، ښ، غ، ک، گ، ل، م، ن، ڼ، و

(اوږد واو)، و (لنډ واو)، و (بېواک واو)، ه، زورواله
هي(ه یا ه)، زورکی هي(ه یا ه)، ي، ي، ی، ی، ی، ی
ث، ح، ذ، ص، ض، ط، ظ، ع، ف، ق). ؛ ۹۹، ۲۰۴،
۲۰۶، ۳۲۶ او ۳۶۰

نظر. ؛ ۶۷، ۸۱ او ۲۸۷ :اتکل:

د غوايانو هغه جوړې ته وايي چې کروندګر پرې کرونده
کولبه کوي. له کده واره وي او وطني يا لغماني بي هم
بولي، ځانګړتيا يې: په بېره کار کوي او زر سټري
کېږي، د پېرېدلو بېيه يې ارزانه ده او د لاسته راتللو ګڼه
يې زياته ده. دوېمه بېلګه يې انګيان نومېږي. له کده لوړ
وي او زراعتي يا کونړي يې هم بولي، ځانګړتيا يې: ورو
کار کوي په ډېر طاقت سره او زر نه سټري کېږي، د
پېرېدلو بېيه يې ګرانه ده او د لاسته راتللو ګڼه يې کمه ده.
درېمه بېلګه يې چېپان نومېږي. چې چېه بنسکرونه لري او
کم پيدا کېږي. ؛ ۳۲۷

اچيان:

د پښتومير، باچا ابدالي، دورانی، احمد شاه بابا. ؛ ۳۱۹
مشغول. ؛ ۲۹، ۲۶۱، ۳۵۰ او ۳۵۹
بشر، انسان، ژوی د حضرت ادم (ع) اولاده، اشرف
المخلق، بني ادم. ؛ ۳۲۷
راګ دی: سا دي دي ګا دي ما نا دي په دي ګا ما پاني
سا. ؛ ۳۲۷

احمد خان:

اخته:

ادم ذات:

ارو:

بغل په بغل، طرف په طرف، تاو را تاو. ؛ ۳۲۷
د پښتو ژبې سرغندوي ليکوال شاعر محمد اسمعيل ارم
پښتار منځنی نوم دی. ؛ ۳۲۷

ارک په ارک:

ارم:

ارمه:

ارپکه:

ازاريان:

ازانګي:

اسارت:

اشنا:

تکيه، پايه، ډډه. ؛ ۳۲۷

رابطه. ؛ ۴، ۳۸ او ۵۲

د ازار جمع ده، خلکو ته مصيبت ورکونکی. ؛ ۳۲۷

انګ. ؛ ۳۲۷

غلامي. ؛ ۱۵۰ او ۲۰۲

ملګری، دوست، انډيوال. ؛ ۲۷، ۳۰، ۸۸ او ۳۷۱

(ټول ټال ۲۹ واري نور)

دېرزيان رسونکی. ؛ ۳۲۷

ازرده:

دوران. ؛ ۶۴ او ۱۹۷

اقتدار:

مندکه، خسته. ؛ ۳۲۷

اکلياتوريس:

- اکیدمي: دار التعلیم، اکادیمی، د تعلیم جونگره، د زده کړې کور، اکادمي، هغه ځای چې الله د افلاطون د مدرسې پیروي او نظري زده کړې ورکول کېږي.؛ ۳۸۳ کاکي.؛ ۲۴۷
- اکي: خوشي، روان.؛ ۱۲۷ او ۲۲۲
- اپلا: بېل، جلا، جدا، الیده.؛ ۳۲۸
- الک: تالنده، په اسمان کې د لیکي په بڼه برېښنا ده.؛
- الماسک: هغه تن چې په ټول کران کریم د الله کتاب عمل کوي او په دونیوي علومو کې لوړې زده کړې و لري. ملا هغه تن چې کوران(قران) کریم لیکي، لوستل او ویلی و وسي، پېشوا، هغه میر چې کوران کریم لیکي، لوستل او ویلی و وسي، هغه مشر تن چې کوران (قران) کریم لیکلی، لوستل او ویلی و وسي او پرې عمل کوي یا کرلېږي.؛ ۳۱۶
- امرو: راگ دی: سا نا دي پا ماري گا دي ني سا ني سا ري گا دي سا.؛ ۳۴۴
- انا: نیا، ادکی، د پلار مور، د نیکه مندینه، د نیکه ارتبڼه، د نیکه مینا، د نیکه میرمن، د اکا بنځه، د بابا کور ودانه.؛ ۲۰۵
- اندکي: کوشنی فکر، یا کوشنی پام.؛ ۳۲۸
- انکر: اکر، حالت او وضع (بد انکر)؛ ۲۰۵
- انگار: سکروته.؛ ۶۶، ۹۰ او ۳۱۶
- اوتي بوتې: بي هوده خبرې، چتي او بي باکه خبرې.؛ ۳۲۸
- اوب: اوبدل یا (باقت).؛ ۳۲۸
- اورپکي: جگره مار، جنگ اچونکي، وسله وال، د کلاشینکوف ریشته داران.؛ ۳۷۶
- اورغونکی: وزگوری، د اوزې بچی.؛ ۳۲۸
- اوردپیری: اورد پراوی.؛ ۶
- اوردمنگی: اورد عمری.؛ ۶ او ۳۲
- اونیزه: هفته وار.؛ ۳۲۸
- ابنجینېر: یوه فرانسوي وی ده. هغه څوک چې طبیعت په خبرو راولي، د طبیعت ژبه ده چې زي روح شیان په خبرو راولي، بردابنت، طاقت، ظرفیت، څرگند والي او ځانگړني يي معلوموي. او په اصطلاح کې هغه متخصص ته وايي چې د یو شي په باره کې په ذهن کې پلان جوړوي

او بیا یې د خطونو په واسطې سره کښې یا ترسیم او تیاره وي.؛ ۲، ۳، ۵۶ او ۳۸۰، ۲۰ واري راغلی دی. اېنډاره، هنداره.؛ ۱۲۲ ویستلی.؛ ۳۲۹

اټینه:
ایستی:
ایډال ویس:

دولسپانې، ټیکګولی، ټیکوی، یو گل دی چې ستوري ته ورته بڼه لري، په رنگ سپین دی او داسې غرو یا د ځینګورا د پربنو په درزونو کې شنه کېږي، دا گل د سیویس هېواد ملي گل دی چې وګړي سګي لوبه کوي او په ډېره مېړانه سره لاس ته راوړي چې پیداګول یې ګران کار دی، د دې راوړل د زړه ورتپا نښه ده، دا گل یو ملګری بل ملګري ته د لاس نښې له پاره ورکوي.؛ ۳۲۹

۲. آ

اصل.؛ ۶
شرطی.؛ ۶ او ۳۱۸
اس، اسپ.؛ ۷۰، ۱۸۸
فکر، نظر، اند.؛ ۶

آر:
آروتی:
آس:
آند:

۳. بي (ب)

په ابراک یا عراق هېواد کې د ښار نوم دی.؛ ۴۹ ناخیز.؛ ۳۲۱ هغه شعر ته و ویل کېږي چې په هغه کې د ناوې بڼه ستاینه، یادونه او تعریف کوي. د واده په هغه وخت کې وایي چې د ناوې سینګار تمام شي نو پېغلي سر یوه ډایره جوړه وي او ناوې یې په منځ کې کېښوني او بڼه ستاینه، یادونه او تعریف یې په شعر کې کوي. نوموړي شعر ته ببولالي وایي. پاتې شوني دې نه وي چې د پېغلو په ډیرا کې هغه مېرمنې ګډون کوي چې هغه واده شوي او یا کوژده شوي وي. بي مېروخه او انجونې نه شي کولی چې په نوموړي ډایره کې ګډون وکړي.؛ ۲۲۹ مالک.؛ ۹۹، ۱۱۶

بابل:
بابیز:
ببولالي:

سبزي ده.؛ ۱۷۲، ۱۸۸ او ۲۴۹ د الینګار ولسولۍ کې د کلی نوم دی. د ګمبه او څخره نومي کلیو د سیند نه پورې. د توری کلا نه مخ په غره لورته په درځنی سیمه کې پروت دی.؛ ۳۲۹ زره.؛ ۴

بادار:
بادرنګ:
باغه گل:
بڅري:

- بدرنگه: مخننه. ۴. ۲۰۹ او ۳۵۳
 د ماشومتوب ملگری، د کمکیوالي ملگری، ورکیتوب
 انډیوال. ۴. ۳۲۷
 برخوردار: کامیاب، بهره مند، بریالی. ۴. ۵۱، ۷۰ او ۲۰۴
 بشپړ: تکمیل، مکمل، پوره. ۴. ۵۲
 بلواگر: شورشي. ۴. ۱۸۷ او ۳۷۷
 بگی: ټانگه. ۴. ۳۵۱
 بڼ: باغ، فردوس. ۴. ۳۱، ۳۵ او ۴۵
 بوستان: بڼ، وچینگی، باغ، فردوس، بهشت، جنت. ۴. ۶۱
 بوژن: دهشت، بلواگری، داراچول. ۴. ۳۲۱
 بور: راتول. ۴. ۱۰۸، ۲۰۳
 بورولي: راتول کړي، راتولولي. ۴. ۲۲۰، ۲۴۵، ۲۴۷ او ۳۲۲
 بورم: راتولوم. ۴. ۱۲۶
 بوروم: راتولوم. ۴. ۱۲۶، ۱۳۶، ۱۹۹، ۲۳۹ او ۳۲۲
 بولن: معقول، بولني (معقولي). ۴. ۳۳۰
 بولنده: کومانده. ۴. ۱۵، ۷۶، ۷۷ او ۷۸
 بولندويان: کومندانان. ۴. ۷۷ او ۸۱
 بیدیا: ټټنگ، بیابان، دښته، صحراء. ۴. ۱۸۵، ۳۴۸
 بیره: تیز، گړندی، رټ، څڅبکی. ۴. ۷۶، ۷۷، ۲۶۴، ۳۴۷ او ۳۵۲
 بېړنیو: عاجلو. ۴. ۳۳۰
 بي زبانه: حیوان، کم طاقت، عاجز. ۴. ۳۵۵
 بېلگه: نمونه، ورته بڼه، مثال. ۴. ۴، ۸، ۹، ... او ۳۷۲ (۸۵)
 واري نور په بېلابېلو چوپړو کې راغلی دی)
 بیهې، بیې، د منو په شکل خیران گردان پوټکی لري او
 زېررنگ. ۴. ۳۰۱

۴. پي (پ)

- پار: ساعت، وار. ۴. ۳۰۳
 پاتوری: وارث، اصلي پتساتی. ۴. ۸۹
 پټون: کشر، وروسته پاتي. ۴. ۳۱۶
 پردېس: مسافر. ۴. ۱۴۷، ۱۶۷، ۲۰۰، ۲۹۵، ۲۹۸، ۳۰۲ او ۳۸۴
 پرلغښتی: سپستماټیک. ۴. ۲۳۰
 پرگی: غرنی میوه ده چې قهوهيي او برگ رنگ لري، البته زري
 يي خوړل کېږي. ۴.
 پړ: چپه، نسکور، ژېرمخی، زېرمخی، ملامت. ۴. ۲۶۱

- پرونی: بنځینه څادر، ټیکری. ؛
- پسد: سم دم، رمټ، جور تیار، هوښیار. ؛
- پښت: نسل. ؛ ۴۶
- پښپله: کافیه یا قافیه. ؛ ۷۰، ۷۳ او ۲۷۴
- پلاوی: استازی. ؛ ۱۰۵
- پلنگ: پیرانگ. ؛ ۱۱۰، ۲۵۸
- پلو: د ټیکري هغه برخه چې په سینه پرته وي او له پیڅکو (څنډو، ژۍ) پیل او د ټیکري تر نیمایي پورې وي. ؛ ۳۳۱
- پلوه: اړخه. ؛ ۲۷، ۲۸، ۳۰، ۳۱، ۳۶۹ او ټول ټال ۱۷ دانې نور شتون لري.
- پلوري: خرڅوي، خرڅلاو، خرڅول، پلورل. ؛ ۴۶، ۵۳، ۱۹۳ او ۲۷۴
- پنځا: تخلیق مفرده نر وییکی یې پنځ دی. طبیعت. ؛ ۲۰۶
- پنځه: تخلیق مفرده نر وییکی یې پنځ دی. ؛ ۱۲۷، ۱۲۸، ۱۳۰، ۱۷۸ او ۲۳۸
- پور: قرض. ؛ ۴۳
- پوروری: قرضدار. ؛ ۳۳۱
- پور: منزل. ؛ ۹، ۲۱، ۵۰، ۱۸۵ او ۱۸۷
- پوپک: د ماشومانو یوه بېلگه لوبه ده. هغه خالي دروی چې د ولې ونې د نازک بڼاخ څخه لرگی د منځ ساکه(ساقه) یا ډډ اوباسي او پوستکی یې پاتې کېږي، چې ورته پوپک وايي. او ماشومان په خوله کې د غنمو دانې او یا نورې وړې دانې اچوي او هغه د خولې په واسطه پوپ کوي. چې هغه دانه د پوپک په منځ کې په سرعت سره د نښې طرف ته درومي. ؛ ۳۳۱
- پوښتي: پوښت، پوښتنه کول، سوال کول. ؛ ۲۸۵
- پوهگري: روڼ اندي. ؛ ۲۰۷ او ۲۶۲
- پیدايښت: زوکړه. ؛ ۵۶، ۵۸، ۳۳۹ او ۳۵۳
- پيسو: مفرده وی یې پیسه ده، هامیانی، پیسې. ؛ ۵۹
- پېغله: باکیره جلی، بي مېروخه، ناواده. ؛ ۵۲، ۷۳، ۸۳، ۱۰۸، ۳۰۲، ۱۵۶، ۱۶۳، ۱۹۲ او ۳۵۲
- پيمانہ: تله، اندازه. ؛ ۹۱
- پینی: کائینات. ؛ ۴۹، ۱۱۸، ۱۸۵ او ۲۶۰
- پيپله: اشلوک، شیر، شعر، (نظم). ؛ ۷۲، ۸۲، ۱۱۵ او ۳۷۱
- ټول ټال ۹۲ واري نور راغلی دی.

پېیرن: پبلیه، اشلوک، شېر، شعر، (نظم).؛ ۱۶، ۱۷، ۷۲، ۱۱۴،
۱۱۷، ۳۱۶ او ۳۳۴

۵. تی (ت)

تابدان: درینځه.؛ ۳۱۶

تان: تشکیل، رغونه، جورښت، ۲: خوی، رویه.؛ ۳۳۲

تپړ: پری، رسی، عوبدل شوي لومه.؛ ۳۴۶

تپران: بونجی (مونجی) هغه څوک چې پزه پښه کوي او لنډه وي

یې، بیت پوزی.؛ ۳۳۲

تران: پیل، شروع، برید.؛ ۲۲

ترخان: د لرگي چینی، هغه څوک چې له مالېي څخه معاف وي.

۳۳۲.؛

تروگی: یو ډول گیا ده چې غوايي و خوري پرسیږي.؛ ۳۳۲

تاراک: ټول وژنه، عام وژنه، قتل عام.؛ ۴۶

ترانگه: دره.؛ ۵۹

تعلیم قدم (کدم): شپږم حالت د سیستم دی، کې ورته وایي: کله چې گور

پای ته رسي تعلیم قدم پیلېږي. بیا شپه میري سره په گډه

وايي یو!، خپلو پخښو ته دب ورکوي. بیا وایي دوه! بیا

خپلو پخښوته دب ورکوي. بیا وایي دري! بیا خپلو پښوته

دب ورکوي.؛ ۱۸۶، ۳۳۲، ۳۵۹، ۳۷۳ او ۳۷۸

تل: بېخ، ژورتکی، ژوره نقطه.؛ ۳۴۹

تمکه: یو راز زهر او شیدي لرونکی بوټی، یو ډول غرنی بوټی

دی چې د زهر پی لري.؛ ۳۳۲

تمکه: زهري شیدي کونکی.؛ ۳۳۲

تمن: اشخار، تمنه، د اشخارو د بوټی څخه جوړه شوې پلنه چکی

چې د صابون په ځای استعمالیږي.؛ ۳۳۲

تنخرو: تمخرو، تنزری، تمزری، یوه مرغی ده چې خوندوره

غوبنه لري.؛ ۳۳۲

تندوس: یو ډول گیاه، یو ډول واښه دي چې د پسرلي په موسم کې

راتولېږي.؛ ۳۳۲

توتان: تازه میوه ده، د توت ډېرنوم.؛ ۳۳۲

تود بڅری: پروتون.؛ ۳۳۲

توران: تور کندهاري انگور دي بیخي تور.؛ ۳۳۳

تورایته: یوه ډول تورانگور دي چې لږ شان سوړوالی هم لری.؛

۳۳۳

تورتورو: گونگی.؛ ۲۰۹

تورتیلی: لمر سوځلی، هغه سړی چې تک تور وي، تورسوی شی.
؛ ۳۳۳

تورکوتا: د ځای نوم دی چې د لغمان ولایت مهترلام ولسوالۍ مخې
ته پروت کلی دی، د لغمان ولایت په مرکز کې شتون لري،
یا د تورکوټه. ؛ ۳۳۳

توره پانه: بنفشه، یو ډول بوټی دی چې ارغواني رنگه گل لري.
؛ ۳۳۳

توره خره: سهار وختي. ؛ ۲۱۸
د موسیکۍ یا د ډمټوب یوه اله د چې پوکوي یې او د تولی

توروتکو: په شان اواز اوباسي. ؛ ۱۸۶
د تورو نقطو جمع ده: قران کریم، مقدس کتاب، او پښتانه

یې د الله تعالی له لوري رالیرل شوي مقدس کتاب قرآن
پاک چې د حضرت جبرائیل امین ملائک په واسطه پر
حضرت محمد (ص) نازل شوی دی بولي. چې زموږ
ژوند، قانون، نظام دي کتاب پوري تړلی دی. ورته وایو
او منوونکو ته یې مسلمان وایي. الله تعالی مونږ ته له یو
لږ شیانو څخه په کلکه منه کړي یو چې هغه حرام دي او
نه به یې کوئ: په ځمکه کې فساد، د پردو خبرې منل،
یهودو او عیسویانو نه پیسې اخستل او لاس ورسره یو
کول، د مسلمانانو وژل، قتل، غلا، زنا، سود، شراب څښل،
د خور غوښه خوړل، د یتیم مال خوړل، ظلم، منافقت، ...
او له هغه سره شریک نیول دي. او بل لږ شیانو یې حلال
گرځولي دي چې همیشه به یې کړئ: د انسان درناوی، د
پلار او مور درناوی، بېوزلو، مسافرو، لارورکو،
کوشنیانو، سپینزیرو ته خواره او اړي بابرول، یووالی،
لمونځ، روژه، زکات، حج، یوازي او یوازي د الله تعالی د
رضا له پار جهاد، ښه سلوک، ښه رویه، ارام خوراک
کول په تېب اواز غږېدل، د مشرانو احترام، پاک خواره
خوړل، جغات، د مور او پلار په وړاندې د اوف کلمه هم
نه ویل. ؛ ۱۹۳

توریشانه: تور بخنه، تورنگۍ. ؛ ۳۳۳
توژن: دوران، پریود. ؛ ۲۸۸

توکی: مواد. ؛ ۲۹، ۳۰، ... (تول ټال ۲۸ واري نور)
تور: په پرتیا تورن، ملامتیا. ؛ ۲۸۶

تومن: شیرگرم، ترم. ؛ ۳۳۴
تونده: غوره مری. ؛ ۳۳۴

تېرې گل (تیرگری):

د مهترلام په ولسوالۍ، د لغمان په مرکز کې د کلي نوم دی. له مریم کورې نه کوز لورته (نوبت: نوموړې پرتې او اوارې سیمې پخپلیک دی. د شپاړسمې پېړۍ سره وروسته، د کروندو د کرکيلې د مالیاتو غوندولو راپورونه چې به سلطانت ته ورته نو د دې ختېجې پرتې او اوارې سیمې چې د الینگار او الیشنگ د سیندونو او ترانگو په غاړو کې وې افغانستان باله، او نومه وړی نوم به بابا ته ډېر خوند ورکاوه. او وروسته سلطان احمد شاه بابا ابدالي دوراني د ټول افغانستان نوم کړ، چې تر اوسه پورې پرې یادېږي.) نو یو هندو سوداگر چې نوم یې تېرې گلي نومیده او همدې کلي کې اوسیده.

د وخت په تېرېدو سره نوموړی تیرگری شو. او بیرل هندو انگر هم په همدې کلي کې وه. هغه وخت چې سلطان احمد شاه بابا ابدالي دوراني له هندستان څخه راستون شوی وو، نو ډېری گڼه هندوان ور سره راغلي وو او په دې کلي کې ژوندگر شوي وو. ډېری گڼه وگړي په دې اند دي چې نوموړی له پخوانه د تېرې گل په نوم وو او وروسته تیرگری شوه. د لغمان زور بنار یې هم بولي.؛ ۳۳۴

د تره بنځه یا کاکۍ.؛ ۳۵۸

تیندار:

۶. تی (ت)

د وی یا ویکي له پامه (په لغات کې) تپه هغه دوی سرې پېپلې (پېیرن، اشلوک، شېر یا شعر) ته وايي چې د تپ سره ډېرې ورته ځانگړې ځانگېرنې، څرنگوالی او څرگندوالی لري.

تپه:

او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی، هېښونکی، سندریز، خوږ، گڼلی، منلی، له اند، پند، احساس او تخیل ډک شېر دی چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاگانو د پښتو ژبې د ابېڅو وو، بن، ډ، ږ، ن، ی او ... څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدايښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکي بني) یې پرته له

ادبي بیرغی کولو (فلگیاریزم، د بل چا افکار او لیکنی په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کنبلی شي.

ټپي د مسرو شمېر يې ۲، د څپو شمېر يې ۲۲ له دفتنگونو او پارنويکيو پرته. (دفتنگونه د ټپي توکي دي لکه: وى، او، نو وى!!، جان، اشنا، شيرينه، گرانه، يا الله، يه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وى!، اى!، وه الله وى!!، وا وى، وای وای، وروره، يه الکه، يه پښتونه، يه کربانه، کنه او داسې نور... .)

د پښېلي يا قافېي کلمې يا غونډلې نه لري. خو د دوېمي مسرې په پای کې اهنګينه کلمه لري، چې دوى ټول اهنګ بشپړوي. هره ټپه بايد ده (زمور خپله ،وه، هـ يا هي ،، چې ورته وره ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوى سترګي ه ،هـ، دوى سترګي والا ه، يا عينکو والا، عصري او ځانبنودى، وه، واېو) چې د پښتو ژبې، نهويشتم، گڼه ابېڅې ده. په اول يا غرن اواز پایته رسېدلي وي، ټپه د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غريز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي.

په نورو ژبو کې د دې ډول پېيله (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک ليدل شوى نه دى او نه نورو ژبو ته د ټپي په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوى دى. پر ټولو ټپو، باندې يوه رښت (دودى يا قانون) د تطبيق وړ دى، يانې داچې د هرې ټپې لومړۍ مسره بايد ۹ له دفتنگونو پرته، او دوېمه ۱۳ څپې وي له دفتنگونو پرته.

د هرې ټپې، د لومړۍ څلورمه او اتمه څپه؛ د دوېمي مسرې څلورمه اتمه او دولسمه څپه، خجنه وي؛ ډېرى وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سيمه بيزو غرو سره هم څپه په خپل کيفيت نه پاتې کېږي او په نيمه سيمه کې توپير لري. ۴. ۹، ۱۰، ... ۳۸۵ (ټول ټال ۱۶۴ واري نور)

ټپه يې يوون نوم دى، يا مفرده وى يې ټپه ده او ټپه ډېرونم ټپو (نارينه وى) او ټپي (بښځېنه وى) کېږي. ۴. ۶، ۸، ۱۰، ... ۳۷۰ (ټول ټال ۲۷۰ واري نور)

ټپي:

ټپه ایزی (ټپیزی):

د وی یا ویکي له پامه ټپه ایزه هغې درې سرې پېیلی ته وایي چې درو ټپو سره ډېرې ورته ځانگړې ځانگړنې، څرنگوالی او څرگندوالی لري. او په اصطلاح کې هغه وگړنۍ، پیاوړې، غښتلې، هېښونکې، سندريزه، خوږه، گڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخيل ډکه پېيله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاگانو د پښتو ژبې د ابېڅو ،، بن، ډ، ر، ن، ی او ... ،، څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدايښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغې کولو (فلگیاریزم، د بل چا افکار او لیکني په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

د کوشنۍ ټپه ایزی د مسرو شمېر یې ۳، د څپو شمېر یې ۳۱ له دفتنگونو او پارنویکیو پرته دی. (دفتنگونه ، الیده ، اضافه، سرباري او اوسترباری، غونډلې یا کلمې دې چې سندره ، اهنګ؛ ترنگتوک؛ یې لا خوږوي، په بله مانا دفتنگونه ، غبرگغږونه یا واکه مرکب ، هغه اوازو ته وایي چې د خپلواک او نیمواک په ملگرتیا منځ ته رازې او لکه یوستوی اواز یوه وار پتلیز له خولې راوزې د یوه غبرگغږ لومړی ټوک یوه خپلواک او دوېم ټوک یې یوه نیم واک اواز وي، کله زورکی واله یې یا نرمه ،، وی، او زرکی واله یې یا درنه یې ،، وی ،، او داسې نور. دفتنگونه ،غبرگغږونه، ناټروویکي، تروویکي، ستربل، اوستربل، پارنویکي، بلنویکي، اندېښني، هېجاني چغې، لکه: الله وی!، وی، او، نو وی!!، جان، ځانه!، ځانه!، اشنا، شیرینه، گرانه، یا الله، یه، وای!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وی!!، وای، وای وای، نو، الله، او، گرانه!، یه کرانه!، یه پښتیا!، یه ځلمیه!، هه بچیه!، فردوس ځانه!، لغمانیه!، یه که څاره!، ای الکه! وروره!، بخته میره!، وی اه!، دغه راز هو، نه، بڼه، څنگه، ولي...، نومري ټول د ټپه ایزی (ټپیزی) توکي دي، چې لکه هرې مسري پیل کې، کله منځ او ډیرای وخت په پای کې ویل کېږي او د څپو په شمېر کې ډېر والی راولي. د پښلې کلمې یا غونډلې لري لري. خو ډېری وخت د لومړی، دوېمې او درېیمې مسري په پای کې ترنگتوکه

غونډله لري، چې دوی ټول ترنگتوک بشپړوي. هره لنډۍ ایزه باید ده (زمور خپله ،، ه، ه یا هی ،، چې ورته وره ه، روغه ه، کوشنی ه، لنده ه، دوي سترگي ه ،هه، دوي سترگي والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ه، وایو) چې د پښتو ژبې، نهویشتم، گڼه ابېڅې ده. په اول یا غرن اواز پایته رسېدلې وي، تپه ایزه د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غریز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي.

او درېیمه مسره یې ۱۳ څپې وي له دقتنگونو پرته. د هرې تپه ایزې، د لومړۍ او دویمې مسرې څلورمه او اتمه څپه او د درېمې مسرې څلورمه اتمه او دولسمه څپه، باندې زورونه وي او ډېری وخت په کې کومه څپه باندې زورونه نه احساسېږي. له سیمه ییزو غړو سره هم څپه په خپل څه رنگوالي نه پاتې کېږي او په ځنې سیمه کې بېلوالی لري. په بله وینا لنډۍ ایزې مېچې د څپیزه او خجیزه ټولوالي سره سره پر یوه نازورنه څپه یا یوې خور غړې یا ترنمي څپه پای ته رسي. مانا دا چې د دغې وروستۍ نهمې، اتلسمې، او یوه دېرشمې څپې خور غړي د تپه ایزې مېچې د څپیزه او خجیزه ټولوالي ترڅنګه د تپیزې یوه بل رغنده توک گڼل کېږي او نه شتون یې رغښت له پوښتنې سره مخامخوي؛ د پېيلې په توګه یې یوه څپه کمېږي او له موسقي پلوه خور غړ له لاسه ورکوي. دغه پایني توکونه په یوه پېر کې له دغو درېواړو څپو څخه هره یوه د ور مخکې نهمې، اتلسمې، او یوه دېرشمې زورنې څپې له یوه څه اغېز سره تپه ایزې ته یوه خور غړي وربښي او پر همدې لاسوند له هرو درو څخه وریته هره یوه څپه هم ایوفوني (euphony) بلل کېږي چې پښتو اندول یې ترنگتوک یا ترنمي توک کېدای شي. غوره سټه د ترنگتوک په پاینۍ مسره کې دی چې نوموړې مسره د ایزې رغښت پنځ کوي، د ایزې غوره توک او منځي راځي.

په ټوله کې غوره ایزې هغه دي چې د لنډۍ، تپې، تپکۍ او مصرۍ، له هرې یوې مسرې سره ورته لرونه، پښيلې، ځانګړې ځانګړنې، بېلونکي نخښې، سرباري اهنګینه پایني څپې ولري، د دیفتنگونه او پارنویکي سره،

خو له نیمکۍ، انگی، لنډکۍ، بگتۍ، کپسۍ (شډې)، پارکۍ، کاکړۍ، نارې، بدلي، لوبې، سندرې، چاربيتې، سپنۍ (ازادې پييلې)، کپسه گۍ، د اتن غبرگۍ، درې څپيزۍ، څلور څپيزۍ، پېنځه څپيزۍ، شپږ څپيزۍ، اووه څپيزۍ، اته څپيزۍ، نهه څپيزۍ، لس څپيزۍ، هايکوبۍ، موندۍ (سر پرېکړۍ)، انځورگۍ، کپنتوزۍ (سانتۍ)، نامانېزۍ، زخۍ، بې ټولۍ، ټولونجۍ، ناپېنېلېزۍ، ناپييلۍ او سلسلۍ، دې ټولو پييلو سره د سکالو (موضوع، مسلي، دننه نۍ برخې، Dialogue) له ستې بېلوالۍ ولري، د دې له پاره چې دا ټول په ډېرې بڼه له درې مسرو څخه رغښت موندلی دی او زوکړه شوي، ان له ساده درې غونډله ايزه وينا او يادونې سره. نوموړو ټولو ته پام وي، پرې برلاسي وي، رت بېلوالۍ يا گړندۍ فرق يې وکولۍ شي، ورته گڼلي وي او د ټولو زهني پرتلنه په رپ سوب کې ټول پښتون پښت کولۍ وشي.

د دې له پاره زما څېړنه دا سپينې ته را اوباسي چې زه خپل د ژبې يوه څو سره پييله د څو سره ټپه ايزې نوم باندې نوموم، چې دې پښتو درې سرې پييله له درو سره ټپ يا درو سره زخم يا درې زخمه يا درې ټپه، درو سره ټپه ايزې، څلور سره ټپ له څلور سره ټپه ايزې سره، پېنځه سره ټپ له پېنځه سره ټپه ايزې سره، شپږ سره ټپ له شپږ سره ټپه ايزې سره، اووه سره ټپ له اووه سره ټپه ايزې سره، اته سره ټپ له اته سره ټپه ايزې سره، نهه سره ټپ له نهه سره ټپه ايزې سره او لس سره ټپ له لس سره ټپه ايزې سره... ډېرې ورته ځانگړې ځانگړنې لري. ۴. ۳۳۶، ۳۳۷ او ۳۳۸

- ټاپۍ: په نښه شوی، ټاپه شوی ۲: په ټکو لوخسۍ (خصۍ) شوی، ټپې شوی، ټکيدلی. ۴. ۳۳۸
- ټاپن: مهر لگونگۍ، ټاپه کونکۍ، چاپه کونکۍ. ۴.
- ټاپ: افسوس، ټاپ، ارمان، اوسوز، اوسوس. ۴. ۱۲۸، ۱۳۰ او ۱۳۵
- ټانتس: کم عقل، شوده، ساده، ناپو. ۴. ۳۵۵
- ټانتورۍ: ټانتور، ټاندور، د څپياکي (چاپکو) ټوتي چې نغري کي يو دبل دپاسه اېښودل کېږي او په اسانه اور اخلي. ۴. ۳۳۸
- ټبر: کورنۍ، کهول. ۴. ۱۱۱، ۱۳۰، ۱۳۶، ۱۳۷ او ۱۵۵

- ټیوټیوک: غرنی بلبل.؛ ۳۳۹
- ټیر: سونډي توکر.؛ ۳۳۹
- ټیر: سینه.؛ ۹۶، ۱۴۱، ۱۷۴، ۲۰۵ او ۳۰۴
- ټینګ: دښته، بیابان، میره، وچه دښته ۲: خالی لاس ۳: د افغانستان په ختیځ کې د یو ځای نوم دی.؛ ۳۳۰، ۳۴۸ او ۳۷۶
- ټګمار: دوکه ورکونکی، غلط توونکی، تېر وپستونکی، خوله په سروونکی، چل ورکونکی، فریبکار.؛ ۳۳۹
- ټندان: پلن، پرسیدلی.؛ ۳۳۹
- ټنده: وچولی، تندۍ.؛ ۱۸۳ او ۳۱۴
- ټنگ: انگ، انگ لرونکی اواز، د بدبختۍ زیری.؛ ۳۳۹
- ټوکان: د تخرګ لکره، امسا، ټاپوړۍ.؛ ۳۳۹
- ټول: واړه، درست.؛ ۴۰، ۴۱، ۴۳، ۴۴
- ټولګو: صنفونه، ټولګي، ټولګی یکر نوم دی.؛ ۳۳۹
- ټولګوالو: هم صنفیان، ټولګیوال.؛ ۳۳۹
- ټولګی: صنف، کلاس.؛ ۳۷۳
- ټولواله: سیستم.؛ ۱۰، ۵۱، ۷۱، ۹۴، ۲۳۰ او ۲۴۰ (چوپړو کې دا وی یا لغات شتون لري یا راغلی دی)
- ټېټ: کوز، لاندې.؛ ۴۴ او ۲۰۵
- ټېټه: سويي لوري، کوزې، لاندې.؛ ۶۲، ۹۴، ۱۹۵، ۲۱۵، ۲۴۴ او ۲۸۸
- ټیکۍ: د وی له پامه ټیکۍ هغه دوي سرې پېيلې ته وايي چې د ټيک سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې، څرنگوالی او څرګندوالی لري.

او په اصطلاح کې هغه ولسي، بیاوړی، غښتلی، هېښونکی، سندريز، خوړ، گنلی، منلی، له اند، پند، احساس او تخيل ډکه پېيله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نيکونو او نياگانو د پښتو ژبې د اېڅو وو، بن، ډ، ږ، ن، ی او ... ه، څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پيدايښت سره جوښت يې جوت کړي دي. پښت يې هم کولی شي چې لرليد (راتلونکي بني) يې پرته له ادبي بيرغي کولو (فلګياريزم، د بل چا افکار او ليکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

ټیګۍ د مسرو شمېر بی ۲، د څپو شمېر بی ۲۲ له
دفتنگونو او پارنویکیو پرته. (دفتنگونه د ټیګۍ توکي دي
لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شیرینه، گرانه، یا
الله، یه، وای، وای، وه!، وه الله، الله وی!، ای!، وه الله
وی!!، وای، وای وای، وروره!، یه پښتونه!، یه کر بانه،
کنه ...)، د پښلې (قافیی) کلمې یا غونډلې نه لري. خو
د دویمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی
ټول اهنګ بشپړوي. هره ټیګۍ باید ده (زموږ خپله ،ه،
ه یا هی ،، چې ورته وره ه، روغه ه، کوشنی ه، لنډه ه،
دوی سترګې ه ،ه، دوی سترګې والا ه، یا عینکو والا،
عصرې او ځانښودې، ه، وایو) چې د پښتو ژبې
،نهویشتم، ګڼه ابېڅې ده. په واول یا غرن اواز پایته
رسېدلې وي. ټیګۍ د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غریز)
جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو
ژبو کې د دې ډول پېپله (البته په همدې وزن او اهنګ)
څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د ټیګۍ په ژباړه
کې د دې اهنګ سائل شوی دی.

پرتولو ټیګۍ یو، بانډې یوه رښت د تطبیق وړ دی، یانې
داچې د هرې ټیګۍ لومړۍ مسره باید ۹ له دفتنگونو پرته،
او دویمه ۱۳ څپې وي له دفتنگونو پرته. د هرې ټیګۍ د
لومړۍ څلورمه او اتمه څپه او د دویمې مسرې څلورمه
اتمه او دولسمه څپه، خجنه وي. ډېری وخت په کې کومه
څپه په کې نه احساسېږي. له سیمه ییزو غږو سره هم څپه
په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر
لري.؛ ۲ چوپړی او ۱۶۷ واري نور راغلی دی

ټیګۍ بی یکره وی (یوون ویکی یا مفرد لغات) دی یا د
ټیګۍ ډېر نوم دی.؛ ۲، ۶، ۳۴۰ ... (۲۹ واري نور
راغلی دی)

ټیګۍ یو:

د وی یا ویکي له پامه ټیګۍ ایزه هغې درې سرې پېپلې
ته وایي چې د څو سره ټیک سره ډېرې ورته ځانګړې
ځانګړنې، څرنگوالی او څرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه وګړنۍ، پیاوړې، غښتلې،
هېښونکې، سندریزه، خوږه، ګلې، منلې، له اند، پند،

ټیګۍ ایزې
(ټیکیزې):

احساس او تخیل ډکه پېيله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاگانو د پښتو ژبې د اېڅو ، وښ ، ډ ، ر ، ن ، ی او ... ، څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له زوکړې له پېداېښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (رائلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغی کولو (فلگیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

د کوشنۍ ټیکۍ ایزې د مسرو شمېر یې ۳، د څپو شمېر یې ۳۱ له دفتنگونو او پارنویکیو پرته دی. (دفتنگونه ، الیده ، اضافه، سرباري او اوسترباری، غونډلې یا کلمې دي چې سندره ، اهنګ؛ ترنگتوک؛ یې لا خوروي، په بله مانا ديفتنگونه ، غبرگغږونه یا واکه مرکب ، هغه اوازو ته وايي چې د خپلواک او نیمواک په ملګرتیا منځ ته رازي او لکه یوستوی اواز یوه وار پتلیز له خولې راوزي د یوه غبرگغږ لومړی ټوک یوه خپلواک او دوېم ټوک یې یوه نیم واک اواز وي، کله زورکی واله یې یا نرمه ،وی، او زرکی واله یې یا درنه یې ،وی، او داسې نور. ديفتنگونه ،غبرگغږونه، ناټروویکي، تروویکي، ستربل، اوستربل، پارنویکي، بلنویکي، اندېښنې، هیجاني چغې، لکه: الله وی!، وی، او، نو وی!!، جان، ځانه!، خانه!، اشنا، شیرینه، گرانه، یا الله، یه، وای!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وی!، وای، وای وای، نو، الله، او، گرانه!، یه کرانه!، یه پښتیا!، یه ځلمیه!، هه بچیه!، فردوس خانه!، لغمانیه!، یه که څاره!، ای الکه! وروره!، بخته میره! دغه راز هو، نه، ښه، څنگه، ولی...،) نومري ټول د ټپه ایزې (ټپیزې) ټوکي دي، چې لکه هرې مسري پیل کې، کله منځ او ډیرای وخت په پای کې ویل کېږي او د څپو په شمېر کې ډېر والی راولي.

د پښلې کلمې یا غونډلې لږې لري. خو ډېری وخت د لومړۍ، دوېمې درېمې، څلورمې او پېنځمې مسري په پای کې ترنگتوکه غونډله لري، چې دوی ټول ترنگتوک بشپړوي. هره ټیکۍ ایزه باید ده (زموږ خپله ، ه ، ه یا هی ، چې ورته وره ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوي سترګې ه، ه، دوي سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري

او ځانښودې، وه، وایو) چې د پښتو ژبې، نهویشتم، ګڼه
ابڅې ده. په اول یا غرن اواز پایته رسېدلې وي، لنډۍ
ایزه د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غریز) جوړښت تابع
ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي.
او د لومړۍ ټیګۍ ایزې څلورمه او د دویمې ټیګۍ ایزې
پینځمه مسره یې ۱۳ څپې وي له دفتنگونو پرته.

د هرې ټیګۍ ایزې، د لومړۍ او دویمې (د پورتنۍ
څلور سرې مسرې درېیمه، او د پینځه سرې مسرې
څلورمه) مسرې څلورمه او اتمه څپه او د درېمې مسرې
(پایڼې مسرې)، څلورمه، اتمه او دولسمه څپه، باندې
زورنه وي او ډېرې وخت په کې کومه څپه باندې زورنه
نه احساسېږي. له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل
څه رنگوالي نه پاتې کېږي او په ځنې سیمه کې بېلوالی
لري. په بله وینا ټیګۍ ایزې مېچې د څپیزه او خجیزه
ټولوالي سره سره پر یوه نازورنه څپه یا یوې خور غږې
یا ترنمې څپه پای ته رسي. مانا دا چې د دغې وروستۍ
نهمې، اتلسمې، اووه ویشتمې او څلوېښتمه (د پینځه سره
ټیګۍ ایزې یې نهمې، اتلسمې، اووه ویشتمې، شپږدېشتمې
او نهه څلوېښتمې) څپې خور غږې د ټیګۍ ایزې مېچې د
څپیزه او خجیزه ټولوالي ترڅنګه د ټیکیزې یوه بل رغنده
توک ګڼل کېږي او نه شتون یې رغښت له پوښتنې سره
مخامخوي؛ د پېپلې په توګه یې یوه څپه کمېږي او له
موسقي پلوه خور غږ له لاسه ورکوي. دغه پایڼې ټوکونه
په یوه پیر کې له دغو درېواړو څپو څخه هره یوه د ور
مخکې وروستۍ نهمې، اتلسمې، اووه ویشتمې او
څلوېښتمه

(د پینځه سره ټیګۍ ایزې یې نهمې، اتلسمې، اووه ویشتمې،
شپږدېشتمې او نهه څلوېښتمې) زورنې څپې له یوه څه
اغېز سره ټیګۍ ایزې ته یوه خور غږې وربښي او پر
همدې لاسوند له هرو درو څخه ورپه هره یوه څپه هم
ایفوني (euphony) بلل کېږي چې پښتو اندول یې
ترنګتوک یا ترنمې توک کېدای شي. غوره سټه د
ترنګتوک په پایڼې مسره کې دی چې نوموړې مسره د
ایزې رغښت پنځ کوي، د ایزې غوره توک او منځې
راځي.

په ټوله کې غوره ایزې هغه دي چې د لنډۍ، ټیې، ټیکۍ او مصرۍ، له هرې یوې مسرې سره ورته لرونه، پښیلې، ځانگړې ځانگړنې، بېلونکې نخښې، سرباري اهنکینه پاینۍ څپې ولري، د دیقتگونه او پارانویکي سره، خو له نیمکۍ، انگۍ، لنډکۍ، بگتۍ، کپسۍ (شپۍ)، پارکۍ، کاکړۍ، نارۍ، بدلې، لوبې، سندرې، چاربیټۍ، سپنۍ (ازادې پېیلې)، کپسه گۍ، د اتن غبرگۍ، درې څپیزې، څلور څپیزې، پېنځه څپیزې، شپږ څپیزې، اووه څپیزې، اته څپیزې، نهه څپیزې، لس څپیزې، هایکویۍ، موندۍ (سر پرېکړۍ)، انځورگۍ، کښتوزۍ (سانتۍ)، نامانېزۍ، زخۍ، بې ټولۍ، ټولونجۍ، ناپښلیزۍ، ناپېیلۍ او سلسلۍ، دي ټولو پېیلو سره د سکالو (موضوع، مسلې، دننه نۍ برخې، Dialogue) له سټې بېلولۍ ولري، د دي له پاره چې دا ټول په ډېرې بڼه له درې مسرو څخه رغښت موندلۍ دي او زوکړه شوي، ان له ساده درې غونډله ایزه وینا او یادونې سره.

نوموړو ټولو ته پام وي، پرې برلاسی وي، رب بېلولۍ یا گړندۍ فرق یې وکولۍ شي، ورته گڼلې وي او د ټولو زهني پرتله په رپ سوب کې ټول پښتون پښت کولۍ وشي.

د ټیکۍ ایزې د څپې شمېر بېلگه داسې ده چې درې سره لري ۳۱ څپیزې وي، څلور سره ټیکۍ ایزې ۴۰ څپیزې وي، پېنځه سره ټیکۍ ایزې ۴۹ څپیزې وي، شپږ سره ټیکۍ ایزې ۵۸ څپیزې وي، اووه سرې ټیکۍ ایزې ۶۷ څپیزې، اته سره ټیکۍ ایزې ۷۶ څپیزې وي، او نهه سرې ټیکۍ ایزې یې ۸۵ څپیزې وي او لس سره ټیکۍ ایزې ۹۴ څپیزې وي. چې تر ټولو غوره یې څلور سره ټیکۍ ایزې ۴۰ څپیزې رانښلولې لری لري او څلور دانې وویل شي. خوند رنگ، د نوي وخت او هندارو په ښکاروندو په سټه ولاړ راځي، ډېرې ښې یې اته سره ټیکۍ ایزې ۷۶ څپیزې وي چې دوي دانې وویل شي، ښې به بیا درې سرې ټیکۍ ایزې دي اته دانې یا دولس وویل شي، لږې ښې بیا پېنځه سره ټیکۍ ایزې یا پېنځیزونې ټیکۍ ایزې دي چې پېنځه دانې وویل شي ښې راځي، دا بیا له

څلورو دانو شپږ سره ټیکی ایزو سره خوا په خوا ځای نیسي.

د دې له پاره زما څېړنه دا سپیني ته را اوباسي چې زه خپل د ژبې یوه څو سره پېيله د څو سره ټیکی ایزې نوم باندې نوموم، چې دې پښتو څلور او پښخه سره پېيله له څلور سره او پښخه سره ایز ټیک، پښخه سره رېټ رمت ایز یا پښخه سره سم برابر ایز او ایزې سره تشع کوم، چې ورته ټیکی ایزه وایي، په دغه ډول څېړې لري، درې سره ټیکی ایزې، څلور سره ټیکی ایزې، پښخه سره ټیکی ایزې، شپږ سره ټیکی ایزې، اووه سره ټیکی ایزې، اته سره ټیکی ایزې، نهه سره ټیکی ایزې او لس سره ټیکی ایزې... په بڼه مندل کېږي. د ټولو پام د ناوې ناوېټوب درناوې ته چې په همدغه شېبو او چارپېریال کې ویل کېږي نوموم یې. ټولې ځنگېړنې یې د بنادې د دې شېبو سره ورته وي. هر څه د ناوې برابر وي سم برابر، یوازې د ناوې ستاینه په کې کوي همدغه چارپېریال سره ډېرې ورته ځانگړې ځانگېړنې لري.؛ ۳۴۰، ۳۴۱ او ۳۴۴

۷. جې (ج)

- جانان: زما ریضائي نوم دی، زما ریضايي مور را باندې جانان نوم ایښی و، په دغه نوم به یې نومولم، ۲: لالی، لېوال معشوق، حبيب، محبوب.؛ ۶۷، ۱۲۱ او ۴۰ واري نور.
- جرگه: د پښتنو دود مجلس چې اته فیصله کېږي.؛ ۲۲، ۴۵، ۳۷۸ او ۳۸۷
- جغات: کوشش، ربر، زیار، زحمت.؛ ۲۲، ۱۷۰، ۱۷۳، ۲۰۳، ۳۳۳ او ۳۶۶
- جگړې: جمع وی ده جنگونه، مفرده وییکی یې جگړه.؛ ۸، ۴۳، ... او ۲۷۷ (ټول ټال ۴۱ واري نور).
- جگړه: جمع وی یې جنگونه، مفرده وییکی یې شخړې.؛ ۸، ۳۰، ۳۴۴، ... (ټول ټال ۳۵ واري نور).
- جلا: بېل، جدا.؛ ۳۲۸
- جگا: (جگه)، کور.؛ ۳۴۴

- جلگیو: د جلگی مشابع ده چې د چمن وابنه دي چې څرکا لري.
۳۴۵؛
- جنبان: لړزنده، لړزېدونکی.؛ ۱۸۸ او ۲۹۷
- جوگر: څېره، جونگره.؛ ۱۸۸ او ۲۹۷
- جولا: غالی اوبدونکی، توکر اوبدونکی.؛ ۳۵۹
- جيجری: کوزری، کوزلی، د خاورو گډوی، د خاورو گډوه، د خاورو هغه لوبنی چې لاستی لري اوبه په کې څښلی کېږي.؛ ۱۸۸ او ۲۹۷
- جيجکي: جمع ويیکی دی د جيجی، هغه مرغی دي چې د لويټ نومي مرغه څخه نه جلا کېږي.؛ ۳۴۵
- جيجی: د يوه مرغه نوم دی، هغه مرغی چې د لويټ نومي مرغه څخه نه جلا کېږي.؛ ۳۴۵
- جيجیونتی: د موسیکی د کماچ ټاټ يو راگ دی، رکهب يې با دي دی په دوو گندهارو (کومل، تيور) او دوونکهار و ويل کېږي، ارو، امرو.؛ ۱۸۸ او ۲۹۷
- جیل خانی: زندان، بندخانه.؛ ۲۸۶
- جیویش: هود، يهودي، بني اسراييل، د لغمانی بلا (بلحه) زامن.؛ ۱۸۴

۸. چې (چ)

- چان: ستره، پاک، صاف شوی، پاک شوی، غلبیل شوی، کره شوی.؛ ۴۱، ۵۳ او ۳۸۸
- چامبېل: جمبېلی، چلمیلي، يو ډول سپين گل دی چې ډېر ښه بو لري خوسپين يې ډېر پيدا کېږي.؛ ۳۴۵
- چاندو: يو ډول نشه ده چې افين (اپيم، تارياک) په اوبو کې پخوي اوچلم کې يې څکوي.؛ ۳۴۵
- چپاول: گوښه کول، چورول، تالاکول.؛ ۹۲
- چپټ: چپټ، ټوکمار، ټوکی، مسخر هچي، ټوقي، ملنډي، مسخره کونکی، دوره مار ۲: کرتو، قرتو، قرتن، غورتن.؛
- چپټ: تکره الک، غټ الک، تندرسته سړی ۲: څرگنده، ښکاره، معلوم، چپټه.؛ ۳۴۵
- چټي په چټي: هسې بي فائيدي، محضي محضي.؛ ۳۴۵
- چرسی: له چرسو تن، هغه تن چې چرس څکوي، نشه کونکي مواد دي. چرس.؛ ۳۴۵
- چرلندی: خاکساری، متواضع، چرلند.؛ ۱۸۸، ۲۹۷

چرلندی: متوازن، خاکسار.؛ ۱۹۴

چغغی: مغز، مغخ.؛ ۱۸۴

چغشکی: د ماشومانو کوچنیانو ځلمیانوڅڼی، د ماشومانوڅڼی، کوچنیانوڅڼی، ځلمیانوڅڼی.؛ ۳۴۶

چوپړي: چوپړی یا مخ، پانه، ورقه، صفحه یې یکر وی ده، لکه د کتاب او داسې نورو چوپړی.؛ ۲، ۹، ... ۳۸۹ (۲۰ واري نور ټول ټال کښل شوی.)

چوپړی: مخ، پانه، ورقه، صفحه لکه د کتاب او داسې نورو چوپړی.؛ ۲، ۹، ... ۳۹۲ (ټول ټال ۳۸۹ واري نور کښل شوی.)

چارمغز: غرنۍ میوه ده چې گرد شکل لري. البته پوتکی او مغزې خورل، غوځان.؛ ۳۶۶

چپناک: چپناغ، یو نوع شرط دی، چې د چرگ د سینې دوی شاخه هډوکي په ماتولو سره پیل کېږي، دوی تنه یې په دې موخه تړي، چې د زهن چټک تیا، زکاوټ پکې معلومه وي. دواړه تنه په دې بېلگه سره تړه تړي چې که هر څه ما تا ته لاس په لاس درکاوه نو د هغه سیز له نیولو او اخستلو نه وړاندې به راته یاد وایي. که یاد یې و نو له نیولو وړاندې ورته واي چې یاد، که هېر یې و، مقابل لوری ورته وایي چې و، ستا هېر زما په یاد،، نو په دی حالت کې چې یې سره په کوم څه باندې شرط تړلی وي هغه به ورکوي. لکه: ورو او غریبو د چپناغ گټلو ناغه: بېلگه- اینداره، رومنخ، د بوتانورنگ، کالي، لونگی، پکول، د میلی مصرف.

چوانانو او مینو د چپناغ گټلو ناغه: بېلگه- نوی کتابونه، بڼه قلم، غورکی، ټېسوت ساعت، کمپیوتر، د سرو زرو گوته، له ټنډې مچ، په زړه پوري ختي او کالي.

چشتمنو د چپناغ گټلو وبه: بېلگه- د ښادی مصرف، موټر، د لور پورو ودانۍ یو کور، د حج مصارف، په نړۍ یوالو هوټلونو کې مېلمستیا، د باندني هېوادونو د ډیسکوتیک مصرف، باندني هېوادونو د قمارخانو مصرف پری کول.

؛ ۱۸۵

۹. ځي (خ)

خاخ: غصه، قهر.؛ ۱۰۰

خاځل: قهرول، په غصه کول.؛ ۱۸۸ او ۲۹۷

- خانخارونی: خاریدونکی، فیدایي، قربانیدونکی.؛ ۳۴۷
 خانگرې: خاصه.؛ ۸۴، ۱۰۰، او ۱۰۸ (ټول ټال ۳۳ واري نور.)
 خانمرگی: ځان وژونکی، انتھاري، خودکش.؛ ۱۰۵
 خانمني: کرجنی، مغرور.؛ ۲۳۹، ۲۸۶، او ۳۱۰
 ځدران: ځدران په پکتیا کې د یوه نامتو او مشهورې قبیلې نوم دی.؛ ۱۶۴، ۳۹۲
 ځغ: غویانو په اوږو یې ږدي، سپاره تر، موتي، پال، تیر، رسی(تیر)، ځونډي او غویه کنترول وي.؛ ۳۴۷
 ځغونځونکی: په ډېره اوبی ترتیب گڼه گڼه راوستونکی.؛ ۳۴۷
 ځلان: ځلانده، درخشانه.؛ ۳۵۱
 ځواکونه: پوځ، لینکر.؛ ۷۰، ۷۴، ۷۵، ۷۶، ۷۷، ۷۸، ۷۹، ۸۲، ۹۱، ۹۲، او ۱۵۵
 ځنځوونکی: ځاڅکی ځاڅکی تویونکی، ټکی ټکی کونونکی، څڅوی کونکی، قطره کونونکی.؛ ۳۴۷
 ځینگر: گڼي.؛ ۳۴۷
 ځینگور: لغمان ولایت د الینکار ولسوالۍ، د نورلام بابا کلي سر ته لوري ته یو دنگ سپین په اوږو پټ د اوږدو پربنو لرونکی غره څوکه ده.؛ ۱۳۶، ۱۳۷، او ۳۲۹
 ۱۰. څي (څ)
 څاڅکی: څڅوب، چکک، څکک، څڅیننه، څڅوی، قطره، څڅواکی.؛ ۳۴۸
 څار: کتوکه، تعقیب، تر پام لاندې ساتل.؛ ۴۳ او ۳۲۱
 څارل: تعقیبول.؛ ۱۸۸، ۲۷۷، ۲۷۸ او ۲۹۶
 څاري: بي اتفاقي.؛ ۱۸۸ او ۲۹۶
 څپان: د اوبو توپان.؛ ۱۸۸ او ۲۹۶
 څپان: کنار، قطار، صف، چیل.؛ ۱۸۸ او ۲۹۶
 څپرکی: فصل، برخه.؛ ۱۱۴، ۳۷۶ او ۳۸۱
 څپوڅو: څپوڅی، خاپوړی.؛ ۳۴۷
 څپیز: څپه بییز.؛ ۲۷، ۲۸ او ۳۱۵
 څپیزو: څپه بییزو.؛ ۳۴۷
 څڅلو: سجدو.؛ ۳۴۷
 څڅلي: سجدې، مفرده وی یې څڅله یا سجده ده.؛ ۱۷۵ او ۱۹۴
 څڅبکی: گردی، چټک، تیز، ژر، رټ، بیره. جمع وی یې څڅبکي؛ ۳۳۰ او ۳۵۲

- څڅوبکی: څڅواکی، قطره، څاڅکی.؛ ۱۵۰
- څڅڅڅکی: د اوبو پوکنۍ، د اوبو پیرومبۍ، بر بوکی.؛ ۳۴۸
- څړبولیره: غټول کپړه، چاغول کپړه.؛ ۳۴۸
- څړڅڅبان: بازینگر، څړڅڅبانۍ.؛ ۳۴۸
- څړگرو: څړگری، یو نوع غرنۍ بوټی دی، چې تارتار واینبو په شان دی، په زړه پورې بوی لري او اکسره د کوټو په غولي او جماعتونو کې یې د فرش له پاره اچوي لکه بروڅۍ.؛ ۳۴۸
- څړگه: بزبو، ترری، حق دوسته مارغه، یوه ډول مرغۍ ده چې د شپې له خوا ځان په ونه کې ځوړند وي او حق نارې وهي.؛ ۳۴۸
- څېرمه: څرمه، نږدې، کم وخت.؛ ۳۱، ۷۶، ۲۳۶، ۲۵۳ او ۲۵۴
- څرو: د اور رڼا.؛ ۲۱، ۱۸۵ او ۱۸۸
- څکل: کم واټن، لږه فاصله، لږه لاره، ۲: څنبل، چنبل، چپنبل، چپیکل، ۳: څکل: په ژبه د یو شي کیفیت.؛ ۲۹۷ او ۳۸۸
- څکل: د یو شي خوند کتل په ژبې سره، د یو شي کیفیت معلومول.؛ ۹۲
- څکه: څکاکه، روزي، هغه څه چې خوړل کېږي.؛ ۱۵۵، ۱۸۸ او ۲۹۷
- څلنۍ: چهار شنبه.؛ ۹۱، ۱۰۶ او ۱۷۵
- څلورڅنډۍ: څلورکونجۍ، اطاق، کوټه، خونه.؛ ۳۴۸
- څلور لاري: چوک.؛ ۳۴۸
- څلی څولی: لوړې ژورې، څلي څولي ۲: د لارې توبنه.؛ ۳۱۰ او ۳۱۳
- څلېر: د بېدیا تالو، د صحرا تالاب، د مېرې ډنډ، د سارا حوض، د صحرا ډنډ، د ټټنگ حوض، د بنټي ډنډ، په دشته کې ډنډ، په ټيټنگ کې ډنډ، په بېدیا کې تالو، جوور، ترېلۍ، اود.؛ ۱۸۳ او ۳۸۷
- څورلېڅ: څورلېڅۍ، چورلېڅ، لټ، محور.؛ ۱۶، ۲۰، ۲۳ او ۴۰
- څمڅه: د ځمکې په مخ درځ (درز) یا د ځمکې په مخ چاود.؛ ۲۰۳
- څمغېلۍ: وره او زړه خیمه، وره او زړه کيږدی، ۱: څپړه، شیشۍ، برلک ډوری، د مرغانو شکنو (شکانانو) او نورو ځناورو د ډارولو دپاره په پټي او فصل کې درول شوی وي.؛ ۳۴۹
- څمغېلي څمغېلي: وتره (ځمکه)، وچه او لمده ځمکه.؛ ۳۴۹

- ځنگزان: په ډډه، په اړخ، په یوه طرف.؛ ۳۴۹
 څو تر څو: تر څوپورې، تر څومره پورې، تر څومره زمان پورې.؛ ۳۴۹
- څورله: خنځیر، خنزیر، سرکوزی.؛ ۳۵۶
 څورلېڅی: لټ، محور.؛ ۳۴۸
 څوسیس: جاسوس، سوسیس، څارونکی.؛ ۱۸۶ او ۳۵۷
 څوکر: کوڅه، چوکر.؛ ۲۵۶، ۲۹۵ او ۳۰۰
 څوگیر: انتظار کې ناست، منتظر، په څوکی ناست، د ښکار په طمعه ناست ښکاري.؛ ۳۴۹
- څولسیزي: سو دپې لس، لس کاله.؛ ۳۴۹
 څه او څه: پلانی او پلانی.؛ ۲۰۳ او ۲۸۰
 څه نه څه: کم او زیات، لږ او ډېر.؛ ۳۴۹
 څښتن: الله، رحمان، رحیم، ساتونکی، الله تعالی، رب.؛ ۱۸۹، ۱۹۰، ۱۹۱ او ۲۳۴

۱۱. ځي (خ)

- ځاوند: رب، الله، څښتن، ساتونکی.؛ ۲۴، ۶۶، ۹۰ او ۹۶
 ځاوند: مېړه، ساتونکی، شا یا شاه.؛ ۱۷۲، ۱۸۸، ۲۴۵، ۲۶۶، ۲۹۷، ۳۳۶، ۳۶۰
- ځپنځېږو: ځپنځېږه، په ځمکه او اړېدل، په ځمکه تښته کېدل.؛ ۳۴۹
 ځپن غوړی: غوړنرمی، غوړپوستکی، د غوړپېڅلی، د غوړ پوڅکی.؛ ۳۴۹
- ځتېڅ: شرق، لمر خاته، هغه ځای چې لمر ترې را پورته کېږي، هغه سیمه چې لومړی پرنورو سیمو رڼا او روښنايي خپروي.؛ ۶، ۳۰۴، ۳۱۵، ۳۲۲، ۳۲۳، ۳۳۴، ۳۳۹، ۳۵۶، ۳۵۹ او ۳۹۰
- ځڅوک: ځڅوکی، د ځمکې مخ چاودنه.؛ ۳۴۹
 ځچلی: تېله کړی، پورې وهلی، اچولی، غورځولی، پورې وهل شوی.؛ ۳۴۹
- ځدایرو: په الله قسم، په الله سوگند، په څښتن تعالی سوگند، په څښتن قسم.؛ ۸۱، ۸۲، ۱۶۲، ۱۶۳، ۱۶۴، ۳۰۳، ۳۱۰ او ۳۱۳
- ځدریوان: هغه څوک چې د کلي مالونه بیايي او بیا ترې د مال په سر ډوډی غواړي، خدری، د غوبه ډوډی، غوبانه ډوډی.؛ ۳۵۰

- خدر: گدا، مسکین، خوار، غریب.؛
- خدشه: شوکاره، په نوکانو گړول.؛ ۱۸۳ او ۱۹۰
- خدعه: دوکه، فریب، چل.؛ ۶۵
- خرپټه: یو ډول خررنگه وابنه دي چې اواره دبنته کې شنه کېږي، نری پانې لري او خلک یې خوري. همدارنگه د پیچ مرض یا د نسناستي دوا ده.؛ ۳۵۰
- خرپیاڅه: یو ډول بوټی دی چې سپین گلان کوي او نری اغزی لري.؛ ۳۵۰
- خرټی: غوند، گردی.؛ ۳۵۰
- خرټسکی: یو ډول بوټی بیخ چې گرد یا غوند مند شکل لري او تریخ خوند لري.؛ ۳۵۰
- خرډگ: یو ډول سارنی بوټی دی چې پلني او لویي پانې لري.؛
- خرډیگ: د بوټي نوم ده، مورکی، هغه کوشنی لرگی چې د مرغیو په دام (تلک) کې وي او ډوډی یا غوبنه یا بل شی په پېل کېږي.؛ ۳۵۰
- خر زوره: یو ډول وابنه دي چې دوه جلگه او شین لریو دا وابنه په ژمي کې څارویو ته ورکول کېږي.؛ ۳۵۰
- خرسومبه: پینی (رواش) غوندي یو بوټی دی چې په غره کې ساره اوشگلن ځای کې شین کېږي، په اوږي کې تازه په تازه خوړل کېږي او په ژمي کې حیواناتو ته د خوراک په ډول ورکول کېږي.؛ ۳۵۰
- خرسونه: د خرس جمع ده، یو ډول خوشبویه وابنه دي چې د ریشکي (ریشکي) په شان تخم کوي او خلک یې خور واته ور اچوي.؛ ۳۵۰
- خر غوری: خر غور، یو ډول خر رنگه پت لرونکی بوټی دی چې خلک یې د ځینو ناروغیو له پاره استعمالوي.؛ ۳۵۰
- خر غوله: یو ډول بوټی دی چې د ویالو په غاړه کې شین کېږي او ځینی خلک یې پخوي، همدارنگه د هغه دانو له پاره چې سر یې نه وي وهلی د ملهم په ډول استعمالوي.؛ ۳۵۰
- خرغینی: خرډگی، خرگی، خریزی، یو ډول مرخیزی، گوڅی (د هنوانو ستوری، کاپرخولی، لیوه پسکی) دغه ډول مرخیزی نه خوړل کېږي.؛ ۳۵۰
- خرمبری: یو ډول نبات دی چې په سارا کې شین کېږي، که له ځمکې را وکښل شي په ولیو (ریبنو) باندې یې ژولي نښتي وي.؛ ۳۵۱

- خرواره: یو ډول سارانې سابه (ساک) دي چې سورگل کوي او د پسرلي په سر کې پیدا کېږي.؛ ۳۵۱
- خروړک: یو ډول سارانې سابه دي چې سپین او سره گلان کوي د پسرلي په اولو وختونو کې پیدا کېږي او اومه خوړل کېږي.؛ ۳۵۱
- خروه: د شین شوبی (شمشوبی) په څېر یو بوټی دی. (بل لوري ته انسان هر بوټي او پاني خوړلی شي خو چې غور و نه لري. لکه څېری، نارنج، بلېټی یا روسی وله او داسې نور)؛ ۳۵۱
- خړه کی: یو ډول اغزی دی چې خلک یې په ژمي کې د پسونو له پاره وچوي.؛ ۳۵۱
- خړه واژ: یو ډول سابه دي چې د جوارو د بمبل په ډول گل کوي او څاروي (حيوانات) یې خوري.؛ ۳۵۱
- خړیتۍ: ازدحام، د خلکو گڼه گڼه.؛ ۳۵۱
- خړاوه: د سپو جنگ.؛ ۳۵۱
- خړسان: کوره سان، یو ډول نخي او سپین توکر دی.؛ ۳۵۹
- خړنگۍ: شینشوبی، یو ډول سارنی بوټی دی چې گل یې شین او پاني یې خړ دي او لوړوالی یې ۵۰ څخه ۷۵ سانتي متره پوري رسیري.؛ ۳۵۱
- خولگی: وړه خوله، کوشنی خوله، مچو، مچي، مچکه، چپو، خولگوتۍ.؛ ۱۳۵، ۱۴۸، ۱۸۳، ۲۵۶، ۳۰۸، ۳۱۲ او ۳۶۷
- خولگوتۍ: مچو، مچکه، مچه.؛ ۳۶۷

۱۲. دي (د)

- داچ: ناوي د واده کالي، هغه کالي چې ناوی ته د پلار له کوره ورکول کېږي.؛ ۱۸۴
- دا په دا: په دې سبب، په دې وجه، په دې خاطر.؛ ۱۸۴
- دانگ: توپ، خیز.؛ ۱۸۴
- داني: گڼه.؛ ۲، ۵، ۳۲ او ۲۴۰ (ټول ټال ۵۰ واري نور).
- داون: ټکری، شال، زروکی، پورنی، پرونی.؛ ۱۸۵
- دوچار: گرقفار، اخته، مبتلا، گیر، ککر.؛ ۳۵۲
- دد: ځناور، څیرونکی څاروی، څیرونکی ژوی، وحشي حیوان.؛ ۷۶

د دو: د د جمع ده، ځناورو، څیرونکي څاروي، څیرونکي ژوي، وحشي حیوانات.؛ ۱۸۹

درخشان: ځلان، ځلاند، روبنانه.؛ ۳۴۷ او ۳۵۳

درزنی: پلن هوار میدان، سم بگر.؛ ۲۶ او ۴۰

دروېشته: گډي وډي، درشته.؛ ۳۵۲

درغل: مکار.؛ ۱۶۱

درکار: یو بوټی دی چې زبرگول (گل) او سپین بیخ لري.؛ ۳۵۲

درکر: د بگی د ارابي گردی الفه، د گادی گردی ارابه، گادپله لرگی.؛ ۳۵۲

درکری: غوجل، د کورني ژویو خونه، د اهلي حیوانات کوټه.؛ ۳۵۲

درغلي: خیانت، درغلنه، منافقت، چل (چریکي لار).؛ ۱۸۴

درناوي: د درناوی یې مفرده وی ده، احترام، قدر کول، ځیگی، ځیگکتوب.؛ ۴۵، ۱۴۹، ۱۵۵ او ۲۲۷

دریخ: ممبر.؛ ۹۲، ۳۷۲، ۳۷۴ او ۳۷۵

دینن: دینمن، میرځي.؛ ۲۱، ۴۳، ۴۴، ۴۵ او ۱۸۶

دبناو: دبمنانو، میرځمنو.؛ ۴۳

دم گری: روانپېر، اوس محال، اوس.؛ ۶

دنک: لور، جیگ.؛ ۱۶۹

دود: دستور، د ژوند تگلاره، رواج.؛ ۵، ۲۷، ۲۸ (۸۱ واري په نور په نورو چوپړو کي شتون لري)

دوسیه: کپس، د کپسي ترلي چوپيري، د مسلي غونډی، مکتوب.؛ ۳۵۲

دوهنی: دوشنبه.؛ ۱۰۶

دوی گراهه: دوی هومره، دوی چنده.؛ ۳۵۲

۱۳. ډي (د)

ډاد: مطمعين، باوري.؛ ۸۱، ۱۱۲، ۱۵۲ او ۱۸۹

ډاډینه: تسلي، ډاډگیرنه.؛ ۱۱۲

ډډون: تلاش، لټون، پلټنه، لټونه، پلټون.؛ ۷۱ او ۱۸۴

۱۴. ري (ر)

راخپنځم: پر کوم، نسکوروم، راچپه کوم، چپه کوم.؛ ۳۵۳

راستی: کوڅي، لاري، کشونه.؛ ۳۱۳

راستی: رښتیا.؛ ۳۲۳

۳۵۳ چوپړی

د لنډۍ یو، تپو، ټیکی یو او مصری یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

- رپ: ثانیې ۱۰۰ برخه.؛ ۱۹۹، ۲۰۱، ۲۰۲، ۲۰۳
- رت: تیز، گرندی، څڅبکی. زرور، په زړه ببر، تکره سر
- رتپه: بی باکه: څرگنکد، بر جسته، وتلی.؛ ۱۷، ۲۶، ۶۹، ۲۲۷ او ۱۴۶
- رتپه: تېزه، بیړه، .؛
- رتپي: رته بی مفرده وی ده، جمع وی بی ده بیړه، .؛ ۳۱۸
- رتی: تېزپېغله، گرندی پېغله، څڅبکی پېغله.؛ ۳۵۳
- رفتار: تگلاره، کردار، کړندلاره.؛ ۵۲
- رغاوه: صنعت.؛ ۲۴۴
- رنده: د ترکانی یوه اله (وسله) ده چې لرګي پرې تراشي، اواره،
- ثقیل کوي.؛ ۳۵۳
- رنګري: رنګی، رنګری یې مفرد وییګي دي، لکه پټی چې له خُلو څخه پاک کړي او کبنت خپله اصلي بڼه وه بنایي.
- ؛ ۳۵۳
- روان سیند: الف: بېلګې وییتون، ساده لغات نامه، اسان قاموس (ساده فرهنگ)، بی: سویي ولاړ سیند (دریا یا رود جریان دار).
- ؛ ۳۵۳
- روېسانه: ځلانده، زلانده، درخشانه، معلومداره.؛ ۲۵۲
- روغناوی: ساختاري، بڼه یي.؛ ۳۵۳
- رېردان: څوڅینده، تریدنه، لمرزیدنه، رېریدینه.؛ ۳۵۳

۱۵. ري (ر)

- رېن: لېرجن، نارجن، لارجن.؛ ۱۸۴، ۱۸۶ او ۲۱۳
- رنجی: د غاښ رېښي، ولیي، ولي، او د مات شوي غاښ پاتي شوي جرري (رېښي)، مغري رنجه.؛ ۱۸۴
- رنګری: د چلم دروی، د چيلم نل، چلم نی.؛ ۱۸۵
- رېبڼه: هغه څوک چې لېر یې بهېري، هغه څوک چې لېرجن وي، هغه څوک چې نارجن وي، هغه څوک چې لارجن وي.؛ ۱۹۴

۱۶. زي (ز)

- زانګو: د ماشومانو دخوب ټال.؛ ۳۱۷
- زده کړه: تحصیل.؛ ۳۰۰
- زرغون: شین، سمسور، زراع، شنه.؛ ۱۲۶، ۱۳۶، ۱۳۷، ۱۳۸
- ؛ ۱۹۹ او ۳۵۷

- زیرامبو، ژراندو، زړاندو. ۴. ۳۵۴
زړان:
- هغه ماشومان چې پر مور باندې ډېر زیات گران وي؛
زنکیان:
- ۳۷۸
ماشومان، واره، کمکیان، اولاد، خیل خانه. ۲۲، ۹۶،
زوزات:
- ۲۶۰، ۲۸۰، ۳۵۴، ۳۵۵، ۳۵۹ او ۳۸۱
زوزان، ماشومان، واره، کمکیان، اولاد، خیل خانه.؛
زوزان:
- ۲۲، ۴۹، ۹۶، ۹۷، ۹۸، ۱۱۱، ۱۸۴، ۲۶۰ او ۲۷۹
تريخ اغزی، د اغزیو یو بېلگه ده چې ډېر زیات تريخ
وي او د اوبیانو خاص خوراک دی؛ ۳۵۳
زوزان:
- پیدایښت؛ ۳۷، ۴۵، ۵۶ ... ۳۷۱ (ټول ټال ۳۱ واري
نور راغلی دی.)
زوکړه:
- تاوان، نقصان، سوی گټه، ناگټه، بي فيدي، سوی
زيان:
- فيده، لامفيد؛ ۹۹ او ۲۰۷
زیرسر:
- ذخیره؛ ۳۵۴ او ۳۸۴
د زیرگی جمع ده چې په دي مانا سره ده:
زیگی:
- جیره گی؛ ششگی؛ جزگی؛ ځیوگی؛ خوځکی؛ جیشگی؛
سیزگی؛ ژپزگی؛ شیزگی. په لغمان ولایت کې ځوداني
ځلی ته ورته ډول غر دی، زیگی یې مفرده وی ده.؛
۳۵۴
- له ستونی خفه ول؛ ۳۵۴
زیندي:
- له ستونی خفه ول؛ ۳۵۴
زیندي:

۱۷. ژي (ژ)

- ژاپان.؛ ۵۰ او ۱۸۵
ژاپن:
- بي ډوله، بدرنگه.؛ ۱۸۴
ژاخو:
- ويپيانگه، وييزبرمه، ويكلبري، ويكشنري، (ذخيره زبان).
ژبپانگه:
- ؛ ۱۰۵
ژرنده:
- د غنمو، وريجو، جوارو او وربشو اوږه کولو ځای.
؛ ۶۲ او ۱۶۷
- يو ډول غرنی بوټی دی چې خونډورې دانې کوي او
ژړکوری:
- خلک يې خوري په بدن کې د پټ زخم ښه کولو له
پاره استعماليري او لږکي يې سوزوي. بله بېلگه يې
تورکوری ده.؛ ۳۵۵
- ساتونکی، ژغورندونکی، نجاد ورکونکی.؛ ۳۵۵
ژغورند:
- هغه لږگی دی چې د غوايانو په سټ کې راځي
ژغونډی:

په ژغ کي موقعیت لري او غویان د کولبي حالت کي

یوبل سره نه لږپړي.؛ ۳۵۵

وعدہ.؛ ۴۵، ۱۳۷ او ۲۵۱

وعدې.؛ ۲۷۸

منبل، شاربل، زگول.؛ ۱۸۵

ځوان، ځلما، بلغا، مرد.؛ ۱۲۳

حجره، سيل.؛ ۴۵

انسانان، اشرف المخلوقات، د حضرت ادم (ع)

اولاد یا زوزات.؛ ۱۱۱ او ۱۸۵

انسان، اشرف المخلوق، بني ادم، د حضرت ادم (ع)

اولاد.؛ ۹۶، ۹۷، ۹۸ او ۳۲۷

دوي يمه مانا يي حيوان، ځناور.؛ ۳۵۲

غارہ، کنارہ، جی، پیڅه، څنده، ۲) ژی: د اوبو

مشک، ۳) ژي: د پښتو الفباء لیکل شوی او کاپي شوی

۲۰ حروف، ۲۰ حوف.؛ ۱۴۹، ۱۸۵، ۲۰۳، ۲۰۵،

۲۴۶، ۲۵۷ او ۳۳۱

۱۸. پړي (ړ)

وعدہ لرونکی، ژمنه لرونکی.؛ ۱۸۵، ۱۸۹ او ۲۵۱

د زړه په غوږو او ریدل، د زړه له کومي اوریدنه.؛

۱۸۵

اواز کول، رغېدا، غرېدا.؛ ۳۵۵

کوکاري، زور، شورماشور، غوریدا.؛ ۱۸۳

۱۹. سي (س)

بيخی، سوچ، بالکل.؛ ۱۸۵

الوتکه، طياره، جوز.؛ ۱۸۵

بي عقل، کم عقل.؛ ۱۹۴

بي عقله، کم عقله.؛ ۱۸۵

لاپو، باتک، دورمار.؛ ۱۸۵

روحاً او جسماً څوک په غذاښ کول.؛ ۱۸۴

وچ، سوی، تړگی، تیندی نه لولپه.؛ ۱۸۵

برابر، ورته، مساوي، هم شکله، يوه بڼه.؛ ۳۱، ۶۱، ۶۲

او ۱۸۳

مشر، مير، سرلوری.؛ ۱۸۵ او ۳۷۶

کوشنی قطره.؛ ۳۵۶

سابت:

سابیری:

سادۍ:

سادۍ:

سادو:

سادیزم:

سار:

ساز:

سالار:

ستو:

- سپورې: کنځلي، پوچي، بدۍ، زیرې، ژیرې.؛ ۳۵۶
سجدي: څښتن ته ځان ټیټ راوستل، څښتن لویې ویل،
له څښتن سره د انسانانو د غږیدا موقع.؛ ۳۴۷
سحک(سحق): د دوي بنځو سره سامان مښلو ته وايي. دوي
بنځي چي له یو بل سره سامان جنگوي او خپل شهوت
پوره کوي.؛ ۳۵۶
سخهار: سخته هار، دباد دالوتلواواز.؛ ۳۵۶
سر بلند: سرفراز، سرلوری.؛ ۳۵۶
سر بیره: له دې سره.؛ ۲۷، ۷۱، ۷۲ او ۱۲۰
سرداران: مالیکان، د مالدارۍ مالیکان.؛ ۶۸ او ۱۴۳
سرفراز: سرلوری.؛ ۳۷۷
سرکار: دولت، حکومت.؛ ۳۵۶
سرکوب: خرس، سرتیټی، مختورن، نسکور، ژیرمخی،
زیرمخی، ملامت.؛ ۲۱، ۱۸۴ او ۱۹۳
سرکوزی: ۱: سرتیټی، مختورن، نسکور، ژیرمخی، زیرمخی،
ملامت ۲: سرکوب، خنځیر، څورله، خنزیر، خرس.؛
۳۴۹
سر لیک: سرلیکنه، عنوان، سر خط.؛ ۳۱۷
سر لیکه: سر لیک، سر مقاله.؛ ۳۵۶
سر لیکه: سر دړه، سر لوحه، بورډ.؛ ۳۵۶
سر مخ: سر صفحه.؛ ۲۲
سر وپړدی: بالښت، سرا بږد، سرو بږد، سرو بښت.؛ ۳۵۶
سزني: د ماشوم تر لوی پړی، هغه پټی چي ماشوم پړي
تړي..؛ ۳۵۶
سسټو: بي ایمانو.؛ ۳۵۶
سقر: دوزخ، جیهون.؛ ۳۵۶
سوکرکو: جوارۍ.؛ ۳۵۶
سکالو: موضع، مضمون، مطلب، مسله.؛ ۶، ۱، ۱۴، ۱۷،
۲۶، ۳۰، ۴۱، ۱۲۶، ۱۲۷، ۱۲۸، ۱۳۰، ۱۳۵، ۱۶۵،
۲۳۸، ۲۴۲، ۲۶۱، ۲۶۲، ۲۶۵، ۲۶۹، ۲۷۷، ۲۷۸،
۲۷۹، ۲۸۰، ۲۸۱، ۲۸۲، ۲۸۳، ۲۸۵، ۲۸۷، ۲۹۰،
۲۹۱، ۲۹۲، ۳۲۲، ۳۳۸، ۳۴۸، ۳۴۵، ۳۷۱، ۳۸۳،
او ۱۸۶
سوزني: د ماشوم تر لوی پړی، هغه پټی چي ماشوم پړي
تړي.؛ ۳۵۷
سوکرکي: جوارۍ.؛ ۳۵۷

سول:	عقل. ۴. ۳۵۷
سوله ستاره:	سوله ستاره، سوله بوله. ۴. ۲۲
سوله بیز:	روغه بیز، سولیز. ۴. ۳۵۷
سماوار:	سماوات هغه مسي شی چې پکې اوبه جوشي . ۴. ۳۵۷
سمه ده:	سپي ده، صحیح ده، صبي ده. ۴. ۳۱۱ او ۳۲۰
سندا:	د یو حیوان نوم دی چې په منځني ختبخ کې زیات پیدا کېږي. ۴. ۳۵۷
سو استفاده:	ناوړه استفاده، بده استفاده. ۴. ۳۵۷
سوب:	حاضر. ۴. ۱۷، ۹۹، ۳۳۸ او ۳۴۳
سودايي:	چورتي، په سوداګۍ. ۴. ۱۹۰
سودی:	لټ، تمبل، مټه. ۴. ۱۹۴
سودی:	لټه، مټه، تمبله. ۴. ۱۸۵
سور بڅری:	الکترون. ۴. ۳۵۷
سوسیس:	جاسوس. ۴. ۱۸۶، ۲۵۹ او ۳۴۹
سوګند:	رو، قسم. ۴. ۲۱، ۱۶۴، ۱۸۹، ۱۹۳ او ۳۴۹
سویل:	جنوب. ۴. ۷۰، ۱۴۱، ۱۴۳، ۱۵۷، ۱۵۹، ۱۶۲ او ۳۷۳
سیوا:	زیات، اضافه. ۴. ۲۵۰
سیوس:	په شمالي اروپا کې یو نامتو هېواد نوم دی، چې د نړۍ ناوې او زرغون هېواد دی، د دنیا جنت یې هم بولي . ۴. ۳۵۷

۲۰. شې (ش)

شاره:	ویرانه، خرابه، شارو، . ۴. ۲۴۵
شباب:	ځواني، ځوان کیدل. ۴. ۳۵۷
شپه غاله:	للیله، د زده کړیالو له پاره د هستوګند ځای. ۴. ۲۱، ۱۸۵، ۱۸۷، ۱۹۰ او ۱۹۴
شټی:	تیر، سوفار، خدنگ. ۴. ۳۵۷
شلگر:	هغه نرم پټی چې د شولو کرکيلي له پاره یې چمتو کړی وي، د شولو نهل کولو له پاره تیار پټی له چې له ابو ښد. ۴. ۳۵۷
شلیټي:	کنجری. ۴. ۳۵۸
شمن گل:	شمن ګال: د مهترلام په ولسوالۍ کې سویل لورته پروت د پښتنو کلی دی. خاله خیلو نه کوز او له جوګي کلا نه پورته. ۴. ۳۵۸
شنډ بڅری:	نیوترون. ۴. ۳۵۸

۳۵۸ چوپړی

د لنډۍ یو، تپو، ټیکی یو او مصری یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

شو غکی: یو نوع واینه دي چې د پسرلي په موسم کي په دښته
کي شنه کېږي او شغې یې خلکو پسي نخلي.؛ ۳۵۸

شپير: په باميانو کي د یوې سمې نوم دی چې ډېر ساړه وي په
کي او یو ډېر لړلی زوری (کوتل) هم لري چې د شپير
کوتل یې بولي.؛ ۳۵۸

شیطان: ابلیس، ازانئیل.؛ ۱۰۹ او ۲۲۲

۲۱. بڼي (بڼ)

بنکرور: زورور، طاقت ور، زناور، خناور، سوپر فاور.؛ ۳۵۸
بنکالو: د پخنبو غږ.؛ ۲۷۳

بنکالوه: سرخج، بحث، مباحثي.؛ ۱۲۴، ۱۲۵، ۱۲۷، ۱۲۸،
۱۲۹، ۱۳۰، ۱۳۱، ۱۳۵، ۱۳۶، ۱۳۷، ۱۳۸، ۱۴۰،
۱۷۶، ۱۷۷، ۱۷۸، ۱۷۹، ۱۸۰، ۱۸۱، ۱۸۲ او ۱۸۳

بنوونځو: مکتبونه، بنوونځي، د بنوونځی جمع ده.؛ ۳۵۸

۲۲. غي (غ)

غجکي: لکه دوي تاره (دمبوره) غوندي د ولسي موسيکي
يوه ډېره بڼه اله ده.؛ ۳۵۸

غزال: هوسی.؛ ۳۵۹

غريالي: روب، عضلاتي، تنومند.؛ ۳۵۸

غږ لېږدی: ژغ لېږدی، لور غږی، لورویونکی، لاود سپېکر.؛ ۳۵۸

غوتی: د گل هغه حالت چې خلاص شوی نه وي.؛ ۲۹، ۲۱۱
او ۲۱۲

غورځاون: د یوې ډلې غږی.؛ ۳۵۸

غورینه: کلماله.؛ ۲۷۹

غور غور: په اسمان کي د الکترونونو د تصادم صوت دی،
غور غوری بابا، په ورېځ اسمان کي سرو بخرو د ټکرونو
غږ. هغه غږ چې له تندر او تالندې څخه وړاندې وي؛
ټیلیفون.؛ ۳۴۶

غورکی: ورته؛ ۳۱، ۵۹، ۱۸۰، ۱۸۴، ۱۹۱، ۱۹۳ او ۳۶۸

غوندي: غوندي

۲۳. کي (ک)

- کاروان: پیر محمد کاروان، شاعر لیکوال زما د ادبي بهېر
د ۲۰۰۴ کال اشنا.؛ ۳۵۹
- کاروان: قطار، قافله، کافله.؛ ۱۶۶، ۳۵۷، ۳۷۹ او ۳۵۱
د کاکا بنځه، د کاکا منډینه، د کاکا ارتینه، د کاکا مینا، د
تره میرمن، د تره بنځه، د تره کور ودانه، تینداره.؛
۲۰۵، ۲۴۷، ۳۲۸ او ۳۳۴
- کازه: هغه څوک چې اواز نه اوري.؛ ۳۵۹
- کبلۍ: د هوسی زوزات، د هوسی اولاد، د هوسی بچی.؛ ۱۱۰
کټ مټ: یوه شان، ورته، هم شکل.؛ ۱۵، ۱۲۲، ۲۰۳، ۲۰۶،
۲۳۷، ۳۸۱ او ۳۸۷
- کتینه: د چرسو پری شوي گرده چې پټی ډډ ساتي.؛ ۳۵۹
کډوالۍ: مهاجرت، کډوان، کډوال، مهاجر.؛ ۱۴۰، ۱۶۹، ۱۷۱،
۱۷۳، ۱۷۷، ۱۸۱ او ۱۸۲
- کری: ټول، درسته، واره، گر سره.؛ ۱۹۶ او ۲۳۴
کری: گردۍ، حلقه، دایره.؛ ۳۵، ۱۰۳ او ۳۷۱ (ټول ټال ۴۰
واري نور)
- کلام: ویناوې، خبرې.؛ ۱۱۸
کلام: خبره، وینا.؛ ۳۹۰
- کله خور: سر خورونکی، کله خورک، یوه بیلگه الوتونکی دی چې
زېړه سینه، تور سر، اوږده لکۍ او ډبله چنگه مینوکه لري.
چټکی یو بلگه وړوکی الوتونکی دی (امریکایي وړه
مرغۍ) خوري. او ماشومان یې کافر الوتونکی هم
نوموي..؛ ۳۵۹
- ککړۍ: کپړۍ، سر، ځکیسر.؛ ۳۵۹
ککۍ: ځنکی، زانکی، ننکی، بڼکلی ماشوم، ډولي ماشوم، هغه
ماشوم چې په مور ډېر گران وي.؛ ۳۵۹
- کم اصل: بې نسبه، سوی اصیل، ډم، ناین، جولا، نداف، قوال،
بازینگر، نخۍ.؛ ۱۵۰، ۱۵۶ او ۱۹۵
- کوراک: غوزانو یو ستره بېلگه چې ډېر سخت وي او
ماشومان یې د څلورمغزو په لوبو کې د ټکي په ځای
استعمالوي.؛ ۱۸۴
- کوره سان: خړسان یو ډول نخۍ اوسپن ټوکړدی.؛ ۳۵۱
کور: ناسم، سوی سم.؛ ۱۸۵ او ۱۹۴
- کولمان: په لغمان کې یو غرنۍ سیمه ده چې وگړي یې

- په کولمانې (پشه بي) ژبه خبرې کوي.؛
 ډولبوزې، شا وزرې، (پکه بي بي، شاه پرک) ۲. مشره
 خور؛ ۶۳، ۳۰۱ او ۳۶۰
 کوکی:
- کيسکی، د خره بچی.؛ ۱۹۶، ۲۳۴
 د الينگار په ولسوالۍ کې شمال ختيځ لورته پروت د کلی
 نوم دی. په نورلام کې د ډکري کلانه پورته.؛ ۳۶۰
 کونړي: د کونړ، د کونړونو، د کونړ ولايت چې مرکز يې اسد اباد
 او بنار يې چغسرای دی (ځکه يې کونړونه بولي چې څو
 کونړونه لري لکه خاص کونړ، بر کونړ، کوز کونړ په
 کي دي).؛ ۲۳ او ۳۲۷
 کوهی: ساه.؛ ۶۱، ۷۲ او ۱۰۴
 کهول: کورنۍ.؛ ۱۳۰، ۱۶۹، ۲۷۹ او ۳۳۸
 کېړدی: خيمه.؛ ۳۶۰
 کېلمان: په لغمان مرکز کې د ميدانيو سيمي څخه کوز د ملايانو کلی
 دی، تانده سيمه ده ورته کېلمان وايي.؛ ۳۶۰

۲۴. گي (ک)

- گادبلي: گرده گردی، تاوه حلقه، د گادۍ تير.؛ ۱۸۷
 گتياۍ: گتونکې بنځه.؛ ۲۰۵
 گدا: نځاء، بازي.؛ ۳۷۷
 گر: ظلم، ستم.؛ ۱۱۲ او ۱۷۳
 گريان: ژړا.؛ ۱۱۲ او ۱۲۲
 گس: کين، چپ.؛ ۳۷۵
 گسټ: کين، چپ.؛ ۱۹۳، ۱۵۱ او ۲۷۴
 گسټي: کينمتی، چپکو.؛ ۳۷۹
 گواښ: گواښنه، گوت څندنه، خبردارۍ، اخطار.؛ ۱۷۴
 گوتپېر: گوتلید، زاويه دید.؛ ۳۶۰
 گوتنه: خيشاوه.؛ ۲۷۹
 گور: قبر.؛ ۶۹
 گور: کتل، د شپه ميرويا د ساتونکو په سيستم کې
 هغه حالت دی چې تر پېنځه قدمه واټنه پورې امير ته
 پاتي شو لاسونه سره تړي په ورنو کلک نيسي او د مير
 په لور گور کوي د تعليم قدم په بڼه تيرېږي.؛ ۲۶۳ او
 ۲۶۹
 گويا: وينا، په خبرو اخته.؛ ۳۶۱

گویان:
گیخ:
۲۵. لی (ل)

په خبرو، رغاه، غراه، وینا. ۴. ۳۶۱
سهار. ۴. ۱۹۱

لالا:
ستر ورور، ستر اوښی، ستر کاکا، مشری ورور، خور
مشر. ۴. ۱۶۹، ۱۷۴، ۱۸۴

لالیه:
پر مېرمنې چې خپل خاوند ډېر گران وې نو په لالیه یې
رابولي. شرین، خور، شات. ۴. ۸۱، ۸۲، ۱۶۲، ۱۶۳،
۱۶۴، ۱۸۶، ۲۱۷، ۲۵۵، ۲۹۶، ۳۱۰ او ۳۱۳

لانجه:
لا ویاري:
لرلید:
لرلید:
سوی ویار، بی ویاره، نافخره، لاغروره. ۴. ۳۶۱
دوربین. ۴. ۳۶۱

لرې ویشتونکی:
ورستی گنه، راتلونکي بڼه. ۴. ۴۵، ۹۶ او ۳۷۹
لېندوک، سنیر، لرېویشتونکی توپک، لېندوک باندي
تارول (یوه ډول مرغه) په غلچکي ډول وپشتل، خپل بڼکار
په پټ او لرې ځایه وپشتل، له لرې او پټ ځایه وپشتل،
یور یو وپشتل. ۴. ۳۶۱

لر (ردیف):
لر (ردیف) داسې تعریف کوو چې هغه غونډلې، وییکی
(ویوکی یا وی) او ابڅې چې په تول او تله برابر یا مقفي
شعر په پای کې د ټولو قافیه والو مسرو په یوه بڼه او یوه
مانا تکرار راځي ورته ردیف وایو.

تر ټولو ډېرې پېیلې (پیرانو، شېرونو، شعرونه یا اشلوک)
د پښتو ژبې د ، ه ، ابڅې باندي پښېله (قافیه) او لر
(ردیف) شوي دي. که د ، ه ، ابڅې د هرې وییکی له بېل
بېل ابڅې و منو نو د ، ه ، ابڅې په کې لر (ردیف) راځي.
لکه وینه، دینه، شینه، ځینه، پښه په د غو ویی پښېلې کې
د ، ه ، ابڅې لر ده. یا قافیه دې چې ده ردیف لري. ۲۳۱،
۲۴۸ ... (ټول ټال ۸۷ واری په بېلابېلو چوپړو کې
راغلي)

لیران:
د سطر ونه غونه، رووي، قطار، ځنځیر، د عنوانو مخ،
لکه: لیکلر، د لیک یا موخو د عنوانو مخ، لیک د سطر و
غونه. ۴. ۳۶۲

لرزان:
لری:
لغاز:
ریردان، ځوځیدنه، تریدنه، لرزیدنه، این دیدنه. ۴. ۳۶۲
پروسه. ۴. ۲۸، ۴۳ او ۳۷۲
طنز. ۴. ۲۶۷

لغمانی:

هغه کس چې په لغمان سیمه کې زوکړه شوی وي، هغه
تن چې په لغمان سیمه کې پیدا شوی وي، د نوموړې سیمې
ژوند گړ او پېژن پانه یې و لري. ۴. ۶۲، ۶۴، ۱۰۹،
۲۰۴، ۳۷۰، ۳۷۶

لمپاکا:

د لغمان ولایت پخوانی نوم دی. ۴. ۳۷، ۴۷، ۱۱۱ او ۲۹۳
لنډ گنډ، په لنډو. ۴. ۷۰، ۱۷۹، ۳۶۷ او ۳۷۵

لنډ پر لنډۍ:

لنډ پراوی. ۴. ۳۶۲

لنډ پېړۍ:

لنډ عمری. ۴. ۳۶۲

لنډ منگی:

لنډ وینی. ۴. ۳۶۲

لنډ لیدی:

لنډون:

مخففات، چې د اصلي کلمو پر ځای یې د سر، پیل ابېڅی
یا د پیل پېژند ابېڅې راځي. لکه: ت. و (تخنیکي وی)،
ا. غ، و. و، غ،، (اقتصادي غونډله یا وتیزه غونډله)، اېنچ
(اېنجینېر)، س (ساینسي)، ک (کیمیا)، ر (ریاضي)، ح
(حساب)، ا.ا.ج (افغانستان اسلامي جمهوریت) ... ۴.
۱۰۳ او ۳۸۲

لنډۍ:

په لغات کې لنډۍ هغه دوی سرې شعر ته وايي چې د لیکي
سره ډېرې ورته ځانگړې ځانگېرنې، څرنکوالی او
څرگندوالی لري.

او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی،
هېښونکی، سندریز، خوږ، گنلی، منلی، له اند، پند،
احساس او تخیل ډک شعر دی چې زموږ لرغونو پښتنو
نیکونو او نیاگانو د پښتو ژبې د ابېڅو، و، ښ، ډ، ږ، ن، ی
او ...، څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له
زوکړې له پېداېښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت
یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې ښې) یې پرته له
ادبي بیرغي کولو (فلگیاریزم، د بل چا افکار او لیکني په
خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

لنډۍ د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له
دفتنگونو او پارنویکیو پرته. (دفتنگونه د لنډۍ توکي دي
لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شیرینه، گرانه، یا
الله، یه، وای، وای!، وه!، وه الله، الله وی!، ای!، وه الله
وی!!، وا وی، وای وای، گرانه، وروره، یه کربانه! کنه
او داسې نور) د قافیې کلمې یا غونډلې نه لري.

خو د دویمې مسرې په پای کې اهنکینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړ وي. هره لنډۍ باید ده (زموږ خپله ده، هیا هی، چې ورته وره ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوی سترګې ه، هه، دوی سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، هه، وایو) چې د پښتو ژبې، نهویشتم، گڼه ابېڅې ده. په واول یا غږن اواز پای ته رسېدلې وي، لنډۍ د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول شعر (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د لنډۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی.

پرتولو لنډۍ یو، باندي یوه رښت (قانون) د تطبیق وړ دی، یانې دا چې د هرې لنډۍ لومړۍ مسره باید ۹ له دفتګونو پرته او دویمه ۱۳ څپې وي له دفتګونو پرته. د هرې لنډۍ، د لومړۍ څلورمه او اتمه څپه او دویمې مسرې څلورمه اتمه او دولسمه څپه، خجنه وي او ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري.؛ ۲۳ او ۲۷۶. (ټول ټال ۶۷۹ واري په دې کښلې کې راغلی دی).

لنډۍ یو

لنډۍ یې یوون (یکر یا مفرده) وی ده، د لنډۍ ډېرونو یا جمع وی یا لغات لنډۍ یو کېږي.؛ ۲ او ۳۶۲. (ټول ټال ۶۶ واري په دې کښلې کې راغلی دی).

لنډۍ ایزې:

د وی یا ویکی له پامه لنډۍ ایزه هغې درې سرې پېیلې ته وایي چې د لټکې سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې، څرنگوالی او څرګندوالی لري.

او په اصطلاح کې هغه وګړنۍ، پیاوړې، غښتلې، هېښونکې، سندریزه، خوږه، گڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پېيله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو وو، بن، ډ، ږ، ن، ی او ... ،، څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له زوکړې له پېداښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې ښې) یې پرته له ادبي بیرغې کولو (پلجیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلې شي.

د کوشنۍ لنډۍ ایزی د مسرو شمېر یې ۳، د څپو شمېر یې ۳۱ له دفتنگونو او پارنویکیو پرته دی. (دفتنگونه ، الیده ، اضافه، سرباري او اوسترباري، غونډلې یا کلمې دې چې سندرې ، اهنگ؛ ترنگتوک؛ یې لا خور وي، په بله مانا دفتنگونه ، غیرگغرونه یا واکه مرکب، هغه اوازو ته وايي چې د خپلواک او نیمواک په ملگرتیا منځ ته رازي او لکه یوستووی اواز یوه وار پتلیز له خولې راوزي د یوه غیرگغړ لومړی ټوک یوه خپلواک او دویم ټوک یې یوه نیم واک اواز وي، کله زورکی واله یې یا نرمه وي، او زورکی واله یې یا درنه یې وي، او داسې نور. دفتنگونه، غیرگغرونه، ناټروویکي، ټروویکي، ستربل، اوستربل، پارنویکي، بلنویکي، اندېبني، هیبجاني چغې، لکه: الله وی!، وی، او، نو وی!!، جان، ځانه!، خانه!، اشنا، شیرینه، گرانه، یا الله، یه، وای!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وی!، وای، وای وای، نو، الله، او، گرانه!، یه کربانه!، یه پښتیا، یه ځلمیه!، هه بچیه!، یه کربانه!، ای الکه! وروره!، بخته میره! دغه راز هو، نه، بنه، څنگه، ولی...، نومري ټول د لنډۍ ایزی توکي دي، چې کله د هرې مسرې پیل کې، کله منځ او ډیری وخت په پای کې ویل کېږي او د څپو په شمېر کې ډېروالی راولي.

د پښلې کلمې یا غونډلې لري لري. خودېری وخت د لومړۍ، دویمې او درېمې مسرې په پای کې ترنگتوکه غونډله لري، چې دوی ټول ترنگتوک بشپړ وي. هره لنډۍ ایزه باید ده (زموږ خپله ، هه، هیا هی ، چې ورته وره هه، روغه هه، کوشنۍ هه، لنده هه، دوي سترگي هه، هه، دوي سترگي والا هه، یا عینکو والا، عصري او ځانبودې، هه، وایو) چې د پښتو ژبې، نهویشتم، گڼه ابېڅې ده. په اول یا غرن اواز پایته رسېدلې وي، لنډۍ ایزه د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غریز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. او درېمه مسره یې ۱۳ څپې وي له دفتنگونو پرته.

د هرې لنډۍ ایزی، د لومړۍ او دویمې مسرې څلورمه او اتمه څپه او د درېمې مسرې څلورمه اتمه او دولسمه څپه، باندي زورنه وي او ډېری وخت په کې کومه څپه باندي زورنه نه احساسېږي.

له سیمه ییزو غرو سره هم څپه په خپل څه رنگوالی نه پاتې کېږي او په ځنې سیمه کې بېلوالی لري. په بله وینا لنډۍ ایزې مېچې د څپیزه او خجیزه ټولوالی سره سره پر یوه نازورنه څپه یا یوې خور غږې یا ترنمي څپه پای ته رسي. مانا دا چې د دغې وروستی نهمې، اتلسمې، او یوه دېرشمې څپې خور غږې د لنډۍ ایزې مېچې د څپیزه او خجیزه ټولوالی ترڅنګه د لنډۍ ایزې یوه بل رڼنده توک ګڼل کېږي او نه شتون یې رغبت له پوښتنې سره مخامخوي؛ د پېپلې په توګه یې یوه څپه کمېږي او له موسقي پلوه خور غږ له لاسه ورکوي. دغه پایني توکون په یوه پیر کې له دغو درېواړو څپو څخه هره یوه د ور مخکې نهمې، اتلسمې، او یوه دېرشمې زورنې څپې له یوه څه اغېز سره لنډۍ ایزې ته یوه خور غږې وربښي او پر همدې لاسوند له هرو درو څخه ورپته هره یوه څپه هم ایوفوني (euphony) بلل کېږي چې پښتو اندول یې ترنګتوک یا ترنمي توک کېدای شي. غوره سټه د ترنګتوک په پایني مسره کې دی چې نوموړې مسره د ایزې رغبت پنځ کوي، د ایزې غوره توک او منځي راځي.

په ټوله کې غوره ایزې هغه دي چې د لنډۍ، ټپي، ټیکي او مصري، له هرې یوې مسرې سره ورته لرونه، پشیلې، ځانګړې ځانګړنې، بېلونکي نخښې، سرباري اهنګینه پایني څپې ولري، د دیفتنګونه او پارنویکي سره، خو له نیمکې، انګې، لنډکې، بګتې، کېسې (شې)، پارکې، کاکړې، نارې، بدلي، لوبې، سندرې، چاربیټې، سپینې (ازادې پېپلې)، کېسه ګې، د اتن غبرګې، درې څپیزې، څلور څپیزې، پنځه څپیزې، شپږ څپیزې، اووه څپیزې، اته څپیزې، نهه څپیزې، لس څپیزې، هایکوبې، موندۍ (سر پرېکړې)، انخورګې، کېنتوزې (سانتې)، نامانېزې، زخې، بې ټولې، ټولونجې، ناپښلېزې، ناپېلې او سلسلې، دې ټولو پېپلو سره د سکالو (موضوع، مسلې، دننه نی برخې، Dialogue) له سټې بېلوالی ولري، د دې له پاره چې دا ټول په ډیرای بڼه له درې مسرو څخه رغبت موندلی دی او زوکره شوي، ان له ساده درې غونډله ایزه وینا او یادونې سره. نوموړو ټولو ته پام وي، پرې برلاسې

وي، رت بېلوالی یا گړندی فرق یې وکولی شي، ورته گڼلي وي او د ټولو زهني پرتله په رپ سوب کې ټول پښتون پښت کولی وشي.

د دې له پاره زما څېړنه دا سپینې ته را اوباسې چې زه خپل د ژبې یوه څو سره پېيله د څو سره لنډۍ ایزې نوم باندې نوموم، چې دې پښتو درې سرې پېيله له درې سرې لټکې یا درې سرې لنډۍ ایزې، څلور سره لټکې له څلور سره لنډۍ ایزې سره، پېنځه سرې لټکې له پېنځه سرې لنډۍ ایزې سره، شپږ سره لټکې له شپږ سره لنډۍ ایزې سره، اووه سرې لټکې له اووه سرې لنډۍ ایزې سره، اته سرې لټکې له اته سرې لنډۍ ایزې سره، نهه سرې لټکې له نهه سرې لنډۍ ایزې سره او لس سره لټکې له لس سره لنډۍ ایزې سره... دېرې ورته ځانگړې ځانگړنې لري.؛ ۳۶۴، ۳۶۵، ۳۶۶ او ۳۷۳. (ټول ټال ۱۸ واري راغلی دی)

لوبغاله یې مفرده وی ده، سټیډیوم، د لوبې میدان.؛ ۲۱، ۱۸۵، ۳۷۹

لوبښه: خاصه.؛ ۳۰

لوکانت: یو بڼه میوه ده چې په لغمان کې خورا ډېر دي او په زیاته گڼه ثمره هم نیسي، ژیر رنگ او قهوه یې دانې لري.؛ ۱۲۳

لوگر: وگر ولایت چې مرکز یې پل عالم دی.؛ ۷۰

لوېدیځ: لمر پرېوته، غرب.؛ ۴۸ او ۲۰۴

لوري: سمتونو، طرفونو، له ارنه، د لوری یې مفرده وی ده.؛ ۳۰، ۳۱، ۳۸۱ او ۳۵۱ (ټول ټال ۵۱ واري نور راغلی دی)

لیکلر: د لیک د عنوانو مخ، لیک د سطرو غونه، لړ لیک.؛ ۱۸۵، ۲۰۷ او ۳۶۲

لینده ماره: غیښي ویشتونکي ربري غولکه.؛ ۳۶۷

لپیل: شاهدي ویل، لل.؛ ۲۰۳، ۲۴۵ او ۳۲۱

لپیلی: هڅولي، جغات ورکولي، تشویق کولي.؛ ۲۴۵

۲۶. مې (م)

مالگني: مالگاني، مالگني.؛ ۳۶۷

مانده: هغه ځای ته ویل کېږي چې پر سرک باندې اوبه په لنډو اوږي، چې نوموړی ځای پر سرک د سیلاب یو ناساپي راتلو له پاره جوړ شوی وي. او هلته سرک مور او یا چرایي جوړه وي. نو که پر سرک داسې ځای شتون و لري چې اوبه ترې اوږي نو پښتو ژبه کې ورته مانده وایي. (واش) او د اېنجینېری له پامه که پر سرک داسې ځای شتون ولري چې اوبه ترې اوږي د اوبو اندازه په کې تر دېرشو سانتي یو پورې او یا د کوشنۍ یو موټرو ټیرونه په کې ډوب نه شي نو مانده پرط جوړه وي.

که د دېرشو سانتي یو نه اوبه زیاتې وي نو پولچک پرې جوړه وي. د بېلگې نومونه یې. لکه: د محمد گل باچا مانده، کنډې مانده، خروتو مانده، باغ میرزا مانده، هرمل مانده، کټل مانده او د شخترای ماندي.؛ ۳۶۷
ارټینه، مینا، میرمن، بنځه، کور ودانه، د ژوند ملگرې.؛
۲۴۵، ۲۴۷، ۳۰۳ او ۳۵۹

متاک: سخت منځی، پوچ، خالي غوز، تش منځی، کورک، چارمغز چې منځ یې لرگی وي.؛ ۱۸۴
معنایي، معنوي.؛ ۳۶۷

مانيز: مچ، مچکه، خولگی، چپو، خولگوتی.؛ ۱۸۳ او ۳۵۱
مچو: په کوزه پښتون خوا کې یوه منطقه ده، چې تخبۍ څخه سو مردان: واټن رومبی راځي.؛ ۳۶۷

مر غومی: پشیرلی، د پسه هغه بچی چې عمر یې له یوه کاله کوچنی وي مر غومی یې بولي، که له یوه کاله یې عمر لوړ وي وری یې بولي، او که چیره یې عمر له دوې کلو پورته شي نو مگ یې بولي.؛ ۳۶۷
مروندونه.؛ ۳۶۷

مروندان: د لونځ ځای، چې یوازې الله تعالی ته په کې عبادت کېږي.؛ ۶۲، ۶۴، ۱۶۱، ۱۶۹ او ۲۴۵

مسره: د پېيلې نیمه کړی، نیم بند یا نیم بیت ته مسره وایي چې یوه لنډۍ، ټپه، ټیکۍ او مصری دوی مسري لري.؛ ۱۵، ۱۸، ۲۰، ... ۳۶۹، ۳۷۰، ۳۷۱ (ټول ټال ۱۳۰ واري په بېلابېلو چوپړو کې راغلي)

مسري: مسره یې یوون نوم دی یا د مسره دېر نوم دی؛ د پېيلې یوې کړۍ یا کړۍ، بند یا بیت ته مسري وایي چې یوه لنډۍ، ټپه، ټیکۍ او مصری یوه مسري وي.؛ ۱۵، ۱۶، ۱۷،

۲۰، ... ۳۶۹، ۳۷۰، ۳۷۱ (ټول ټال ۸۷ واري په
بېلابېلو چوپړو کي راغلي)

څراغ، چراغ، د شيدو يا د شرابو پيال. ۳۶۸
د وى يا وييکي له پامه مصرى هغه دوي سرې پېيلي ته
وايي چې د لرغون مصرى توري، مصرى سره ډېري
ورته ځانگړي ځانگړني، څرنگوالى او څرگندوالى لري.
او په اصطلاح کي هغه ولسي، پياوړي، غبنتلي،
هېښونکي، سندريزه، خوږه، گڼلي، منلي، له اند، پند،
احساس او تخيل ډکه پېيله ده چې زموږ لرغونو پښتنو
نيکونو او نياگانو د پښتو ژبي د ابېڅو ،، ښ، ډ، ږ، ڼ، ى
او ... ،، د مصرى لرغون اهرمو غونډي چې ترننه يي
نه جوړونکو او نه د هغوى نومونه معلوم نه دي څخه
وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبي له زوکړي له
پېدايښت سره جوښت يي جوت کړي دي. پښت يي هم
کولى شي چې لرليد (راتلونکي بني) يي پرته له ادبي
بیرغي کولو (فلگياريزم، د بل چا افکار او ليکنې په خپل
نوم تېرول، Plagiarism) کښلى شي.

مصباح:
مصرى:

مصرى د مسرو شمېر يي ۲، د څپو شمېر يي ۲۲ له
دفتنگونو او پارنوييکيو پرته. (دفتنگونه د مصرى توکي
دي لکه: وى، او، نو وى!!، جان، اشنا، شيرينه، گرانه،
يا الله، يه، وا!، واى!، وه!، وه الله، الله وى!، اى!، وه الله
وى!!، وا وى، واى وى، نو، يه کربانه!، وروره!، کنه،
ولي او اسي نور ...)، د پښېلي (قافېي) غونډلي (کلمي) نه
لري. خو د دوپيمي مسري په پاى کي اهنکينه کلمه لري،
چې دوى ټول اهنک بشپړوي. هره مصرى بايد ده ()
زموږ خپله ،، هـ يا هي ،، چې ورته وړه ه، روغه ه،
کوشنى ه، لنډه ه، دوي سترگي ه ،هـ، دوي سترگي والا ه،
يا عينکو والا، عصري او ځانينودې، هـ، وايو) چې د
پښتو ژبي ،نهوېشتم، گڼه ابېڅي ده.

په واول يا غړن او از پاى ته رسېدلي وي، مصرى د پښتو
ژبي د فونولوژيکي (غريز) جوړښت تابع ده او د هغي پر
بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کي د دې ډول پېيلي (البته
په همدې وزن او اهنک) څرک ليدل شوى نه دى او نه
نورو ژبو ته د مصرى په ژباړه کي د دې اهنک ساتل

شوی دی. پرتولو مصري يو، باندي يوه رښت (دودی يا قانون) د پلي (تطبيق) وړ دی، يانې دا چې د هرې مصري لومړۍ مسره بايد ۹ له دفتنگونو پرته، او دوېمه ۱۳ څپي وي له دفتنگونو پرته.

د هرې مصري، د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه؛ د دوېمې مسري څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي. ډېرې وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سيمه ييزو غبرو سره هم څپه په خپل کيفيت نه پاتې کېږي او په نيمه سيمه کې توپير لري. ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸ ... او ۳۷۳. (ټول ټال ۳۹۵ واري نور)

مصري يې پکړه وی ده، يا د مصري ډېرگنی نوم دی. ۱، ۲، ۳، ۴، ... ۳۷۸. (ټول ټال ۳۹ واري نور)

مصري يو:

د وی يا ويکيې له پامه مصري ايزه هغي درې سرې پېيلې ته وايي چې د څو سره مصري سره ډېرې ورته ځانگړي ځانگېرنې، څرنگوالی او څرگندوالی لري. او په اصطلاح کې هغه وگړنۍ، بياوړي، غښتلې، هېښونکې، سندريزه، خوږه، گڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخيل ډکه پېيله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نيکونو او نياگانو د پښتو ژبې د ابڅو، و، بن، ډ، ر، ن، ی او ... ۰، څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدايښت سره جوښت يې جوت کړي دي. پښت يې هم کولی شي چې لرلید (رائلونکې بني) يې پرته له ادبي بيرغي کولو (فلگياريزم، د بل چا افکار او ليکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

مصري ايزي
(مصريزي)

د کوشنې مصري ايزي د مسرو شمېر يې ۳، د څپو شمېر يې ۳۱ له دفتنگونو او پارنوييکيو پرته دی. (دفتنگونه ، الیده ، اضافه، سرباري او اوسترباری، غونډلې يا کلمې دي چې سندره ، اهنګ؛ ترنگتوک؛ يې لا خوړوي، په بله مانا ديفتنگونه ، غبرگغبرونه يا واکه مرکب ، هغه اوازو ته وايي چې د خپلواک او نيمواک په ملگرتيا منځ ته رازي او لکه يوستووی اواز يوه وار پتليز له خولي راوزي د يوه غبرگغبر لومړی ټوک يوه خپلواک

او دوېم ټوک یې یوه نیم واک او از وي، کله زورکی واله یې یا نرمه وي، او زرکی واله یې یا درنه یې وي، او داسې نور. دپفتنگونه، غیرگغرونه، ناټروویکي، تروویکي، ستربل، اوستربل، پارتوویکي، بلنوویکي، اندېبني، هیبجاني چغې، لکه: الله وی!، وی، او، نو وی!، جان، ځانه!، خانه!، اشنا، شیرینه، گرانه، یا الله، به، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وی!، وای، وای وای. نو، الله، او، گرانه!، یه کرپانه!، یه پښتیا!، یه ځلمیه!، هه بچیه!، فردوس خانه!، لغمانیه!، یه که څاره!، ای الکه! وروره!، بخته میره! دغه راز هو، نه، بنه، څنگه، ولی...، نومړي ټول د مصری ایزی ټوکی دي، چي کله د هري مسري پیل کي، کله منځ او ډېری وخت په پای کي ویل کېږي او د څپو په شمېر کي ډېر والی راولي.

د پښلې کلمې یا غونډلې لري لري. خو ډېری وخت د لومړۍ، دوېمې درېمې، څلورمې، پېنځمې او شپږمې مسري په پای کي ترنگتوکه غونډله لري، چي دوی ټول ترنگتوک بشپړوي. هره مصری ایزه باید ده (زموږ خپله ده، هیا هی، چي ورته وره ده، روغه ده، کوشنی ده، لنډه ده، دوی سترگي ده، دوی سترگي والا، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ده، وایو) چي د پښتو ژبي نهویشتم، گڼه ابېڅي ده. په واول یا غرن او از پایته رسېدلې وي، مصری ایزه د پښتو ژبي د فونولوژیکي (غریز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. د لومړۍ مصری ایزی پېنځمه او د دوېمې مصری ایزی شپږمه مسره یې ۱۳ څپي وي له دفتنگونو پرته.

د هري مصری ایزی، د لومړۍ او دوېمې (د پورتنۍ پېنځه سره مسري څلورمه، او د شپږ سره مسري پېنځمه) مسره څلورمه او اتهمه څپه او د پېنځمه او شپږمې مسري (پایني مسري)، څلورمه، اتهمه او دولسمه څپه، باندي زورنه وي او ډېری وخت په کي کومه څپه باندي زورنه نه احساسېږي.

له سیمه ییزو غرو سره هم څپه په خپل څه رنگوالي نه پاتي کېږي او په ځني سیمه کي بېلوالی لري. په بله وينا

مصری ایزی مچي د څپیزه او خجیزه ټولوالی سره سره پر یوه نازورنه څپه یا یوې خوږ غږې یا ترنمي څپه پای ته رسي. د هې ابڅی دی چې غږ یې نس څخه هوا په حنجرې کشوي، چې خولې مخکې مو ورغوی او نیسی او ه یا هه ووايي نو هوا وچي او د نس پکیدل او تشیدلو باندي پوهیږی چې همدې ته ترنگتوک وایي، مانا دا چې د پیلنی مصری ایزو نهمی، اتلسمی، اووه ویشتمی، شپږدېشتمی او نهه څلوېښتمی (د پینځه سره مصری ایزی یې ایزو نهمی، اتلسمی، اووه ویشتمی، شپږدېشتمی، پینځه څلوېښتمی او اته پینځوستمی) څپې خوږ غږي د مصری ایزی مچي د څپیزه او خجیزه ټولوالی ترڅنگه د مصری یوه بل رغنډه ټوک گڼل کېږي او نه شتون یې رغښت له پوښتې سره مخامخوي؛ د پپیلی په توگه یې یوه څپه کمېږي او له موسقي پلوه خوږ غږ له لاسه ورکوي. دغه پایني ټوکونه په یوه پیر کې له دغو درېواړو څپو څخه هره یوه د ور مخکې وروستی نهمی، اتلسمی، اووه ویشتمی، شپږدېشتمی او نهه څلوېښتمی (د شپږ سره مصری ایزی نهمی، اتلسمی، اووه ویشتمی، شپږدېشتمی، پینځه څلوېښتمی او اته پینځوستمی) زورني څپې له یوه څه اغېز سره مصری ایزی ته یوه خوږ غږي وربښي او پر همدې لاسوند له هرو درو څخه ورپته هره یوه څپه هم ایوفوني (euphony) بلل کېږي چې پښتو انډول یې ترنگتوک یا ترنمي ټوک کېدای شي. غوره سټه د ترنگتوک په پایني مسره کې دی چې نوموړې مسره د ایزی رغښت پنځ کوي، د ایزی غوره ټوک او منځي راځي.

په ټوله کې غوره ایزی هغه دی چې د لنډۍ، تپي، تپکي او مصری، له هري یوې مسري سره ورته لرونه، پښيلي، ځانگړې ځانگړني، بېلونکي نخښي، سرباري اهنگينه پایني څپې ولري، د دیفتنگونه او پارانویکي سره، خو له نیمکی، انگی، لنډکی، بگتی، کپسی (شډی)، پارکی، کاکری، ناری، بدلي، لوبې، سندري، چاریتني، سپنی (ازادی پپیلی)، کپسه گی، د اتن غبرگی، درې څپیزی، څلور څپیزی، پینځه څپیزی، شپږ څپیزی، اووه څپیزی، اته څپیزی، نهه څپیزی، لس څپیزی، هایکویی، پتی (تي خورو اړوندې پپیلی)، موندی (سر پرېکړی)، انځورگی،

کېنټوزی (سانتی)، نامانېزی، زخی، بی تولی، تولونجی، ناپینلېزی، ناپېلی او سلسلی، دې ټولو پېپلو سره د سکالو (موضوع، مسلی، دننه نی برخې، Dialogue) له سټې بېلوالی ولري، د دې له پاره چې دا ټول په ډېری بڼه له درې مسرو څخه رغېت موندلی دی او زوکړه شوي، ان له ساده درې غونډله ایزه وینا او یادونې سره. نوموړو ټولو ته پام وي، پرې برلاسي وي، رت بېلوالی یا گړندی فرق یې وکولی شي، ورته گڼلي وي او د ټولو زهني پرتلنه په رپ سوب کې ټول پښتون پښت کولی وشي.

د مصری ایزی د څپي شمېر بېلگه داسې ده چې درې سره لري ۳۱ څپيزي وي، څلور سره مصری ایزی ۴۰ څپيزي وي، پېنځه سره مصری ایزی ۴۹ څپيزي وي، شپږ سره مصری ایزی ۵۸ څپيزي وي، اووه سرې مصری ایزی ۶۷ څپيزي، اته سره مصری ایزی ۷۶ څپيزي وي، او نهه سرې مصری ایزی یې ۸۵ څپيزي وي او لس سره مصری ایزی ۹۴ څپيزي وي. چې تر ټولو غوره یې څلور سره مصری ایزی ۴۰ څپيزي رانښلولي لري او څلور دانې وویل شي. خوندور رنگ، د نوي وخت او هندارو په ښکاروندو په سټه ولاړ راځي، ډېری ښي یې اته سره مصری ایزی ۷۶ څپيزي وي چې دوي دانې وویل شي، ښي به بیا درې سرې مصری ایزی دې اته دانې یا دولس وویل شي، لږې ښي بیا پېنځه سره مصری ایزی یا پېنځیزوني مصری ایزی دي چې پېنځه دانې وویل شي ښي راځي، دا بیا له څلورو دانو شپږ سره مصری ایزو سره خوا په خوا ځای نیسي.

د دې له پاره زما څېړنه دا سپیني ته را اوباسي چې زه خپل د ژبي یوه څو سره پېپله د څو سره یا څو مخه مصری ایزی نوم باندې نوموم، چې دې پښتو پېنځه او شپږ سره پېپله له پېنځه سره او شپږ سره مصری ایزی، مصری توري او مصری ایزی سره ورته ډېری ځانگړي ځانگړني لري، چې ورته مصری ایزه وایي، په دغه ډول څېرې لري، درې سره مصری ایزی، څلور سره مصری ایزی، پېنځه سره مصری ایزی، شپږ سره مصری ایزی، اووه سره مصری ایزی، اته سره مصری ایزی، نهه سره

مصری ایزی او لس سره مصری ایزی... په بڼه مندل
کېږي. او مصری ایزی ډېرې ورته ځانگړې ځانگړنې
داسې دي.؛ ۳۶۹، ۳۷۰، ۳۷۱، ۳۷۲ او ۳۷۳

مطعم:

خوراک.؛ ۳۷۳

مل:

بډه، ملگري، انډېوال، دوست، اشنا، یار.؛ ۴... او ۳۹۲
(ټول ټال ۳۹۱ واري نور)

ملگري:

دوستي، اشنايي، بډه والی.؛ ۲۳، ۷۱، ۷۸، ۱۱۲، ۱۲۹،
۱۷۶، ۳۰۷، ۳۱۱، ۳۲۹ او ۳۸۰

منبر:

د ریڅ، د تبلیغ د ودرېدو ځای، (مونږ ورته ډېر زیات
درناوی لرو او همیشه دا په پام کې نیسو چې غلته خبره
او کوم ناوړه وینا، ترېنه سوی استفاده ونکړو.

ځکه چې حضرت محمد(ص) به له منبر نه د اسلام دین،
کره شیان، مقدس کتاب، قرآن پاک چې د حضرت جبرائیل
امین ملائک په واسطه پر حضرت محمد (ص) نازل شوی
د الله العظیم له لوري، هغه پوره مسلمانانو ته و رسوه او
ابلاغ کاوه یې. چې زموږ ژوند، قانون، نظام دې کتاب
پورې تړلی دی او منوونکو ته یې مسلمان وایي.

الله تعالی مونږ ته له یو لړ شیانو څخه په کلکه منع کړي
چې حرام دي (حرام یې بولي) او نه به یې کوو، لکه:..
په ځمکه کې فساد، قتل، غلا، زنا، سود، شراب څښل، د
خور غوښنه خوړل، د یتیم مال خوړل، ظلم، منافقت، له
یهودو او عیسویانو سره لاس یو کول او پیسې تر اخستل،
پټ پردی کېدل، یووالی نه کول... ، او له هغه سره شریک
نیول.

بل لړ شیانو یې حلال گرځولي دي چې همیشه به یې کوو،
کله:.. د مېرمن ټول رښت ورکول، له هغوی سره بښکینه
کول، کالي او خواړه ورته چمتو کول، لمونځ، روژه،
زکات، حج، یوازي او یوازي د الله تعالی د رضا له پار
جهاد، بڼه سلوک، بڼه رویه، ارام خوراک کول په تېټ
اواز غږېدل، د مشرانو درناوی، پاک خواړه خوړل،
جغات، د مور او پلار په وړاندې د اوف کلمه هم نه ویل...
؛ ۱۹۳ او ۳۷۳

منځه:

منځی، هسته.؛ ۶، ۷، ... او ۳۷۸ (ټول ټال ۴۹ واري
نور)

منځه گل: د الېنگار په ولسولۍ کې سویل لوېدیځ لور ته پروت د کلی نوم دی. بدياباد (بديع لآباد) کې. ۷۰. ۴. هسته. ۳۶۷ او ۳۷۴

منځۍ: د اوبو لوبني، گري، مفرده وی یې منگی دی. ۷۰، ۲۳، ۳۰۷، ۳۰۹، ۳۱۱، ۳۱۷ او ۳۲۱

مونځي: مفرده وی یې ده، موتی، سوک. ۳۴۷

مورچل: سوله وي، موخل، مخل. ۳۷۴

موزي: ډگر، سنگر. ۷۶، ۷۷، ۷۸، ۷۹ او ۸۰

موزون کدم (قدم): حسود. ۳۰۱

د کدم هغه بېلگه ده، چې زموږ د هېواد افغانستان د شپه میرو په سیستم کې له لمړني حالت پیل څخه شروع، تر ۲۵ مترۍ واټنه پورې چې د شپه میرو میر ته نږدې کېږي.

کله چې د شپه میرو ټول ټولگی له شپغالي او یا له ټولگی څخه د پریت میدان ته را وږي. نو د پریت په میدان کې د کښونو په پیلني ځای کې شپه میري په لمړني حالت او سکون حالت کې ولاړ وي.

چې دایې لومړی حالت دی. نو کله چې میر یا کومندان یې ورته وایي:- اسلام علیکم ورحمته و برکاته؟
په ځواب کې شپه میري وایي:- و علیکم ورحمته و برکاته!
او بیا ورته (کومندان) وایي:- سترې مشی؟
په ځواب کې شپه میري وایي:- ژوند!، ژوند!، ژوند! او که چېرته سر پټې ودانۍ، تالار، ټولگی، ځغاسته، حال، وې نو بیا ورته شپه میري په ځواب کې یوه ځل له پاره ژوند! وایي.

او یا (کومندان) وایي چې څنگه یې؟ ژوند!، ژوند!، ژوند!
او که خدای په امان وایي؟ نو بیا ټول شپه میري یې علمي او نظامي د درجه (رتبه) گوري او وایي:- بریالي اوسئ مل پاڅوال صیب!!! (یا نور.....).

په دویم حالت کې ورته وایي:- تیار شی!
نو شپه میری هر یو تن ځان برابر وي.
په درېیم حالت کې ورته وایي:- ارام شی!
نو شپه میری هر یو تن ځان پټه خوله کوي.
په څلورم حالت کې ورته وایي:- مرش!!!!؟
شپه میری هر یو تن (یوه کدم یا یو قدم) پښې پر ځمکه یو واری وې او په گډه سره یو اواز کوي (هو!).

په پېنځم حالت کې ورته وايي: - یو- دوه!!!؟
شپه میری هر یو تن دوي کدمه پر ځمکه وهي او په گډه
سره یو اواز کوي له هر قدم سره (هوو!)، وايي.
چې هر کله میر (یا دريځ، مشرانو، لویانو، درې گونو
چارو استازو، د افغانستان دننه یو چارو وزیر، ولس مشر
یا د هېواد د ازادۍ په ورځ د تېرېدو کې) ته ۲۵ پېنځه
وېشت قدمه واین پاتې شوه.

تعلیم کدم پیله وي؛
پاتې شونې د نه وي چې د بنوونکي یا د میر له امر نه
ورسته. په تعلیم قدم کې پښې په ځمکه وهي او ورسره
اواز کوي.
هر کله چې تر پېنځه قدمه واټنه پورې امیر ته پاتې شوه
لاسونه سره تړي په ورنو کلک نیسي او د میر په لور گور
کوي.

په شپږم حالت کې ورته وايي: - تعلیم کدم!
بیا شپه میري سره په گډه وايي یو!، خپلو پښو ته ډب
ورکوي.

بیا وايي دوه! بیا خپلو پښو ته ډب ورکوي.
بیا وايي درې! بیا خپلو پښو ته ډب ورکوي.
او موضوع کدم (ارامه تېرېدل، ارام قدم، هوسا حرکت)
کوي.

د کرښې (صف) تړلو یا برابرول د شپه میرو (پولیسو،
څارواکي) په تېرېدوکه (رسم گزشت، پرېت) کې د هېواد
د ازادۍ په ورځ نهه، نهه تنه په اوږدو او نهه، نهه تنه په
لنډو وي ۹X۹ په هره یو ټولي وي چې ټول سره ۸۱ تنه
کېږي.

چې نوموړي ټولي په لس گونو گڼه وي.
او افغانستان د شپه میرو سیستم تیارونه د بني لور ته لور
تتان وي او گس لور ته ټېټ تتان (کسه) وي.
له بني لور لور څخه د ۹X۹ تنیز کرښه یا (لین، صف)
تړلو پیل کوي او په گس ټېټ لور یې پای ته رسوي.
او د افغانستان د ملي پوځ سیستم تیارونه د لومړي کرښه
یا (لینکه، صف) ته لور تتان وي.
نهم صف ته ټېټ تتان وي. له پیل لور لور څخه د
(سرتېرو، ساتونکو، پوځیانو، اردو) ۹X۹ تنیز کرښه یا

صف ترلو پیل کوي او د پای په تېټ لور یې پای ته رسوي.

کله هم چې تېریدوکه بشپړېږي. د گنې شمېره یې سل زرو تنو شپه میرو، ساتونکو ته رسېږي.

نو ځکه د هر یوه شپه‌میر او ساتونکي د درناوي (احترام) او سلامی له پاره د دوی ستر میر (هر یو :- د شپه‌میرو ستر میر د افغانستان دننه‌نیو چارو وزیر... نوم یې... پلانکي صیب او ساتونکو ستر میر افغانستان د ملي دفاع وزیر... نوم یې... پلانکي صیب) په سر لوڅي موټر کې تیار سی ولار وي.

د ټولو برا بر شویو او ټرل شویو ټولۍ یو په وړاندې تېرېږي.

نو ځکه په پښونه شي کوی چې د دوره دېرو تنو په وړاندې په پښو تېر شي.

ځکه په سر لوڅي موټر کې تیار سی ولار وي او د خودانو د ټولۍ یو په خواکې و درېږي.

د دوی په لور گور کوي په نظامي سلامی ولار وي او ورته وايي:- اسلام علیکم ورحمته وبرکاته؟

په ځواب کې ټول همغه ټولي یا ځانکړې بیلگه د شپه میري یا ساتونکو وايي:- وعلیکم ورحمته وبرکاته!

او بیا ورته وايي:- سترې مشی؟

په ځواب کې ټول همغه ټولي یا ځانکړې بیلگه د شپه میري یا ساتونکو وايي:- ژوند!، ژوند!، ژوند!

او بیا ورته وايي:- د شپه‌میرو ستر میر د افغانستان دننه نیو چارو وزیر..... پلانکي!، یا د ساتونکو ستر میر د افغانستان د ملي دفاع وزیر..... پلانکي!

په ځواب کې ټول همغه ټولي یا ځانکړې بیلگه د شپه میري یا ساتونکو وايي:- بریالی اوسئ د شپه‌میرو ستر

میر د افغانستان دننه نیو چارو وزیر..... پلانکي صیب!، بریالی اوسئ د ساتونکو ستر میر د افغانستان د ملي دفاع

وزیر..... پلانکي صیب!

له ټولو ټولۍ یو ته له تېرېدونه ورسته نوموړي میران ځي او په دریځ کې ولس مشر د هېواد له ستر لویانو سره ولار وي او دوی ورته سلام کوي.

وايي :- د افغانستان د اسلامي جمهوریت ولسمشر پلانکي صیب اسلام علیکم ورحمته وبرکاته!

افغانستان د اسلامي جمهوریت ولسمشر..... پلانکی
وايي:- وعلیکم ورحمته وبرکاته!
او بیا ورته وايي:- سترې مشی؟
په خواب کې د افغانستان د اسلامي جمهوریت ولسمشر
..... پلانکی وايي:- ژوند!
او بیا ولس مشر ته لاس ورکوي او غېره، ولس مشر ورته
وايي مننه!.

او په خوا کې ورسره ودرېږي. تېرېدوکه پیل کېږي.
او د هر یوه ټولی په اړه ولس مشر ته ځانگړي معلومات
وراندې کوي.

ورسره خبرې اترې او خپلې خوښی څرگنده وي.
د صف تړلو یا برابرول په عادي حالت کې ۴۵ پېنځه
څلوېښت کسيزه ټولی وي.
د نظام جوړه ونه:

ټولی مشر لومړی وار وايي:- ارام شی!
ټولی مشر دوېم وار وايي:- تيار شی!
ټولی مشر درېم وار وايي:- د بناغلي پاڅوال صیب د
احترام له پاره ښي لور ته گور!
ټولی مشر څلورم وار وايي:- د بناغلي پاڅوال ته د درېمې
پوهنځی د زده کړیالانو د شتونوالي رافور،
ستاسو بناغلي پاڅوال په وړاندې اوروم!، وړاندې
کونکی شپير احمد لغمانی!، د دیارلسو شپير اویاوم کال د
څلورم کال زده کړیال.

ښوونکي (فردوس یا د شپه میرو میر): مننه! وړانگور او
ارام شی ورکړه!

ټولی مشر په پېښم وار وايي:- وړانگور!
ټولی مشر په شپيرم وار وايي:- ارام شی!
ښوونکي (د شپه میرو میر):- خپله موخه، ورمونه،
وړانگوینې او د زده کړي کوم څپرکی د زده کړیالانو
زهنونو ته رسوي! . ۴. ۳۷۴

مشر، سالار، بناغلی. ۴. ۳۹۱

ټینگ، دښته، بیابان. ۴. ۳۳۹

په مهترلام کې ختبخ لور ته د ډاگ په اخیره
برخه کې د کوچیانو کلی دی. ۴. ۳۷۸

میر:

میره:

میريالي خیل:

۲۷. نې (ن)

- ناپايه پټ توان: دننی زېرمه، پوتشیل.؛ ۳۷۸
- ناوی: ناوې، ناوکی.؛ ۳۸، او ۴۰
- ناوکی: ناوې، ناوی.؛ ۲۱، ۱۹۳، ۲۷۹ او ۳۵۱
- ناکی: اک ته ورته جلی ، چي شفاف نازک مخ ولري له میده خالو سره.؛ ۱۹۳ او ۲۰۵ چوپړي کې راغلی دی.
- نڅا: گډا، بازي، رقص.؛ ۶۲ او ۳۶۰
- نذر: شرط.؛ ۸ او ۵۸
- نغوته: اشاره.؛ ۲۸ او ۱۱۴
- نغوته: عشاره، تلمیح، کنایه.؛ ۳۷۸
- نقره: سپین زر.؛ ۳۷۸
- نگهبان: څښتن، ساتونکی، څوکی والا.؛ ۳۵۵
- نگېړني: حس، مونث جمع وویکی یې نگېړني ده.؛ ۳۷۸
- نمره اول: د بڼوونځی نوم دی چي ما په کي منځنی بڼوونه کړي.؛ ۳۷۸
- ننداره: لیدنه، کتنه، ۲: ننداري یې جمع ده یا سینما. ۳: نندارتون : نمایشگاه.؛ ۱۸۱، ۳۱۹ او ۳۲۰
- ننه توزي: قدمه ، مخکي وینا، سريزه.؛ ۳۸
- ننه واتي: خواست دامن، ریبیاري.؛ ۳۷۸
- نټه: انکار، نه منل.؛ ۲۰۳، ۲۰۶، ۲۰۷، ۲۳۳ او ۳۰۴
- نټیالي: منکر.؛ ۲۰۴
- نوری: جنس (نر او بڼځه).؛ ۲۳۳، ۲۴۹ او ۲۵۹
- نوکر: خدمت گار، غلام.؛ ۱۸۴
- نومور: میرنی، نامتو، سرلوری، سرفرازه.؛ ۲۰۴
- نوموري: مېړنی، سرغندوي، سرلوری، سرفرازه.؛ ۳۷، ۱۹۷، ۲۰۴...، او ۳۷۱ (ټول ټال ۴۰ واري نور)
- نی: هفته.؛ ۱۰۶
- نیاو: عدل، داد.؛ ۳۷۸
- نیاوټون: ستره محکمه.؛ ۲۰۴
- نیاو وزارت: عدلي وزارت.؛ ۲۰۴
- نیمانو: نیم نانی، بڼه الک (په سویل کې نانی هغه الک ته وايي چې عمر یې له کس نه کم وي او نوم یې هم زده نه وي. نو د درناوي یا له پاره ور څخه پوښتنه کوي نو د ناني په نوم یې بولي. او که نوم یې نه ورځي او له کس نه عمر کې ستر وي نو د درناوي له پاره ور څخه پوښتنه کوي

نو د کاکو په نوم یې بولي. هغه الک ته وايي چې ځوان
شوی نه وي عمر یې له څلورو څخه تر نهو کلو پورې
وي.

نیمناڼی (نمچه الک) په الېنګار ولسوالۍ کې د سلېنګار کلي
نه پورته د چهارکلا، براخېلو او الوخېلو کریو ترمنځه پرته
سیمه ده. زموږ د دوېم کلي نوم دی.؛ ۳۷۹

۲۸. نې (ن)

زنکی، جمعه یې زنکیان، هغه ماشومان چې پر مور
باندې ډېر زیات ګران وي، د ناصرو قوم ځینې خلک
رنکي ته ټنکی وايي.؛ ۳۵۹

۲۹. وي (و)

واړه: ټول، درست، ګرسره.؛ ۶۲، ۶۴...، ۳۸۲ (ټول ټال
۴۰ واري)

واند: تخیل، شپږي خیال، د شعر پېیلی انځور.؛ ۱۶۰ او ۲۳۶
د واورې رېزونه، د واورې رېزونه، برف کوچونه.؛ ۴۵
او ۱۲۵

واورین: واورېز، له واورو ډک، پرېرف.؛ ۳۷۹
وخت: پېر، زمان، سهولتونه، ګرځېدنه، څرخا، تاویدنه،

چورلیدنه داعصابو پاریدنه، ګېنې اخیستنه، ترله وتنه:
چکروهنه: بدلیدنه: ګڼ لیچ: پېینه: کار، چوپړ، خدمت:
وار، روڼ: سینګار: څیره، جوله، بڼه: طرز، چم: میلان.
ګرځول، چورلول: بڼه ورکول: راپه زړه کول: تاوول:
اړول: سنتول: په بل مخ اړول: بې خایه کول: بدلول:
تنبول، په شاکول: مخ کول، توجه کول، سپارل: ترجمه
کول، ژباړل: جوړول: ګرځیدل، تاویدل، څرخیدل،
چورلیدل، سنتیدل: اوبستل. لکه: زه به لوبغالي ته په یوه
نی، منځنی (یک شنبه، سه شنبه،) تلم په یکی باندې،
لرلید داره بادې ټوپک مې و، په نېنه ویشټو کې ګسمټي
یمه ځکه کېن لورې سترګه مې عادت د پټېدو نه لري. کلي
کې مو ځای نه و، په بیرنیو شیبو کې به یوه بل ته چمتو
وو؛ په خپل منځو کې به مو بڼې لوبوې کولې، لکه ډاډب،
کیکیشن کای کراتي، کرکت، خوسی.؛ ۶، ۴۷،
(ټول ټال ۱۷۰ واري نو)

- د اوبښانو کاروان، د اوبښانو گل، د اوبښانو قطار، د اوبښانو قافله، (هغه د اوبښانو کاروانونه چې په صحراگانو کې تر څو میاشتو منزلونه کوي).؛ ۳۷۹
وجیز، بنې خبرې، مثل.؛ ۶، ۱۴، ۳۰، ۳۱، ۴۹، ۵۲، او ۳۹۲
وراشه:
- وړانکارۍ: شراندازی، یاغي، بلواگر، اورپکی، وسله وال.؛ ۳۸۰
وردۍ: یونفارم، جاله، نظامي لباس.؛ ۱۸۶
ورگوزار: ورغورځیدل، ټیله کول، سبب کیدل د غورځیدو.؛ ۳۸۰
ورهنيزي: کسبي.؛ ۳۸۰
ورمونو: نصیحتونه.؛ ۳۸۰
ورکتون: د ماشومانو ساتنځی، کودکتان.؛ ۳۸۰
ولس: قوم، د سیمې وگړي، د سیمې ژوندگر، جرگه، د مشرانو ناسته (اجلاس).؛ ۶ او ۳۹۱ ټول ټال ۱۴۳ واري نور
ولوله: احساس، عاطفه.؛ ۱۷۳ او ۲۳۶
ولوليز: عاطفي، احساساتي.؛ ۵۵ او ۲۷۳
وگړيو: خلکو، ولس.؛ ۳۰۴
ونج: عوض، تعویض، میز.؛ ۳۸۰
ون کدم (قدم): ارامه تیریدل، ارام قدم، هوسا حرکت کوي. کله چې تعلیم قدم پای ته رسي ارام قدم، هوسا حرکت پیلیري.؛ ۳۷۵
ونه څښي: ونه څکي، ونشکي.؛
ویار: عیب، کمی.؛ ۲۴۹
ویلاړ: تصمیم، عزم، اراده.؛ ۳۵، ۱۷۱ او ۲۰۴
ویجار: وړان، خراب.؛ ۱۵۳
ویوکي: لغات، وییکی، ویکي، ويي.؛ ۱۸۵ او ۳۶۱
وی: لغات، وییکی.؛ ۲، ... ۳۸۲. (۱۹۷ واري نور)
وی: د حیرانتیا اوز، بې برکته ناره یا غر، پرنویکی دی.؛ ۱۱۰
ویبپوهه: لغاتپېژندنه.؛ ۳۸۰

۳۰. هي (ه يا هـ)

- هاران: د حضرت لوط (ع) د پلار نوم دی. د حضرت ابراهیم (ع) د مشر ورو نوم دی، او د ازر ستر زوی.؛ ۳۸۱
هتی یوال: دوکاندار، هتیوال.؛ ۳۸۱
هروم (هزم): د اور شغله.؛ ۳۸۱

۳۸۱ چوپړی

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

هېر: له یاده وتلی، په پام کې نه.؛ ۱۷۲ او ۳۴۶
له یاده باسټل شوی، هېرکړل شوی، له پامه باسټل شوی.
زما د نږدې ملگري او دوست توریالی، هېروون،
مشهور په ترون د تکاب ولسوالی اخیری نوم دی.؛

۳۱. بی (ی)

پز: خرس.؛ ۳۸۱
بیر: د کبنتی لاستی.؛ ۳۸۱

۳۲. ی

یکی: بیسکل.؛ ۳۸۱
یوه نی: یک شنبه.؛ ۶۳، ۹۳، ۱۷۵ او ۳۷۹
بېرور: بارور، حاصلخېزه.؛ ۳۸۱
بېیره: ابره، اېبره، حاصل، ثمره.؛ ۶، ۳۱۷، ۳۱۸، ۳۲۱
۳۳. ی

یوون: یکر، واحد، یونټ.؛ ۳۵، ۲۰۳، ۲۰۴، ۳۳۵، ۳۴۰،
۳۶۳ او ۳۶۸

۳۴. ی

۳۵. ی

دا لاندې نې په هغه ویکيو کې ترې گټنه اخستل کېږي چې کټ مټ د عربي ژبې لغات وي، په پښتو ژبه کې دا تورې نه کارول کېږي، خپلې ژبې وی لرو ورته.

۳۶. ټي (ټ)

ټرد جنريشن: ورسته پاتې ژوند.؛ ۳۸۱
حي (ح)

حاکمان: مشران، والیان، هغه تن چې د اسلامي شورا یا جرگې له لوري په ښکاره ټاکل کېږي د وگړو له منځ وي او په پټه او ښکاره پردي نه وي.؛ ۱۵۱
حال: روان پېر، اوس، د مگړی.؛ ۶۰، ۷۴، ۷۵ ... ۳۹۱
چوپړی (ټول ټال ۷۶ واري نور په بېلابېلو چوپړو کې نومړي وی یا لغات راغلی دی.)

۳۷. ذې (ذ)

۳۸. صې (ص)

زما (د څېړونکي یا لیکوال) نوم دی، د عربي ژبې وی
ده، د الله رېښتینی ملگری، د الله صادق دوست، ۲: د
حضرت آدم ع تخلص دی. ۳۸، ۵۴ او ۱۹۵

صفي الله:
(صفي الله)

۳۹. ضي (ض)

قصد ناک، بي پرواء، قصد ناک، لرلی. ۱۸۹

ضدي:

۴۰. طي (ط)

۴۱. ظي (ظ)

۴۲. عي (ع)

ز مور سر ښوونکی، د پښتو مضمون ښوونکی وه په
منځنی ښوونځی تجربه وي نمیر اول کي. ۳۸۲
زوزات، واره، ماشومان. ۳۸۲
اولاده، کوشنیا، ماشومان. ۲۲

عين الله:

عياله:

عيال:

۴۳. في (ف)

څپرکی. ۲۱۵، ۲۷۳، ۳۴۷ او ۳۴۹
پرېکړه، تره. ۲۶۴ او ۳۴۴

فصل:

فيصله:

۴۴. ق

کلا، کور، انگر، خونه، مېنه، قلع. ۳۸۲
تکره، زورور، کلک، ټینگ، مضبوت، طاقت ور. ۳۷،
۵۰، ۱۱۵، ۳۲۳

قلعه:

قوي:

لنډون

په دي ټولگه کي لنډون (مخففات) د اصلي غونډلو (کلمو) پر ځای يوازي دغه لاندېني
راغلی دی.

اېنجينېر صفي الله، و، فردوس، ۶، ۲۴۱ چوپړی

اېنج. ص. ف:

۲۲. بېبلو گراپي Bibliography

د هغو لیکنو لېست چې په یوه سکالو یا بورونکي او کبنونکي پورې اړه ولري.

۱. **Apzal khan Khatik**, (April ۲۸ ۱۸۸۵), *TARIKH I MURASSA PASHTU*, (*Britannia Musoriental* 2893). Page 119.
۲. **Jimmy Wales and Larry Snager**. Nonprofit Wikimedia Foundation, (January ۱۵, ۲۰۰۱), *Wikipedia, the Free encyclopedia Laghman province*. (January ۳۱, ۲۰۱۱, ۱۲:۰۰am)
۳. **Louise Joseph Halle**, (۱۹۶۲) *Man and Nation, the Nations of the world.*, (*Princeton legacy library, USA*) Page 13.
۴. **Britannica Junior** (World Almanac (published annually by the new yark world- telegram and sun). Encyclopaedia Britannica, Inc., ۱۹۸۷,.
۵. **FUCHS, G., MATURA, A., and SCHERMAN, O.** (۱۹۷۴), *Verbericht über geologische und Lagerstättenkundliche Untersuchungen in Nurestan, Afghanistan. Verhandlungen Geologische Bundesanst., (Osterreich), no. 1, 9–23.*
۶. **OBERDORFER, D.** (۱۹۷۸), *Activity in Afghanistan stirs concern. The Washington Post, May 29, 1978, p. A12.*
۷. **ROSSOVSKIJ, L. N. CHMYREV, V. M., and SALAKH, A. S.** (۱۹۷۶), *Aphanitic dikes with spodumene among lithium*

pegmatites; conditions of formation. Doklady Akademia
Nauk SSSR, 226, no. 6, 1418–1421.

۸. **Pierre Bariand.Dr** (۱۹۵۹), *Famous Mineral Localities, The Pegmatites of Laghman, Nuristan, Afghanistan, La Fusade, 24250 Donne, France, p12.*

۹. ابن کثیر عماد الدین ابوالفداء اسماعیل بن عمر قرشی دمشقی شافعی. شیخ
القران و الحدیث (۷۵۱ څخه تر ۶۸۰ لېږدي يا ۱۳۷۳-۱۳۰۲ زېږدي)، عمده
التفسیر عن الحافظ ابن کثیر، د احمد محمد شاکر له لوري په ۵ ټوکه کې له
چاپه تېر کړی، د ابن کسیر له مرگ څخه ورسته قاهره کې، ۱۳۵۳ لېږدي
(۱۹۷۵ زېږدی) له چاپ څخه تېر کړی دی. د لیکوال له مرگه ۶۰۲ کاله
ورسته د احمد محمد شاکر له چاپه سلامت تېر کړی دی، حیات ادم له ابن کثیر
څخه، ۹۶ چوپړی.

۱۰. افغانستان د عالمانو علمي استازي (هیئت). کابل. (۱۳۲۳ لېږدی يا ۱۹۴۵
زېږدی)، کابلې تفسیر، د افغانستان غوره علمانو هیئت تر نظر لاندې د شیخ
الهند مولانا محمود حسن دیوبندي او شیخ الهند مولانا شبیر احمد دیوبندي په
گډه د ،، فوائد موضع الفرقان ،، اردو ترجمه او تفسیر، له اردو ژبې په پښتو
ژبې او دري ژبې ته په ښه روانه ژبه و ژباړه او په دې نېټه يي ۱۰/۵/۱۳۲۷
بشپړ کړه، ۱۳۳۳ لېږدی کې لومړی ځل له چاپه سلامت تېر شوی. دویم ټوک،
۹۱۴ چوپړی.

دوېم ځل چاپ ۱۳۶۰ / ۲/۲ لېږدي کې په شپږ ټوکو کې شوی دی، دویم ټوک،
۹۱۴ چوپړی.

د ربېم ځل چاپه يي د مکي مکرمې اسلامي اړېکو عالم د پښتو ژبې ماهر مولانا
عبید الله شاه له پلټنې ورسته ترې ځینې زاړه او پېچلو لغاتونو سره نږدې په
دوې لینډیو کې يي ورته خوا په خوا نوي ماناوې ولیکي. د لوی الله په مرسته
او توفیق سره لومړی او دوېم ټوک قرآن کریم سره له ترجمې او تفسیر (کابلې

تفسیر) چاپ د بیت الله او محمد رسوالله مسجدونو خدمتگار باچا فهډ د قرآن کریم په چاپخای کې د سعودي عرب د حج او اوقافو د وزارت د اشراف او مشرئ تر څار لاندې چاپ ته په ۱۳۷۲ لېږدي (۱۴۱۴ سپوږمیز لېږدی - ۱۹۹۳ زېږدی) ورسېده. گڼه: (۲۲ د /۴۰۰۰) (۴) (۰۱)، (ص ب ۳۵۶۱) مدینه منوره. ۸۵۶ چوپړی.

څلورم ځل چاپ په پښتو ژبه د قرآن کریم د معانیو ژباړه او تفسیر ،، کابلی تفسیر ،، په دوي ټوکونو کې د افغانستان د علما وو علمي هیئت (استازي دوکتور محمد بلال امیني، دکتور عبدالسمع او دوکتور اسماعیل) له څارني او کره کوني لاندې شوی دی، د قرآن کریم دا پښتو ژباړه او تفسیر، د بیت الله او محمد رسوالله مسجدونو خدمتگار باچا سلیمان د عبدالعزیز سعود زوی له لوري د الله تعالی د رضا له پاره وقف کړی، خرڅول يي بند (منه) دي. وریا ویشل کېږي، په مدینه منوره کې د قرآنکریم د چاپ له پاره د پاچا فهډ چاپخانه، ته په ۱۳۹۸ لېږدي (۱۴۴۰ سپوږمیز لېږدی - ۲۰۱۹ زېږدی) ورسېده. گڼه: (۲۲ د /۴۰۰۰) (۴) (۰۱)، (ص ب ۳۵۶۱) مدینه منوره. ردمک :. ۶- ۹۷۸-۶۰۳-۸۱۸۷-۷۴-۹۷۸ (ټول)، ردمک :. ۳-۷۵-۸۱۸۷-۶۰۳-۹۷۸ (لومړی ټوک)، له چاپه تېرې شوي کچې ۱۱۶۹۹ /۱۴۴۰ دانې، لومړی ټوک، ۴۶۲ چوپړی.

۱۱. **برهان دین (الدین) صدیقی. مولانا.** (۲۰۰۶ میلادي کال)، د اسلامي معلوماتو ذخیره ، د مولانا غفران رشیدي کیرانوي د کتاب ژباړه، د مکتب دیوبند خیرندویي ټولني تخنیکي څانگه پېښور. ۴۷چوپړي.

۱۲. **پښده محمد. زهير.** (۱۳۱۰ لېږدی یا ۱۹۳۲ زېږدي)، غورشکه د لنډيو، خطي نسخه ملي ارشيف، استقلال لېسه کې کښلي، ۱۳۱۸ لېږدي کې پښتو ټولني ته سپارلي. اوس يي ملي ارشيف کې د موندني گڼه ۴/۵۲ پر له پسې گڼه ۴۶۳۸ ده، ۱۲۲ چوپړی.

۱۳. **حبيب الله رفيع.** (۱۳۴۹ لېږدی)، د خلکو سندري، افغانستان اکاډمي، د تاريخ او ادب ټولنه، ۱۰۹ چوپړی.

۱۴. **حبیب الله رفیع**. (۲۰۱۰ زېږدی کال)، د پښتو لنډیو ژوند څلورنیمو زرو کلونو ته رسېږي ، هارون حکیمي مرکه. [۲۸، Sunday November ۲۰۱۰ ۹:۱۲ PM :۱۴:۱۶:۰۳ د شپې.

۱۵. **حبیب الله رفیع**. (۲۰۱۰ زېږدی کال)، په پښتو کې لنډی څه ته وايي؟ ، د آلمان یرغ راډیو سره د اوستاد حبیب الله رفیع دمرکې متن. په دې برېښلیک یې وگورئ: [۲۰۱۴-۲۰۱۱-۰۸-۰۲-۱۵-۰۵]، [۲۰۰۸-۳-۲۴]، [۲۸، Sunday November ۲۰۱۰ ۹:۱۲ PM :۱۹:۴۳ د شپې.

۱۶. **حضرت محمد ویاړ**. (۱۳۸۷ لېږدی)، مسافر هم د اورده سفر جامي په تن کړي، کابل مجله (۵-۶) گڼه، ۱۷۴ چوپړی.

۱۷. **خان سلام پوهنیار**. ادبي فنونو درسي لیکي (ټیکس بوک، چپټر)، څلورم ټولگی، اتم سمېسټر، ۱۳۸۷ لېږدی، ۵۵ او ۵۶ چوپړی.

۱۸. **داود خان داوړ**. (۱۹۸۴ زېږدی)، پښتو ټپه، پښتو ادبي مرکز، د نورنگ سرای پېښور، ۲۱ چوپړی.

۱۹. (د لیکوال پېژند څرگند نه دی). (۱۳۱۲ لېږدی یا ۱۹۳۴ زېږدي)، منتخبات لغات متفرقه پښتو، خطي نسخه (کلمي کښلي يا په قلم ليکلي) ملي ارشيف، په ۱۳۱۸ لېږدي کې پښتو ټولني ته سپارلي شوي وه. اوس يې ملي ارشيف کې د موندني گڼه ۴/۸۲ پر له پسې گڼه ۵۳۸۲ ده، ۲۲۴ چوپړی.

۲۰. **دوست محمد دوست شينواری**. څېړنوال. (۲۰۰۶ ميلادي کال)، د پښتو د ولسي ادب لارې، لنډی سرلیک، د دانش څېړندويي ټولني تخنيکي څانگه پېښور.

۲۱. زرغونه زېور ربښتین. پوهندوی. ډاکتوره. (۱۳۹۳ لېږدیز لمريزکال)، لیکدود پوهنه، د دوکتورا کورس لکچرنوټ.

۲۲. ځلمی هېوادل. سرمحقق. (۱۳۹۴ لېږدیز لمريزکال)، شمایل نبوي، ناظم د ځمکنو میا عمر رح، سريزه او سمون، ۶ چوپړی

۲۳. سلیمان لایق. څېړونکی. (۲۰۰۸ زېږدی کال)، سلیمان لایق په لنډيو غږیږي، د اگست په ۲۱ نیټه فلم نړیوالې ټولني د لنډيو په هکله سلیمان لایق غږولی و او باز محمد عابد ثبت کړی و چې دا دی کټ مټ یې ستاسې په وړاندې خپروم.

۲۴. سلیمان لایق او مجاور احمد زیار مومند. (۱۳۶۱ لېږدیز لمريز کال)، پښتو لنډی، پښتو لنډی د شفاهي ادب او فوکلور د ډیفارټمنټ د علمي غړو د ۱۳۶۱ لېږدي گډه علمي پروژې، د لنډيو په باب تحلیلي څېړنه، د سلیمان لایق او د مجاور احمد مومند په زیار، د پښتو ټولني د ادبیاتو د څانگې له خوا، د پښتو ټولني د نشراتو نمبر یا پرله پسې نمبر یې ۸۲، افغانستان د علومو اکاډمی مرکزی علمي کتابتون گڼي کود ۱۵۲۴۷، عمومي مطبعه کابل، ۱۰۰۰ چاپ گڼه، چاپ کال ۱۳۶۴ لېږدی، د افغانستان د علومو اکاډمي کتابتون کې د موندني گڼه ۵۳ ده، څلورم چوپړی.

۲۵. سلما شاهین. ډاکټره. (۱۹۸۴ زېږدی)، روهي سندري، پېښور د پښتو اکاډمی مخکنی رئیسې، پېښور پوهنتون، ۳۸۰ چوپړی.

۲۶. سيد روح الله. الحسيني الحنفی ماهزاره. مولانا. (د چاپ کال معلوم نه دی)، قصص القرآن، اسلامي کتابخانه، کپسه خانې، پېښور، د چاپ کال معلوم نه دی، نه په دوته شته او نه په پختی، ۳۰ چوپړی.

۲۷. سيد محی الدین هاشمي. محقق. (۱۳۸۶ لېږدیز لمريز کال)، ادب پوهنه، ادبیات او ادابي څېړنې، ۴۶ چوپړي.

د لنډیو، ټپو، ټیکو او مصریو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

۲۸. شهسوار سنګروال. پوهاند. تاریخ پروفیسور. (۱۳۹۰ لیردی- ۲۰۱۱ زيردی) ، داستاني او هنري ادبيات، دوېم چاپ، افغان ادبي جرگه – لندن خپرنډوی، ۵۹ څخه تر ۶۲ چوپړی.

۲۹. شهسوار سنګروال. پوهاند. تاریخ پروفیسور. (۱۳۹۱ لیردی- ۲۰۱۲ زيردی) ، تاریخ مرصع تاریخي څېړنه، افغان ادبي جرگه – لندن خپرنډوی، ۱۰ چوپړی.

۳۰. صفي الله فردوس. ډیپلوم. انجنېر. (۱۳۸۸ لېرديز لمريزکال)، څلېر کي د ددو دود، زما د شعرونو ټولگه.
[http://www.ketabton.com/book/id/۸۲۰]، [January ۳۱ ۲۰۱۶]، [۲۲:۱۸ د شپي].

۳۱. صفي الله فردوس. ماسټر. اېنجنېر. (د کب ۱۲، ۱۴۰۰ لېرديز لمريزکال)، د ټاټوبي ټنگټکور او پېيلې، وړيا پوهنغونډ ويکيپېډيا له پاره ليکنه، ۱۱ چوپړی.
[د_ټاټوبي_ټنگټکور_او_پېيلې] [https://ps.wikipedia.org/wiki/]، [November ۱۱ ۲۰۲۲]، ۴۰:۱۱ د ورځي.

۳۲. عبدالباري جهاني. (۳۱، جنوري، ۲۰۱۶ زېردي کال)، يو ځل بيا د لنډيو په باره کي، تاند خپرنډوی، تر اوسه ۳ دري وار ليدل شوي په انټرنټ پاڼه کي د خپريدو له وخته. برېښليک يې وگورئ:

Written by: Tand,] [http://www.taand.com/archives/۶۲۶۷۶]، [January ۳۱ ۲۰۱۶]، [۳ Replies]، [۲۲:۱۸ د شپي].

۳۳. عبدالحی. حبيبي. (۱۳۳۹ لېردي)، پټه خزانه، دوېم چاپ، په ۱۳۲۲ لېردي د اصلي پټې خزاني يو نخسه د پښتو ټولني لاس ته راغله او هغه يې اوستاد عبدالحی حبيبي ته د ډېري شنني او دري ژبي شرحي او ژباړي له پاره په لاس کي ورکړه، او نوموړی کار حبيبي په کابل، خوابگاه کي په ۱۳۲۳ لېردي کي بشپړ کړه. او دوېم وار چاپ ته يې د دري ژبي شرحي او ژباړي سره چمتو کړ، دوېم چاپ يې په ۱۳۳۹ لېردي کي د پوهني وزارت د دارالتاليف رياست کي د تذکرة الشعراء ،، پټه خزانه، ۵۰۰۰ ټوکه له چاپه سلامت تېر کړي دي، ۱۰، ۸۰ چوپړی.

۳۴. **عبدالحی حبیبي**. (۱۳۴۱ لېږدی یا ۱۹۹۳ زېږدی)، افغانستان در عصر گورگانیان هند، تاریخ ټولنه، پښتو ټولني له لوري له چاپه سلامت تېر شوی، ۹: ۵۸۲ چوپړی.

۳۵. **عبدالجبار نادر**. **سر محقق مرستیال**. (۱۳۷۰ لېږدی)، په لغمان کې د واده دودونه، یوه کلتوري څېړنه، د افغانستان جمهوریت د علومو اکاډمي، د پښتو څېړنو نړۍ وال مرکز کابل، پرله په سي گڼه ۴۳، چاپ ځای د پښوونې او روزني مطبعه، وې (و) چوپړی

۳۶. **اطلاعات او کلتور وزارت**. (۱، کب ۱۳۶۴ لېږدی)، فرهنگ مردم مهالنۍ (فرهنگ مردم مجله)، ۲ گڼه، اتم کال، د کلتور او هنر ریاست، د وگړو د کلتور امریت، کابل، چاپ ځای د اطلاعات او کلتور وزارت مطبعه، ۹۹ چوپړی

۳۷. **عبدالخالق ابوהלلال**. د حدیثو کتاب سنن ابی داود، د امام ابوداود سلیمان د اشعث زوی، د اسحاق مسی، د بشیر کړوسي د کتاب، پښتو ژباړن دی. چې د الجامعه امداد علوم اسلامیه پېښور یې خلاص کړی (ایم. ای. اسلامیات) او غوره او په لوړې نړۍ والې کچه برابر پوهنتون دی. ددې ژباړن تصحیح او دویمه کتنه د افغانستان د حصارک مولوي صیب، مولانا عبدلوفي د عبدالباقي زوی کړي چې د نوموړي پوهنتون غوره پښوونکی دی تاج کمپني پېښور. لمړی ټوک، ۱۲۴۷ حدیث، ۵۴۰ چوپړی.

۳۸. **عبدالروف بېنوا** (۱۳۳۷ لېږدی)، لنډۍ چان کونکې او فارسي مترجم، انگرېزي ژباړه یې محمد ابراهیم شریفی کړي، پښتو ټولنه، ۱۳۳۷ لېږدي کې د کابل عسکري مطبعې (د ملي دفاع وزارت مطبعه) څخه له چاپه تېره شوي ټولگه ده، په عامه کتابتون کې یې د موندني گڼه ۳۹۸/۲ ل ۴۵ ب دی، ۱۲۲ چوپړی.

۳۹. عبدالروف. بېنوا. (۱۳۸۷ لېږدی)، پښتولنډی، دوېم چاپ، تاج الدین ابجاز زاوه وال اورډو ژباړه، په کندوز کې د رېډي گل مشاعرې په ویاړ، دانش خپرندویه ټولنه، ۷۶ چوپړی.

۴۰. عبدالسلام رستمي ابو زکریا. الشیخ. (۱۳۸۰ لمریز لېږدی، ۱۴۲۳ سپوږمیز لېږدی، ۲۰۰۲، ۲۰۱۴ زېږدی)، احسن الکلام لیکونکی، د قران کریم پښتو تفسیر، خپرندوی جامعہ عربیة لاشاعة التوحید و السنة بده بېره، کوهانټ سرک، پېښور، ۲۶ سپاره، ۴۹ سورت، حجات، ۱۳ ایت ۱۳۳۳ چوپړي.

۴۱. فرهاد. محمد غالب ترین. خویشگی. (۲۰۰۳ م کال)، مشکات شریف پښتو ژباړه، څلورم ټوک، د بیان او د شعر بیان، ۴۵۸۰ گڼه حدیث، ۱۴ چوپړی.

۴۲. فضل حق شیدا. (۱۹۷۵ زېږدی)، سیدجمال الدین افغاني حالات او خیالات، ترجمه او تالیف، یونیور سټي بوک ایجنسي، پېښور ښار، درېیم ځل چاپ، پر له په گڼه: ۷۷۵۶، ۵۴ او ۱۹۴ چوپړی.

۴۳. فضل کریم عارف. قاري. قرآنی قبولي شوي دعاگانې، د رانځورو او خندونو حل، مکتبه فیض القرآن، محله جنگي پېښور، ۱۳ سپاره، ۲۴ ایت، سورت الرعد، ۳۱ چوپړی.

۴۴. قیام الدین کشاف. شیخ الحدیث. (۱۹۸۹ میلادي کال)، حقپالونکي، ۲۰ مخ.

۴۵. گل باچا الفت. د ادب ستوری. (۱۳۲۵ لېږدی یا ۱۹۴۶ زېږدی)، پښتو سندري، گل باچا الفت د پښتو ټولني مبصر او د صحافت او تالیف د ځانگو امیر، د پښتو ټولني د نشراتو نمبر ۹۵، عمومي مطبعه کابل، د افغانستان د علومو اکاډمي کتابتون کې د موندني گڼه ۱۲ ده، ۱۱۲ - ۱۱۹ چوپړي.

۴۶. گل باچا الفت. (۱۳۳۶ لېږدی)، پښتني دودونه، د پښتو ټولني ادبياتو د ځانگي له خوا، د چاپ کال تله ۱۳۳۶ لېږدی، چاپ شمېر ۱۵۰۰، پر له پسي نمبر ۱۳۰، انتساب: د اعلحضرت معظم المتوکل علی الله محمد ظاهر شاه حضور

ته د دوی د تولد د ۴۴ کال د جشن په مناسبت. د پښتو ټولني له لوری. د عامه کتابتون کې د موندلو گڼه ۳۹۰ پ ۲۵ پ، او ۲ پ ۴۷۱ پ، ۲۰ چوپړی.

۴۷. لال باچا ازمون. پوهندوی. (۲۳، اگست، ۲۰۱۵ زېږدی کال)، دلنډۍ او دوبيتي پرته!-، ۰۰۴ گڼه او تر اوسه ۱ یو وار لیدل شوي په انټرنټ پاڼه کې د خپريدو له وخته. انعکاس راډیو، (<http://www.enikaasradio.com>)

۴۸. لال باچا ازمون. پوهندوی. (جنوري میاشت ۱۹۹۴ زېږدی کال یا د سلواغي میاشت ۱۳۷۲ لېږدی کال)، د سیند غاړې گلونه، د ولسي شاعر محمد نور شعري غونډ، د لال باچا ازمون په زیار.

۴۹. محمد ابراهيم همکار. پوهنمل. (۱۳۹۰ لېږدیز لمريز کال)، قافيي فن. څلورم چاپ، مومند خپرندويه ټولنه، جلال اباد، ۲۸ چوپړی.

۵۰. محمد ابراهيم همکار. پوهندوی. (۱۳۹۳ لېږدیز لمريز کال)، ادبي کره کتنه. لمړی چاپ، مومند خپرندويه ټولنه، جلال اباد، ۱۷۴ چوپړی.

۵۱. محمد اسرئیل. مولوي. (۱۹۵۸ م کال)، ژباړه، کتاب الشعر، پېښور پښتو اکاډمي، ۱ چوپړی.

۵۲. محمد اسمعیل یون. پوهاند. (۱۳۹۴ لېږدیز لمريز کال)، کتاب الشعر او لس نورې لیکنې، د دکتورا دورې د لیکنو ټولگه، کابل، ۲۱ چوپړی.

۵۳. محمد داود وفا. (۱۳۹۲ لېږدی)، د فلکلور پېژندنې لارښود، ختېځ اکاډمي ننگرهار، ۴۳ چوپړی.

۵۴. محمد دین ژواک. (۱۳۳۴ لېږدیز لمريز کال)، پښتني سندرې، لومړۍ برخه، د پښتو ټولني د ادبياتو د څانگې له خوا، د پښتو ټولني د نشراتو نمبر يا پرله پسې نمبر بي ۱۱۵، افغانستان د علومو اکاډمي مرکزي علمي کتابتون گڼي کوډ ۱۲۵۹۴، عمومي مطبعه کابل، ۲۵۰۰ چاپ گڼه، د افغانستان د علومو اکاډمي کتابتون کې د موندني گڼه ۴ ده، د او ه چوپړی.

۵۵. محمد رحيم الهام. پوهاند. ډاکټر. (۱۳۷۹ لېږدي)، لنډۍ ها، د اړیک سیار کتابتون اداره او مسلسل گڼه یې ۴۳، د عامه کتابتون کې د موندلو گڼه ۳۹۸/۲ ل ۳۸ الف: ۱۶، ۸ او ۹ چوپړی

۵۶. محمد عمر. (۱۳۱۸ لېږدي یا ۱۹۴۰ زېږدي)، متلونه او لنډۍ (ذخیره الغات پښتو)، خطي نسخه ملي ارشيف، ۱۳۱۸ لېږدي کې پښتو ټولني ته سپارلي. اوس يې ملي ارشيف کې د موندني گڼه ۴/۸۲ پر له پسې گڼه ۵۳۸۲ ده، ۶۳ چوپړی.

۵۷. محمد هوتک. پټي خزاني معاصر ليکوال. (۱۱۴۱ – ۱۱۴۲ لېږدېز سپوږمېز،) پټه خزانه، د پښتونخوا د سترگو تور، امام المسلمین، و ابن قاتل الرفضة والكافرين شاه حسين هوتک ادام الله دولته الی یوم الدين، د خپل دربار د نوبهار مانۍ ليکوال محمد هوتک د داود خان هوتک زوی او د قادر خان هوتک مسي ته امر او لارښونه کړی و، چې د پښتنو پټو شاعرانو چې ښکاره نه وو او پټ وو، د دوی پېڅليک، څېړنه، سپړنه، څه رنگوالی او څرگندوالی له ۱۰۰ څخه تر ۱۱۰۰ لېږدېز سپوږمېز کال په نوموړي نوم وکښي. په همغه مهال په کندهار کې پټه خزانه ليکی کښل شوی او له کندهاره خپور شوی دی. (پټه خزانه، ۳ چوپړی).

۵۸. مجاور احمد زیار. پوهاند. دوکتور. (۱۳۸۵ لېږدي، ۲۰۰۶ زېږدي)، ليکلار ښور، يوه پښتو – کره پښتو، د نوي ژبپوهني په رڼا کې، ساپي پښتو څېړني او پراختيا مرکز، ۵۱ چوپړی.

۵۹. مجاور احمد زیار. پوهاند. دوکتور. (د تلي اتلسمه ۱۳۸۸ لېږدي، د اکتوبر ۱۰ ۲۰۰۹ زېږدي)، پښتو بدلمېچ يا (پښتو شعر څنگه جوړېږي؟)، دانش خپرندويه ټولنه، کپسه خانۍ بازار پېښور، ۱ چوپړی.

۶۰. مجاور احمد زیار. پوهندوی. دوکتور. (۱۳۵۷ لېږدي، ۱۹۷۸ زېږدي)، پښتو پښويه (گرامر) دوېيم لاس وهلی ازماينېتي چاپ، دولتي چاپخونه، Property of ACKU, # ۵۵۶۶ ادبياتو پوهنځی، کابل پوهنتون، ۱۰۲ چوپړی.

۶۱. مجاور احمد زیار. پوهاند. دوکتور. (۱۳۸۲ لېږدی، ۲۰۰۳ زیږدی)، پښتو پښویه درېیم چاپ، پایخور: د ژبپوهنی بنسټونه او غرونه، دانش خپرندویه ټولنه، کپسه خانۍ بازار پېښور، # ۱۱۲۲۸، Property of ACKU، ۱۴۶، چوپری.
۶۲. نرک بابرو. (۱۹۴۴ میلادي کال)، مغولی باچا بابر یاداشت، د لیکي اوردو ته ژباړونکی، رشید اختر ندوی لاهور چاپ، ۸۱ چوپری
۶۳. ولایت خان خدران. (۲۰۰۸ زیږدی کال)، د پښتو لنډیو په اړه یو څو خبري، سویدن، له اینټرنېټ څخه یې لیکنه په نوم او د مقالې په نوم موندلی شئ. په دې برېښلیک یې وگورئ:
<http://baheer.com/baheer/modules.php?name=News&file=article>
[&sid=۳۷۷۶]، [شنبه، ۱۵ چنگاښ، ۱۳۸۷]، ۱۸:۴۰ د شپې.
۶۴. ویکیپیډیا. د میوند جگره، (۲۰۱۳ / ۹ / ۲۸ زیږدی کال)

M.B.S.C. ENG
SAPULLAH
FRDOWS

APRIL 24 2024
IN MEHTER LAM LAGHMAN, AFGHANISTAN

LANDAYYU, TAPU,
TEKAYYU AND MESRAYYU
COURTYARD
RESEARCH PAPERS
VOLUME III

COURSE: RESIDUE KNOWLEDGE APPRISOR: SMALLNESS SENSATION

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**